Docnr1

Ministerie van Financiën

> Retouradres POSTBUS 20201 2500 EE Den Haag

Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20017
2500EA Den Haag

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
POSTBUS 20201
2500 EE Den Haag

Onze referentie
2025-0000418002

Bijlage(n)
1. Miljoenennota 2026

Datum 16 september 2025
Betreft Aanbieding Miljoenennota 2026

Geachte voorzitter,

Hierbij bied ik u een exemplaar aan van de Miljoenennota 2026, die ik heden aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal heb aangeboden.

Hoogachtend,

de minister van Financiën,

5.1.2.e

E. Heinen

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2025–2026

36 800 Nota over de toestand van 's rijks financiën

Nr. 1 **VERANTWOORD BEGROTEN VOOR EEN STERKE ECONOMIE**

Ontvangen 16 september 2025

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord **3**

Visuele samenvatting **5**

1 Overheidsfinanciën, economie en toekomstige welvaart **9**
1.1 Begrotingsdiscipline: gezonde overheidsfinanciën voor welvaart nu en later 9
1.2 Stand van de economie 11
1.3 Economische structuuranalyse 17
1.4 Overheidsfinanciën 26

2 Ontwikkeling van de uitgaven en inkomsten Rijksoverheid **31**
2.1 Begroting 2026 31
2.2 Uitgavenkader 31
2.3 Inkomstenkader en lasten- en koopkrachtbesluitvorming 40
2.4 Verticale toelichting EMU-saldo en ontwikkeling EMU-schuld 52
2.5 Horizontale ontwikkeling uitgaven 52
2.6 Horizontale ontwikkeling inkomsten en lasten 55
2.7 Overige ontwikkelingen binnen de Rijksbegroting 58
2.8 Realistisch ramen, onderuitputting en kasschuiven 60
2.9 Budgettair beeld 2025 63

3 Economische weerbaarheid in onzekere tijden **65**
3.1 Bronnen van onzekerheid 66
3.2 Overheidsbeleid in tijden van onzekerheid: samenwerking, schokbestendigheid en stabiliteit 73

Lijst van gebruikte afkortingen en hun betekenis **79**

VOORWOORD

Voor u ligt de tweede Miljoenennota van het kabinet-Schoof. Een kabinet dat vorig jaar begon met een belangrijke opdracht: oog hebben voor de zorgen van gewone Nederlanders. Voor hen zijn we aan de slag gegaan met lastenverlichting, bestaanszekerheid, een strenger asielbeleid en een beter ondernemersklimaat. Die opdracht was nog niet klaar, er is nog veel werk te doen.

U leest in deze Miljoenennota dat Nederland er nu goed voor staat. Veel Nederlanders zijn tevreden met hun leven. Er waren nog nooit zoveel mensen aan het werk. De koopkracht stijgt, de armoede daalt en de staatsschuld is laag. Maar onze welvaart en veiligheid staan in toenemende mate onder druk. Waar vrede generaties lang gewoon leek, is er al drie jaar oorlog op ons continent. Waar democratie, vrijhandel en internationale samenwerking ons veel hebben gebracht, geldt steeds vaker het recht van de sterkste. Waar Nederland de bakermat was voor veel topbedrijven, dreigen we die positie te verliezen. En we zien internationaal dat schulden en tekorten oplopen. Ook in Nederland lopen de overheidsuitgaven in de toekomst op door stijgende kosten voor zorg en sociale zekerheid. En door noodzakelijke investeringen in defensie, om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor onze veiligheid.

Dit alles maakt dat we op een keerpunt staan. Keuzes zijn nodig om te zorgen dat we een welvarend en veilig land blijven. We lijken onvoldoende te beseffen wat op het spel staat. Net zoals we onvoldoende beseffen dat we dit wel kunnen keren. Daarover ben ik optimistisch.

Daarbij is het wel nodig dat we investeren in veiligheid, ons verdienvermogen versterken en de portemonnee van gewone Nederlanders beschermen. Het vraagt ook dat we Europees meer en beter samenwerken. En het vergt bovendien dat we ook hier in ons land in de politiek samenwerken, waarbij het gelijk van de één niet direct het ongelijk is van de ander. We zullen moeten kijken waar we elkaar kunnen vinden in het nemen van verantwoordelijkheid voor de toekomst van ons land.

Het kabinet heeft belangrijke stappen gezet. Zo zijn lastenverzwaringen teruggedraaid, is er lastenverlichting doorgevoerd en fors extra geïnvesteerd in veiligheid en defensie. Het kabinet heeft zich ingezet voor meer internationale samenwerking en de bescherming van vrijhandel. En tijdens de NAVO-top in Den Haag zijn belangrijke afspraken gemaakt om te investeren in de collectieve verdediging van Europa. Ondanks de demissionaire status van het huidige kabinet, worden ook in deze Miljoenennota een aantal acute problemen aangepakt. Zo voorkomen we dat de prijs aan de pomp stijgt. We investeren in het gevangeniswezen en het regionale ov en we draaien de bezuiniging op de onderwijskansenregeling terug. We schuiven bovendien geen rekeningen door. We laten een gezonde begroting achter en blijven inzetten op begrotingsdiscipline en trendmatig begrotingsbeleid.

Het uitgangspunt is dat we afspraken nakomen, breed draagvlak zoeken en een basis leggen voor verdere samenwerking. Met de verkiezingen voor de deur is het aan een nieuw kabinet om op deze basis de verdere stappen te zetten die nodig zijn voor een sterke economie en een mooie toekomst.

De minister van Financiën,

Eelco Heinen

Samenvatting Miljoenennota 2026

Verantwoord begroten voor een sterke economie

De Nederlandse economie en overheidsfinanciën staan er goed voor. De economie groeit en de werkloosheid en overheidsschuld zijn relatief laag. De koopkracht ontwikkelt zich positief door kabinetsbeleid en omdat de lonen harder stijgen dan de inflatie. Tegelijkertijd stijgt de economische onzekerheid door een toename van geopolitieke spanningen en handelsbelemmeringen. Ook zullen de vergrijzing en oplopende kosten voor zorg en sociale zekerheid de overheidsuitgaven op termijn omhoogstuwen. Deze uitdagingen vergen dat wij als samenleving, en ook onze economie, wendbaar en weerbaar zijn. Ter ondersteuning daarvan laat het demissionaire kabinet een gezonde begroting na en worden eerste stappen gezet om de overheidsuitgaven te beperken. Ook volgende kabinetten zullen scherpe keuzes moeten maken om te voorkomen dat de overheidsuitgaven te sterk gaan stijgen.

Overzicht

Ontwikkeling overheidsfinanciën in % van het bruto binnenlands product (bbp)

Overheidssaldo
Voor 2026 is de raming van het overheidssaldo -2,9% bbp. Hiermee voldoet Nederland aan de Europese afspraak van een tekort van maximaal 3% bbp.

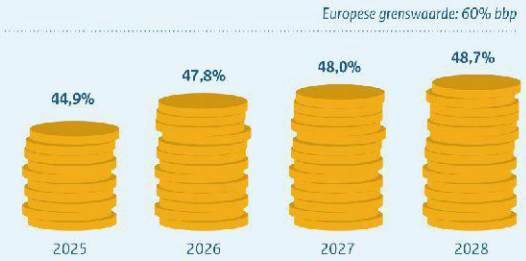

Overheidsschuld
Voor 2026 wordt de overheidsschuld geraamd op 47,8% bbp. Hiermee blijft de schuld onder de Europese grens van maximaal 60% bbp.

Onzekerheidsindex

De wereldwijde economische onzekerheid is sterk gestegen.

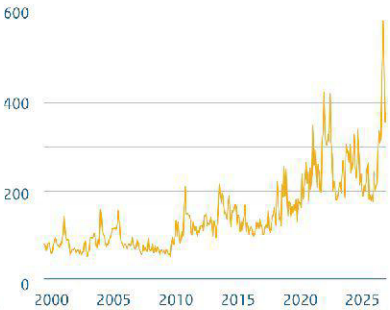

Augustusbesluitvorming

Het kabinet laat een gedekte begroting achter, zowel voor de uitgaven als de inkomsten.

Uitgaven

- Terugdraaien afschaffen onderwijskansenregeling.
- Uitstel en gedeeltelijk dempen van de korting op het regionaal openbaar vervoer.

Inkomsten

- Koopkracht stijgt met 1,3%.
- Verlenging korting op brandstofaccijnzen met 1 jaar.
- Verhoging arbeidskorting.

Ontwikkelingen overheidsfinanciën op de lange termijn

In de toekomst stijgen de kosten voor onder meer:

Zorg en sociale zekerheid

Rente op overheidsschuld

Defensie

Stijging overheidsuitgaven zonder aanvullend beleid

De omvang van de overheidsuitgaven stijgt op termijn. Het kabinet zet een eerste stap om de groei van de uitgaven structureel te beperken.

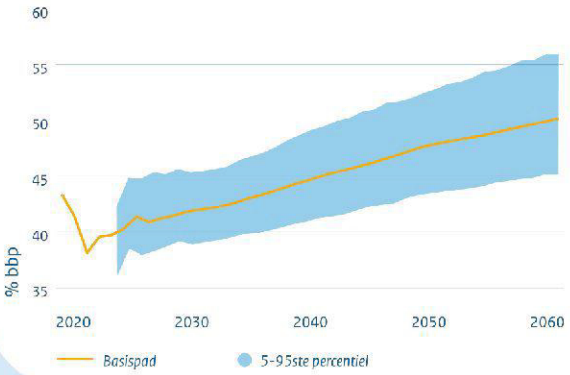

Toename belastingdruk zonder aanvullend beleid

De belastingdruk loopt naar verwachting op bij ongewijzigd beleid: van 37% naar ongeveer 43% bbp in 2060.

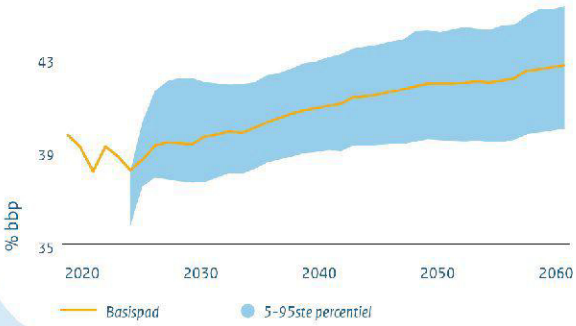

Begrotingsdiscipline

Begrotingsdiscipline vormt een belangrijke randvoorwaarde voor een betrouwbare overheid en een sterke economie. Overheidsuitgaven worden uiteindelijk door de samenleving gedragen. In de Miljoenennota 2026 zijn alle tegenvallers en extra uitgaven gedekt. Hierdoor worden er geen rekeningen doorgeschoven naar latere generaties.

Dit kabinet heeft een eerste stap gezet naar het beperken van de groei van de overheidsuitgaven. Maar ook komende kabinetten zullen maatregelen moeten treffen om te voorkomen dat de overheidsschuld te veel toeneemt of de belastingen te hoog worden.

Stand van de Nederlandse economie

De Nederlandse economie staat er goed voor. Nederland is de 5e economie van de EU en de 18e economie ter wereld. Vergeleken met andere landen is de arbeidsparticipatie hoog en de werkloosheid laag. Nederland profiteert als open economie van internationale en Europese samenwerking en handel. In 2026 zal de economie naar verwachting verder groeien, zullen de lonen stijgen en blijft de werkloosheid laag. Op langere termijn kent de Nederlandse economie ook uitdagingen, waaronder de vergrijzing en de afnemende productiviteitsgroei.

Kenmerken Nederlandse economie

Binnen de EU heeft Nederland het **4e hoogste bbp per hoofd** van de bevolking.

85%

85% van de Nederlanders is tevreden met het leven.

Nederland is de 6e grootste goederen-exporteur ter wereld en de 9e grootste dienstenexporteur.

35%

Nederland is een handelsland: ruim 35% van het Nederlandse bbp wordt verdiend door handel.

73,1%

Arbeidsparticipatie is hoog: met 73,1% heeft Nederland de hoogste arbeidsparticipatie van de EU.

Ontwikkelingen economie

Economische groei

Werkloosheid en vacatures (aantal x1000)

Groei reële lonen

De lonen groeien naar verwachting ook in 2025 en 2026 harder dan de inflatie. Hierdoor liggen de reële lonen weer op het niveau van voor de energiecrisis.

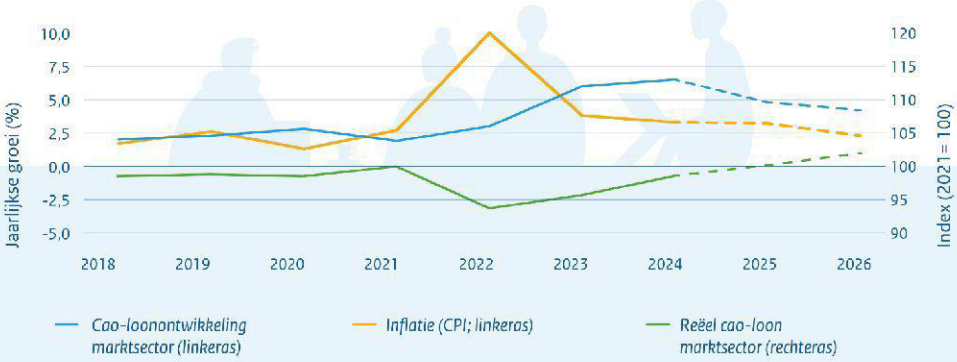

Uitgaven (in miljarden euro's)

Totaal in miljarden
€ 486,3

Inkomsten (in miljarden euro's)

Totaal in miljarden
€ 451,4

1 OVERHEIDSFINANCIËN, ECONOMIE EN TOEKOMSTIGE WELVAART

Een sterke economie en gezonde overheidsfinanciën vormen de basis voor onze huidige en toekomstige welvaart. De Russische agressieoorlog tegen Oekraïne, spanningen in het Midden-Oosten, geopolitieke verschuivingen en handelsconflicten laten het belang zien van een weerbare economie. Zeker voor een open en internationaal georiënteerd land als Nederland. De vrede, veiligheid en vrijheid die we al decennia kennen zijn niet meer vanzelfsprekend. Ondanks zijn demissionaire status blijft het kabinet zich inzetten voor urgente ontwikkelingen en belangrijke thema's die niet kunnen wachten. Tijdens de NAVO-top hebben de NAVO-bondgenoten afgesproken om stapsgewijs te groeien naar besteding van 5% van het bruto binnenlands product (bbp) aan defensie-uitgaven (3,5% bbp) en bredere veiligheid- en defensiegerelateerde uitgaven (1,5% bbp). Deze norm moet uiterlijk in 2035 behaald worden. Daarnaast verlengt het kabinet de verlaging van de brandstofaccijnzen met een jaar. Ook gaat de koopkracht van huishoudens er in 2026 in doorsnee met +1,3% op vooruit. Aan de uitgavenkant is onder andere besloten om het afschaffen van de onderwijskansenregeling terug te draaien en wordt de korting op het regionaal openbaar vervoer (de Brede Doeluitkering) met een jaar uitgesteld en gedeeltelijk gedempt in 2027. Het kabinet laat een gedekte begroting achter.

1.1 Begrotingsdiscipline: gezonde overheidsfinanciën voor welvaart nu en later

Begrotingsdiscipline is een belangrijke randvoorwaarde voor een betrouwbare overheid en een sterke economie. De overheidsschuld is met 43,7% bbp zowel in historisch als internationaal perspectief laag. Tegelijkertijd moet deze gunstige uitgangspositie niet leiden tot een afname van de begrotingsdiscipline. Op termijn zullen de overheidsfinanciën bij ongewijzigd beleid verslechteren, onder meer als gevolg van toenemende vergrijzingslasten en stijgende rentelasten. Dit demissionaire kabinet (hierna: kabinet) kiest voor begrotingsdiscipline en beperkt de groei van de overheidsuitgaven vanaf 2027. Volgende kabinetten zullen dat ook moeten doen om de schuldquote te stabiliseren. Alle overheidsuitgaven worden uiteindelijk door de samenleving gedragen en dat vraagt om een kritische afweging. Het is belangrijk om goede voorzieningen te realiseren voor de burgers en bedrijven van nu en in de toekomst. Dat kan niet zonder begrotingsdiscipline.

Door vast te houden aan afgesproken budgetten draagt het kabinet bij aan solide overheidsfinanciën, voorspelbaarheid en stabiliteit. In Nederland voeren we trendmatig begrotingsbeleid. Om de overheidsfinanciën gedurende de kabinetsperiode te beheersen, maakt elk kabinet bij de start afspraken over wat er in één jaar maximaal mag worden uitgegeven (het uitgavenkader) en hoe hoog de beleidsmatige aanpassing van de belastingen en premies mag zijn (het inkomstenkader). Deze afspraken geven duidelijke grenzen waarbinnen het begrotingsbeleid kan plaatsvinden. Dit biedt houvast aan Nederlandse burgers en bedrijven. Daarbij weegt het kabinet verschillende keuzemogelijkheden zorgvuldig tegen elkaar af. Deze kaders zijn ook leidend in de huidige demissionaire staat van dit kabinet totdat een volgende regering nieuwe kaders zal vaststellen. Daarom was ook tijdens de augustusbesluitvorming het sluiten van de budgettaire kaders binnen de begrotingshorizon het uitgangspunt.

Trendmatig begrotingsbeleid draagt bij aan het stabiliseren van de economie. Aan de uitgavenkant geeft het kabinet, als het economisch tij meezit, niet meer uit dan het afgesproken uitgavenkader. Aan de andere kant hoeft er ook niet te worden bezuinigd als de werkloosheids- en bijstandsuitgaven hoger uitvallen wanneer het economisch tij tegenzit. Datzelfde geldt voor de inkomsten: als de belastinginkomsten door een economische neergang tegenvallen, dan hoeven deze niet te worden gedekt. Anderzijds geeft het kabinet toenemende belastinginkomsten in economisch goede tijden niet uit. De extra inkomsten worden in plaats daarvan gebruikt om buffers te creëren voor minder goede tijden. Dit mechanisme heeft de overheid in staat gesteld om wanneer het echt nodig was, de gevolgen van crises te dempen voor burgers en bedrijven. Voorbeelden hiervan zijn de corona- en energiecrisis.

Figuur 1 Trendmatig begrotingsbeleid en automatische stabilisatie

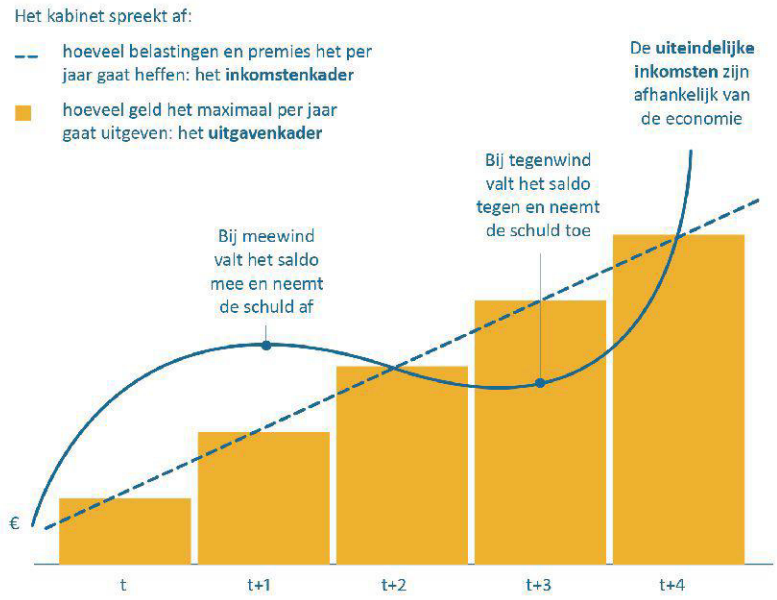

Bron: ministerie van Financiën

Het kabinet hecht aan de Europese referentiewaarden voor het tekort (3% bbp) en de schuld (60% bbp). Deze referentiewaarden vormen de grenzen van wat volgens het Europese begrotingsraamwerk is toegestaan. Door te voldoen aan deze referentiewaarden is Nederland in staat om trendmatig begrotingsbeleid te voeren zonder dat de Raad van de Europese Unie, op aanbeveling van de Europese Commissie, handhavingsmaatregelen kan opleggen. Dat voorkomt dat ad-hocingrepen nodig zijn om binnen de referentiewaarden te blijven, waarmee het mogelijk blijft om bij besluitvorming te focussen op de lange termijn. In de Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet Hof) is dan ook expliciet vastgelegd dat het trendmatig begrotingsbeleid wordt gevoerd met inachtneming van de Europese referentiewaarden. Gedurende de meerjarenperiode (ramingsperiode in deze Miljoenennota) blijven het saldo en de schuld naar verwachting binnen de referentiewaarden.

Een trefzekere raming van het EMU-saldo is dus een belangrijke basis voor het vaststellen van de kaders. De afgelopen jaren waren er grote verschillen tussen de verwachte en gerealiseerde EMU-saldi. De Expertgroep realistisch ramen (hierna: de Expertgroep) heeft onderzocht wat de oorzaken hiervan waren.[1] Het kabinet neemt alle aanbevelingen over en voert momenteel verbeteringen door (zie hoofdstuk 2).[2] Desondanks zullen er altijd ramingsafwijkingen blijven bestaan, zo stelt de Expertgroep ook. Daarnaast kan het meevallende beeld van de afgelopen jaren ook omslaan, zeker gezien de grote internationale onzekerheid.

De huidige geopolitieke context en economische onzekerheid onderstrepen het belang van vasthouden aan trendmatig begrotingsbeleid. De voortdurende Russische agressieoorlog tegen Oekraïne, verschuivende geopolitieke verhoudingen en wereldwijde handelsspanningen brengen risico's voor de Nederlandse economie met zich mee. Mochten deze risico's zich materialiseren, dan dempen de automatische stabilisatoren in de begroting de negatieve effecten voor burgers en bedrijven. Dit onderstreept het belang van buffers en het vasthouden aan de budgettaire kaders.

1.2 Stand van de economie

De Nederlandse economie groeit naar verwachting door met 1,6% in 2025 en 1,4% in 2026.[3] Dit komt volgens het Centraal Planbureau (CPB) vooral door hogere consumptieve bestedingen van huishoudens en de overheid. In 2024 groeide de Nederlandse economie met 1,1%. Daarbij is de uitgangspositie van Nederland goed: de werkloosheid en overheidsschuld zijn relatief laag. Daarnaast is het inkomen per hoofd van de bevolking in vergelijking met andere Europese landen hoog. Nederland profiteert als open economie van internationale en Europese samenwerking en handel. Tegelijkertijd is Nederland wel gevoelig voor internationale ontwikkelingen, bijvoorbeeld op het gebied van wereldhandel. De economische vooruitzichten zijn daarom omgeven met extra onzekerheid door de actuele geopolitieke spanningen en handelsbelemmeringen. In het licht van de geografische ligging zullen gezamenlijk de gevolgen van de handelsspanningen voor de Caribische delen van het Koninkrijk nauwlettend in de gaten worden gehouden. Op 27 juli kwamen de Europese Unie (EU) en de Verenigde Staten (VS) tot handelsafspraken.[4] De VS voeren een algemene heffing van 15% in op Europese goederen, terwijl de EU geen tegenheffingen invoert. Enkele (strategische) productgroepen zijn uitgezonderd van deze algemene heffing.

[1] Expertgroep realistisch ramen (2025). Op drift of op koers? Analyses en aanbevelingen om beter te ramen en begroten (link).
[2] Kabinetsreactie rapport Expertgroep realistisch ramen (link).
[3] CPB (2025). Macro-Economische Verkenning.
[4] European Commission (2025). EU-US trade deal explained (link).

Figuur 2 Bbp-groei (realisatie en raming)

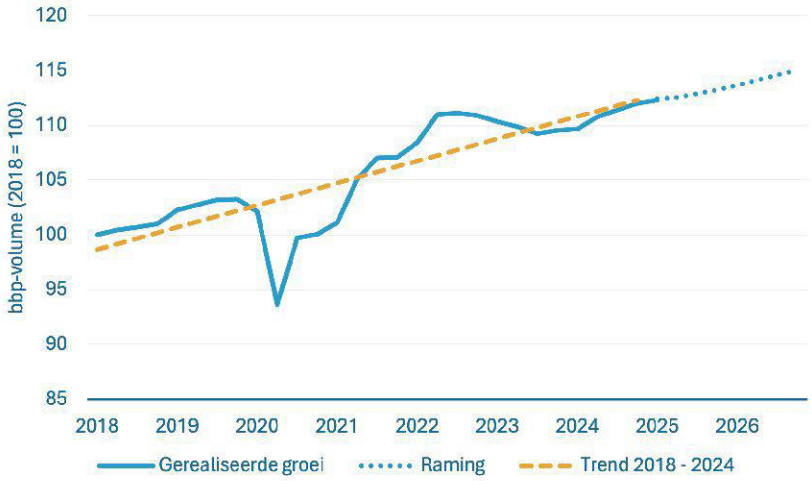

Bron: CPB

Wereldwijd worden groeiverwachtingen neerwaarts bijgesteld in reactie op de toenemende geopolitieke onzekerheid en afname van vertrouwen. De groei van de mondiale economie (2,9% in 2026)[5] blijft naar verwachting achter bij die van de afgelopen decennia (3,6% gemiddeld). Hoewel een wereldwijde recessie is uitgebleven en de inflatie langzaam afneemt, blijft de internationale economische omgeving onzeker. Zo blijft het kabinet Oekraïne onverminderd steunen in de Russische agressieoorlog tegen Oekraïne. Deze oorlog heeft niet alleen geleid tot grote humanitaire en financieel-economische schade in de regio zelf, maar vormt ook een bedreiging voor de veiligheid en macro-economische stabiliteit van Europa, evenals voor mondiale energie- en voedselmarkten. Ook de spanningen in het Midden-Oosten kunnen via hogere energieprijzen en verstoorde handelsroutes de wereldeconomie onder druk zetten. De onduidelijkheid over handelstarieven draagt recent sterk aan bij aan de onzekerheid.

De wereldwijde handelsspanningen hebben voornamelijk gevolgen voor de Nederlandse economie door toegenomen onzekerheid. Wereldwijd is de onzekerheid sterk gestegen het afgelopen jaar, zie figuur 3. Dit heeft ook te maken met de importheffingen vanuit de VS. Deze heffingen hebben echter een beperkte directe impact op de Nederlandse uitvoer, omdat slechts 5,9% van de Nederlandse goederenexport de VS als bestemming heeft.[6] Bovendien hebben de VS voor veel van deze producten niet direct een substituut voorhanden. Ook zijn de directe blootstellingen van Nederlandse financiële instellingen aan Amerikaanse financiële markten redelijk beperkt.[7] Anderzijds is Nederland via internationale waardeketens sterker blootgesteld aan het Amerikaanse handelsbeleid.[8] De economische impact wordt daarom voornamelijk veroorzaakt door de onzekerheid over de hoogte van de importheffingen en bredere geopolitieke verschuivingen. Bij onzekerheidsschokken stellen bedrijven investeringen uit omdat de opbrengsten onzekerder zijn of schalen deze af

[5] CPB (2025). Concept-Macro Economische Verkenning 2026 (link).
[6] CPB (2025). Economische effecten van importheffingen (link).
[7] CPB (2025). De financiële verwevenheden van Nederland met de Verenigde Staten (link).
[8] Konietzny et al. (ESB, 2025). Nederland is via derde landen sterk blootgesteld aan handelsbeleid VS (link).

omdat de financieringskosten stijgen. Sinds het voorjaar van 2023 ligt het producentenvertrouwen onder het langjarig gemiddelde. Aan het begin van 2025 daalde het producentenvertrouwen sterk; in augustus is het vertrouwen weer toegenomen.[9] Investeringen dempten in 2023 en 2024 de economische groei. Investeringen dalen dit jaar naar verwachting met 0,7% door aanhoudende onzekerheid. Volgend jaar groeien de investeringen volgens de raming met 3,2%. De raming van de groei van de wereldhandel en de Nederlandse export van goederen en diensten is ten opzichte van het voorjaar neerwaarts bijgesteld, maar er blijft sprake van groei in 2025 en 2026. De relevante wereldhandel groeit met 2% in 2026, de uitvoer met 1,5%. De financiële markten lijken vooralsnog niet flink geraakt door actuele gebeurtenissen. Hoofdstuk 3 gaat verder in op de gevolgen en bronnen van onzekerheid.

Figuur 3 Indicator voor wereldwijde onzekerheid over economisch en handelsbeleid

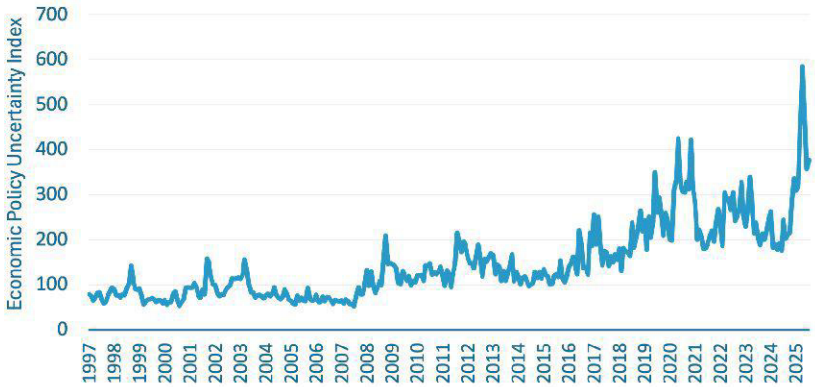

Bron: Economic Policy Uncertainty Index

De koopkracht in Nederland ontwikkelt zich positief door kabinetsbeleid en omdat de lonen harder stijgen dan de inflatie. In 2023 is een forse cao-loonstijging van 5,9% ingezet in reactie op de recordhoge inflatie (Consumentenprijsindex, CPI) van 10% in 2022. In 2024 stegen de cao-lonen zelfs met 6,7%, de hoogste loonstijging in veertig jaar. Naar verwachting stijgen de lonen ook in 2025 en 2026 door met respectievelijk 4,9% en 4,2%. Deze loonstijgingen liggen sinds 2023 boven de gerealiseerde en verwachte inflatie. De reële lonen liggen weer op het niveau van voor de energiecrisis (zie figuur 4). Ook lastenverlichtingen tijdens deze kabinetsperiode via de inkomstenbelastingen en de verhoging van de toeslagen dragen bij aan de verbeterde koopkracht. In 2025 komt de mediane koopkrachtontwikkeling uit op +0,7% en in 2026 op +1,3%. Hiermee neemt ook de armoede naar verwachting af van 2,9% in 2025 naar 2,6% in 2026. De inflatie bedraagt dit jaar naar verwachting 3,2% en neemt volgend jaar af naar 2,3%. Dit is nog wel hoger dan de inflatiedoelstelling van de Europese Centrale Bank (ECB) van 2% en hoger dan het eurozonegemiddelde.[10] Het verschil met de eurozone komt mede door de hoog blijvende loongroei en de sterkere conjuncturele ontwikkelingen in Nederland.[11]

[9] CBS (2025). Vertrouwen producenten verbetert in augustus (link).
[10] De Europees vergelijkbare inflatiemaatstaf is de geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP). Volgens de CPB-raming bedraagt de HICP dit jaar 2,9% en in 2026 2,1%. De ECB-raming (juni 2025) voor het eurozonegemiddelde bedraagt 1,6% in 2026.
[11] Zie voor verdere toelichting: Rijksoverheid (2025). Een nadere analyse van de Nederlandse inflatie (link).

Figuur 4 Ontwikkeling lonen en inflatie

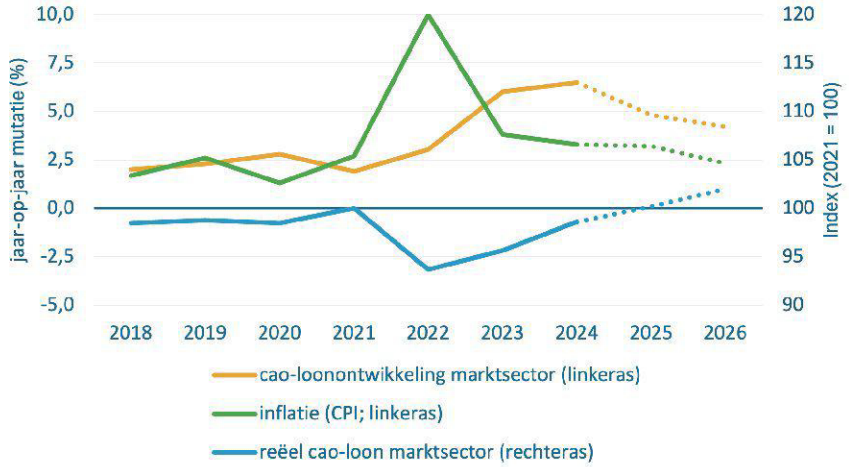

Bron: CPB

Het consumentenvertrouwen is laag, maar bestedingen groeien. Dit hangt samen met de stijging van de reële inkomens, waardoor de consumptie naar verwachting in 2025 groeit met 2,1% en in 2026 met 2,3%. Het Nederlandse consumentenvertrouwen ligt sinds mid-2024 beneden het meerjarige gemiddelde. Vooral het oordeel over de economische situatie de afgelopen en komende 12 maanden (het economische klimaat) is negatief en slechter dan voorheen. Het oordeel over de eigen financiële situatie (koopbereidheid) is ook negatief, maar een stuk gunstiger dan het oordeel over het economisch klimaat.[12]

De werkloosheid blijft laag, maar de spanning op de arbeidsmarkt neemt iets af. De arbeidsparticipatie is historisch hoog en de werkloosheid was in 2024 3,7%. Het CPB raamt een werkloosheid van 3,8% in 2025 en 4% in 2026. Sinds 2021 zijn er meer vacatures dan werklozen. Dit zorgt voor spanning op de arbeidsmarkt. Deze spanning bereikte een hoogtepunt in het tweede kwartaal van 2022 met 142 vacatures per 100 werklozen. In het tweede kwartaal van 2025 daalde de spanning tot 101 vacatures per 100 werklozen. Dit houdt echter niet in dat voor (bijna) alle werklozen een geschikte vacature te vinden is. Er is vaak sprake van een mismatch tussen in vacatures gevraagde vaardigheden en die van werkzoekenden.

[12] CBS (2025). Consumenten even negatief in augustus (link).

Figuur 5 Openstaande vacatures en werkloze beroepsbevolking (seizoengecorrigeerd)

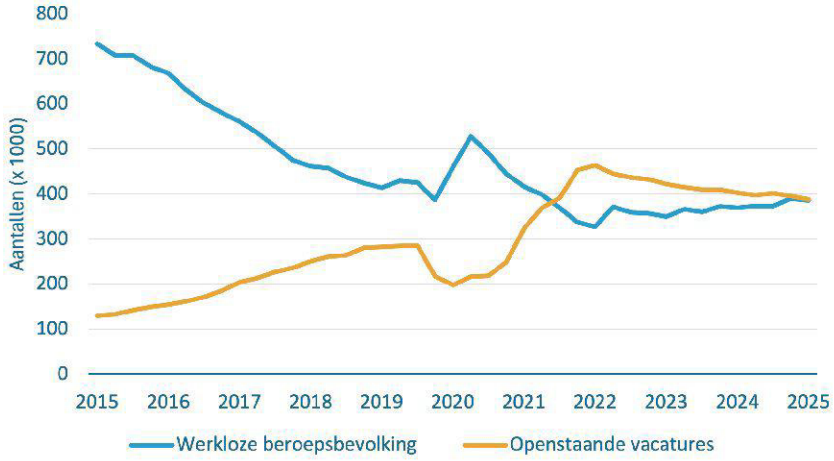

Bron: CBS

Het deel van het nationaal inkomen dat naar werkenden gaat (arbeidsinkomensquote, AIQ), is de afgelopen jaren gedaald, maar zal naar verwachting weer deels herstellen. De AIQ kijkt uitsluitend naar het primair inkomen, de beloning die wordt verdiend aan het beschikbaar stellen van arbeid en kapitaal. Hierdoor wordt geen rekening gehouden met herverdeling van inkomens door de overheid via belastingen en toeslagen. De AIQ liet tussen 2020 en 2023 een sterke daling zien (4,3%-punt) doordat winsten harder stegen dan lonen door een relatief trage loonontwikkeling. Daarnaast kan de recente daling van de AIQ deels worden verklaard door samenstellingseffecten van sectoren, doordat het aandeel van kapitaalintensieve sectoren (dus met een lage AIQ) is toegenomen. Ook boekhoudkundige factoren spelen een rol.[13] Het CPB verwacht dat de AIQ de komende jaren licht toeneemt door de sterke loonontwikkeling die doorzet in de komende jaren. In de periode vanaf 1950 was de ontwikkeling van de AIQ redelijk stabiel, al zien we vanaf 1995 een afname.[14] Hierna gaan we in op de factoren van deze langjarige daling.[15]

[13] CPB (2025). Centraal Economisch Plan 2025 (link); zie kader 'Daling van de AIQ nader belicht'.
[14] Zie bijvoorbeeld: SEO (2020). De AIQ in Nederland: een overzicht. (link).
[15] Toezegging aan het lid Van Apeldoorn (SP) tijdens de Algemene Financiële Beschouwingen van de Eerste Kamer om de toelichting op de arbeidsinkomensquote te verdiepen (*Handelingen I 2024-2025, nr. 8, item 9 - blz. 15-16.* link) en het debat over de Voorjaarsnota 2025.

Figuur 6 Verloop van AIQ bedrijven (realisatie en raming)

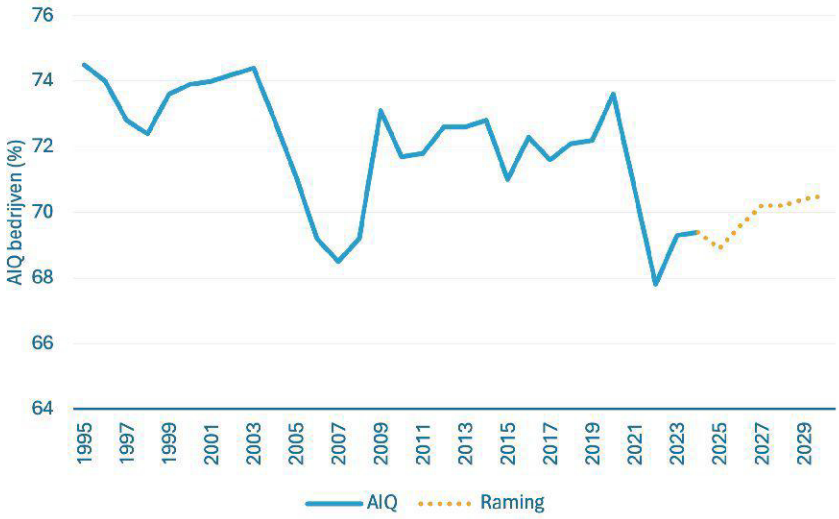

Bron: CPB

Er zijn meerdere factoren die de trendmatige daling van de AIQ sinds 1995 kunnen verklaren, maar vooralsnog ontbreekt robuust bewijs hiervoor. Een van de mogelijke verklaringen is dat fricties, zoals zoekkosten, de dynamiek op de arbeidsmarkt beperken. Hierdoor kunnen werkgevers het loon lager zetten dan het gangbare marktloon zonder daarbij substantieel werknemers te verliezen.[16] Het kost immers tijd en moeite om een nieuwe baan te vinden. Daarnaast kunnen voorkeuren voor de huidige werkplek (zoals locatie en secundaire arbeidsvoorwaarden) drempels voor baanwisselingen opwerpen. Ook instituties zoals het concurrentiebeding en baangerelateerde werkzekerheden spelen waarschijnlijk een rol. Daarnaast zijn enkele lokale, sectorspecifieke arbeidsmarkten sterk geconcentreerd in Nederland. Deze concentratie is echter niet toegenomen en is daarom een onwaarschijnlijke verklaring voor de loonontwikkeling. Ook flexibilisering van de arbeidsmarkt kan een oorzaak zijn van een dalende AIQ. DNB-onderzoek vindt dan ook een negatieve correlatie tussen de flexibele schil en de AIQ in een bedrijfstak.[17] Een mogelijke verklaring hiervoor is dat werkenden met een flexibel contract een zwakkere onderhandelingspositie hebben. Onderzoek naar het effect van globalisering, technologische ontwikkeling, vakbondsmacht en sociale overheidsuitgaven op de AIQ heeft geen duidelijke, robuuste relaties opgeleverd.[18]

Het is niet verstandig beleidsdiscussies te voeren enkel op basis van de AIQ. Onder economen is debat over de bruikbaarheid van de AIQ voor beleidsdiscussies over de loonontwikkeling en de verdeling van het nationaal inkomen, omdat er geen consensus bestaat over een optimaal niveau van de AIQ. Daarnaast is de AIQ gevoelig voor verschillen in definities en rekenmethodes.[19] De productiviteitsontwikkeling kan ook

[16] CPB (2020). Marktmacht op de Nederlandse arbeidsmarkt (link).
[17] DNB (2018). Achtergrondnotitie bij DNBulletin «Flexibilisering arbeidsmarkt gaat gepaard met daling arbeidsinkomensquote» (link).
[18] CPB (2018). De loongroei, een internationale macro-analyse (link).
[19] De AIQ voor de gehele economie neemt alle bedrijfstakken mee. Deze berekening is echter weinig zinvol omdat de sectoren overheid en onderwijs nagenoeg geen winst maken (een AIQ van 100). Het niet-meenemen van deze twee bedrijfstakken resulteert in de AIQ bedrijven, die een beeld geeft van het marktdeel van de Nederlandse economie. Ten slotte laat de AIQ marktsector ook

als richtsnoer worden gebruikt voor uitspraken over de loonvorming of over het gewenste loon of de gewenste dynamiek.[20] Deze maatstaf kampt echter ook met methodologische beperkingen. Wanneer mensen die wat minder productief zijn ook gaan werken, drukt dit namelijk de gemiddelde arbeidsproductiviteit. Hogere werkgelegenheid is anderzijds van grote waarde; werkloosheid heeft zowel economisch als maatschappelijk verschillende negatieve neveneffecten. Voor een volledig beeld moeten daarom ook bredere welvaartsindicatoren meegenomen worden in beleidsdiscussies, zoals de nettoarbeidsparticipatie en het besteedbaar inkomen (zie paragraaf 1.3.1).

1.3 Economische structuuranalyse

De Raad van State en het parlement hebben verzocht om in deze Miljoennennota in te gaan op de structuur van de economie; deze paragraaf geeft hier invulling aan.[21] De analyse gaat onder meer in op de factoren en kenmerken van de economie die tot nu toe de groei hebben bepaald en van invloed zijn op de toekomstige groei. Daarbij zorgt de overheid via de juiste randvoorwaarden – bijvoorbeeld een goed opgeleide bevolking, moderne fysieke en digitale infrastructuur, en een passende regel– en belastingdruk – voor een land waarin burgers en bedrijven de ruimte krijgen om hun talenten en verdienvermogen zo goed mogelijk te benutten.

1.3.1 Kenmerken van de Nederlandse economie

Nederlanders zijn over het algemeen tevreden met hun leven. Zo is zo'n 85% van de mensen tevreden met hun opleidingskansen, werk, woning en woonomgeving. Ook is 79,8% van de volwassenen tevreden met hun sociale leven. Daarnaast heeft 62,9% van de bevolking veel vertrouwen in instituties in 2024.[22] Dat is hoog vergeleken met andere EU-landen. Ook de kwaliteit van Nederlandse publieke instituties is hoog vergeleken met die van andere landen.[23] Het vertrouwen in ambtenaren, de Tweede Kamer, gemeenteraden en de Europese Unie is van 2023 op 2024 toegenomen.[24] De levensverwachting van Nederlanders ligt al jaren boven het gemiddelde van Europa en is met 81,9 jaar relatief hoog.[25]

Nederland is een open en hoogproductieve markteconomie. Ondanks de kleine oppervlakte is Nederland de vijfde economie van de Europese Unie en de achttiende ter wereld.[26] Vanwege het relatief hoge bbp per capita, 63 duizend euro in 2024, hebben huishoudens veel te besteden.[27] Ook hoort het mediaan besteedbaar inkomen per huishouden bij de kopgroep van de EU.[28] Daarnaast is het niveau van de arbeidsproductiviteit in Nederland internationaal gezien hoog. Figuur 7 laat zien dat in vrijwel alle bedrijfstakken het

---

de zorg, delfstoffenwinning, de verhuur van en handel in onroerend goed, en de financiële dienstverlening buiten beschouwing. De AIQ marktsector ligt hoger dan de AIQ bedrijven. Het CPB maakt gebruik van de AIQ bedrijven.

[20] SEO (2020). De AIQ in Nederland: een overzicht. (link); SER (2025). Samenwerken voor arbeidsproductiviteitgroei (link).

[21] Deze structuuranalyse is toegezegd in het Nader rapport over de ontwerp-Miljoenennota 2025 (link).

[22] CBS (2025). Welzijn; kerncijfers, persoonskenmerken (link).

[23] CBS (2025). Monitor Brede Welvaart en SDG's 2025 (link).

[24] CBS (2025). Vertrouwen in mensen en in organisaties; persoonskermerken (link). Het vertrouwen in ambtenaren, gemeenteraden en de Europese Unie ligt ook boven het langjarig gemiddelde.

[25] Cijfers gaan over de levensverwachting bij geboorte in 2024. Zie CBS (2025). Overlijden (link).

[26] IMF (2025). World Economic Outlook database: April 2025 (link).

[27] CBS (2025). Bbp, productie en bestedingen (link).

[28] Eurostat (2025). Besteedbaar inkomen per huishouden (link).

productiviteitsniveau in de kopgroep van het eurogebied ligt.[29] Daarnaast is in Nederland de collectieve sector een belangrijk onderdeel van de economie en de samenleving.

Figuur 7 Verdeling productiviteitsniveau per bedrijfstak - Nederland vergeleken met het eurogebied (2023)

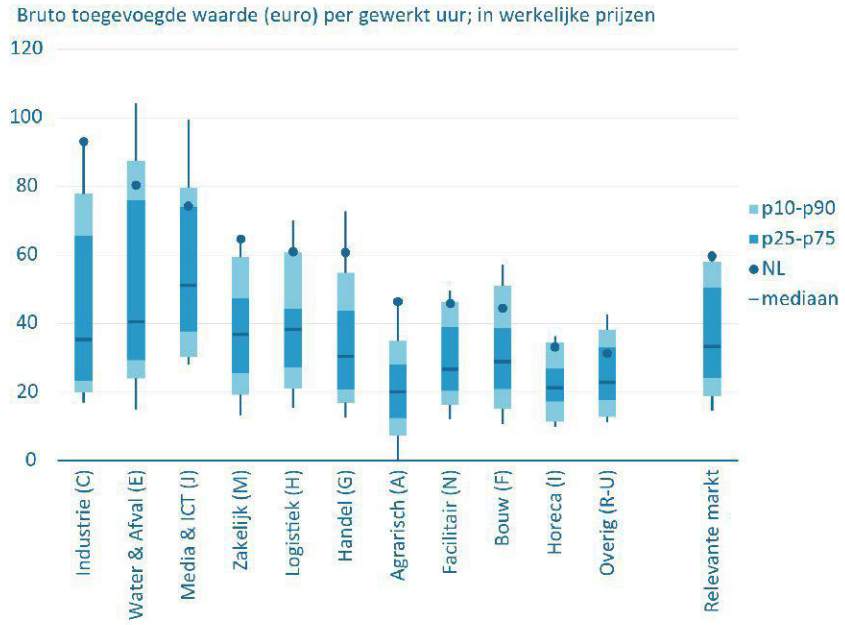

Bron: DNB

De toename van de arbeidsparticipatie is belangrijk voor de recente groei van de Nederlandse economie. Tussen 1995 en 2024 is de Nederlandse economie 77% groter geworden. Een belangrijke oorzaak van deze groei is de toename in de arbeidsparticipatie. Met een nettoarbeidsparticipatie van 73,1% in het eerste kwartaal van 2025 heeft Nederland de hoogste arbeidsparticipatie van de EU.[30] Tien jaar geleden lag de arbeidsparticipatie nog rond de 66%. Doordat meer mensen werken, groeit de economie. De toename van de arbeidsparticipatie komt voornamelijk doordat meer vrouwen, ouderen en jongeren zijn gaan werken. Dit heeft te maken met toegenomen opleidingsniveaus, veranderende rolopvattingen in de maatschappij over werk, een betere aansluiting op de arbeidsmarkt en de stijging van de (gezonde) levensverwachting.[31] Anderzijds ligt het aantal gewerkte uren per werkende in Nederland laag vergeleken met andere Europese landen, omdat relatief veel mensen in deeltijd werken. De gemiddelde werknemer werkt 32,1 uur per week, ten opzichte van het EU-gemiddelde van 36 uur per week.[32] Het aantal gewerkte uren in de economie per hoofd van de bevolking ligt daarentegen in internationaal opzicht hoog, gegeven de hoge arbeidsparticipatie. Deze maatstaf houdt

[29] DNB (2025). Koploper of hekkensluiter? De Nederlandse arbeidsproductiviteitsgroei in internationaal en sectoraal perspectief (link).
[30] CBS (2025). Arbeidsdeelname; kerncijfers seizoengecorrigeerd (link); Eurostat (2025). Arbeidsparticipatie (link).
[31] CPB (2023). De Nederlandse economie in historisch perspectief (link); CPB (2018). Arbeidsparticipatie (link).
[32] Eurostat (2025). People in the EU worked on average 36 hours per week (link).

rekening met de gemiddelde duur van de werkweek, het aantal werkenden en de lengte van het werkzame leven. Hieruit blijkt dat de gemiddelde Nederlander vijftig uur meer werkt per jaar dan de gemiddelde Europeaan.[33]

Nederland is een handelsland; welvaart ontstaat ook door handel en de interne markt. De invoer en uitvoer (exclusief wederuitvoer) van goederen en diensten als percentage van het bbp schommelen beide al decennia tussen de 40% en 60%.[34] Rekening houdend met de toegevoegde waarde per euro export wordt ruim 35% van ons bbp verdiend met de export van goederen en diensten. Bijna een derde van de totale werkgelegenheid is te danken aan de export.[35] De Europese interne markt is met afstand de belangrijkste afzetmarkt voor exporterende Nederlandse producenten. In 2023 ging 77% van de totale Nederlandse exportwaarde naar andere Europese landen en 70% van de Nederlandse dienstenuitvoer was bestemd voor andere Europese landen.[35] Ook verloopt steeds meer invoer en uitvoer van buiten de EU naar de gemeenschappelijke Europese markt via Nederlandse bedrijven. Het verlagen van handelsbarrières tussen EU-landen en het voltooien van de Europese interne markt zou op lange termijn een Europese productiviteitswinst opleveren van 7% bbp volgens berekeningen van het Internationaal Monetair Fonds (IMF).[36]

Doordat Nederland veel handelt, zijn we gevoelig voor schommelingen op de internationale financiële markten en wisselkoersrisico's. Nederland was in 2022 de zesde grootste goederenexporteur en de negende grootste dienstenexporteur ter wereld.[35] In 2024 was het saldo op de lopende rekening (export minus import) 9,5% van het bbp.[37] Nederland heeft een handelsoverschot bij zowel de goederen als diensten. De sterke concurrentiepositie heeft te maken met de loonkosten per eenheid product (de verhouding tussen de totale loonkosten en de productie), de kwaliteit van deze producten en de gunstige geografische ligging. De loonkosten per eenheid product in exporterende sectoren in Nederland zijn lager dan gemiddeld in de eurozone.[38] Tegelijkertijd is er wel sprake van een snellere toename van de loonkosten per eenheid product dan in de eurozone als geheel. Dit kan het concurrentievermogen op termijn verminderen. Daarmee zou het overschot op de lopende rekening wat minder groot kunnen worden. Onder andere het IMF[39] en de Europese Commissie[40] bevelen aan om het overschot op de lopende rekening te beperken. Door een structureel overschot op de lopende rekening ontstaat namelijk een afhankelijkheid van de vraag uit andere landen voor consumptie en economische groei, en van de waarde van investeringen in het buitenland. Deze kunnen gevoelig zijn voor waardeverliezen als gevolg van schommelingen op de internationale financiële markten en wisselkoersrisico's.[41]

Het verminderen van complexiteit in beleid en regeldruk kan bijdragen aan een grotere dynamiek in de maatschappij, en daarmee in de economie. Er is de laatste jaren veel politieke en maatschappelijke aandacht

[33] Eurostat (2025). Labour productivity and unit labour costs (link).
[34] CPB (2023). De Nederlandse economie in historisch perspectief (link).
[35] CBS (2024). Nederland Handelsland (link).
[36] IMF (2024). Europe's Choice: Policies for Growth and Resilience (link).
[37] CPB (2025). Concept Macro Economische Verkenning 2026 (link).
[38] Rabobank (2025). Het concurrentievermogen van de Nederlandse economie bezien vanuit lonen en productiviteit (link).
[39] IMF (2025). Article IV consultation Kingdom of the Netherlands (link).
[40] European Commission (2025). Recommendation for a council recommendation on the economic, social, employment, structural and budgetary policies of the Netherlands (link).
[41] CPB (2015). Oorzaken en beleidsgevolgen van het overschot op de Nederlandse lopende rekening (link).

voor de negatieve gevolgen van complex beleid voor uitvoeringsorganisaties, burgers en bedrijven. Vereenvoudiging kan de administratielast verlagen, het gebruik van regelingen bevorderen en de uitvoeringscapaciteit ontlasten. Dit kan leiden tot een efficiëntere allocatie van productiemiddelen.

1.3.2 Uitdagingen voor de toekomst

De potentiële economische groei staat onder druk door vergrijzing en lagere productiviteitsgroei. Potentiële economische groei zegt iets over de ontwikkeling van de aanbodkant van de economie, een maatstaf voor economische groei op lange termijn. Deze maatstaf houdt geen rekening met de korte termijn; conjuncturele ontwikkelingen die betrekking hebben op de vraagkant van de economie. Potentiële groei wordt gedreven door de structurele werkgelegenheid en arbeidsproductiviteit. Door vergrijzing stagneert het arbeidsaanbod, terwijl de productiviteitsgroei ten opzichte van begin deze eeuw sterk is afgenomen.

Het CPB schat de potentiële economische groei de komende jaren op 1% per jaar, lager dan de 1,5% van de afgelopen 25 jaar.[42] De Nederlandse arbeidsmarkt is erg krap (zie paragraaf 1.2 voor een toelichting). Het tekort aan personeel zorgt voor beperkingen.[43] Een van de belangrijkste belemmeringen van ondernemers is dat ze moeite hebben om nieuwe medewerkers te vinden.[44] Door de krapte staan de kwaliteit en de toegankelijkheid van publieke en private diensten onder druk. De schaarste zien we ook terug in de Rijksbegroting, waar arbeidsmarktkrapte tot onderuitputting leidt. De schaarste aan arbeid zal in de toekomst een belangrijke uitdaging blijven. Door de vergrijzing (zie paragraaf 1.4.2 voor een analyse) stagneert namelijk de groei van het structurele arbeidsaanbod. Tegelijkertijd heeft de krapte op de arbeidsmarkt ook positieve effecten: mensen die aan het werk willen, vinden makkelijker een baan. Ook geeft krapte een prikkel om te investeren in arbeidsbesparende technologie en te zorgen voor betere arbeidsvoorwaarden.

Toekomstige economische groei zal door de beperktere groei van het arbeidsaanbod voornamelijk komen vanuit de productiviteitsgroei. Dit onderstreept het belang van productiviteitsgroei. De ontwikkeling van de productiviteitsgroei in Nederland valt echter tegen, net als in veel andere ontwikkelde economieën. De afgelopen tien jaar nam de arbeidsproductiviteit met slechts 0,4% per jaar toe, een flinke daling ten opzichte van de gemiddelde groei van 1,5% in de veertig jaar daarvoor.[45] Dit wordt deels verklaard door veranderingen in de sectorstructuur, onder andere door de afbouw van de gaswinning.[46] Het CPB heeft de raming van de structurele productiviteitsgroei voor de komende jaren recent neerwaarts bijgesteld naar 0,7% per jaar.[42] Het CPB geeft hiervoor verschillende redenen. Zo heeft globalisering in het verleden voor productiviteitsgroei gezorgd, maar het tempo hiervan is afgenomen. Daarnaast is het aantal innovatieve investeringen gedaald en is de groei van de scholingsgraad van de beroepsbevolking afgenomen doordat de scholingsgraad al erg hoog is. Verder spelen veranderingen van de sectorstructuur een rol, zoals de verdienstelijking van

[42] CPB (2025). CEP Verantwoording 2025 (link).
[43] Staatscommissie demografische ontwikkelingen 2050 (2024). Gematigde groei (link).
[44] CBS (2025). Ondernemersvertrouwen minder negatief in derde kwartaal 2025 (link).
[45] CBS (2024). Arbeidsproductiviteit neemt steeds minder toe in afgelopen 50 jaar (link).
[46] De Vries & van Leeuwen (ESB, 2024). Groei Nederlandse productiviteit relatief laag door afbouw gaswinning (link); Erken (ESB, 2024). Lage groei productiviteit mede door ongunstige structuur economie (link).

de economie. Als het aandeel van de arbeidsintensieve sectoren in een economie groter wordt, kan dit de productiviteitsgroei drukken. Volgens de wet van Baumol worden dienstverlenende sectoren duurder doordat loonkosten stijgen terwijl de productiviteitsgroei over het algemeen achterblijft.[47] Publieke sectoren zijn hier bij uitstek gevoelig voor doordat deze sectoren een hoog gehalte aan dienstverlening kennen.

Het verschil in productiviteitsgroei tussen enerzijds Nederland en de eurozone en anderzijds de VS ontstaat vooral door ons relatief kleinere aandeel hoogtechnologische sectoren, zoals ICT en software. Figuur 8 laat zien dat de productiviteitsgroei in technologische sectoren in de periode 2013-2019 tien keer hoger lag in de VS dan in Nederland. Figuur 9 laat zien dat het productiviteitsverschil een stuk lager uitvalt wanneer deze technologische sectoren niet worden meegerekend. Europa is gespecialiseerd in midtechsectoren (zoals auto-industrie, chemicaliën).[48] Deze sectoren zijn minder kapitaalintensief en hebben lagere Research en Development (R&D) uitgaven dan hightechsectoren. Dat dempt de productiviteitsgroei. Anderzijds zijn de R&D-uitgaven binnen de hightechsectoren in Nederland en Europa vergelijkbaar met die in de VS. Doordat deze sectoren een kleiner aandeel hebben in de totale economie blijven de totale R&D-uitgaven in Europa achter. Daar komt bij dat hightechsectoren sneller groeien dan andere sectoren, waardoor de verschillen toenemen. Midtechbedrijven kunnen echter ook de basis vormen voor nieuwe hightechbedrijven.[49] Hiervoor is het nodig om kapitaal in Europa beter in te zetten zodat zowel midtech- als hightechbedrijven kunnen floreren. In 2024 exporteerde Europa 300 miljard euro aan kapitaal, zoals beleggingen en investeringen, naar de VS, wat ook tot uitdrukking komt in ons overschot op de lopende rekening. Het is van belang dat kapitaal binnen Europa beter wordt gemobiliseerd. Het wegnemen van belemmeringen in de Europese interne markt, waaronder het versterken van de kapitaalmarktunie, kan hierbij helpen.[50]

[47] Baumol & Bowen (1966). Performing arts - the economic dilemma: a study of problems common to theater, opera, music and dance.
[48] Fuest, Gros, Mengel, Presidente and Tirole (2024). EU-Innovation Policy: How to Escape the Middle Technology Trap?, Policy Report of the IEP/TSE/EconPol-CESifo European Policy Analysis Group.
[49] Tordoir (CER, 2025). For European economic policy, the new world has yet to be born (link).
[50] Dit is in lijn met de aanbevelingen uit het Draghi-rapport: The future of European competitiveness (link).

Figuur 8 Arbeidsproductiviteitsgroei technologische sectoren (Nederland, eurogebied en Verenigde Staten)

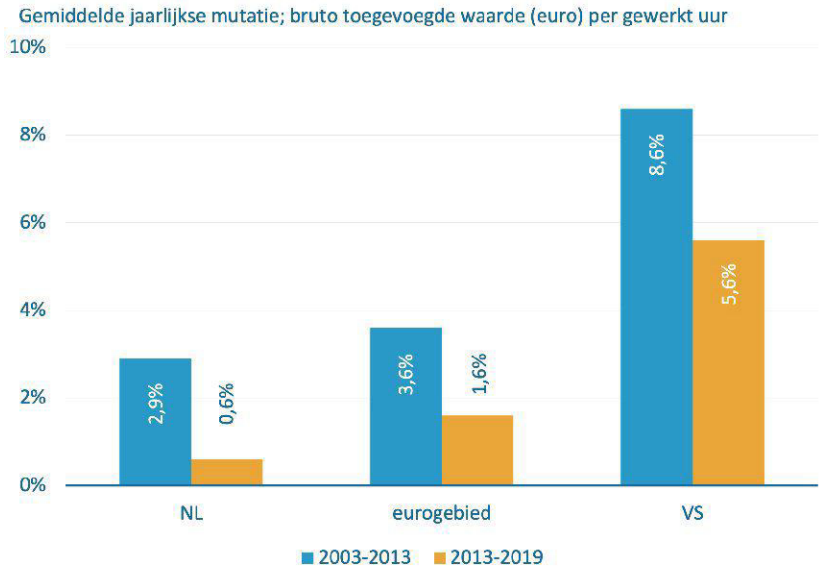

Bron: DNB

Figuur 9 Arbeidsproductiviteitsgroei relevante markt - exclusief technologische sectoren (Nederland, eurogebied en Verenigde Staten)

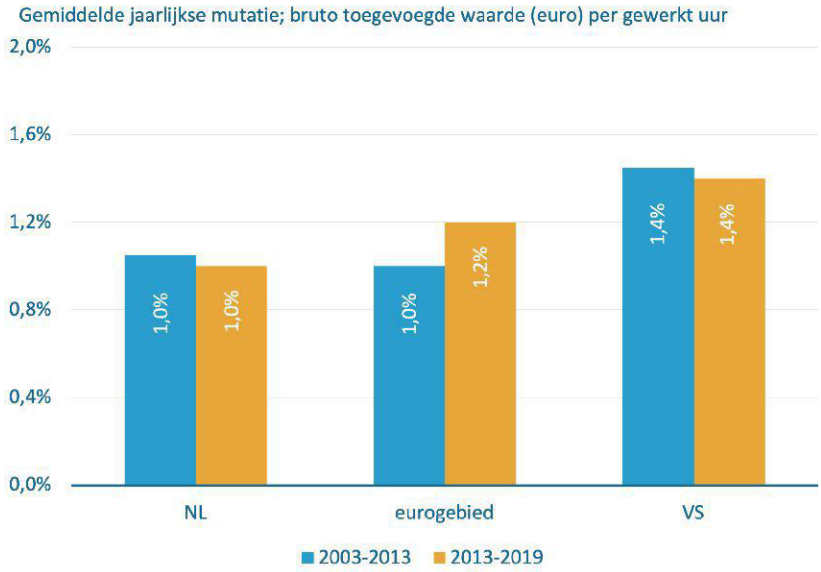

**Getallen afgerond op één decimaal.*
Bron: DNB

Waar de publieke investeringen in Nederland vergelijkbaar zijn met die in andere landen, liggen onze private investeringen internationaal gezien laag. In alle ontwikkelde economieën liggen private investeringen op een structureel lagere trend dan vóór de financiële crisis van 2008. Gemiddeld genomen ligt deze trend 23% onder het niveau dat zonder deze trendver-

schuiving verwacht zou worden.[51] Deze verschuiving wordt grotendeels gedreven door ontwikkelingen binnen sectoren, niet door verschuivingen tussen sectoren. Een derde van de afname wordt verklaard door een lagere vraag in de economie. Toegenomen onzekerheid, verminderde concurrentie en een hogere marktconcentratie vormen ook belangrijke verklaringen. Anderzijds nemen de private R&D-investeringen, een relevante subcategorie, in alle landen gestaag toe. Desondanks blijven de EU en Nederland wat betreft private R&D-investeringen presteren onder het gemiddelde van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), die ook landen als de VS en Zuid-Korea vertegenwoordigt. De publieke R&D-investeringen liggen in de Europese Unie en Nederland wel boven of op het gemiddelde van de OESO.[52] Dat in Nederland private R&D-uitgaven lager liggen dan in andere landen hangt ten dele samen met de sectorale samenstelling van de economie. R&D-investeringen stimuleren innovatie en zijn een belangrijk kanaal voor productiviteitsgroei. Vooral investeringen in fundamenteel onderzoek en productinnovatie zijn van belang.[53] Tegelijkertijd blijven de baten van R&D-investeringen lastig te kwantificeren, zoals ook het CPB in een overzichtsstudie uit 2023 concludeerde.[54]

Figuur 10 R&D-uitgaven (% bbp), 2022 of dichtsbijzijnde jaar

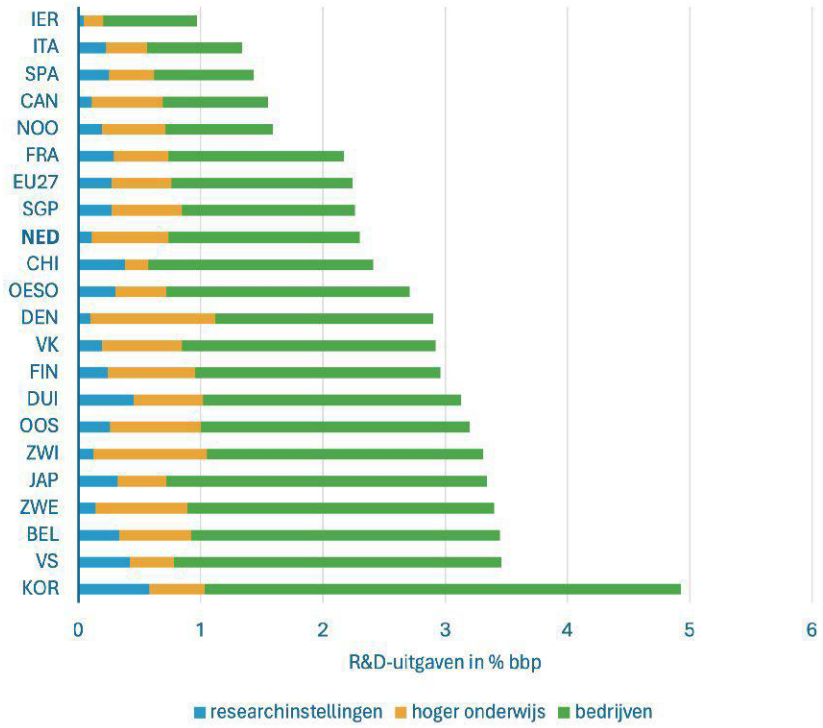

Bron: OCW, OESO

[51] OESO (2025). Understanding the weakness in business investment: a cross-country analysis. OECD Economics Department Working Papers (link).
[52] OESO Main Science and Technology Indicators Database (link).
[53] De Ridder (ESB, 2024). R&D-investeringen jagen groei productiviteit niet altijd aan (link); IMF (2024). Fiscal Monitor April 2024 - Fiscal Policy in the Great Election Year (link).
[54] CPB (2023). Kwantificeren economische baten van R&D beleid (link).

Publieke investeringen dragen bij aan productiviteitsgroei, al is het effect moeilijk te kwantificeren.[55] De motie Van Dijk c.s. verzoekt de regering in kaart te brengen welke investeringen het grootste hefboomeffect kunnen hebben op de economische groei en productiviteit.[56] Het gemeten effect van de publieke investeringen op economische groei hangt sterk af van het type investering, de economische omstandigheden en zelfs de methodologie van de studie.[57] Er is geen kwantitatief overzicht te maken van specifieke investeringen met het grootste (hefboom)effect op de Nederlandse economische groei.[56] Ook blijkt de afbakening tussen publieke consumptieve uitgaven en investeringen in de praktijk moeilijk. In een ontwikkelde economie als Nederland is veel fysieke- en kennisinfrastructuur al aanwezig. Infrastructuur vereist echter ook onderhoud en is er sprake van een groeiende instandhoudingsopgave.[58]

Het kabinet werkt aan een ontwikkelstrategie voor grootschalige infrastructuur die de ontwikkeling van Nederland faciliteert. Het kabinet ziet dat het de laatste jaren steeds moeilijker is om grote (infra)structuurversterkende projecten op te starten en te onderhouden. Dit is het gevolg van verschillende factoren: de aanhoudende krappe arbeidsmarkt, schaarse fysieke ruimte, beperkte vergunningverlening en netcongestie. Nederland staat voor zowel een publieke als private investeringsopgave in het verdienvermogen en in grote transities, zoals de energietransitie en opschaling van defensie.

Het kabinet omarmt het idee om (binnen de juiste randvoorwaarden) een nationale investeringsinstelling op te richten.[59] Het is verstandig om bij nieuwe voorstellen voor een investeringsinstelling eerst te identificeren waarom investeringen nu niet tot stand komen, welk marktfalen de investeringsinstelling zou oplossen en wat de neveneffecten daarvan zijn.

Consumptieve uitgaven stijgen harder dan publieke investeringen; vergrijzing versterkt dit effect. De motie Van Dijk[60] verzoekt de regering te rapporteren over de ontwikkeling van de publieke investeringen en consumptieve uitgaven (zoals uitgaven aan sociale zekerheid en zorg) en over de uitsplitsing van de investeringen. Figuur 11 laat zien dat de consumptieve uitgaven harder stijgen dan publieke investeringen.[61] In 2023 ging 25,3% van het bbp naar publieke consumptieve bestedingen en 3,2% naar publieke investeringen. De gemiddelde groei van de Nederlandse overheidsconsumptie over de periode 1995-2023 was 2,1% per jaar. Bij de overheidsinvesteringen was dat 1,8%. Het CPB raamt dat de uitgaven aan sociale zekerheid en zorg toenemen tot respectievelijk 13,1% bbp en 10,9% bbp in 2033.[62] Zolang de groei van de vergrijzingsgerelateerde uitgaven niet wordt beperkt, zal dit ten koste gaan van de ruimte voor investeringsuitgaven. Figuur 12 laat zien hoe publieke investeringen verdeeld zijn, gebaseerd op publieke uitgaven aan vaste activa. De figuur laat zien

[55] Solow (1956). A contribution to the theory of economic growth (link); Romer (1990). Endogenous technological change (link).
[56] Kamerstuk II, 2024-2025, 36 625, nr. 8 (link).
[57] Bom & Ligthart (2014). What have we learned from three decades of research on the productivity of public capital? *Journal of Economic Survey* (link).
[58] Toezegging aan het lid De Vries (VDD) tijdens het debat over de Voorjaarsnota 2025 in de Tweede Kamer. Zie voor de instandhoudingsopgave: Rijkswaterstaat (2024) Staat van de Infrastructuur (link).
[59] Visie op een nationale investeringsinstelling (link).
[60] Kamerstuk II, 2024 – 2025, 36 740 (link).
[61] Dit overzicht gaat in op de motie Van Dijk om te rapporteren over het niveau en de ontwikkeling van de overheidsuitgaven ten opzichte van de consumptieve uitgaven.
[62] CPB (2025). CEP Verantwoording 2025 (link).

dat een derde van de uitgaven aan publieke investeringen in 2023 naar infrastructuur ging. Computerprogrammatuur en R&D waren elk goed voor bijna een vijfde. Het interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) Publieke investeringen stelt dat de statistische definitie van publieke investeringen[63] te nauw is, omdat de andere vormen van kapitaal – menselijk, natuurlijk en sociaal kapitaal - ook belangrijk zijn voor de toekomstige welvaart.[64] Vanuit dit perspectief worden publieke investeringen gedefinieerd als overheidsuitgaven die een of meer van deze soorten kapitaal vergroten. Dit betekent bijvoorbeeld dat overheidsuitgaven aan onderwijs (onder meer lerarensalarissen) ook als investeringen kunnen worden gezien. Het is bij een bredere definitie echter niet in alle gevallen eenduidig welke uitgaven investeringen zijn.

Figuur 11 Ontwikkeling publieke investeringen en consumptieve uitgaven (% bbp)

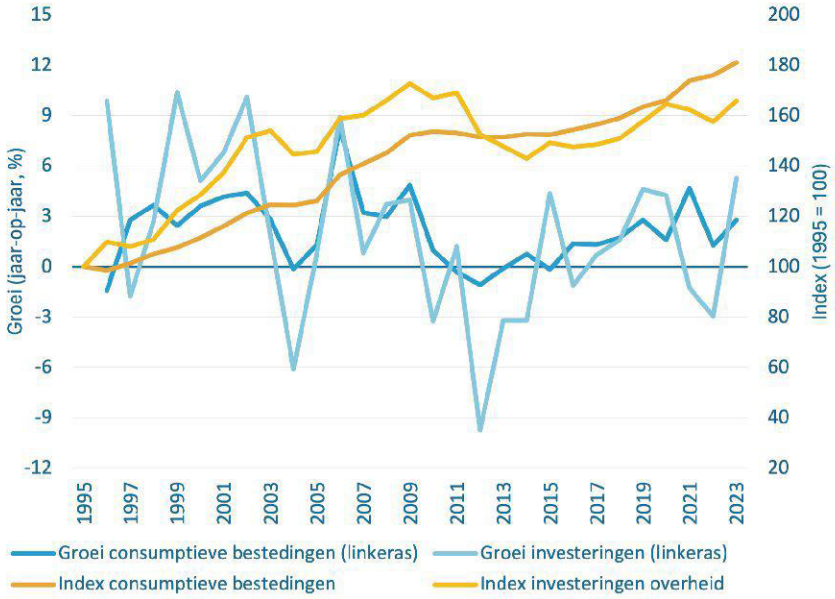

Bron: CBS

[63] Volgens de statistische definitie, die de norm is voor beleid, zijn publieke investeringen uitgaven aan vaste activa.
[64] Rijksoverheid (2022). Waar voor ons geld: IBO Publieke investeringen in een politiek-bestuurlijke context (link).

Figuur 12 Publieke investeringen in 2024 naar type activa (prijspeil 2021)

Bron: CBS

1.4 Overheidsfinanciën

1.4.1 Actuele stand van de overheidsfinanciën

Tijdens de kabinetsperiode blijft het geraamde begrotingstekort onder de 3% bbp. Het kabinet heeft in het hoofdlijnenakkoord een balans afgesproken tussen enerzijds investeren in onder meer veiligheid, bestaanszekerheid en het vestigingsklimaat van Nederland en anderzijds het herstellen van de begrotingsdiscipline. Juist in de huidige onzekere economische tijden is het belangrijk dat het begrotingstekort binnen de afgesproken Europese referentiewaarde blijft van een tekort van maximaal 3% bbp. Voor 2025 en 2026 jaar bedraagt de saldoraming – 2,1% en – 2,9%. Vanaf 2027 beperken de maatregelen uit het hoofdlijnenakkoord de groei van de uitgaven om te voorkomen dat rekeningen worden doorgeschoven naar volgende generaties. Het saldo zal dan naar verwachting uitkomen op – 2,4% bbp en in 2028 verbetert dit verder naar circa – 2,1% bbp.

Figuur 13 Ontwikkeling overheidssaldo (% bbp), blauw is gerealiseerd, oranje is raming

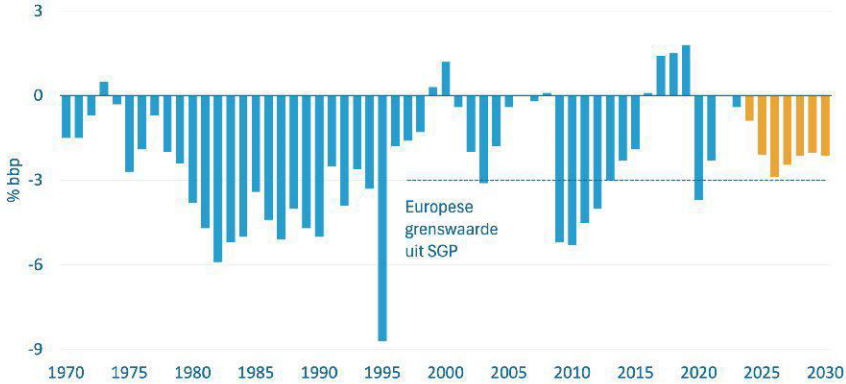

Bron: CBS en ministerie van Financiën

De schuldquote is nog relatief laag, maar het vergt inspanning om dat zo te houden. Het kabinet raamt voor dit jaar een overheidsschuld van 44,9% bbp. Voor 2026 en 2027 loopt deze iets op, naar respectievelijk 47,8% en 48,0%

bbp. Met deze waarden blijft de schuld ruim onder de Europese referentiewaarde van maximaal 60% bbp. Vooruitkijkend zijn er echter verschillende uitdagingen waardoor de overheidsuitgaven zullen stijgen. Zo zullen de uitgaven aan sociale zekerheid en zorg stijgen door vergrijzing. Daarnaast heeft Nederland te maken met stijgende rentelasten en een toenemende investeringsbehoefte in bijvoorbeeld (inter)nationale veiligheid, defensie en energie-infrastructuur. Het kabinet hecht eraan om de oploop van de schuldquote te beperken om nu en in de toekomst eventuele schokken te kunnen opvangen. Met de maatregelen uit het hoofdlijnenakkoord zet het kabinet een eerste stap om de groei van de overheidsuitgaven te beperken. Ook volgende kabinetten zullen aan de slag moeten om de schuldquote stabiel te houden gegeven de verschillende uitdagingen. In bijlage 1 staat een nadere (technische) toelichting op de schuldontwikkeling in de kabinetsperiode.

Figuur 14 Ontwikkeling overheidsschuld (% bbp), blauw is gerealiseerd, oranje is raming

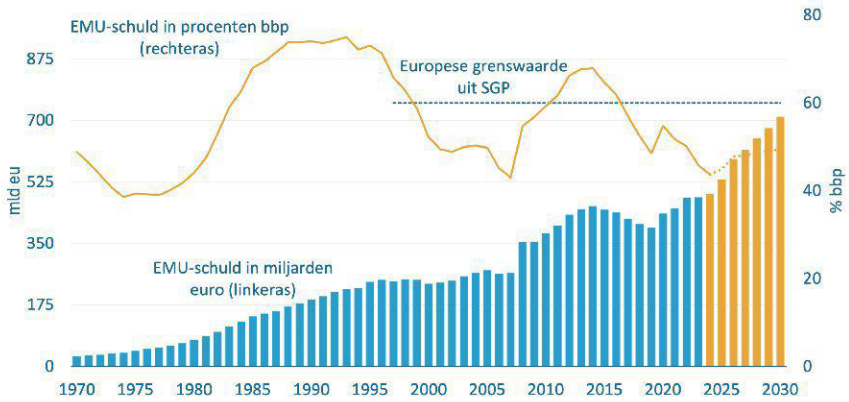

Bron: CBS en ministerie van Financiën

1.4.2 Overheidsfinanciën middellange en lange termijn

Ontwikkeling middellange termijn

Op de middellange termijn zullen het tekort en de schuld de Europese referentiewaarden overschrijden. Volgens het CPB stijgt de overheidsschuld op de middellange termijn (2038)[65] naar 60,1% bbp. Het saldo bedraagt dan naar schatting – 3,4% bbp (zie figuren 15 en 16). Dit vertaalt zich ook door in een geraamde overschrijding van de maximaal toegestane groei van de netto primaire uitgaven, de sturingsvariabele in het herziene Europese begrotingsraamwerk (zie ook bijlage 8, Europese begrotingsregels). Belangrijk om hierbij te vermelden is dat de Europese Unie geen handhavingsmaatregelen kan aanbevelen zolang het begrotingstekort onder de 3% bbp en de schuld onder de 60% bbp blijft. De geraamde ontwikkeling van de overheidsfinanciën op de middellange termijn betekent echter wel dat een verdere beperking van de tekorten nodig is. Anders lopen volgende kabinetten het risico dat de Raad van de Europese Unie, op aanbeveling van de Europese Commissie, maatregelen oplegt.

[65] Voor het vaststellen van de middellangetermijnhorizon is aangesloten bij de termijn die de Europese Commissie hanteert. In het huidige budgettair-structureel plan voor Nederland loopt deze horizon tot 2038 (zie ook bijlage 8).

Figuur 15 Saldoprojectie Nederland tot en met 2038 (% bbp), blauw is gerealiseerd, oranje is raming

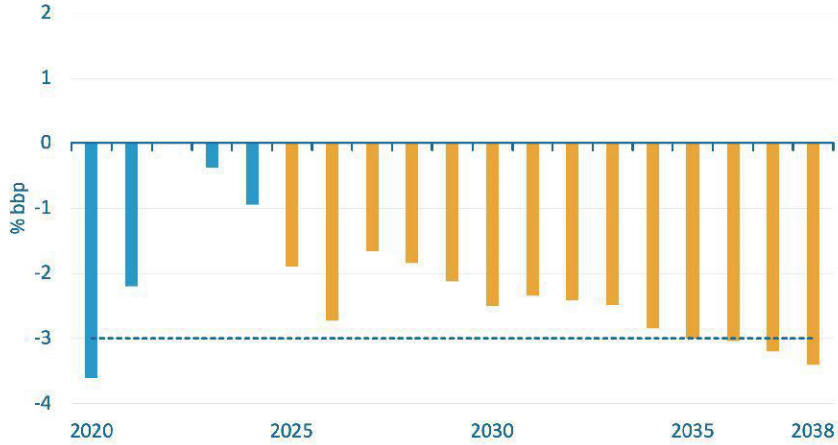

Bron: CPB

Figuur 16 Schuldprojectie Nederland tot en met 2038 (% bbp), blauw is gerealiseerd, oranje is raming

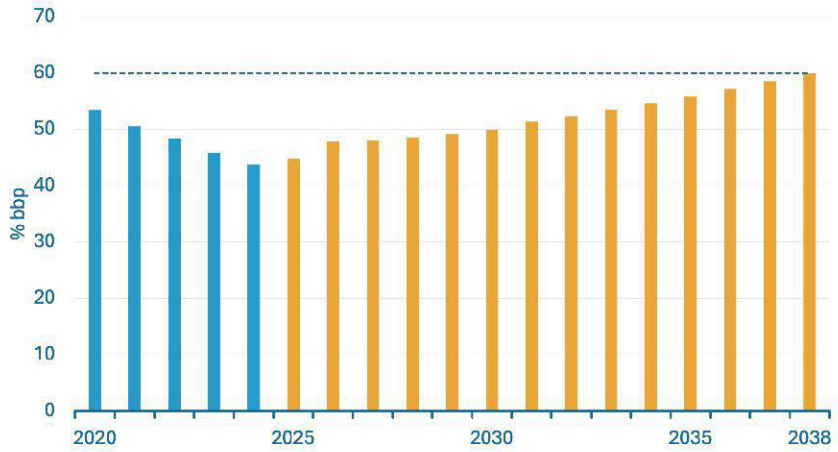

Bron: CPB

Lange termijn

De toekomstige schuldontwikkeling is onzeker, maar onder meer de vergrijzing zal steeds meer van invloed zijn op de belastingdruk en overheidsuitgaven. De vergrijzingsstudie van het CPB is in juli 2025 geactualiseerd.[66] Daarin toont het CPB langetermijnprojecties van de overheidsfinanciën. Daaruit blijkt dat in elk scenario de schuldquote verder oploopt, waarbij zonder aanvullend beleid schuldquoten boven de 100% bbp waarschijnlijk zijn. De onzekerheden over zulke lange ramingsperioden zijn groot. Het basispad is dan ook met een waaier aan bandbreedtes getoond met onzekerheidsmarges. Hierna volgt een samenvatting van de hoofdpunten.

[66] CPB (2025). De Nederlandse overheidsschuld op lange termijn (link).

Figuur 17 Verwachte ontwikkeling overheidsschuld (% bbp) tot 2060

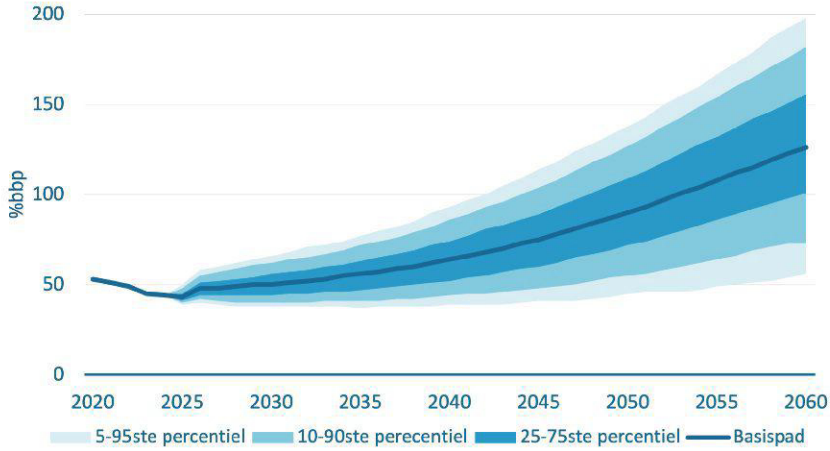

Bron: CPB

Aanvullend beleid is nodig om te voorkomen dat de overheid op de lange termijn groter wordt en Nederlanders meer belasting moeten betalen. Een belangrijke verklaring van het verloop in figuur 17 is de verwachte stijging van de overheidsuitgaven door toenemende kosten voor zorg, sociale zekerheid, rente op de overheidsschuld en defensie. Ook zijn er uitdagingen die niet meelopen in het basispad, bijvoorbeeld op het gebied van klimaat en toenemende overheidsgaranties.[67] Het CPB geeft aan dat niets doen aan het klimaat leidt tot hogere klimaatkosten, met name door meer klimaatschade. Figuur 18 toont een verwachte stijging van de omvang van de overheidsuitgaven (collectieve uitgaven) van circa 40% naar bijna 50% bbp in het basispad. Ook de belastingdruk loopt in het basispad op van 37% naar circa 43% bbp (figuur 19). Het CPB is hierbij uitgegaan van het meegroeien van Zorgverzekeringswet (Zvw) premies met de zorgkosten, en van belastingen op pensioenuitkeringen, conform de huidige systematiek.

Vergrijzing zorgt op termijn ook voor een steeds hogere lastendruk op arbeid. Momenteel staat tegenover de groep van 20-65 jaar een groep van ruim 30% die 65 jaar en ouder is; medio 2040 zal dit naar verwachting bijna 50% zijn.[68] Ook het aandeel van Algemene Ouderdomswet (AOW) gerechtigden ten opzichte van de beroepsbevolking stijgt van 30% nu naar 37% in deze periode. Deze toename heeft gevolgen voor de verdeling van financiële baten en lasten over huidige en toekomstige generaties. Ouderen zullen immers geleidelijk minder deelnemen aan de arbeidsmarkt en maken meer gebruik van de zorg. De resterende groep werkenden moet dan met relatief minder mensen een groter deel van de lasten dragen. De lasten op arbeid zijn echter al een belangrijke rem op het arbeidsaanbod en de arbeidsvraag.

[67] Zie CPB (2025). De Nederlandse overheidsschuld op de lange termijn (link) voor een alternatief scenario inclusief klimaat en Rijksoverheid (2025). Financieel Jaarverslag Rijk 2024 (link) voor een overzicht van de toename in uitstaande overheidsgaranties.
[68] CPB (2025). De Nederlandse overheidsschuld op lange termijn (link).

Figuur 18 Verwachte ontwikkeling uitgaven (% bbp) tot 2060

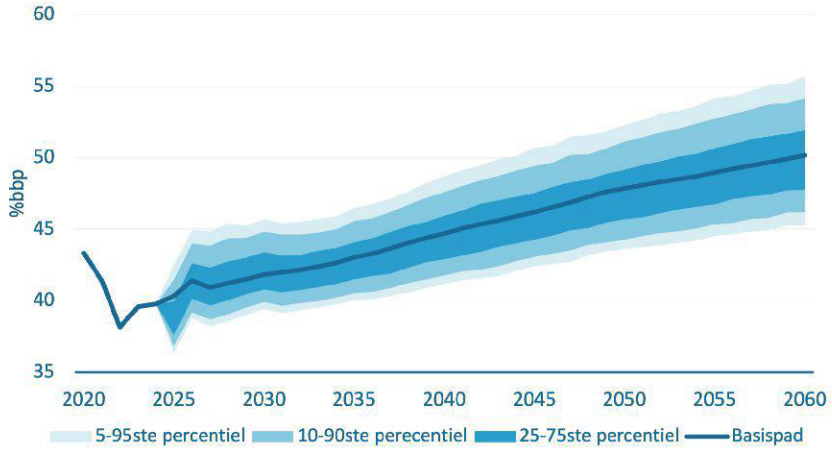

Bron: CPB

Figuur 19 Verwachte ontwikkeling lasten (% bbp) tot 2060

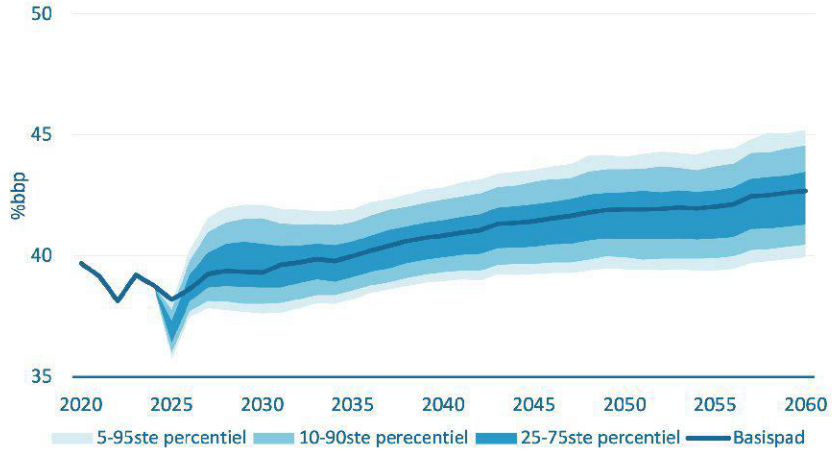

Bron: CPB

Het blijft belangrijk om te werken aan het toekomstbestendig maken van de overheidsfinanciën. De langetermijnstudie van het CPB wijst op een langdurige en omvangrijke uitdaging. Met de maatregelen in het hoofdlijnenakkoord is een eerste stap gezet richting begrotingsdiscipline en het structureel beperken van de groei van de overheidsuitgaven. Maar ook komende kabinetten zullen aan de genoemde toekomstige uitdagingen moeten bijdragen, om zo de gevolgen op de overheidsfinanciën en lastendruk zo geleidelijk mogelijk te kunnen opvangen.

2 ONTWIKKELING VAN DE UITGAVEN EN INKOMSTEN RIJKSOVERHEID

De Miljoenennota 2026 presenteert de begroting voor het aankomende jaar. Het kabinet houdt in deze Miljoenennota vast aan de besluitvorming vanuit het voorjaar (hoofdbesluitvormingsmoment), maar neemt ook een beperkt aantal nieuwe maatregelen ten opzichte van de Voorjaarsnota 2025 om aan te sluiten bij de meest recente informatie. Binnen de meerjarenperiode houdt het kabinet zich aan de afgesproken financiële kaders. Voor extra intensiveringen of nieuw beleid was geen ruimte en dit past ook niet bij de huidige demissionaire status van het kabinet. Tegelijkertijd blijft het belangrijk om oog te hebben voor actuele problematiek. Deze maatregelen zijn van budgettaire dekking voorzien.

2.1 Begroting 2026

De uitgaven in 2026 zijn naar verwachting 486,3 miljard euro. Tabel 1 toont het overzicht van de verwachte uitgaven en inkomsten, inclusief de raming voor de komende jaren. Het EMU-saldo 2026 komt naar verwachting uit op een tekort van 35,5 miljard euro. Uitgedrukt in procenten bbp is dat – 2,9%. In de jaren daarna neemt het tekort af naar – 2,1% bbp in 2030. De overheidsschuld in verhouding tot het bbp komt in 2026 naar verwachting uit op 47,8% bbp en zal doorgroeien tot 49,5% in 2030.

Tabel 1 Budgettaire kerngegevens

(in miljarden euro, tenzij anders aangegeven)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Inkomsten (belastingen en sociale premies)	**429,6**	**451,4**	**475,3**	**494,9**	**514,4**	**534,3**
Reguliere netto-uitgaven binnen het uitgavenkader	422,9	449,0	481,3	497,6	515,5	535,8
Overige netto-uitgaven en correcties relevant voor het EMU-saldo	30,8	37,3	24,7	25,0	26,0	28,4
Totale netto-uitgaven relevant voor het EMU-saldo	**453,8**	**486,3**	**506,0**	**522,6**	**541,5**	**564,3**
EMU-saldo centrale overheid	– 24,1	– 34,9	– 30,7	– 27,8	– 27,1	– 29,9
EMU-saldo decentrale overheden	– 0,7	– 0,7	– 0,7	– 0,7	– 0,8	– 0,8
EMU-saldo collectieve sector	– 24,8	– 35,5	– 31,4	– 28,5	– 27,9	– 30,7
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	**– 2,1%**	**– 2,9%**	**– 2,4%**	**– 2,1%**	**– 2,0%**	**– 2,1%**
EMU-schuld collectieve sector	533,2	589,7	616,2	649,3	678,5	710,4
EMU-schuld collectieve sector (in procenten bbp)	**44,9%**	**47,8%**	**48,0%**	**48,7%**	**49,1%**	**49,5%**
Bruto binnenlands product (bbp)	1.187	1.234	1.283	1.332	1.382	1.436

Bron: ministerie van Financiën

2.2 Uitgavenkader

Het kabinet stuurt op het uitgavenkader dat voor ieder jaar van de meerjarenperiode is vastgesteld in de Miljoenennota 2025. Het uitgavenkader geeft de maximale ruimte weer voor uitgaven en hoeft niet volledig benut te worden. Door middel van een kadertoets worden de budgettaire gevolgen van de besluitvorming inzichtelijk gemaakt. Daarbij wordt getoetst of de mee- en tegenvallers en maatregelen binnen het afgesproken uitgavenkader passen. Met het pakket aan maatregelen in deze Miljoenennota sluit het uitgavenkader exclusief kasschuiven binnen de begrotingshorizon. Tabel 2 toont de kadertoets van de uitgaven.

In deze nota zijn voor de uitgaven een aantal maatregelen verwerkt waarover sinds de Voorjaarsnota 2025 is gecommuniceerd. Zo is het niet doorgaan van de huurbevriezing inclusief de verhoging van de huurtoeslag (de zogenoemde 'boodschappenbonus') en de reservering voor investeringen in de sociale huur budgettair verwerkt zoals in de eerdere Kamerbrief aangekondigd.[69] Ook zijn sinds de Voorjaarsnota 2025 het hoofdlijnenakkoord ouderenzorg (HLO) en het aanvullend zorg- en welzijnsakkoord (AZWA) gesloten. Dit wordt in de Miljoenennota en de ontwerpbegroting van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) weergegeven.

Daarnaast leidt de uitvoeringsinformatie tot diverse mee- en tegenvallers. Bij de generale dossiers is sprake van een per saldo structurele tegenvaller, bestaande uit een tegenvaller bij de EU-afdrachten en een bijstelling van het accres. De uitvoeringsinformatie van VWS leidt tot zowel incidentele als structurele meevallers. De structurele meevaller op de uitgaven van de Zvw is conform begrotingsregels ingezet voor lastenverlichting. Bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) leidt de uitvoeringsinformatie volgend uit de concept-Macro Economische Verkenning (cMEV) van het CPB tot een kleine incidentele meevaller. Daarnaast leidt het uitstel van de verkorting van de uitwerking Werkloosheidswet (WW) (ingang per 1 januari 2028) tot een incidenteel besparingsverlies.

Voor de aanpak van de stikstofproblematiek worden middelen overgeheveld van de Aanvullende Post (AP) naar de begroting van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). Daarnaast zijn de bij Voorjaarsnota 2025 beschikbaar gestelde middelen voor de stikstofaanpak in de Veluwe en de Peel binnen de LVVN-begroting doorverdeeld. Ook zijn aanvullende middelen aan de uitgavenkant beschikbaar gesteld op de LVVN-begroting als alternatief voor de rode dieselmaatregel uit het hoofdlijnenakkoord.

Aanvullend zijn het afschaffen van de onderwijskansenregeling en de fasering bij het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) uit de Voorjaarsnota 2025 teruggedraaid. Ook is de korting van de Brede Doeluitkering (BDU) regionaal openbaar vervoer uit het hoofdlijnenakkoord met een jaar uitgesteld naar 2027 en wordt de korting in 2027 gedeeltelijk gedempt door IenW. Daarnaast wordt de Indirecte Kostencompensatie Emission Trading System (IKC ETS) verlengd tot 2028, worden incidentele middelen beschikbaar gesteld voor de uitstroom van doelgroepen en worden structurele middelen beschikbaar gesteld voor de huisvestingsproblematiek bij de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI).

De hogere structurele uitgaven in 2030 worden in dit uitgavenbeeld gedekt, waardoor de rekening niet wordt doorgeschoven naar toekomstige generaties. De dekking bestaat onder andere uit het (gedeeltelijk) inzetten van loon- en prijsbijstelling en niet-bestede middelen uit het hoofdlijnenakkoord. Onderstaande tabel geeft de besluitvorming over de uitgaven weer. De reeksen worden onder de tabel nader toegelicht.

[69] Kamerstuk II, 2024-2025, 36 725, nr. 5 (link).

Tabel 2 Kadertoets uitgaven

	(in miljarden euro, min = onderschrijding)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1	**Uitgavenkader bij Voorjaarsnota 2025**	**426,0**	**450,1**	**482,5**	**498,2**	**515,2**	**537,9**
2	**Over/onderschrijding uitgavenkader bij Voorjaarsnota 2025 (=11-1)**	**– 0,3**	**– 0,3**	**0,4**	**– 0,5**	**0,8**	**0,0**
	Aanpassingen van het uitgavenkader naar aanleiding van:						
3	Nominale ontwikkeling	0,0	– 0,4	– 0,6	– 0,3	– 0,5	– 0,7
4	Bijstelling prijsaccres (Gemeente- en Provinciefonds)	0,0	– 0,1	– 0,1	– 0,1	– 0,1	– 0,2
5	WW en bijstand	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2
6	Middellangetermijnverkenning (MLT) Zorg	0,0	0,0	0,0	– 0,1	– 0,7	– 1,5
7	Vrijval begrotingsgefinancierde militaire pensioenen	0,0	0,0	– 0,4	– 0,4	– 0,4	– 0,4
8	Inzet voor lastenverlichting Zvw-meevaller	0,0	– 0,1	– 0,1	– 0,1	– 0,1	– 0,1
9	Overige kadercorrecties	0,0	– 0,1	– 0,2	– 0,3	0,1	0,1
10	**Uitgavenkader bij Miljoenennota 2026**	**426,1**	**449,5**	**481,0**	**497,0**	**513,7**	**535,4**
11	**Uitgaven bij Voorjaarsnota 2025**	**425,7**	**449,8**	**482,9**	**497,7**	**515,9**	**537,9**
	Uitgavenmutaties met aanpassing van het uitgavenkader						
12	Totaal aanpassing uitgavenkader (3 t/m 9)	0,0	– 0,7	– 1,5	– 1,2	– 1,5	– 2,5
	Uitgavenmutaties met beslag op budgettaire ruimte (of kaderrelevante uitgaven)						
	Mutaties na Voorjaarsnota 2025						
13	Niet-doorgaan huurbevriezing (inclusief boodschappenbonus en investeringen sociale huur)	0,1	– 0,8	0,1	0,1	0,5	0,5
14	Tariefmaatregelen Wet langdurige zorg (Wlz) (motie-Dobbe-Westerveld)	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
15	HLO	0,0	0,3	0,2	0,1	0,0	0,0
16	Inzet envelop Ouderenzorg (conform afspraken HLO)	0,0	– 0,3	– 0,3	– 0,1	0,0	0,0
17	AZWA	0,0	0,0	0,6	0,6	0,2	0,2
18	Inzet remgeld (conform afspraken AZWA)	0,0	0,0	– 0,6	– 0,6	– 0,2	– 0,2
	Generale dossiers						
19	EU-afdrachten	0,2	– 0,9	0,0	0,3	0,3	0,3
20	Gasbaten	0,3	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0
21	Bijstelling volume-accres (Gemeente- en Provinciefonds)	0,0	0,0	0,0	– 0,1	– 0,1	– 0,2
	VWS						
22	Wlz (uitvoeringsinformatie VWS)	– 0,8	0,0	– 0,1	– 0,1	– 0,1	– 0,2
23	Zvw (uitvoeringsinformatie VWS)	– 1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
24	Jeugdzorg (Gemeentefonds)	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
25	Behoud middelen backpay	– 0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
	SZW						
26	(c)MEV SZW	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
27	WW-besparingsverlies	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	0,0
28	Amendement Grinwis energienoodfonds	– 0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
	LVVN						
29	Agrarische sector en agrarisch natuurbeheer (nominaal onverdeeld)	0,0	0,0	0,1	0,5	1,5	1,7
30	Agrarische sector en agrarisch natuurbeheer (AP)	0,0	0,0	– 0,1	– 0,5	– 1,5	– 1,7
31	Alternatieve maatregel rode diesel	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
32	Veluwe Peel (inzet middelen)	0,0	0,1	0,1	0,4	0,0	0,0
33	Veluwe Peel (nominaal onverdeeld)	0,0	– 0,1	– 0,1	– 0,4	0,0	0,0
	Overig						
34	Terugdraaien fasering IenW Voorjaarsnota 2025	0,0	1,0	– 1,0	0,0	0,0	0,0
35	Uitstellen korting BDU regionaal openbaar vervoer (OV) naar 2027	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
36	Terugdraaien afschaffen onderwijskansenregeling Voorjaarsnota 2025	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2

	(in miljarden euro, min = onderschrijding)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
37	Restant Incidentele loonontwikkeling (ILO) tranche 2029 uit Voorjaarsnota 2025	0,0	0,0	0,0	0,0	– 0,1	– 0,1
38	Prijsbijstelling tranche 2026	0,0	0,0	0,0	– 0,4	– 0,4	– 0,4
39	Verlengen IKC ETS naar 2028	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0
40	Dekking Klimaatfonds	0,0	0,0	0,0	– 0,2	0,0	0,0
41	Uitstroom doelgroepen	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
42	Dekking ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)	0,0	0,0	– 0,1	0,0	0,0	0,0
43	Overige bijstellingen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	– 0,1
44	Onderuitputting	– 0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
45	Invulling in=uit-taakstelling	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
46	Gedeeltelijke vrijval niet-bestede middelen envelop Ouderenzorg	0,0	0,0	– 0,2	– 0,2	– 0,2	– 0,2
47	Kasschuiven	– 3,0	– 0,1	0,7	1,0	0,5	0,5
48	**Uitgaven bij Miljoenennota 2026 (inclusief kasschuiven) (=11 t/m 47)**	**422,9**	**449,0**	**481,3**	**497,6**	**515,5**	**535,8**
49	**Over/onderschrijding uitgavenkader bij Miljoenennota 2026 (inclusief kasschuiven) (=48-10)**	**– 3,1**	**– 0,5**	**0,3**	**0,6**	**1,8**	**0,5**
50	**Over/onderschrijding uitgavenkader bij Miljoenennota 2026 (exclusief kasschuiven) (=48-47-10)**	**– 0,1**	**– 0,3**	**– 0,4**	**– 0,4**	**1,3**	**0,0**

Bron: ministerie van Financiën

Toelichting maatregelen
Aanpassingen van het uitgavenkader
3. Nominale ontwikkeling
Op basis van actuele macro-economische inzichten uit de (c)MEV van het CPB zijn de ramingen voor ontwikkeling van de lonen en prijzen neerwaarts bijgesteld.

4. Bijstelling prijsaccres (Gemeente- en Provinciefonds)
De jaarlijkse bijstelling van het Gemeente- en Provinciefonds heet het accres. Op basis van de (c)MEV-raming van het CPB is het accres naar beneden bijgesteld. Het accres is sinds 2024 gekoppeld aan de ontwikkeling van het bbp. Deze post betreft het prijsdeel en wordt conform begrotingsregels met een kadercorrectie verwerkt.

5. WW en bijstand
De verwachte uitgaven aan de WW en bijstand zijn bijgesteld op basis van de meest recente CPB-raming. Mutaties van uitgaven aan de WW en bijstand, die niet het gevolg zijn van beleid, worden conform begrotingsregels met een kadercorrectie verwerkt.

6. Middelangetermijnverkenning (MLT) Zorg
De ramingen voor volumeontwikkelingen en eigen betalingen in de Zvw, Wlz en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) voor het deel Beschermd Wonen zijn geactualiseerd op basis van de technische verwerking van de recente MLT 2027-2030 van het CPB. Dit wordt met een kadercorrectie verwerkt.

7. Vrijval begrotingsgefinancierde militaire pensioenen
De begrotingsgefinancierde militaire pensioenen op de Defensiebegroting, opgebouwd vóór 1 juni 2001, dienen conform de Wet toekomst pensioenen (Wtp) te worden omgezet naar kapitaaldekking. De eenmalige affinanciering van de begrotingsgefinancierde militaire pensioenen leidt vanaf 2027 tot een vrijval ter hoogte van jaarlijks 375 miljoen euro van de langjarige reeks die hiervoor beschikbaar is op de Defensiebegroting. Deze vrijvallende reeks wordt extracomptabel toegerekend aan de Noord-Atlantische

Verdragsorganisatie (NAVO)-toerekenbare uitgaven. Hierdoor treedt geen verslechtering op in de NAVO-norm. De eenmalige affinanciering wordt niet toegerekend aan de NAVO-norm.

8. Inzet voor lastenverlichting Zvw-meevaller
De geraamde uitgaven binnen de Zvw zijn geactualiseerd op basis van de meest recente informatie van het Zorginstituut en de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa). Dit leidt per saldo tot een meevaller van structureel 135 miljoen euro. Conform de begrotingsregels wordt deze budgettaire ruimte binnen de Zvw vanaf 2026 ingezet voor lastenverlichting. Hiervoor wordt het uitgavenkader gecorrigeerd.

9. Overige kadercorrecties
Deze post bestaat uit een aantal kleinere kadercorrecties, bijvoorbeeld het Pakket voor Groene Groei, het Mobiliteitspakket en de Wet werkelijk rendement box 3. Dit betreft schuiven tussen het inkomsten- en uitgavenkader waarvoor een kadercorrectie is toegestaan conform de begrotingsregels voor statistische correcties.

Mutaties na Voorjaarsnota 2025
13. Niet-doorgaan huurbevriezing (inclusief boodschappenbonus en investeringen sociale huur)
Zoals gemeld aan de Tweede Kamer gaat het wetsvoorstel Huurbevriezing niet door, wat leidt tot structureel 492 miljoen euro hogere kosten door hogere huurtoeslaguitgaven. Daartegenover staan twee posten uit dit Voorjaarsnota pakket die leiden tot incidenteel lagere uitgaven, namelijk het vervallen van de boodschappenbonus (cumulatief 1 miljard euro in 2025 en 2026) en de vrijgevallen investeringsmiddelen voor sociale huur als compensatie voor de huurbevriezing (270 miljoen euro in 2026 en 405 miljoen euro in 2027 en 2028).

14. Tariefmaatregelen Wet langdurige zorg (Wlz) (motie-Dobbe-Westerveld)
Er wordt incidenteel 65 miljoen euro ingezet ter dekking van de motie Dobbe-Westerveld[70], waarbij de tariefmaatregelen in de gehandicaptenzorg en de langdurige ggz niet in 2026 ingaan.

15. HLO
In het HLO zijn afspraken gemaakt over investeringen in de ouderenzorg. De middelen worden overgeheveld naar de VWS-begroting.

16. Inzet envelop Ouderenzorg (conform afspraken HLO)
De envelop Ouderenzorg wordt ingezet voor de tariefmaatregelen Wlz en het HLO.

17. AZWA
In het AZWA worden investeringen afgesproken om de zorg toegankelijk en betaalbaar te houden. Bijvoorbeeld investeringen in preventie (structureel 68 miljoen euro), opleiden buiten het ziekenhuis (structureel 185 euro), samenwerking tussen de zorg en het sociaal domein (structureel 371 miljoen euro) en regionale eerstelijns samenwerkingsverbanden (structureel 70 miljoen euro). Deze investeringen worden gedeeltelijk gedekt vanuit het remgeld dat beschikbaar is voor de toegenomen zorgvraag als gevolg van het verlagen van het eigen risico. Het betreft 230 miljoen euro structurele dekking en incidenteel 400 miljoen euro per

[70] Motie van de leden Dobbe en Westerveld over private equity weren bij de uitwerking van het nieuwe stelsel voor kinderopvangfinanciering (link).

jaar in 2027 en 2028 voor doorbraakmiddelen. De overige dekking komt uit andere bronnen, waaronder de Specifieke uitkering integraal zorgakkoord (SPUK IZA) (structureel 135 miljoen euro), de resterende middelen vanuit de afschaffing van het Stagefonds (structureel 78 miljoen euro) en de groeiruimte die resteert na het afspreken van de uitgavenkaders in het AZWA (structureel 105 miljoen euro).

18. Inzet remgeld (conform afspraken AZWA)
Conform afspraken worden middelen uit het remgeld dat beschikbaar is voor de toegenomen zorgvraag als gevolg van het verlagen van het eigen risico in de Zvw ingezet voor de hierboven genoemde afspraken in het AZWA.

Generale dossiers
19. EU-afdrachten
De tegenvaller op de EU-afdrachten is het gevolg van verschillende bijstellingen in Europese begrotingsstukken. De belangrijkste oorzaken zijn de stijging van het Nederlandse aandeel bruto nationaal inkomen (bni) naar 6,4% en een rentestijging voor de verstrekte leningen aan lidstaten voor het coronaherstelfonds (Next Generation EU). Dit leidt tot een tegenvaller van 264 miljoen euro in 2030. De meevaller in 2026 wordt veroorzaakt door de neerwaartse bijstelling van de raming, omdat het voorgestelde betalingenniveau van de Europese jaarbegroting 2026 onder het betalingenplafond ligt.

20. Gasbaten
De gasbaten zijn neerwaarts bijgesteld met circa 1 miljard euro incidenteel. Vanwege verslechterde resultaten door hogere kosten en door een lagere gasprijs (in 2025 en 2026) zal Energie Beheer Nederland (EBN) naar verwachting geen dividend meer uitkeren vanaf 2025. De resultaten van EBN worden als voorspeller gebruikt voor de te verwachten ontvangsten uit de Mijnbouwwet (winstaandeel, cijns en oppervlakterecht). In lijn met de verwachtingen van EBN zijn deze ontvangsten naar beneden bijgesteld.

21. Bijstelling volume-accres (Gemeente- en Provinciefonds)
Het gereserveerde accres voor het Gemeente-, Provincie- en Btw-compensatiefonds is bijgesteld op basis van de (c)MEV en de taakmutaties sinds de Voorjaarsnota 2025. Een groei van het Gemeente- en Provinciefonds vanwege taakmutaties zorgt in 2026 voor 8 miljoen euro hogere uitgaven dan eerder geraamd. Voor de jaren 2027-2030 zorgt de negatief bijgestelde bbp-raming van het CPB voor lagere uitgaven dan eerder geraamd. Dit verschil loopt op tot structureel 164 miljoen euro.

VWS
22. Wlz (uitvoeringsinformatie VWS)
De uitgavenraming van de Wlz wordt geactualiseerd aan de hand van nieuwe uitvoeringsinformatie van het Zorginstituut en de NZa. Dit leidt tot een per saldo meevaller van incidenteel 788 miljoen euro in 2025 en structureel 209 miljoen euro. Bovendien treedt er in 2026 een besparingsverlies op van 88 miljoen euro door het controversieel verklaren van de maatregel Behandeling Wlz.

23. Zvw (uitvoeringsinformatie VWS)
De uitgavenraming van de Zvw wordt geactualiseerd aan de hand van nieuwe uitvoeringsinformatie van het Zorginstituut en de NZa en de doorwerking daarvan op de raming van het eigen risico. Dit leidt tot een per saldo meevaller van incidenteel 994 miljoen euro in 2025 en

structureel 135 miljoen euro. Conform de begrotingsregels wordt de structurele meevaller ingezet voor lastenverlichting. Hiervoor wordt het uitgavenkader gecorrigeerd.

24. Jeugdzorg (Gemeentefonds)
Naar aanleiding van de eerdere afspraken in het voorjaar met de VNG heeft het kabinet besloten tot compensatie van de incidentele tekorten 2023 en 2024 in de jeugdzorg. Gemeenten ontvangen in totaal 728 miljoen euro van het Rijk, die ze kunnen inzetten ter ondersteuning van de transformatie van de jeugdhulp conform de afspraken in de Hervormingsagenda Jeugd. Het gaat dan om het versterken van de sociale basis en stevige lokale teams, met tevens aandacht voor het verbeteren van kind- en gezinsbescherming en de bredere integrale aanpak sociaal domein.[71]

25. Behoud middelen backpay
In de Voorjaarsnota 2025 is een eenmalige reservering van 50 miljoen euro getroffen voor de backpay voor weduwen van voormalig KNIL-militairen en ambtenaren in Nederlands-Indië. Met deze mutatie wordt gewaarborgd dat deze middelen behouden blijven, aangezien het niet haalbaar is om de regeling in 2025 al op te zetten.

SZW
26. (c)MEV SZW
Als gevolg van de doorrekening van de (c)MEV ontstaat op de begroting van SZW cumulatief een incidentele meevaller van circa 79 miljoen euro. De grootste post betreft de bijstelling op de kinderopvangtoeslag. Deze zorgt voor een cumulatieve meevaller van 194 miljoen euro. Hiertegenover staan cumulatieve tegenvallers van respectievelijk 53 miljoen euro en 58 miljoen euro op de uitvoeringskosten van het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) en de Ziektewet.

27. WW-besparingsverlies
Het uitstel van de WW-duurverkorting (ingang per 1 januari 2028) leidt tot een incidenteel besparingsverlies van 384 miljoen euro. Dit wordt nu gedekt.

28. Amendement Grinwis energienoodfonds
In het Voorjaarsnotadebat 2025 is het amendement Grinwis[72] aangenomen om 50 miljoen euro extra in 2025 beschikbaar te stellen voor het Tijdelijk Noodfonds Energie (TNE). Het TNE kan deze middelen nu echter nog niet aanwenden omdat daarvoor aanvullende private inleg nodig is. Deze middelen worden naar 2027 geschoven en toegevoegd aan de middelen van het Social Climate Fund (SCF) ten behoeve van de voorstellen voor een publiek energiefonds. Ze blijven zo behouden voor de doelgroep.

LVVN
29. Agrarische sector en agrarisch natuurbeheer (nominaal onverdeeld)
De middelen voor de agrarische sector en agrarisch natuurbeheer worden overgeheveld naar het artikel nominaal onverdeeld op de LVVN-begroting. Dit gebeurt in hetzelfde kas- en verplichtingenritme als de middelen op de Aanvullende Post nu staan.

[71] Kamerstuk II, 2024-2025, 31 839, nr. 1093 (link).
[72] Amendement van het lid Grinwis c.s. ter vervanging van nr. 3 over middelen voor het Tijdelijk Noodfonds Energie (link).

30. Agrarische sector en agrarisch natuurbeheer (AP)
De middelen voor de agrarische sector en agrarisch natuurbeheer worden overgeheveld naar het artikel nominaal onverdeeld op de LVVN-begroting. Dit gebeurt in hetzelfde kas- en verplichtingenritme als de middelen op de Aanvullende Post nu staan.

31. Alternatieve maatregel rode diesel
In het hoofdlijnenakkoord is budget beschikbaar gesteld voor het herinvoeren van gebruik van rode diesel voor landbouw. Als alternatief wordt vanaf 2027 structureel 146 miljoen euro overgeheveld naar de LVVN-begroting.

32. Veluwe Peel (inzet middelen)
De 600 miljoen euro die bij Voorjaarsnota 2025 beschikbaar is gesteld voor de stikstofaanpak in de Veluwe Peel wordt van het artikel nominaal onverdeeld verplaatst naar de juiste artikelen.

33. Veluwe Peel (nominaal onverdeeld)
De 600 miljoen euro die bij Voorjaarsnota 2025 beschikbaar is gesteld voor de stikstofaanpak in de Veluwe Peel wordt van het artikel nominaal onverdeeld verplaatst naar de juiste artikelen.

Overig
34. Terugdraaien fasering IenW Voorjaarsnota 2025
In de Voorjaarsnota 2025 is besloten tot een fasering van 1 miljard euro bij IenW. Deze fasering wordt nu teruggedraaid.

35. Uitstellen korting BDU regionaal openbaar vervoer (OV) naar 2027
In het hoofdlijnenakkoord is besloten tot een korting van 10% op specifieke uitkeringen. De korting op de BDU regionaal OV in 2026 wordt met een jaar uitgesteld. Daarnaast wordt de BDU-korting in 2027 gedempt door deze in gelijke delen te verdelen tussen IenW, de vervoersregio's en de reiziger. IenW draagt 37 miljoen euro bij, gedekt vanuit de investeringsruimte op het Mobiliteitsfonds.

36. Terugdraaien afschaffen onderwijskansenregeling Voorjaarsnota 2025
De onderwijskansenregeling geeft extra geld aan scholen in het voortgezet onderwijs met veel leerlingen met risico op leerachterstanden. Met deze middelen kunnen scholen gerichte ondersteuning bieden om onderwijsachterstanden tegen te gaan. In de Voorjaarsnota 2025 was opgenomen dat deze regeling wordt afgeschaft. Dit voorstel wordt teruggedraaid.

37. Restant Incidentele loonontwikkeling (ILO) tranche 2029 uit Voorjaarsnota 2025
In de Voorjaarsnota 2025 is een deel van de incidentele loonontwikkeling (ILO) tranche 2029 gekort. Het restant van de tranche 2029 wordt nu ingezet ter dekking van structurele problematiek.

38. Prijsbijstelling tranche 2026
Een deel van de prijsbijstelling tranche 2026 wordt vanaf 2028 ingehouden ter dekking van structurele problematiek.

39. Verlengen IKC ETS naar 2028
In de Voorjaarsnota 2025 is de IKC ETS toegekend tot en met 2027. Dit wordt nu verlengd tot en met 2028.

40. Dekking Klimaatfonds
De dekking voor het verlengen van de IKC ETS komt uit het Klimaatfonds.

41. Uitstroom doelgroepen
Om versneld tot (opstart)woningen te komen voor kwetsbare doelgroepen, waaronder ontheemden en vergunninghouders, wordt de Stimuleringsregeling Flex- en Transformatiewoningen (SFT) uitgebreid. Gemeenten ontvangen 20.000 euro per nieuw te realiseren woning, waaronder een component voor sociaal beheer. Van de woningen moet 30% bestemd zijn voor statushouders en/of ontheemden uit Oekraïne. Hiervoor wordt aanvullend 79 miljoen euro beschikbaar gesteld, bovenop de reeds beschikbare 100 miljoen euro in de SFT (cumulatief 179 miljoen euro).

42. Dekking ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)
Voor de doelgroepflexibele regeling wordt een deel van de bestaande middelen van de SFT (cumulatief 100 miljoen euro) ingezet en in het juiste kasritme geplaatst.

43. Overige bijstellingen
Dit betreft onder andere bijstellingen op corona-regelingen en de verwerking van de dividenden.

44. Onderuitputting
In 2025 is reeds 264 miljoen euro aan onderuitputting ingeboekt. Dit bestaat onder andere uit onderuitputting op het Klimaatfonds (139 miljoen euro), de AP (39 miljoen euro) en het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) (32 miljoen euro).

45. Invulling in=uit-taakstelling
De in=uit-taakstelling 2025 wordt met 1,1 miljard euro ingevuld bij de Miljoenennota 2026.

46. Gedeeltelijke vrijval niet-bestede middelen envelop Ouderenzorg
In het hoofdlijnenakkoord is vanaf 2027 structureel 600 miljoen euro gereserveerd in deze envelop. De beoogde investeringen zijn niet gespecificeerd. Een deel van de envelop wordt ingezet voor de afspraken in het HLO. Een deel van de envelop ouderenzorg wordt ingezet ter dekking van structurele problematiek. De overige middelen op de AP blijven bestemd voor ouderenzorg (zorggeschikte woning met ontmoeting en verbinding).

47. Kasschuiven
In totaal wordt circa 3,0 miljard euro uit 2025 geschoven. Dit betreft onder andere kasschuiven bij het ministerie van Asiel en Migratie (AenM) (526 miljoen euro), het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) (418 miljoen euro), het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) (416 miljoen euro), het ministerie van Economische Zaken (EZ) (310 miljoen euro), het ministerie van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp (BHO) (250 miljoen euro) en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) (229 miljoen euro). Ook uit 2026 worden middelen naar latere jaren geschoven (147 miljoen euro). In totaal wordt 462 miljoen euro naar buiten de meerjarenperiode geschoven.

2.3 Inkomstenkader en lasten- en koopkrachtbesluitvorming

2.3.1 Inkomstenkader en koopkracht

In de Miljoenennota worden de beleidsmatige aanpassingen verwerkt in het inkomstenkader. Het inkomstenkader heeft als doel om tegelijkertijd de overheidsfinanciën en de lastendruk voor burgers en bedrijven te beheersen. Beleidsmatige aanpassingen ten opzichte van dit pad moeten gecompenseerd worden met andere lastenmaatregelen. In tabel 3 is het inkomstenkader weergegeven.

Schommelingen in de inkomsten door niet-beleidsmatige oorzaken – met name economische ontwikkelingen – lopen in het overheidssaldo. Dit zorgt voor automatische stabilisatie: in slechte economische tijden nemen de belastingontvangsten af ten laste van het overheidssaldo, terwijl zij in goede tijden toenemen ten gunste van het saldo. Hierdoor worden economische schokken voor burgers en bedrijven gedempt. De belastinginkomsten bewegen dus mee met de conjunctuur. Het zorgt bovendien voor stabiel beleid. Beleidsaanpassingen in de lasten (tariefswijzigingen of grondslagwijzigingen) moeten gecompenseerd worden met andere inkomstenmaatregelen.

Het kabinet verlengt de verlaging van de brandstofaccijnzen met een jaar, tot 1 januari 2027. Zonder beleid van het kabinet zou de brandstofaccijns per 1 januari 2026 stijgen als gevolg van het aflopen van de tijdelijke verlaging. Met deze maatregel wordt dat voorkomen. Dit wordt onder andere gedekt door middelen in te zetten die vrijkomen doordat de herintroductie van de rode diesel geen doorgang kan vinden. In plaats van de herinvoering van rode diesel worden er aan de uitgavenkant alternatieve maatregelen vormgegeven. Ook worden de middelen die worden opgehaald door het Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM), de motie Idsinga[73], de versobering van de regeling Extraterritoriale kosten (ETK) en overdekking binnen het inkomstenkader ingezet ter dekking.

De derving als gevolg van het arrest van de Hoge Raad over de liquidatieverliesregeling wordt gedekt. De Hoge Raad heeft op 21 maart 2025 een arrest gewezen over de liquidatieverliesregeling in de vennootschapsbelasting (vpb). Met deze regeling kan een belastingplichtige op het moment dat een deelneming wordt geliquideerd (opgeheven), hiervoor een verlies in aftrek brengen van de vpb. Het arrest van de Hoge Raad kan onder omstandigheden tot dubbel in aanmerking genomen verlies leiden. Dit leidt tot een incidentele derving in 2025 voor de jaren tot en met 2025 en ook tot een structurele derving. De derving wordt onder andere gedekt door de fiscale behandeling van de winst op afdekkingsinstrumenten op valutarisico's aan te passen. De kosten van het afdekkingsinstrument zijn nu nog volledig aftrekbaar, maar de verwachte winst op het afdekkingsinstrument is vrijgesteld van heffing (valt onder de deelnemingsvrijstelling binnen de vpb).

Qua koopkracht gaan huishoudens er in 2026 in doorsnee met 1,3% op vooruit. Het kabinet verhoogt de arbeidskorting om werken meer te laten lonen. Dit wordt gedekt uit het verhogen van het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting. Daarnaast worden problemen met ongewenste

[73] Zie Motie van het lid Idsinga c.s. over de lucratiefbelangregeling zo aanpassen dat managers in de private-equitysector ten aanzien van hun carried interest worden belast naar het progressieve tarief van box 1 (link).

doorwerking van nabetalingen van uitkeringen door de overheid opgelost en werkt de verlengde verlaging van de brandstofaccijns door in de koopkracht. Het kabinet heeft onder andere voldaan aan de toezegging aan het lid Grinwis[74] om de inverdieneffecten van de huurbevriezing op de huurtoeslag bij de Miljoenennota te verwerken zonder gevolgen voor de begroting van VRO en de huurtoeslag. Andere moties en toezeggingen die relateren aan de koopkracht worden benoemd in de begroting van SZW en in een separate Kamerbrief van de minister van VRO.

Tabel 3 Inkomstenkader

	Standen in miljoenen euro (+ is saldo-verbeterend)	2025	2026	2027	2028	2029	2030	struc
	Herijkingen							
1	Afschaffen kwarttarieven motorrijtuigenbelasting (mrb) voor kermis- of circusexploitanten, werkplaats- en werktuigmotorrijtuigen	0	0	– 1	0	0	0	0
2	Terugdraaien btw verhoging op cultuur, media en sport	0	35	35	35	35	35	35
3	Beperkt toepassen tabelcorrectiefactor (tcf) in de inkomstenbelasting	0	– 36	– 36	– 36	– 36	– 36	– 36
4	Verruimen/verduidelijken fietsregeling loonbelasting	0	3	3	3	3	3	3
5	Aanpassen definitie zuiveluitzondering verbruiksbelasting alcoholvrije dranken	0	0	5	5	5	5	5
6	Afschaffing vrijstelling box 3 en heffingskorting groen beleggen	0	0	– 1	0	0	0	0
	Belastingplan 2026, Fiscale Verzamelwet 2027 en Eindejaarsregeling 2025							
7	Wijzigen schenkbelasting bij woningen: uitgaan van waarde in het economische verkeer in plaats van waarde Wet waardering onroerende zaken (WOZ)	0	0	4	4	5	5	5
8	Vervroegen invoering peildatum oldtimerregeling mrb	0	0	– 5	0	0	0	0
9	Aanpassen fiscale voertuigclassificatie (vrachtwagenheffing)	0	16	31	31	31	31	31
10	Aanpassen fiscale voertuigclassificatie (motorrijtuigenbelasting)	0	– 8	– 16	– 16	– 16	– 16	– 16
11	Envelop terugsluis vrachtwagenheffing naar begroting IenW	0	– 8	– 15	– 15	– 15	– 15	– 15
12	Aanpassen belasting- en invorderingsrente	0	– 12	– 4	18	9	4	0
13	Indexeren Invorderingswet	0	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5
14	Uitspraak gerechtshof erfbelasting schijnhuwelijk	0	– 1	– 1	– 1	– 1	– 1	– 1
	Klimaatpakket							
15	Normeren zakelijke markt fossiele personenauto's met pseudo-eindheffing	0	208	– 313	– 277	– 178	– 136	– 44
16	Verhogen mrb tariefkorting emissievrije personenauto's	0	– 30	– 36	– 44	1	1	1
17	Verlagen belasting van personenauto's en motorrijwielen (bpm) emissievrije bijzondere personenauto's	0	– 7	– 4	– 4	– 4	– 4	0
18	Verlagen bpm emissievrije bijzondere motorfietsen	0	– 2	– 1	– 1	– 1	– 1	0
19	Stapsgewijs afschaffen heffingsplafond belasting op leidingwater (bol)	0	64	105	105	105	105	105

[74] Kamerstuk II, 2024-2025, 36 708, nr. 27 (link).

	Standen in miljoenen euro (+ is saldo-verbeterend)	2025	2026	2027	2028	2029	2030	struc
20	Inzet middelen opt-in ETS	0	0	0	0	0	165	0
21	Kadercorrectie – Klimaatfonds – dekking pseudo-eindheffing fossiele personenauto's	0	0	45	40	0	0	0
22	Kadercorrectie – Klimaatfonds – dekking mrb	0	0	55	31	0	0	0
23	Kadercorrectie – vrijvallen middelen AP provinciale opcenten	0	0	34	55	0	0	0
24	Niet invoeren polymeren heffing per 2028	0	0	0	– 567	– 567	– 567	– 567
25	Afschaffen vrijstelling zuiveringsslib + hoger tarief stort met ontheffing – afvalstoffenbelasting (asb)	0	0	1	1	9	11	14
26	Kadercorrectie - reservering middelen CO2-heffing afvalverbrandingsinstallaties (AVI's) Klimaatfonds	0	0	51	99	0	0	0
27	Aanscherping CO2-heffing AVI's (technische invulling)	0	0	55	75	275	206	270
28	Tariefsverhoging afvalstoffenbelasting (technische invulling)	0	0	0	285	283	350	283
29	ETS2 uitbreiden naar glastuinbouw	0	0	335	247	209	197	0
30	Afschaffen CO2-heffing glastuinbouw per 2027	0	0	– 59	– 64	– 67	– 69	– 65
31	Envelop compensatie glastuinbouw	0	0	– 276	– 183	– 142	– 128	0
32	Kadercorrectie – reservering middelen CO2-heffing industrie (exclusief AVI's) klimaatfonds	0	61	88	125	0	0	0
33	Verlagen tarief CO2-heffing industrie (exclusief AVI's) naar 78,67 euro/ton CO2, inclusief verruimen aantal dispensatierechten	0	– 61	– 88	– 125	0	0	0
34	Aanpassen stadsverwarmingsregeling energiebelasting (EB)	0	– 7	– 7	– 7	– 7	– 7	– 7
	Overige ontwikkelingen en besluitvorming							
35	Zorgpremie-ontwikkeling door besluitvorming over Zvw-uitgaven	0	– 139	– 136	– 134	– 135	– 135	– 135
36	Kadercorrectie voor lastenverlichting via de Zvw-premies	0	139	136	134	135	135	135
37	Hoger vastgestelde premie Werkhervattingskas (Whk)	0	383	383	383	383	383	383
38	Compensatie hogere Whk-premie via premie Arbeidsongeschiktheidsfonds (Aof)	0	– 383	– 383	– 383	– 383	– 383	– 383
39	Oplossen keteneffecten bij nabetalingen binnen de zorgtoeslag	0	0	– 3	– 3	– 3	– 3	– 3
40	Verhoging normpercentages zorgtoeslag als dekking voor pakket maatregelen keteneffecten bij nabetalingen	0	1	7	8	6	7	7
	Liquidatieverliesregeling							
41	Uitspraak Hoge Raad liquidatieverliesregeling	– 840	– 65	– 65	– 65	– 65	– 65	– 65
42	Aanpassing afdekken valutaresultaten	0	0	113	113	113	113	113
43	Aof-premie verhogen	0	200	200	200	200	200	200
	Koopkracht							
44	Verhogen IB-tarief eerste schijf met 0,05%-punt (TES)	0	189	189	188	188	188	176
45	Verhoging arbeidskorting bij tweede knikpunt met 25 euro en derde knikpunt met 27 euro	0	– 185	– 185	– 185	– 185	– 185	– 185
	Brandstofaccijnzen							

	Standen in miljoenen euro (+ is saldo-verbeterend)	2025	2026	2027	2028	2029	2030	struc
46	Jaar verlengen tijdelijke korting accijnzen op benzine, diesel en liquefied petroleum gas (lpg)	0	– 1716	0	0	0	0	0
47	Alternatieve invulling rode diesel	0	0	146	146	146	146	146
48	CBAM inkomsten	0	211	237	0	0	0	0
49	Belastingvermindering EB structureel maken	0	100	100	100	– 100	– 100	– 100
50	Motie Idsinga - lucratief belang	0	45	45	45	45	45	45
51	Beperken ETK-regeling	0	21	21	21	21	21	21
	Standen in miljoenen euro (+ is saldoverbeterend)	2025	2026	2027	2028	2029	2030	struc
	Totaal stand inkomstenkader	**– 840**	**– 989**	**784**	**382**	**298**	**500**	**351**

Bron: ministerie van Financiën

Toelichting maatregelen

1. Herijking: afschaffen mrb kwarttarieven kermis- of circusexploitanten en werkplaats- en werktuigmotorrijtuigen

In de Voorjaarsnota 2025 zijn de budgettaire gevolgen verwerkt van het afschaffen van de mrb kwarttarieven voor voertuigen die worden gehouden door kermis- of circusexploitanten of dienen als rijdende werkplaats (rijdend werktuig). Bij nadere uitwerking bleek dat deze maatregel pas per 2028 in werking kan treden. Met deze herijking wordt dit verwerkt.

2. Herijking: terugdraaien btw-verhoging op cultuur, media en sport

In de Voorjaarsnota 2025 zijn de budgettaire gevolgen verwerkt van het terugdraaien van de btw-verhoging op cultuur, media en sport. De raming van deze maatregel is aangepast na het doorlopen van het certificerings-proces met het CPB. Met deze herijking wordt dit verwerkt.

3. Herijking: beperkt toepassen tcf in de (IB)

In de Voorjaarsnota 2025 is het behoud van het verlaagd btw-tarief op cultuur, media en sport gedekt met het beperkt toepassen van de tcf voor een aantal bedragen die gelden voor de IB, de loonbelasting en de toeslagen. In de Voorjaarsnota is gerekend met de voorlopige tcf. De tcf is nu definitief vastgesteld op basis van de laatste inflatiecijfers. Daarnaast valt de derving van het behoud van het verlaagde btw-tarief lager uit. Hierdoor is er minder dekking nodig en kan de tcf dus meer toegepast worden. Hierdoor worden de hiervoor genoemde bedragen dus meer gecompenseerd voor inflatie. Met deze herijking worden beide aanpassingen verwerkt.

4. Herijking: verruimen en verduidelijken fietsregeling loonbelasting

In de Voorjaarsnota 2025 zijn de budgettaire gevolgen verwerkt van het verduidelijken van de fietsregeling in de loonbelasting. De vormgeving van deze maatregel is gewijzigd waardoor de maatregel verwaarloosbare budgettaire gevolgen heeft. Met deze herijking wordt dit verwerkt.

5. Herijking: aanpassen definitie zuiveluitzondering verbruiksbelasting alcoholvrije dranken

In de Voorjaarsnota 2025 zijn de budgettaire gevolgen verwerkt van het aanpassen van de definitie van de zuiveluitzondering in de verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken. Hierdoor worden dranken met een 'vleugje zuivel' en suikerrijke zuiveldranken zoals chocolade- en frambozenmelk voortaan ook belast. De raming van deze maatregel is aangepast na het doorlopen van het certificeringsproces met het CPB. Met deze herijking wordt dit verwerkt.

6. Herijking: afschaffing vrijstelling box 3 en heffingskorting groen beleggen
Bij de behandeling van het Belastingplan 2025 is het amendement van Van Eijk-Nagel en Vermeer[75] aangenomen. Met dit amendement wordt de werkkostenregeling uitgebreid en dit wordt gedekt door de box 3-vrijstelling en heffingskorting voor groen beleggen af te schaffen per 2027. Uit de uitvoeringstoets van de Belastingdienst blijkt echter dat dit pas mogelijk is per 2028. Met deze herijking wordt dit verwerkt door een vrijstelling van 200 euro per belastingplichtige en een heffingskorting van 0,1% van het vrijgestelde bedrag in te voeren. Beide regelingen worden per 1 januari 2028 afgeschaft.

7. Fiscale verzamelwet 2027: wijzigen schenkbelasting bij woningen van WOZ naar waarde economisch verkeer
Woningen die worden verkregen door een schenking of erfenis worden binnen de schenk- en erfbelasting gewaardeerd op basis van de WOZ-waarde. Met deze maatregel wordt voorgesteld om voor woningen in de schenkbelasting voortaan uit te gaan van de waarde in het economische verkeer.

8. Fiscale verzamelwet 2027: vervroegen invoering peildatum oldtimerregeling mrb
In het Belastingplan 2024 is de oldtimerregeling in de mrb gewijzigd. Deze aanpassing zou per 2028 ingaan maar met deze maatregel wordt voorgesteld om dit een jaar eerder te doen.

9. Fiscale verzamelwet 2027: aanpassen fiscale voertuigclassificaties (vrachtwagenheffing)
In het voorjaar is de vrachtwagenheffing (VWH) aangepast. Deze aanpassing leidt tot een ongewenste dubbele heffing, doordat bepaalde voertuigen zowel onder de VWH als de mrb vallen. Met deze maatregel wordt dit gecorrigeerd. Deze aanpassing heeft gevolgen binnen de vrachtwagenheffing en de mrb.

10. Fiscale verzamelwet 2027: aanpassen fiscale voertuigclassificaties (motorrijtuigenbelasting)
Zie maatregel 9.

11. Envelop terugsluis vrachtwagenheffing naar begroting IenW
In de wet vrachtwagenheffing is de budgettaire afspraak vastgelegd dat netto-opbrengsten van de vrachtwagenheffing worden gebruikt voor de financiering van het meerjarenprogramma voor innovatie en verduurzaming van de vervoerssector. Maatregelen 9 en 10 leiden per saldo tot een opbrengst binnen de vrachtwagenheffing. Deze middelen worden gereserveerd in een envelop. De terugsluis zal in de Voorjaarsnota 2026 worden verwerkt.

12. Beleidsbesluit: aanpassen belasting- en invorderingsrente
Een belastingplichtige moet belastingrente betalen als zijn/haar belastingaanslag niet op tijd kan worden vastgesteld, bijvoorbeeld omdat er te laat aangifte is gedaan. Andersom betaalt de Belastingdienst belastingrente als het te lang duurt om de aanslag op te leggen. Een belastingplichtige moet invorderingsrente betalen als belasting niet op tijd wordt betaald. En andersom betaalt de Belastingdienst invorderingsrente als een belastingteruggaaf te lang duurt. Met deze maatregel wordt voorgesteld om

[75] Amendement van de leden Van Eijk en Vermeer over het uitbreiden van de vrije ruimte in de werkkostenregeling (link).

het invorderingsrente percentage te bevriezen op 4,25%, in plaats van de rentestijging van de ECB te volgen (ECB-rente +4%-punt). Om dit te dekken wordt de opslag voor de belastingrente voor de vpb niet verlaagd.

13. Eindejaarsregeling 2025: indexeren Invorderingswet
De Invorderingswet regelt de invordering van rijksbelastingen en bevat onder andere een minimumbedrag aan invorderingsrente dat wordt geïnd. Alle rente gelijk of minder dan dit bedrag wordt niet geïnd. Dat bedrag is op dit moment 23 euro, maar dit is al sinds 1990 niet meer geïndexeerd. Met deze maatregel wordt voorgesteld om dit bedrag te indexeren.

14. Uitspraak gerechtshof erfbelasting schijnhuwelijk
Het gerechtshof 's-Hertogenbosch heeft op 9 april 2025 een uitspraak gedaan die impact heeft op het bestrijden van schijnpartnerschappen. Dat zijn partnerschappen die bewust worden aangegaan zodat er minder erfbelasting betaald hoeft te worden. Voor partners (en kinderen) geldt namelijk een lager tarief dan voor andere verkrijgers. Het gerechtshof heeft bepaald dat deze schijnpartnerschappen niet bestreden kunnen worden met 'fraus legis'. Dat is het begrip in het fiscale recht dat misbruik van recht verbiedt, bijvoorbeeld in het geval van belastingconstructies. Dit leidt tot een kleine derving.

15. Klimaatpakket: normeren zakelijke markt personenauto's
In april 2025 heeft het kabinet een pakket met klimaatmaatregelen gepresenteerd. De budgettaire gevolgen van dit pakket zijn niet verwerkt bij de Voorjaarsnota 2025 dus dat wordt nu gedaan. Een van de klimaatmaatregelen is het normeren van de zakelijke markt voor personenauto's via een pseudo-eindheffing in de loonbelasting voor niet-emissievrije personenauto's.

16. Klimaatpakket: verhogen mrb-tariefkorting emissievrije personenauto's
De mrb-tariefkorting voor emissievrije personenauto's wordt tijdelijk verhoogd van 25% naar 30% in 2026 tot en met 2028.

17. Klimaatpakket: verlagen belasting van personenauto's en motorrijwielen (bpm) emissievrije bijzondere personenauto's
Met deze maatregel wordt voorgesteld om de bpm voor emissievrije bijzondere personenauto's, zoals kampeerauto's tot en met 2030 te verlagen.

18. Klimaatpakket: verlagen bpm emissievrije motorfietsen
Met deze maatregel wordt voorgesteld om de bpm voor emissievrije motorfietsen tot en met 2030 te verlagen.

19. Klimaatpakket: stapsgewijs afschaffen heffingsplafond belasting op leidingwater (BOL)
Met deze maatregel wordt voorgesteld om het heffingsplafond in de BOL stapsgewijs af te schaffen. Hierdoor wordt het heffingsplafond in 2026 verhoogd van 300 m^3 naar 55.000 m^3 en vanaf 2027 helemaal afgeschaft.

20. Klimaatpakket: inzet middelen opt-in Emission Trading System (ETS)
Met deze maatregel wordt voorgesteld om een deel van de middelen van het opt-in ETS2-systeem vanaf 2030 in te zetten om de grondslagerosie van het normeren van de leasemarkt te dekken (zie maatregel 11).

21. Klimaatpakket: kadercorrectie Klimaatfonds - dekking pseudo-eindheffing fossiele zakelijke personenauto's
Met deze maatregel wordt voorgesteld om een deel van de derving in 2027 en 2028 van het normeren van de zakelijke markt voor personenauto's te dekken met middelen uit het Klimaatfonds (zie maatregel 13). Omdat het Klimaatfonds aan de uitgavenkant van de begroting staat is hiervoor een kadercorrectie nodig.

22. Klimaatpakket: kadercorrectie Klimaatfonds - dekking mrb
Met deze maatregel wordt voorgesteld om een deel van de derving in 2027 en 2028 van het verhogen van de mrb tariefkorting te dekken met middelen uit het Klimaatfonds (zie maatregel 14). Omdat het Klimaatfonds aan de uitgavenkant van de begroting staat, is hiervoor een kadercorrectie nodig.

23. Klimaatpakket: kadercorrectie vrijvallen middelen AP - provinciale opcenten
In de Voorjaarsnota 2024 zijn middelen op de AP gereserveerd ter compensatie van de derving aan provinciale opcenten, als gevolg van het invoeren van de tijdelijke mrb-tariefkorting voor emissievrije personenauto's. Deze derving blijkt lager te zijn dan verwacht, waardoor een deel van deze reservering vrijvalt. Met deze maatregel wordt voorgesteld om deze vrijgevallen middelen in te zetten als dekking voor de normering van de zakelijke markt voor personenauto's (zie maatregel 13). Omdat de AP aan de uitgavenkant van de begroting staat, is hiervoor een kadercorrectie nodig.

24. Klimaatpakket: niet invoeren polymeren-heffing per 2028
In het hoofdlijnenakkoord is afgesproken om een circulairplastic heffing in te voeren. Met deze maatregel wordt voorgesteld om deze heffing niet in te voeren. Dit wordt gedekt met de onderstaande maatregelen.

25. Klimaatpakket: afschaffen vrijstelling zuiveringsslib en hoger tarief stort met ontheffing in afvalstoffenbelasting (asb)
Met deze maatregel wordt voorgesteld om de asb te hervormen. De vrijstelling voor zuiveringsslib wordt per 2027 afgeschaft en er wordt per 2029 een apart (hoger) tarief voor storten met ontheffing ingevoerd.

26. Klimaatpakket: kadercorrectie - reservering middelen CO_2-heffing AVI's Klimaatfonds
Met deze maatregel wordt de terugsluizing van inkomsten uit de CO_2-heffing voor AVI's naar het Klimaatfonds afgeschaft. De in de Miljoenennota 2025 verwachte inkomsten uit de CO_2-heffing voor AVI's in 2027 en 2028, die nu onder het Klimaatfonds staan gereserveerd, worden met deze maatregel met een kadercorrectie weer overgeheveld naar de inkomstenkant. Deze middelen kunnen hierdoor worden ingezet in het dekkingspakket voor het niet invoeren van de circulairplasticheffing.

27. Klimaatpakket: aanscherping CO_2-heffing AVI's (technische invulling)
De CO_2-heffing voor afvalverbrandingsinstallaties wordt aangescherpt: het tarief wordt stapsgewijs verhoogd naar 295 euro/ton CO_2 in 2030 en de vrijgestelde uitstoot wordt vanaf 2030 stapsgewijs afgebouwd naar nul in 2033. De terugsluis van de inkomsten van de CO_2-heffing voor afvalverbrandingsinstallaties naar het Klimaatfonds wordt afgeschaft (zie ook maatregel 24), waardoor de inkomsten ingezet kunnen worden in het dekkingspakket voor het niet invoeren van de circulairplastic heffing (zie maatregel 22).

28. Klimaatpakket: tariefsverhoging asb (technische invulling)
Als onderdeel van het dekkingspakket voor het niet invoeren van de circulairplastic heffing, wordt het tarief in de afvalstoffenbelasting vanaf 2028 stapsgewijs verhoogd. Dit betreft een technische invulling. De ministeries van IenW en KGG spannen zich in om samen met de afvalsector te komen tot een alternatieve invulling.

29. Klimaatpakket: ETS2 uitbreiden naar glastuinbouw
Met deze maatregel wordt voorgesteld om het ETS2-systeem uit te breiden naar de glastuinbouwsector. Hier staat tegenover dat de CO_2-heffing voor de glastuinbouw wordt afgeschaft (zie maatregel 28).

30. Klimaatpakket: afschaffen CO_2-heffing glastuinbouw per 2027
Met deze maatregel wordt voorgesteld om de CO_2-heffing voor de glastuinbouw per 2027 af te schaffen. Dit wordt gedekt door de opbrengsten van het uitbreiden van het ETS2-systeem (zie maatregel 27).

31. Klimaatpakket: envelop compensatie glastuinbouw
Een deel van de opbrengsten van het uitbreiden van het ETS2-systeem naar de glastuinbouw (wat niet wordt gebruikt ter dekking van het afschaffen van de CO_2-heffing, zie maatregel 28), wordt gereserveerd in een envelop. Deze envelop dient te worden ingezet als nadere compensatie voor de glastuinbouw sector, waarover kan worden besloten in de voorjaarsbesluitvorming van 2026.

32. Kadercorrectie: reservering middelen CO_2-heffing industrie (excl. AVI's) Klimaatfonds
De CO_2-heffing industrie (ETS1 en lachgasinstallaties) wordt verlaagd naar 78,67 euro/ton CO_2, in combinatie met het verruimen van de vrijgestelde uitstoot. Rekening houdend met de carry back mogelijkheid, wordt hierdoor geen opbrengst van de CO_2-heffing industrie (ETS1 en lachgasinstallaties) meer verwacht. Omdat de inkomsten uit de CO_2-heffing teruggesluisd zouden worden naar het Klimaatfonds (en deze terugsluizing eveneens wordt geschrapt), heeft dit geen effect op het saldo. Deze terugsluizing wordt met deze kadercorrectie teruggezet.

33. Verlagen tarief CO_2-heffing industrie (exclusief AVI's) naar 78,67 euro/ton CO_2, inclusief verruimen aantal dispensatierechten
De inkomsten die bij verwerking van het hoofdlijnenakkoord zijn ingeboekt voor de CO_2-heffing industrie (ETS1 en lachgasinstallaties), worden hiermee uit het inkomstenkader gehaald.

34. Aanpassen stadsverwarmingsregeling EB
De stadsverwarmingsregeling wordt per 1 januari 2026 aangepast om ervoor te zorgen dat warmtebedrijven bij een terugval van het aandeel duurzaam opgewekte warmte als gevolg van een calamiteit of verduurzaming van de warmtebron gedurende een overgangstermijn van maximaal drie jaar toch onder de degressieve EB-tarieven vallen.

35. Zorgpremie-ontwikkeling door besluitvorming over Zvw-uitgaven
Er is sprake van een meevaller in de uitgaven aan de Zvw. Dit leidt tot lagere premies.

36. Kadercorrectie voor lastenverlichting via de Zvw-premies
Conform de begrotingsregels leidt een per saldo meevaller binnen de Zvw-uitgaven tot lastenverlichting via de premies. Om dit mogelijk te maken wordt het kader gecorrigeerd.

37. Vaststelling Whk-premie door UWV
De door het UWV vastgestelde premie voor de Whk stijgt in 2026.

38. Compensatie voor Whk-premie via Aof-premie
Als compensatie voor de hogere Whk-premie wordt de Aof-premie verlaagd met hetzelfde bedrag.

39. Oplossen knelpunt keteneffecten bij nabetalingen binnen de zorgtoeslag
Als mensen in een eerder kalenderjaar onterecht een te lage of geen uitkering hebben gekregen, krijgen ze te maken met een nabetaling. Deze nabetaling veroorzaakt een piekinkomen in het jaar van de nabetaling en kan leiden tot lagere toeslagen en andere inkomensafhankelijke regelingen. De voorgestelde maatregel zondert de nabetaling volledig uit van het toetsingsinkomen en zorgt ervoor dat een nabetaling in uitkeringen voortaan niet meer leidt tot een lagere toeslag of andere inkomensafhankelijke regeling. Deze maatregel betreft de aanpassing binnen de zorgtoeslag om dit mogelijk te maken.

40. Verhoging normpercentages zorgtoeslag als dekking voor pakket maatregelen keteneffecten bij nabetalingen
Deze maatregel dient als dekking voor het totaalpakket om keteneffecten bij nabetalingen te voorkomen.

41. Uitspraak Hoge Raad liquidatieverliesregeling
De Hoge Raad heeft op 21 maart 2025 een arrest gewezen over de liquidatieverliesregeling in de vennootschapsbelasting (vpb). Met deze regeling kan een belastingplichtige op het moment dat een deelneming wordt geliquideerd (opgeheven), hiervoor een verlies in aftrek brengen van de vpb. Het arrest van de Hoge Raad kan onder omstandigheden tot dubbel in aanmerking genomen verlies leiden. Dit leidt tot een incidentele derving in 2025 voor de jaren tot en met 2025 en ook tot een structurele derving.

42. Aanpassing afdekken valutaresultaten
De fiscale behandeling van de winst op afdekkingsinstrumenten op valutarisico's wordt aangepast: de kosten van het afdekkingsinstrument zijn nu wel volledig aftrekbaar, maar de verwachte winst op het afdekkingsinstrument is vrijgesteld van heffing (valt onder de deelnemingsvrijstelling binnen de vpb). Dit gaat in tegen het principe om enkel een aftrek mogelijk te maken als daar een heffing tegenover staat. Deze maatregel wordt eerst ter internetconsultatie aangeboden met 1 januari 2027 als beoogde inwerkingtredingsdatum. Bij de verdere uitwerking zal worden getoetst op uitvoerbaarheid en vestigingsklimaat. Als in de uitwerking blijkt dat een beter alternatief voorhanden is, kan deze maatregel worden heroverwogen.

43. Aof-premie verhogen
De Aof-premie wordt verhoogd met circa 0,08%-punt.

44. Verhogen IB-tarief eerste schijf met 0,05%-punt (TES)
Het tarief van de eerste schijf van de inkomstenbelasting wordt verhoogd.

45. Verhoging arbeidskorting bij tweede knikpunt met 25 euro en derde knikpunt met 27 euro
De arbeidskorting wordt verhoogd bij het tweede en derde knikpunt.

46. Jaar verlengen tijdelijke korting accijnzen op benzine, diesel en lpg
In 2022 is er vanwege de energiecrisis besloten om de accijnstarieven voor benzine, diesel en lpg tijdelijk te verlagen. Het doel van deze tijdelijke steunmaatregel was om de gevolgen van de hoge energieprijzen te dempen. Vanaf 1 juli 2023 is deze verlaging gedeeltelijk afgelopen. Deze maatregel zorgt ervoor dat de huidige, verlaagde accijnstarieven tot 1 januari 2027 blijven gelden.

47. Alternatieve invulling rode diesel
Een verlaagd tarief binnen de brandstofaccijns voor rode diesel is niet uitvoerbaar gebleken. Deze middelen worden alternatief aangewend, voor de verlenging van de korting van de brandstofaccijnzen. In plaats van de herinvoering van rode diesel worden er aan de uitgavenkant alternatieve maatregelen vormgegeven.

48. CBAM-inkomsten
Het CBAM is een Europese verordening voor koolstofcorrectie van goederen aan de Europese buitengrens. Hierdoor moeten importeurs vanaf 2026 gaan betalen voor de CO_2 die is uitgestoten bij de productie van deze goederen buiten Europa. Onder de huidige verordening gaan de opbrengsten van CBAM naar de lidstaten. Dit leidt tot een opbrengst in 2026 en 2027. Doordat CBAM vanaf 2028 zeer waarschijnlijk wordt omgezet in een eigen middel van de EU is de opbrengst tot en met 2027 ingeboekt.

49. Belastingvermindering EB structureel maken
De incidentele verhoging van de belastingvermindering in de energiebelasting in de periode 2026-2028 uit de Voorjaarsnota 2025 wordt structureel gemaakt, en gehalveerd tot 100 miljoen euro.

50. Motie-Idsinga: lucratief belang
De aangenomen motie-Idsinga roept op om voordelen behaald door (fonds)managers binnen de private equity en managementparticipatiepraktijk - die als onderdeel van hun beloningsstructuur vermogensbestanddelen ontvangen en daarmee relatief gunstig belast worden - evenwichtiger te belasten. Ter uitvoering van deze motie wordt er voorgesteld om de belastingdruk via een multiplier in box 2 voor voordelen uit een middellijk gehouden lucratief belang gelijk te trekken tot het tarief in box 3.

51. Beperken ETK-regeling
De kostenvergoeding voor inkomende werknemers voor de extra kosten van levensonderhoud en gesprekkosten met het herkomstland wordt uit de regeling gehaald.

2.3.2 Samenvatting maatregelen Belastingplan

Met het pakket Belastingplan 2026 zorgt het kabinet voor continuïteit in de fiscale wetgeving. Jaarlijks stelt het kabinet het pakket Belastingplan op. De meeste fiscale maatregelen uit het hoofdlijnenakkoord zijn in het wetsvoorstel Belastingplan 2025 opgenomen, zoals de belastingvermindering voor werkenden en het terugdraaien van lastenverzwaring voor het bedrijfsleven. Zoals gebruikelijk heeft een groot deel van de maatregelen in het wetsvoorstel een samenhang met de begroting voor het komende jaar. Daarnaast verlengt het kabinet de verlaging van de brandstofaccijnzen met een jaar.

Dit jaar bestaat het pakket uit acht verschillende wetsvoorstellen. De acht wetsvoorstellen van het pakket Belastingplan zijn uitgewerkte ambities op het terrein van arbeid en inkomen, vermogen, belastingontwijking, klimaat, vereenvoudiging en rechtsbescherming. Het Belastingplan bevat diverse maatregelen die leiden tot vereenvoudigingen voor burgers, zoals de verduidelijking van de fietsregeling in de loonbelasting en de verruiming van de ingangsdatum belastingrente en aangiftetermijn erfbelasting. Ook worden er verdere stappen gezet om opmerkelijke belastingconstructies tegen te gaan. Voorbeelden hiervan zijn de maatregelen aanpak ongelijke breukdelen bij huwelijksgoederengemeenschap, de aanpassing van de zuiveldefinitie en het uitsluiten van onzakelijk handelende gelieerde partijen van de toepassing van de leegwaarderatio. Verder bevat het wetsvoorstel een aantal maatregelen op gebied van klimaat- en autobelastingen. Een voorbeeld hiervan is de verlaging van de motorrijtuigenbelasting emissievrije personenauto's.

Het kabinet kiest ervoor om het verlaagde btw-tarief op cultuur, media en sport te behouden. Bij publicatie van de Voorjaarsnota 2025[76] op 18 april 2025 heeft het kabinet ervoor gekozen om de voorgenomen btw-verhoging op cultuur, media en sport te schrappen. Daartoe moet de Wet Belastingplan 2025 worden gewijzigd. Met deze wijziging blijft het btw-tarief op cultuur, media en sport 9%. De dekking is gevonden door de reguliere inflatiecompensatie in de inkomstenbelasting (via de tabelcorrectiefactor) per 1 januari 2026 niet volledig toe te passen. Beide maatregelen zijn opgenomen in het wetsvoorstel Wet behoud verlaagd btw-tarief op cultuur, media en sport.

Het kabinet wil het belasten van vliegen afhankelijk maken van de eindbestemming. De vliegbelasting heeft op dit moment een vlak tarief per vertrekkende passagier van een in Nederland gelegen luchthaven. Over een korte vlucht wordt op dit moment hetzelfde bedrag aan vliegbelasting geheven als voor een lange vlucht. Onderzoek wijst uit dat de externe kosten van langeafstandsvluchten in mindere mate zijn geïnternaliseerd dan die van kortere vluchten.[77] Met het wetsvoorstel differentiatie tarief van de vliegbelasting wordt het tarief van de vliegbelasting per 1 januari 2027 afhankelijk van de eindbestemming van de passagier. Dit wetsvoorstel introduceert een drieledige tariefstructuur, waarbij het tarief afhankelijk is van de eindbestemming van de passagier.

Het kabinet onderschrijft dat het wenselijk is dat belastingplichtigen het recht krijgen om inzage te krijgen in de stukken die de belastinginspecteur tot zijn beschikking heeft. Per 31 december 2025 treedt een artikel in de Algemene wet inzake rijksbelastingen (AWR) in werking waardoor belastingplichtigen dit recht ook krijgen.[78] Dat artikel is in de huidige vorm en met de huidige inwerkingtredingsdatum echter niet uitvoerbaar voor de Belastingdienst en de Douane. Daarom wordt met het wetsvoorstel Wet stroomlijning fiscaal inzagerecht een aanpassing voorgesteld zodat inzage kan worden gegeven in het fiscale dossier op een manier die op termijn uitvoerbaar is.

[76] Kamerstuk II, 2024-2025, 36725, nr. 1 (link).
[77] CE Delft (2023), De prijs van een vliegreis Editie 2023, onderzoek uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, december 2023 (link).
[78] Artikel 66a AWR.

Het kabinet zet zich ervoor in de aanvullende regels rondom de minimumbelasting snel te implementeren. Sinds 2024 kent Nederland een nieuwe belasting, de minimumbelasting, die groepen met een (wereldwijde) omzet van ten minste 750 miljoen euro dienen te betalen als het effectieve belastingtarief in een staat lager is dan 15%. Het kan dan gaan om multinationale groepen maar ook om groepen die geheel in Nederland zijn gevestigd. De minimumbelasting is opgenomen in een afzonderlijke belastingwet, de Wet minimumbelasting 2024.[78] In het wetsvoorstel Tweede wet aanpassing Wet minimumbelasting 2024 worden onderdelen uit de administratieve richtsnoeren van december 2023, juni 2024 en januari 2025 opgenomen in de Wet minimumbelasting 2024. Groepen die onder de reikwijdte van de minimumbelasting vallen zijn verplicht de bijheffing-informatieaangifte (informatieaangifte), bestaande uit een set aan documentatie, aan te leveren bij de desbetreffende belastingautoriteiten. In principe moet de informatieaangifte worden ingediend in elke jurisdictie waar een groepsentiteit is gevestigd. Dit betekent verhoogde regeldruk voor de relevante groep. De meest recente wijziging van de richtlijn inzake administratieve samenwerking op het gebied van belastingen, de 'Directive on Administrative Cooperation' (DAC) beoogt deze regeldruk te verminderen. Deze wijziging - DAC9 - voorziet in de uitwisseling van de informatieaangifte tussen lidstaten, waardoor een groep in slechts één lidstaat op centraal niveau een informatieaangifte hoeft in te dienen. De implementatie van DAC9 wordt geregeld met het wetsvoorstel Wet implementatie EU-richtlijn gegevensuitwisseling minimumbelasting.

Het kabinet implementeert de Europese verordening over het CBAM in nationale wetgeving. Het CBAM is een mechanisme voor koolstofcorrectie aan de Europese buitengrens en richt zich op een selectie van goederen binnen bepaalde sectoren. Op grond van het CBAM moet betaald worden voor de CO_2-uitstoot die vrij is gekomen bij de productie van CBAM-goederen. Hiermee wordt 'koolstoflekkage' tegengegaan, ofwel het verplaatsen van productie binnen de EU naar landen waar bedrijven niet of minder hoeven te betalen voor hun CO_2-uitstoot. De CBAM-verordening werkt rechtstreeks en hoeft daarom niet omgezet te worden naar nationale wetgeving. Voor de operationalisering zijn echter nog wel aanvullende bepalingen in de Wet Milieubeheer nodig. Deze bepalingen zijn opgenomen in het wetsvoorstel Wijziging van de Wet milieubeheer in verband met de nadere operationalisering van het mechanisme voor een koolstofcorrectie aan de grens.

De fiscale wetgeving is onderhevig aan veranderingen en vergt verschillende inhoudelijke wijzigingen en technisch onderhoud. Het wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen voorziet hierin, zoals ook gebruikelijk in eerdere jaren in het Belastingplan. De maatregelen in dit wetsvoorstel hebben geen gevolgen voor het budgettaire beeld, maar zijn bijvoorbeeld bedoeld om fouten in wetgeving te herstellen en gerechtelijke uitspraken te codificeren. Zo bevat dit wetsvoorstel onder meer aanpassingen van onjuiste verwijzingen in bestaande wetgeving.

[78] Deze wet strekt tot implementatie van de EU-richtlijn minimumniveau van belastingheffing, welke richtlijn is gebaseerd op de modelregels van de OESO. Na publicatie van deze OESO-modelregels zijn in internationaal verband verschillende administratieve richtsnoeren over de (nadere) invulling van de regels rondom de minimumbelasting overeengekomen.

2.4 Verticale toelichting EMU-saldo en ontwikkeling EMU-schuld

Tabel 4 EMU-saldo en EMU-schuld						
Percentage bbp, - = tekort	2025	2026	2027	2028	2029	2030
EMU-saldo Voorjaarsnota 2025	**– 2,6%**	**– 3,0%**	**– 2,6%**	**– 2,1%**	**– 1,9%**	**– 2,2%**
Belasting- en premieinkomsten	0,1%	– 0,1%	0,0%	– 0,1%	– 0,1%	0,0%
Uitgavenkader	0,2%	0,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,1%
Overig (m.n. KTV DO)	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
EMU-saldo Miljoenennota 2026	**– 2,1%**	**– 2,9%**	**– 2,4%**	**– 2,1%**	**– 2,0%**	**– 2,1%**
EMU-schuld Miljoenennota 2026	**44,9%**	**47,8%**	**48,0%**	**48,7%**	**49,1%**	**49,5%**

Bron: ministerie van Financiën

Het EMU-saldo verbetert in 2026 met 0,1% bbp ten opzichte van de Voorjaarsnota. Het saldo in 2026 wordt geraamd op – 2,9% bbp. In de overige jaren komt het saldo uit tussen – 2,5% bbp en – 2,0% bbp. De wijzigingen in de raming van de belasting- en premie-inkomsten zijn relatief beperkt. In 2025 zijn er licht hogere inkomsten door hogere ontvangsten in het eerste half jaar en structureel enigszins lagere inkomsten als gevolg van een meerjarig iets tegenvallend economisch beeld. De besluitvorming over het inkomstenkader heeft een saldoverslechterend effect in 2026 en een saldoverbeterend effect in latere jaren. De kasschuiven aan de uitgavenkant verbeteren het saldo in 2025 en belasten het saldo vanaf 2027. De dekkingsopgave en bijbehorende dekking onder het uitgavenkader belasten het saldo vanaf 2026 en verbeteren het saldo in 2029 en 2030. De post Overig is relatief groot in 2025 en 2026 vanwege de kastransactieverschillen decentrale overheden. Deze correctie past het EMU-saldo aan voor specifieke uitkeringen aan decentrale overheden die pas in een later jaar daadwerkelijk worden besteed. Hierdoor sluit de raming beter aan op het kasverloop bij decentrale overheden. Dit is in lijn met het advies van de Expertgroep Realistisch Ramen om de ramingsmethoden voor decentrale overheden te verbeteren. De EMU-schuld loopt op tot 49,5% bbp in 2030. Deze toename wordt met name veroorzaakt door het EMU-saldo in de komende jaren.

2.5 Horizontale ontwikkeling uitgaven

De totale uitgaven stijgen in 2030 ten opzichte van 2025 met 34 miljard euro. Tabel 5 laat per begroting zien hoe de uitgaven op de verschillende beleidsterreinen zich ontwikkelen ten opzichte van elkaar.[80] Een toelichting per begroting is opgenomen in bijlage 10 Horizontale toelichting.

[80] De horizontale ontwikkeling gaat uit van de begrotingsstand ontwerpbegroting 2026. De begrotingsstanden zijn exclusief de uitgaven voor het Gemeentefonds en het Provinciefonds, de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) en huurtoeslag zijn in lopende prijzen weergegeven. De begrotingsstanden zijn exclusief de uitgaven aan Oekraïne en de binnenlandse opvang van vluchtelingen uit Oekraïne. Bij Defensie is gecorrigeerd voor het affinancieren van de militaire pensioenen en bij Financiën voor de lening aan TenneT. De reserveringen uit het vorige coalitieakkoord en het hoofdlijnenakkoord die nog op de AP staan, zijn toebedeeld aan de begroting van het beleidsverantwoordelijke departement.

Tabel 5 Horizontale ontwikkeling							
Netto-uitgaven (in miljarden euro)	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Verschil 2030-2025
Zorg	112	115	121	123	124	126	14
Sociale Zekerheid	113	116	117	119	122	123	11
Gemeente- en Provinciefonds (inclusief accres)	52	51	52	52	54	56	5
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	57	55	56	55	54	54	– 3
Defensie (inclusief Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF))	20	24	24	25	26	26	6
Buitenlandse Zaken (inclusief BHO)	14	15	18	21	21	22	8
Justitie en Veiligheid	17	17	17	17	17	17	– 1
Infrastructuur en Waterstaat (inclusief Mobiliteitsfonds en Deltafonds)	14	15	15	15	15	15	1
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	8	9	10	9	9	9	0
Financiën (exclusief Nationale Schuld)	12	9	11	10	6	6	– 5
Klimaat en Groene Groei (inclusief Klimaatfonds)	2	12	– 5	4	5	6	3
Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	4	4	4	4	4	4	0
Economische Zaken (inclusief Nationaal Groeifonds)	3	3	3	4	2	3	0
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (inclusief BES-fonds en Hoge Colleges van Staat)	4	4	4	3	3	2	– 2
Asiel en Migratie	5	6	2	2	2	2	– 4
Algemene Zaken en De Koning	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	**438**	**462**	**451**	**462**	**465**	**471**	**34**

Bron: ministerie van Financiën

De zorguitgaven groeien jaar-op-jaar door de verwachte loon- en prijsontwikkelingen en volumefactoren. De grootste drijfveren achter de stijgende uitgaven zijn (naast de ontwikkeling van lonen en prijzen) de toenemende vergrijzing, de toenemende ontwikkeling van technologieën, hoger zorggebruik door hogere inkomens, sociaal-culturele trends en de achterblijvende arbeidsproductiviteit in de zorg.

De uitgaven voor sociale zekerheid nemen toe met circa 11 miljard euro tussen 2025 en 2030.[81] Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de verwachte stijging van de uitgaven aan de Algemene Ouderdomswet (circa 5,5 miljard euro) als gevolg van de vergrijzing en de verwachte hogere uitgaven aan de kinderopvangtoeslag (circa 2,7 miljard euro). Deze hogere uitgaven hangen samen met de voorgenomen invoering van een nieuw kinderopvangstelsel per 2029, waarbij kinderopvang voor alle werkende ouders bijna gratis zal zijn.

De begroting van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap kent een daling van 3 miljard euro. Per saldo is voor ongeveer 1 miljard euro geëxtensiveerd op de OCW-begroting sinds de start van het kabinet-Schoof. Daarnaast is de daling van de uitgaven aan onderwijs te verklaren door een verwachte daling van de leerlingen- en studentenaantallen. De incidentele stijging in 2025 en 2027 ontstaat hoofdzakelijk door de tegemoetkoming voor studenten die geen recht hebben gehad op een basisbeurs, uit het hoofdlijnenakkoord.

[81] Ten opzichte van de Voorjaarsnota 2025 is een significante groei van de uitgaven aan Sociale Zekerheid zichtbaar. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het toevoegen van de over bepaalde uitkeringen betaalde werkgeverspremies aan de SZW-begroting. Hiermee wordt aangesloten bij de kwalificatie van deze betalingen als uitgaven door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Zie voor een verdere toelichting in deze Miljardennota 2026, de Verticale Toelichting Sociale Zekerheid.

De stijging van 8 miljard euro bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) komt voor 7,2 miljard euro door de ontwikkeling van de raming van de Nederlandse afdrachten aan de EU en de ontvangsten uit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit (HVF). De verwachte ontwikkeling van Nederlandse afdrachten aan de EU-begroting leidt tot een stijging van de bni-afdracht van 6 miljard euro tussen 2025 en 2030. De raming van de afdrachten na het huidige Meerjarig Financieel Kader (MFK; 2021-2027) is gebaseerd op de verwachte economische ontwikkeling en een inschatting van de omvang van het MFK na 2027. Hierin zijn onder andere vanaf 2028 de terug- en rentebetalingen voor het coronaherstelfonds in de raming van de Nederlandse EU-afdrachten opgenomen. De aanspraak op de HVF-middelen zorgt voor een verlaging van de netto uitgaven op de BZ-begroting van 1,2 miljard euro in 2025 en 2,9 miljard euro 2026. Daarnaast groeien de budgetten voor internationale samenwerking en ontwikkelingshulp met 0,7 miljard euro vanwege de verwachte groei van de economie. De oploop landt met name op de budgetten voor migratie en veiligheid.

De begroting van Financiën kent een dalend verloop. Dit komt voornamelijk doordat de hersteloperatie toeslagen een tijdelijk karakter heeft.

De begroting van Asiel en Migratie, exclusief kosten voor Oekraïense ontheemden, daalt met ongeveer 4 miljard euro. Dit komt ten eerste doordat bij Voorjaarsnota 2025 tot en met 2026 incidenteel budget beschikbaar gesteld is voor de meerkosten van crisisnoodopvang. Ten tweede is het effect van de Meerjaren Productie Prognose (MPP) verwerkt tot en met 2026. Daarnaast heeft het kabinet in het hoofdlijnenakkoord de al aflopende uitgaven aan asiel met aanvullend structureel circa 1 miljard euro verlaagd, gekoppeld aan een maatregelenpakket om de asielinstroom fors te verlagen. Bij Voorjaarsnota 2025 heeft het kabinet structureel 374 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) om asielaanvragen te kunnen blijven afhandelen.

In de afgelopen tien jaar (2014-2024) zijn de Nederlandse Defensie-uitgaven gegroeid. Een groot deel van de groei is gerealiseerd sinds de Russische inval in Oekraïne. Figuur 20 geeft de ontwikkeling van de netto gerealiseerde en in de toekomst voorziene Defensie-uitgaven (uitgaven minus niet-belastingontvangsten) in de periode 2014-2030.

Voor de periode 2025 en verder zijn de Defensie-uitgaven gekoppeld aan tenminste 2% van het bbp. Dit is conform de Wet Financiële Defensieverplichtingen. Om deze reden zijn de reële Defensie-uitgaven de komende jaren vlak. Op de NAVO-top van 24 en 25 juni 2025 is afgesproken om de Defensie-uitgaven te verhogen tot 3,5% van het bbp in 2035. Het budgettair verwerken en voorzien van dekking van deze intensiveringen wordt vanwege de demissionaire status van het huidige kabinet aan het nieuwe kabinet gelaten.

Figuur 20 Totale defensie-uitgaven (2014 tot en met 2030)[82]

Bron: ministerie van Financiën

2.6 Horizontale ontwikkeling inkomsten en lasten

In 2026 ontvangt het Rijk naar verwachting 451,4 miljard euro aan belastingen en premies op EMU-basis. Daarvan zijn de loon- en inkomstenbelasting, omzetbelasting (btw), zorgpremies, de vennootschapsbelasting en premies volks- en werknemersverzekeringen budgettair het meest van belang. Figuur 21 toont de verwachte belasting- en premieontvangsten in 2026.

[82] De figuur is geschoond voor de incidentele affinanciering van de begrotingsgefinancierde militaire pensioenen ter hoogte van 8,15 miljard euro in 2026.

Figuur 21 Belasting- en premieontvangsten 2026 (in miljarden euro)

Bron: ministerie van Financiën

In 2025 nemen de inkomsten met 20,7 miljard euro toe ten opzichte van 2024. In tabel 6 is te zien dat deze toename grotendeels wordt gedreven door de endogene groei in 2025. De endogene groei is de groei die verklaard wordt door de algemene economische ontwikkeling. Deze bedraagt 19,2 miljard euro. De belangrijkste bijdragen hieraan zijn de toenemende consumptie, die leidt tot onder andere een hogere omzetbelasting; de verwachte hogere winsten ten opzichte van 2024; en hogere contractlonen en een hoger arbeidsvolume, die leiden tot een hogere loon- en inkomensheffing. Daarnaast is er sprake van 1,6 miljard hogere ontvangsten door beleidsmaatregelen. Onderliggend is dit het resultaat van verschillende maatregelen met een opwaarts en neerwaarts effect op de ontvangsten. De belangrijkste opwaartse beleidsmatige mutatie zijn in de vennootschapsbelasting en de zorgpremies. Bij de vennootschapsbelasting valt het incidentele effect van een uitspraak van de Hoge Raad in 2024 weg, waardoor in 2025 een plus ontstaat. Bij de zorgpremies vallen de realisaties hoger uit dan verwacht, mede doordat de nominale premie hoger is vastgesteld en doordat de grondslag inkomensafhankelijke bijdrage (IAB) groter is dan verwacht. De belangrijkste neerwaartse mutatie is het gevolg van lastenverlichtende maatregelen in de loonheffing.

De belasting- en premieontvangsten groeien in 2026 met 21,8 miljard euro. De endogene groei bedraagt in dat jaar 18,7 miljard euro en is daarmee ongeveer even groot als in 2025. De belangrijkste bijdragen aan de endogene groei zijn de verwachte loongroei en de stijging van het arbeidsvolume. Daarnaast is er een hoge endogene groei bij de omzetbelasting, die wordt gedreven door grotere consumptie. Andere (kleinere) endogene effecten zijn de verwachte stijging van het aantal verkopen en de verkoopprijzen van woningen, die leidt tot een hogere overdrachtsbelasting, en hogere premies werknemersverzekeringen door de stijging van de lonen. Beleidswijzigingen leiden tot een extra groei van de belastinginkomsten met 3,1 miljard euro. Door het afschaffen van het lage btw-tarief op logies (exclusief kamperen) wordt er een hogere omzetbelasting verwacht. Daarnaast leidt de beperkte aanpassing van de schijfgrenzen en kortingen in de inkomstenbelasting tot hogere ontvangsten. Het verlengen van de tijdelijke verlaging van de accijnstarieven voor brandstoffen zorgt voor een demping van de inkomsten in 2026. Daarnaast zorgen de zorgpremies voor een neerwaartse mutatie. In 2025 wordt een positief fondsvermogen verwacht, dat in 2026 verrekend wordt en daardoor leidt tot een lagere Zvw-premie. Op de middellange termijn groeien de ontvangsten verder tot circa 530 miljard in 2030. De endogene groei ligt in deze periode jaarlijks ongeveer in lijn met de verwachte waardeontwikkeling van het bbp.

Tabel 6 Belasting- en premieontvangsten 2024-2030 op EMU-basis (in miljarden euro)

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Belastingen en premies volksverzekeringen op EMU-basis	314,0	328,0	346,5	361,0	375,5	390,6	405,6
- waarvan belastingen	275,5	283,8	301,6	313,0	324,7	337,9	350,3
- waarvan premies volksverzekeringen	38,5	44,2	44,9	48,0	50,8	52,8	55,3
Premies werknemersverzekeringen (inclusief Zvw)	94,9	101,6	104,9	114,3	119,4	123,8	128,7
Totaal	**408,9**	**429,6**	**451,4**	**475,3**	**494,9**	**514,4**	**534,3**
Mutatie		20,7	21,8	23,9	19,6	19,5	19,9
- waarvan endogene groei		19,2	18,7	16,6	19,2	17,3	18,7
- waarvan beleid		1,6	3,1	7,3	0,4	2,2	1,2
Endogene mutatie (in %)		4,7%	4,3%	3,7%	4,0%	3,5%	3,6%
Waardeontwikkeling bbp (in %)		5,8%	4,0%	3,9%	3,8%	3,7%	

Bron: ministerie van Financiën

De totale beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) laat een lastenverzwaring zien van 13 miljard in 2028 ten opzichte van 2024. De blo meet alleen beleidseffecten van lastenmaatregelen. Hieronder vallen aanpassingen van belasting- en premietarieven of een beleidsmatige aanpassing van de grondslag van belastingen en premies. Het effect van de conjunctuur op de daadwerkelijke afdrachten wordt niet meegenomen in de blo. De blo wordt gepresenteerd in standen, dus de lastenverzwaring in 2028 is de optelsom van alle jaar-op-jaar mutaties tussen 2024 en 2028. Een groot deel (circa 10 miljard) van deze lastenverzwaring zat reeds in het basispad en is dus het gevolg van beleid van voorgaande kabinetten. Het beleid van het huidige kabinet leidt in 2025 en 2026 tot een forse lastenverlichting, hoofdzakelijk als gevolg van de belastingverlaging in de loonheffing (-3 miljard euro over de kabinetsperiode). Ook zijn de lasten verlicht binnen de energiebelasting (circa – 0,3 miljard euro). De oploop in de blo in 2027 en 2028 wordt voor een groot deel verklaard door twee technische redenen. Ten eerste wordt het verlagen van het eigen risico niet zichtbaar in de blo, maar de doorwerking daarvan op de zorgpremies wel (circa +3,3 miljard euro). Daarnaast vond in box 3 vóór de kabinetsperiode lastenverlichting plaats door de uitspraken

van de Hoge Raad, terwijl de spiegelbeeldige lastenverzwaring (die optreedt omdat het effect van de uitspraken van de Hoge Raad tijdelijk is) binnen de kabinetsperiode valt en dus wel zichtbaar wordt in de blo (circa +3,2 miljard euro). Tot slot levert de verhoging van de btw op logies (+1,1 miljard euro) een belangrijke bijdrage aan het blo-effect van het kabinetsbeleid.

Tabel 7 Beleidsmatige lastenontwikkeling (in standen)

Tabel Beleidsmatige lastenontwikkeling (in standen)	2025	2026	2027	2028
In miljoenen euro's (+ is een lastenverzwaring)				
Blo basispad (voor HLA)	7002	7951	9296	9755
Blo-effect kabinetsbeleid	– 5776	– 5092	1136	3650
Blo totaal	1226	2859	10432	13405

Bron: ministerie van Financiën

2.7 Overige ontwikkelingen binnen de Rijksbegroting

2.7.1 Oekraïne

Nederland blijft Oekraïne politiek, militair, financieel en moreel actief en onverminderd steunen in tijden van oorlog, herstel en wederopbouw. Het is inmiddels ruim drie jaar geleden dat Rusland de grootschalige invasie van Oekraïne startte. De oorlog is een ongekende daad van agressie tegen een democratisch Europees land met vreselijke gevolgen voor alle Oekraïners. Ook is de Nederlandse steun onlosmakelijk verbonden met de afschrikking van verdere Russische agressie.

Tabel 8 geeft de totaal geraamde netto-uitgaven aan Oekraïne weer, hiervoor is in totaal 6,3 miljard euro geraamd in 2026. De raming betreft specifieke regelingen voor Oekraïne en is exclusief uitgaven aan Oekraïense ontheemden die onderdeel zijn van de reguliere uitgaven van het Rijk. In de verticale toelichting (bijlage 9) wordt per begroting toegelicht welke mutaties in het kader van Oekraïne sinds de Voorjaarsnota hebben plaatsgevonden.

Tabel 8 Overzicht netto-uitgaven Oekraïne

In miljoenen euro's	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Internationale steun	**5.600**	**3.419**	**1.410**	**606**	**148**	**45**
Militaire steun	4.822	2.563	965	597	145	40
Niet-militaire steun	778	856	445	9	4	5
Binnenlandse regelingen	**2.715**	**2.855**	**2.817**	**1.021**		
Opvang Ontheemden	2.443	2.665	2.431	745		
Zorg	290	190	385	277		
Onderwijs	– 19					
Leveringszekerheid	**74**	**0**	**– 19**	**– 19**	**– 19**	**– 19**
Totaal	**8.389**	**6.274**	**4.208**	**1.609**	**130**	**26**

Bron: ministerie van Financiën

Voor internationale steun is 3,4 miljard euro in 2026 geraamd, waarvan 2,6 miljard euro voor militaire steun en 0,9 miljard euro voor niet-militaire steun. De militaire steun is gericht op levering van militaire goederen door commerciële verwerving (vaak in internationaal verband). Verder draagt Nederland via internationale organisaties (zoals de NAVO) bij aan militaire

steun. Niet-militaire steun is onder andere gericht op humanitaire hulp en wederopbouw. De steun verloopt zowel bilateraal als multilateraal via de EU en via internationale financiële instellingen als de Wereldbank.

Voor de binnenlandse regelingen is 2,9 miljard euro in 2026 geraamd, waarvan 2,7 miljard euro voor opvang van Oekraïense ontheemden. De Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) is verlengd tot 4 maart 2027, waardoor de uitgaven tot 4 maart 2028 worden geraamd. De reden hiervoor is de Tijdelijke wet opvang ontheemden Oekraïne waardoor gemeenten tot een jaar na afloop van de RTB verantwoordelijk blijven voor de opvang. De gereserveerde middelen in 2027 en 2028 zijn dan ook overgeheveld van de AP naar de begroting van Asiel en Migratie. Voor de zorgkosten van Oekraïense ontheemden is 190 miljoen euro geraamd in 2026, dit betreft voornamelijk de financiering van de Regeling medische zorg ontheemden uit Oekraïne (RMO).

Voor leveringszekerheid geldt dat in 2026 geen uitgaven zijn geraamd in het kader van Oekraïne. Om de leveringszekerheid van aardgas te versterken heeft EBN de afgelopen jaren op aanwijzen van de Staat gas opgeslagen in de Nederlandse gasbergingen. Deze kosten voor de vulseizoenen 2023-2024 en 2024-2025 zijn verwerkt in het kader van de maatregelen voor Oekraïne vanwege de energiecrisis (zie tabel 8). Ook voor de vulseizoenen 2025-2026 en 2026-2027 heeft het kabinet middelen vrijgemaakt voor een vulmaatregel. Deze uitgaven vallen echter weer regulier onder het uitgavenkader. De kosten voor de vulmaatregelen worden via een opslag op de transporttarieven van Gasunie Transport Services (GTS) doorbelast aan gasgebruikers. De ontvangsten hiervoor zijn geraamd vanaf 2027.

2.7.2 Herstel- en Veerkrachtplan

Nederland kan circa 5,4 miljard euro ontvangen uit de HVF. De middelen zijn opgedeeld in vijf tranches of betaalverzoeken. Met twee goedgekeurde betaalverzoeken heeft Nederland inmiddels 2,5 miljard euro ontvangen uit de HVF. Om ook de rest van de gereserveerde middelen te ontvangen, moet Nederland aantonen dat de vastgestelde mijlpalen en doelstellingen uit het Herstel- en Veerkrachtplan (HVP) zijn behaald. Voor alle lidstaten geldt dat de nationale herstel- en veerkrachtplannen moeten voldoen aan strikte eisen die wettelijk zijn vastgelegd in de HVF-verordening. De wijze waarop de maatregelen worden uitgevoerd, is vastgelegd in juridisch bindende mijlpalen en doelstellingen. Als lidstaten door het heroverwegen en/of verlaat doorvoeren van een maatregel niet langer voldoen aan de strikte vereisten of als ze mijlpalen en/of doelstellingen niet behalen, worden ze gekort op de te ontvangen middelen. Deze korting kan oplopen tot ruim een half miljard euro per mijlpaal of doelstelling. De HVF-middelen die voor Nederland beschikbaar zijn, staan reeds ingeboekt op de Rijksbegroting, dus een eventuele korting zal leiden tot een begrotingstegenvaller. De HVF-verordening vereist dat alle HVF-betalingen uiterlijk in 2026 plaatsvinden en dat voorafgaand aan de uitbetaling zeer strenge Europese verantwoording op de rechtmatige besteding van deze gelden heeft plaatsgevonden. Een compleet overzicht van de mijlpalen en doelstellingen en de bijbehorende beschrijvingen zijn te vinden in het juridisch bindende Raaduitvoeringsbesluit.[83]

[83] Europese Commissie (2025). Raaduitvoeringsbesluit waarin de juridische afspraken voor het HVP zijn vastgelegd (link).

2.7.3 Ambtenarenapparaat

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) stuurt op korte termijn de Kamerbrief «Ontwikkelingen uitvoering taakstelling Rijksoverheid» aan de Tweede Kamer. Hierin staat een update van de uitvoering van de taakstelling naar aanleiding van moties van de leden Vijlbrief c.s. en Bikkers.[84,85] Met de reeds bestaande instrumentaria wordt de Kamer voorts regelmatig geïnformeerd over de voortgang en vindt rapportage en verantwoording plaats over de taakstellingsoperatie. Dit gebeurt via rapportage en verantwoording door de ministers zelf in de begroting en het jaarverslag en via rapportage en verantwoording vanuit de coördinerende rol van BZK in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk (JBR). Hiermee beschouwt het kabinet de toezegging aan de heer Van Houwelingen om een tussenstand te geven van de bezuinigingen op het ambtenarenapparaat in 2025 als afgedaan.[86]

2.8 Realistisch ramen, onderuitputting en kasschuiven

2.8.1 Realistisch ramen

Het kabinet heeft aangegeven in deze Miljoenennota op een aantal aanbevelingen van de Expertgroep realistisch ramen terug te komen.[87] Hieronder volgt puntsgewijs een reactie op deze aanbevelingen van de Expertgroep.

Verbeter de raming van de vpb
De afgelopen periode is gewerkt aan aanvullend vooronderzoek. In dit vooronderzoek is in kaart gebracht welke gegevens benodigd zijn. Op basis van een eerste inventarisatie lijkt het waarschijnlijk dat de Belastingdienst over de gewenste gegevens beschikt. Op dit moment ligt de focus op het ontsluiten van deze gegevens. Omdat het gaat om informatie over individuele bedrijven, is het noodzakelijk dat de gegevensdeling getoetst wordt aan voorschriften uit de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). Deze toets wordt op dit moment uitgevoerd. Indien en zodra dit een positieve uitkomst heeft, kan daadwerkelijk gestart worden met het ontwikkelen van een nieuw micro-model. Zoals in de kabinetsreactie al is aangegeven, vraagt het ontwikkelen van een verfijnder ramingsmodel om uitgebreid onderzoek. Hierbij zullen eerst de gegevens verkend en gebruiksklaar gemaakt moeten worden, vervolgens kunnen verschillende modelspecificaties worden ontworpen, ontwikkeld, en getoetst, en uiteindelijk dient een definitief model te worden geïmplementeerd. Het zal daarom tot zeker de volgende Miljoenennota duren voordat het model daadwerkelijk in de praktijk toegepast kan worden.

Gebruik een vereenvoudigd model als naïeve toets van de inkomstenraming en evalueer bijstellingen ieder jaar met externe deskundigen.
Met ingang van deze Miljoenennota is een vereenvoudigd model toegevoegd, geïnspireerd op een zogenoemde *naïeve raming*. Deze raming, enkel gebaseerd op bbp-ontwikkelingen en vastgesteld beleid, wordt voor elke belastingsoort en op totaalniveau opgesteld. Wanneer een

[84] Kamerstuk II, 2024-2025, 36625, nr. 6 (link).
[85] Kamerstuk II, 2024-2025, 31490 nr. 383 (link).
[86] Toezegging aan het lid Van Houwelingen (FvD) tijdens het debat over de Voorjaarsnota 2025 in de Tweede Kamer.
[87] Op drift of op koers? Analyses en aanbevelingen om beter te ramen en begroten | Rapport | Rijksoverheid.nl (link).

belastingraming wordt bijgesteld op basis van expert judgement, wordt de naïeve toets als extra inzicht gebruikt. Bijlage 3 presenteert de uitkomst van deze naïeve raming en duidt de resultaten. Deze aanbeveling is daarmee uitgevoerd. Daarnaast wordt na deze Miljoenennota een evaluatie uitgevoerd door deskundigen van verschillende instanties en het ministerie van Financiën, waarbij de gemaakte bijstellingen worden besproken.

Doe aanvullende analyses bij de periodieke herijking van de schattingsvergelijkingen, bijvoorbeeld van de trefzekerheid van de ramingen van de onderliggende variabelen.
Deze herijking staat gepland voor begin 2026 en zal naar verwachting worden gebruikt in de Miljoenennota 2027.

Verbetering ramingsmethodiek saldo decentrale overheden
De Expertgroep realistisch ramen heeft geadviseerd om de ramingsmethodieken voor het saldo van decentrale overheden en de besteding van specifieke uitkeringen te verbeteren. Het kabinet onderschrijft het belang van het beter aansluiten van beschikbare gegevens van de decentrale overheden bij de begrotingscyclus van het Rijk en heeft daarom een ambtelijke werkgroep opgericht waarin het samen met het CPB en het CBS aan de slag is gegaan met dit advies. Deze werkgroep is inmiddels opgestart en heeft als doel om een nieuw ramingsmodel te ontwikkelen dat is gebaseerd op de verschillende substromen die het saldo decentrale overheden beïnvloeden. In de Voorjaarsnota 2026 wordt u opnieuw geïnformeerd over de vorderingen van deze werkgroep.

Publiceer periodiek een overzicht van de kasontvangsten en kasuitgaven van het Rijk, liefst online zodat deze voor iedereen toegankelijk zijn.
Het kabinet erkent het belang van het frequenter beschikbaar stellen van informatie over ramingen en realisaties omdat dit de transparantie hieromtrent verbetert. In de kabinetsreactie op het rapport van de Expertgroep is daarom toegezegd dat het parlement gedurende het jaar wordt geïnformeerd over de inkomsten- en uitgavenrealisaties. Momenteel publiceert het kabinet informatie over de ontwikkeling hiervan op vier momenten in het jaar bij de budgettaire nota's.

Het kabinet heeft besloten om vanaf medio oktober 2025 inkomsten- en uitgavenrealisaties te publiceren op rijksfinancien.nl. Dit is het platform van de rijksoverheid waar begrotingsinformatie en visualisaties rondom financieel en fiscaal beleid toegankelijk worden gemaakt. Op de website zal het kabinet zowel de maandelijkse uitgavenrealisaties en begrotingsstanden van departementen, als de maandelijkse kasontvangsten presenteren. De realisatiecijfers worden daarbij iedere maand geactualiseerd, zodat gebruikers altijd over de meest recente informatie beschikken. Het kabinet ziet deze publicatie als een eerste stap en zal de presentatie van realisatiecijfers blijven doorontwikkelen.

Ramingen blikken vooruit terwijl realisaties een beeld geven van het verleden. In de Miljoenennota en de Voorjaarsnota worden ramingen gepresenteerd die leidend blijven voor de besluitvorming. Naast de maandelijkse realisaties zal rijksfinanciën.nl (aanvullend) ook inzicht gaan bieden in de inkomstenramingen wanneer een nieuwe budgettaire nota beschikbaar is.

2.8.2 Onderuitputting en kasschuiven

In totaal hebben de departementen 264 miljoen euro aan onderuitputting aangeleverd. Dit bedrag bestaat onder andere uit onderuitputting op het Klimaatfonds (139 miljoen euro) en de AP (40 miljoen euro). De onderuitputting wordt gebruikt voor de invulling van de openstaande in=uit-taakstelling. Zie voor nadere toelichting paragraaf 2.8.3. Het volgende moment dat onderuitputting gemeld kan worden is de Najaarsnota.

Tabel 9 Onderuitputting per departement

In miljoenen euro (+ is saldoverslechterend)	2025
Klimaatfonds	– 139
Aanvullende Post	– 40
Economische Zaken	– 32
Justitie en Veiligheid	– 32
Financiën	– 20
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	– 1
Totaal	**– 264**

Bron: ministerie van Financiën

In totaal is per saldo 3 miljard euro aan budget uit 2025 en 0,1 miljard euro uit 2026 weggeschoven naar latere jaren. Hiermee zet het kabinet in op het realistischer maken van de Miljoenennota 2026 zodat gedurende het jaar minder bijgestuurd hoeft te worden. De Miljoenennota 2026 is het laatste moment dat de ontwerpbegroting realistischer gemaakt kan worden met kasschuiven. Een uitgebreidere toelichting op de verschillende kasschuiven is te vinden in de verticale toelichting (bijlage 10).

Tabel 10 Kasschuiven per departement

In miljarden euro (+ is saldoverslechterend)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Algemene Zaken	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Asiel en Migratie	– 0,5	0,0	0,0	0,3	0,1	0,1
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	– 0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	– 0,3	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0
Buitenlandse Zaken	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Defensie (inclusief DMF)	– 0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Economische Zaken (inclusief Nationaal Groeifonds)	– 0,3	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Financiën	– 0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
Gemeentefonds en Provinciefonds	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Justitie en Veiligheid	– 0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Klimaat en Groene Groei (inclusief Klimaatfonds)	– 0,4	0,0	– 0,4	0,3	0,2	0,1
Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	– 0,4	0,0	0,3	0,1	0,1	0,0
Infrastructuur en Waterstaat (inclusief Mobiliteitsfonds en Deltafonds)	– 0,1	0,0	– 0,1	0,0	0,0	0,0
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	– 0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	– 0,1	– 0,1	0,2	0,1	– 0,1	0,0
Volksgezondheid, Welzijn en Sport	– 0,2	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	– 0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal	**– 3,0**	**– 0,1**	**0,7**	**1,0**	**0,5**	**0,5**

Bron: ministerie van Financiën

2.8.3 In=uit-taakstelling en aanvullende onderuitputting

De huidige begroting houdt rekening met 4,1 miljard euro aan in=uit-taakstelling[88] en 3,0 miljard euro aan aanvullende onderuitputting in 2025. Dit is inclusief 50 miljoen euro aanvullende onderuitputting uit het amendement Grinwis. De aanvullende onderuitputting is 3,8 miljard euro in 2026. Voor 2027 en 2028 is respectievelijk 1,5 miljard euro en 0,7 miljard euro ingeboekt. In tabel 11 is aan in=uit-taakstelling hetzelfde bedrag als in 2025 verondersteld in de latere jaren.

De in=uit-taakstelling wordt in deze Miljoenennota voor 1,1 miljard euro ingevuld. Deze 1,1 miljard euro bestaat uit (1) de onderuitputting op departementale begrotingen (264 miljoen euro) en (2) het saldo van de generale mee- en tegenvallers en uitvoeringsinformatie van VWS (in totaal 815 miljoen euro). Dit betekent dat in de huidige begroting in totaal nog 6,0 miljard euro in 2025 en 7,9 miljard euro in 2026 aan onderuitputting moet worden gerealiseerd om de aanvullende onderuitputting en de in=uit-taakstelling geheel in te kunnen vullen. Het deel dat aan het eind van het jaar niet wordt ingevuld, leidt tot saldoverslechtering.

Tabel 11 Verwachte onderuitputting

In miljarden euro (+ is saldoverslechterend)	2025	2026	2027	2028
1. In=uit-taakstelling*	– 4,1	– 4,1	– 4,1	– 4,1
2. Stand aanvullende onderuitputting	– 2,9	– 3,8	– 1,5	– 0,7
3. Aanvullende onderuitputting amendement Grinwis	– 0,1			
Verwachte onderuitputting (1 t/m 3)	**– 7,1**	**– 7,9**	**– 5,6**	**– 4,8**
4. Invulling in=uit-taakstelling	1,1			
Openstaande in=uit-taakstelling en aanvullende onderuitputting (1 tot en met 4)	**– 6,0**	**– 7,9**	**– 5,6**	**– 4,8**

*Voor 2026, 2027 en 2028 wordt verondersteld dat de in=uit-taakstelling even hoog is als in 2025. De exacte hoogte is bekend na de voorjaarsbesluitvorming in het desbetreffende jaar.

2.9 Budgettair beeld 2025

In deze Miljoenennota presenteert het kabinet de begroting voor het komende jaar, waarbij in dit hoofdstuk ook wijzigingen in de begroting van het lopende jaar zijn gepresenteerd. De Tweede Kamer heeft voor het zomerreces verzocht om een overzicht van deze wijzigingen van het budgettaire totaalbeeld en de wijzigingen in de uitgaven en ontvangsten in het lopende begrotingsjaar 2025.[89] Dit is integraal onderdeel van de Miljoenennota. In deze paragraaf zijn de belangrijkste punten opgenomen.

In het uitvoeringsjaar 2025 wordt op een tekort geraamd van 24,8 miljard, wat neerkomt op 2,1% bbp. Dit is een verbetering van 0,5% bbp ten opzichte van de Voorjaarsnota 2025. De verwachte EMU-schuld voor 2025 is ten opzichte van de Voorjaarsnota 2025 verbeterd van 45,2% bbp naar 44,9% bbp.

[88] De in=uit-taakstelling is de jaarlijkse tegenhanger van de eindejaarsmarge. Om te voorkomen dat het uitgavenkader wordt overschreden door de jaarlijkse uitkering van de eindejaarsmarge, wordt tegelijkertijd een even grote taakstelling ingeboekt, de zogenoemde in=uit-taakstelling. Hierdoor levert het doorschuiven via de eindejaarsmarge dus geen extra middelen op in het jaar waarnaar wordt doorgeschoven. De in=uit-taakstelling kent geen concrete invulling, maar moet gaandeweg het jaar ingevuld worden met onderuitputting en generale meevallers.

[89] Aan de minister van Financiën - Transparantie van begrotingsinformatie.

In paragraaf 2.2 is het uitgavenkader opgenomen en daar zijn ook de mutaties in het lopende jaar weergegeven. Bij de generale dossiers is sprake van een tegenvaller in 2025, bestaande uit een tegenvaller bij de EU-afdrachten (0,2 miljard euro) en bij de gasbaten (0,3 miljard euro). Daarnaast leidt de uitvoeringsinformatie van VWS tot meevallers (1,8 miljard euro). In de Miljoenennota 2026 wordt naar aanleiding van de eerdere afspraken in het voorjaar met de VNG besloten tot compensatie van de incidentele tekorten 2023 en 2024 in de jeugdzorg. Dit leidt incidenteel in 2025 tot hogere uitgaven aan gemeenten (0,7 miljard euro). Daarnaast wordt er circa 3 miljard uit 2025 geschoven en wordt de in=uit-taakstelling in 2025 met 1,1 miljard euro ingevuld bij de Miljoenennota 2026.

Ten opzichte van de Voorjaarsnota 2025 zijn de geraamde inkomsten voor 2025 0,9 miljard euro hoger. De mutaties hebben hoofdzakelijk verband met endogene ontwikkelingen. Dit zijn de effecten van het nieuwe economisch beeld van het CPB op de belastinginkomsten en de verwerking van de gerealiseerde belastingontvangsten tot en met juli. De belangrijkste bijdragen hierbij zijn de vennootschapsbelasting en de loon- en inkomensheffing, waar de gerealiseerde belastingontvangsten hoger zijn dan op basis van de raming uit de Voorjaarsnota 2025 was verwacht. Hier staat tegenover dat in de vennootschapsbelasting door de uitspraak van de Hoge Raad over de liquidatieverliesregeling sprake is van een (eenmalige) derving van 800 miljoen euro, die als beleidsmatige ontwikkeling wordt beschouwd. Het verschil met de Miljoenennota 2025 bedraagt 4,6 miljard euro. Een gedetailleerde toelichting op de onderliggende ontwikkelingen is te vinden in bijlage 3.

3 ECONOMISCHE WEERBAARHEID IN ONZEKERE TIJDEN

De Nederlandse economie staat er goed voor en is weerbaar en wendbaar; dit komt van pas in deze onzekere wereld.[90] De wereldwijde economischbeleidsonzekerheidsindex is dit jaar naar recordhoogte gestegen.[91] Nederland is als open economie verweven met de rest van de wereld. Schokken en gebeurtenissen elders kunnen grote gevolgen hebben voor ons land. Denk aan de financiële crisis, de coronapandemie, de Russische agressieoorlog in Oekraïne en onduidelijkheid over handelstarieven. Onzekerheid versterkt niet alleen conjuncturele schommelingen, maar andersom kunnen economische ontwikkelingen ook onzekerheid vergroten.[92] Naast negatieve schokken kan onze economie ook profiteren van een veranderende wereld, zoals met de opkomst van AI.

Een toenemende onzekerheid is in theorie niet goed voor de economie.[93] Meer onzekerheid leidt tot meer controles en lager onderling vertrouwen en daarmee hogere transactiekosten. Hoe lager de transactiekosten, hoe makkelijker en goedkoper er kan worden gehandeld. Dit is volgens Nobelprijswinnaars Ronald Coase en Oliver Williamson het fundament van een florerende economie.[94] In de praktijk materialiseren de hogere transactiekosten zich via verschillende kanalen. Door verminderd vertrouwen stellen bedrijven investeringen uit. Hierdoor neemt de kapitaalvoorraad op langere termijn af. Deze daling versterkt de negatieve effecten van een initiële schok, wat bijvoorbeeld terug te zien is in een sterke consumptiedaling en stagnerende productiviteitsgroei.[95] De wereldhandel kan ook terugvallen, waardoor de uitvoer afneemt. Hierdoor voelen bedrijven zich genoodzaakt om voorraden aan te houden of handel te verleggen naar andere landen, wat kosten verhoogt. Ook kan onzekerheid over iemands arbeidsinkomen leiden tot besparingen uit voorzorg, waardoor consumptie daalt. Verder leidt onzekerheid op financiële marken tot hogere risicopremies en een strengere kredietverlening, wat ook een effect heeft op de rentes voor overheids- en bedrijfsleningen.

Inherent aan onzekerheid is dat het niet te voorspellen is waar precies de schokken vandaan komen en of ze een positief of negatief effect op de economie hebben. In het verleden is onze economie juist opgeschrikt door onvoorspelbare gebeurtenissen met een enorme impact. Deze zogenoemde zwarte zwanen kunnen de economie of maatschappij radicaal veranderen, in positieve en negatieve zin.[96] Zo zorgde de opkomst van het internet voor een volledig veranderde economie en had het omvallen van Amerikaanse zakenbank Lehman Brothers een wereldwijde financiële en economische impact. Dit hoofdstuk gaat in paragraaf 3.1 in op de drie bronnen van

---

[90] Met dit hoofdstuk worden de toezeggingen aan het lid Van Dijk (CDA) tijdens het debat over de Voorjaarsnota 2025 in de Tweede Kamer en aan het lid Van Dessing (FvD) tijdens het debat over de Voorjaarsnota 2025 in de Eerste Kamer afgedaan.
[91] Economic Policy Uncertainty Index (link).
[92] Ludvigson, Ma, & Ng (2021). Uncertainty and business cycles: exogenous impulse or endogenous response? American Economic Journal: Macroeconomics (link); Bachmann, Elstner, Sims (2013). Uncertainty and economic activity: evidence from business survey data. American Economic Journal: Macroeconomics 5, 217–24.
[93] Europese Commissie (2024). Autumn 2024 forecast: the cost of uncertainty – new estimates (link); Ebeke & Siminiz (2018) Trade Uncertainty and Investment in the Euro Area. *IMF Working Papers* (link); Gieseck & Rujin (2020). The impact of the recent spike in uncertainty on economic activity in the euro area. (link); Bloom (2009). The impact of uncertainty shocks. *Econometrica* (link).
[94] Zie bijvoorbeeld Coase (1937). *The nature of the firm.* Economica, 4(16), 386–405. (link) en Williamson. (1985). *The economic institutions of capitalism: Firms, markets, relational contracting.* New York: Free Press.
[95] Baqaee & Malmberg (2025). Long-run effects of trade wars. *NBER Working Papers* (link).
[96] Taleb (2008). The black Swan. Pinguin Books.

toenemende onzekerheid waarmee onze economie momenteel te maken heeft: internationale handel, geopolitieke spanningen en toenemende mondiale schulden. Daarna beschrijft paragraaf 3.2 hoe Nederland hier zo goed mogelijk mee om kan gaan.

3.1 Bronnen van onzekerheid

3.1.1 Internationale handel onder druk door geopolitieke fragmentatie

Er bestaat onzekerheid over de mate van globalisering en mondiale economische verwevenheid. De globale economische verwevenheid die we gewend zijn van de afgelopen decennia is geen vanzelfsprekendheid meer. De WRR spreekt over fragmentatie van de wereldorde in meerdere machtspolen, waardoor Nederland niet meer automatisch kan meedeinen op voor ons land gunstige internationale verhoudingen.[97] De groei van de wereldwijde goederenhandel is afgevlakt sinds de financiële crisis.[98] Daarnaast zien we recent een toename in mondiale handelsrestricties op goederen en diensten.[99] Staatssteun vanuit overheden neemt toe, waardoor er sprake is van oneigenlijke concurrentie. Zo verstrekt China volgens de OESO 4 tot 8 keer zoveel industriële subsidies als de EU en OESO-landen, al zijn deze schattingen onzeker door gebrek aan transparantie.[100] Hoewel dit handelsbeleid voor lagere prijzen zorgt en dus goed is voor Europese consumenten, vormt het oneerlijke concurrentie voor buitenlandse producenten.[101] Tegelijkertijd nemen sommige landen, zoals de VS, de toevlucht tot hogere importheffingen en marktbescherming. Het handelssysteem, dat was gebaseerd op een uniform model van handelsregels en wederzijdse afhankelijkheid met als doel economische efficiëntie, verandert door importheffingen, industriesubsidies en exportrestricties (zie figuur 22). Daar zijn onzekerheden en kosten aan verbonden.

Figuur 22 Ontwikkeling van wereldwijde handelsrestricties[102]

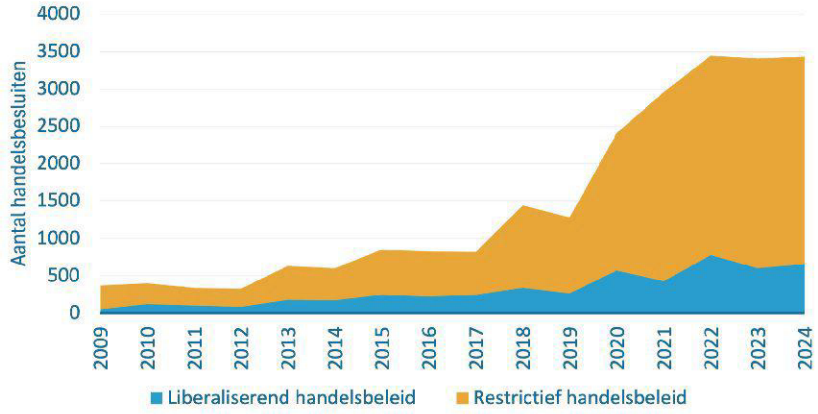

Bron: Global Trade Alert

[97] WRR (2024). Nederland in een fragmenterende wereldorde.
[98] Zie Wereldbank data (link).
[99] Juhász, Lane & Rodrik (2023). The new economics of industrial policy; Global Trade Alert (link).
[100] OESO (2025). The state of play of industrial subsidies as of 2023 (link). De studie vergelijkt ontvangen subsidies met de omzet van een bedrijf.
[101] Tordoir (2024). Chinese exports threaten Europe even more than the US (link).
[102] Dit betreft wereldwijde interventies die van invloed zijn op de handel in goederen en diensten. Restrictieve (liberaliserende) maatregelen zijn interventies die buitenlandse commerciële belangen discrimineren (bevoordelen).

Nederland profiteert van internationale handel. Doordat landen zich specialiseren in producten waar ze een comparatief voordeel in hebben, kunnen er meer producten tegen lagere prijzen worden geproduceerd dan wanneer er geen handel bestaat. Bovendien ontstaan dankzij handel schaalvoordelen. In 2022 verdiende Nederland 337 miljard euro aan de uitvoer; ruim een derde van het totale bbp.[103] Handel stimuleert kennisuitwisseling en daarmee productiviteitsgroei.[104] Daarbij worden bedrijven ook productiever naarmate ze meer activiteiten in het buitenland uitvoeren.[105] Voorts blijkt uit onderzoek dat Nederlandse leveranciers van internationaal opererende bedrijven bovengemiddeld productief zijn.[106] De handelsbaten van de EU voor Nederland bedragen volgens het CPB 3,1% van het bbp; voor het overgrote deel vanwege de interne markt.[107] Dit is waarschijnlijk nog een onderschatting, omdat deze studie de positieve effecten op toeleveranciers en de productiviteit niet meeneemt.

Internationale handel draagt bij aan internationale samenwerking, ontwikkeling en veiligheid. Landen die veel handel met elkaar drijven, hebben belang bij stabiele relaties. Een goed voorbeeld hiervan is de Europese Unie, die is ontstaan uit de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) en vervolgens de Europese Economische Gemeenschap (EEG). Economische wederzijdse afhankelijkheden door handel verhogen het belang van samenwerking, lage transactiekosten en diplomatie. De toegenomen veiligheid die hierdoor ontstaat, en wordt versterkt door een op regels gebaseerd handelssysteem, draagt op haar beurt weer bij aan de welvaart. Alhoewel handel dus de economische en maatschappelijke kosten van oorlog verhoogt, biedt handel geen garantie voor vrede.[108] In sommige landen wegen andere belangen zwaarder dan het economische belang. We moeten ons dan ook niet blindstaren op de veiligheid die handel met deze landen biedt.

Een afname van handel door handelsschokken zoals plotseling aangekondigde heffingen kan Nederland als open economie schaden. Op korte termijn kunnen handelsschokken de export, investeringen en consumptie raken. De onzekerheid over deze handelsschokken is echter het belangrijkste kanaal voor de economische impact. Op lange termijn past de economie zich aan doordat ondernemers handelsstromen verleggen en nieuwe afzetmarkten vinden. Wel kunnen langdurig nadelige effecten van onzekerheid aanblijven zoals een beperkter aanbod, lagere productiviteitsgroei en permanente gedragsveranderingen. Het blijft onduidelijk welke handelstarieven de VS uiteindelijk zullen hanteren. Vooralsnog geldt voor de Europese Unie de op 27 juli 2025 overeengekomen algemene heffing van 15% op Europese goederen (zie ook hoofdstuk 1.2).

Geopolitieke risico's kunnen de financiële volatiliteit vergroten, de Nederlandse economie heeft echter een goede uitgangspositie door ruime kapitaalbuffers. Wanneer onzekerheid financiering voor banken duurder en schaarser maakt, kan dit leiden tot liquiditeitsstress, een situatie waarin een bank tijdelijk niet genoeg direct beschikbaar geld heeft. Ook investeerders

[103] CBS (2024). Nederland Handelsland (link).
[104] RaboResearch (2024). Trump versus Harris: De impact van de Amerikaanse verkiezingsuitslag op de Nederlandse economie.
[105] CPB (2025). Nederlandse bedrijven in internationale productieketens (link).
[106] CPB (2024). Productiviteitsvoordelen van exporteursnetwerken (link).
[107] CPB (2022) Handelsbaten van de Europese Unie (link).
[108] Zie bijvoorbeeld: Barbieri (1996). Economic Interdependence: A path to Peace or a Source of Interstate Conflict? Journal of Peace Research en Martin et al (2008). Make Trade not War? Review of Economic Studies

reageren doorgaans erg sterk op geopolitieke schokken, die zij vaak niet goed kunnen inprijzen. Daarnaast kan er sprake zijn van overwaarderingen van aandelen in goede economische tijden.[109] Daardoor kunnen plotselinge schokken grote onrust op financiële markten veroorzaken.[110] Hierbij is volgens DNB de impact het grootst bij verzekeraars en banken.[111] Geopolitieke schokken kunnen daarnaast een aanleiding vormen voor systeemstress als ze interageren met bestaande kwetsbaarheden.[112] Het CPB en DNB geven echter aan dat de Nederlandse economie over een goede uitgangspositie beschikt door ruime kapitaalbuffers bij banken en verzekeraars en gezonde pensioenfondsen. Ook heeft Nederland een lage overheidsschuld, is de schuldhoudbaarheid van bedrijven verbeterd en zijn de schulden van huishoudens gedaald.[113] Daarnaast kent het Nederlandse financiële stelsel een beperkte directe blootstelling aan schokken vanuit de VS.

Box 1: Waar komt de kritiek op internationale handel vandaan?

De baten van handel komen niet altijd gelijk terecht.[114] In de VS verloren bijvoorbeeld veel werknemers in de textiel- en staalindustrie hun baan als gevolg van toegenomen concurrentie uit China. Recent onderzoek laat echter zien dat het totale welvaartseffect van de goedkope invoer uit China voor de VS licht positief was: alle Amerikaanse consumenten profiteerden van lagere prijzen, ondanks langdurige werkloosheid en sociale problematiek in getroffen regio's en sectoren.[115] Ook voor Nederland is deze zogenoemde *China-shock* beperkt gebleken.[116] Daarnaast kan internationale handel economische veiligheidsrisico's met zich meebrengen doordat deze handel (risicovolle) afhankelijkheden creëert op het gebied van grondstoffen en (digitale) diensten. Ook is controle op productiestandaarden zoals arbeidsomstandigheden lastig, wat kan leiden tot oneerlijke concurrentie. Transport van goederen zorgt bovendien voor negatieve externe effecten, zoals CO_2-uitstoot en files. Ten slotte verstoren sommige landen en bedrijven de markt met oneerlijke handelspraktijken, zoals subsidies, quota's, dumping of het niet-voldoen aan productstandaarden of consumentenbescherming. In combinatie met exportbeperkingen op bijvoorbeeld grondstoffen maakt dit dat (oneerlijke) handel een geopolitiek wapen kan zijn.

Het economische effect van handel is positief; het is aan overheden om de nadelen van handel te beperken en te voorkomen dat de roep om protectionisme luider wordt.[117] Dit vraagt om overheidsbeleid zoals het verdelen van de baten van handel, het verminderen van de risico's van strategische afhankelijkheden, stevige en afdwingbare

[109] Shiller (2016). Irrational exuberance (third edition). Princeton University Press.
[110] IMF (2025). Global Financial Stability Report, April 2025. International Monetary Fund (link).
[111] DNB (2024). Overzicht Financiële Stabiliteit - voorjaar 2024 (link).
[112] ECB (2024). Turbulent times: geopolitical risk and its impact on euro area financial stability (link); ECB (2025). Geopolitical risk and its implications for macroprudential policy (link).
[113] CPB (2025). Risicorapportage Financiële Markten 2025 (link).
[114] Zie elephant curve, Lakner en Milanovic (2013).
[115] Caliendo, Dvorkin, and Parro (2019). Trade and Labor Market Dynamics: General Equilibrium Analysis of the China Trade Shock.
[116] CPB (2021). The impact of import competition and export opportunities on the Dutch labour market.
[117] Kaldor-Hicks efficiëntie: een uitkomst is een verbetering als degenen die erop vooruitgaan in principe degenen die erop achteruitgaan kunnen compenseren, zodat een Pareto-verbeterende uitkomst bereikt kan worden. Zie Hicks (1939). The Foundations of Welfare Economics & Kaldor (1939). Welfare Propositions of Economics and Interpersonal Comparisons of Utility.

mededingingsregels en klimaatafspraken om een gelijk internationaal speelveld te creëren en het versterken van de instituties die hierop toezien.

3.1.2 Veiligheid

Er is meer onzekerheid rondom (dreigende) conflicten in de wereld, ook op het Europese continent. Het aantal door staten gevoerde conflicten bereikte in 2024 het hoogste niveau sinds 1946. Specifiek is het aantal interstatelijke oorlogen op het hoogste niveau sinds 1987 (zie figuur 23). Hoewel het aantal gevechtsgerelateerde sterfgevallen (van zowel militairen als burgers) gelijk bleef aan dat van 2023, blijft het geweld op een alarmerend hoog niveau.[118] Geopolitieke risico's zijn sinds de inval van Rusland in Oekraïne sterk toegenomen. Ook lijken conflicten zich makkelijker te verspreiden naar andere landen of groeperingen binnen die staten. In 2025 zorgt het oplopende conflict tussen Israël en Iran voor instabiliteit in de regio. Verder verhogen de fragmenterende wereldhandel en het handelsconflict tussen de Verenigde Staten en China het risico op geopolitieke escalatie. Daarnaast intensiveren meerdere statelijke actoren hun cyberactiviteiten. De dreiging van spionage en cyberaanvallen voor Nederland is onverminderd hoog. Ook blijft het risico op grootschalige uitval van digitale processen aanwezig.

Figuur 23 Mondiale trends in door staten gevoerde conflicten[119]

Bron: UCDP/PRIO

Oorlogen en conflicten brengen onvoorstelbaar menselijk leed, en ondermijnen ook structureel de economische en maatschappelijke stabiliteit. Oorlog maakt dat mensen noodgedwongen moeten vluchten uit hun huis, vernietigt infrastructuur, voorzieningen en bedrijvigheid. Ook zet oorlog landen aan tot een omschakeling naar een oorlogseconomie. Het bbp van Oekraïne daalde na de Russische inval in 2022 dan ook met ruim 30%. Oorlogen veroorzaken bovendien mondiale economische schade:

[118] Peace Research Institute Oslo (2025). Conflict Trends 1946-2024 (link).
[119] Gegevens van conflicten waarin een staat een van de partijen is. Interstatelijke conflicten zijn conflicten tussen staten, zoals een oorlog. Intrastatelijke conflicten vinden plaats tussen in ieder geval één staat en één niet-statelijke groep, zoals een rebellengroep. Onder gevechtsgerelateerde sterfgevallen verstaan we de sterfgevallen die worden veroorzaakt door de strijdende partijen en die rechtstreeks in verband kunnen worden gebracht met gevechten. Dit omvat sterfgevallen onder zowel militairen als burgers.

schaarste en aanbodschokken leiden tot inflatie en stijgende kosten voor ondernemers, ook buiten de conflictgebieden. Zo kan verdere escalatie in het Midden-Oosten wereldwijd doorwerken via stijgende energieprijzen met gevolgen voor internationale inflatie en bbp-groei. Handel wordt ook fysiek geraakt, zoals blijkt uit de Houthi-aanvallen sinds eind 2023 op schepen in de Rode Zee, een route die goed is voor 15% van de wereldwijde maritieme handel. Het verkeer via het Suezkanaal halveerde, en veel schepen kiezen nu voor de langere route rond Kaap de Goede Hoop, met 10 tot 14 dagen extra reistijd. De transportkosten van Shanghai naar Rotterdam stegen daardoor met 230% in één jaar.[120] De sterk toegenomen oorlogsdreiging heeft bovendien effect op de economie via onzekerheid.[121]

De NAVO zet voor haar bescherming een grote stap. De NAVO is al sinds 1949 ons schild voor collectieve veiligheid en tegen agressie. Het bondgenootschap heeft vrede, vrijheid en veiligheid in het Euro-Atlantisch gebied de afgelopen decennia verzekerd. Dit is niet vanzelfsprekend: de aanhoudende Russische agressie, zoals het meest zichtbaar in Oekraïne, vormt een onmiskenbare bedreiging van deze essentiële verworvenheden. Deze blijvend beschermen vraagt eenheid, leiderschap en verdere inspanning van alle bondgenoten. Met uitzondering van de Verenigde Staten gaven NAVO-landen na de Koude Oorlog jarenlang minder uit aan defensie en konden zij dat geld op andere manieren inzetten. Met de toenemende wereldwijde spanningen en de nieuwe verhoudingen met de Verenigde Staten, moet Europa meer doen aan zijn eigen defensie. Hogere defensie-uitgaven stellen de NAVO in staat om de capaciteiten te verwerven die nodig zijn om de bondgenootschappelijke afschrikking en verdediging te versterken.

Tijdens de NAVO-top in Den Haag hebben de NAVO-bondgenoten afgesproken om stapsgewijs te groeien naar een besteding van 5% bbp. Dit percentage is onderverdeeld in defensie-uitgaven (3,5% bbp) en bredere veiligheid- en defensiegerelateerde uitgaven (1,5% bbp). Bondgenoten zullen de komende tijd in gesprek blijven over de definitie en invulling van de bredere uitgaven aan verdediging en weerbaarheid. Hoe Nederland hier in de toekomst invulling aan zal geven, vraagt om een integrale budgettaire afweging door het nieuwe kabinet.[122] Voor de ontwerpbegroting 2026 is reeds een stap gezet en geeft het kabinet 2,2% bbp uit aan defensie in 2026. Dit is inclusief militaire steun aan Oekraïne. Exclusief deze Oekraïnesteun is het percentage 2,0% bbp.

Het versterken van de Nederlandse krijgsmacht kan druk leggen op schaarse productiefactoren zoals personeel en materieel. Defensie wil het personeel uitbreiden van 75.000 naar 100.000 medewerkers in 2030. Nederland kampt momenteel echter met arbeidsmarktkrapte en ook in andere sectoren is veel extra personeel nodig. Daarnaast leiden hogere uitgaven aan defensiematerieel niet altijd tot meer leveringen wanneer de productie de vraag niet kan bijbenen. Hierdoor kunnen prijsstijgingen optreden of lukt het niet om middelen te besteden, zoals in het verleden is gebleken.[123] Dit betekent dat er moet worden gekozen in schaarste, zowel binnen de defensie-industrie als in de bredere economie: als we meer

[120] IMF Portwatch (link); World Bank (2025) The deepening red sea shipping crisis: impacts and outlook (link); Drewry World Container Index (link).
[121] CEPR (2025). Geopolitical risks and their implications for consumer expectations and spending (link).
[122] Toezegging aan het lid Van Rooijen (SP) tijdens het debat over de Voorjaarsnota 2025 in de Eerste Kamer om in de Miljoenennota in te gaan op de invulling van de NAVO-norm.
[123] RaboResearch (2025). Hogere defensie-uitgaven: meer materieel, of hogere prijzen? (link).

defensiecapaciteit willen, zullen we ook andere zaken minder of efficiënter moeten doen. Een hoogwaardige defensie-industrie – met meer uitgaven aan R&D – biedt hierbij de meeste toegevoegde waarde voor productiviteitsgroei en innovatie.

3.1.3 Oplopende mondiale schulden

Wereldwijd nemen de overheidsschulden als percentage van het bbp geleidelijk toe, de Nederlandse schuld staat er relatief goed voor. Sinds 2007 zijn de mondiale publieke schulden toegenomen van circa 60% bbp naar 93% bbp in 2024.[124] Figuur 24 toont deze trend bij zowel ontwikkelde als opkomende economieën, en ook in het eurogebied. Vooruitkijkend verwacht het IMF dat schulden de komende jaren verder zullen toenemen, tot 100% bbp in 2030. Daar komt bij dat de risico's voor de mondiale schulden per saldo opwaarts zijn. Zo geeft het IMF aan dat vergrijzings- en klimaatkosten mogelijk hoger uitvallen dan geraamd en dat de macro-economische omgeving minder gunstig kan uitpakken.

Figuur 24 Raming en realisatie van ontwikkeling schuldquote (2007-2030)

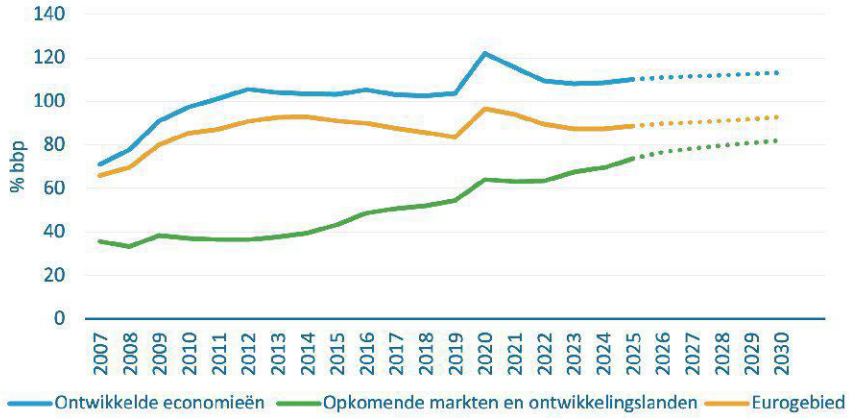

Bron: IMF en Eurostat

Wat een 'hoge schuld' is verschilt per land. Verschillende studies schatten het niveau van de schuldquote waarboven de financiële houdbaarheid in gevaar komt, en concluderen dat de schulddraagkracht per land verschilt.[125] Dit kan verschillende redenen hebben. Zo is het groeipotentieel cruciaal, en maakt het uit of de schuld binnenlands of buitenlands wordt gefinancierd. Japan kan bijvoorbeeld een hogere schuld dragen omdat van de schuld van 255% bbp slechts 13% in buitenlandse handen is en zo'n 100% bbp in handen is van de eigen centrale bank.[126] Voor Amerikaanse staatsobligaties geldt dat deze fungeren als mondiale safe asset. Dit heeft een drukkend effect op de rente, waardoor de VS het zich kunnen veroorloven om hogere schuld te dragen. Anderzijds geldt voor opkomende economieën juist dat de schulddraagkracht gemiddeld gezien relatief lager ligt.

Overheidsschuld kan een economische en financiële functie hebben. Zo kunnen schuldgefinancierde uitgaven in een laagconjunctuur op de korte termijn de vraag stimuleren en daarmee voor welvaartswinst zorgen.

[124] IMF Fiscal Monitor (oktober 2024).
[125] Ghosh et al. (2013); Fournier & Fall (2017); Bi (2012).
[126] IMF (2024). Japan: 2024 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Japan (link).

Daarnaast zijn er situaties geweest in het verleden waarbij groeibevorderende investeringen, bijvoorbeeld voor infrastructuur of de opbouw van kerninfrastructuur, door de schuld zijn gefinancierd. Tegelijkertijd brengen hoge schulden onzekerheden met zich mee voor schokbestendigheid, risicopremies, financiële stabiliteit en de reële economie. Deze onzekerheden worden versterkt wanneer de (mondiale) beleidsonzekerheid en geopolitieke spanningen toenemen. De literatuur vindt echter geen eenduidig effect van hoge schulden op economische groei.[127]

Landen met hoge schulden hebben minder ruimte voor stabiliserend beleid ten tijde van schokken. Bezuinigingen zijn economisch extra pijnlijk wanneer deze plaatsvinden in laagconjunctuur of krimp.[128] Idealiter laten overheden hun schuld tijdens een economische schok oplopen om de negatieve impact van de schok te verzachten, waarna begrotingsbuffers kunnen worden hersteld wanneer het economisch tij meezit. Hoge schulden beperken deze stabiliserende ruimte. Daarnaast kunnen schuldhoudbaarheidsproblemen in één lidstaat snel overslaan in risico's voor de eurozone als geheel (overloopeffecten).[129] De ECB heeft instrumenten die deze risico's verkleinen, al nemen deze instrumenten de onderliggende schuldhoudbaarheidsproblemen niet weg.[130]

Hogere schulden leiden ook tot hogere risicopremies op obligaties, zeker tijdens beleidsonzekerheid en geopolitieke schokken. Markten eisen bij een hogere schuld compensatie voor extra risico en onzekerheid in de vorm van hogere risicopremies op obligaties.[131] Deze premies zijn niet alleen hoger bij hogere schuldniveaus, maar stijgen bovendien extra hard bij een toename van schulden in landen waar de schuld al hoog is.[132] Dit kan leiden tot een vicieuze cirkel in deze landen. Risicopremies stijgen ook sterker wanneer de onzekerheid over toekomstig overheidsbeleid (beleidsonzekerheid) toeneemt, en ten tijde van een geopolitieke schok.[133] Dezelfde analyse toont dat een dergelijk verband niet bestaat voor landen met lage schulden, zoals Nederland, dat juist profiteert van een '*safe haven*-effect'.

De negatieve gevolgen van hoge schulden kunnen ook gevolgen hebben voor huishoudens; in Nederland zijn deze risico's beperkt. Doordat risicopremies op obligaties een belangrijk referentiepunt zijn, kunnen deze doorwerken in financieringskosten van bedrijven, huishoudens en de financiële sector. Daarom betalen bedrijven in landen met een hogere risicopremie op staatsobligaties vaak ook meer om zich te financieren. Behalve als referentiepunt fungeren staatsobligaties ook als onderpand in het financiële verkeer. Volatiliteit op staatsobligatiemarkten kan ook doorwerken naar kredietverlening. Daarbij is het risico op een negatieve wisselwerking tussen overheden en financiële instellingen groter in landen met hoge schulden.[134] In Nederland zijn deze risico's beperkt, omdat banken

[127] Heimberger (2022). Do higher public debt levels reduce economic growth? (link).
[128] IMF (2014). Fiscal Multipliers : Size, Determinants, and Use in Macroeconomic Projections (link).
[129] Reiss & Valderrama (2020). Is NGEU a game changer for the ECB's role in fighting the fall-out from COVID-19 in the euro area? (link).
[130] Het gaat om de instrumenten 'Outright Monetary Transactions' (OMT) en 'Transmission Protection Instrument' (TPI).
[131] IMF (2010). Fiscal Deficits, Public Debt, and Sovereign Bond Yields (link); Jiang et al. (2020).
[132] EC (2021). Do Fundamentals Explain Differences between Euro Area Sovereign Interest Rates? (link).
[133] DNB (2023). Geo-economic fragmentation: economic and financial stability implications (link); DNB (2024). Overzicht Financiële Stabiliteit - Najaar 2024 (link).
[134] DNB (2024). Overzicht Financiële Stabiliteit - Najaar 2024 (link); DNB (2023). Financial Stability Report (link).

relatief weinig staatsobligaties op de balans hebben en Nederland een lage overheidsschuld heeft. De verwevenheid van het Europese financiële stelsel kan wel leiden tot risico's voor overloopeffecten.

Consistent begrotingsbeleid heeft veel waarde; wantrouwen en breken met begrotingsdiscipline leidt tot flink hogere rentelasten. De rente op obligaties in het Verenigd Koninkrijk steeg in september 2022 fors (ruim 1%-punt in drie dagen) na aankondiging van expansieve maatregelen.[135] Ook in de VS zijn de gevolgen van toenemende beleidsonzekerheid en verslechterende overheidsfinanciën zichtbaar. Zo hebben de VS sinds kort bij geen van de drie grootste kredietbeoordelaars nog de hoogste kredietbeoordeling.[136] De recente stijging van de rente op Amerikaanse obligaties ten tijde van beleidsonzekerheid en geopolitieke spanningen toont een trendbreuk met de afgelopen 30 jaar, waarin de vraag naar deze obligaties juist toenam ten tijde van onzekerheid. Voor Nederland geldt dat de uitgangspositie van de overheidsfinanciën en de geschiedenis met begrotingsdiscipline leiden tot vertrouwen in de houdbaarheid van de overheidsfinanciën en een rente op obligaties die relatief laag is.[137] Het opbouwen van vertrouwen is dus het resultaat van solide, consistent en voorspelbaar begrotingsbeleid.

Figuur 25 Realisatie en raming saldo/schuld VS (% bbp)

Bron: CBO, FRED

3.2 Overheidsbeleid in tijden van onzekerheid: samenwerking, schokbestendigheid en stabiliteit

Ons economische model – gekarakteriseerd door openheid, sterke instituties en marktwerking – vormt de fundering van onze welvaart in tijden van onzekerheid. Onze uitgangspositie is goed en de Nederlandse economie is veerkrachtig. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het snelle economische herstel na de coronapandemie. De begroting stabiliseert de economie: sociale en financiële buffers helpen kwetsbare huishoudens en de

[135] UK 10 Year Gilt Bond Yield (link).
[136] Moody's (2025). Moody's Ratings downgrades United States ratings to Aa1 from Aaa; changes outlook to stable (link).
[137] Nederland heeft de beste kredietscore bij de meest prominente kredietbeoordelaars: Fitch, Moody's en S&P.

Rijksbegroting fungeert als schokdemper bij economische tegenslag. Ondernemers en werkenden spelen in op veranderende omstandigheden, terwijl de overheid optreedt bij marktfalen. Nederland heeft een goed functionerende rechtsstaat die bijdraagt aan stabiliteit en vertrouwen. Maar er staat ook veel op het spel. Veiligheid is niet zonder meer gegarandeerd, vrijhandel wordt belemmerd en het vertrouwen in de economie neemt af. De gestegen onzekerheid vraagt om beleid dat de economie weerbaarder maakt én houdt.

Een veranderende wereld vraagt om een samenleving en een economie die voorbereid zijn op onzekerheid. Verandering en de transities die gepaard gaan met onzekerheid kunnen bovendien kansen bieden voor onze huidige en toekomstige welvaart. Onder bepaalde voorwaarden kan onzekerheid ertoe leiden dat bedrijven investeren en personeel aannemen, omdat de toename van het risico de verwachte winst verhoogt. Zo kunnen de Nederlandse kennis en kunde op het gebied van waterbeheer en toekomstbestendige voedselsystemen waardevolle exportproducten blijken in een wereld met een stijgende zeespiegel en waarin klimaatverandering steeds urgenter wordt. Ook biedt AI kansen om onze hoogwaardige dienstensector verder te versterken. Een overheid kan faciliteren dat de economie weerbaar en wendbaar is in tijden van economische schokken, transities en onzekerheid.[138] Drie thema's staan centraal: samenwerking en handel binnen en buiten de EU (paragraaf 3.2.1), schokbestendigheid door buffers en verhoogd aanpassingsvermogen (paragraaf 3.2.2) en stabiliteit van beleid en betrouwbare instituties (paragraaf 3.2.3).

3.2.1 Samenwerking en handel binnen en buiten de EU

Blijvend inzetten op internationale samenwerking, handel en ontwikkeling brengt vrede en welvaart. De Europese Unie is een succesvol voorbeeld van hoe handel bijdraagt aan langdurige vrede op het continent. Alleen de EU kan wat economische schaalgrootte aangaat wedijveren met de VS en China. Het is van belang dat Nederland in EU-verband inzet op het behoud van een open handelsomgeving, het tegengaan van oneerlijke concurrentie en het versterken van strategische autonomie in kritieke ketens. Het wegnemen van interne barrières binnen de EU versterkt de positie van het continent in de wereldeconomie. Volgens het IMF zijn handelsbarrières binnen de EU vergelijkbaar met tarieven van 44% voor handel in goederen (driemaal zo hoog als in de VS) en 110% voor handel in diensten. Dit leidt tot minder schaalvoordelen en netwerkeffecten en daarmee tot een lagere productiviteit. Verdere integratie van de Europese interne markt door het verlagen van barrières tot het niveau in de VS kan volgens het IMF de productiviteit met 7% verhogen.[139] Nederland haalt hier als handelsland bovengemiddeld veel voordeel uit. Ook liggen er kansen om de kapitaalmarktunie te verdiepen en te verbreden. Dit vergroot het aanbod van risicovol (durf)kapitaal, wat essentieel is voor de oprichting en ontwikkeling van innovatieve bedrijven. Voor Nederland is het implementeren van de aanbevelingen uit het Draghi-rapport[140] van belang. Een beter gecoördineerd Europees economisch buitenlandbeleid biedt Nederland de mogelijkheid om zijn economische belangen effectiever te behartigen en zich beter te positioneren in de mondiale economie.

[138] Taleb, Nassim Nicholas (2013). *Antifragile*. Harlow, England: Penguin Books.
[139] Kammer (2024). Europe's Choice: Policies for Growth and Resilience (link).
[140] Draghi (2024). The future of European competitiveness. European Commission (link).

Ook buiten de Europese Unie profiteert Nederland sterk van een robuuste internationale handelsstrategie die inzet op open handel en diversificatie. In internationale fora kan Nederland het belang van vrijhandel, de modernisering van de Wereldhandelsorganisatie en de bevordering van duurzame en eerlijke handelsrelaties benadrukken. In de trans-Atlantische dialoog is het van belang dat Nederland de Europese Commissie steunt in een de-escalerende aanpak richting de Verenigde Staten. Waardeketens worden steeds uitgebreider en internationaler. Tegenwoordig is 70% van de internationale handel bestemd voor productie in internationale waardeketens.[141] Grondstoffen, halffabricaten en diensten worden tussen diverse landen uitgewisseld voordat ze worden verwerkt in eindproducten die naar consumenten over de hele wereld worden verzonden.[142] Dit zorgt voor betere toegang tot afzetmarkten, een snellere verspreiding van kennis en innovatie en dalende kosten van inputs.[143] Tegelijkertijd zijn de risico's op strategische afhankelijkheden toegenomen. De risico's in de waardeketens kunnen worden gemitigeerd door handel te versterken en diversifiëren en open te staan voor meer en nieuwe handelspartners en alternatieve afzetmarkten.

Het is daarnaast van belang om als overheid terughoudend te zijn in het afschermen van onze markten. Industriepolitiek gaat gepaard met substantiële risico's, waaronder overheidsfalen, ondermijning van economische dynamiek en – in het geval van Europa – de interne markt. Het is van belang dat Nederland strategische autonomie benadert vanuit het principe «open waar het kan, beschermen waar het moet». Er moet een goede balans gevonden worden tussen enerzijds weerbaarheid en anderzijds een open economie. Zo worden publieke belangen zoals ons verdienvermogen, maar ook veiligheid en energie- en voedselzekerheid, effectief beschermd zonder disproportioneel in protectionisme te vervallen.

3.2.2 Schokbestendigheid door buffers en verhoogd aanpassingsvermogen

Het hoofddoel van extra defensiebudget is het versterken van de Nederlandse militaire slagkracht om onszelf, en onze bondgenoten, in een militair conflict te kunnen verdedigen. Met slecht uitgevoerde strategieën veroorzaakt een defensiebestedingsimpuls voornamelijk prijsstijgingen.[144] Met slimme keuzes kunnen defensie-uitgaven ook onze productiviteit positief beïnvloeden. Zo kan het budget een impuls geven aan de Nederlandse defensie- en veiligheidsgerelateerde technologische en industriële basis. Hieronder vallen bedrijven in de cyberveiligheid, radartechnologie en scheepsbouw. Voor een toekomstbestendige defensie en bredere maatschappelijke meerwaarde zijn uitgaven aan R&D van strategisch belang, gezien hun potentieel om innovatie en productiviteitsgroei te stimuleren[145] en de Europese defensie-industrie uit te breiden en te verstevigen.

Gezamenlijke inkoop door EU-lidstaten kan leiden tot een geïntegreerde defensiemarkt met schaal- en kostenvoordelen. Hoewel de productiecapaciteit in Nederland moet worden verhoogd, is het niet realistisch en ook niet wenselijk dat Nederland al het defensiemateriaal dat het nodig heeft

[141] CBS (2022). Nederland Handelsland (link).
[142] OESO (2020). Trade Policy Implications of Global Value Chains (link).
[143] OESO (2013). Interconnected Economies (link).
[144] RaboResearch (2025). Hogere defensie-uitgaven: meer materieel, of hogere prijzen? (link).
[145] Bijvoorbeeld de ontwikkeling van het internet die is aangejaagd door het Amerikaanse DARPA of de introductie van gps-navigatiesystemen door de US Navy (link).

zelf produceert. Daarom is goede samenwerking van defensieaankopen op EU-niveau van belang, iets waar het nu vaak nog aan ontbreekt.[146] Planningsprocessen van lidstaten zijn niet goed op elkaar aangesloten en het ontbreekt aan uitvoerende capaciteit om structurele en grootschalige gemeenschappelijke aanschaf van de grond te krijgen. Gezamenlijke aanbesteding op Europees niveau vergroot de macht van inkopers en verkleint concurrentie tussen kopers, en leidt daarmee waarschijnlijk tot lagere prijzen. Daarnaast kan de toename van marktmacht bij de inkopers leiden tot kortere levertijden en meer innovatie. Ten slotte bevordert het werken met hetzelfde materieel ook de inzet in gezamenlijke internationale operaties.

Financiële buffers en solide begrotingsbeleid vergroten de schokbestendigheid van de economie. Een overheidsschuld die laag genoeg is om de economie te kunnen stabiliseren bij tegenspoed is daarom cruciaal. Een lage overheidsschuld zorgt er tegelijk voor dat Nederland blijft profiteren van het *safe haven*-effect. Hervormingen en investeringen kunnen hieraan bijdragen door het groeivermogen te verbeteren, evenals herprioritering binnen de begroting. Het is belangrijk dat Nederland binnen de kaders van de begroting voldoende rekening houdt met uitdagingen als vergrijzing, veiligheid en klimaat.[147] Tegelijkertijd ziet het IMF sinds de financiële crisis een mondiale afname van de hervormingsbereidheid. Het belang benadrukken van begrotingsregels- en discipline en kritisch kijken naar overheidsuitgaven blijft daarom een belangrijk startpunt, zowel nationaal als in internationale gremia.

Het denken over de begroting gaat verder dan houdbaarheid alleen. Daarbij gaat het onder meer over de verdelingen tussen uitgaven en lasten, maar ook de verhouding tussen collectieve en private voorzieningen. Gezien de autonome stijging van vergrijzingsgerelateerde consumptieve uitgaven is een integrale benadering noodzakelijk. Deze ontwikkeling zet de begrotingsruimte onder druk en dwingt tot fundamentele keuzes: welke voorzieningen blijven collectief gefinancierd, welke baten en lasten worden door welke generaties gedragen en hoe kunnen we blijven investeren in het toekomstig verdienvermogen van Nederland?

Een economie met voldoende aanpassingsvermogen en hoogwaardig menselijk kapitaal kan zowel schokken opvangen als nieuwe kansen creëren. Misallocatie van productiefactoren (arbeid, kapitaal, natuur, ondernemerschap) en verstoorde marktwerking zijn de voornaamste rem op economische groei.[148] Er zijn grote verschillen in de productiviteit tussen sectoren en het beslag op schaarse productiefactoren. De economie verandert snel, waardoor economische activiteit en bedrijvigheid verschuift tussen en binnen sectoren. Ondernemers moeten hier goed op kunnen inspelen door markten te kunnen betreden en verlaten. Dat vraagt om minder regeldruk en voldoende mededinging. Ook talent moet goed kunnen meegaan in de economische dynamiek. Hiervoor is mobiliteit van arbeid tussen bedrijven, sectoren en beroepen van belang. Ook is het noodzakelijk dat Nederland voldoende, kwalitatief hoogwaardig menselijk kapitaal heeft en dit optimaal weet te benutten. Tegelijkertijd loopt de onderwijskwaliteit al jaren achteruit, en basisvaardigheden zoals rekenen, lezen en schrijven komen steeds verder onder druk te staan. Onderwijs blijft echter een

[146] López & Wolff (2024). A European defence industrial strategy in a hostile world (link).
[147] IMF (2024). The Netherlands: 2024 Article IV Consultation-Press Release; and Staff Report (link).
[148] De Winter & Bun (2019). Misallocatie van kapitaal en arbeid in de Nederlandse economie toegenomen (link).

belangrijke sleutel om de productiviteit aan te jagen, en een goede ontwikkeling van kennis en (digitale) vaardigheden draagt bij aan een weerbare en wendbare economie.[149]

Voor ons concurrentievermogen zijn start- en scale-ups essentieel. Zij dragen bij aan een innovatief en weerbaar bedrijfsleven. Bedrijven zijn nu voor financiering vaak te afhankelijk van banken. Bankfinanciering is voor kleine en startende ondernemers niet altijd voldoende beschikbaar of passend, vanwege het risicovollere karakter van hun investeringen.[150] Tegelijkertijd is de kapitaalmarkt in Europa niet toegankelijk genoeg voor bedrijven, waardoor ook durfkapitaal onvoldoende beschikbaar is.[151] Ook belangrijke sectoren, zoals de techsector en defensie-industrie, lopen tegen uitdagingen aan in het Nederlandse financieringsinstrumentarium. Een sterk gekapitaliseerde nationale investeringsinstelling kan ondersteunen waar nu marktfalen plaatsvindt, en daarmee de financiering van start- en scale-ups ondersteunen.

Door het sociale vangnet zijn burgers schokbestendiger en wendbaarder bij transities. Wanneer het economisch of met gezondheid tegenzit, buiten iemands schuld, is het belangrijk dat werkenden een sociaal vangnet hebben. Dit verzekert huishoudens tegen een onzekere economie. Naast het persoonlijk drama heeft een verlies aan inkomen namelijk ook bredere negatieve effecten op de economie. Zo kan een verlies aan inkomen tot een daling in consumptie leiden. Dit kan dan weer tot minder investeringen leiden. Het Europese welvaartsmodel zorgt ervoor dat schokken samen opgevangen worden. Tegelijkertijd is het van belang dat ook iedereen, van jongs af aan, gelijke kansen heeft om mee te doen in de samenleving en economie, dat de armoedeval niet te groot wordt en er een goede balans is tussen vaste en flexibele contracten. Daarom werkt het kabinet verder aan de basisverzekering tegen arbeidsongeschiktheid voor zelfstandigen, de WW-verkorting en het arbeidsmarktpakket.

3.2.3 Stabiliteit van beleid en betrouwbare instituties

Stabiel economisch beleid vanuit de overheid zorgt voor een zachte landing bij economische transities en onzekerheid. Overheden kunnen de effecten van economische onzekerheid niet alleen verzachten, maar juist ook versterken of zelfs veroorzaken, zoals «Liberation Day»[152] in de VS heeft laten zien. In Nederland en Europa kennen we een zorgvuldig wetgevings- en begrotingsproces, dat bijdraagt aan de voorspelbaarheid en stabiliteit van beleid. Stabiliteit in economisch beleid zorgt ervoor dat burgers, bedrijven en investeerders weten waar ze aan toe zijn, vergroot het vertrouwen en is een cruciale factor in ons vestigingsklimaat. Ook het stellen van duidelijke langetermijndoelen helpt hierbij.[153] Daarnaast is het maken van keuzes onlosmakelijk verbonden met betrouwbaar en voorspelbaar beleid.

Onze betrouwbare instituties zorgen voor economische groei en welvaart. De kwaliteit van instituties en beleid is randvoorwaardelijk voor goed functionerende markten en een goed functionerende overheid. Nederland

[149] Staatscommissie demografische ontwikkelingen (2024). Gematigde groei (link).
[150] Rijksoverheid (2024). Kies voor baten - IBO bedrijfsfinanciering (link).
[151] Rijksoverheid (2025). Kabinetsinzet kapitaalmarktunie (link).
[152] President Trump heeft 2 april uitgeroepen tot Liberation Day. Op deze dag in 2025 maakte de Amerikaanse president wereldwijde importheffingen bekend.
[153] Rijksoverheid (2025). CEC Advies rapport - Kies voor de toekomst. (link).

staat in de top 10 van de minst corrupte landen ter wereld.[154] Ook scoren we in internationaal perspectief hoog op het vertrouwen in instituties[155] en de kwaliteit van onze instituties.[156] Tegelijkertijd vraagt onze democratische rechtsstaat om voortdurende bescherming en waakzaamheid. Het is van belang dat Nederland als handelsland ook in internationaal verband blijft inzetten op sterke instituties en een internationale rechtsorde. In 2024 hebben economen Acemoglu, Johnson en Robinson de Nobelprijs voor de Economie gewonnen voor hun onderzoek naar hoe instituties worden gevormd en hoe sterke instituties de welvaart van landen positief beïnvloeden.[157] Het gaat hierbij om instituties die brede deelname aan de economie aanmoedigen en concurrentie, innovatie, een gelijk speelveld en respect voor privé-eigendom bevorderen. Een democratische rechtsstaat, eigendomsrecht, insolventiewetgeving, politieke inspraak en onafhankelijke media zijn allemaal vormen van economische en politieke instituties die door de literatuur worden aangewezen als positieve factoren voor welvaart.[158] Ook goede voorzieningen, zoals kwalitatief hoogstaand onderwijs en (digitale) infrastructuur dragen bij aan een hogere welvaart. Met het oog op de onzekerheid en transities zijn sterke instituties noodzakelijk. Het is van belang om te blijven inzetten op samenwerking, schokbestendigheid en stabiliteit voor een weerbare en wendbare economie.

[154] Transparency International (2024). Corruption perceptions index (link).
[155] CBS (2025). Monitor Brede Welvaart.
[156] Wereldbank (2025). Rule of Law Index.
[157] The Royal Swedish Academy of Sciences (2024). The Prize in Economic Sciences 2024 - Press release (link).
[158] Zie Acemoglu (2025). Nobel Peace Prize Lecture (link) voor een overzicht van de literatuur; Acemoglu et al. (2019). Democracy Does Cause Growth.

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN EN HUN BETEKENIS

Lijst van gebruikte afkortingen en hun betekenis	
Afkorting	Betekenis
AenM	ministerie van Asiel en Migratie
AHK	Algemene heffingskorting
AI	artificiële intelligentie
AIQ	arbeidsinkomensquote
Aof	Arbeidsongeschiktheidsfonds
AOW	Algemene Ouderdomswet
AP	Aanvullende Post
AVG	Algemene verordening gegevensbescherming
AVI	afvalverbrandingsinstallatie
AWR	Algemene wet inzake rijksbelastingen
AZWA	aanvullend zorg- en welzijnsakkoord
bbp	bruto binnenlands product
BCF	Btw-compensatiefonds
BDU	Brede Doeluitkering
BES	Bonaire, Sint Eustatius en Saba
BHO	ministerie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp
blo	beleidsmatige lastenontwikkeling
bni	bruto nationaal inkomen
bol	belasting op leidingwater
BOR	Bedrijfsopvolgingsregeling
bpm	belasting van personenauto's en motorrijwielen
btw	belasting toegevoegde waarde
BZ	ministerie van Buitenlandse Zaken
BZK	ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CBAM	Carbon Border Adjustment Mechanism
CBO	
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CEP	Centraal Economisch Plan
cMEV	concept-Macro Economische Verkenning
CNG	compressed natural gas
CPB	Centraal Planbureau
CPI	Consumentenprijsindex
DAB	Draft Amending Budget
DF	Deltafonds
dga	directeur-grootaandeelhouder
DGF	Diergezondheidsfonds
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
DMF	Defensiematerieelbegrotingsfonds
DNB	De Nederlandsche Bank
EB	energiebelasting
EBN	Energie Beheer Nederland
EBRD	Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling
ECB	Europese Centrale Bank
EEG	Europese Economische Gemeenschap
EFSF	European Financial Stability Facility
EGKS	Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal
EIA	energie-investeringsaftrek
EMU	Europese Monetaire Unie
ETK	Extraterritoriale kosten
ETS	Emissions Trading System
EU	Europese Unie
EU ETS	European Union Emissions Trading System

Afkorting	Betekenis
EZ	ministerie van Economische Zaken
FJR	Financieel Jaarverslag van het Rijk
FSV	Fraudesignaleringvoorziening
GF	Gemeentefonds
GTS	Gasunie Transport Services
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
HLO	hoofdlijnenakkoord ouderenzorg
HVF	Herstel- en Veerkrachtfaciliteit
HVP	Herstel- en Veerkrachtplan
IACK	inkomensafhankelijke combinatiekorting
IB	inkomstenbelasting
IBO	interdepartementaal beleidsonderzoek
ICT	informatie- en communicatietechnologie
IKC ETS	Indirecte Kostencompensatie Emission Trading System
ILO	Incidentele loonontwikkeling
IMF	Internationaal Monetair Fonds
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
IPCC	Intergovermental Panel on Climate Change
IZA	Integraal Zorgakkoord
JBR	Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk
JenV	ministerie van Justitie en Veiligheid
KGG	ministerie van Klimaat en Groene Groei
KTV DO	kastransactieverschillen decentrale overheden
LNG	liquid natural gas
lpg	liquefied petroleum gas
LVVN	ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
MEV	Macro Economische Verkenning
MF	Mobiliteitsfonds
MFK	Meerjarig Financieel Kader
MIA	milieu-investeringsaftrek
MJP	meerjarenplan
mkb	midden- en kleinbedrijf
MLT Zorg	Middellangetermijnverkenning Zorg
MN2025	Miljoenennota 2025
MPP	Meerjaren Productie Prognose
mrb	Motorrijtuigenbelasting
MTO	middellangetermijndoelstelling
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NGEU	Next Generation European Union
NGF	Nationaal Groeifonds
NZa	Nederlandse Zorgautoriteit
ODA	Official Development Assistant
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
ov	openbaar vervoer
PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
PEGA	parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen
PF	Provinciefonds
R&D	Research and Development
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RMO	Regeling medische zorg ontheemden uit Oekraïne
RTB	Richtlijn Tijdelijke Bescherming
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
S&O	Speur- en Ontwikkelingswerk
SBR	Studiegroep Begrotingsruimte
SCF	Social Climate Fund

Afkorting	Betekenis
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SDE	Subsidie Duurzame Economie
SFT	Stimuleringsregeling Flex- en Transformatiewoningen
SGP	Stabiliteits- en Groeipact
SPUK IZA	Specifieke uitkering integraal zorgakkoord
STAP	Stimulering Arbeidsmarktpositie
SZW	ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
tcv	tabelcorrectiefactor
TNE	Tijdelijk Noodfonds Energie
TNO	Nederlandse organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VJN	Voorjaarsnota
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
vpb	vennootschapsbelasting
VRO	ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
VS	Verenigde Staten
VWH	vrachtwagenheffing
VWS	ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WBSO	Wet bevordering speur- en ontwikkelingswerk
WEF	World Economic Forum
WGA	Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten
Whk	Werkhervattingskas
WKB	Wet kindgebonden budget
WKR	werkkostenregeling
Wlz	Wet langdurige zorg
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning
WOZ	Waardering Onroerende Zaken
WRR	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
Wtp	Wet toekomst pensioenen
WW	Werkloosheidswet
zbo	zelfstandig bestuursorgaan
Zvw	Zorgverzekeringswet

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2025–2026

36 800 **Nota over de toestand van 's rijks financiën**

Nr. 2 **NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN**

Ontvangen 16 september 2025

INHOUDSOPGAVE

1	**Budgettaire kerngegevens en EMU-saldo en schuld**	**4**
1.1	Budgettaire kerngegevens	4
1.2	Aansluiting visuele samenvatting met begrotingen en bijlagen Miljoenennota	5
1.3	EMU-saldo	6
1.4	EMU-schuld	9
2	**Uitgaven en niet-belastingontvangsten**	**12**
3	**De belasting - en premieontvangsten**	**18**
3.1	De belasting- en premieontvangsten	18
3.2	Toelichting op belastingontvangsten	30
4	**Fiscale regelingen**	**41**
4.1	Inleiding	41
4.2	Definitie en monitoring van fiscale regelingen	41
4.3	Overzicht van het budgettaire belang	42
4.4	Opvallende ontwikkelingen in het budgettaire belang	47
4.5	Overzicht van beleidsmaatregelen op fiscale regelingen	50
4.6	Evaluaties van fiscale regelingen	52
4.7	Kwalitatieve achtergrond informatie per fiscale regeling	61
5	**Overheidsbalans**	**105**
6	**Accres Gemeentefonds en Provinciefonds**	**107**
7	**Overzicht risicoregelingen van het Rijk**	**111**
8	**Europese begrotingsregels**	**117**
9	**Verticale toelichting**	**122**
	Algemene Zaken en De Koning	123
	Buitenlandse Zaken (inclusief BHO)	125
	Justitie en Veiligheid	132
	Asiel en Migratie	137
	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties inclusief Staten-Generaal en Hoge Colleges van Staat	140
	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	151
	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	156
	Financiën (inclusief Nationale Schuld)	160
	Defensie (inclusief Defensiematerieelbegrotingsfonds)	167
	Infrastructuur en Waterstaat (inclusief Mobiliteitsfonds en Deltafonds)	174
	Klimaat en Groene Groei (inclusief Klimaatfonds)	187
	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (inclusief Diergezondheidsfonds)	198
	Sociale Zekerheid	203
	Zorg	216
	Gemeentefonds en Provinciefonds (inclusief accres)	230
	Prijsbijstelling	237
	Arbeidsvoorwaarden	238
	Aanvullende Post	239
10	**Horizontale toelichting**	**244**
	Algemene Zaken en De Koning	245

Buitenlandse Zaken (inclusief Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp) 247
Justitie en Veiligheid 251
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties inclusief BES-fonds, Staten-Generaal en Hoge Colleges van Staat 255
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening 263
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 265
Financiën (inclusief Nationale Schuld) 268
Defensie (inclusief Defensiematerieelbegrotingsfonds) 272
Infrastructuur en Waterstaat (inclusief Mobiliteitsfonds en Deltafonds) 278
Economische Zaken en Nationaal Groeifonds 289
Klimaat en Groene Groei (inclusief Klimaatfonds) 293
Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (inclusief Diergezondheidsfonds) 298
Sociale Zekerheid 301
Zorg 310
Gemeentefonds en Provinciefonds (inclusief accres) 315
Prijsbijstelling 319
Arbeidsvoorwaarden 320
Aanvullende Post 321

11 Monitor investeringsfondsen 324

12 Integraal overzicht klimaat 327

13 Fossiele Voordelen 334

14 Fondsenoverzicht 357

15 Investeringen netbeheerders 364

16 Aanvullende post 365

1 BUDGETTAIRE KERNGEGEVENS EN EMU-SALDO EN SCHULD

1.1 Budgettaire kerngegevens

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de belangrijkste budgettaire kerngegevens tot en met 2030. Deze cijfers zijn gebaseerd op de begrotingen en op de Macro Economische Verkenning (MEV) van het Centraal Planbureau (CPB). Het kabinet verwacht in 2026 451,4 miljard euro aan inkomsten op te halen via belasting- en premieontvangsten. De geraamde rijksuitgaven bedragen 486,3 miljard euro in 2026.

Tabel 1.1 Budgettaire kerngegevens

(in miljarden euro, tenzij anders aangegeven)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Inkomsten (belastingen en sociale premies)	**429,6**	**451,4**	**475,3**	**494,9**	**514,4**	**534,3**
Reguliere netto-uitgaven binnen het uitgavenkader	422,9	449,0	481,3	497,6	515,5	535,8
Overige netto-uitgaven en correcties relevant voor het EMU-saldo	30,8	37,3	24,7	25,0	26,0	28,4
Totale netto-uitgaven relevant voor het EMU-saldo	**453,8**	**486,3**	**506,0**	**522,6**	**541,5**	**564,3**
EMU-saldo centrale overheid	– 24,1	– 34,9	– 30,7	– 27,8	– 27,1	– 29,9
EMU-saldo decentrale overheden	– 0,7	– 0,7	– 0,7	– 0,7	– 0,8	– 0,8
EMU-saldo collectieve sector	– 24,8	– 35,5	– 31,4	– 28,5	– 27,9	– 30,7
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	**– 2,1%**	**– 2,9%**	**– 2,4%**	**– 2,1%**	**– 2,0%**	**– 2,1%**
EMU-schuld collectieve sector	533,2	589,7	616,2	649,3	678,5	710,4
EMU-schuld collectieve sector (in procenten bbp)	**44,9%**	**47,8%**	**48,0%**	**48,7%**	**49,1%**	**49,5%**
Bruto binnenlands product (bbp)	1.187	1.234	1.283	1.332	1.382	1.436

Het geraamde EMU-tekort van de centrale overheid bedraagt 34,9 miljard euro in 2026 en 29,9 miljard euro in 2030. De decentrale overheden - onder andere de gemeenten, provincies en waterschappen - komen naar verwachting uit op een tekort van 0,7 miljard euro in 2026 en 0,8 miljard euro in 2030. Het EMU-saldo van de overheid als geheel (centrale overheid en decentrale overheden) komt daarmee naar verwachting uit op een tekort van 35,5 miljard euro in 2026 en 30,7 miljard euro in 2030. Dit komt overeen met respectievelijk – 2,9% en – 2,1% van het bbp. De schuld bereikt aan het eind van 2030 een niveau van 49,5% van het bbp.

1.2 Aansluiting visuele samenvatting met begrotingen en bijlagen Miljoenennota

De visuele samenvatting bij de Miljoenennota biedt een toegankelijk overzicht van de belangrijkste cijfers voor het Miljoenennotajaar 2026. De presentatie in de visuele samenvatting verschilt echter op een aantal punten van de begrotingssystematiek zoals die wordt gehanteerd in de rest van de Miljoenennota en bijlagen. Deze bijlage behandelt de samenhang tussen de cijfers uit de visuele samenvatting en de rest van de Miljoenennota en geeft deze aansluiting weer in tabel 1.2.

De visuele samenvatting gaat uit van een netto-uitgavenbegrip. Dat wil zeggen, de bruto-uitgaven (tabel 2.2) verminderd met de zogenaamde niet-belastingontvangsten (tabel 2.3). Dit zijn ontvangsten die tot de uitgavenkant van de begroting worden gerekend, zoals boete-opbrengsten, leges en gasbaten.

Een ander verschil in presentatie tussen de visuele samenvatting en de Miljoenennota betreft de individuele begrotingsposten. De visuele samenvatting gaat uit van een thematische indeling die niet exact aansluit bij de afzonderlijke begrotingshoofdstukken. Zo wordt het Btw-compensatiefonds in de visuele samenvatting samengevoegd met het Gemeentefonds en het Provinciefonds, terwijl het begrotingstechnisch wordt verantwoord op de begroting van Financiën.

Tabel 1.2 Aansluiting visuele samenvatting met begrotingen en bijlagen Miljoenennota

(in miljarden euro)	2026	Bron
Inkomsten	**451,4**	Tabel 3.1.2.1
Uitgaven		
Sociale zekerheid	**124,7**	
H15: Sociale Zaken en Werkgelegenheid	30,5	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H40: premiegefinancierde uitgaven	93,0	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H83: koppeling uitkeringen	1,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Zorg	**119,5**	
H16: Volksgezondheid, Welzijn en Sport	14,0	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H41: premiegefinancierde uitgaven	105,5	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	**54,8**	
H8: Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	54,8	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Gemeenten en provincies	**56,6**	
H50+H60: Gemeentefonds en accres Gemeentefonds	48,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H51+H61: Provinciefonds en accres Provinciefonds	3,9	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Btw-compensatiefonds	4,5	Hoofdstuk 9B artikel 6
Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingshulp	**15,5**	
H5: Buitenlandse Zaken	11,9	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H17: Buitenlandse Handel en Ontwikkelinghulp	3,5	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Justitie en Veiligheid	**16,8**	
H6: Justitie en Veiligheid	16,8	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Defensie	**34,5**	
H10: Defensie	21,1	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H66: Defensiematerieelbegrotingsfonds	13,4	
Infrastructuur en Waterstaat	**14,9**	
H12: Infrastructuur en Waterstaat	3,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H55: Mobiliteitsfonds	10,0	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H65: Deltafonds	1,8	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Rentelasten	**9,5**	

(in miljarden euro)	2026	Bron
Rentelasten staatsschuld	8,8	Hoofdstuk 9A artikel 11
Rentelasten schatkistbankieren	0,7	Hoofdstuk 9A artikel 12
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	**3,0**	
H7:Binnenlandse Zaken	2,7	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H4: Koninkrijksrelaties	0,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H64: BES-fonds	0,1	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Economische Zaken	**2,9**	
H13: Economische Zaken	2,8	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H70: Nationaal Groeifonds	0,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Klimaat en Groene Groei	**4,1**	
H23: Klimaat en Groene Groei	3,6	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H71: Klimaatfonds	0,5	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Asiel en Migratie	**8,9**	
H20: Asiel en Migratie	8,9	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	**8,8**	
H22: Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	8,8	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Financiën	**3,5**	
H9b: Financiën	8,0	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
af: Btw-compensatiefonds	– 4,5	Hoofdstuk 9B artikel 6
Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	**4,2**	
H14: Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	4,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Overig	**4,2**	

1. Totaal inkomsten	**451,4**	Tabel 2.1 Budgetaire kerngegevens
2. Totale netto-uitgaven relevant voor het EMU-saldo	**486,3**	Tabel 2.1 Budgetaire kerngegevens
3. EMU-saldo centrale overheid (=1-2)	**– 34,9**	Tabel 2.1 Budgetaire kerngegevens

1.3 EMU-saldo

Tabel 1.3 geeft het EMU-saldo van de collectieve sector weer. Dit EMU-saldo - ook wel overheidssaldo genoemd - is de optelsom van alle inkomsten en uitgaven van de Rijksoverheid en de decentrale overheden. De inkomsten en uitgaven van de Rijksoverheid zijn in meer detail te vinden in de bijlagen van deze Miljoenennota. Om tot het EMU-saldo te komen, moeten wel enkele correcties worden toegepast op de inkomsten en uitgaven, want sommige uitgaven tellen niet mee voor het EMU-saldo, terwijl voor andere posten een ander bedrag meetelt voor het EMU-saldo dan in de Rijksbegroting (op kasbasis) is opgenomen.

Tabel 1.3.1 EMU-saldo

	(in miljoenen euro, min = tekort)	2025	2026	2027	2028	2029	2030	bron
1	Belasting- en premieontvangsten	429.645	451.427	475.291	494.851	514.383	534.331	Tabel 3.1.2.1
2	Af: Totale netto-uitgaven	506.842	553.243	548.993	577.437	599.208	625.372	Tabel 2.1
3	Af: Niet EMU-saldo relevante uitgaven	– 56.643	– 69.651	– 44.700	– 56.275	– 58.710	– 62.100	Tabel 1.3.3
4	Bij: Kas-transverschillen en overige posten	– 3.581	– 2.690	– 1.689	– 1.459	– 983	– 1.001	Tabel 1.3.4
5	Bij: EMU-saldo decentrale overheden	– 653	– 679	– 705	– 733	– 760	– 790	
6	**EMU-saldo collectieve sector (1-2-3+4+5)**	**– 24.787**	**– 35.533**	**– 31.397**	**– 28.503**	**– 27.857**	**– 30.732**	

De uitgaven die wel op de Rijksbegroting staan maar niet meetellen voor het EMU-saldo staan vermeld in Tabel 1.3.2. Wat er wel en niet meetelt voor het EMU-saldo is vastgesteld door Eurostat. Financiële transacties, zoals

het verstrekken van (studie)leningen of het verkopen van staatsbezit, zijn meestal niet relevant voor het EMU-saldo. Ook de rente die is ontvangen op renteswaps en uit de verkoop ervan tellen niet mee. De rijksbijdrage aan de sociale fondsen is niet relevant voor het EMU-saldo omdat dit een transactie vormt tussen twee onderdelen van de collectieve sector: de uitgave van het Rijk is een ontvangst voor de sociale fondsen. Ook de post kasbeheer is een transactie binnen de collectieve sector. Deze bestaat uit de toe- of afname van het geld dat de deelnemers aan het schatkistbankieren bij het Rijk aanhouden.

Tabel 1.3.2 Uitgaven niet-relevant voor het EMU-saldo

(in miljoenen euro, plus = uitgave)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Verstrekking studieleningen	2.713	2.481	2.104	1.800	1.662	1.626
Aflossing studieleningen	– 2.553	– 1.751	– 2.305	– 1.781	– 1.793	– 1.811
Rijksbijdragen aan de sociale fondsen	49.626	57.711	60.669	63.696	68.091	72.426
Lening TenneT	12.800	11.000	0	0	0	0
Lening EBN	100	7.751	– 7.851	0	0	0
Rente sociale fondsen	1.175	1.205	1.614	2.103	2.591	3.120
Kasbeheer	– 9.232	– 9.512	– 11.896	– 11.627	– 11.432	– 12.649
Aan- en verkoop staatsdeelnemingen	2.163	580	377	150	0	0
Diverse leningen	– 66	– 109	– 165	– 120	– 271	– 173
Exportkredietverzekering	91	61	61	61	61	61
Oekraïne	0	0	– 37	– 39	– 38	– 37
Overig	– 174	234	2.128	2.032	– 161	– 464
Totaal	**56.643**	**69.651**	**44.700**	**56.275**	**58.710**	**62.100**

Tabel 1.3.3 geeft de posten weer die wel meetellen voor het EMU-saldo, maar die niet, of niet op dezelfde manier in de Rijksbegroting staan. Voor een deel ervan geldt dat voor het EMU-saldo wordt gerekend met de uitgaven en ontvangsten op transactiebasis, terwijl de Rijksbegroting op kasbasis wordt opgesteld. Om tot het EMU-saldo te komen, moet daarom bovenop de uitgave of ontvangst op kasbasis ook nog het kas-transverschil worden meegeteld. Daarnaast is er een aantal posten die niet op de Rijksbegroting staan maar wel meetellen voor het EMU-saldo, zoals bijvoorbeeld het positieve of negatieve saldo van agentschappen en de kosten van zorgverzekeraars (de zgn. zorgbemiddelingskosten).

Tabel 1.3.3 Kas-transverschillen en overige posten						
(in miljoenen euro, plus = saldoverbeterend)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
KTV Veilingopbrengsten (UMTS, 4G, 5G)	308	284	284	284	280	60
KTV EU-afdrachten	0	0	0	0	0	0
KTV Publiek private samenwerking (DBFM-contracten)	160	385	588	480	480	480
KTV OV-beschikbaarheidsvergoeding (corona)	– 62	0	0	0	0	0
KTV OV-jaarkaart	– 30	– 970	0	0	0	0
KTV prestatiebeurzen	– 1.139	– 986	– 635	– 333	– 187	– 167
KTV IDA/ Wereldbank	– 551	0	0	0	0	0
KTV Rijksbijdragen aan decentrale overheden	2.500	1.000	0	0	0	0
Overige kas-transverschillen	– 399	0	0	0	0	0
Mutatie begrotingsreserves	– 2.598	– 895	– 821	– 622	– 152	– 4
EMU-saldo agentschappen en rest centrale overheid	0	0	0	0	0	0
Overig	– 121	– 481	– 126	– 163	– 257	– 218
Subtotaal Rijk	**– 1.932**	**– 1.663**	**– 709**	**– 354**	**163**	**151**
Eigenrisicodragers WGA/ZW	573	592	611	630	628	626
Zorgbemiddelingskosten	– 2.222	– 1.619	– 1.591	– 1.735	– 1.774	– 1.778
Subtotaal sociale fondsen	**– 1.649**	**– 1.027**	**– 980**	**– 1.105**	**– 1.146**	**– 1.152**
Totaal	**– 3.581**	**– 2.690**	**– 1.689**	**– 1.459**	**– 983**	**– 1.001**

Tabel 1.3.4 geeft een uitsplitsing van het EMU-saldo voor de drie verschillende onderdelen van de collectieve sector. In tabel 1.3.5 en tabel 1.3.6 wordt het EMU-saldo van het Rijk en sociale fondsen nader uitgesplitst.

Tabel 1.3.4 Opbouw EMU-saldo collectieve sector						
(in miljoenen euro, min = tekort)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
EMU-saldo Rijk	– 33.079	– 44.013	– 42.368	– 39.530	– 38.661	– 42.407
EMU-saldo sociale fondsen	8.945	9.158	11.676	11.760	11.563	12.465
EMU-saldo decentrale overheden	– 653	– 679	– 705	– 733	– 760	– 790
EMU-saldo collectieve sector	**– 24.787**	**– 35.533**	**– 31.397**	**– 28.503**	**– 27.857**	**– 30.732**
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	**– 2,1**	**– 2,9**	**– 2,4**	**– 2,1**	**– 2,0**	**– 2,1**

Tabel 1.3.5 EMU-saldo Rijk							
(in miljoenen euro, min = uitgave/tekort)	2025	2026	2027	2028	2029	2030	bron
Belastingontvangsten	283.820	301.614	312.951	324.739	337.863	350.306	Tabel 3.1.2.1
Netto begrotingsgefinancierde uitgaven	– 320.809	– 354.699	– 337.026	– 354.389	– 364.716	– 379.419	Tabel 1.3.5
Af: niet EMU-saldo relevante uitgaven	56.643	69.651	44.700	56.275	58.710	62.100	Tabel 1.3.2
Betaalde rijksbijdrage en rente aan sociale fondsen	– 50.801	– 58.916	– 62.283	– 65.799	– 70.681	– 75.546	Tabel 1.3.2
Kas-transverschillen en overige posten Rijk	– 1.932	– 1.663	– 709	– 354	163	151	Tabel 1.3.3
EMU-saldo Rijk (centrale overheid)	**– 33.079**	**– 44.013**	**– 42.368**	**– 39.530**	**– 38.661**	**– 42.407**	

Tabel 1.3.6 EMU-saldo sociale fondsen							
(in miljoenen euro, min = uitgave/tekort)	2025	2026	2027	2028	2029	2030	bron
Premie-ontvangsten	145.825	149.813	162.339	170.113	176.520	184.025	Tabel 3.1.2.1
Ontvangen rijksbijdragen en rente	50.801	58.916	62.283	65.799	70.681	75.546	Tabel 1.5.2
Premiegefinancierde uitgaven	– 186.033	– 198.544	– 211.967	– 223.047	– 234.492	– 245.953	Tabel 2.1
Eigenrisicodragers WGA/ZW	573	592	611	630	628	626	Tabel 1.3.3
Zorgbemiddelingskosten	– 2.222	– 1.619	– 1.591	– 1.735	– 1.774	– 1.778	Tabel 1.3.3
EMU-saldo sociale fondsen	**8.945**	**9.158**	**11.676**	**11.760**	**11.563**	**12.465**	

Het overheidssaldo komt in 2026 naar verwachting uit op een tekort van 2,9% van het bbp. Tabel 1.3.7 toont hoe dit saldo zich verhoudt tot het saldo dat is geraamd voor het lopende begrotingsjaar 2025.

Tabel 1.3.7 Horizontale toelichting EMU-saldo		
(min = tekort)	Miljarden euro	Procenten bbp
EMU-saldo 2025	**– 24,8**	**– 2,1%**
Noemereffect	0,0	0,1%
Uitgaven onder uitgavenkader	– 26,0	– 2,1%
Niet-kaderrelevante uitgaven	– 7,4	– 0,6%
Inkomsten	21,8	1,8%
Kastransverschillen	0,3	0,0%
Overig	0,6	0,0%
EMU-saldo 2026	**– 35,5**	**– 2,9%**

Ten opzichte van de Voorjaarsnota 2025 van afgelopen voorjaar is het saldo voor 2026 met 0,1 procentpunt bbp opwaarts bijgesteld naar – 2,9% bbp en het saldo voor 2025 is met 0,5 procentpunt neerwaarts bijgesteld naar – 2,1%. Dit wordt zichtbaar wanneer de verandering van het saldo niet van jaar op jaar (horizontaal) wordt bekeken, maar als ontwikkeling sinds de Voorjaarsnota (verticaal). Deze verticale ontwikkeling is weergeven in Tabel 1.3.8.

Tabel 1.3.8 Verticale toelichting EMU-saldo						
Percentage bbp, - = tekort	2025	2026	2027	2028	2029	2030
EMU-saldo Voorjaarsnota 2025	**– 2,6%**	**– 3,0%**	**– 2,6%**	**– 2,1%**	**– 1,9%**	**– 2,2%**
Belasting- en premieinkomsten	0,1%	– 0,1%	0,0%	– 0,1%	– 0,1%	0,0%
Uitgavenkader	0,2%	0,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,1%
Overig (m.n. KTV DO)	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
EMU-saldo Miljoenennota 2026	**– 2,1%**	**– 2,9%**	**– 2,4%**	**– 2,1%**	**– 2,0%**	**– 2,1%**
EMU-schuld Miljoenennota 2026	**44,9%**	**47,8%**	**48,0%**	**48,7%**	**49,1%**	**49,5%**

Tabel 1.3.9 bevat een overzicht van de gerealiseerde EMU-saldi vanaf 2010 en de verwachte EMU-saldi tot en met het jaar 2030, uitgedrukt in zowel miljarden euro als in procenten van het bbp.

Tabel 1.3.9 Historisch overzicht EMU-saldo							
(in miljarden euro, min = tekort)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EMU-saldo	– 34,1	– 29,0	– 25,2	– 19,1	– 14,7	– 12,8	1,6
Bruto binnenlands product	639,2	650,4	653,0	660,5	671,6	690,0	708,3
EMU-saldo (in procenten bbp)	– 5,3	– 4,4	– 3,8	– 2,9	– 2,2	– 1,8	0,2
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
EMU-saldo	10,2	11,8	15,8	– 30,3	– 20,1	0,0	– 3,9
Bruto binnenlands product	738,1	774,0	813,1	796,5	870,6	958,5	1.034,1
EMU-saldo (in procenten bbp)	1,4	1,5	1,9	– 3,7	– 2,3	0,0	– 0,4
	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
EMU-saldo	– 10,6	– 24,8	– 35,5	– 31,4	– 28,5	– 27,9	– 30,7
Bruto binnenlands product	1.134,1	1.187,3	1.234,4	1.282,9	1.332,2	1.382,0	1.436,1
EMU-saldo (in procenten bbp)	– 0,9	– 2,1	– 2,9	– 2,4	– 2,1	– 2,0	– 2,1

1.4 EMU-schuld

Tabel 1.4.1 geeft het financieringssaldo van het Rijk weer. Het financieringssaldo is het bedrag dat het Rijk op kasbasis in een jaar tekort komt of juist over heeft. Het financieringssaldo is daarmee dus ook het bedrag dat in een jaar extra moet worden geleend of schulden mee kunnen worden

afgelost. Waar het EMU-saldo berekend wordt op transactiebasis, wordt het financieringssaldo berekend op kasbasis. Om tot het financieringssaldo te komen, moet er naast het optellen van de belastingontvangsten en de uitgaven ook nog een aantal correcties worden toegepast. Ten eerste zijn de belastingen zoals die meetellen voor het EMU-saldo berekend op transactiebasis. Om tot de belastingen op kasbasis te komen, moet het kas-transverschil hier dus vanaf worden getrokken. Hetzelfde geldt voor posten op de Rijksbegroting die niet op kasbasis zijn. Allereerst is dat de rente op de staatsschuld: deze staan in de Rijksbegroting op transactiebasis, terwijl voor het financieringssaldo alleen de kasuitgaven meetellen. Ten tweede wordt geld storten in (of opnemen uit) een begrotingsreserve op de begroting gezet als uitgave of ontvangst, terwijl het geld niet daadwerkelijk de schatkist verlaat of binnenkomt. Voor deze post wordt dus ook gecorrigeerd.

Tabel 1.4.1 Financieringssaldo Rijksoverheid

(in miljoenen euro, min = uitgave/tekort)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Belastinginkomsten (kasbasis)	282.222	299.235	311.836	323.361	336.446	348.732
Netto begrotingsgefinancierde uitgaven	– 320.809	– 354.699	– 337.026	– 354.389	– 364.716	– 379.419
Af: kas-transverschil rentelasten	260	– 140	– 60	– 650	– 40	– 410
Mutatie begrotingsreserves	– 2.598	– 895	– 821	– 622	– 152	– 4
Overbruggingskrediet Fortis/ABN Amro	0	300	150	0	0	0
Financieringssaldo Rijksoverheid	**– 40.925**	**– 56.199**	**– 25.921**	**– 32.301**	**– 28.462**	**– 31.102**

Het financieringssaldo werkt één op één door in de staatsschuld. Voor een financieringstekort moet immers geleend worden, terwijl een overschot gebruikt kan worden om schulden af te lossen. Tabel 1.4.2 geeft de opbouw van de EMU-schuld weer. De EMU-schuld is de schuld van de hele collectieve sector. Dus ook het tekort van decentrale overheden en agentschappen telt mee voor de EMU-schuld.

Tabel 1.4.2 Opbouw EMU-schuld collectieve sector

(in miljoenen euro, min = kasoverschot)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
EMU-schuld begin jaar	**491.585**	**533.163**	**589.741**	**616.217**	**649.250**	**678.472**
Financieringssaldo Rijksoverheid	40.925	56.199	25.921	32.301	28.462	31.102
EMU-saldo decentrale overheden	653	679	705	733	760	790
EMU-saldo rest centrale overheid	0	0	0	0	0	0
Overig	0	– 300	– 150	0	0	0
EMU-schuld einde jaar	**533.163**	**589.741**	**616.217**	**649.250**	**678.472**	**710.364**

Tabel 1.4.3 toont de ontwikkeling van de EMU-schuld uitgedrukt als percentage van het bbp. Dit wordt de EMU-schuldquote genoemd. Behalve het begrotingstekort of -overschot heeft ook de ontwikkeling van het bbp zelf invloed op de schuldquote. Als het bbp groeit, daalt ceteris paribus de schuldquote. Dit is het noemereffect.

Tabel 1.4.3 Opbouw EMU-schuldquote

(in procenten bbp, plus = toename schuld)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
EMU-schuldquote begin jaar	**43,3**	**44,9**	**47,8**	**48,0**	**48,7**	**49,1**
Noemereffect bbp	– 1,9	– 1,7	– 1,8	– 1,8	– 1,8	– 1,8
Financieringssaldo Rijksoverheid	3,4	4,6	2,0	2,4	2,1	2,2
EMU-saldo decentrale overheden	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
EMU-saldo rest centrale overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	0,0	– 0,0	– 0,0	0,0	0,0	0,0
EMU-schuldquote einde jaar	**44,9**	**47,8**	**48,0**	**48,7**	**49,1**	**49,5**

De EMU-schuld komt eind 2026 naar verwachting uit op 47,8% van het bbp. Vergeleken met de verwachte EMU-schuld eind 2025 betekent dit per saldo een verhoging van de schuld. Voor deze verhoging zijn verschillende oorzaken. Deze oorzaken zijn uitgesplitst in tabel 1.4.4.

Tabel 1.4.4 Horizontale toelichting EMU-schuld

(plus = toename schuld)	Miljarden euro	Procenten bbp
EMU-schuld ultimo 2025	**533,2**	**44,9%**
Noemereffect		– 1,7%
EMU-saldo	35,2	2,9%
Lening TenneT	11,0	0,9%
Lening EBN	7,8	0,6%
Schatkistbankieren	– 0,4	0,0%
Aan- en verkoop staatsdeelnemingen	0,6	0,0%
Studieleningen	0,7	0,1%
Opbrengst/kosten derivaten	0,0	0,0%
Overige kastransverschillen	1,8	0,1%
Overige financiële transacties	– 0,1	0,0%
EMU-schuld ultimo 2026	**589,7**	**47,8%**

Tabel 1.4.5 toont dat de raming van de verwachte schuld gelijk is gebleven of naar beneden is bijgesteld sinds de Voorjaarsnota 2025. Dit komt voornamelijk door het lagere EMU-saldo en de doorwerking daarvan op de schuld. De verwachte schuld aan het eind van 2026 wordt nu geraamd op 47,8% en de schuldverwachting voor het eind van 2030 bedraagt 49,5% van het bbp.

Tabel 1.4.5 Verticale toelichting EMU-schuld

(in procenten bbp, plus = toename schuld)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
EMU-schuld Voorjaarsnota 2025	**45,2%**	**47,8%**	**48,7%**	**49,2%**	**49,5%**	**50,0%**
Noemereffect door bbp-ontwikkeling	0,3%	0,5%	0,5%	0,7%	0,6%	0,5%
Doorwerking schuld t-1	0,0%	– 0,6%	– 0,5%	– 1,2%	– 1,1%	– 1,0%
Mutatie EMU-saldo	– 0,5%	– 0,2%	– 0,1%	0,1%	0,1%	– 0,1%
Financiële transacties en kastransverschillen	– 0,1%	0,2%	– 0,6%	0,0%	0,0%	0,0%
Overige mutaties	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
EMU-schuld Miljoenennota 2026	**44,9%**	**47,8%**	**48,0%**	**48,7%**	**49,1%**	**49,5%**

Tabel 1.4.6 geeft een overzicht van de gerealiseerde EMU-schuld vanaf 2010 en de verwachte EMU-schuld tot en met het jaar 2030, uitgedrukt in zowel miljarden euro als in procenten van het bbp.

Tabel 1.4.6 Historisch overzicht EMU-schuld

(in miljarden euro)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EMU-schuld	379	402	433	447	456	446	438
Bruto binnenlands product	639	650	653	660	672	690	708
EMU-schuld (in procenten bbp)	58,9	61,2	65,7	67,2	67,2	63,8	60,9

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
EMU-schuld	420	406	395	436	450	480	482
Bruto binnenlands product	738	774	813	797	871	959	1.068
EMU-schuld (in procenten bbp)	56,0	51,6	47,7	53,4	50,5	48,4	45,8

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
EMU-schuld	492	533	590	616	649	678	710
Bruto binnenlands product	1.134	1.187	1.234	1.283	1.332	1.382	1.436
EMU-schuld (in procenten bbp)	43,7	44,9	47,8	48,0	48,7	49,1	49,5

2 UITGAVEN EN NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Deze bijlage biedt verschillende overzichten van de uitgaven en de niet-belastingontvangsten van de Rijksoverheid. De overheidsuitgaven kunnen op kasbasis, maar ook op transactiebasis worden geregistreerd. In het eerste geval worden uitgaven geboekt in de periode waarin de daadwerkelijke betalingen vanaf de bankrekeningen van het Rijk plaatsvinden. In het tweede geval worden de uitgaven geboekt in de periode waarin de rechten en verplichtingen zijn ontstaan. Op de departementale begrotingen worden de uitgaven op kasbasis geregistreerd. Het saldo van de overheid (EMU-saldo) wordt echter niet berekend op basis van de uitgaven op kasbasis, maar op transactiebasis. Bij de tabellen hieronder worden de gebruikte begrippen verder toegelicht.

Tabel 2.1 bevat alle netto-uitgaven van de Rijksoverheid. De netto-uitgaven zijn de uitgaven minus de niet-belastingontvangsten. Om de uitgaven te beheersen is er een jaarlijks uitgavenkader. De meeste netto-uitgaven vallen onder dit uitgavenkader. Er zijn echter ook uitgaven en ontvangsten die niet onder het kader vallen. Deze worden de niet-kaderrelevante uitgaven en ontvangsten genoemd.

De uitgaven zijn in tabel 2.1 uitgesplitst in begrotingsgefinancierde en premiegefinancierde uitgaven. De begrotingsgefinancierde uitgaven worden betaald uit de belastingen en zijn de optelling van alle uitgaven en niet-belastingontvangsten op de departementale begrotingen. Dit zijn de uitgaven waarvoor het parlement autorisatie verleent door de begrotingen aan te nemen. Naast de begrotingsgefinancierde uitgaven zijn er ook premiegefinancierde uitgaven. De uitgaven aan zorg en sociale zekerheid worden voor een groot deel gefinancierd uit sociale premies. In het onderste deel van de tabel zijn de begrotings- en premiegefinancierde uitgaven samengenomen.

Tabel 2.1 Netto-uitgaven naar type en kaderrelevantie

(in miljoenen euro)	2025	2026	2027	2028	2029	2030	bron
Begrotingsgefinancierde netto-uitgaven	**320.809**	**354.699**	**337.026**	**354.389**	**364.716**	**379.419**	Tabel 2.4
Premiegefinancierde netto-uitgaven	**186.033**	**198.544**	**211.967**	**223.047**	**234.492**	**245.953**	Tabel 2.5 & 2.6
Waarvan premiegefinancierde netto-uitgaven Sociale Zekerheid	*87.564*	*93.040*	*98.195*	*103.140*	*108.711*	*113.890*	
Waarvan premiegefinancierde netto-uitgaven Zorg	*98.469*	*105.503*	*113.771*	*119.908*	*125.780*	*132.063*	
Totaal netto-uitgaven	**506.842**	**553.243**	**548.993**	**577.437**	**599.208**	**625.372**	
Totaal netto-uitgaven onder het uitgavenkader	422.947	448.977	481.287	497.644	515.471	535.843	Tabel 2.5
Netto-uitgaven buiten het uitgavenkader	83.895	104.266	67.706	79.793	83.736	89.529	Tabel 2.6
Totaal netto-uitgaven	**506.842**	**553.243**	**548.993**	**577.437**	**599.208**	**625.372**	

Tabel 2.2 geeft alle uitgaven weer zoals die vermeld zijn in de individuele begrotingshoofdstukken van de Rijksbegroting. In die hoofdstukken zelf zijn de uitgaven verdeeld over verschillende beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen, maar in de tabel wordt alleen het totaal per hoofdstuk weergegeven. Deze tabel bevat dus alle geraamde uitgaven waarvoor het parlement goedkeuring geeft door het betreffende begrotingswetvoorstel aan te nemen. Deze uitgaven worden daarom ook wel de begrotingsgefinancierde uitgaven genoemd. Voor vrijwel alle begrotingshoofdstukken geldt dat de genoemde bedragen ook de raming zijn van wat de rijksoverheid op kasbasis denkt te gaan uitgeven. Alleen voor het begrotingshoofdstuk van Nationale Schuld geldt dat die begroting deels op transactiebasis wordt

opgesteld. De uitgaven aan het aflossen van de staatsschuld zijn niet in deze tabel opgenomen. Deze zijn opgenomen in bijlage 1 budgetaire kerngegevens.

Tabel 2.2 Uitgaven begrotingen

	(in miljoenen euro)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1	De Koning	61	61	61	61	61	61
2A	Staten-Generaal	292	288	274	285	266	265
2B	Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten en de Kiesraad	211	215	212	204	201	204
3	Algemene Zaken	117	111	109	107	104	104
4	Koninkrijksrelaties	270	222	237	180	150	139
5	Buitenlandse Zaken	13.396	16.648	16.589	18.292	18.800	19.327
6	Justitie en Veiligheid	19.126	18.596	18.841	18.793	18.800	18.550
7	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	5.393	4.758	4.426	3.940	3.139	2.763
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	60.271	57.033	59.293	57.237	56.876	56.584
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	11.689	13.612	16.050	17.825	19.943	21.946
9B	Financiën	29.288	23.891	12.651	10.902	10.503	10.580
10	Defensie	14.910	21.415	11.962	11.442	11.538	11.760
12	Infrastructuur en Waterstaat	14.182	3.760	3.938	3.761	3.658	3.738
13	Economische Zaken	3.529	3.321	2.885	2.703	2.555	2.490
14	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	4.330	4.264	4.298	3.722	4.010	3.927
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	61.312	65.707	67.739	69.575	72.818	75.211
16	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	35.238	39.753	41.687	43.268	45.241	47.196
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	3.617	3.572	3.747	3.803	3.974	4.105
20	Asiel en Migratie	8.536	8.940	5.206	3.322	1.942	1.946
22	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	9.230	9.367	10.160	9.643	9.592	9.408
23	Klimaat en Groene Groei	6.583	13.714	6.992	7.177	6.526	7.264
50	Gemeentefonds	47.612	47.526	46.140	44.562	44.454	44.339
51	Provinciefonds	3.979	3.697	3.631	3.660	3.655	3.458
55	Mobiliteitsfonds	9.773	10.469	10.852	10.683	10.870	10.873
58	Diergezondheidsfonds	36	38	38	38	38	38
60	Accres Gemeentefonds	0	711	2.790	4.867	6.941	9.521
61	Accres Provinciefonds	0	178	353	548	736	940
64	BES-fonds	98	96	97	99	101	104
65	Deltafonds	1.792	1.924	2.218	1.933	1.758	1.801
66	Defensiematerieelbegrotingsfonds	10.481	13.525	13.982	14.718	14.617	13.738
70	Nationaal Groeifonds	0	150	599	1.126	335	685
71	Klimaatfonds	9	480	1.693	2.196	2.592	2.091
80	Prijsbijstelling	0	1.386	2.751	3.429	4.493	5.937
81	Arbeidsvoorwaarden	0	2.785	5.880	8.954	11.540	14.542
83	Koppeling Uitkeringen	0	1.180	2.293	3.399	4.548	5.589
86	Aanvullende Post	– 5.907	– 2.243	5.206	6.456	4.680	5.964
90	Consolidatie[1]	– 10.473	0	0	0	0	0
	Totaal	**358.981**	**391.149**	**385.880**	**392.912**	**402.054**	**417.187**

1 In deze en volgende tabel betreft dit een correctie voor dubbeltellingen die ontstaan door het bruto boeken van bijdragen tussen departementen onderling. Het bruto boeken houdt in dat zowel het departement dat bijdraagt als het departement dat ontvangt de uitgaven op zijn begroting opneemt.

Tabel 2.3 bevat alle niet-belastingontvangsten op de verschillende begrotingshoofdstukken van de Rijksbegroting. Het betreft hier alle ontvangsten die geen belasting- of premie-ontvangst zijn. Denk bijvoorbeeld aan het dividend dat uitgekeerd wordt door staatsdeelnemingen, terugbetaalde studieschulden of de opbrengst uit boetes en schikkingen. Ook hier geldt dat alle bedragen op kasbasis zijn, behalve de begroting van Nationale Schuld, die deels op transactiebasis is opgesteld. De ontvangsten vanuit het uitgeven van nieuwe staatschuld zijn niet meegeteld in deze tabel. Deze ontvangsten zijn opgenomen in bijlage 1 budgetaire kerngegevens.

Tabel 2.3 Niet-belastingontvangsten begrotingen

	(in miljoenen euro)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1	De Koning	0	0	0	0	0	0
2A	Staten-Generaal	4	4	4	4	4	4
2B	Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten en de Kiesraad	7	7	7	7	7	7
3	Algemene Zaken	9	10	9	9	9	9
4	Koninkrijksrelaties	108	153	147	153	145	318
5	Buitenlandse Zaken	2.571	4.732	1.403	1.448	1.504	1.541
6	Justitie en Veiligheid	1.945	1.844	1.871	1.910	1.947	1.983
7	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	1.869	2.028	1.823	1.617	1.231	968
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	3.343	2.481	3.307	2.689	2.740	2.771
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	12.132	12.450	14.876	14.655	14.500	15.759
9B	Financiën	4.735	4.047	4.339	4.075	4.279	4.328
10	Defensie	299	279	389	148	148	148
12	Infrastructuur en Waterstaat	177	582	1.117	1.120	1.115	1.115
13	Economische Zaken	627	472	251	266	448	239
14	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	244	104	133	146	74	59
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	2.645	2.630	2.648	2.644	2.611	2.515
16	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	1.045	853	833	866	909	941
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	53	48	45	43	42	42
20	Asiel en Migratie	386	14	14	14	14	14
22	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	746	520	519	533	520	519
23	Klimaat en Groene Groei	4.182	2.338	14.460	5.430	4.371	3.750
55	Mobiliteitsfonds	9.535	482	307	332	307	317
58	Diergezondheidsfonds	54	39	40	38	38	38
65	Deltafonds	1.764	167	145	184	190	193
66	Defensiematerieelbegrotingsfonds	165	155	146	166	154	153
70	Nationaal Groeifonds	0	0	0	0	0	0
83	Koppeling Uitkeringen	0	10	18	25	32	39
90	Consolidatie	– 10.473	0	0	0	0	0
	Totaal	**38.172**	**36.450**	**48.853**	**38.523**	**37.338**	**37.768**

Tabel 2.4 geeft de netto-uitgaven per begrotingshoofdstuk weer. Dit zijn de uitgaven uit tabel 2.2 minus de niet-belastingontvangsten uit tabel 2.3.

Tabel 2.4 Netto-uitgaven begrotingen

	(in miljoenen euro)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1	De Koning	61	60	60	60	60	60
2A	Staten-Generaal	288	284	270	282	262	261
2B	Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten van de Gouverneurs	204	208	205	197	194	197
3	Algemene Zaken	108	101	100	98	95	95
4	Koninkrijksrelaties	162	69	90	27	5	– 178
5	Buitenlandse Zaken	10.825	11.916	15.185	16.844	17.296	17.786
6	Justitie en Veiligheid	17.181	16.753	16.969	16.883	16.853	16.568
7	Binnenlandse Zaken	3.524	2.730	2.603	2.323	1.908	1.795
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	56.928	54.552	55.986	54.548	54.135	53.814
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	– 443	1.163	1.174	3.171	5.443	6.187
9B	Financiën	24.553	19.844	8.313	6.828	6.225	6.252
10	Defensie	14.611	21.136	11.574	11.294	11.390	11.612
12	Infrastructuur en Waterstaat	14.005	3.177	2.821	2.641	2.544	2.623
13	Economische Zaken	2.903	2.849	2.634	2.436	2.107	2.252
14	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	4.087	4.160	4.165	3.576	3.937	3.868
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	58.667	63.077	65.091	66.931	70.207	72.696
16	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	34.193	38.900	40.854	42.402	44.333	46.255
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	3.563	3.524	3.703	3.760	3.932	4.063
20	Asiel en Migratie	8.150	8.926	5.193	3.308	1.928	1.932
22	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	8.483	8.847	9.641	9.110	9.072	8.889
23	Klimaat en Groene Groei	2.400	11.376	– 7.468	1.747	2.155	3.513
50	Gemeentefonds	47.612	47.526	46.140	44.562	44.454	44.339
51	Provinciefonds	3.979	3.697	3.631	3.660	3.655	3.458
55	Mobiliteitsfonds	239	9.986	10.545	10.351	10.562	10.556
58	Diergezondheidsfonds	– 18	– 1	– 2	0	0	0
60	Accres Gemeentefonds	0	711	2.790	4.867	6.941	9.521
61	Accres Provinciefonds	0	178	353	548	736	940
64	BES-fonds	98	96	97	99	101	104
65	Deltafonds	28	1.758	2.073	1.749	1.569	1.608
66	Defensiematerieelbegrotingsfonds	10.315	13.371	13.836	14.551	14.463	13.585
70	Nationaal Groeifonds	0	150	599	1.126	335	685
71	Klimaatfonds	9	480	1.693	2.196	2.592	2.091
80	Prijsbijstelling	0	1.386	2.751	3.429	4.493	5.937
81	Arbeidsvoorwaarden	0	2.785	5.880	8.954	11.540	14.542
83	Koppeling Uitkeringen	0	1.170	2.275	3.374	4.515	5.550
86	Aanvullende Post	– 5.907	– 2.243	5.206	6.456	4.680	5.964
90	Consolidatie	0	0	0	0	0	0
	Totaal	**320.809**	**354.699**	**337.026**	**354.389**	**364.716**	**379.419**

De tabel 2.5 toont de netto-uitgaven onder het uitgavenkader, uitgesplitst naar begrotingshoofdstuk.

Tabel 2.5 Netto-uitgaven onder het uitgavenkader

	(in miljoenen euro)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1	De Koning	61	60	60	60	60	60
2A	Staten-Generaal	288	284	270	282	262	261
2B	Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten van de Gouverneurs	204	208	205	197	194	197
3	Algemene Zaken	108	101	100	98	95	95
4	Koninkrijksrelaties	122	166	180	123	109	100
5	Buitenlandse Zaken	5.586	6.381	9.635	11.477	11.750	12.047
6	Justitie en Veiligheid	17.168	16.740	16.956	16.870	16.840	16.555
7	Binnenlandse Zaken	3.524	2.730	2.603	2.323	1.908	1.795
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	56.777	53.822	56.187	54.530	54.267	53.999
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	22	24	23	22	22	22
9B	Financiën	11.253	10.405	10.582	9.246	9.006	9.078
10	Defensie	10.611	10.979	11.065	11.294	11.390	11.612
12	Infrastructuur en Waterstaat	14.005	3.716	3.905	3.728	3.626	3.705
13	Economische Zaken	3.120	2.793	2.621	2.453	2.107	2.252
14	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	4.087	4.160	4.165	3.576	3.937	3.868
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	31.363	32.300	32.729	33.373	34.345	34.495
16	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	6.828	6.659	6.598	6.005	5.631	5.441
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	3.349	3.290	3.689	3.761	3.939	4.070
20	Asiel en Migratie	5.471	6.118	2.388	2.287	1.928	1.932
22	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	8.492	8.879	9.673	9.100	9.062	8.879
23	Klimaat en Groene Groei	3.217	4.868	5.938	6.310	6.109	6.999
40	Sociale Verzekeringen	83.198	88.407	93.231	97.805	103.074	108.039
41	Premiegefinancierde Zorg	98.469	105.503	113.771	119.908	125.780	132.063
50	Gemeentefonds	47.612	47.526	46.140	44.562	44.454	44.339
51	Provinciefonds	3.979	3.697	3.631	3.660	3.655	3.458
55	Mobiliteitsfonds	239	9.986	10.545	10.351	10.562	10.556
60	Accres Gemeentefonds	0	711	2.790	4.867	6.941	9.521
61	Accres Provinciefonds	0	178	353	548	736	940
64	BES-fonds	98	96	97	99	101	104
65	Deltafonds	28	1.758	2.073	1.749	1.569	1.608
66	Defensiematerieelbegrotingsfonds	9.569	12.839	13.380	13.955	14.318	13.545
70	Nationaal Groeifonds	0	150	599	1.126	335	685
71	Klimaatfonds	9	480	1.693	2.196	2.592	2.091
80	Prijsbijstelling	0	1.251	2.503	3.070	4.034	5.379
81	Arbeidsvoorwaarden	0	2.785	5.880	8.954	11.540	14.542
83	Koppeling Uitkeringen	0	1.170	2.275	3.374	4.515	5.550
86	Aanvullende Post	– 5.907	– 2.243	2.756	4.306	4.680	5.964
90	Consolidatie	0	0	0	0	0	0
	Totaal netto-uitgaven onder het uitgavenkader	**422.947**	**448.977**	**481.287**	**497.644**	**515.471**	**535.843**

Tabel 2.6 geeft per begrotingshoofdstuk de netto-uitgaven weer die niet meetellen voor het uitgavenkader. Het gaat hier bijvoorbeeld om uitgaven die niet meetellen in het overheidstekort (EMU-saldo), zoals het verstrekken van leningen, de bijdrage van het Rijk aan de sociale fondsen of de opbrengst van het verkopen van staatsdeelnemingen. Daarnaast zijn er uitgaven die wel EMU-saldorelevant zijn, maar buiten het uitgavenkader zijn geplaatst, zoals de uitgaven aan de zorgtoeslag.

Tabel 2.6 Netto-uitgaven buiten het uitgavenkader

	(in miljoenen euro)	2025	2026	2027	2028	2029	2030
4	Koninkrijksrelaties	41	– 97	– 89	– 96	– 104	– 278
5	Buitenlandse Zaken	5.240	5.535	5.550	5.368	5.546	5.739
6	Justitie en Veiligheid	13	13	13	13	13	13
7	Binnenlandse Zaken	0	0	0	0	0	0
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	152	730	– 201	18	– 131	– 185
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	– 465	1.139	1.151	3.149	5.421	6.165
9B	Financiën	13.301	9.439	– 2.269	– 2.418	– 2.781	– 2.826
10	Defensie	4.001	10.157	509	0	0	0
12	Infrastructuur en Waterstaat	0	– 539	– 1.084	– 1.087	– 1.082	– 1.082
13	Economische Zaken	– 217	55	13	– 17	0	0
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	27.304	30.777	32.362	33.558	35.863	38.201
16	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	27.365	32.241	34.256	36.397	38.702	40.815
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	214	234	14	– 1	– 7	– 7
20	Asiel en Migratie	2.679	2.808	2.805	1.021	0	0
22	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	– 8	– 33	– 33	10	10	10
23	Klimaat en Groene Groei	– 816	6.508	– 13.407	– 4.564	– 3.955	– 3.486
40	Sociale Verzekeringen	4.366	4.634	4.964	5.334	5.637	5.851
55	Mobiliteitsfonds	0	0	0	0	0	0
58	Diergezondheidsfonds	– 18	– 1	– 2	0	0	0
66	Defensiematerieelbegrotingsfonds	746	531	456	597	145	40
70	Nationaal Groeifonds	0	0	0	0	0	0
80	Prijsbijstelling	0	135	248	360	459	558
86	Aanvullende Post	0	0	2.450	2.150	0	0
	Totaal netto-uitgaven buiten het uitgavenkader	**83.895**	**104.266**	**67.706**	**79.793**	**83.736**	**89.529**

3 DE BELASTING - EN PREMIEONTVANGSTEN

Inleiding
Deze bijlage bevat een toelichting op de raming van de belasting- en premieontvangsten van het Rijk en de Sociale fondsen. Om inzicht te geven in de ontwikkeling van het totale ontvangstenbeeld worden de belastingen- en premieontvangsten (in het vervolg: 'de ontvangsten') gezamenlijk gepresenteerd. Paragraaf 3.1 licht de actuele verwachting toe voor de belastingontvangsten op EMU-basis. De ramingen voor de premieontvangsten komen overeen met de ramingen in de begrotingen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Begroting XV) en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (Begroting XVI). In overeenstemming met de Comptabiliteitswet worden de belastingontvangsten op kasbasis getoond in de tabellen in Paragraaf 3.2. Paragraaf 3.2 bevat bovendien een toelichting op de gehanteerde systematiek voor de ramingen.

3.1 De belasting- en premieontvangsten

3.1.1 Leeswijzer
In paragraaf 3.1.2 wordt de raming van de totale ontvangsten weergegeven. De ontwikkeling in 2025 en 2026 ten opzichte van het jaar ervoor wordt op hoofdlijnen besproken. Vervolgens worden in paragraaf 3.1.3 de ramingen van de ontvangsten van 2025 vergeleken met de stand van de Miljoenennota 2025, waarbij de belangrijkste ramingsbijstellingen worden toegelicht. Paragraaf 3.1.4 bevat vervolgens een toelichting op de raming van 2026 (de Ontwerpbegroting), onderverdeeld naar endogene ontwikkeling en beleidsmaatregelen. Paragraaf 3.1.5 gaat over de bijstellingen van het ramingsmodel ('expert opinion'). Paragraaf 3.1.6 toont als zijlicht de uitkomst van de raming indien een versimpeld, naïef model zou zijn toegepast. Paragraaf 3.1.7 presenteert de meerjarige ontvangstenraming tot en met 2030. Tot slot geeft paragraaf 3.1.8 een gedetailleerd overzicht van de raming van de ontvangsten voor 2025 en 2026. Voor een toelichting op de methodiek achter raming van de belastingen wordt verwezen naar bijlage 3.2 van deze Miljoenennota.

3.1.2 Ontwikkeling belasting- en premieontvangsten 2025 en 2026
Het Rijk realiseert in 2025 naar verwachting in totaal 20,7 miljard euro meer ontvangsten dan in 2024. Dit is te zien in tabel 3.2.1. De endogene ontwikkeling draagt positief bij aan de ontvangsten. De endogene ontwikkeling hangt samen met economische ontwikkelingen, zoals stijging van de lonen van werknemers of winsten van bedrijven. Daarnaast leiden beleidsmaatregelen in totaal tot 1,6 miljard euro hogere ontvangsten vergeleken met 2024.

Tabel 3.1.2 Ontwikkeling inkomsten 2024-2030 (in miljarden euro's)							
	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Belastingen en premies volksverzekeringen op EMU-basis	314,0	328,0	346,5	361,0	375,5	390,6	405,6
- waarvan belastingen	275,5	283,8	301,6	313,0	324,7	337,9	350,3
- waarvan premies volksverzekeringen	38,5	44,2	44,9	48,0	50,8	52,8	55,3
Premies werknemersverzekeringen (incl. Zvw)	94,9	101,6	104,9	114,3	119,4	123,8	128,7
Totaal	**408,9**	**429,6**	**451,4**	**475,3**	**494,9**	**514,4**	**534,3**
Mutatie		20,7	21,8	23,9	19,6	19,5	19,9
- waarvan endogene groei		19,2	18,7	16,6	19,2	17,3	18,7
- waarvan beleid		1,6	3,1	7,3	0,4	2,2	1,2
Endogene mutatie (in %)		4,7%	4,3%	3,7%	4,0%	3,5%	3,6%
Waardeontwikkeling bbp (in %)		5,8%	4,0%	3,9%	3,8%	3,7%	

In 2026 groeien de ontvangsten verder door met 21,8 miljard euro. De beleidsmatige mutatie is 3,1 miljard euro opwaarts. De economische ontwikkelingen hebben in 2026 een opwaarts effect op de ontvangsten met 18,7 miljard euro.

3.1.3 De belasting- en premieontvangsten in 2025

In tabel 3.1.3.1 wordt de nieuwe raming voor 2025 vergeleken met de oorspronkelijke stand van de Miljoenennota 2025. De geactualiseerde raming voor 2025 is gebaseerd op het macro-economisch beeld conform de MEV 2026 van het CPB en de gerealiseerde ontvangsten tot en met juli 2025. Ten opzichte van de Miljoenennota 2025 zijn de geraamde ontvangsten per saldo 4,6 miljard euro hoger. Dit wordt hieronder toegelicht.

Tabel 3.1.3.1 Raming belasting- en premieontvangsten 2025 (in miljoenen euro's)

	Miljoenennota 2025	Vermoedelijke uitkomsten 2025	Verschil
Indirecte belastingen	**121.619**	**122.048**	**429**
Invoerrechten	4.101	4.672	571
Omzetbelasting	82.237	82.798	562
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.987	1.463	– 523
Accijnzen	12.339	11.499	– 839
Overdrachtsbelasting	3.938	4.192	253
Assurantiebelasting	4.098	4.178	80
Motorrijtuigenbelasting	5.047	5.107	61
Belastingen op een milieugrondslag	6.379	6.705	326
Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken e.a.	676	628	– 48
Belasting op zware motorrijtuigen	208	204	– 5
Bankbelasting	608	601	– 7
Directe belastingen en premies volksverzekeringen	**202.221**	**205.651**	**3.430**
Loon- en inkomensheffing	144.160	145.053	893
Dividendbelasting	6.577	7.467	890
Kansspelbelasting	1.267	1.004	– 263
Vennootschapsbelasting	46.582	48.498	1.916
Bronbelasting op rente en royalty's	55	23	– 32
Schenk- en erfbelasting	3.580	3.606	26
Overige belastingontvangsten	354	321	– 33
Totaal belastingen en premies volksverzekeringen	**324.194**	**328.020**	**3.825**
Premies werknemersverzekeringen	**100.861**	**101.625**	**765**
waarvan zorgpremies	59.998	60.637	639
Totaal belasting- en premieontvangsten	**425.055**	**429.645**	**4.590**

De verwachte opbrengst uit indirecte belastingen valt 0,4 miljard euro miljoen euro hoger uit. Dit is een beperkte mutatie. Onderliggend is dit het resultaat van verschillende positieve en negatieve ontwikkelingen. Mutaties die hierbij opvallen vanwege hun grote relatieve omvang zijn de invoerrechten, BPM, en de accijnzen. De accijnzen hebben een mutatie van – 0,8 miljard euro, dit komt voornamelijk door de tabaksaccijns. De lagere verkopen van tabak hebben naar waarschijnlijkheid verband met het hogere tarief per 1 april 2024 en andere reguleringen. Dit volgt bijvoorbeeld uit het pakjesraaponderzoek van de Douane, waaruit blijkt dat een groter aandeel sigaretten uit het buitenland komt of namaak is en er daarmee niet in Nederland is veraccijnsd. Daarnaast blijkt uit een gedragseffectenonderzoek van het RIVM dat mensen zijn gestopt met roken of minder zijn gaan roken.[1]De verwachte opbrengsten uit de BPM in 2025 zijn 0,5 miljard euro lager dan in de Miljoenennota 2025. Vanaf 2025 zijn bestelauto's van ondernemers belast. Dit heeft eind 2024 geleid tot de aanschaf van een groot aantal bestelauto's. Dit anticipatie-effect is groter geweest dan waar in de raming rekening mee is gehouden. Dit leidt in 2025 juist tot minder verkochte bestelauto's en dus lagere opbrengsten uit de BPM. De verwachte

[1] Kamerstukken II 2024-2025, 32011 nr. 121

opbrengst uit invoerrechten is met ongeveer 0,6 miljard euro verhoogd. Deze hogere verwachting is grotendeels toe te schrijven aan het feit dat ontvangsten in 2024 reeds hoger uitvielen dan geraamd, en dit werkt door in de verwachtingen voor latere jaren.

De verwachte opbrengst uit directe belastingen en premies volksverzekeringen is toegenomen met 3,4 miljard euro. Dit betreft een stapeling van hogere verwachtingen voor de grootste belastingsoorten in deze categorie. De hogere verwachting bij de loon- en inkomensheffing heeft bijna volledig betrekking op de loonheffing, die wordt afgedragen door werkgevers en uitkeringsinstanties. De hogere inkomsten laten zich met name verklaren door een gunstiger ontwikkeling van de werkgelegenheid dan eerder verwacht. Bij de vennootschapsbelasting spelen meerdere factoren een rol. De hogere ontvangsten die leiden tot een opwaartse bijstelling betreffen vooral ontvangsten over belastingjaar 2024: als bedrijven na afloop van een jaar een hogere winst hebben gerealiseerd dan vooraf verwacht, betalen zij een jaar later belasting over het verschil. Dit heeft een positief effect van bijna 3 miljard euro. Daar staat een neerwaarts effect van ongeveer 800 miljoen euro tegenover van de uitspraak van de Hoge Raad over de toepassing van de liquidatieverliesregeling. Ook bij de dividendbelasting zijn de verwachte ontvangsten gestegen. De ontvangsten uit de dividendbelasting zijn bijzonder volatiel en in sterke mate afhankelijk van een klein aantal grote bedrijven, waardoor dergelijke mutaties vaak optreden. Tot slot is bij de kansspelbelasting juist sprake van een lagere verwachting. Dit leidt ertoe dat de geraamde opbrengst in 2025 ongeveer overeenkomt met de gerealiseerde opbrengst in 2024, ondanks een hoger geldend tarief. Onderliggend blijft de ontwikkeling van de opbrengst in de online sector achter. Dit lijkt veroorzaakt door een combinatie van strengere regelgeving en de tariefswijziging.[2]

Tot slot zijn de verwachte opbrengsten uit de premies werknemersverzekeringen en zorgpremies opwaarts bijgesteld. De voorlopige realisaties van de zorgpremies vallen hoger uit dan bij de begroting verwacht. Dit komt doordat de nominale premie hoger is vastgesteld dan werd verwacht in de begroting en doordat de grondslag waarover IAB wordt afgedragen groter is dan eerder verwacht.

3.1.4 De belasting- en premieontvangsten in 2026

In figuur 4.1.4.1 zijn de geraamde ontvangsten voor 2026 opgenomen.

[2] Zie ook Kansspelautoriteit, Effecten verhoging kansspelbelasting, 2025

Figuur 3.1.4.1 Raming belasting- en premieontvangsten 2026

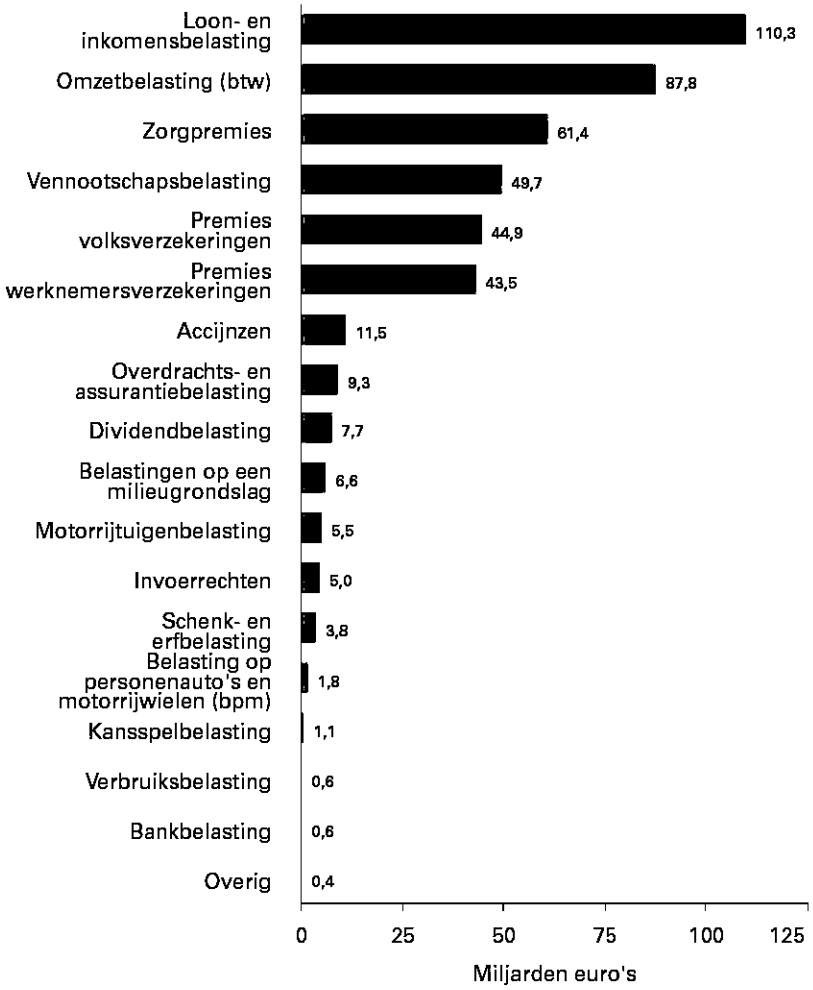

Tabel 3.1.4.1 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de geraamde ontvangsten in 2026. Hierbij wordt per belastingsoort onderscheid gemaakt tussen het effect van fiscale beleidsmaatregelen op de ontwikkeling van de ontvangsten van 2025 naar 2026 en de endogene ontwikkeling. Dat laatste is de ontwikkeling van de ontvangsten die samenhangt met macro-economische ontwikkelingen.

Tabel 3.1.4.1 Raming belasting- en premieontvangsten 2026 (in miljoenen euro)					
	Vermoedelijke uitkomsten 2025	Maatregelen	Endogeen	Endogeen in %	2026
Indirecte belastingen	**122.048**	**1.548**	**5.158**	**4,2%**	**128.754**
Invoerrechten	4.672	0	282	6,0%	4.955
Omzetbelasting	82.798	1.146	3.856	4,7%	87.800
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.463	557	– 261	– 17,8%	1.760
Accijnzen	11.499	– 141	127	1,1%	11.485
Overdrachtsbelasting	4.192	271	543	13,0%	5.007
Assurantiebelasting	4.178	0	140	3,3%	4.318
Motorrijtuigenbelasting	5.107	52	335	6,6%	5.494
Belastingen op een milieugrondslag	6.705	– 228	139	2,1%	6.617
Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken e.a.	628	0	11	1,7%	639
Belasting op zware motorrijtuigen	204	– 109	– 16	– 7,9%	79
Bankbelasting	601	0	0	0,0%	601
Directe belastingen en premies volksverzekeringen	**205.651**	**3.774**	**8.029**	**3,9%**	**217.454**
Loon- en inkomensheffing	145.053	3.049	7.112	4,9%	155.215
Dividendbelasting	7.467	– 139	345	4,6%	7.674
Kansspelbelasting	1.004	100	24	2,4%	1.128
Vennootschapsbelasting	48.498	710	448	0,9%	49.656
Bronbelasting op rente en royalty's	23	0	3	12%	26
Schenk- en erfbelasting	3.606	53	97	2,7%	3.756
Overige belastingontvangsten	321	– 2	11	3,5%	330
Totaal belastingen en premies volksverzekeringen	**328.020**	**5.320**	**13.199**	**4,0%**	**346.539**
Premies werknemersverzekeringen	**101.625**	**– 2.207**	**5.470**	**5,4%**	**104.888**
waarvan zorgpremies	60.637	– 2.719	3.488	5,8%	61.406
Totaal belasting- en premieontvangsten	**429.645**	**3.114**	**18.668**	**4,3%**	**451.427**

3.1.4.1 Endogene ontwikkeling belasting- en premieontvangsten 2026
De endogene ontwikkeling van de ontvangsten wordt toegelicht aan de hand van de relevante economische indicatoren zoals deze geraamd zijn in de Macro Economische Verkenning 2026. Voor 2026 verwacht het Centraal Planbureau (CPB) een waardeontwikkeling van het bbp van 4,0 procent. De endogene groei van de totale belasting- en premieontvangsten in 2026 bedraagt 4,3 procent.

De endogene groei van de ontvangsten uit de indirecte belastingen in 2026 bedraagt 4,2 procent. De belangrijkste bijdrage hieraan is de verdere groei van de btw, die veruit het grootste budgettaire aandeel heeft in de indirecte belastingen. Opvallende ontwikkelingen zijn zichtbaar in de overdrachtsbelasting (13,0 procent) en de belasting op personenauto's en motorrijwielen (-17,8 procent). Bij de overdrachtsbelasting is dit het resultaat van zowel geraamde toename van de prijzen als een groter transactievolume. Bij de BPM hangt de lage geraamde endogene groei samen met het toenemende aandeel van (laagbelaste) elektrische voertuigen in de grondslag. Dit is deels het gevolg van beleid en deels het gevolg van economische trends, waardoor het effect van beide afzonderlijk lastig te bepalen is. De totale ontwikkeling van de BPM in 2026 is positief. Dit hangt met name samen met de verwachting dat er enige inhaalgroei plaatsvindt ten opzichte van het zeer lage aantal verkochte bestelauto's in 2025.

Bij de directie belastingen en premies volksverzekeringen bedraagt de endogene groei 3,9 procent. De belangrijkste belastingsoort is de loon- en inkomensheffing die met name wordt gedreven door de loongroei en het arbeidsvolume. De vennootschapsbelasting heeft een lichte stijging (0,9 procent). Dit wordt verklaard door hoge ontvangsten in de afgelopen jaren over eerder behaalde winsten. De verwachting is dat dit «overloop-effect» met de tijd kleiner wordt, wat zich vertaalt in een kleine groei 2026. Wel geldt dat de raming van de ontvangst van de vennootschapsbelasting sterk onzeker is, waarbij in de laatste jaren herhaaldelijk sprake is van hoger-dan-verwachte inkomsten.

De ontvangsten uit de premies werknemersverzekeringen – waar ook de zorgpremies onder vallen – nemen endogeen met 5,4 procent toe in 2026. Onderliggend gaat het om een positieve ontwikkeling van de grondslag door met name hogere lonen, net zoals bij de loonheffing.

3.1.4.2 Het effect van beleidsmaatregelen op de belasting- en premieontvangsten

In 2026 nemen de ontvangsten met 3,1 miljard euro toe als gevolg van beleidsmaatregelen. Tabel 3.1.4.1. toont het effect van de beleidsmaatregelen op de ontvangsten in 2026 per belastingsoort. Enkele opvallende effecten zijn zichtbaar in de omzetbelasting, belasting op milieugrondslag, en de loon-en inkomensheffing. De beleidsmatige toename bij de omzetbelasting wordt verklaard doordat het lage btw-tarief afgeschaft is voor logiesverstrekking. Bij de belasting op milieugrondslag speelt de verhoging van de belastingvermindering in de energiebelasting de belangrijkste rol. Bij de loon- en inkomensheffingen zijn er twee maatregelen die een groot aandeel van de mutatie verklaren. Ten eerste wordt de toepassing van de tabelcorrectiefactor (waarmee schijven en kortingen aangepast worden aan het veranderende prijspeil) beperkt tot 52,8%. Dit leidt tot 1,3 miljard euro hogere ontvangsten in 2026. Daarnaast zijn er beleidswijzigingen in box 3, in het bijzonder wordt in 2026 het forfaitair verondersteld rendement voor overige bezittingen verhoogd, wat leidt tot hogere belastingontvangsten.

Het gepresenteerde beleidseffect in 2026 bestaat zowel uit beleid dat tot stand is gekomen vóór het aantreden van het huidige kabinet en nog een op- of neerwaarts effect heeft op de inkomsten ten opzichte van 2025, als uit beleid van het huidige kabinet dat dateert van voor de Miljoennota 2026, en beleid dat nieuw in deze Miljoenennota. Tabel 3.1.4.2 maakt dit onderscheid expliciet. Hierin wordt de *verticale mutatie* van het beleid toegelicht. Belangrijkte mutaties die voor het eerst in deze Miljoenennota is verwerkt, zijn de verlenging van de lagere brandstofaccijns met één jaar verlengd tot en met 2026 en de uitspraak van de Hoge Raad over de liquidatieverliesregeling (bij deze uitspraak wordt een positief effect getoond in 2026. Dit is contra-intuïtief. In werkelijkheid is sprake van een incidentele derving in 2025, waardoor in 2026 ten opzichte van 2025 een «plus» resulteert). De Zvw werkt met lastendekkende premies. De lagere ontwikkeling bij de zorgpremies wordt gedreven door de systematiek waarbij een overschot in het zorgverzekeringsfonds wordt verrekend in lagere premies. Omdat eind 2025 een positief fondsvermogen wordt verwacht, is in 2026 sprake van een lagere premieontwikkeling.

Tabel 3.1.4.2 Verticale toelichting beleidsmutaties 2026 (in miljoenen euro)

Maatregelen	Vorige kabinetten	Huidige kabinet tot MN26	Miljoe-nennota 2026	Totaal
Verlengen tijdelijke verlaging accijnstarieven voor brandstof	0	0	– 1.555	– 1.555
Overige maatregelen brandstofaccijnzen, BPM en MRB	569	1.445	9	2.023
Inkomensheffing box 3: Onder andere verhoging forfait overige bezittingen	– 118	1.426	0	1.308
Overige loon- en inkomensheffing, waaronder beperkt toepassen tabelcorrectiefactor	547	1.134	60	1.741
Afschaffen verlaagd btw-tarief logies (exclusief kamperen)	0	1.110	0	1.110
Vennootschapsbelasting: mutatie uitspraak Hoge Raad liquidatieverliesverrekening 2025	0	0	775	775
Energiebelasting	– 200	– 190	93	– 297
Zorgpremie	326	– 633	– 2.412	– 2.719
Werkgeverspremies (exl. IAB)	– 27	339	200	512
Overig	296	60	– 140	216
Totaal	1.393	4.691	– 2.970	3.114

3.1.5 Bijstellingen van het ramingsmodel

Onderstaande tabel 3.1.5.1 toont het effect dat ramingsbijstellingen ('expert opinion') hebben op de hierboven toegelichte ramingen in 2025. Daarbij is expert opinion gedefinieerd als de handmatige bijstellingen van de ramingen op kas- of transactiebasis. Daarnaast kan de raming ook nog beïnvloed worden door aanpassing van de kas-transparameters of in het geval van de raming op EMU-basis via de omvang van het kas/EMU-verschil.

De grote neerwaartse handmatige bijstellingen in de kansspelbelasting, BPM, en loon- en inkomensheffing (vanwege de grote omvang van het belastingmiddel) vallen op. De bijstelling van de kansspelbelasting is gemotiveerd door lager-dan-verwachte realisaties in het eerste helft van 2025. Bij de kansspelbelasting lijkt sprake van gedragseffecten in de online sector als gevolg van (een combinatie van) aangescherpte regelgeving en een hoger belastingtarief. Bij de BPM is de neerwaartse bijstelling met name gemotiveerd door de sterker-dan-verwachte anticipatie eind 2024 op de introductie van belastingheffing per 2025 op de bestelauto's van ondernemers, waardoor in 2025 minder belasting afgedragen wordt. Bij de loon- en inkomensheffing hebben de bijstellingen een grotendeels technische achtergrond ingegeven door beperkingen van de modelmatige ramingsmethodiek. Door de (stapeling van) vele incidentele beleidsontwikkelingen in box 2 en box 3 de laatste jaren, is de ramingsmethodiek (waarbij in jaar t een groeifactor wordt berekend over de geraamde opbrengst in t-1) minder betrouwbaar. Daarom zijn meer dan normaal handmatige bijstellingen nodig om de geraamde opbrengst op een reëel pad uit te laten komen.

Tabel 3.1.5.1 Bijstellingen ramingsmodel 2025		
	Raming 2025	Bijstelling (% van raming)
Indirecte belastingen	**122.048**	**0,2%**
Invoerrechten	4.672	6,4%
Omzetbelasting	82.798	0,5%
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.463	– 34,9%
Accijnzen	11.499	– 6,6%
Overdrachtsbelasting	4.192	9,0%
Assurantiebelasting	4.178	3,8%
Motorrijtuigenbelasting	5.107	2,2%
Belastingen op een milieugrondslag	6.705	2,0%
Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken e.a.	628	0,0%
Belasting op zware motorrijtuigen	204	0,0%
Bankbelasting	601	0,0%
Directe belastingen en premies volksverzekeringen	**205.651**	**– 2,3%**
Loon- en inkomensheffing	145.053	– 4,8%
Dividendbelasting	7.467	– 12,7%
Kansspelbelasting	1.004	– 23,2%
Vennootschapsbelasting	48.498	6,9%
Bronbelasting op rente en royalty's	23	– 9%
Schenk- en erfbelasting	3.606	0,0%
Overige belastingontvangsten	321	0,0%
Totaal belastingen en premies volksverzekeringen	**328.020**	**– 1,4%**

Omdat voor de raming van 2026 de raming van 2025 – en niet de gerealiseerde ontvangsten – het uitgangspunt vormt, werkt de toegepaste expert opinion uit 2025 één-op-één door naar 2026. Bij een deel van de belastingen loopt de bijstelling in 2026 verder op ten opzichte van 2025, in lijn met de bijstellingen in 2025 op basis van de kasontvangsten. Bij andere belastingen daalt de omvang van de bijstelling juist, bijvoorbeeld omdat de bijstelling in 2025 gemotiveerd is door een incidenteel effect.

Tabel 3.1.5.2 Bijstellingen ramingsmodel 2026		
	Raming 2026	Bijstelling (% van raming)
Indirecte belastingen	**128.754**	**– 0,6%**
Invoerrechten	4.955	6,1%
Omzetbelasting	87.800	– 0,1%
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.760	– 47,5%
Accijnzen	11.485	– 8,5%
Overdrachtsbelasting	5.007	2,2%
Assurantiebelasting	4.318	4,4%
Motorrijtuigenbelasting	5.494	5,1%
Belastingen op een milieugrondslag	6.617	3,5%
Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken e.a.	639	0,0%
Belasting op zware motorrijtuigen	79	0,0%
Bankbelasting	601	0,0%
Directe belastingen en premies volksverzekeringen	**217.454**	**– 1,8%**
Loon- en inkomensheffing	155.215	– 3,3%
Dividendbelasting	7.674	– 19,5%
Kansspelbelasting	1.128	– 23,3%
Vennootschapsbelasting	49.656	5,9%
Bronbelasting op rente en royalty's	26	– 84,0%
Schenk- en erfbelasting	3.756	0,0%
Overige belastingontvangsten	330	0,0%
Totaal belastingen en premies volksverzekeringen	**346.539**	**– 1,4%**

3.1.6 Naïeve raming

Eén van de aanbevelingen van de Expertgroep Realistisch Ramen is om de uitkomsten van de raming te toetsen met een vereenvoudigde, naïeve raming. In dit onderdeel wordt deze toets uitgevoerd. De naïeve raming van de belastinginkomsten veronderstelt dat alle belastingontvangsten precies groeien in lijn met de economie, oftewel de groei van het bbp. Daarnaast worden de effecten van vastgestelde beleidsmaatregelen meegenomen in de berekeningen.

De naïeve toets vergelijkt de endogene groei van de belastinginkomsten met de endogene groei in de werkelijk toegepaste inkomstenraming. De toets hanteert een grenswaarde van 0,5%: zolang het verschil tussen de economische groei en de groei van de belastinginkomsten onder deze grens blijft, wordt niet nader geanalyseerd hoe dit verschil ontstaat. Sommige belastinginkomsten reageren immers anders op economische groei. Zo groeien bepaalde belastingsoorten minder snel dan het bbp of hebben ze slechts in beperkte mate een verband met de economische groei. Wanneer de totale belastinginkomsten echter significant sterker of zwakker groeien dan verwacht op basis van de naïeve toets (dat wil zeggen: een verschil groter dan 0,5%), wordt dit verschil in deze paragraaf nader uitgesplitst en onderbouwd totdat het resterende verschil maximaal bovengenoemd percentage bedraagt.

Tabel 3.1.6.1 toont dat de endogene groei van de inkomstenramingen tussen 2025 en 2026 uitkomt op 4,3%. Dit is iets hoger dan de endogene groei die conform de naïeve toets 4,0% bedraagt. Beide groeipercentages zijn gecorrigeerd voor de effecten van beleidsmaatregelen. De naïeve toets komt

daarmee bijna overeen met de daadwerkelijk geraamde endogene groei van de belastingontvangsten. In dit geval geeft de naïeve toets daarmee geen aanleiding om de raming nader uit te splitsen of te onderbouwen, boven op de toelichting die reeds in paragraaf 3.1.4 is opgenomen.

Tabel 3.1.6.1 Naïeve raming

	Verwachting 2025	Maatregelen	Endogeen	Endogeen in %	Raming 2026
Raming belasting- en premientvangsten	429.645	3.114	18.668	4,3%	451.427
Naïeve toets	429.645	3.114	17.028	4,0%	449.787
Verschil					1.640

3.1.7 Meerjarige ontvangstenontwikkeling en raming

De ontwikkeling van de ontvangsten voor de periode 2025-2030 is weergegeven in tabel 3.1.6.1[3]. De ramingen voor 2025 en 2026 zijn in voorgaande paragrafen toegelicht.

Tabel 3.1.6.1 Raming belasting- en premieontvangsten 2025-2030 op EMU-basis (in miljoenen euro)

	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Indirecte belastingen	**122.048**	**128.754**	**134.462**	**138.674**	**142.501**	**146.949**
Invoerrechten	4.672	4.955	5.147	5.340	5.518	5.711
Omzetbelasting	82.798	87.800	91.744	94.842	97.809	101.025
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.463	1.760	1.332	1.271	1.212	1.105
Accijnzen	11.499	11.485	13.034	12.934	12.830	12.793
Overdrachtsbelasting	4.192	5.007	4.779	5.041	5.274	5.490
Assurantiebelasting	4.178	4.318	4.448	4.578	4.706	4.815
Motorrijtuigenbelasting	5.107	5.494	5.580	5.670	5.829	6.338
Belastingen op een milieugrondslag	6.705	6.617	7.117	7.706	7.960	8.301
Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken e.a.	628	639	680	691	760	770
Belasting op zware motorrijtuigen	204	79	1	0	0	0
Bankbelasting	601	601	601	601	601	601
Directe belastingen en premies volksverzekeringen	**205.651**	**217.454**	**226.176**	**236.497**	**247.808**	**258.334**
Loon- en inkomensheffing	145.053	155.215	162.543	170.571	179.467	187.287
Dividendbelasting	7.467	7.674	8.028	8.454	8.858	9.478
Kansspelbelasting	1.004	1.128	1.188	1.237	1.268	1.329
Vennootschapsbelasting	48.498	49.656	50.552	52.281	54.167	56.094
Bronbelasting op rente en royalty's	23	26	7	5	3	0
Schenk- en erfbelasting	3.606	3.756	3.858	3.950	4.045	4.146
Overige belastingontvangsten	321	330	328	325	322	321
Totaal belastingen en premies volksverzekeringen	**328.020**	**346.539**	**360.966**	**375.496**	**390.630**	**405.604**
Premies werknemersverzekeringen	**101.625**	**104.888**	**114.325**	**119.355**	**123.753**	**128.727**
waarvan zorgpremies	60.637	61.406	69.669	73.064	75.750	78.991
Totaal belasting- en premieontvangsten	**429.645**	**451.427**	**475.291**	**494.851**	**514.383**	**534.331**

[3] In deze tabel is de taakstellende invoering van een belasting van 75 miljoen euro op e-sigaretten per 2029 technisch opgenomen als verbruiksbelasting, totdat meer duidelijk is over hoe deze heffing vorm krijgt.

3.1.8 De complete belastingraming 2025-2026 op EMU-basis

Tabel 3.1.7.1 bevat een gedetailleerd overzicht van de raming van de ontvangsten in 2025 en 2026.

Tabel 3.1.7.1 Overzicht van belasting- en premieontvangsten 2025-2026 op EMU-basis (in miljoenen euro)

	Vermoedelijke uitkomsten 2025	Ontwerpbegroting 2026
Indirecte belastingen	**122.048**	**128.754**
Invoerrechten	4.672	4.955
Omzetbelasting	82.798	87.800
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.463	1.760
Accijnzen	11.499	11.485
- Accijns van lichte olie	4.538	4.653
- Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	3.204	3.031
- Tabaksaccijns	2.560	2.613
- Alcoholaccijns	382	388
- Bieraccijns	472	463
- Wijnaccijns	343	337
Overdrachtsbelasting	4.192	5.007
Assurantiebelasting	4.178	4.318
Motorrijtuigenbelasting	5.107	5.494
Belastingen op een milieugrondslag	6.705	6.617
- CO2-heffing glastuinbouw	56	67
- Afvalstoffenbelasting	264	270
- Energiebelasting	5.206	4.969
- Waterbelasting	345	423
- Brandstoffenheffingen	1	1
- Vliegbelasting	833	886
- Kolenbelasting	1	0
Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken e.a.	628	639
Belasting op zware motorrijtuigen	204	79
Bankbelasting	601	601
Directe belastingen	**161.451**	**172.530**
Inkomstenbelasting	11.939	14.792
Loonbelasting	88.914	95.498
Dividendbelasting	7.467	7.674
Kansspelbelasting	1.004	1.128
Vennootschapsbelasting	48.498	49.656
Bronbelasting op rente en royalty's	23	26
Schenk- en erfbelasting	3.606	3.756
Overige belastingontvangsten	321	330
waarvan Belasting- en premieontvangsten Caribisch Nederland	247	261
Totaal belastingen	**283.820**	**301.614**
Premie volksverzekeringen	44.200	44.925
Premies werknemersverzekeringen	101.625	104.888
waarvan zorgpremies	60.637	61.406

3.2 Toelichting op belastingontvangsten

3.2.1 Inleiding

Deze bijlage bevat een nadere toelichting op de raming van belasting- en premieontvangsten. De uitkomsten van de raming op EMU-basis zijn reeds gepresenteerd in paragraaf 2.6 en bijlage 3.1 van deze Miljoenennota. Deze bijlage gaat in op de methodiek die ten grondslag ligt aan de raming. Het ramingsmodel, de toegepaste ramingsvergelijkingen en de herijkingen t.o.v. voorgaande jaren, worden uitgebreid toegelicht. Tot slot toont deze paragraaf enkele cijfers over de inkomstenraming in aanvulling op bijlage 3.1, namelijk de ontvangsten van de verschillende belastingsoorten op kasbasis en voor enkele belastingen op transactiebasis.

3.2.2 Het belang van een raming van belasting- en premieontvangsten

Het ministerie van Financiën maakt jaarlijks de rijksbegroting op. De raming van de ontvangsten is hierbij een belangrijke bouwsteen. De geraamde ontvangsten zijn immers noodzakelijk om het te verwachten begrotingssaldo (EMU-saldo) te bepalen. De inkomstenraming is bovendien relevant voor de financieringsbehoefte van de Nederlandse Staat.

De ontvangsten zijn, in tegenstelling tot de meeste overheidsuitgaven, zeer gevoelig voor economische ontwikkelingen. Zo leiden toenemende werkgelegenheid en hogere lonen direct tot meer ontvangsten via de loonheffing. Via hogere consumptieve bestedingen van huishoudens stijgen bovendien de btw-ontvangsten. Dalende winsten in een laagconjunctuur kunnen zelfs tot negatieve kasontvangsten bij de vennootschapsbelasting leiden (door verliesverrekening). Onder andere deze gevoeligheid voor macro-economische ontwikkelingen is reden voor het kabinet om niet op het EMU-saldo te sturen bij de opstelling van de begroting, maar te kiezen voor een trendmatig begrotingsbeleid. Dit betekent dat de overheidsinkomsten mogen meebewegen met de economische ontwikkeling. Binnen dit begrotingsbeleid leidt een opwaartse bijstelling van de inkomsten, en daarmee van het EMU-saldo, niet tot intensivering van de overheidsuitgaven of lastenverlichting. Andersom maakt dit mogelijk dat bij economische tegenwind het kabinet niet direct hoeft te bezuinigen of lasten hoeft te verzwaren. Dit werkt stabiliserend op de economie. Fiscale beleidsmaatregelen zijn wel begrensd. Met het inkomstenkader houdt het kabinet vast aan een pad van beleidsmatige lastenverlichting of lastenverzwaring over de kabinetsperiode. Dat pad legt het kabinet bij de start van de kabinetsperiode vast in de Startnota.

Een zo trefzeker mogelijke raming kan ervoor zorgen dat het uiteindelijk gerealiseerde EMU-saldo zo dicht mogelijk in de buurt ligt van de raming in de begroting. Tegelijkertijd is het goed om te beseffen dat het gaat om een raming gebaseerd op een macro-economisch model. De uitkomsten van het model hangen sterk af van de raming van macro-economische variabelen, die als input voor het model gebruikt worden.

3.2.3 Ramingsmethodiek Ministerie van Financiën

Voor de raming van de ontvangsten gebruikt het ministerie van Financiën een econometrisch geschat ramingsmodel. Input voor dat model vormen ten eerste de gerealiseerde ontvangsten van het meest recente volledige jaar, zoals aangeleverd door de Belastingdienst.

Tweede input zijn de ramingen van relevante macro-economische variabelen voor toekomstige jaren, aangeleverd door het Centraal Planbureau (CPB). Het CPB maakt periodiek een onafhankelijke raming

van de ontwikkeling van de Nederlandse economie. Het kabinet baseert de opstelling van de begroting zowel aan de uitgaven- als de inkomstenkant op deze ramingen van het CPB. Daarmee is gegarandeerd dat er niet politiek gestuurd kan worden op de cijfers over de economie.

Als derde beïnvloeden ook wijzigingen in beleid de ontvangsten. Beleidseffecten worden ingeboekt in een database, waarna het effect per belastingsoort wordt meegenomen bij de raming.

Tot slot speelt zogenoemde 'expert opinion' een rol. De uitkomsten van het model – de geraamde ontwikkeling op basis van macro-economische variabelen en beleidswijzigingen – worden gewogen in samenhang met onder andere de gerealiseerde belastingontvangsten in het lopende jaar, informatie over de uitvoering van de Belastingdienst (waaronder opgelegde aanslagen) en meer sectorspecifieke informatie. Ook de trefzekerheid van het model in de meest recente jaren wordt daarbij bezien. Voor de raming van de ontvangsten in deze Miljoenennota zijn voor 2025 de gedetailleerde kasgegevens tot en met juli bekend en meegewogen in de raming. De inkomsten voor 2025 zijn dus deels gerealiseerd. Voor ramingsjaar 2026 zijn daarentegen nog geen kasgegevens beschikbaar. De geraamde ontvangsten voor 2025 vormen daarom de basis voor de raming van 2026.

Een voorbeeld waarbij specifieke uitvoeringsinformatie van de Belastingdienst een rol heeft gespeeld in recente ramingen, is bij het belastinguitstel voor ondernemers vanwege de coronacrisis. De gerealiseerde kasontvangsten gaven door de mogelijkheid van uitstel van betaling geen zuiver beeld van de werkelijke opgelegde belastingclaim. Middels informatie van de Belastingdienst is per belastingsoort in beeld gebracht in hoeverre er sprake was van corona-uitstel, waardoor de raming hiervoor gecorrigeerd kon worden. In de komende jaren wordt uitvoeringsinformatie van de Belastingdienst op soortgelijke wijze toegepast om de kasontvangsten te corrigeren voor terugbetalingen van de uitgestelde belasting.

Sectorspecifieke informatie speelt een rol bij bijvoorbeeld de raming van de BPM. Naast de op macro-economische variabelen gebaseerde vergelijking wordt gekeken naar het aantal verkochte voertuigen in het lopende jaar in relatie tot de gerealiseerde kasontvangsten en verwachtingen voor de rest van het jaar en het komende jaar. Deze informatie wordt naast de modeluitkomst gehouden en indien nodig wordt de modeluitkomst bijgesteld.

3.2.4 Ramingsmodel voor de belasting- en premieontvangsten
Het ministerie van Financiën raamt de opbrengst per belasting- en premiesoort. Het ramingsmodel houdt hierbij rekening met beleidsmaatregelen en economische ontwikkelingen. Beleidsmatige keuzes beïnvloeden de hoogte van belastingtarieven en de omvang van belastinggrondslagen. De omvang van belastinggrondslagen wordt bovendien beïnvloedt door economische ontwikkelingen, vooral door de stand van de conjunctuur. Zo raamt het CPB dat zowel de huizenprijzen als het aantal verkochte huizen stijgen in 2025 met respectievelijk 8 en 5 procent, wat zich vertaalt in relatief hoge groei van de overdrachtsbelasting. Het ramingsmodel bestaat uit meerdere vergelijkingen: elke belastingsoort heeft namelijk een specifieke ramingsvergelijking, aansluitend op de grondslag van de betreffende belastingsoort. Deze vergelijkingen zijn econometrisch geschat.

Bovenstaande kan samengevat worden in de volgende vergelijking:

$T_t = T_{t-1} * (1 + E_t) + A_t$

T_t = Ontvangst van een belastingsoort in jaar *t*

T_{t-1} = Ontvangst van een belastingsoort in jaar *t-1*

E_t = Effect van economische ontwikkeling op ontvangst belastingsoort in jaar *t*

A_t = Beleidsmatig effect op ontvangst belastingsoort in jaar *t*

De geraamde opbrengst van een belastingsoort in een bepaald jaar is gelijk aan de opbrengst van de belastingsoort uit het voorafgaande jaar plus de veranderingen door beleid en als gevolg van economische ontwikkelingen in dat jaar. Het startpunt van de raming in deze Miljoenennota is daarom de gerealiseerde stand van de ontvangsten in 2024. Het Financieel Jaarverslag Rijk 2024 bevat nadere informatie over de gerealiseerde ontvangsten over 2024. Middels de geraamde beleidsmatige en economische ontwikkelingen komt het ministerie vervolgens tot een raming voor de ontvangsten in 2025. Deze raming geldt vervolgens als startpunt voor de raming van ontvangsten in 2026, die eveneens wordt aangevuld met de beleidsmatige en verwachte economische veranderingen van dat jaar.

Beleidsmatige ontwikkelingen
Beleidsmatige ontwikkelingen beïnvloeden de hoogte van de ontvangsten. Een aanpassing van belastingtarieven zorgt bijvoorbeeld voor een verandering van de belastingopbrengsten. Het budgettaire effect van een beleidsmaatregel *ex ante* wordt vastgesteld met inachtneming van een eerste-orde-gedragseffect. Deze *ex ante*-inschatting met eerste-orde-gedragseffect is de best mogelijke inschatting van het effect van beleid op de desbetreffende belastingopbrengst. Mogelijke effecten van het beleid op macro-economische ontwikkelingen spelen hierbij geen rol. Economische ontwikkelingen worden immers apart geraamd: opname hiervan in beleidsramingen zou leiden tot dubbeltelling.

Endogene ontwikkeling
De verdere verandering van de ontvangsten wordt hoofdzakelijk gedreven door economische ontwikkelingen. In de Miljoenennota wordt dit ook de endogene ontwikkeling genoemd. Het gaat hier bijvoorbeeld om hogere belastingopbrengsten door hogere consumptie van huishoudens, of door hogere lonen bij een gunstige economische ontwikkeling. De endogene ontwikkeling van elke belastingsoort wordt geraamd met een model waarin macro-economische variabelen zijn opgenomen. Deze macro-economische variabelen hebben bewezen samenhang met de betreffende belastingsoort. Hierbij maakt het ministerie van Financiën gebruik van de economische raming van het CPB. Bij deze Miljoenennota betreft dit de Macro-economische Verkenning 2026 (MEV 2026).

De relatie tussen een macro-economische variabele en de endogene verandering van de belastingopbrengst is vaak niet één-op-één. Daarom wordt deze relatie vastgesteld op basis van empirische schatting op historische gegevens, deskundigenoordeel, wetenschappelijke inzichten of andere relevante informatie. De relatie wordt weergegeven door een coëfficiënt. Onderstaande tabel met ramingsvergelijkingen geeft de verschillende coëfficiënten weer. Een negatieve coëfficiënt geeft aan dat de macro-economische ontwikkeling en de endogene ontwikkeling van de belastingopbrengst tegen elkaar in bewegen. Een positieve coëfficiënt geeft aan dat de endogene ontwikkeling en de ontwikkeling van de macro-economische variabele in dezelfde richting bewegen. Deze coëfficiënten

worden periodiek geëvalueerd en herzien. In 2022 zijn de vergelijkingen van het model opnieuw tegen het licht gehouden en zijn de coëfficiënten herschat. De beschikbaarheid van (specifieke) macro-economische variabelen en de kwaliteit daarvan is een duidelijke randvoorwaarde bij het empirisch schatten van de ramingsvergelijkingen. Zo is bij de BPM en mrb gekozen voor koppeling aan respectievelijk de ontwikkeling van de duurzame consumptie en het bbp in plaats van meer specifieke 'auto'-gerichte variabelen vanwege de beperkte voorspelkracht van laatstgenoemde variabelen. Begin 2026 zal er een nieuwe periodieke evaluatie en herziening zijn van de coëfficienten.

De meeste belastingensoorten worden op kasbasis geraamd. Dat wil zeggen dat het moment van betaling bepaalt aan welk jaar de belasting wordt toegerekend. Omdat de begroting en de verantwoording op EMU-basis – doorgaans de één-maands-verschoven-kas – plaatsvindt, wordt deze raming voor de meeste belastingsoorten gecorrigeerd met het verschil tussen de verwachte kasontvangsten in januari van jaar t en jaar t+1.[4]

De grootste belastingsoorten – de vennootschapsbelasting, de btw, de loonheffing en de inkomensheffing – worden op transactiebasis geraamd in plaats van op kasbasis.[5] Dat wil zeggen dat de belastingopbrengsten worden toegerekend aan de jaren waarin de daadwerkelijke economische transactie - waaruit de belastingopbrengst voortkomt - zich heeft voorgedaan. Dat maakt een betere raming mogelijk, omdat zo omvangrijke kasstromen uit eerdere jaren modelmatig gekoppeld worden aan de macro-economische ontwikkeling van het betreffende jaar. De Belastingdienst splitst gerealiseerde kasontvangsten uit in transactiejaren. Door deze systematiek zijn de gerealiseerde belastinginkomsten op transactiebasis pas enkele jaren na afloop van het jaar bekend. Na het maken van de transactiebasisraming vertaalt het ministerie van Financiën deze naar kasontvangsten. Hiertoe maakt het gebruik van kas-transparameters. Deze parameters delen de ontvangsten in een economisch jaar toe aan kasjaren. De grootte van deze parameters is in eerste instantie gebaseerd op historische kaspatronen van de desbetreffende belastingsoort en op uitvoeringsinformatie van de Belastingdienst.

[4] Voor de raming van de belasting- en premieontvangsten ten behoeve van het EMU-saldo voor 2025 zijn de kasontvangsten van februari 2025 tot en met januari 2026 relevant. De inkomensheffing, de vennootschapsbelasting en de erf- en schenkbelasting zijn uitzonderingen. Van deze belastingsoorten is de EMU-definitie gelijk aan de ontvangst op kasbasis. Ook de btw is een uitzondering. De EMU-definitie voor deze belastingsoort is gelijk aan de ontvangst op transactiebasis.

[5] De inkomensheffing neemt aanvullend daarop een aparte positie in: de verschillende onderdelen van de IH (box 1 ondernemers, box 2, box 3, hypotheekrenteaftrek, overig (voornamelijk verrekende heffingskortingen en dividendbelasting)) worden apart op transactiebasis geraamd, mede op basis van de meest recente aanslaggegevens.

Tabel 3.2.4.1 Verklarende variabelen ramingsmodel	
Afkorting	Variabele
arbvu	Arbeidsvolume
bbpvu	BBP marktprijzen, volumemutatie
bbpwu	BBP marktprijzen, waardemutatie
box2	Waardemutatie grondslag box 2
box3	Waardemutatie grondslag box 3
clpu	Contractloonstijging
hznpu	Huizenverkoop prijsmutatie
hznvu	Huizenverkoop volumemutatie
ihhyptr	Grondslag hypotheekrenteaftrek en eigenwoningforfait
incpu	Incidentele loonstijging
iond	Waardemutatie inkomen box 1 ondernemers
ivswu	Investeringen in woningen, waardemutatie
oiwu	Overheidsinvesteringen, waardemutatie
pcdvu	Consumptie van duurzame goederen, volumemutatie
pcdwu	Consumptie van duurzame goederen, waardemutatie
pcndwu	Consumptie exclusief duurzame goederen, waardemutatie
pcvgvu	Consumptie van voeding en genot, volumemutatie
pcwu	Particuliere consumptie, waardemutatie
prpsv	Aftrekbare premies loonheffing, waardemutatie
tcf	Tabelcorrectiefactor
verr	Waardemutatie verrekende dividendbelasting en heffingskortingen
winstwu	Ontwikkeling grondslag vpb voor verliesverrekening

Tabel 3.2.4.2 Overzicht ramingsvergelijkingen	
Belastingsoort	Ramingsvergelijking voor E_t
Accijns op lichte oliën	$-0{,}025 + 1{,}80 * bbpvu_t + 1 * tcf_t$
Accijns op minerale oliën uitgezonderd lichte oliën	$-0{,}021 + 1{,}15 * bbpvu_t + 1 * tcf_t$
Afvalstoffenbelasting	$-0{,}033 + 3{,}25 * bbpvu_t + 1 * tcf_t$
Alcoholaccijns	$-0{,}020 + 1 * pcvu_t$
Assurantiebelasting	$0{,}59 * bbpvu_t$
Bankbelasting	0
Belasting zware motorrijtuigen (bzm)	$1 * bbpvu_t$
Belasting op personenauto's en motorrijwielen (bpm)	$-0{,}066 + 2{,}78 * pcdvu_t + 1 * tcf_t$
Bieraccijns	$-0{,}020 + 1 * pcvu_t$
Brandstoffenheffing	$1 * bbpwu_t$
Bronbelasting op rente en royalty's	0
CO2-heffing glastuinbouw	0
Dividendbelasting	$-0{,}084 + 4{,}95 * bbpwu_t$
Energiebelasting	$-0{,}029 + 0{,}41 * bbpvu_t + 1 * tcf_t$
Inkomensheffing	
- Box 1 ondernemers	$1 * iond_t$
- Box 2	$1 * box2_t$
- Box 3	$1 * box3_t$
- Eigen woning	$1 * ihhyptr_t$
- Inkomensheffing overig	$1 * verr_t$

Belastingsoort	Ramingsvergelijking voor E_t
Kansspelbelasting	$1{,}49 * pcwu_t$
Loonheffing	$0{,}79 * arbvu_t + 1{,}67 * clpu_t + 1{,}26 * incpu_t - 0{,}70 * tcf_t - 0{,}89 * prpsv_t$
Motorrijtuigenbelasting (mrb)	$0{,}40 * bbpvu_t + 1 * tcf_t$
Omzetbelasting (btw)	$0{,}18 * pcndwu_t + 0{,}46 * pcdwu_t + 0{,}18 * ivswu_t + 0{,}07 * oiwu_t$
Overdrachtsbelasting	$1 * hznvu_t + 1 * hznpu_t$
Invoerrechten	$1{,}08 * pcdwu_t$
Schenk- en erfbelasting	$0{,}79 * hznpu_t$
Tabaksaccijns	$1 * pcvgvu_t$
Vennootschapsbelasting	$0{,}017 + 0{,}55 * winstwu_t$
Verbruiksbelasting op alcoholvrije dranken	$0{,}56 * pcvu_t$
Vliegbelasting	$1 * pcvu_t$
Waterbelasting	$0{,}012 + 1 * tcf_t$
Wijnaccijns	$-0{,}020 + 1 * pcvu_t$

Als voorbeeld voor de werking van het ramingsmodel en de totstandkoming van een raming van een belastingsoort wordt de dividendbelasting toegelicht. Deze belasting wordt geraamd op kasbasis. Volgens de bovenstaande vergelijking zijn de geraamde dividendbelasting-ontvangsten afhankelijk van de ontwikkeling van het bbp. De positieve coëfficiënt betekent een positieve relatie: als het CPB een grotere stijging van de nominale waarde van het bbp raamt, dan leidt dit in de ramingen tot hogere ontvangsten van de dividendbelasting. De grootte van de coëfficiënt bedraagt 4,95, wat betekent dat de ontvangsten van de dividendbelasting erg conjunctuurgevoelig zijn. Naast het bbp bevat de ramingsvergelijking van de dividendbelasting ook een constante van – 0,084. Zonder deze constante zouden de ontvangsten explosief stijgen omdat bbp-groei meestal positief is. Door de negatieve constante en de positieve coëfficiënt voor de bbp-ontwikkeling heeft de vergelijking een kantelpunt: de dividendbelasting daalt als de waarde van het bbp minder dan 1,7 procent groeit; bij een hogere groei stijgen de ontvangsten. Stel bijvoorbeeld dat het CPB een bbp-waardestijging van 3,0 procent raamt, dan stijgen de ontvangsten van de dividendbelasting in principe met 6,4 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Vervolgens worden beleidsmatige ontwikkelingen hierbij opgeteld en wordt voorts deze uitkomst uit het ramingsmodel vergeleken met reeds gerealiseerde kasontvangsten in het lopende jaar, uitvoeringsinformatie, de voorgaande raming en/of andere relevante (sectorspecifieke) informatie. Zo nodig wordt de uitkomst van het model op basis van expert opinion bijgesteld.

3.2.5 De belastingramingen voor 2025 en 2026 op kasbasis

De volgende twee tabellen geven de opbouw weer van de ramingen op kasbasis. Tabel 3.2.5.1 toont de totale ontvangsten op kasbasis voor 2025 en 2026 per belastingsoort. Tabel 3.2.5.2 toont vervolgens de langjarige ontwikkeling van alleen de belastingontvangsten op kasbasis.

Tabel 3.2.5.1 Raming belastingen en premies op kasbasis (in miljoenen euro)

	Vermoedelijke uitkomsten 2025	Ontwerpbegroting 2026
Indirecte belastingen	**123.729**	**127.714**
Invoerrechten	4.706	4.941
Omzetbelasting	84.044	86.835
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.471	1.779
Accijnzen	11.565	11.524
- Accijns van lichte olie	4.543	4.675
- Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	3.223	3.045
- Tabaksaccijns	2.617	2.618
- Alcoholaccijns	382	383
- Bieraccijns	464	465
- Wijnaccijns	336	337
Overdrachtsbelasting	4.391	4.816
Assurantiebelasting	4.176	4.304
Motorrijtuigenbelasting	5.093	5.487
Belastingen op een milieugrondslag	6.652	6.687
- CO2-heffing glastuinbouw	0	124
- Afvalstoffenbelasting	265	272
- Energiebelasting	5.256	5.038
- Waterbelasting	344	418
- Brandstoffenheffingen	1	1
- Vliegbelasting	786	834
- Kolenbelasting	1	1
Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken e.a.	629	637
Belasting op zware motorrijtuigen	202	105
Verhuurderheffing	0	0
Bankbelasting	601	601
Directe belastingen	**158.160**	**171.191**
Inkomstenbelasting	9.231	13.412
Loonbelasting	88.691	95.402
Dividendbelasting	7.333	7.607
Kansspelbelasting	1.020	1.160
Vennootschapsbelasting	48.218	49.812
Bronbelasting op rente en royalty's	62	42
Schenk- en erfbelasting	3.606	3.756
Solidariteitsbijdrage	0	0
Overige belastingontvangsten	333	330
waarvan Belasting- en premieontvangsten Caribisch Nederland	247	261
Totaal belastingen op kasbasis	**282.222**	**299.235**
Premies volksverzekeringen	44.229	45.021
Premies werknemersverzekeringen	101.260	104.523
Aansluiting naar EMU (KTV)	1.934	2.648
Totaal belasting- en premieontvangsten op EMU-basis	**429.645**	**451.427**

Tabel 3.2.5.2 Meerjarige belastingontvangsten op kasbasis (in miljarden euro's)						
	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Belastingontvangsten	282,2	299,2	311,8	323,4	336,4	348,7

Bijzonder uitstel van betaling
De verschillen tussen de verwachte ontvangsten op EMU-basis (uit bijlage 3.1) en kasbasis kunnen gedeeltelijk verklaard worden door het effect van belastinguitstel. Ondernemers hebben gedurende de periode maart 2020-maart 2022 gebruik kunnen maken van de regeling voor bijzonder uitstel van betaling van belastingen naar aanleiding van corona. De uitgestelde belastingclaim wordt op EMU-basis toegerekend aan het belastingjaar waarin deze is ontstaan, maar op kasbasis komt het bedrag pas later binnen. Tabel 3.2.5.3 toont per jaar de EMU-correctie als gevolg van dit uitstel. De belangrijkste aanname bij deze EMU-correctie is dat 3,5 miljard euro van de nog openstaande schuld niet inbaar is (bijvoorbeeld als gevolg van faillissementen).

Tabel 3.2.5.3. EMU-correctie naat belastingjaar n.a.v. corona-gerelateerd uitstel van belasting (in miljarden euro's)								
2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
12,7	2,9	– 2,6	– 4,0	– 3,2	– 2,3	– 2,4	– 1,2

3.2.6 Nadere toelichting ramingen op transactiebasis

Deze paragraaf bevat een nadere toelichting op de endogene ontwikkeling van de op transactiebasis geraamde belastingsoorten. Dat zijn de vennootschapsbelasting, de loon- en inkomensheffing (de som van het belastingdeel en het premiedeel) en de omzetbelasting. Deze belastingsoorten vormen samen circa tweederde van de totale belasting- en premieontvangsten.

Vennootschapsbelasting
Voor een nader inzicht in de ontwikkeling van de kasontvangsten volgt een korte toelichting op het proces van aanslagoplegging. De heffing van de vennootschapsbelasting vindt in eerste instantie plaats via voorlopige aanslagen. In januari wordt een inschatting gemaakt van de winst voor dat jaar op basis van winsten uit de afgelopen twee jaren, eventueel gecorrigeerd voor verwachtingen betreffende de winsten van dat jaar zelf. Op basis hiervan worden voorlopige aanslagen verstuurd. Vervolgens kan op basis van tussentijdse inschattingen van de winstontwikkeling een bijstelling van de voorlopige aanslag plaatsvinden. Omstreeks de zomermaanden van het daaropvolgende jaar (t+1) vindt vervolgens de voorlopige aangifte plaats. Dit kan wederom leiden tot een nadere voorlopige aanslag. Afhankelijk van de omvang van het bedrijf en de aard van de aangifte vindt in een van de daaropvolgende jaren de definitieve vaststelling van de winst plaats. Meestal wordt circa driekwart van de uiteindelijke aanslagopleggingen reeds in het eerste jaar via voorlopige aanslagen ontvangen, maar dit percentage fluctueert.

Voor het opstellen van de begroting zijn de kasontvangsten van de vennootschapsbelasting relevant. Daarom is het van belang hoe het verloop van aanslagoplegging zich vertaalt in kasontvangsten. Tabel 3.2.6.1 toont de ontwikkeling van de totale kasopbrengst per jaar met een opsplitsing naar transactiejaar. Deze tabel laat zien dat het grootste deel van de opbrengst in een bepaald jaar voortkomt uit de voorlopige aanslagen over dat jaar zelf. Deze opbrengst stijgt bovendien door bijstellingen in de voorlopige aanslagen over de twee voorgaande jaren. Maar als gevolg van verliesverrekening is de bijdrage van jaar t-3 en ouder over het algemeen negatief.

Tabel 3.2.6.1 Opbrengst en ontwikkeling van de vennootschapsbelasting op kasbasis naar transactiejaar (in miljoenen euro)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Jaar T	23.083	26.864	31.876	33.827	35.768	36.997
Jaar T-1	7.308	11.144	15.590	12.639	13.593	12.510
Jaar T-2	469	330	486	– 550	230	611
Jaar T-3	– 83	174	19	– 622	– 808	– 204
Jaar T-4 en ouder	– 361	– 41	– 137	– 197	– 564	– 103
Totaal kasopbrengst VPB	**30.416**	**38.471**	**47.835**	**45.097**	**48.218**	**49.812**

Loon- en inkomensheffing

De loonheffing is een voorheffing van de inkomensheffing. In eerste instantie wordt door inhoudingsplichtigen maandelijks loonheffing afgedragen op basis van het loon of de uitkering van de belastingplichtigen. Na het verstrijken van het kalenderjaar dient de belastingplichtige normaal gesproken voor 1 mei van het volgende jaar belastingaangifte te doen. Op basis hiervan wordt bepaald hoeveel belasting in totaal verschuldigd is, met inachtneming van andere bronnen van inkomen, belastingkortingen en aftrekposten. Wanneer dit bedrag hoger is dan de reeds betaalde loonheffing, moet men het resterende bedrag aan inkomensheffing voldoen. Wanneer de verschuldigde belasting lager is, krijgt men geld terug van de Belastingdienst. In deze paragraaf wordt gekeken naar de ontwikkeling van de loon- en inkomensheffing. Dit betreft naast de belasting tevens de ontvangsten van de premies volksverzekeringen, die geïntegreerd worden geheven. Voor analysedoeleinden zijn de ontvangsten op heffingsniveau beter bruikbaar, omdat deze eenvoudiger kunnen worden waargenomen.

Loonheffing

De raming van de loonheffing vindt net als bij de vennootschapsbelasting op transactiebasis plaats. Het ontvangstenpatroon van de transactieopbrengst in de kas is bij de loonheffing echter veel stabieler dan bij de vpb. Daarnaast geldt dat de transactieopbrengst ook aanzienlijk sneller wordt ontvangen en binnen drie maanden na afloop van het jaar bijna volledig gerealiseerd is. Hierdoor treden minder grote verschillen op tussen de ontwikkeling van de transactieopbrengst en de kasopbrengst dan bij de vpb.

Tabel 3.2.6.2 Ontwikkeling loonheffing op transactiebasis (in miljoenen euro)			
	2024	2025	2026
Opbrengst op transactiebasis	**127.091**	**134.800**	**143.871**
Mutatie		7.708	9.071
waarvan endogeen		10.345	8.171
waarvan beleidsmatig		– 2.636	900
Endogene groei (in %)		8,1%	6,1%

Tabel 3.2.6.2 toont de (geraamde) endogene ontwikkeling van de loonheffing in 2025 en 2026. De ontwikkeling van de loonheffing is afhankelijk van de ontwikkeling van de totale belastbare loonsom. De ontwikkeling van de totale belastbare loonsom wordt bepaald door de groei van het arbeidsvolume, de stijging van de contractlonen, de hoogte van verschillende aftrekbare premies, de ontwikkeling van uitkeringen en

pensioenen en de tabelcorrectiefactor. Onderstaande tabel 3.2.6.3 geeft een overzicht van enkele relevante gegevens uit de Macro Economische Verkenning 2026 van het CPB.

Tabel 3.2.6.3 Relevante economische indicatoren voor de loonheffing		
	2025	2026
arbeidsvolume in arbeidsuren	1,06%	1,36%
contractloonstijging	4,66%	4,00%
incidentele loonstijging	0,29%	0,29%
tabelcorrectiefactor	1,20%	2,90%
arbeidsinkomensquote marktsector	68,9%	69,6%

Inkomensheffing

De ontvangsten uit de inkomensheffing zijn het saldo van de belastingontvangsten van particulieren en zelfstandige ondernemers. Voor de particulieren geldt de loonheffing als voorheffing. Bij de inkomensheffing voor particulieren hebben de ontvangsten dan ook betrekking op bijtel- en aftrekposten en heffingskortingen die niet al via de loonheffing zijn verrekend. Bij de zelfstandigen worden de ontvangsten daarnaast ook bepaald door de winstontwikkeling. De endogene toename van de inkomensheffing is maar beperkt en in 2026 zelfs negatief. Dit komt onder andere door een toenemend beroep op de hypotheekrenteaftrek. Bij deze tabel geldt als kanttekening dat recente, grote (deels) incidentele effecten in box 2 en box 3 de uitsplitsing naar beleidsmatig en endogeen bemoeilijken.

Tabel 3.2.6.4 Ontwikkeling inkomensheffing op transactiebasis (in miljoenen euro)			
	2024	2025	2026
Opbrengst op transactiebasis	**8.955**	**11.484**	**11.545**
Mutatie		2.529	61
waarvan endogeen		413	– 1.304
waarvan beleidsmatig		2.116	1.365

Omzetbelasting

De omzetbelasting is verantwoordelijk voor circa een vijfde van de totale ontvangsten. De endogene groei van de omzetbelasting wordt vooral bepaald door de waardeontwikkeling van de bestedingen waarop btw rust, te weten de particuliere consumptie, de overheidsinvesteringen en de investeringen in woningen. De ramingen van het CPB voor deze bestedingscategorieën zijn samengevat in tabel 3.2.6.5.

Tabel 3.2.6.5 Raming van de procentuele ontwikkeling van bestedingen in 2025 en 2026		
	2025	2026
particuliere consumptie, waardemutatie	4,8%	4,2%
investeringen in woningen, waardemutatie	4,9%	8,0%
overheidsinvesteringen, waardemutatie	10,6%	6,4%

De ontwikkeling van de btw-ontvangsten op transactiebasis worden toegelicht in tabel 3.2.6.6.

Tabel 3.2.6.6 Raming van de omzetbelasting op transactiebasis (in miljoenen euro)			
	2024	2025	2026
Opbrengst op transactiebasis	**80.150**	**83.609**	**88.206**
Mutatie		3.460	4.597
waarvan endogeen		3.603	3.312
waarvan beleidsmatig		– 143	1.284
Endogene mutatie in procent		4,5%	4,0%

4 FISCALE REGELINGEN

4.1 Inleiding

Deze bijlage besteedt aandacht aan fiscale regelingen. Het belastingstelsel kent verschillende soorten fiscale regelingen die de belastinginkomsten verminderen, zoals aftrekposten, vrijstellingen, heffingskortingen en verlaagde tarieven.[6] In het belang van transparante Rijksfinanciën worden de budgettaire kosten van fiscale regelingen gemonitord. Ook worden de fiscale regelingen periodiek geëvalueerd op onder andere doeltreffend- en doelmatigheid. De regelingen kosten immers geld in de vorm van lagere belastingontvangsten.

In paragraaf 4.2 wordt bij de definitie van fiscale regelingen stilgestaan. Daarnaast wordt in deze paragraaf ook aangegeven wanneer fiscale regelingen gemonitord worden en welke regelingen dit jaar zijn toegevoegd aan deze bijlage. Paragraaf 4.3 geeft een overzicht van de budgettaire kosten van fiscale regelingen. Opvallende budgettaire ontwikkelingen worden vervolgens nader toegelicht in paragraaf 4.4. Een overzicht van recente beleidsmaatregelen met betrekking tot fiscale regelingen kan gevonden worden in paragraaf 4.5. Paragraaf 4.6 gaat in op evaluatieuitkomsten en de evaluatie- en onderzoeksagenda van fiscale regelingen voor de komende jaren. Tot slot bevat paragraaf 4.7 voor alle fiscale regelingen nadere kwalitatieve informatie.

4.2 Definitie en monitoring van fiscale regelingen

Hieronder wordt allereerst kort toegelicht wat verstaan wordt onder een fiscale regeling. Verder wordt in deze paragraaf een overzicht gegeven van de regelingen die op grond van deze uitgangspunten met ingang van dit jaar zijn opgenomen in deze bijlage.

Net als in de Miljoenennota 2025 wordt gesproken van een fiscale regeling indien een regeling voldoet aan de volgende richtlijnen:
- De regeling heeft een beoogd beleidsdoel (bijvoorbeeld stimuleren van een bepaalde activiteit), anders dan de algemene doelstelling van het belastingmiddel waar de regeling betrekking op heeft, en;
- De regeling leidt per saldo tot een beoogde derving van overheidsinkomsten, al dan niet in samenhang bezien met gerelateerde regelingen op hetzelfde terrein.

Dit jaar zijn 12 extra fiscale regelingen opgenomen ten opzichte van vorig jaar (zie tabel 4.2). Met de aanvulling van dit overzicht wordt beoogd een zo compleet mogelijk beeld van fiscale regelingen te geven. Het actueel houden[7] en waar nodig uitbreiden van het overzicht blijft een doorlopend proces.

Of een fiscale regeling ook gemonitord wordt, is afhankelijk van een aantal praktische en inhoudelijke criteria. Zo moet een regeling:

[6] Er zijn ook enkele regelingen opgenomen die de belastingopbrengst verhogen, als deze de keerzijde zijn van een belastingverminderende regeling. Bijvoorbeeld op het gebied van pensioenen wordt zowel de niet-belaste premie als de belaste uitkering gekwantificeerd, om een compleet beeld van de fiscale regelingen op dit gebied te geven.

[7] Sommige regelingen zijn afgeschaft. Deze worden nog tot 3 jaar na dato opgenomen in het monitoringsoverzicht. Daarna wordt de regeling uit het monitoringsoverzicht verwijderd. Dit is bijvoorbeeld het geval dit jaar voor de vermindering verhuurderheffing.

– Een budgettair belang groter dan 5 miljoen euro hebben;
– Niet volgen uit Europese wetgeving of internationale verdragen;
– Data beschikbaar zijn voor de raming van de kosten;
– Niet enkel technisch van aard zijn, bijvoorbeeld ter voorkoming van dubbele belastingheffing, en;
– Niet enkel ter voorkoming van onevenredige uitvoerings-/ administratieve lasten zijn opgenomen.

In tabel 4.2 wordt voor de extra opgenomen fiscale regelingen vermeld of deze gemonitord worden, en indien dat niet het geval is wat daar de reden voor is. Voorbeelden van regelingen die niet actief gemonitord worden zijn de willekeurige afschrijving zeeschepen (beperkte budgettaire belang), de expatregeling voor uitgezonden werknemers (geen data), en de vrijstelling in de Vpb voor stichtingen en verenigingen met een lage winst (enkel ter vermindering van administratieve lasten).

Tabel 4.2 Overzicht nieuw opgenomen fiscale regelingen in deze Miljoenennota

Naam regeling	Gemonitord?	Toelichting
Persoonsgebonden aftrek		
Aftrek voor tijdelijk verblijf thuis van ernstig gehandicapten	Nee	Beperkt budgettair belang
(Eigen) woning		
Verlaagd woningtarief van 8% overdrachtsbelasting	Ja	
Verlaging lastendruk in de winstsfeer		
Doorschuifregeling IB-ondernemers bij inbreng (omzetting) onderneming in een nv of bv	Ja	
Doorschuiven IB via te conserveren inkomen naar een andere onderneming	Nee	Geen data
Doorschuiven AB bij geruisloze terugkeer uit de BV	Nee	Geen data
Loonbelasting		
Vrije ruimte werkkostenregeling	Ja	
Gerichte vrijstelling voor korting op producten uit eigen bedrijf	Ja	
Gerichte vrijstellingen Werkkostenregeling	Nee	Geen data
Omzetbelasting		
BTW Vrijstelling componisten, schrijvers en journalisten	Ja	
BTW Vrijstelling voor uitvaartondernemers	Ja	
Overdrachtsbelasting (niet woning gerelateerd)		
OVB vrijstelling bij taakoverdracht	Ja	
Kansspelbelasting		
Kleine prijzenvrijstelling/Vrijstelling prijzen onder 449 euro	Ja	

4.3 Overzicht van het budgettaire belang

In 2026 bedraagt het totale budgettaire belang van (gemonitorde) fiscale regelingen naar verwachting circa 188 miljard euro (tabel 4.3.1). De budgettaire omvang van fiscale regelingen groeit in de periode 2021-2026 gemiddeld met circa 4,6% per jaar. De groei wordt in absolute zin voornamelijk gedreven door een stijging van het budgettaire belang van heffingskortingen, fiscale regelingen voor de eigen woning, inkomensvoorzieningen en de omzetbelasting. Uitgedrukt als percentage van het bruto binnenlands product bedraagt het budgettaire belang van alle fiscale regelingen gezamelijk 15,2% in 2026.

Tabel 4.3.1 Overzicht totaal budgettair belang fiscale regelingen 2021-2026 (x € miljoen)[1]

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Gemiddelde % groei '21-'26
Persoonsgebonden aftrek	1.098	909	819	820	794	782	– 6,6%
Inkomensvoorzieningen	19.140	20.833	18.479	20.186	23.865	24.975	5,5%
(Eigen) woning	11.501	11.025	12.071	13.731	15.530	16.350	7,3%
Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen	1.725	1.904	3.084	3.488	3.811	4.144	19,2%
Verlaging lastendruk in de winstsfeer	15.744	21.401	17.289	17.339	16.552	15.860	0,1%
Loonbelasting	5.649	5.437	6.549	5.620	6.181	6.513	2,9%
Heffingskortingen	56.537	57.726	65.387	72.745	71.891	73.982	5,5%
Belastingen op milieugrondslag	15.238	12.683	15.074	15.890	15.503	14.833	– 0,5%
Omzetbelasting	12.045	15.260	15.875	16.391	17.228	16.946	7,1%
Auto	2.913	2.983	3.259	4.245	2.516	2.206	– 5,4%
Assurantiebelasting	7.920	7.943	8.603	9.249	9.701	9.817	4,4%
Overdrachtsbelasting (niet woning gerelateerd)	228	236	324	325	342	345	8,6%
Kansspelbelasting	248	259	294	307	361	407	10,4%
Verbruiksbelasting	106	107	108	487	490	493	36,0%
Totaal fiscale regelingen	150.092	158.704	167.216	180.822	184.763	187.652	4,6%
in % bbp	16,8%	16,0%	15,9%	16,1%	15,6%	15,2%	

1 Dit overzicht bevat uitsluitend categorieën waarvan ten minste één regeling gemonitord is.

Tabel 4.3.2 geeft inzicht in het budgettaire belang per individuele fiscale regeling van 2021 tot en met 2026 voor de regelingen die gemonitord worden. Het budgettaire belang van een regeling is het verschil in belastingkomsten ten opzichte van de situatie waarin de regeling niet zou bestaan en gedrag van burgers en bedrijven niet wijzigt. Deze rekenregel impliceert dat voor elke aftrekpost wordt aangenomen dat die aftrekpost de laatste is. De bedragen van de aftrekposten zijn daarom (vaak) niet direct optelbaar.[8] Verder is het van belang op te merken dat bij afschaffing van een regeling voor de budgettaire opbrengst uiteraard wel rekening wordt gehouden met gedragseffecten. Hierdoor kan de opbrengst bij afschaffing afwijken van het budgettaire belang zoals dat vermeld staat in deze bijlage. In het rapport gedragseffecten belastingmaatregelen van het CPB worden de gedragseffecten per regeling toegelicht.

De interpretatie van de gepresenteerde cijfers in tabel 4.3.2 vergt aandacht. Voor de meeste regelingen zijn voor de jaren 2021 en 2022 realisaties beschikbaar op basis van de aangiftegegevens van de Belastingdienst. Deze cijfers geven een vrij zekere inschatting van het budgettaire belang. Voor jaren waarvoor (nog) geen (volledige) informatie beschikbaar is, wordt het budgettaire belang bepaald op basis van trendramingen of aannames. Deze cijfers zijn minder zekere inschattingen van het budgettaire belang. Per regeling wordt in paragraaf 4.7, tabel 4.7.1 bij het kopje ramingsgrond, aangegeven welke jaren realisaties betreffen en welke niet. Indien het geen realisaties zijn wordt in tabel 4.7.1 beschreven waarop de raming in dat geval is gebaseerd.

8 Dit komt doordat het budgettaire belang van meerdere regelingen de situatie met en zonder die meerdere regelingen zou zijn. Als de belastingsoort progressief (degressief) is dan zal in de situatie zonder de meerdere regelingen een groter deel in hogere schijven vallen ten opzichte van de situatie waar we per regeling de situatie met en zonder vergelijken (in dat geval valt de budgettaire derving in lagere schijven). Het optellen van bijvoorbeeld het budgettaire belang van alle regelingen in de inkomstenbelasting zoals gedaan wordt in tabel 4.3.1 geeft daarom een ondergrens van het budgettaire belang van deze regelingen.

Ter illustratie, voor de kleinschaligheidsinvesteringsaftrek zijn bijvoorbeeld tot en met 2022 aangiftegegevens beschikbaar, waarmee het budgettaire belang kan worden bepaald. De groei van het gebruik van de regeling vanaf 2023 wordt verondersteld gelijk te zijn aan de groei van de investeringen in overige vaste activa zoals geraamd in het Centraal Economisch Plan (CEP) 2025 van het Centraal Planbureau. Op basis van deze aanname worden de ramingen voor 2023 tot en met 2026 gemaakt.

De laatste kolom van tabel 4.3.2 geeft de gemiddelde jaarlijkse procentuele groei weer tussen 2021 en 2026. De ontwikkeling in het budgettaire belang in de regelingen wordt nader toegelicht in paragraaf 4.4. Paragraaf 4.7 geeft per fiscale regeling een beschrijving van de regeling. Op Rijksfinanciën.nl staat een overzicht van alle gemonitorde en niet-gemonitorde fiscale regelingen inclusief beschrijving.

Tabel 4.3.2 Overzicht budgettair belang[1] per fiscale regeling 2021-2026 op transactiebasis in lopende prijzen (x € miljoen)[2,3,4,5]

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Gemiddelde % groei '21-'26
Persoonsgebonden aftrek							
Aftrek voor scholingsuitgaven (studiekosten)	205	40	27	17	3	0	– 100,0%
Giftenaftrek inkomstenbelasting	529	519	437	446	441	435	– 3,8%
Aftrek specifieke zorgkosten	277	292	312	319	314	314	2,5%
Onderhoudsverplichtingen aftrek	263	228	198	188	179	170	– 8,3%
Belaste ontvangen alimentatie	– 176	– 170	– 154	– 151	– 143	– 138	– 4,8%
Inkomensvoorzieningen							
Pensioen niet-belaste premie	21.686	22.967	23.863	25.623	27.073	28.655	5,7%
Pensioen belaste uitkering	– 12.275	– 12.693	– 14.264	– 15.861	– 16.272	– 17.424	7,3%
Pensioen vrijstelling box 3	8.906	9.682	7.841	9.358	11.877	12.531	7,1%
Lijfrente premieaftrek	639	689	940	1.004	1.058	1.119	11,8%
Lijfrente belaste uitkering	– 365	– 382	– 491	– 550	– 569	– 614	10,9%
Lijfrente vrijstelling box 3	265	291	270	325	415	441	10,8%
Nettopensioen en nettolijfrente	10	13	15	19	26	29	23,0%
Arbeidsongeschiktheidsverzekering premieaftrek	504	518	548	592	624	649	5,2%
Arbeidsongeschiktheidsverzekering belaste uitkering	– 422	– 425	– 450	– 480	– 506	– 529	4,6%
Reisaftrek OV	4	6	6	6	6	6	8,4%
Schenk- en erfbelasting Eenmalige vrijstelling kinderen	18	31	42	44	47	49	22,2%
Middelingsregeling	170	135	160	105	85	63	– 18,0%
(Eigen) woning							
Hypotheekrenteaftrek	8.483	7.619	7.723	8.753	9.999	11.272	5,9%
Aftrek financieringskosten eigen woning	823	715	513	517	522	531	– 8,4%
Aftrek periodieke betalingen erfpacht, opstal en beklemming	32	32	32	34	35	36	2,4%
Aftrek rente en kosten van geldleningen over restschuld vervreemde eigen woning	10	8	7	6	5	4	– 16,0%
Aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld	535	476	414	388	380	372	– 7,0%
Schenk- en erfbelasting Eenmalige vrijstelling eigen woning	212	212	27	–	–	–	– 100,0%
Eigenwoningforfait	– 2.782	– 2.774	– 2.538	– 2.693	– 2.868	– 2.807	0,2%
OVB Verlaagd tarief woning niet-starters	3.598	4.335	5.345	6.010	6.598	5.626	9,4%
OVB Vrijstelling woning starters	584	365	497	663	802	859	8,1%
OVB Vrijstelling terugkoop VoV woningen	6	36	49	54	57	58	57,6%
OVB Verlaagd woningtarief 8% overdrachtsbelasting	–	–	–	–	–	398	
Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen							
Vermindering verhuurderheffing	240	539	–	–	–	–	– 100,0%
Kamerverhuurvrijstelling	2	2	5	6	6	7	27,1%
Heffingvrij vermogen/inkomen box 3	513	376	1.771	2.080	2.658	2.722	39,6%
Vrijstelling rechten op bepaalde kapitaalsuitkeringen, waaronder KEW, box 3	808	747	1.076	1.108	993	1.235	8,9%

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Gemiddelde % groei '21-'26
Vrijstelling rechten op kapitaalsuitkering bij overlijden box 3	27	27	44	49	50	68	20,3%
Vrijstelling groen beleggen box 3	46	97	72	111	49	60	5,5%
Heffingskorting groen beleggen box 3	31	57	63	77	5	5	– 30,6%
Fiscale faciliteiten Natuurschoonwet	38	39	33	37	36	38	– 0,3%
Keuzeregeling partiële buitenlandse belastingplicht	20	20	20	20	14	10	– 12,9%
Verlaging lastendruk in de winstsfeer							
Zelfstandigenaftrek	1.692	1.743	1.343	1.022	645	290	– 29,7%
Extra zelfstandigenaftrek starters	110	122	126	129	125	122	2,1%
Meewerkaftrek	7	7	7	7	7	7	0,5%
Stakingsaftrek	17	18	15	15	15	15	– 2,1%
Aftrek speur- en ontwikkelingswerk	4	4	4	4	4	4	– 0,7%
Willekeurige afschrijving starters	7	7	8	8	8	8	3,3%
Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart	299	488	519	549	571	585	14,4%
Doorschuifregelingen IB-ondernemers bij overlijden en overdracht naar werknemer of mede-ondernemer	135	155	129	137	144	151	2,3%
Doorschuifregelingen AB-houders bij schenken en overlijden	1.218	1.938	1.509	1.601	978	356	– 21,8%
Schenk- en erfbelasting Bedrijfsopvolgingsfaciliteit	731	1.214	1.293	1.351	1.100	1.056	7,6%
Schenk- en erfbelasting Faciliteiten ANBI's	690	591	643	699	740	771	2,2%
Faciliteit geven uit vennootschap	23	22	26	43	29	30	5,4%
Mkb-winstvrijstelling	2.193	2.475	2.614	2.628	2.527	2.566	3,2%
Terbeschikkingstellingsvrijstelling	22	23	22	23	25	26	3,8%
Laag vpb-tarief	3.672	5.593	2.760	2.913	2.957	3.019	– 3,8%
Innovatiebox	1.958	2.518	2.718	2.694	2.898	2.954	8,6%
Liquidatie- en stakingsverliesregeling	351	840	342	362	376	386	1,9%
Herinvesteringsreserve	346	691	708	709	720	739	16,4%
Kleinschaligheidsinvesteringsaftrek	477	500	537	552	563	579	4,0%
Energie-investeringsaftrek (EIA)	198	309	336	243	431	460	18,4%
Milieu-investeringsaftrek (MIA)	101	206	306	248	189	135	6,0%
VAMIL	18	23	23	21	20	20	2,1%
Landbouwvrijstelling in de winstsfeer	1.377	1.815	1.098	1.171	1.261	1.351	– 0,4%
Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer	8	9	10	11	11	11	8,1%
Bosbouwvrijstelling	–	–	103	109	118	126	7,2%
Dividendbelasting dooruitdelingskorting DB	90	90	90	90	90	90	0,0%
Loonbelasting							
Afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk WBSO	1.411	1.297	1.437	1.446	1.682	1.817	5,2%
Afdrachtvermindering zeevaart	104	110	115	117	118	120	2,9%
Vrije ruimte werkkostenregeling	3.028	2.706	3.461	2.438	2.635	2.789	– 1,6%
Gerichte vrijstelling voor korting op producten uit eigen bedrijf	210	240	252	262	274	285	6,3%
Expatregeling (voorheen 30%-regeling)	865	1.051	1.249	1.320	1.434	1.461	11,1%
Vrijstelling uitkering wegens 25- of 40-jarig dienstverband	31	33	35	37	37	40	5,2%
Heffingskortingen							
Algemene heffingskorting	24.180	24.346	25.867	28.532	26.453	27.065	2,3%
Arbeidskorting	25.447	26.374	32.110	36.016	36.921	38.107	8,4%
Inkomensafhankelijke combinatiekorting	1.819	1.795	1.885	2.014	2.129	2.230	4,2%
Jonggehandicaptenkorting	182	185	198	217	221	226	4,4%
Ouderenkorting	4.360	4.459	4.701	5.269	5.439	5.592	5,1%
Alleenstaande ouderenkorting	549	567	626	698	729	761	6,8%
Belastingen op milieugrondslag							
EB Verlaagd tarief glastuinbouw	157	112	105	135	114	102	– 8,3%
EB Salderingsregeling	385	548	691	664	634	609	9,6%
EB Belastingvermindering per aansluiting	3.990	5.862	4.385	4.684	4.797	4.788	3,7%
EB Stadsverwarmingsregeling	34	37	41	46	42	52	8,7%
EB Degressieve tariefsstructuur elektriciteit	6.509	2.668	6.427	5.600	5.406	4.793	– 5,9%
EB Degressieve tariefsstructuur gas	2.844	2.372	2.309	3.138	2.919	2.991	1,0%
EB Teruggaaf kerkgebouwen en non-profit	30	25	32	30	30	29	– 0,3%

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Gemiddelde % groei '21-'26
EB vrijstelling aardgas ander gebruik dan brandstof (incl. teruggaaf)	127	79	83	129	144	142	2,3%
EB Vrijstellingen voor energie-intensieve processen	118	116	134	157	173	169	7,4%
Inputvrijstelling energiebelasting voor elektriciteitsopwekking	714	507	531	934	876	857	3,7%
Inputvrijstelling kolenbelasting voor elektriciteitsopwekking	72	74	47	44	37	30	– 16,0%
Inputvrijstelling kolenbelasting voor duaal verbruik	65	66	70	78	79	81	4,4%
Vrijstelling leidingwaterbelasting voor grootgebruikers	78	92	105	115	116	54	– 7,1%
Vrijstelling asbest afvalstoffenbelasting	8	7	7	7	7	6	– 4,1%
Vrijstelling baggerspecie afvalstoffenbelasting	107	118	108	128	129	130	3,9%
Omzetbelasting							
Btw Verlaagd tarief voedingsmiddelen en water	7.134	8.336	9.199	9.427	9.891	10.492	8,0%
Btw Verlaagd tarief geneesmiddelen en hulpmiddelen	1.585	1.695	1.544	1.621	1.709	1.812	2,7%
Btw Verlaagd tarief culturele en recreatieve goederen en diensten	740	987	1.348	1.381	1.456	1.544	15,9%
Btw Verlaagd tarief arbeidsintensieve diensten	894	982	1.132	1.170	1.233	1.308	7,9%
Btw Verlaagd tarief Personenvervoer	383	617	658	681	718	762	14,8%
Btw Verlaagd tarief Sierteelt	276	285	299	295	311	330	3,6%
Btw Verlaagd tarief Logiesverstrekking	713	1.268	1.254	1.356	1.429	194	– 22,9%
Btw Nultarief zonnepanelen	–	–	41	37	37	37	– 3,8%
Btw Kleineondernemersregeling	232	275	311	334	356	378	10,3%
BTW Vrijstelling componisten, schrijvers en journalisten	8	8	8	8	8	8	0,3%
BTW Vrijstelling voor uitvaartondernemers	82	81	81	81	81	81	0,0%
Auto							
IB/LB Korting op de bijtelling voor nulemissieauto's	481	455	353	261	226	204	– 15,8%
MRB Korting voor nulemissievoertuigen	133	202	278	415	405	196	8,0%
MRB Verlaagd tarief bestelauto ondernemers	1.005	1.030	1.089	1.196	1.251	1.301	5,3%
MRB Verlaagd tarief bestelauto gehandicapten	16	17	17	19	19	20	4,0%
MRB Halftarief plug-in hybride auto's	42	48	56	64	34	–	– 100,0%
MRB Kwarttarief en halftarief	196	242	231	289	319	208	1,2%
MRB Vrijstelling taxi's en openbaar vervoer	50	48	51	55	61	64	5,3%
MRB Vrijstelling motorrijtuigen ouder dan 40 jaar	83	91	104	121	145	159	13,8%
MRB Vrijstelling diverse voertuigen	28	28	30	31	33	34	4,2%
MRB Overgangsregeling motorrijtuigen vanaf bouwjaar 1988	12	11	10	9	8	5	– 18,0%
BPM Teruggaaf diverse voertuigen	14	13	19	15	15	15	1,7%
BPM Vrijstelling nulemissievoertuigen	29	35	60	71	–	–	– 100,0%
BPM Vrijstelling bestelauto ondernemers	824	763	962	1.700	–	–	– 100,0%
Assurantiebelasting							
ASB Vrijstelling Brede Weersverzekering	6	7	7	7	8	8	6,4%
ASB Vrijstelling levensverzekeringen	2.772	2.604	2.793	3.066	3.066	3.066	2,0%
ASB Vrijstelling ongevallen-, invaliditeits- en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen	660	690	708	746	774	803	4,0%
ASB Vrijstelling ziekte- en ziektekostenverzekering, zorgverzekering ZVW	4.368	4.536	4.998	5.334	5.754	5.838	6,0%
ASB Vrijstelling zeeschepen	17	18	20	21	22	23	6,2%
ASB Vrijstelling transportverzekeringen	58	59	61	63	65	67	2,9%
ASB Vrijstelling exportkredietverzekeringen	39	29	16	12	12	12	– 21,0%
Overdrachtsbelasting (niet woning gerelateerd)							
OVB Vrijstelling cultuurgrond	184	191	258	268	279	290	9,5%
OVB Vrijstelling bedrijfsoverdracht in familiesfeer	22	22	29	30	30	30	6,1%
OVB vrijstelling bij taakoverdracht	22	22	37	27	33	25	2,9%
Kansspelbelasting							
Kleine prijzenvrijstelling/Vrijstelling prijzen onder 449 euro	248	259	294	307	361	407	10,4%
Verbruiksbelasting							
Vrijstellingen mineraalwater	–	–	–	167	168	169	0,6%
Vrijstellingen melk	106	107	108	320	322	324	25,0%

1 Het budgettaire belang is niet hetzelfde als de opbrengst bij afschaffing van de regeling doordat het budgettaire belang geen rekening houdt met gedragseffecten. Zie de hoofdtekst voor nadere toelichting. Verder is het budgettaire belang van regelingen ook niet direct optelbaar, zie daarvoor ook voetnoot 3.

2 [-] = regeling is in dat jaar niet van toepassing, [0] = budgettair belang van de regeling bedraagt in dat jaar (afgerond) nihil.
3 Indien een regeling na 2021 is geïntroduceerd, is de gemiddelde jaarlijkse groei gegeven vanaf het jaar dat de regeling bestaat.
4 Een negatief budgettair belang heeft altijd betrekking tot een andere fiscale regeling.
5 Budgettair belang middelingsregeling en vermindering verhuurderheffing is op kasbasis.

4.4 Opvallende ontwikkelingen in het budgettaire belang

Zoals blijkt uit tabel 4.3.2 is het budgettaire belang van fiscale regelingen volop in beweging. In deze paragraaf splitsen we de ontwikkeling in een regeling uit naar drie categorieën: beleid, bijstelling, en endogeen. In onderstaande toelichting wordt verduidelijkt wat onder iedere categorie wordt verstaan.

TOELICHTING: UITSPLITSING VAN ONTWIKKELINGEN

Beleidsmatige ontwikkeling

Het budgettaire belang van een fiscale regeling kan door beleid op twee manieren veranderen. Ten eerste is het mogelijk dat er een aanpassingen aan de regeling zelf wordt gedaan. Het gaat dan bijvoorbeeld om een maatregel in het Belastingplan 2026 om de heffingskorting voor groen beleggen in box 3 te versoberen en af te schaffen, waardoor het budgettaire belang van deze regeling afneemt. Ten tweede kan ook het algemene tarief worden aangepast wat direct doorwerkt naar het budgettaire belang van een regeling. Zo zorgt een verhoging van het tarief in de afvalstoffenbelasting voor een groter budgettair belang van de vrijstellingen binnen deze belasting.

Voor aanpassingen aan de regelingen zelf wordt voor de beleidsmatige ontwikkeling uitgegaan van het geraamde effect inclusief gedragseffecten. Bij de doorwerking van wijzigingen aan het tarief wordt het effect berekend door het verschil te nemen tussen het budgettaire belang met en zonder de algemene tariefswijziging.

Ontwikkeling door bijstellingen

Naast beleidsmatige ontwikkelingen bestaan ook (technische) bijstellingen. Dat zijn veranderingen in het budgettaire belang doordat de ramingswijze is aangepast. Hieronder valt bijvoorbeeld het gebruik van een andere databron omdat deze verbeterd inzicht geeft in het budgettaire belang van de regeling. Verder vallen hieronder veranderingen in het budgettaire belang doordat er een methodologische verbeterslag is gemaakt en de correctie van eventuele errata. Zo is het budgettaire belang van de vrijgestelde uitkering bij het 25- en 40-jarig diensverband bijgesteld in verband met een methodologische aanpassing.

Wanneer sprake is van een bijstelling wordt zover als mogelijk de reeks van het budgettaire belang teruggelegd. In het eerste jaar waarin een budgettaire raming beschikbaar is met de nieuwe data of methodiek wordt het verschil tussen met het budgettaire belang op basis van de oude data en methodiek als bijstelling opgenomen.

Endogene ontwikkeling

Endogene ontwikkelingen zijn ontwikkelingen die door algemene economische ontwikkelingen gedreven worden. Dat kunnen zowel prijs- als volume ontwikkelingen zijn. Een goed voorbeeld van een volume ontwikkeling is bijvoorbeeld een toename van het aantal nulemissie voertuigen waardoor de korting in de loon- en inkomstenbelasting, de BPM, en de MRB qua budgettair belang groeit.

Voorbeelden van een prijsontwikkeling zijn een toename in het budgettaire belang van de 30%-regeling door loonstijgingen of een toename in het budgettaire belang van regelingen in het winstdomein door algemene prijsinflatie.

De endogene ontwikkeling wordt bepaald door de verandering in het budgettaire belang te corrigeren voor de beleidsmatige ontwikkeling en de ontwikkeling vanwege andere (technische) bijstellingen.

Van belang zijn met name grote ontwikkelingen die endogeen zijn. Immers gaat het in beginsel om een ontwikkeling die optreedt zonder dat daar een expliciete, beleidsmatige afweging aan ten grondslag heeft gelegen. Dit is van belang bij fiscale regelingen doordat deze doorgaans geen plafond kennen en er daardoor geen sprake is van automatische correctie. Tabel 4.4.1 licht de 20 regelingen uit die de grootste jaarlijkse endogene ontwikkeling tussen 2021 en 2026 doormaakten. Onder tabel 4.4.1 worden vijf van de sterkste endogene ontwikkelingen uitgelicht. De achtergrond van de ontwikkeling in de regelingen die niet in tabel 4.4.1 worden weergegeven is per regeling te vinden op Rijksfinanciën.nl.

De toename van het budgettaire belang van alle fiscale regelingen in de periode 2021-2026 is met name te verklaren door de endogene toename van bijna 37 miljard euro. In de toelichting onder de tabel worden vijf sterke endogene stijgers voorzien van nadere duiding.

Tabel 4.4.1 Overzicht opvallende fiscale regelingen met sterke endogene groei (of krimp) t.o.v. 2021 (x € miljoen)[1,2,3,4]

	2026 MN2026	Mutatie '21 -'26	w.v. Beleid	w.v. Technische bijstellingen	w.v. Endogeen	Gemiddelde % endogene groei
Heffingvrij vermogen/inkomen box 3	2.722	2.209	*74*	*0*	*2.135*	38,9%
Vrijstelling groen beleggen box 3	60	14	*– 113*	*0*	*127*	30,3%
EB Salderingsregeling	609	224	*– 528*	*0*	*752*	24,2%
OVB Vrijstelling terugkoop VoV woningen	58	52	*41*	*0*	*11*	23,0%
Schenk- en erfbelasting Eenmalige vrijstelling kinderen	49	31	*0*	*0*	*31*	22,2%
Nettopensioen en nettolijfrente	29	19	*3*	*0*	*16*	20,7%
Herinvesteringsreserve	739	393	*11*	*0*	*382*	16,0%
Btw Verlaagd tarief Personenvervoer	762	379	*0*	*0*	*379*	14,8%
MRB Vrijstelling motorrijtuigen ouder dan 40 jaar	159	76	*0*	*0*	*76*	13,8%
Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart	585	286	*32*	*0*	*254*	13,1%
Vrijstelling rechten op kapitaalsuitkering bij overlijden box 3	68	41	*19*	*0*	*22*	12,7%
Expatregeling (voorheen 30%-regeling)	1.461	597	*– 88*	*0*	*685*	12,4%
OVB Verlaagd tarief woning niet-starters	5.626	2.028	*1.527*	*– 2.251*	*2.752*	12,0%
Btw Verlaagd tarief culturele en recreatieve goederen en diensten	1.544	804	*0*	*278*	*527*	11,3%
EB Stadsverwarmingsregeling	52	18	*7*	*– 13*	*24*	11,2%
MRB Kwarttarief en halftarief	208	12	*– 122*	*0*	*134*	11,0%
Btw Kleineondernemersregeling	378	147	*0*	*0*	*147*	10,3%
Liquidatie- en stakingsverliesregeling	386	35	*– 158*	*0*	*193*	9,2%
Lijfrente premieaftrek	1.119	480	*137*	*0*	*343*	9,0%
Lijfrente vrijstelling box 3	441	176	*45*	*0*	*132*	8,4%
Overige regelingen	**170.595**	**29.395**	**– 677**	**2.490**	**27.582**	**3,6%**
Alle regelingen	**187.652**	**37.417**	**209**	**504**	**36.703**	**4,5%**

1 [-] = regeling is in dat jaar niet van toepassing; [0] = budgettair belang van de regeling bedraagt in dat jaar afgerond nihil.
2 Bevat mogelijk afrondingsverschillen.
3 Indien 2021 geen raming heeft, is uitgegaan van startjaar bij berekening mutatie en endogeen.
4 Alleen regelingen zijn meegenomen die in 2026 een groter budgettair belang hebben dan 5 miljoen. Verder zijn alleen regelingenmeegenomen die tussen 2021-2026 een endogene groei hebben van 5 miljoen en hoger. De regelingen die gebudgeteerd zijn (WBSO, EIA, MIA, VAMIL) zijn geomitteerd.

TOELICHTING: VIJF STERKE ENDOGENE STIJGERS

In deze toelichting staan we stil bij vijf sterke endogene stijgers. Regelingen die in de meest recente Miljoenennota's zijn toegelicht worden hier niet opnieuw uitgelicht. Zo zijn de ontwikkelingen voor de salderingsregeling, vrijstelling voor groen beleggen en de tonnageregeling al in de Miljoenennota 2025 toegelicht. Deze toelichting is ook nog actueel. Hieronder wordt stil gestaan bij vijf sterke stijgers.

Heffingvrij vermogen/inkomen box 3

Deze vrijstelling zorgt ervoor dat er geen heffing plaatsvindt over een deel van het vermogen. De gemiste belastinginkomsten hangen sterk samen met het rendement over deze vrijgestelde grondslag. De endogene groei tussen 2021 en 2026 is te verklaren door een sterke stijging van het (fictief) rendement op spaargeld in deze periode.

Schenk- en erfbelasting eenmalige vrijstelling kinderen

Voor schenkingen van ouders aan kinderen tussen de 18 en 40 jaar geldt een eenmalig verhoogde vrijstelling van schenkbelasting. De schenkingsvrijstelling eigen woning is afgeschaft. Ouders die hun kind financieel willen ondersteunen bij de aanschaf van een woning zullen voortaan schenken onder de algemene eenmalige schenkingsvrijstelling kinderen, waardoor de kosten van deze regeling sterk toenemen.

Nettopensioen en nettolijfrente
Bij deze oudedagsvoorzieningen voor het inkomen boven de aftoppingsgrens is de waarde van de aanspraak vrijgesteld in box 3. Bij het nettopensioen en de nettolijfrente wordt de premie of inleg betaald uit het netto-inkomen of nettovermogen. De uit de aanspraak op een nettopensioen of nettolijfrente voortvloeiende uitkering wordt niet belast in box 1. De hoge endogene ontwikkeling wordt veroorzaakt door het ingroeipad: de regeling is in 2015 ingevoerd, waardoor de meeste deelnemers nog in de opbouwfase zitten.

Herinvesteringsreserve
Door de herinvesteringsreserve kunnen boekwinsten die ontstaan bij de vervreemding (bijv. bij verkoop) van een bedrijfsmiddel gereserveerd worden in plaats van direct de belastbare winst te verhogen. In recente jaren is een sterke stijging te zien doordat deze boekwinsten op bedrijfsmiddelen zijn toegenomen. Dit houdt onder andere verband met de sterke prijsstijging de afgelopen jaren. Het is de verwachting dat de ontwikkeling in de herinvesteringsreserve de komende jaren weer gelijk zal lopen met de ontwikkeling in de bedrijfsinvesteringen.

MRB kwarttarief- en halftarief
De endogene groei in het mrb-kwarttarief en -halftarief komt door de groei van het aantal kampeerauto's, die tijdens corona aan populariteit gewonnen hebben voor vakanties. De groei heeft na corona doorgezet.

4.5 Overzicht van beleidsmaatregelen op fiscale regelingen

Tabel 4.5 bevat een overzicht van nieuwe beleidsmaatregelen die specifiek betrekking hebben op fiscale regelingen. Voor een inhoudelijke uitleg van de maatregelen wordt verwezen naar de memorie van toelichting van het relevante wetsvoorstel.

Tabel 4.5 Overzicht beleidsmaatregelen t.a.v. fiscale regelingen, lastenontwikkeling op transactiebasis in prijzen 2025 (x € miljoen)[1]

	2026	2027	2028	structureel
Belastingplan 2025 (nota van wijziging en amendementen)				
Verlagen en afschaffen vrijstelling en heffingskorting groen beleggen	– 20	– 59	– 59	– 59
Verhoging plafond periodieke giftenaftrek naar € 1,5 miljoen	8	11	15	19
Niet beperken giftenaftrek Vpb	24	24	24	24
Verlagen budgetten Vamil en MIA (via versobering Millieulijst)	– 10	– 10	– 10	– 10
Verlagen budget MIA (via versobering Millieulijst)	– 54	– 54	– 54	– 54
Niet afbouwen met AK partner bij uitbetaling AHK aan minstverdienende partner	0	0	102	0
Terugdraaien 30-20-10 regeling	43	98	166	194
Expatregeling (constant forfait van 27%)	0	– 109	– 134	– 143
Verhogen salarisnorm expatregeling	0	– 13	– 17	– 23
Invoeren verlaagd woningtarief overdrachtsbelasting 8%	– 49	108	108	108
Verruimen vrije ruimte WKR naar 2% van fiscale loonsom tot € 400.000 per 2025 en 2,16% per 2027	20	59	59	59
Pakket Belastingplan 2026 (incl. Voorjaarsnota 2025 en augustusbesluitvorming)				
Aanpassing heffingsvrijvermogen box 3	– 161	– 161	0	0
Verhogen tariefkorting MRB emissievrije personenauto's	30	36	44	– 1
Afschaffen kwarttarieven MRB voor kermis- of circusexploitanten, werkplaats en werktuigmotorrijtuigen	0	0	0	0
Afschaffen vrijstelling zuiveringsslib afvalstoffenbelasting	0	– 1	– 1	– 1
Aanpassing zuiveldefinitie verbruiksbelasting	0	– 41	– 41	– 41
Terugdraaien afschaffing verlaagde btw-tarief op cultuur, media en sport	1.291	1.291	1.291	1.291
Stakingsaftrek 75% versoberen en afschaffen per 2030	0	– 14	– 14	– 19
Meewerkaftrek 75% versoberen en afschaffen per 2030	0	– 5	– 5	– 7
Verhogen forfait leefkilometers IB aftrek specifieke zorgkosten	1	1	1	1
Invoeren fiscale regeling werknemersopties voor start-ups en scale-ups	0	20	21	25
Verhoging belastingvermindering energiebelasting	100	100	100	100
Stapsgewijs verhogen en afschaffen heffingsplafond leidingwater	– 64	– 105	– 105	– 105
Uitstel afschaffen groenregelingen box 3 naar 2028	0	1	0	0
Vervroegen invoering peildatum oldtimerregeling MRB	0	5	0	0
Beperken ETK-regeling	– 21	– 21	– 21	– 21
Aanpassen stadsverwarmingsregeling energiebelasting (EB)	7	7	7	7
Verlagen bpm emissievrije bijzondere personenauto's	7	4	4	0
Verlagen bpm emissievrije motorfietsen	2	1	1	0
Verhoging arbeidskorting bij 2e knikpunt met €25 en 3e knikpunt met €27	185	185	185	185
Beperkte toepassing tabelcorrectiefactor - lagere heffingskortingen	– 1.032	– 1.032	– 1.032	– 1.032

1 [+] = derving, het budgettaire belang van de regeling neemt toe; [–] = opbrengst, het budgettaire belang van de regeling neemt af. In tegenstelling tot het Belastingplan waarin een budgettair derving als een extra last opgenomen wordt hetgeen genoteerd wordt met een [-], worden hier extra budgettaire dervingen met een [+] weergegeven. Dit is gedaan voor de consistentie met Tabel 4.3.2 waarin budgettair belang positief genoteerd wordt.

Om een overzicht te hebben van de hoeveelheid regelingen die zijn afgeschaft en geïntroduceerd is hieronder figuur 4.1 opgenomen die dit over de jaren heen uitzet. Het gaat hierbij om het jaar waarin de maatregelen zijn aangekondigd, niet wanneer deze daadwerkelijk zijn ingevoerd. In 2025 is besloten om een nieuwe fiscale regeling te introduceren: de regeling werknemersopties voor start-ups en scale-ups. Daarnaast is een korting voor de bpm ingevoerd voor bijzondere emissievrije personenauto's en motorfietsen. Daarnaast is in 2025 besloten zes regelingen af te schaffen: de meewerkaftrek, de stakingsaftrek, twee kwarttarieven in de MRB (voor kermis of circusexploitanten en voor werktuigen of

werkplaats), de vrijstelling voor zuiveringsslib in de afvalstoffenbelasting en de vrijstelling van belasting op leidingwater voor grootverbruikers. In 2024 zijn drie maatregelen toegevoegd ten opzichte van vorig jaar die door middel van een nota van wijziging of per amendement zijn toegevoegd aan het Belastingplan 2025. Het gaat om het afschaffen van de vrijstelling en heffingskorting groen beleggen in box 3 en het introduceren van een nieuw verlaagd tarief in de overdrachtsbelasting voor woningen van 8% (zie tabel 4.5).

Figuur 4.1 overzicht nieuwe en afgeschafte fiscale regelingen sinds 2000

4.6 Evaluaties van fiscale regelingen

Beleidsevaluaties vormen een belangrijk onderdeel bij de verantwoording van fiscale regelingen. Deze paragraaf besteedt aandacht aan (recent) uitgevoerde evaluaties en de evaluatie- en onderzoeksagenda voor de komende jaren. Paragraaf 4.6.1 geeft een integraal overzicht van de evaluatieuitkomsten van fiscale regelingen en licht de evaluaties toe die sinds de vorige Miljoenennota zijn uitgevoerd. In paragraaf 4.6.2 wordt de evaluatieagenda voor de komende jaren gepresenteerd.

4.6.1 Overzicht uitgevoerde evaluaties en uitkomsten

Op fiscale regelingen is de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek 2022 (RPE2022) van toepassing. Dit betekent dat fiscale regelingen periodiek worden geëvalueerd en moeten voldoen aan de Rijksbrede kwaliteitseisen van evaluatieonderzoek. Verder is bepaald dat naast de reguliere kwaliteitseisen bij de evaluatie van fiscale regelingen het Toetsingskader Fiscale Regelingen (TFR) moet worden doorlopen. In het TFR is opgenomen dat in de evaluatie wordt ingegaan op de reden tot overheidsingrijpen, de instrumentkeuze, en de doeltreffendheid en doelmatigheid van de fiscale

regeling. In de begrotingsregels is opgenomen dat de evaluatieverplichting alleen geldt voor fiscale regelingen die actief gemonitord worden (zie tabel 4.3.2). In principe worden fiscale regelingen elke 4-7 jaar geëvalueerd. Hiervan kan worden afgeweken mits goed onderbouwd, bijvoorbeeld als er geen nieuwe informatie te verwachten is.

Op 30 juni 2025 is een ambtelijk rapport over fiscale regelingen gepubliceerd: Kansen voor lagere tarieven en beter beleid - Aanpak fiscale regelingen voor een eenvoudiger en beter belastingstelsel. Het rapport bevat mogelijke beleidsopties voor fiscale regelingen. Dit rapport is een vervolg op het Ambtelijk rapport Aanpak fiscale regelingen uit 2023, waarin 116 regelingen zijn doorgelicht en beoordeeld op vijf criteria: onderbouwing overheidsingrijpen, doeltreffend- en doelmatigheid, doenlijkheid voor de belastingplichtige en de complexiteit voor de uitvoering. Deze uitkomsten zijn geactualiseerd en hieronder weergeven in figuur 4.2.

Figuur 4.2 overzicht beoordelingen fiscale regelingen uit ambtelijk rapport

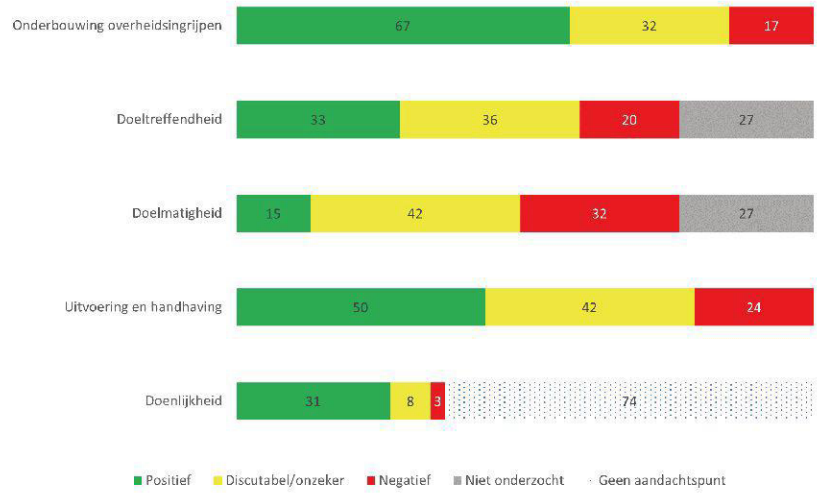

De beoordelingen op reden van overheidsingrijpen, doeltreffend- en doelmatigheid, en de beleidsopvolging van individuele evaluaties die zijn uitgevoerd in de periode 2021-2026 staan per regeling in tabel 4.6.1 Uitkomsten van evaluaties die zijn uitgevoerd voor 2021 worden toegelicht in het rapport Evaluatiedoorlichting Fiscale Regelingen. Verder is uiteraard de integrale evaluatie van een regeling publiekelijk beschikbaar en de verwijzing daarnaar kan in tabel 4.7.1 gevonden worden. Daarnaast zijn op Rijksfinanciën.nl ook de hyperlinks te vinden naar de individuele evaluaties. Onder de tabel worden de uitkomsten van de 10 evaluaties die sinds de Miljoenennota 2025 zijn afgerond nader toegelicht.

Tabel 4.6.1 Overzicht uitkomsten uitgevoerde evaluaties van fiscale regelingen 2021-2026[1]					
Jaar	Evaluatie	Onder-bouwing overheids-ingrijpen	Doeltreffend	Doelmatig	Beleidsopvolging
2021	Energiebelasting teruggaaf kerken & nonprofit	Discutabel	Onzeker	Onzeker	Vervolgonderzoek
	Energiebelasting teruggaaf intensieve industrie	Niet onderzocht	Beperkt	Ja	Afgeschaft
	Energiebelasting vrijstellingen intensieve industrie	Discutabel	Onzeker	Nee	Geen opvolging
	Energiebelasting stadsverwarmingsregeling	Ja	Ja	Ja	Geen opvolging
	Energiebelasting inputvrijstelling energiebelasting voor elektriciteitsopwekking	Ja	Ja	Nee	Aangepast
	Energiebelasting verlaagd tarief glastuinbouw	Discutabel	Ja	Onzeker	Afbouw
	Energiebelasting belastingvermindering	Discutabel	Ja	Nee	Geen opvolging
	Schenkingsvrijstelling eigenwoning	Nee	Niet of beperkt	Nee	Afgeschaft
2022	Schenk- en erfbelasting Bedrijfsopvolgingsfaciliteit	Discutabel	Ja	Nee	Aangepast
	Doorschuifregelingen inkomen uit aanmerkelijk belang box 2	Discutabel	Ja	Geen uitspraak	Aangepast
	Doorschuiving stakingswinst	Discutabel	Ja	Geen uitspraak	Geen opvolging
	MRB Vrijstelling taxi's en openbaar vervoer	Discutabel	Waarschijnlijk beperkt	Nee	Afgeschaft
	BPM Teruggaaf en MRB Vrijstelling diverse voertuigen	Discutabel	Beperkt	Geen uitspraak	Afschaffing teruggave geldtransport, Geen opvolging voor overige
	BPM Vrijstelling bestelauto ondernemers	Nee	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Afgeschaft
	MRB Verlaagd tarief bestelauto ondernemers	Nee	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Geen opvolging
	MRB Verlaagd tarief bestelauto gehandicapten	Ja	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Geen opvolging
	MRB Vrijstelling motorrijtuigen ouder dan 40 jaar	Discutabel	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Aanpassing
	MRB Overgangsregeling motorrijtuigen vanaf bouwjaar 1988	Nee	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Aanpassing
	MRB Kwarttarieven	Nee	Onzeker	Nee	Afschaffing / aanpassing
	Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart	Ja	Ja	Onzeker	Geen opvolging
	Afdrachtvermindering zeevaart	Ja	Ja	Onzeker	Geen opvolging
	Willekeurige afschrijving zeeschepen	Ja	Nee	Nee	Geen opvolging
	Verlaagd gebruikelijk loon dga's startups	Nee	Nee	Nee	Afgeschaft
	Aftrek specifieke zorgkosten	Ja	Deels	Beperkt	Vervolgonderzoek
2023	Verlaagde btw-tarief voedingsmiddelen en water	Discutabel	Ja	Nee	Vervolgonderzoek restaurantdiensten
	Verlaagde btw-tarief geneesmiddelen en hulpmiddelen	Ja	Onzeker	Nee	Vervolgonderzoek
	Verlaagde btw-tarief culturele goederen en diensten	Ja	Onzeker	Onzeker	Voorgenomen afschaffing is teruggedraaid
	Verlaagde btw-tarief arbeidsintensieve diensten	Discutabel	Nee	Nee	Vervolgonderzoek isolatiewerkzaamheden
	Verlaagde btw-tarief personenvervoer	Ja	Onzeker	Nee	Geen opvolging
	Verlaagde btw-tarief Sierteelt	Nee	Ja	Nee	Geen opvolging
	Verlaagde btw-tarief Logiesverstrekking	Nee	Ja	Nee	Wordt per 2026 afgeschaft m.u.v. kampeerterreinen
	Verlaagde btw-tarief agrarische goederen	Nee	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Afgeschaft
	Energie-investeringsaftrek (EIA)	Ja	Onzeker	Onzeker	Vervolgonderzoek
	Millieu-investeringsaftrek (MIA) en Vamil	Ja	Ja	Ja	Vervolgonderzoek
	Onbelaste reiskostenvergoeding	Niet onderzocht	Ja	Grotendeels	Geen opvolging
	Tusseneveluatie fiscale regelingen voor emissieloze voertuigen	Ja	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Geen opvolging
	Innovatiebox	Ja	Ja (vest.klimaat) Beperkt (R&D)	Onzeker (vest.klimaat) Nee (R&D)	Geen opvolging
2024	Landbouwvrijstelling	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
	Reisaftrek OV	Ja	Nee	Nee	Geen opvolging

Jaar	Evaluatie	Onderbouwing overheidsingrijpen	Doeltreffend	Doelmatig	Beleidsopvolging
	Giftenaftrek inkomstenbelasting	Discutabel	Ja	Nee	Voorgenomen beperking is teruggedraaid, vervolgonderzoek geefsubsidie gepubliceerd in juni 2025
	Giftenaftrek vennootschapsbelasting	Discutabel	Nee	Nee	Voorgenomen afschaffing teruggedraaid, vrijstelling geven uit vennootschap is beperkt per 1-1-2025
	Algemene heffingskorting	Ja	Ja	Onzeker	Vervolgonderzoek stelselherziening
	Arbeidskorting	Ja	Nee	Nee	Vervolgonderzoek stelselherziening
	Inkomensafhankelijke combinatiekorting (IACK)	Ja	Nee	Nee	Vervolgonderzoek stelselherziening
	Ouderenkorting	Ja	Onzeker	Ja	Vervolgonderzoek stelselherziening
	Alleenstaande ouderenkorting	Ja	Onzeker	Ja	Vervolgonderzoek stelselherziening
	Jonggehandicaptenkorting	Ja	Ja	Ja	Vervolgonderzoek stelselherziening
	30%-regeling	Ja	Ja	Onzeker	Per 2027 wordt de 30%-regeling aangepast naar een 27%-regeling en gelden er hogere salarisnormen
	ETK-regeling	Ja	Onzeker	Onzeker	Versobering per 2026
	Keuzeregeling partiële buitenlandse belastingplicht	Ja	Nee	Nee	Afgeschaft
	Meewerkaftrek	Nee	Nee	Nee	stapsgewijs afschaffen vanaf 2027
	Stakingsaftrek	Nee	Nee	Nee	stapsgewijs afschaffen vanaf 2027
	Zelfstandigenaftrek	Discutabel	Nee	Onzeker	Geen opvolging
	Startersaftrek en startersaftrek voor arbeidsongeschikten	Discutabel	Nee	Onzeker	Geen opvolging
	Willekeurige afschrijving starters	Discutabel	Nee	Onzeker	Geen opvolging
	OVB vrijstelling woning starters	Ja	Ja	Deels	Geen opvolging
	OVB verlaagd tarief woning niet-starters	Ja	Deels	Deels	Geen opvolging
	Vrijstelling van de Brede Weersverzekering in de assurantiebelasting	Ja	Ja	Nee	Geen opvolging
	Vrijstelling voor de verbranding van zuiveringsslib in de afvalstoffenheffing	Nee	Nee	Nee	Wordt afgeschaft
	Vrijstelling voor het storten van asbest in de afvalstoffenbelasting	Ja	Ja	Ja	Geen opvolging
	Vrijstelling voor het storten van baggerspecie in de afvalstoffenbelasting	Ja	Ja	Ja	Geen opvolging
	Vrijstelling bij 25- en 40-jarig dienstverband in de inkomstenbelasting	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
	Eenmalig verhoogde vrijstelling voor schenkingen aan kinderen in de schenkbelasting	Nee	Ja	Nee	Geen opvolging
	Laag tarief vennootschapsbelasting	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
2025	Fiscale regeling partneralimentatie	Ja	Ja	Ja	Geen opvolging
	Vrijstelling voor verkoop onder voorwaarden in de overdrachtsbelasting	Ja	Ja	Ja	Geen opvolging

Jaar	Evaluatie	Onder-bouwing overheids-ingrijpen	Doeltreffend	Doelmatig	Beleidsopvolging
	Vrijstelling voor het wooninvesteringsfonds in de overdrachtsbelasting	Nee	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Geen opvolging
	Vrijstelling voor wijkontwikkelings- maatschappijen (WOM) in de overdrachtsbelasting	Ja	Nee	Nee	Vervolgonderzoek
	Vrijstelling voor taakoverdracht door verenigingen en algemeen nut beogende instellingen in de overdrachtsbelasting	Ja	Nee	Nee	Vervolgonderzoek
	Vrijstelling voor diensten door lijkbezorgers in de btw	Nee	Ja	Ja	Geen opvolging
	Vrijstelling voor diensten door schrijvers in de btw	Nee	Ja	Ja	Geen opvolging
	Vrijstelling voor diensten door journalisten in de btw	Nee	Deels	Deels	Geen opvolging
	Vrijstelling voor diensten door componisten in de btw	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
	Vrijstelling voor diensten door cartoonisten in de btw	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
	Vrijstelling voor voordrachten in de btw	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
	WBSO	Ja	Ja	Grotendeels (R&D) Deels (vest.klimaat)	Vervolgonderzoek
	Werkkostenregeling: vrije ruimte	Ja	Deels	Deels	Reactie volgt
	Werkkostenregeling: Korting op branche-eigen producten	Nee	Deels	Nee	Reactie volgt
	Werkkostenregeling: overige verplichte vrijstellingen	Ja	Deels	Deels	Reactie volgt

1 «Reactie volgt» in de kolom beleidsopvolging geeft aan dat voor de evaluatie van deze regeling nog geen inhoudelijke kabinetsreactie aan de Staten-Generaal is verstuurd.

TOELICHTING: AFGERONDE EVALUATIES SINDS DE VORIGE MILJOENENNOTA

Evaluatie afvalstoffenbelasting

Het samenwerkingsverband Ecorys en CE Delft heeft de evaluatie van de afvalstoffenbelasting uitgevoerd. In deze evaluatie zijn drie vrijstellingen binnen de afvalstoffenheffing geëvalueerd. Het gaat om de vrijstelling voor het storten van asbest, de vrijstelling van het storten van baggerspecie en de vrijstelling van het verbranden van zuiveringsslib. Door deze vrijstellingen is het storten van asbest en baggerspecie momenteel vrijgesteld van ASB en is het aanbieden van zuiveringsslib bij een afvalverbrandingsinstallatie ook vrijgesteld van ASB.

Uitkomst(en): Door de onderzoekers wordt geconcludeerd dat de vrijstelling zuiveringsslib niet doeltreffend is, omdat deze niet bijdraagt aan de gestelde milieudoelen. De vrijstellingen voor asbest en baggerspecie zijn beide als doeltreffend en doelmatig beoordeeld.

Aanbeveling(en): De onderzoekers bevelen daarom aan om deze vrijstelling af te schaffen. De onderzoekers doen de aanbeveling om de vrijstelling van het storten van baggerspecie en asbest te behouden en een horizonbepaling op te nemen in de wet.

Evaluatie laag vpb-tarief

In de vennootschapsbelasting (vpb) geldt een verlaagd tarief van 19% voor de eerste € 200.000 winst. Daarboven is het algemene tarief van 25,8% van toepassing. Dit lage tarief is een fiscale regeling met als doel om het mkb te ondersteunen. De regeling is door het CPB geëvalueerd.

Uitkomst(en): De onderzoekers concluderen dat het doel van de regeling niet concreet is en niet is onderbouwd. Voor verschillende mogelijke problemen bij het mkb blijkt een verlaagd tarief in de winstbelasting geen oplossing of zeer ongericht. Het CPB concludeert

verder dat het lage Vpb-tarief beperkt doeltreffend is: 25-50% van het mkb wordt niet bereikt door een lager tarief in de winstbelasting, doordat zij geen winst maken. Het lage Vpb-tarief is verder niet doelmatig volgens de onderzoekers. Slechts 40 tot 50% van het budgettaire beslag slaat neer bij de doelgroep (mkb met reële economische activiteiten). De rest slaat neer bij het grootbedrijf en bij beleggings-bv's. Daarnaast kent het lage vpb-tarief negatieve neveneffecten: het uitlokt fiscaal gedreven gedrag uit en het voordeel slaat met name neer bij vermogenden (top 1% vermogenden ontvangt 25% van het voordeel).

Aanbeveling(en): Het CPB concludeert dat de uitkomst van de evaluatie pleit voor afschaffing van het lage tarief in de Vpb, maar niet noodzakelijkerwijs voor een lastenverzwaring voor het bedrijfsleven. Het stimuleren van ondernemerschap via beleid kan volgens het CPB veel gerichter, waarbij de precieze doelstelling bepaalt welk instrument het meest geschikt is.

Evaluatie bredeweersverzekering
In opdracht van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en het ministerie van Financiën heeft het onderzoeksbureau Ecorys de Subsidieregeling Brede Weersverzekering en de bijbehorende vrijstelling in de assurantiebelasting (ASB) geëvalueerd.

Uitkomst(en): De onderzoekers concluderen dat de ASB vrijstelling niet voldoet aan het Toetsingskader Fiscale Regelingen omdat er niet kan worden aangetoond waarom een fiscale subsidie de voorkeur verdient boven een directe subsidie. De regeling is wel doeltreffend en doelmatig.

Aanbeveling(en): Ecorys adviseert om de om de ASB vrijstelling af te schaffen en de vrijgekomen middelen toe te voegen aan de begroting van het ministerie van LVVN ten behoeve van de subsidieregeling.

Evaluatie vrijstelling loonbelasting bij 25- en 40-jarig dienstverband
Het ministerie van Financiën heeft de diensttijdvrijstelling geëvalueerd. Dit is een uitzondering van het loonbegrip in de Wet op de loonbelasting 1964 voor eenmalige uitkeringen na het bereiken van een diensttijd van ten minste 25 en 40 jaar.

Uitkomst(en): De regeling is beperkt doeltreffend, aangezien slechts een deel van de doelgroep wordt bereikt, maar de werknemer wel netto meer overhoudt door de diensttijdvrijstelling. De regeling is niet doelmatig, omdat hij beschouwd kan worden als een waardeoverdracht van de belastingbetaler naar relatief welvarende werknemers, de arbeidsallocatie kan verstoren en voor bepaalde groepen bevoordelend is. Vanuit breed welvaartsperspectief is het twijfelachtig of het doel van de regeling nog nuttig is. De vrijstelling past minder in de huidige tijd waarin werknemers worden aangemoedigd om lerend en wendbaar te blijven.

Aanbeveling(en): Er zijn in de evaluatie geen concrete aanbevelingen gedaan. Zoals beschreven in de begrotingsregels van dit kabinet geldt als uitgangspunt dat voor een negatief geëvalueerde fiscale regeling moet worden bezien of de regeling wordt afgeschaft, versoberd, hervormd of gemotiveerd gehandhaafd.

Evaluatie eenmalig verhoogde vrijstelling voor giften aan kinderen
Het ministerie van Financiën heeft in samenwerking met de Belastingdienst een evaluatie uitgevoerd van de eenmalig verhoogde schenkingsvrijstellingen voor kinderen voor een dure studie en voor een vrij te besteden doel.

Uitkomst(en): Uit de evaluatie volgt dat voor beide eenmalige schenkingsvrijstellingen geen noodzaak bestaat. Verder is de schenkingsvrijstelling voor een vrij te besteden doel beoordeeld als beperkt potentieel doelmatig. De schenkingsvrijstelling voor een dure studie is beoordeeld als doelmatig.

Aanbeveling(en): Er zijn in de evaluatie geen concrete aanbevelingen gedaan. Zoals beschreven in de begrotingsregels van dit kabinet geldt als uitgangspunt dat voor een negatief geëvalueerde fiscale regeling moet worden bezien of de regeling wordt afgeschaft, versoberd, hervormd of gemotiveerd gehandhaafd.

Evaluatie van de fiscale partneralimentatie regeling
Het ministerie van Financiën heeft de fiscale regeling partneralimentatie geëvalueerd. Aangezien deze aftrekpost nauw samenhangt met de ontvangen alimentatie uit de aangifte inkomstenbelasting, is deze ook meegenomen. Het betreft concreet de aftrekpost 'betaalde alimentatie- of andere onderhoudsverplichtingen'. Het doel is het tot uiting laten komen van het draagkrachtbeginsel in de inkomstenbelasting.

Uitkomst(en): De regeling is doeltreffend en doelmatig. Het budgettaire beslag van de regeling is relatief klein en wordt ook kleiner doordat de standaardperiode van alimentatie is verlaagd van twaalf naar vijf jaar. De regeling is complex voor belastingplichtigen om na te leven door het bepalen van het woongenot en hypotheekrente, de tussentijdse bijstelling waardoor aangiften gewijzigd moeten worden, benodigde informatie van ex-partner, verwarring met kinderalimentatie, en doorwerking van de regeling op de inkomensafhankelijke heffingskortingen en toeslagen. Ook is de regeling complex en beperkt handhaafbaar voor de Belastingdienst.

Aanbeveling(en): In de evaluatie zijn geen concrete aanbevelingen gedaan.

Evaluatie diverse fiscale regelingen in de OVB
In opdracht van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en het ministerie van Financiën heeft het onderzoeksbureau SEO de fiscale regelingen in de overdrachtsbelasting (ovb) op de woningmarkt geëvalueerd in twee delen. In het eerste deel is de tariefdifferentiatie bekeken. In het tweede deel is stilgestaan bij een aantal OVB-vrijstellingen, namelijk de vrijstelling voor: terugkoop bij Verkoop onder Voorwaarden (VoV), wijkontwikkelmaatschappijen (WOM), het wooninvesteringsfond (WIF) en taakoverdracht tussen ANBI's en verenigingen.

Uitkomst(en): De tariefdifferentiatie in 2021 is doeltreffend en deels doelmatig bevonden. Geconcludeerd wordt dat de woningmarkt toegankelijker geworden voor starters op plekken waar er veel concurrentie is tussen starters en beleggers. Tegelijkertijd hebben de tariefsverhogingen voor beleggers negatieve neveneffecten, waaronder

een negatief effect op nieuwbouw wat de doelmatigheid van de maatregel beperkt. Over de OVB-vrijstellingen wordt geconcludeerd dat de terugkoop VoV doeltreffend en doelmatig is, dat de vrijstelling voor WOM en WIF niet tot nauwelijks worden gebruikt, en dat bij de taakoverdracht tussen ANBI's en verenigingen het begrip «taak» niet helemaal aan bij de invulling van de maatschappelijke taken van woningcorporaties in het woningmarktbeleid, zoals is vastgelegd in de Nationale Prestatieafspraken.

Aanbeveling(en): In de evaluatie wordt aanbevolen om de WIF-vrijstelling af te schaffen en te kijken of de WOM-vrijstelling beter als subsidie vormgegeven kan worden. Bij de vrijstelling voor taakoverdracht wordt aangegeven dat er kan worden gekeken om het taakbegrip verder in te vullen zodat meer overdrachten die bijdragen aan de maatschappelijke taken van ANBI's hieronder kunnen vallen.

Evaluatie WBSO
In opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Financiën zijn de WBSO en de S&O-aftrek geëvalueerd door het onderzoeksconsortium SEO en Dialogic. De WBSO is een regeling die sinds 1996 recht geeft op afdrachtvermindering in de loonbelasting wanneer een onderneming een S&O-verklaring heeft van RVO. De aftrek voor S&O is een regeling die de WBSO aanvult door ook voor zelfstandigen die een S&O-verklaring van RVO hebben aftrek te geven in de inkomstenbelasting, omdat zij geen loonheffing inhouden.

Uitkomst(en): De WBSO is overwegend doeltreffend en grotendeels doelmatig om extra S&O uitgaven te stimuleren. Uit het onderzoek blijkt dat iedere € 1 afdrachtvermindering tussen 2018-2022 leidt tot ongeveer € 0,81 extra investeringen in R&D. De WBSO is ook doeltreffend in het realiseren van spill-overs. De regeling is grotendeels doelmatig met het oog op beleidsalternatieven en de lage uitvoeringskosten (1,4% van het budget). Voor het bevorderen van het vestigingsklimaat is de regeling doeltreffend en deels doelmatig. Van de regeling maken immers ook veel niet-internationale ondernemingen gebruik en spelen andere factoren een rol.

Aanbeveling(en): De onderzoekers bevelen aan om de doestelling aan te scherpen zodat de functie van de WBSO duidelijker wordt en om te onderzoeken waarom het doelgroepbereik daalt. Daarnaast wordt aangeraden te onderzoeken waarom de WBSO minder R&D-uitgaven lijkt te stimuleren en een incrementele vormgeving te overwegen alsook te overwegen om radicalere innovaties te stimuleren. Tot slot wordt gevraagd aandacht te besteden aan enkele databeperkingen en methodologische uitdagingen, en bij de volgende evaluatie zowel de innovatiebox als de WBSO tezamen te evalueren.

Evaluatie Vrijstellingen in de btw
In opdracht van het ministerie van Financiën heeft het onderzoeksconsortium SEO en Dialogic enkele vrijstellingen in de Wet op de omzetbelasting 1968 (btw) geëvalueerd. Het gaat met name om vrijstellingen die zien op bepaalde diensten door lijkbezorgers, schrijvers, journalisten, componisten en cartoonisten en om voordrachten. De doeltreffend- en doelmatigheid van de vrijstellingen voor diensten door lijkbezorgers, schrijvers en journalisten is gemiddeld tot hoog.

Uitkomst(en): De doeltreffend- en doelmatigheid van de vrijstellingen voor diensten door lijkbezorgers, schrijvers en journalisten is gemiddeld tot hoog. De doeltreffend- en doelmatigheid voor de vrijstelling voor diensten door cartoonisten, componisten en voor voordrachten zijn volgens de onderzoekers laag. De aanbiedingsbrief en het evaluatierapport bevatten een nadere toelichting op deze uitkomsten.

Aanbeveling(en): De onderzoekers geven aan dat zij niet direct aanleiding zien om de vrijstellingen voor diensten door lijkbezorgers, schrijvers en journalisten af te schaffen. Wat betreft de vrijstellingen voor diensten door componisten, cartoonisten en voor voordrachten zien de onderzoekers wel aanleiding om deze af te schaffen.

Evaluatie Werkkostenregeling
In opdracht van het ministerie van Financiën heeft onderzoeksbureau SEO de werkkostenregeling geëvalueerd. De werkkostenregeling (WKR) regelt primair de loonheffingen over vergoedingen, verstrekkingen en terbeschikkingstellingen die werkgevers toekennen aan hun werknemers. Hierbij geldt als uitgangspunt dat over een vergoeding geen loonheffingen verschuldigd is als het zakelijke karakter van de gerelateerde voorziening overheerst. SEO heeft naast de «WKR als systeem» ook de vrije ruimte en de gerichte vrijstellingen individueel geëvalueerd op doeltreffendheid en doelmatigheid.

Uitkomst(en): SEO concludeert dat de WKR doeltreffend en deels doelmatig is ten aanzien van dit doel. Het belangrijkste aandachtspunt voor doelmatigheid is de complexiteit van de WKR en de daarbij behorende administratieve lasten. Tegelijkertijd stelt SEO ook dat de WKR beter is dan het implementeren van een alternatief systeem. De vrije ruimte en gerichte vrijstellingen worden (deels) doeltreffend en (deels) doelmatig bevonden. Uitzondering hierop is de gerichte vrijstelling voor korting op branche-eigen producten, deze is als deels doeltreffend en niet doelmatig beoordeeld.

Aanbeveling(en): SEO doet 12 concrete aanbevelingen, onder meer om de doelmatigheid te verbeteren. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het afschaffen van de eerste schijf van de vrije ruimte, het toestaan van samenloop tussen de vrijstelling voor reiskosten en thuiswerkkosten en het verhogen van de bekendheid met de WKR via verbeterde informatieverstrekking. Deze aanbevelingen zijn deels administratief van aard, deels een versobering van de WKR en deels een verruiming. Een belangrijke conclusie van SEO is ook dat een wetgever zeer terughoudend moet zijn in het gebruik van de WKR voor het bereiken van aanvullende beleidsdoelstellingen.

4.6.2 Geplande evaluaties 2025-2029

In tabel 4.6.2 wordt een overzicht gegeven van de evaluaties en andere onderzoeken van fiscale regelingen die gepland staan voor de periode 2025-2029. Evaluaties met een asteriks zijn reeds afgerond en gepubliceerd.

De evaluaties van fiscale regelingen zijn ook onderdeel van de Strategische Evaluatieagenda (SEA), welke is terug te vinden in de begrotingsstukken. Voor evaluaties van fiscale regelingen zijn altijd het Ministerie van

Financiën, vanuit zijn verantwoordelijkheid voor het belastingstelsel, en het betreffende vakdepartement, vanuit zijn verantwoordelijkheid voor de beleidsdoelen, samen betrokken.

Tabel 4.6.2 Overzicht geplande evaluaties en onderzoeken m.b.t. fiscale regelingen 2025-2029

Jaar	Evaluatie	Ministerie
2025	Evaluatie WBSO*	FIN, EZ
	Evaluatie btw-vrijstellingen*	FIN, OCW
	Onderzoek verbeteringen energie-investeringsaftrek (EIA) en millieu-investeringsaftrek (MIA)	FIN, EZ, I&W
	Onderzoek jaarlijkse vrijstelling schenkbelasting kinderen	FIN
	Onderzoeken toekomstbestendigheid eigenwoningregeling	FIN, VRO
	Evaluatie werkkostenregeling*	FIN, EZ, I&W
	Evaluatie vrijstelling kunstvoorwerpen box 3	FIN, OCW
	Evaluatie fiscale regelingen voor bos- natuur- en cultuurgronden	FIN, LVVN
	Monitoring wet aanpassing fiscale bedrijfsopvolgingsfaciliteit 2024	FIN, EZ
	Monitoring fiscale regeling aandelenoptierechten	FIN
	Vervolgonderzoek vrijstelling in de overdrachtsbelasting voor taakoverdrachten tussen verenigingen en ANBI's	FIN, VRO
	Vervolgonderzoek vrijstelling in de overdrachtsbelasting voor Wijkontwikkelingsmaatschappij (WOM)	FIN, VRO
	Evaluatie accijns verlaagd tarief kleine brouwerijen	FIN
2026	Evaluatie generieke investeringsregelingen (KIA en HIR)	FIN, EZ
	Evaluatie kleineondernemersregeling (KOR)	FIN, EZ
	Evaluatie verbruiksbelasting	FIN, VWS
	Evaluatie energiebelasting – deel 1	FIN, KGG, LVVN, VRO
	Pilot actualisatie doelstellingen fiscale regelingen	FIN
	Evaluatie btw-vrijstelling financiële diensten	FIN
	Monitoring verhoging btw-tarief logies	FIN, EZ
2027	Evaluatie eigenwoningregeling	FIN, VRO
	Tussentijdse evaluatie fiscale klimaatmaatregelen glastuinbouwsector	FIN, KGG, LVVN
	Evaluatie energiebelasting - deel 2	FIN, KGG
	Evaluatie vrijstellingen OVB in de ondernemingssfeer en vrijstellingen van technische aard	FIN, EZ
	Monitoring opbrengsten afschaffen inputvrijstelling EB voor elektriciteitsopwekking	FIN, KGG
	Evaluatie kansspelbelasting	FIN, J&V
2028	Evaluatie zeevaartregelingen	FIN, I&W
	Evaluatie onbelaste reiskostenvergoeding	FIN, I&W
	Evaluatie fiscale regelingen autobelastingen	FIN, I&W, EZ
	Evaluatie assurantiebelasting	FIN
	Evaluatie verhoging btw-tarief logies	FIN, EZ
	Evaluatie milieu-investeringsaftrek (MIA) en Vamil	FIN, I&W
	Evaluatie energie-investeringsaftrek (EIA)	FIN, I&W, VRO
	Tussenevaluatie fiscale stimuleringsmaatregelen EV's	FIN, I&W
2029	Periodieke rapportage fiscale regelingen	FIN
	Evaluatie bedrijfsopvolgingsregelingen	FIN, EZ
	Evaluatie aftrek specifieke zorgkosten	FIN, VWS
	Evaluatie verlaagde btw-tarieven	FIN
	Evaluatie maatregelen giftenaftrek en geven uit vennootschap	FIN, OCW

4.7 Kwalitatieve achtergrond informatie per fiscale regeling

In deze bijlage wordt een kwalitatieve toelichting per fiscale regeling gegeven. Voor elke regeling bevat tabel 4.7.1 een korte beschrijving, het wetsartikel, de doelstelling van de regeling, het ministerie dat verantwoordelijk is voor het beleidsterrein waar de regeling betrekking op heeft, de

meest recente beleidsevaluatie, of een horizonbepaling van toepassing is, en de ramingsgrond die gebruikt is voor de schatting van het budgettaire belang in paragraaf 4.3, indien van toepassing.

Het departement dat bij elke regeling vermeld staat, is het departement dat verantwoordelijk is voor het beleidsterrein waar de regeling betrekking op heeft. De Staatsecretaris van Financiën en de bewindspersonen van het betreffende departement dragen ieder verantwoordelijkheid voor de regeling en de evaluatie daarvan, vanuit de invalshoek van hun eigen beleidsterrein. Het Ministerie van Financiën is hoofdverantwoordelijk voor de fiscale wetgeving, de uitvoering van het fiscale beleid en de budgettaire verantwoording. Conform de rijksbegrotingsvoorschriften wordt het budgettaire belang van de fiscale regelingen ook extracomptabel op de departementale begrotingen opgenomen.

4.7 Kwalitatieve achtergrond informatie per fiscale regeling

Tabel 4.7.1 Achtergrond informatie fiscale regelingen [1]

Persoonsgebonden aftrek

Regeling:	Aftrek voor scholingsuitgaven (studiekosten)
Beschrijving:	Uitgaven boven een drempelbedrag ter zake van een opleiding of studie voor het verwerven van inkomen uit werk en woning kunnen onder voorwaarden worden afgetrokken tot een maximumbedrag. Als onderdeel van het Belastingplanpakket 2020 is voorgesteld de fiscale aftrek van scholingsuitgaven, conform de daarover gemaakte afspraak in het regeerakkoord af te schaffen. De regeling is inmiddels per 1 januari 2022 afgeschaft. Tegelijkertijd is de vervangende subsidieregeling (de Subsidieregeling STAP-budget) in werking getreden per 1 maart 2022. Op grond van overgangsrecht (artikel 10a.16 Wet IB 2001) kunnen scholingsuitgaven die voor 1 juli 2015 zijn gedaan en die destijds niet tot aftrek leidden omdat recht bestond op een prestatiebeurs, alsnog (forfaitair) in aftrek kunnen worden gebracht als scholingsuitgaven indien in een jaar – na afloop van de diplomatermijn - de prestatiebeurs definitief niet wordt omgezet in een gift. Dit overgangsrecht blijft in stand tot dit materieel is uitgewerkt (2031).
Doelstelling:	Vergroten van de Nederlandse kennisinfrastructuur.
Ministerie:	OCW, Artikel 4: Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie.
Wetsartikel:	Artikel 10a.16 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie aftrekpost scholingsuitgaven, CPB, 2016. Notitie Evaluatie aftrekpost scholingsuitgaven.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Regeling:	Giftenaftrek inkomstenbelasting
Beschrijving:	Giften aan onder andere algemeen nut beogende instellingen (ANBI) zijn aftrekbaar. Periodieke giften geschieden op basis van een bij notariële of onderhandse akte vastgelegde verplichting om gedurende ten minste 5 jaren met onzekerheidsvereiste schenkingen te doen. Voor overige giften aan uitsluitend ANBI's geldt een drempelpercentage en plafondpercentage van het verzamelinkomen. Er geldt een multiplier voor giften aan culturele ANBI's. Met ingang van 2023 is de aftrek van periodieke giften beperkt.
Doelstelling:	Bevorderen van schenkingen aan bepaalde instellingen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 6.32 – 6.39a van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie giftenaftrek 2016-2021, SEO, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 410-IX nr. 42.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Regeling:	Aftrek specifieke zorgkosten
Beschrijving:	Bepaalde zorgkosten mogen worden afgetrokken. Hiervoor komt in aanmerking het deel van de kosten dat uitkomt boven het drempelbedrag en waarvoor geen vergoeding is gekregen van bijvoorbeeld de (aanvullende) zorgverzekering of de bijzondere bijstand. Onder omstandigheden geldt een verhoging van het in aftrek te brengen bedrag.
Doelstelling:	Tegemoetkoming van chronisch zieken en gehandicapten.
Ministerie:	VWS, Artikel 8: Tegemoetkoming specifieke kosten.
Wetsartikel:	Artikel 6.16 – 6.20 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie specifieke zorgkosten, Dialogic & Significant Public, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 35 925-XVI nr. 204.

Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Regeling:	Onderhoudsverplichtingen aftrek
Beschrijving:	Dit betreft het betalen en ontvangen van partneralimentatie. Omdat hierbij sprake is van inkomensoverheveling is betaalde alimentatie bij de alimentatieplichtige aftrekbaar en is ontvangen alimentatie bij de ontvanger van alimentatie belast. Ook de aftrekbaarheid van bepaalde andere onderhoudsverplichtingen zit verwerkt in de cijfers.
Doelstelling:	Het aansluiten bij draagkracht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 6.3 – 6.7 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Regeling:	Belaste ontvangen alimentatie
Beschrijving:	Dit betreft het betalen en ontvangen van partneralimentatie. Omdat hierbij sprake is van inkomensoverheveling is betaalde alimentatie bij de alimentatieplichtige aftrekbaar en is ontvangen alimentatie bij de ontvanger van alimentatie belast. Ook de aftrekbaarheid van bepaalde andere onderhoudsverplichtingen zit verwerkt in de cijfers.
Doelstelling:	Het aansluiten bij draagkracht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.105 en 3.108 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie fiscale regeling partneralimentatie, FIN, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 32140 nr. 229.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Inkomensvoorzieningen

Regeling:	Pensioen niet-belaste premie
Beschrijving:	Het werkgeversdeel van de pensioenpremie wordt niet tot het belastbare loon van de werknemer gerekend en het werknemersdeel van de pensioenpremie wordt in mindering gebracht bij het bepalen van het belastbare loon. Daar staat tegenover dat de pensioenuitkeringen wel tot het belastbare loon worden gerekend en daarmee in de belastingheffing worden betrokken. Het opgebouwde pensioenvermogen valt niet in box 3. Deze faciliteiten gelden voor pensioenopbouw over pensioengevend loon tot de aftoppingsgrens.
Doelstelling:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Ministerie:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Wetsartikel:	Artikel 18 van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Uitkomsten van MIMOSI voor de pensioenpremies en pensioenuitkeringen. Gegevens van DNB voor pensioenvermogen.

Regeling:	Pensioen belaste uitkering
Beschrijving:	Het werkgeversdeel van de pensioenpremie wordt niet tot het belastbare loon van de werknemer gerekend en het werknemersdeel van de pensioenpremie wordt in mindering gebracht bij het bepalen van het belastbare loon. Daar staat tegenover dat de pensioenuitkeringen wel tot het belastbare loon worden gerekend en daarmee in de belastingheffing worden betrokken. Het opgebouwde pensioenvermogen valt niet in box 3. Deze faciliteiten gelden voor pensioenopbouw over pensioengevend loon tot de aftoppingsgrens.
Doelstelling:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Ministerie:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Wetsartikel:	Artikel 18 van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Uitkomsten van MIMOSI voor de pensioenpremies en pensioenuitkeringen. Gegevens van DNB voor pensioenvermogen.

Regeling:	Pensioen vrijstelling box 3

Beschrijving:	Het werkgeversdeel van de pensioenpremie wordt niet tot het belastbare loon van de werknemer gerekend en het werknemersdeel van de pensioenpremie wordt in mindering gebracht bij het bepalen van het belastbare loon. Daar staat tegenover dat de pensioenuitkeringen wel tot het belastbare loon worden gerekend en daarmee in de belastingheffing worden betrokken. Het opgebouwde pensioenvermogen valt niet in box 3. Deze faciliteiten gelden voor pensioenopbouw over pensioengevend loon tot de aftoppingsgrens.
Doelstelling:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Ministerie:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Wetsartikel:	Artikel 18 van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Uitkomsten van MIMOSI voor de pensioenpremies en pensioenuitkeringen. Gegevens van DNB voor pensioenvermogen.

Regeling:	Lijfrente premieaftrek
Beschrijving:	Op grond van de Wet IB 2001 kunnen de voor een lijfrenteproduct betaalde premies als uitgaven voor inkomensvoorzieningen in box 1 in aftrek worden gebracht, binnen wettelijk bepaalde begrenzingen. Het opgebouwde vermogen valt niet in box 3. De uitkeringen worden belast in box 1. Onder lijfrenteproduct worden voorzieningen begrepen zoals een (tijdelijke) oudedagslijfrente, een nabestaandenlijfrente, lijfrenterekeningen, lijfrentebeleggingsrechten en lijfrenten voor meerderjarige invalide kinderen of kleinkinderen. Deze lijfrenteproducten dienen ter compensatie van een pensioentekort. De faciliteiten gelden voor lijfrenteopbouw over inkomen tot de aftoppingsgrens.
Doelstelling:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Ministerie:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Wetsartikel:	Artikel 3.124, eerste lid, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Gegevens belastingdienst voor premieaftrek en uitkomsten MIMOSI voor ontwikkeling premies en uitkeringen. Vermogens geschat op basis van gegevens DNB voor pensioenvermogen. Realisaties t/m [t-2].

Regeling:	Lijfrente belaste uitkering
Beschrijving:	Op grond van de Wet IB 2001 kunnen de voor een lijfrenteproduct betaalde premies als uitgaven voor inkomensvoorzieningen in box 1 in aftrek worden gebracht, binnen wettelijk bepaalde begrenzingen. Het opgebouwde vermogen valt niet in box 3. De uitkeringen worden belast in box 1. Onder lijfrenteproduct worden voorzieningen begrepen zoals een (tijdelijke) oudedagslijfrente, een nabestaandenlijfrente, lijfrenterekeningen, lijfrentebeleggingsrechten en lijfrenten voor meerderjarige invalide kinderen of kleinkinderen. Deze lijfrenteproducten dienen ter compensatie van een pensioentekort. De faciliteiten gelden voor lijfrenteopbouw over inkomen tot de aftoppingsgrens.
Doelstelling:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Ministerie:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Wetsartikel:	Artikel 3.124, eerste lid, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Gegevens belastingdienst voor premieaftrek en uitkomsten MIMOSI voor ontwikkeling premies en uitkeringen. Vermogens geschat op basis van gegevens DNB voor pensioenvermogen. Geen realisaties.

Regeling:	Lijfrente vrijstelling box 3
Beschrijving:	Op grond van de Wet IB 2001 kunnen de voor een lijfrenteproduct betaalde premies als uitgaven voor inkomensvoorzieningen in box 1 in aftrek worden gebracht, binnen wettelijk bepaalde begrenzingen. Het opgebouwde vermogen valt niet in box 3. De uitkeringen worden belast in box 1. Onder lijfrenteproduct worden voorzieningen begrepen zoals een (tijdelijke) oudedagslijfrente, een nabestaandenlijfrente, lijfrenterekeningen, lijfrentebeleggingsrechten en lijfrenten voor meerderjarige invalide kinderen of kleinkinderen. Deze lijfrenteproducten dienen ter compensatie van een pensioentekort. De faciliteiten gelden voor lijfrenteopbouw over inkomen tot de aftoppingsgrens.
Doelstelling:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Ministerie:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Wetsartikel:	Artikel 3.124, eerste lid, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Gegevens belastingdienst voor premieaftrek en uitkomsten MIMOSI voor ontwikkeling premies en uitkeringen. Vermogens geschat op basis van gegevens DNB voor pensioenvermogen. Bevat geen realisaties.

Regeling:	Nettopensioen en nettolijfrente

Beschrijving:	Bij deze oudedagsvoorzieningen voor het inkomen boven de aftoppingsgrens is de waarde van de aanspraak vrijgesteld in box 3. Bij het nettopensioen en de nettolijfrente wordt de premie of inleg betaald uit het netto-inkomen of nettovermogen. De uit de aanspraak op een nettopensioen of nettolijfrente voortvloeiende uitkering wordt niet belast in box 1.
Doelstelling:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening voor het inkomen boven de aftoppingsgrens.
Ministerie:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Wetsartikel:	Artikel 5.17 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie vrijstelling voor nettopensioen en nettolijfrente, Willis Towers Watson, 2020. Kamerstukken II 2019-2020, 32 043, nr. 547.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Gegevens AFM voor belegd vermogen in 2018, belastingdienst voor vermogensverdeling en vermogensontwikkeling uit MIMOSI.

Regeling:	Arbeidsongeschiktheidsverzekering premieaftrek
Beschrijving:	Op grond van de Wet IB 2001 kunnen de voor een arbeidsongeschiktheidsverzekering betaalde premies als uitgaven voor inkomensvoorzieningen in box 1 in aftrek worden gebracht. De uitkeringen worden belast in box 1.
Doelstelling:	Het faciliteren van de opbouw van een inkomensvoorziening ter zake van invaliditeit, ziekte of ongeval.
Ministerie:	SZW, Artikel 3: Arbeidsongeschiktheid.
Wetsartikel:	Artikel 3.124, eerste lid, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Gegevens Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2] voor premieaftrek en loonontwikkeling uit MIMOSI.

Regeling:	Arbeidsongeschiktheidsverzekering belaste uitkering
Beschrijving:	Op grond van de Wet IB 2001 kunnen de voor een arbeidsongeschiktheidsverzekering betaalde premies als uitgaven voor inkomensvoorzieningen in box 1 in aftrek worden gebracht. De uitkeringen worden belast in box 1.
Doelstelling:	Het faciliteren van de opbouw van een inkomensvoorziening ter zake van invaliditeit, ziekte of ongeval.
Ministerie:	SZW, Artikel 3: Arbeidsongeschiktheid.
Wetsartikel:	Artikel 3.124, eerste lid, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bevat geen realisaties. Raming grondslag volgt ontwikkeling premieaftrek.

Regeling:	Reisaftrek OV
Beschrijving:	Onder bepaalde voorwaarden mogen belastingplichtigen een forfaitair bedrag aan reiskosten voor per openbaar vervoer afgelegde woon-werkkilometers aftrekken in de inkomstenbelasting. Het forfait wordt verminderd met de ontvangen reiskostenvergoeding.
Doelstelling:	Stimuleren van het gebruik van openbaar vervoer voor woon-werkverkeer.
Ministerie:	IenW, Artikel 16: Openbaar Vervoer en Spoor.
Wetsartikel:	Artikel 3.80 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie reisaftrek OV, FIN, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 23 645 nr. 818.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].

Regeling:	Schenk- en erfbelasting Eenmalige vrijstelling kinderen
Beschrijving:	Voor schenkingen van ouders aan kinderen tussen de 18 en 40 jaar geldt een eenmalig verhoogde vrijstelling van schenkbelasting. Voorwaarde is dat het kind niet eerder een verhoogde vrijstelling heeft gebruikt voor een schenking van de ouder. Er is geen bestedingsdoel verbonden aan de vrijstelling. De eenmalig verhoogde vrijstelling kan extra worden verhoogd indien het geschonken bedrag is bestemd voor de betaling van kosten van een studie of opleiding, welke kosten aanzienlijk hoger zijn dan gebruikelijk.
Doelstelling:	Ouders de mogelijkheid geven hun kind belastingvrij financiële ondersteuning te geven, bijvoorbeeld hulp bij de aankoop van een eigen woning, de inrichting van een woning, het opzetten van een eigen praktijk e.d. Oorspronkelijk was de vrijstelling gekoppeld aan het huwelijk van het kind maar door een amendement is dit losgekoppeld omdat de beperking bij huwelijk principieel onjuist werd geacht tegenover hen die niet (kunnen) huwen en ook eenmalige steun kunnen gebruiken.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 33 van de Successiewet 1956
Evaluatie:	Evaluatie eenmalig verhoogde schenkingsvrijstellingen kinderen, FIN, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 31066 nr. 1447.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op aangiftegegevens. Het gegeven budgettaire belang is het bedrag dat belastinplichtigen zouden moeten betalen als de vrijstelling niet van toepassing was geweest. Het is dus de fictief verschuldigde schenkbelasting over de schenkingen in dat jaar, gegeven de omvang van de schenkingen. Realisaties t/m [t-2].

Regeling:	Middelingsregeling

Beschrijving:	Een belastingplichtige met wisselende jaarinkomens kan op verzoek inkomstenbelasting terugkrijgen door de verschuldigde belasting te herrekenen uitgaande van een gelijkmatige toedeling van het inkomen van drie opeenvolgende kalenderjaren aan die jaren. Teruggaaf wordt alleen verleend voor zover het verschil tussen de geheven belasting over het middelingstijdvak en de herrekende belasting over deze drie jaren meer bedraagt dan het drempelbedrag Als onderdeel van Belastingplan 2023 is de middelingsregeling per 2023 af geschaft. Dit betekent dat 2022-2024 het laatste tijdvak is waarover middeling kan worden toegepast.
Doelstelling:	Beperken van het progressienadeel bij (sterk) wisselende jaarinkomens.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 10a.28 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie middelingsregeling, FIN, 2018. Kamerstukken II 2018-2019, 32 140, nr. 49.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aanslagen inkomstenbelasting t/m [t-1]. Budgettair belang is op kasbasis. Realisaties t/m [t-2].

(Eigen) woning

Regeling:	Hypotheekrenteaftrek
Beschrijving:	Over eigenwoningschuld betaalde rente is aftrekbaar van het inkomen in box 1 (hypotheekrenteaftrek). De afgelopen jaren is een aantal beperkende maatregelen doorgevoerd: sinds 2013 dienen nieuwe leningen in dertig jaar volledig en minimaal annuïtair afgelost te worden om in aanmerking te komen voor renteaftrek en sinds 2014 wordt het maximale aftrektarief jaarlijks met 0,5%-punt gereduceerd. Vanaf 2020 wordt het maximale aftrektarief versneld afgebouwd met 3%-punt per jaar. Vanaf 2023 is het aftrektarief gelijk aan het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting.
Doelstelling:	Het bevorderen van eigenwoningbezit.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 3.120, eerste lid, onderdeel a, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie eigenwoningregeling, SEO en Panteia, 2019. Kamerstukken II 2019-2020, 32 847, nr. 583.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Regeling:	Aftrek financieringskosten eigen woning
Beschrijving:	Kosten van geldleningen die behoren tot de eigenwoningschuld zijn aftrekbaar van het inkomen in box 1. Sinds 2014 wordt het maximale aftrektarief jaarlijks met 0,5%-punt gereduceerd. Vanaf 2020 wordt het maximale aftrektarief versneld afgebouwd met 3%-punt per jaar. Vanaf 2023 is het aftrektarief gelijk aan het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting.
Doelstelling:	Het bevorderen van eigenwoningbezit.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 3.120, eerste lid, onderdeel b, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie eigenwoningregeling, SEO en Panteia, 2019. Kamerstukken II 2019-2020, 32 847, nr. 583.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Regeling:	Aftrek periodieke betalingen erfpacht, opstal en beklemming
Beschrijving:	Periodieke betalingen op grond van de rechten van erfpacht, opstal en beklemming, met betrekking tot de eigen woning zijn aftrekbaar van het inkomen. Sinds 2014 wordt het maximale aftrektarief jaarlijks met 0,5%-punt gereduceerd. Vanaf 2020 wordt het maximale aftrektarief versneld afgebouwd. Vanaf 2023 is het aftrektarief gelijk aan het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting.
Doelstelling:	Het bevorderen van eigenwoningbezit.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 3.120, eerste lid, onderdeel c, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie eigenwoningregeling, SEO en Panteia, 2019. Kamerstukken II 2019-2020, 32 847, nr. 583.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Regeling:	Aftrek rente en kosten van geldleningen over restschuld vervreemde eigen woning
Beschrijving:	Als aftrekbare kosten met betrekking tot een eigen woning worden voor een periode van vijftien jaar na het tijdstip van vervreemding van een eigen woning mede aangemerkt de renten en kosten van geldleningen voor een restschuld van die vervreemde woning. Van een restschuld is sprake, wanneer bij een vervreemding van een eigen woning in de periode van 29 oktober 2012 tot en met 31 december 2017 de op deze woning betrekking hebbende schuld tot een negatief vervreemdingssaldo heeft geleid. De aftrek voor rente en kosten en geldleningen over restschuld vervreemde eigen woning betreft een tijdelijke crisismaatregel die afliep in 2017. De gevallen die al gebruik maakten van de regeling voor 2018 kunnen de aftrek nog maximaal vijftien jaar toepassen. Sinds 2014 wordt het maximale aftrektarief jaarlijks met 0,5%-punt gereduceerd. Vanaf 2020 wordt het maximale aftrektarief versneld afgebouwd. Vanaf 2023 is het aftrektarief gelijk aan het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting.

Doelstelling:	Tijdelijke crisismaatregel ter bevordering van de doorstroming op de woningmarkt.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 3.120 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Regeling:	Aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld
Beschrijving:	Aan eigenwoningbezitters zonder eigenwoningschuld of met een lage eigenwoningschuld wordt een aftrek toegekend ter hoogte van een deel van het verschil tussen het eigenwoningforfait en de daarop drukkende aftrekbare kosten. De regeling wordt vanaf 2019 in een periode van dertig jaar uitgefaseerd.
Doelstelling:	Bevordering aflossing eigenwoningschuld en lastenverlichting eigenaar-bewoners met geen of een lage eigenwoningschuld.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 3.123a van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie eigenwoningregeling, SEO en Panteia, 2019. Kamerstukken II 2019-2020, 32 847, nr. 583.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Regeling:	Schenk- en erfbelasting Eenmalige vrijstelling eigen woning
Beschrijving:	Voor schenkingen aan personen tussen de 18 en 40 jaar ten behoeve van de eigen woning geldt een eenmalige vrijstelling van schenkbelasting. De vrijstelling is in 2023 verlaagd en met ingang van 2024 volledig afgeschaft.
Doelstelling:	Verminderen van de eigenwoningschuld van Nederlandse huishoudens en beperken van het percentage onderwaterhypotheken.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Vervallen
Evaluatie:	Evaluatie schenkingsvrijstelling eigen woning, SEO, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 35 518 nr. G.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming is gebaseerd op aangiftegegevens. Realisaties t/m [t-3]. Het gegeven budgettaire belang is het bedrag dat belastingplichtigen in dat jaar zouden moeten betalen als de vrijstelling niet van toepassing was geweest. Het is dus de fictief verschuldigde schenkbelasting over de schenkingen in dat jaar, gegeven de omvang van de schenkingen.

Regeling:	Eigenwoningforfait
Beschrijving:	Huishoudens met een eigen woning dienen een percentage van de WOZ-waarde van hun woning bij het belastbaar inkomen in box 1 op te tellen. Dit percentage is afhankelijk van de hoogte van de WOZ-waarde en wordt jaarlijks vastgesteld. Het eigenwoningforfait staat los van de aftrekbaarheid van rente en kosten voor de eigen woning, die ook in box 1 valt. Deze regeling is de keerzijde van de aftrekbaarheid van rente en kosten voor de eigen woning.
Doelstelling:	Het doelmatig belasten van het voordeel in natura (het woongenot) van een eigen woning, door een forfaitaire benadering.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 3.112 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie eigenwoningregeling, SEO en Panteia, 2019. Kamerstukken II 2019-2020, 32 847, nr. 583.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste bijtelpost is.

Regeling:	OVB Verlaagd tarief woning niet-starters
Beschrijving:	In 2021 is de tariefdifferentiatie in de overdrdachtsbelasting ingevoerd waardoor woningen bestemd voor hoofdbewoning onder een laag tarief vallen en woningen niet bestemd voor hoofdbewoning onder het algemene tarief vallen. Voor niet-starters is het lage overdrachtsbelasting tarief van toepassing. Dit tarief is uitsluitend van toepassing op de verkrijging van woningen.
Doelstelling:	Structureel bevorderen van de doorstroming op de woningmarkt.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie verlaging overdrachtsbelasting 2011-2012, CPB, 2020. Evaluatie verlaging overdrachtsbelasting 2011-2012.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Macro-raming opbrengsten ovb, gegevens van het Kadaster. Realisaties voor 2022 en 2023.

Regeling:	OVB Vrijstelling woning starters
Beschrijving:	Eenmalige vrijstelling voor aankoop van een woning onder de woningwaardegrens door een persoon die meerderjarig is en jonger is dan 35 jaar en de woning zelf gaat bewonen.
Doelstelling:	De positie van starters op de woningmarkt verbeteren ten opzichte van andere kopers.

Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Macro-raming opbrengsten ovb, gegevens van het Kadaster. Realisaties voor 2022 en 2023.

Regeling:	OVB Vrijstelling terugkoop VoV woningen
Beschrijving:	Het terugkopen van een VoV (verkoop onder voorwaarden)-woning van een particulier door een VoV-aanbieder wordt onder specifieke voorwaarden vrijgesteld van overdrachtsbelasting.
Doelstelling:	Het aantrekkelijk houden voor VoV-aanbieders om, ook na invoering van de wet differentiatie overdrachtsbelasting, VoV-woningen met gunstige voorwaarden te verkopen aan koopstarters.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers van Stichting Opmaat, raming vanaf 2022.

Regeling:	Verlaagd woningtarief 8% overdrachtsbelasting
Beschrijving:	Per 2026 kent de overdrachtsbelasting een nieuw tarief van 8%. Dit tarief is van toepassing als de verkrijger de woning niet anders dan tijdelijks als hoofdverblijf gaat gebruiken. Voor verkrijgers die de woning wél anders dan tijdelijk als hoofdverblijf gebruiken, blijft het bestaande 2%-tarief voor hoofdbewoners óf de startersvrijstelling van toepassing. Het algemeen tarief van 10,4% geldt per 2026 enkel voor niet-woningen.
Doelstelling:	Het aanbod van huurwoningen vergroten, investeringen in private huurwoningen te stimuleren en het bouwen van meer private huurwoningen te stimuleren.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 14, tweede lid van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Macro-raming opbrengsten ovb, gegevens van het Kadaster.

Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen

Regeling:	Vermindering verhuurderheffing
Beschrijving:	Deze regeling is beschikbaar voor belastingplichtigen in het kader van de verhuurderheffing, die onder andere investeren in huurwoningen met een huurprijs onder de liberalisatiegrens. Het bedrag aan heffingsvermindering dat genoemd is in de investeringsverklaring van RVO, wordt van de verhuurderheffing afgetrokken. Het budget is € 698,5 miljoen over de jaren 2014 tot en met 2021. Met ingang van 2019 is een nieuwe heffingsvermindering geïntroduceerd. Het doel hiervan is het stimuleren van de verduurzaming van huurwoningen door verhuurders. Het beschikbare budget voor deze nieuwe heffingsvermindering loopt jaarlijks op met € 26 miljoen tot structureel € 104 miljoen in 2022. Per 2020 is in de verhuurderheffing aanvullend een structurele heffingsvermindering van € 100 miljoen per jaar opgenomen voor nieuwbouw van woningen in regio's waar de druk op de woningmarkt het grootst is. De verhuurderheffing is per 2023 afgeschaft. Hierdoor vervalt per 2023 ook het recht op heffingsverminderingen.
Doelstelling:	Stimulering van maatschappelijk gewenste investeringen (zoals sloop, renovatie, transformatie en nieuwbouw van huurwoningen).
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Vervallen
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingsverminderingen verhuurderheffing (bijlage bij de Rapportage verhuurderheffing 2020 en evaluatie heffingsverminderingen), Ecorys, 2020. Kamerstukken II 2019-2020, 34 652 nr. H.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-1]. Realisaties t/m [t-2].

Regeling:	Kamerverhuurvrijstelling
Beschrijving:	Indien de inkomsten uit verhuur - anders dan voor korte duur - van woonruimte die geen zelfstandige woning vormt en onderdeel is van het hoofdverblijf van de verhuurder, niet meer bedragen dan een maximumbedrag per jaar, blijft het verhuurde deel van de eigen woning vallen onder de fiscale behandeling van de eigen woning, in plaats van de forfaitaire vermogensrendementsheffing in box 3. Het maximumhuurbedrag wordt jaarlijks op basis van de huurontwikkeling geïndexeerd.
Doelstelling:	Vergroten van het particuliere kameraanbod, met name voor studenten.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 3.114 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Rapport evaluatie kamerverhuurvrijstelling, BZK, 2017. Kamerstukken II 2017-2018, 33 104, nr. 12.
Horizonbepaling:	N.v.t.

Ramingsgrond:	Raming zonder recente gegevensbron. Laatst gebruikte bron betreft cijfers VROM uit 2006 over aantal kamers. Kosten geraamd op basis van inschattingen over aantal kamers en van o.a. gemiddelde WOZ-waarde, EWS, rente, en belasting box 3 in het betreffende belastingjaar.

Regeling:	Heffingvrij vermogen/inkomen box 3
Beschrijving:	Een algemene vrijstelling in box 3. Bij een rendementsgrondslag groter dan het heffingvrije vermogen, wordt alleen het voordeel uit het meerdere in de heffing betrokken. Het bedrag aan heffingvrij vermogen wordt jaarlijks geïndexeerd en is per 2023 beleidsmatig verhoogd.
Doelstelling:	Doelmatigheid (vermindering van aantal belastingplichtigen).
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 5.5 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.

Regeling:	Vrijstelling rechten op bepaalde kapitaalsuitkeringen, waaronder KEW, box 3
Beschrijving:	In het overgangsrecht van de Wet IB 2001 zijn vrijstellingen voor bepaalde kapitaalverzekeringen, spaarrekeningen en beleggingsrechten opgenomen. Onder voorwaarden geldt een box 1-vrijstelling voor het voordeel (de uitgekeerde rente of het rendement op de premie/inleg) uit een kapitaalverzekering eigen woning (KEW), spaarrekening eigen woning (SEW) en beleggingsrecht eigen woning (BEW) waardoor deze niet in box 3 vallen. Per 1 april 2013 is de faciliteit vervallen en voor bestaande contracten ondergebracht in het overgangsrecht. Het kapitaal dan wel de inleg kunnen niet meer worden verhoogd en de looptijd kan niet worden verlengd. Tevens gelden er onder bepaalde voorwaarden vrijstellingen voor andersoortige kapitaalverzekeringen waarvan de inkomsten vrijgesteld waren onder de Wet IB 1964.
Doelstelling:	Eerbiedigen van bestaande rechten op bepaalde vrijstellingen kapitaalsuitkeringen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 10bis.1 van de Wet Inkomstenbelasting 2001 voor KEW, SEW en BEW. Hoofdstuk 2, artikel I, onderdeel AN van de Invoeringswet Wet inkomstenbelasting 2001 voor de andersoortige kapitaalverzekeringen waarvan de inkomsten vrijgesteld waren onder de Wet IB 1964.
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Extrapoleren van gegevens van DNB (tot en met 2015) en het Verbond van Verzekeraars (tot en met 2016) over levensverzekeringen. Realisaties t/m [t-7].

Regeling:	Vrijstelling rechten op kapitaalsuitkering bij overlijden box 3
Beschrijving:	Rechten op prestaties uit levensverzekering in verband met het overlijden van de belastingplichtige worden tot een maximumbedrag vrijgesteld van de rendementsgrondslag. De prestaties kunnen de vorm hebben van een kapitaalsuitkering of een uitkering in natura (het verzorgen van de uitvaart van de verzekeringnemer).
Doelstelling:	Sociaal beleid (aangezien sprake is van financiering van een begrafenis of crematie) en doelmatigheid (het voorkomen van administratieve lasten voor polissen met een financieel beperkte omvang).
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 5.10, onderdeel a, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatierapport Vrijstelling rechten op kapitaalsuitkeringen bij overlijden in box 3, FIN, 2005. Kamerstukken II 2005-2006, 30 375, nr. 2.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Extrapoleren van gegevens van DNB over overlijdensverzekeringen t/m [t-6]. Realisaties t/m [t-7]

Regeling:	Vrijstelling groen beleggen box 3
Beschrijving:	Op grond van deze regeling is een maximumbedrag aan groene beleggingen vrijgesteld van de rendementsgrondslag van de vermogensrendementsheffing. Beleggers met een fiscale partner hebben gezamenlijk recht op een vrijstelling dubbel dit maximumbedrag. Het bedrag van de vrijstelling wordt jaarlijks geïndexeerd.
Doelstelling:	Kapitaal van particuliere spaarders en beleggers trekken en deze beschikbaar maken voor de financiering van risicovolle projecten die het milieu- en natuurbeleid ten goede komen en die anders niet zouden worden gerealiseerd.
Ministerie:	IenW, Artikel 21: Circulaire Economie.
Wetsartikel:	Artikel 5.13-5.14 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Beleidsevaluatie Regeling groenprojecten 2010-2017: eindrapport, RVO, 2020. Kamerstukken II 2019-2020, 30 196, nr. 709.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Voorspellingen obv cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-3] en jaarcijfers RVO voor ontwikking grondslag groene beleggingen.

Regeling:	Heffingskorting groen beleggen box 3

Beschrijving:	De heffingskorting voor groene beleggingen sluit aan op de vrijstelling in box 3 voor groene beleggingen. De korting bedraagt van een percentage van het bedrag dat is vrijgesteld van de vermogensrendementsheffing.
Doelstelling:	Kapitaal van particuliere spaarders en beleggers trekken en deze beschikbaar maken voor de financiering van risicovolle projecten die het milieu- en natuurbeleid ten goede komen en die anders niet zouden worden gerealiseerd.
Ministerie:	IenW, Artikel 21: Circulaire Economie.
Wetsartikel:	Artikel 8.19 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Beleidsevaluatie Regeling groenprojecten 2010-2017: eindrapport, RVO, 2020. Kamerstukken II 2019-2020, 30 196, nr. 709.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Voorspellingen obv cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-3] en jaarcijfers RVO voor ontwikking grondslag groene beleggingen.

Regeling:	Fiscale faciliteiten Natuurschoonwet
Beschrijving:	De Natuurschoonwet 1928 voorziet in fiscale tegemoetkomingen in de schenk- en erfbelasting, overdrachtsbelasting, inkomstenbelasting, vennootschapsbelasting en onroerendzaakbelasting aan eigenaren van onroerende zaken als deze eigenaren hun onroerend goed als landgoed in stand houden en daarmee het natuurschoon bevorderen. Er zijn extra faciliteiten indien het landgoed voor het publiek wordt opengesteld.
Doelstelling:	Het natuurschoon en cultureel erfgoed behouden door landgoederen als geheel te bewaren en versnippering tegen te gaan. Stimuleren van particulier natuurbeheer en realisatie van nieuwe natuur en bos door particulieren op landbouwgrond. Openstelling van landgoederen voor het publiek.
Ministerie:	LVVN, Artikel 22: Natuur, visserij en gebiedsgericht werken.
Wetsartikel:	Artikel 7-9a van de Natuurschoonwet 1928 en o.a. artikel 5.7, eerste lid, onderdeel c van de Wet op de inkomstenbelasting 2001 en artikel 220d, eerste lid, onderdeel d van de Gemeentewet.
Evaluatie:	Beleidsevaluatie van de Natuurschoonwet 1928, Ecorys, 2016. Kamerstukken II 2016-2017, 33 576, nr. 90.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Aantal gerangschikte landgoederen volgens RVO t/m [t-1]. Geen aangiftecijfers beschikbaar, dus het budgettaire belang wordt voor alle jaren geraamd aan de hand van inschattingen van de Belastingdienst.

Regeling:	Keuzeregeling partiële buitenlandse belastingplicht
Beschrijving:	Op grond van deze regeling kunnen werknemers die gebruikmaken van de 30%-regeling ervoor kiezen om voor de heffing in de inkomstenbelasting voor box 2 en box 3 behandeld te worden als buitenlands belastingplichtige, ondanks dat zij in Nederland wonen. Hierdoor worden in het buitenland gerealiseerde inkomsten uit box2 en box3 niet in de heffing betrokken. Via een amendement op BP2024 is de regeling met ingang van 2025 afgeschaft. Er geldt overgangsrecht tot en met 2026 voor degenen die vóór 1 januari 2024 gebruik maakten van de 30%-regeling.
Doelstelling:	Deze regeling zorgt ervoor dat het Nederlandse fiscale stelsel geen belemmering vormt om in Nederland te komen werken. Dit zal met name aan de orde zijn in de situatie waarin een werknemer over relatief veel vermogen in het buitenland beschikt dan wel vermogensinkomsten in het buitenland heeft.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 2.6 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Box 2- en box 3 inkomsten belastingplichtingen, geraamd met nederlandse belastingplichtigen met vergelijkbare looninkomsten. Reeks bevat geen realisaties.

Verlaging lastendruk in de winstsfeer

Regeling:	Zelfstandigenaftrek
Beschrijving:	De zelfstandigenaftrek is een aftrek van een vast bedrag in de IB. Ondernemers hebben recht op de zelfstandigenaftrek als zij voldoen aan het urencriterium. Na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd wordt de zelfstandigenaftrek gehalveerd. Vanaf 2020 wordt de zelfstandigenaftrek stapsgewijs verlaagd.
Doelstelling:	Stimuleren ondernemerschap, steun voor kleine zelfstandigen, het mogelijk maken van investeringen en reserveringen en lastenverlichting voor het MKB
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.76 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapsregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].

Regeling:	Extra zelfstandigenaftrek starters
Beschrijving:	Startende ondernemers in de IB die in één of meer van de vijf voorgaande jaren geen ondernemer waren en bij wie in die periode niet meer dan tweemaal de zelfstandigenaftrek is toegepast, hebben recht op een extra zelfstandigenaftrek.

Doelstelling:	Stimuleren ondernemerschap, bevorderen bereidheid lopen startersrisico en stimuleren starten onderneming vanuit arbeidsongeschiktheid.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.76, derde lid, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapsregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].

Regeling:	Meewerkaftrek
Beschrijving:	Indien de partner van een ondernemer in de IB meewerkt in diens onderneming zonder hiervoor een vergoeding te ontvangen, heeft de ondernemer die voldoet aan het urencriterium recht op de meewerkaftrek. De aftrek is afhankelijk van het aantal door de partner gewerkte uren in de onderneming.
Doelstelling:	Fiscaal faciliteren van arbeid in de onderneming van de partner zonder de verplichting tot het aangaan van een arbeidsovereenkomst.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.78 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapsregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Regeling:	Stakingsaftrek
Beschrijving:	Bij de staking van een onderneming of een deel ervan is van de behaalde stakingswinst een maximumbedrag vrijgesteld van belastingheffing in de IB. Op de in een kalenderjaar berekende stakingsaftrek wordt de in het verleden genoten stakingsaftrek in mindering gebracht.
Doelstelling:	De stakingsaftrek beoogt een verzachting van belastingheffing te geven over de stakingswinst. De stakingsaftrek is de voortzetting – zij het op een lager niveau – van de stakingsvrijstelling van de Wet IB 1964.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.79 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapsregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].

Regeling:	Aftrek speur- en ontwikkelingswerk
Beschrijving:	Ondernemers in de IB die voldoen aan het urencriterium en in het kalenderjaar ten minste 500 uur hebben besteed aan werk dat bij een zogenoemde S&O-verklaring kwalificeert als speur- en ontwikkelingswerk, hebben recht op een vast bedrag als aftrek. Voor starters wordt deze aftrek onder voorwaarden verhoogd.
Doelstelling:	Bevorderen van technologische vernieuwingen.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.77 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie WBSO 2011–2017, Dialogic, 2019. Kamerstukken II 2018-2019, 32 637, nr. 358.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-3].

Regeling:	Willekeurige afschrijving starters
Beschrijving:	Startende ondernemers in de IB kunnen op basis van deze regeling willekeurig afschrijven op bedrijfsmiddelen die zijn aangeschaft in een kalenderjaar waarover voor hen de extra zelfstandigenaftrek starters van toepassing was.
Doelstelling:	Stimuleren ondernemerschap, bevorderen bereidheid lopen startersrisico en bevorderen investeringen
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.34 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapsregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming zonder gegevensbron, de budgettaire kosten zijn gebaseerd op een veronderstelling van het aantal gebruikers en hun investeringen. Realisaties t/m [t-7].

Regeling:	Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart

Beschrijving:	Op verzoek van de belastingplichtige wordt, in afwijking van het algemeen systeem van winstbepaling in de IB en Vpb, de winst uit zeescheepvaart op basis van deze regeling forfaitair bepaald. Uitgangspunt hierbij vormt de tonnage van de schepen waarmee die winst wordt behaald. Als voor een schip voor de tonnageregeling wordt gekozen, geldt dit voor een periode van 10 jaar.
Doelstelling:	Versterken van het maritieme cluster, het bevorderen van werkgelegenheid verbonden aan het varen onder Nederlandse vlag en het versterken van de Nederlandse concurrentiepositie
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en Havens.
Wetsartikel:	Artikel 3.22-3.24 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale maatregelen in het Nederlandse zeescheepvaartbeleid in de periode 2014 tot en met 2019, Deloitte, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 31 409, nr 357.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Tot 2020 raming zonder actuele gegevensbron. Met ingang van 2020: Cijfers Belastingdienst aangifte vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang wordt bepaald door verschil in berekende belasting met en zonder de fiscale regeling.

Regeling:	Doorschuifregelingen IB-ondernemers bij overlijden en overdracht naar werknemer of mede-ondernemer
Beschrijving:	Artikel 3.62 IB: op verzoek (bij de aangifte van de overleden belastingplichtige) wordt het verkrijgen van een ib-onderneming krachtens erfrecht of huwelijksvermogensrecht niet als een vervreemding aangemerkt bij (mede) voortzetten onderneming. Artikel 3.63 Wet IB 2001 maakt het (op verzoek en onder voorwaarden) geruisloos doorschuiven van (een gedeelte van) een onderneming naar een medeondernemer of werknemer mogelijk. De overdracht kan tegen een zakelijke overdrachtsprijs zijn (verkoop) of bijvoorbeeld om niet (schenking).
Doelstelling:	Ondersteunen van de continuïteit van de onderneming, in het kader van liquiditeitsproblemen die kunnen ontstaan als gevolg van de fiscale claim die rust op een bedrijfsoverdracht.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.62 en 3.63 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht, CPB, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 35 925 IX, nr 30.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming gebaseerd op forfaitaire doorgeschoven belastingclaim uit aangiften schenk- en erfbelasting.

Regeling:	Doorschuifregelingen AB-houders bij schenken en overlijden
Beschrijving:	Onder voorwaarden wordt (op verzoek) een overgang krachtens huwelijksvermogensrecht, erfrecht of schenking, van een aanmerkelijk belang niet als vervreemding aangemerkt. De verkrijgingprijs van de aandelen van de overdrager wordt dan doorgeschoven naar de overnemer.
Doelstelling:	Het waarborgen van de continuïteit van de onderneming, doordat op het moment van overgang niet hoeft te worden afgerekend over het verschil tussen de waarde in het economische verkeer en de verkrijgingsprijs van de aandelen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 4.17a en c, en 4.39a en c van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht, CPB, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 35 925 IX, nr 30.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming gebaseerd op forfaitaire doorgeschoven belastingclaim uit aangiften schenk- en erfbelasting.

Regeling:	Schenk- en erfbelasting Bedrijfsopvolgingsfaciliteit
Beschrijving:	Voor een geërfde of geschonken onderneming geldt, indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan, een voorwaardelijke vrijstelling van erfbelasting respectievelijk schenkbelasting voor het ondernemingsvermogen. Indien de geërfde of geschonken onderneming voor een periode van vast aantal jaar wordt voortgezet, wordt de voorwaardelijke vrijstelling definitief. De vrijstelling bedraagt een vast percentage van de going-concernwaarde van de onderneming tot een maximumbedrag. Voor het meerdere geldt een vrijstelling van een lager percentage.
Doelstelling:	Voorkomen dat belastingheffing bij overdracht de continuïteit van bedrijven in gevaar brengt.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 35b van de Successiewet 1956
Evaluatie:	Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht, CPB, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 35 925 IX, nr 30.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisaties t/m [t-4]. De raming is gebaseerd op aangiftegegevens. Het gegeven budgettaire belang is het bedrag dat belastinplichtigen zouden moeten betalen als de (gedeeltelijke) vrijstelling niet van toepassing was geweest, verminderd met de verschuldigde belasting onder de (gedeeltelijke) vrijstelling.

Regeling:	Schenk- en erfbelasting Faciliteiten ANBI's
Beschrijving:	ANBI's zijn per 2006 geheel vrijgesteld van schenk- en erfbelasting. Voor sociaal belang behartigende instellingen (SBBI's) is de vrijstelling ingegaan per 2010.
Doelstelling:	Bevorderen van schenken en nalaten aan ANBI's en SBBI's.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 32 van de Successiewet 1956

Evaluatie:	Evaluatie van de praktijk rondom ANBI's en SBBI's, Dialogic, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 34552 nr. N.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming gebaseerd op diverse bronnen: cijfers Belastingdienst over giftenaftrek en cijfers uit de studie Geven in Nederland (gebaseerd op jaarverslagen goede doelen). Het gegeven budgettaire belang is het bedrag dat belastinplichtigen zouden moeten betalen als de vrijstelling niet van toepassing was geweest. Realisaties t/m 2005.

Regeling:	Faciliteit geven uit vennootschap
Beschrijving:	Giften aan onder andere ANBI's zijn aftrekbaar. De totale aftrek in de Vpb bedraagt een percentage van de winst tot een maximumbedrag. Als de giften aftrekbaar zijn voor de Vpb worden zij tevens niet gezien als uitdeling in box 2. Er geldt een multiplier voor giften aan culturele ANBI's.
Doelstelling:	Bevorderen van schenkingen aan bepaalde instellingen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 16 van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 en Artikel 4.13, vierde lid, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie giftenaftrek 2016-2021, SEO, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 410-IX nr. 42.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Gegevens Belastingdienst aangifte vennootschapsbelasting t/m [t-2]. Daarna ontwikkeling grondslag volgens bbp en raming uitbreiding geven uit vennootschap in Belastingplan 2024.

Regeling:	Mkb-winstvrijstelling
Beschrijving:	De mkb-winstvrijstelling is een vrijstelling van een deel van de winst voor ondernemers in de IB. De mkb-winstvrijstelling is een percentage van de winst nadat de winst is verminderd met de ondernemersaftrek.
Doelstelling:	Stimuleren ondernemerschap en gelijktrekken effectieve belastingdruk bij IB-ondernemers met bv/DGA's
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.79a van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapsregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].

Regeling:	Terbeschikkingstellingsvrijstelling
Beschrijving:	De terbeschikkingstellingsvrijstelling bedraagt een vast percentage van het gezamenlijke bedrag van het resultaat uit terbeschikkingstellingswerkzaamheden, te weten het ter beschikking stellen van vermogensbestanddelen aan een verbonden onderneming, werkzaamheid of vennootschap.
Doelstelling:	Het voorkomen van arbitrage tussen de verschillende boxen en een beter evenwicht in fiscale behandeling tussen enerzijds ondernemers en anderzijds houders van een aanmerkelijk belang.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.99b van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapsregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].

Regeling:	Laag vpb-tarief
Beschrijving:	Voor winsten tot een vast maximumbedrag geldt een verlaagd tarief in de vennootschapsbelasting.
Doelstelling:	Ondersteunen van het MKB
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 22 van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969
Evaluatie:	Evaluatierapport CPB van het lage tarief in de vennootschapsbelasting, CPB, 2024. Kamerstuk 2024-2025, 32 140 nr. 220.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte vennootschapsbelasting t/m [t-3]. CPB-raming (KMEV) basis voor ramingen.

Regeling:	Innovatiebox
Beschrijving:	Op verzoek en onder voorwaarden worden winsten uit zelf-ontwikkelde immateriële activa belast in de vennootschapsbelasting. Het tarief in de innovatiebox is tussen 2017 en 2021 in twee stappen verhoogd van 5% naar 9%. Bij toerekening van winsten aan een immaterieel activum kan gekozen worden voor een forfaitaire regeling voor maximaal 3 jaar. Hierbij wordt van een belastingplichtige met een zelf-ontwikkeld immaterieel activum van een vast percentage van de winst aangemerkt als winsten uit immateriële activa met een maximumbedrag.
Doelstelling:	Primair het bevorderen van het vestigingsklimaat voor innovatieve ondernemingen in Nederland en secundair het stimuleren, aantrekken en behouden van speur- en ontwikkelingswerk.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.

Wetsartikel:	Artikel 12b-12bg van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969
Evaluatie:	Evaluatie van de Innovatiebox 2010-2019, Dialogic & SEO, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 418 nr. 127.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte vennootschapsbelasting t/m [t-3].

Regeling:	Liquidatie- en stakingsverliesregeling
Beschrijving:	Onder toepassing van de deelnemingsvrijstelling zijn winsten en verliezen die een belastingplichtige behaalt door middel van een deelneming vrijgesteld in de vennootschapsbelasting. De liquidatieverliesregeling vormt een uitzondering hierop op grond waarvan het verlies op een deelneming – onder voorwaarden – toch in aftrek kan worden gebracht als de deelneming wordt ontbonden.
Doelstelling:	Het kunnen verrekenen van verliezen van deelnemingen en op deze wijze bevorderen vestigingsklimaat.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 13d van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte vennootschapsbelasting t/m [t-3].

Regeling:	Herinvesteringsreserve
Beschrijving:	De boekwinst bij vervreemding van een bedrijfsmiddel kan onder voorwaarden worden gereserveerd door middel van de herinvesteringsreserve (HIR). De betreffende boekwinst wordt daardoor niet meteen belast. Om gebruik te maken van de HIR dient de boekwinst te worden aangewend voor een vervangend bedrijfsmiddel binnen 3 jaar na het jaar van vervreemding. Bij aanschaf van het vervangend bedrijfsmiddel wordt de HIR vervolgens in mindering gebracht op de aanschafprijs, hetgeen toekomstige afschrijvingen op het nieuwe bedrijfsmiddel beperkt. Wanneer (een deel van) de HIR niet tijdig wordt aangewend voor een vervangend bedrijfsmiddel, wordt deze (of het restant van de HIR) opgeteld bij de winst.
Doelstelling:	Voorkomen dat belastingheffing bij realisatie van boekwinst op investeringen de continuïteit van de bedrijfsvoering in gevaar brengt.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.54 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomsten- en vennootschapsbelasting t/m [t-3]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Regeling:	Kleinschaligheidsinvesteringsaftrek
Beschrijving:	De kleinschaligheidsinvesteringsaftrek vormt, als onderdeel van de investeringsaftrek in de IB en Vpb, een extra aftrek over een gedeelte van het investeringsvolume. De hoogte van de aftrek is afhankelijk van de hoogte van de investering.
Doelstelling:	Bevorderen van investeringen van relatief geringe omvang, die in het algemeen gedaan zullen worden in het midden- en kleinbedrijf.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.41 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie fiscale ondernemerschapsregelingen, SEO, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 31 311, nr. 186.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomsten- en vennootschapsbelasting t/m [t-3]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-4]. Geraamde endogene groei vanaf 2021 is gelijk aan groei investeringen overige vaste activa volgens de CEP 2023 raming van het CPB.

Regeling:	Energie-investeringsaftrek (EIA)
Beschrijving:	De EIA vormt, als onderdeel van de investeringsaftrek in de IB en Vpb, een extra aftrek op de fiscale winst verleend voor door de Minister van EZK aangewezen investeringen (Energielijst) in nieuwe energiebesparende bedrijfsmiddelen en maatregelen. De EIA is een gebudgetteerde regeling met een systematiek van meerjarige budgetegalisatie.
Doelstelling:	Stimuleren van investeringen ten behoeve van een doelmatig energiegebruik.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 3.42 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie EIA 2017-2021, SEO & CE Delft, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 36 202, nr. 158.
Horizonbepaling:	Ja, tot 2029.
Ramingsgrond:	Investeringsbedragen volgens RVO t/m [t-2] en rekenveronderstellingen. Realisties t/m [t-1] daarna budget. Het budget wordt door de politiek vastgesteld, de raming wordt hierop afgestemd.

Regeling:	Milieu-investeringsaftrek (MIA)
Beschrijving:	De MIA vormt, als onderdeel van de investeringsaftrek in de IB en Vpb, een extra aftrek op de fiscale winst op door de minster van I&W aangewezen milieu-investeringen (Milieulijst). Er zijn drie verschillende categorieën op de Milieulijst, waarbij drie verschillende percentages van het investeringsbedrag in mindering kan worden gebracht op de winst. De MIA is een gebudgetteerde regeling met een systematiek van meerjarige budgetegalisatie.

Doelstelling:	Stimulering investeringen in innovatieve milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen
Ministerie:	IenW, Artikel 21: Circulaire Economie.
Wetsartikel:	Artikel 3.42a van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie MIA/Vamil 2017-2021, Witteveen + Bos & CE Delft & KplusV, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 36 202 nr. 159.
Horizonbepaling:	Ja, tot 2029.
Ramingsgrond:	Investeringsbedragen volgens RVO t/m [t-2] en rekenveronderstellingen. Realisties t/m [t-1] daarna budget. Het budget wordt door de politiek vastgesteld, de raming wordt hierop afgestemd.

Regeling:	VAMIL
Beschrijving:	Op basis van de willekeurige afschrijving milieu-investeringen (VAMIL) mag willekeurig worden afgeschreven op door de Minister van IenW aangewezen milieu-investeringen (Milieulijst) tot een vast percentage van de aanschaf- of voortbrengingskosten. Deze regeling in de IB en Vpb leidt voor de belastingplichtige tot een liquiditeits- en rentevoordeel. De VAMIL is een gebudgetteerde regeling met een systematiek van meerjarige budgetegalisatie.
Doelstelling:	Stimulering investeringen in innovatieve milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen
Ministerie:	IenW, Artikel 21: Circulaire Economie.
Wetsartikel:	Artikel 3.31 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie MIA/Vamil 2017-2021, Witteveen + Bos & CE Delft & KplusV, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 36 202 nr. 159.
Horizonbepaling:	Ja, tot 2029.
Ramingsgrond:	Investeringsbedragen volgens RVO t/m [t-2] en rekenveronderstellingen. Realisties t/m [t-1] daarna budget. Het budget wordt door de politiek vastgesteld, de raming wordt hierop afgestemd.

Regeling:	Landbouwvrijstelling in de winstsfeer
Beschrijving:	Op grond van deze regeling worden voordelen uit een landbouwbedrijf die verband houden met de waardeverandering van de grond, niet tot de fiscale winst (IB en Vpb) gerekend. De regeling is niet van toepassing als de waardeverandering optreedt in het kader van de bedrijfsuitoefening. Een waardestijging van de grond die de gebruikelijke waarde binnen een landbouwbedrijf te boven gaat is belast.
Doelstelling:	Twee typen eigenaren van landbouwgrond (eigenaar die de grond zelf bewerkt en de eigenaar die de grond verpacht) fiscaal gelijk behandelen.
Ministerie:	LVVN, Artikel 21: Land- en tuinbouw.
Wetsartikel:	Artikel 3.12 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie landbouwvrijstelling, SEO, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 418 nr. 137.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomsten- en vennootschapsbelasting t/m [t-3]]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-4].

Regeling:	Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer
Beschrijving:	Deze regeling in de IB en Vpb voorziet in een (gedeeltelijke) vrijstelling voor aangewezen subsidieregelingen ten behoeve van de ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur (SVNL en SKNL).
Doelstelling:	Ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur.
Ministerie:	LVVN, Artikel 22: Natuur, visserij en gebiedsgericht werken.
Wetsartikel:	Artikel 3.13 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale vrijstellingen bos en natuur, Wageningen University & Research, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 33 576, nr. 106.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Subsidiebedragen provincies SVNL en SKNL tot en met [t-1]. Cijfer [t] en [t+1] is het budget van de regelingen.

Regeling:	Dividendbelasting dooruitdelingskorting DB
Beschrijving:	Vennootschappen die aanspraak maken op de deelnemingsvrijstelling in de vennootschapsbelasting kunnen ten hoogste 3% van de buitenlandse ingehouden bronbelasting, indien deze minstens 5% bedraagt en niet verrekend kan worden in de vennootschapsbelasting, in mindering brengen op de dividendbelasting bij dooruitdeling. De regeling geldt voor situaties waarbij een belang van ten minste 25% wordt gehouden in een dochtermaatschappij die is gevestigd in een verdragsland of op Aruba, Curaçao, Sint Maarten of op de BES-eilanden.
Doelstelling:	Met de regeling wordt bereikt dat de belastingdruk op deelnemingsdividenden die onder inhouding van bronbelasting worden ontvangen uit verdragslanden wordt verzacht bij dooruitdeling van deze dividenden.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de dividendbelasting 1965
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming is gebaseerd op aangiftegegevens van de belastingdient. Hierbij is de gemiddelde dooruitdeling over de afgelopen 10 jaar genomen als ramingsgrond

Regeling:	Afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk WBSO
Beschrijving:	De afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk (WBSO) is van toepassing op werknemers die direct betrokken zijn bij speur- en ontwikkelingswerk. De afdrachtvermindering bedraagt een vast percentage van het S&O-loon van die werknemers (met een hoger percentage voor starters). Als het S&O-loon meer bedraagt dan een maximumbedrag , is het percentage verlaagd. De WBSO is een gebudgetteerde regeling. Eventuele overschrijdingen of onderuitputtingen van het budget uit [t-1] worden ten laste/bate van het budget in [t+1] gebracht. Vanaf 2016 is het budget van de RDA geïntegreerd in de WBSO.
Doelstelling:	Bevordering van speur- en ontwikkelingswerk in het bedrijfsleven en het vestigingsklimaat voor S&O-bedrijvigheid verbeteren
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.77 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie WBSO 2011–2017, Dialogic, 2019. Kamerstukken II 2018-2019, 32 637, nr. 358.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst uit loonbelastingaangiften over gebruik WBSO t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-1], daarna budget.

Regeling:	Afdrachtvermindering zeevaart
Beschrijving:	Deze vermindering mag worden toegepast ter zake van het loon van zeevarenden die werken op een Nederlands schip. De vermindering bedraagt een vast percentage van het loon voor zeevarenden die in Nederland of in een ander EU- of EER-land wonen. Voor overige zeevarenden die onderworpen zijn aan de loonbelasting of premieplichtig zijn voor de volksverzekeringen is er een lager percentage vastgesteld.
Doelstelling:	Zeevaartsector in staat stellen te concurreren op de internationale markt en zeevaartbedrijven aan ons land binden.
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en Havens.
Wetsartikel:	Artikel 17-20 van de Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie voor de volksverzekeringen
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale maatregelen in het Nederlandse zeescheepvaartbeleid in de periode 2014 tot en met 2019, Deloitte, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 31 409, nr 357.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte loonbelasting t/m [t-1]. Realisaties t/m [t-1], daarna inschatting obv ontwikkeling kosten in de afgelopen jaren.

Regeling:	Vrije ruimte werkkostenregeling
Beschrijving:	Binnen de werkkostenregeling kunnen werkgevers binnen bepaalde grenzen zelf bepalen wat zij onbelast aan werknemers vergoeden, verstrekken of ter beschikking stellen. Daarvoor staat hen de zogenoemde vrije ruimte ter beschikking De vrije ruimte is een vast percentage van de fiscale loonsom tot een maximumbedrag. Boven dit bedrag is er een verlaagd percentage. Als de vrije ruimte wordt overschreden betaalt de werkgever eindheffing over het meerdere.
Doelstelling:	De doelstelling van de werkkostenregeling in het algemeen is het regelen van loonheffingen over vergoedingen van kosten die de werknemer maakt in het kader van zijn dienstbetrekking en verstrekkingen en terbeschikkingstellingen ter voorkoming hiervan. De vrije ruimte kent daarnaast de volgende doelstellingen: het verminderen van administratieve lasten, het verlagen van de lasten op arbeid en het ondersteunen van het mkb.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 31a van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	Evaluatie werkkostenregeling 2019-2024: Loont de werkkostenregeling?, SEO, 2025.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst uit loonbelastingaangiften en enquêtegegevens over het gebruik van de vrije ruimte door werkgevers.

Regeling:	Gerichte vrijstelling voor korting op producten uit eigen bedrijf
Beschrijving:	Voor korting op producten uit eigen bedrijf geldt onder voorwaarden een gerichte vrijstelling binnen de werkkostenregeling.
Doelstelling:	Administratieve- en uitvoeringslasten van deze kortingen verlagen of vereenvoudigen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 31a van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	Evaluatie werkkostenregeling 2019-2024: Loont de werkkostenregeling?, SEO, 2025.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Enquêtegegevens werkgevers die gebruikmaken van de WKR

Regeling:	Expatregeling (voorheen 30%-regeling)
Beschrijving:	De werkgever mag aan ingekomen en uitgezonden werknemers onder voorwaarden een forfaitaire onbelaste vergoeding geven van maximaal 30% van het loon inclusief die vergoeding. Deze forfaitaire vergoeding komt in de plaats van de mogelijkheid om de werkelijke extraterritoriale kosten onbelast te vergoeden. Naast deze forfaitaire vergoeding kan de werkgever aan deze werknemers ook de schoolgelden voor internationale scholen onbelast vergoeden of verstrekken. Vanaf 2019 is de maximale looptijd van de 30%-regeling ingekort tot vijf jaar. Voor werknemers die vóór 1 januari 2019 gebruik maakten van de 30%-regeling geldt overgangsrecht tot 1 januari 2021. Vanaf 2024 is de grondslag waarover de 30%-regeling wordt toegepast gemaximeerd op de WNT-norm. Voor degenen die vóór 1 januari 2023 gebruik maakten van de 30%-regeling is er overgangsrecht tot 1 januari 2026.

Doelstelling:	De 30%-regeling dient ter compensatie van extra kosten van tijdelijk verblijf buiten het land van herkomst in het kader van de dienstbetrekking van ingekomen en uitgezonden werknemers. De regeling heeft als doel: 1) het aantrekken van werknemers uit het buitenland met een specifieke deskundigheid die op de Nederlandse arbeidsmarkt niet of schaars aanwezig is; 2) een bijdrage leveren aan het aantrekkelijk en competitief houden van het Nederlandse vestigingsklimaat; en 3) verminderen van administratieve lasten voor werkgevers en werknemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 10ea-10ej van de Uitvoeringsbesluit loonbelasting 1965
Evaluatie:	Evaluatie 30%-regeling, Dialogic, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 34 552, nr. 84.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-1]. De opbrengst bij afschaffing van de regeling is lager dan het vermelde budgettair belang, aangezien zonder de regeling de werkelijke kosten belastingvrij vergoed kunnen worden. Realisaties t/m [t-1].

Regeling:	Vrijstelling uitkering wegens 25- of 40-jarig dienstverband
Beschrijving:	De werkgever mag onder voorwaarden maximaal een maandsalaris belastingvrij uitkeren na het bereiken van een diensttijd van ten minste 25 jaar en opnieuw na een diensttijd van ten minste 40 jaar.
Doelstelling:	Sociaal beleid (uitkering bij jubilea buiten de heffing te laten).
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 11, eerste lid, onderdeel o, van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	Evaluatie van de diensttijdvrijstelling, FIN, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 32 140 nr. 219.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming zonder gegevensbron, gebaseerd op rekenveronderstellingen en CBS-tabellen over banen, leeftijdsklassen en anciënniteit.

Heffingskortingen

Regeling:	Algemene heffingskorting
Beschrijving:	De algemene heffingskorting is een heffingskorting op de inkomstenbelasting en de premie voor de volksverzekeringen. Iedereen heeft recht op de korting, maar de hoogte is inkomensafhankelijk. Vanaf 2025 wordt deze korting afgebouwd met het verzamelinkomen, daarvoor was dat met het inkomen uit werk en woning. Boven een bepaald verzamelinkomen bedraagt de korting nul.
Doelstelling:	Gerichte inkomensondersteuning.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 8.10 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.

Regeling:	Arbeidskorting
Beschrijving:	De arbeidskorting is een heffingskorting op de inkomstenbelasting en de premie voor de volksverzekeringen voor werkenden. De hoogte van de korting hangt af van de hoogte van het arbeidsinkomen. De korting bedraagt nul vanaf een specifiek arbeidsinkomen.
Doelstelling:	Stimuleren van arbeidsparticipatie, stimuleren van gewerkte uren en gerichte inkomensondersteuning voor werkenden.
Ministerie:	SZW, Artikel 1: Arbeidsmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 8.11 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.

Regeling:	Inkomensafhankelijke combinatiekorting
Beschrijving:	De inkomensafhankelijke combinatiekorting is een heffingskorting voor ouders met een arbeidsinkomen boven een bepaalde drempel. Boven de drempel bouwt de korting op met het arbeidsinkomen, tot een bepaald maximum. Een ouder komt in aanmerking als deze een werkende alleenstaande is of de minstverdienende van twee werkende partners, en als deze in het belastingjaar ten minste zes maanden een kind dat aan het begin van het belastingjaar jonger dan 12 jaar oud was, op zijn woonadres heeft staan ingeschreven.
Doelstelling:	Stimuleren van arbeidsparticipatie van ouders met jonge kinderen en stimuleren om meer uren te werken.
Ministerie:	SZW, Artikel 1: Arbeidsmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 8.14a van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.

Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.

Regeling:	Jonggehandicaptenkorting
Beschrijving:	De jonggehandicaptenkorting is een heffingskorting voor belastingplichtigen die recht hebben op een uitkering volgens de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong-uitkering) of op ondersteuning bij het vinden van werk volgens de wet Wajong. De korting vervalt als de belastingplichtige ouderenkorting krijgt.
Doelstelling:	Inkomensondersteuning jonggehandicapten.
Ministerie:	SZW, Artikel 4: Jonggehandicapten.
Wetsartikel:	Artikel 8.16a van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, aangevuld met CBS-data van Statline. MIMOSI wordt gebruikt voor het gemiddelde verzilverde bedrag per individu, het aantal met recht op deze korting volgt uit de CBS-data.

Regeling:	Ouderenkorting
Beschrijving:	De ouderenkorting is een heffingskorting voor belastingplichtigen die op 31 december van het belastingjaar de AOW-gerechtigde leeftijd hebben bereikt. De korting bedraag een vast bedrag voor verzamelinkomens tot een maximumbedrag en wordt voor verzamelinkomens daarboven afgebouwd tot € 0.
Doelstelling:	Inkomensondersteuning ouderen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 8.17 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.

Regeling:	Alleenstaande ouderenkorting
Beschrijving:	De alleenstaande ouderenkorting is een heffingskorting voor belastingplichtigen die een AOW-uitkering voor een alleenstaande ontvangen, of die een AOW-uitkering voor een alleenstaande zouden ontvangen als ze minimaal één jaar verzekerd zouden zijn geweest voor de AOW.
Doelstelling:	Inkomensondersteuning alleenstaande ouderen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 8.18 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.

Belastingen op milieugrondslag

Regeling:	EB Verlaagd tarief glastuinbouw
Beschrijving:	Voor verbruik van aardgas in de glastuinbouw geldt in de eerste twee schijven een verlaagd tarief in de energiebelasting.
Doelstelling:	Het voorkomen van een onbedoelde lastenverzwaring voor de relatief kleinschalige energie-intensieve glastuinbouwsector bij de invoering van de energiebelasting, zoals deze met de degressieve tariefstructuur werd bereikt voor de andere energie-intensieve sectoren.
Ministerie:	LVVN, Artikel 21: Land- en tuinbouw.
Wetsartikel:	Artikel 60 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie van de energiebelasting. Terugkijken (1996-2019) en vooruitzien (2020-2030), CE Delft, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 31 239, nr. 330.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Raming op basis van Klimaat en energieverkenning en glastuinbouwmodel van Berenschot Kalavasta

Regeling:	EB Salderingsregeling
Beschrijving:	De salderingsregeling in de energiebelasting geldt voor kleinverbruikers die duurzame energie opwekken, bijvoorbeeld met zonnepanelen. Per kalenderjaar wordt de van het net afgenomen elektriciteit weggestreept tegen de teruggeleverde elektriciteit. Voor salderen is de bovengrens het eigen jaarlijkse verbruik. Voor de geproduceerde elektriciteit boven het eigen verbruik ontvangt de kleinverbruiker van zijn energieleverancier een terugleververgoeding. De regeling wordt per 1-1-2027 afgeschaft.
Doelstelling:	Stimuleren van energieopwekking middels zonnepanelen en het in overeenstemming brengen van de toepassing van energiebelasting met de praktijk van terugdraaimeters.

Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 64, eerste lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	De historische impact van salderen, PwC, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 31 239, nr. 251.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	CBS realisatiecijfers over saldering bij kleinverbruikers. Realisaties t/m [t-2]. Raming op basis van cijfers PBL over elektriciteitsproductie uit zon-PV.

Regeling:	EB Belastingvermindering per aansluiting
Beschrijving:	Per elektriciteitsaansluiting geldt een belastingvermindering. De vermindering geldt alleen voor onroerende zaken met een verblijfsfunctie (zoals een huis of kantoor).
Doelstelling:	Ondersteunen van de basisbehoefte aan energie en ter compensatie van de invoering van het capaciteitstarief (een vast tarief voor transport van elektriciteit in plaats van een tarief per kWh).
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 63 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie van de energiebelasting. Terugkijken (1996-2019) en vooruitzien (2020-2030), CE Delft, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 31 239, nr. 330.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-2], inclusief teruggaafregeling. Raming op basis van groei aantal woningen van de CBS bevolkingsprognose.

Regeling:	EB Stadsverwarmingsregeling
Beschrijving:	De stadsverwarmingsregeling geldt voor installaties voor stadsverwarming die grotendeels gebruik maken van restwarmte. De stadsverwarmingsregeling regelt dat het degressieve tarief in de energiebelasting van toepassing is op het aardgas dat wordt gebruikt voor deze installaties voor stadsverwarming. Zonder de regeling zou dat aardgas worden belast tegen het (hogere) blokverwarmingstarief.
Doelstelling:	Stimuleren van nuttige inzet restwarmte.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 59, derde lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie van de energiebelasting. Terugkijken (1996-2019) en vooruitzien (2020-2030), CE Delft, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 31 239, nr. 330.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatie [t-1] op basis van vekregen RVO data. Raming op basis van Klimaat en Energieverkenning.

Regeling:	EB Degressieve tariefsstructuur elektriciteit
Beschrijving:	De energiebelasting op elektriciteit kent een degressieve tariefstructuur met vier verbruiksschijven
Doelstelling:	Het voorkomen van concurrentienadeel bij grootverbruikers in Nederland ten opzichte van grootverbruikers in het buitenland waar veelal vergelijkbare belastingverlagingen gelden.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 59, eerste lid, onderdeel c, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatiecijfers t/m [t-2] van de Belastingdienst en cijfers van het CBS over de uitslitsing per schijf. Prognose op basis van Klimaat en energieverkenning.

Regeling:	EB Degressieve tariefsstructuur gas
Beschrijving:	De energiebelasting op gas kent een degressieve tariefstructuur met vier verbruiksschijven
Doelstelling:	Het voorkomen van concurrentienadeel bij grootverbruikers in Nederland ten opzichte van grootverbruikers in het buitenland waar veelal vergelijkbare belastingverlagingen gelden.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 59, eerste lid, onderdeel a, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatiecijfers t/m [t-2] van de Belastingdienst en cijfers van het CBS over de uitslitsing per schijf. Prognose op basis van Klimaat en energieverkenning.

Regeling:	EB Teruggaaf kerkgebouwen en non-profit
Beschrijving:	Non-profitinstellingen en kerkgebouwen die ten dienste staan van de openbare eredienst of het houden van openbare bezinningsbijeenkomsten van levensbeschouwelijke aard, hebben recht op teruggaaf van de helft van de betaalde energiebelasting.
Doelstelling:	Bieden van compensatie aan de beheerders van dergelijke gebouwen, aangezien kerken e.d. weinig betaald personeel hebben en geen vennootschapsbelasting betalen waardoor enig voordeel in de vorm van een terugsluis deze doelgroep niet bereikt.

Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 69 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie van de energiebelasting. Terugkijken (1996-2019) en vooruitzien (2020-2030), CE Delft, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 31 239, nr. 330.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-1]. Realisaties t/m [t-1]. Raming op basis van KEV prognose aardgas- elektriciteitsgebruik gebouwde omgeving.

Regeling:	EB vrijstelling aardgas ander gebruik dan brandstof (incl. teruggaaf)
Beschrijving:	Het gebruik van aardgas anders dan als brandstof is niet belast onder de energiebelasting. Gebruikers kunnen hiervoor een vrijstelling vooraf krijgen of een teruggaaf achteraf
Doelstelling:	Scope energiebelasting beperken tot brandstoffen
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 64, vijfde lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	CBS realisatiecijfers t/m [t-1]. Omvang constant verondersteld.

Regeling:	EB Vrijstellingen voor energie-intensieve processen
Beschrijving:	Deze post omvat de vrijstelling voor verbruik van aardgas voor metallurgische en mineralogische procedés in de energiebelasting, de vrijstelling voor verbruik van elektriciteit voor metallurgische en elektrolytische processen en chemische reductie in de energiebelasting.
Doelstelling:	Beschermen van internationale concurrentiepositie.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 64, tweede lid en derde lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie van de energiebelasting. Terugkijken (1996-2019) en vooruitzien (2020-2030), CE Delft, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 31 239, nr. 330.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatiecijfers t/m [t-2] op basis van cijfers CBS over energieverbruik. Cijfers uit impactanalyses door Trinomics (2023) en CE Delft (2024) gebruikt voor raming 2025 en verder.

Regeling:	Inputvrijstelling energiebelasting voor elektriciteitsopwekking
Beschrijving:	Aardgas of kolen die worden gebruikt als brandstof voor het opwekken van elektriciteit in een installatie met een elektrisch rendement van minstens 30% en een elektrisch vermogen van tenminste 60 kilowatt zijn vrijgesteld van energie- en kolenbelasting. De gedachte hierachter is dat de opgewekte elektriciteit bij levering is belast met energiebelasting.
Doelstelling:	Voorkomen van dubbele energiebelasting. Opgewekte elektriciteit bij levering is belast met energiebelasting.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 64, eerste lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie van de energiebelasting. Terugkijken (1996-2019) en vooruitzien (2020-2030), CE Delft, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 31 239, nr. 330.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatiecijfers t/m [t-2] op basis van cijfers CBS over energieverbruik en gegevens van Trinomics (2023 &2024) gebruikt in het onderzoek naar de impact van afschaffing. Raming van toekomstig verbruik op basis van klimaat en energieverkenning voor industrie, energiesector en overige sectoren. Voor de glastuinbouw wordt gebruik gemaakt van het glastuinbouwmodel van Berenschot Kalavasta.

Regeling:	Inputvrijstelling kolenbelasting voor elektriciteitsopwekking
Beschrijving:	Aardgas of kolen die worden gebruikt als brandstof voor het opwekken van elektriciteit in een installatie met een elektrisch rendement van minstens 30% en een elektrisch vermogen van tenminste 60 kilowatt zijn vrijgesteld van energie- en kolenbelasting. De gedachte hierachter is dat de opgewekte elektriciteit bij levering is belast met energiebelasting.
Doelstelling:	Voorkomen van dubbele energiebelasting. Opgewekte elektriciteit bij levering is belasting met energiebelasting.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 44, tweede lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatiecijfers t/m [t-1] op basis van cijfers CBS over energieverbruik. Lineaire raming naar 0 in 2030 vanwege sluiting kolencentrales.

Regeling:	Inputvrijstelling kolenbelasting voor duaal verbruik
Beschrijving:	Voor kolen die duaal (als brandstof én voor een ander doel) worden gebruikt geldt een vrijstelling in de kolenbelasting.

Doelstelling:	Beschermen van internationale concurrentiepositie.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 44, derde lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatiecijfers t/m [t-3] op basis van cijfers CBS over energieverbruiken impactstudie van Kalavasta naar afschaffing fossiele subsidies. Omvang wordt constant verondersteld.

Regeling:	Vrijstelling leidingwaterbelasting voor grootgebruikers
Beschrijving:	Afnemer van leidingwater betalen door het heffingsplafond geen leidingwaterbelasting over de afname boven een vaste hoeveelheid m3 per aansluiting per jaar.
Doelstelling:	Leidingwaterbelasting laten neerslaan bij kleinverbruikers.
Ministerie:	IenW, Artikel 11: Integraal Waterbeleid.
Wetsartikel:	Artikel 14, eerste lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Verkenning Belasting op leidingwater. Dit betreft een verkenning en geen evaluatie van een fiscale regeling., Sterk Consulting, 2023. Kamerstukken 2022-2023, 27625 nr. 599.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van cijfer van het CBS wordt het verbruik bepaald en dit wordt vermenigvuldigd met het tarief. Reeks bevat geen realisatiecijfers.

Regeling:	Vrijstelling asbest afvalstoffenbelasting
Beschrijving:	Het storten van asbest dat is gebruikt als dakbedekking is vrijgesteld van afvalstoffenbelasting. Dit geldt alleen voor afzonderlijk aangeboden en onvermengd asbest dat uitsluitend toegepast is als dakbedekking. Het asbest moet door een gecertifieerd asbestverwijderingsbedrijf zijn gesaneerd én gemeld in het LAVS (Landelijk Asbestvolgsysteem).
Doelstelling:	Het doel van de maatregel is om een vrijstelling van afvalstoffenbelasting op te nemen voor de verwijdering van asbest en asbesthoudende producten afkomstig van asbestdaken. Hiermee wil men het saneringsbeleid ondersteunen en voorkomen dat de hoge kosten van sanering een knelpunt vormen voor eigenaren. Tevens beoogt de maatregel illegale dumping van asbest in de natuur tegen te gaan.
Ministerie:	IenW, Artikel 22: Omgevingsveiligheid en Milieurisico's.
Wetsartikel:	Artikel 29b van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie afvalstoffenbelasting, Ecrorys, 2024. Kamerstuk 2024-2025, 32 813 nr. 1414.
Horizonbepaling:	Ja, tot Q2 2025.
Ramingsgrond:	Op basis van jaarlijkse rapportage van RWS met realisatiecijfers t/m [t-2].

Regeling:	Vrijstelling baggerspecie afvalstoffenbelasting
Beschrijving:	Het storten van baggerspecie is vrijgesteld van afvalstoffenbelasting.
Doelstelling:	Doel is om de verwerking ervan te stimuleren zodat daarmee het beslag op schaarse stortruimte alsmede het beslag op schaarse primaire grondstoffen zoveel mogelijk kan worden beperkt.
Ministerie:	IenW, Artikel 22: Omgevingsveiligheid en Milieurisico's.
Wetsartikel:	Artikel 29 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie afvalstoffenbelasting, Ecrorys, 2024. Kamerstuk 2024-2025, 32 813 nr. 1414.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van jaarlijkse rapportage van RWS met realisatiecijfers t/m [t-2].

Omzetbelasting

Regeling:	Btw Verlaagd tarief voedingsmiddelen en water
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor bepaalde leveringen en diensten met betrekking tot water en de levering van voedingsmiddelen (eet- en drinkwaren voor menselijke consumptie, inclusief niet-alcoholhoudende dranken) een verlaagde btw-tarief.
Doelstelling:	Ondersteunen basisbehoefte aan voeding en water en verlagen van de belastingdruk voor minder draagkrachtigen
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140, nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.

Regeling:	Btw Verlaagd tarief geneesmiddelen en hulpmiddelen

Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor leveringen van geneesmiddelen die voldoen aan de definitie uit de Geneesmiddelenwet, voorbehoedsmiddelen, infusievloeistoffen en voor geneeskundige doeleinden bestemde inhalatiegassen het lage btw-tarief van 9%. Ook geldt voor specifiek genoemde medische hulpmiddelen een verlaagd btw-tarief.
Doelstelling:	Ondersteunen basisbehoefte aan zorg en verlagen van de belastingdruk voor minder draagkrachtigen
Ministerie:	VWS, Premie gefinancierde zorguitgaven.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140, nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.

Regeling:	Btw Verlaagd tarief culturele en recreatieve goederen en diensten
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor leveringen van specifieke culturele goederen of diensten een verlaagde btw-tarief. Het gaat bijvoorbeeld om de (elektronische) levering en uitleen van boeken, tijdschriften, week- en dagbladen en kunstvoorwerpen en toegangverlening tot musea, kermissen, attractieparken, sportwedstrijden en -accommodatie, circussen, bioscopen, theaters, concerten, e.d.
Doelstelling:	Diversen, waaronder instandhouding van het nationaal kunstbezit, bescherming van kunsthandel, compensatie voor de wijziging in de Arbeidstijdenwet in 1996 en vergrijzing, voorkomen van concurrentieverstoringen, erkenning van maatschappelijke functie van sport, en stimulering van werkgelegenheid in de dagrecreatiesector.
Ministerie:	OCW, Artikel 14: Cultuur.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140, nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.

Regeling:	Btw Verlaagd tarief arbeidsintensieve diensten
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor bepaalde arbeidsintensieve diensten een verlaagd btw-tarief. Het gaat om de diensten van kappers, fietsenmakers, schoenmakers, kleermakers en schoonmakers van woningen. Het verlaagde btw-tarief geldt tevens voor het schilderen, stukadoren, isoleren en behangen van woningen ouder dan twee jaar.
Doelstelling:	Diversen, waaronder bevorderen van werkgelegenheid in de desbetreffende sectoren, aanpakken problemen op de woningmarkt, bestrijding van het zwarte circuit, aanpakken van problemen op de woningmarkten stimuleren reparatie goederen.
Ministerie:	SZW, Artikel 1: Arbeidsmarkt.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140, nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.

Regeling:	Btw Verlaagd tarief Personenvervoer
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor leveringen van diensten die betrekking hebben op vervoer van personen een verlaagde tarief. Hieronder valt onder meer het openbaar vervoer en vervoer per taxi.
Doelstelling:	Verlichting van de druk van omzetbelasting voor minder draagkrachtigen en stimuleren en ondersteunen van het openbaar vervoer.
Ministerie:	IenW, Artikel 16: Openbaar Vervoer en Spoor.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140, nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.

Regeling:	Btw Verlaagd tarief Sierteelt
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor leveringen van sierteeltproducten een verlaagd tarief. Hierbij gaat het onder meer om bloembollen, bloemen en sommige planten en verschillende producten van boomkwekerijen.
Doelstelling:	Bloemen en planten betaalbaarder maken voor lagere inkomens en hogere werkgelegenheid en omzet.
Ministerie:	LVVN, Artikel 21: Land- en tuinbouw.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140, nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.

Regeling:	Btw Verlaagd tarief Logiesverstrekking
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor leveringen van deze diensten een verlaagd tarief.
Doelstelling:	Stimuleren van (internationaal) toerisme en ondersteunen van de sector.

Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140, nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.

Regeling:	Btw Nultarief zonnepanelen
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor de levering en installatie van zonnepanelen en zonnepanelen als dakbedekking op of in de onmiddelijke nabijheid van woningen het btw-nultarief.
Doelstelling:	Verminderen uitvoeringslast voor zonnepaneeleigenaren en Belastingdienst.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Tabel 2.a.10 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Kamerbrief monitoring btw-nultarief zonnepanelen, FIN, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 418 nr. 142.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers btw-aangifte en aanvullende informatie over installaties van zonnepanelen

Regeling:	Btw Kleineondernemersregeling
Beschrijving:	Per 1 januari 2020 is de nieuwe KOR in werking getreden. Deze kent een facultatieve vrijstelling van omzetbelasting bij een omzet van een maximumbedrag. De kleine ondernemers die hiervoor kiezen zijn ontheven van het doen van btw-aangifte en de daarbij horende administratieve verplichtingen.
Doelstelling:	Stimuleren van kleine ondernemers, verminderen van administratieve lasten voor ondernemers en verminderen uitvoeringslasten voor de Belastingdienst.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 25 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Onderzoeksrapport invoering nieuwe kleineondernemersregeling, FIN, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 35 033, nr. 9.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst Beheer van Relaties, aanduiding gebruik KOR in de betreffende belastingjaren. Kosten aantal keren aanduiding x geraamde gemiddelde kosten per belastingplichtige.

Regeling:	BTW Vrijstelling componisten, schrijvers en journalisten
Beschrijving:	Vrijgesteld van btw zijn diensten die naar hun aard diensten zijn door een journalist, schrijver of componist.
Doelstelling:	Stimuleren of ondersteunen van bedoelde organisaties en instellingen en verminderen van administratieve lasten.
Ministerie:	OCW, Artikel 14: Cultuur.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers uit openbare bronnen, waaronder cijfers uit de jaarverslagen van BumaStemra en de KVB.

Regeling:	BTW Vrijstelling voor uitvaartondernemers
Beschrijving:	De diensten van uitvaartondernemers zijn vrijgesteld van btw. Het gaat hier alleen om diensten die worden verricht na het overlijden van een persoon, niet van een (huis)dier. Het kan bijvoorbeeld gaan om de volgende diensten:het verzorgen en opbaren van de overledene, het verzorgen van de uitvaart, het dragen van de lijkkist, het verzorgen van de begrafenis of crematie (inclusief de asverstrooiing)
Doelstelling:	Stimuleren of ondersteunen van bedoelde organisaties en instellingen en verminderen van administratieve lasten. Voorkomen belastingheffing op uitgaven die rechtstreeks verband houden met het leed van mensen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers uit openbare bronnen, waaronder het NIBUD en het CBS.

Auto

Regeling:	IB/LB Korting op de bijtelling voor nulemissieauto's
Beschrijving:	Bij privégebruik van een auto van de zaak geldt voor auto's een bijtelling in de loon- en/of inkomstenbelasting met een vast percentage van de catalogusprijs. Bij privégebruik van een nulemissieauto van de zaak geldt een korting op deze bijtelling tot 2026.
Doelstelling:	Stimulering van emissievrij rijden.
Ministerie:	IenW, Artikel 14: Wegen en Verkeersveiligheid.
Wetsartikel:	Artikel 13bis, tweede lid, van de Wet op de loonbelasting 1964 en artikel 3.20, tweede lid, van de Wet inkomstenbelasting 2001

Evaluatie:	Tussenevaluatie fiscale regelingen emissieloze voertuigen en plug-in-hybrides, Dialogic & Decisio & EVConsult, 2022. Kamerstukken II 2022-2023, 32 813 nr. 1179.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Data over nieuwverkopen van de RDW tot en met [t-1], cijfers uit de meest recente publicatie «Mobiliteit in Cijfers Auto's» van de Stichting BOVAG-RAI. De raming is een PxQ met ontwikkeling op basis van de geraamde ontwikkelingen in SPARK. Realisaties tot en met [t-1].

Regeling:	MRB Korting voor nulemissievoertuigen
Beschrijving:	Voor personenauto's met een CO2– uitstoot van 0 gram per kilometer geldt in de MRB een korting tot 2030. Voor overige voertuigen met een CO2– uitstoot van 0 gram per kilometer geldt dit tot 2026.
Doelstelling:	Stimuleren van emissievrij rijden.
Ministerie:	IenW, Artikel 14: Wegen en Verkeersveiligheid.
Wetsartikel:	Artikel 23b, eerste lid, en artikel 31, van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Tussenevaluatie fiscale regelingen emissieloze voertuigen en plug-in-hybrides, Dialogic & Decisio & EVConsult, 2022. Kamerstukken II 2022-2023, 32 813 nr. 1179.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t], ramingen met behulp van de geraamde ontwikkelingen in SPARK. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni. Realisatie tot en met [t-1].

Regeling:	MRB Verlaagd tarief bestelauto ondernemers
Beschrijving:	Voor ondernemers die een bestelauto meer dan bijkomstig in het kader van hun onderneming gebruiken, geldt een verlaagd tarief in de MRB.
Doelstelling:	Stimulering ondernemerschap.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 24b van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t-1]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].

Regeling:	MRB Verlaagd tarief bestelauto gehandicapten
Beschrijving:	Een verlaagd MRB-tarief is van toepassing op een bestelauto die wordt gebruikt voor het vervoer van een gehandicapte persoon in de cabine van het voertuig en voor het gelijktijdig vervoeren van een niet-opvouwbare rolstoel van die persoon.
Doelstelling:	Tegemoetkoming voor gehandicapten.
Ministerie:	VWS, Premie gefinancierde zorguitgaven.
Wetsartikel:	Artikel 24a van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t-1]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].

Regeling:	MRB Halftarief plug-in hybride auto's
Beschrijving:	Voor auto's met een CO2– uitstoot van meer dan 0 gram per kilometer maar minder dan 50 gram per kilometer geldt een halftarief in de MRB tot 2025, in 2025 geldt een driekwarttarief, vanaf 2026 krijgen deze auto's geen korting meer in de MRB.
Doelstelling:	PHEV's aantrekkelijker maken voor de Nederlandse tweedehands markt
Ministerie:	IenW, Artikel 14: Wegen en Verkeersveiligheid.
Wetsartikel:	Artikel 23b, eerste lid, onderdeel b, van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Tussenevaluatie fiscale regelingen emissieloze voertuigen en plug-in-hybrides, Dialogic & Decisio & EVConsult, 2022. Kamerstukken II 2022-2023, 32 813 nr. 1179.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van de geraamde ontwikkelingen in SPARK. Realisatie tot en met [t-1].

Regeling:	MRB Kwarttarief en halftarief
Beschrijving:	Voor kampeerauto's, voertuigen voor particulier paardenvervoer, kermis- en circusvoertuigen, rijdende werktuigen en rijdende werkplaatsen geldt een kwarttarief in de MRB. Het overgrote deel hiervan betreft kampeerauto's. Voor kampeerauto's geldt vanaf 2026 een halftarief. Voor paardenvervoer vervalt de korting in de MRB vanaf 2026.
Doelstelling:	Ontzien van voertuigen waarmee beperkt gebruik wordt gemaakt van de weg.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 23a. en artikel 30, eerste lid, van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994

Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].

Regeling:	MRB Vrijstelling taxi's en openbaar vervoer
Beschrijving:	De MRB-vrijstelling geldt onder voorwaarden voor personenauto's die zijn bestemd om geheel of nagenoeg geheel te worden gebruikt voor het verrichten van openbaar vervoer of taxivervoer.
Doelstelling:	Stimuleren van het gebruik van openbaar vervoer en taxivervoer.
Ministerie:	IenW, Artikel 16: Openbaar Vervoer en Spoor.
Wetsartikel:	Artikel 72, eerste lid, onderdeel n, van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t-1]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].

Regeling:	MRB Vrijstelling motorrijtuigen ouder dan 40 jaar
Beschrijving:	Motorrijtuigen van 40 jaar en ouder zijn vrijgesteld van MRB. Deze vrijstelling geldt vanaf 1 januari 2028 alleen nog voor voertuigen die vóór 1988 zijn gebouwd.
Doelstelling:	Stimulering behoud van mobiel historisch erfgoed.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 72, eerste lid, onderdeel b, van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t-1]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].

Regeling:	MRB Vrijstelling diverse voertuigen
Beschrijving:	In de BPM en MRB geldt voor diverse voertuigen een vrijstelling of teruggaafregeling. In de MRB betreft dit (voertuigen voor) politie, defensie, brandweer, ambulance, vervoer van een stoffelijk overschot, dierenambulances, vuilniswagens, aftrek voor het gewicht van een voor rolstoelinstallatie en voertuigen waar gewoonlijk slechts over een geringe afstand van de weg gebruikt gemaakt wordt. In de BPM betreft het (voertuigen voor) politie, defensie, brandweer, ambulance, vervoer van een stoffelijk overschot, dierenambulances, invalidenwagens en vervoer van rolstoelgebruikers in groepsverband.
Doelstelling:	Deze regelingen kennen diverse doelstellingen, waaronder het dienen van het algemeen belang.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 71, eerste lid, en artikel 72, eerste lid, onderdeel a en c-n, van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t-1]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].

Regeling:	MRB Overgangsregeling motorrijtuigen vanaf bouwjaar 1988
Beschrijving:	Voor personen- en bestelauto's rijdend op benzine, motorrijwielen, bussen en vrachtauto's die op 1 januari 2014 26 jaar of ouder zijn maar nog geen 40 jaar, geldt een kwarttarief van een maximumbedrag onder de voorwaarde dat er in de maanden januari, februari en december niet van de openbare weg gebruik wordt gemaakt.
Doelstelling:	Behouden van cultureel rijdend erfgoed in deze leeftijdsgroep waarmee niet dagelijks gebruik wordt gemaakt van de weg.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 84a van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t-1]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].

Regeling:	BPM Teruggaaf diverse voertuigen
Beschrijving:	In de BPM en MRB geldt voor diverse voertuigen een vrijstelling of teruggaafregeling. In de MRB betreft dit (voertuigen voor) politie, defensie, brandweer, ambulance, vervoer van een stoffelijk overschot, dierenambulances, vuilniswagens, aftrek voor het gewicht van een voor rolstoelinstallatie en voertuigen waar gewoonlijk slechts over een geringe afstand van de weg gebruikt gemaakt wordt. In de BPM betreft het (voertuigen voor) politie, defensie, brandweer, ambulance, vervoer van een stoffelijk overschot, dierenambulances, invalidenwagens en vervoer van rolstoelgebruikers in groepsverband.
Doelstelling:	Deze regelingen kennen diverse doelstellingen, waaronder het dienen van het algemeen belang.

Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, en artikel 15a, van de Wet op de belasting van personenauto's en motorrijwielen 1992
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-1]. De raming is een PxQ met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].

Regeling:	BPM Vrijstelling nulemissievoertuigen
Beschrijving:	Voertuigen met een CO2– uitstoot van 0 gram per kilometer zijn vrijgesteld van BPM tot 2025.
Doelstelling:	Stimuleren van emissievrij rijden.
Ministerie:	IenW, Artikel 14: Wegen en Verkeersveiligheid.
Wetsartikel:	Artikel 9c van de Wet op de belasting van personenauto's en motorrijwielen 1992
Evaluatie:	Tussenevaluatie fiscale regelingen emissieloze voertuigen en plug-in-hybrides, Dialogic & Decisio & EVConsult, 2022. Kamerstukken II 2022-2023, 32 813 nr. 1179.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Data over nieuwverkopen van de RDW tot en met [t-1], cijfers uit de meeste publicatie «Mobiliteit in Cijfers Auto's» van de Stichting BOVAG-RAI. De raming is een PxQ met ontwikkeling op basis van de geraamde ontwikkelingen in SPARK. Realisaties tot en met [t-1].

Regeling:	BPM Vrijstelling bestelauto ondernemers
Beschrijving:	Voor ondernemers die een bestelauto meer dan bijkomstig in het kader van hun onderneming gebruiken, geldt tot 2025 een vrijstelling van BPM.
Doelstelling:	Stimulering ondernemerschap.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 13, eerste lid, van de Wet op de belasting van personenauto's en motorrijwielen 1992
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m juni [t] en cijfers van catalogusprijzen in het wagenpark van de RDW t/m juni [t]. De raming is een PxQ met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].

Assurantiebelasting

Regeling:	ASB Vrijstelling Brede Weersverzekering
Beschrijving:	De brede weersverzekering is een instrument voor agrariërs om weerrisico's af te dekken. Deze verzekering is met ingang van 2020 vrijgesteld van assurantiebelasting.
Doelstelling:	Met de introductie van de vrijstelling van assurantiebelasting wordt beoogd de deelname van agrariërs aan de brede weersverzekering te stimuleren.
Ministerie:	LVVN, Artikel 21: Land- en tuinbouw.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie van de Subsidieregeling Brede Weersverzekering, Ecorys & Wageningen University, 2024. Kamerstukken 2023-2024, 36410-XIV nr. 102.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Expertraming subsidiebenutting voor de premie brede weersverzekering op basis van informatie van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

Regeling:	ASB Vrijstelling levensverzekeringen
Beschrijving:	Levensverzekeringen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting .
Doelstelling:	Het niet belasten van verzekeringen met een sociaal karakter, voorkomen van ontmoediging van sparen en voorkomen moeilijkheden in de uitvoering.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Jaarverslag van het Verbond van Verzekeraars

Regeling:	ASB Vrijstelling ongevallen-, invaliditeits- en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen
Beschrijving:	Ongevallen-, invaliditeits-, en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen zijn vrijgesteld van assurantiebelasting.
Doelstelling:	Het niet belasten van verzekeringen met een sociaal karakter.
Ministerie:	SZW, Artikel 3: Arbeidsongeschiktheid.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer

Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Rapport over de omvang van de verzekeringsmarkt van het Verbond van Verzekeraars

Regeling:	ASB Vrijstelling ziekte- en ziektekostenverzekering, zorgverzekering ZVW
Beschrijving:	Ziekte- en ziektekostenverzekeringen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting.
Doelstelling:	Het niet belasten van verzekeringen met een sociaal karakter.
Ministerie:	VWS, Premie gefinancierde zorguitgaven.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Evaluatierapport assurantiebelasting Dialogic (2020)

Regeling:	ASB Vrijstelling zeeschepen
Beschrijving:	Verzekeringen van zeeschepen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting. Het gaat om cascoverzekeringen (het zeeschip zelf, niet de inhoud daarvan) en de risico's die de reder heeft door het varen van een zeeschip.
Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en Havens.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie Assurantiebelasting, Dialogic, 2020. Kamerstuk 2019-2020, 35 302 nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van evaluatierapport assurantiebelasting (2020) en jaarcijfers over de moniale premie-volume in de maritieme sector

Regeling:	ASB Vrijstelling transportverzekeringen
Beschrijving:	Transportverzekeringen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting. Dit zijn verzekeringen tegen risico's van schade als gevolg van vervoer van goederen over zee, land, binnenwateren en door de lucht. Het gaat ook om aansprakelijkheidsverzekeringen van
Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen en vermijden dat bestaande handelsgebruiken worden doorbroken als gevolg van de heffing van assurantiebelasting.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie Assurantiebelasting, Dialogic, 2020. Kamerstuk 2019-2020, 35 302 nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van evaluatierapport assurantiebelasting (2020) en financieel jaarverslag verzekeringsbranche

Regeling:	ASB Vrijstelling exportkredietverzekeringen
Beschrijving:	Exportkredietverzekeringen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting. De vrijstelling geldt voor zowel publieke als private exportkredietverzekeringen.
Doelstelling:	Beschermen van de internationale concurrentiepositie van Nederlandse exporteurs.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie Assurantiebelasting, Dialogic, 2020. Kamerstuk 2019-2020, 35 302 nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van jaarverslagen Atradius en Dutch State business

Overdrachtsbelasting

Regeling:	OVB Vrijstelling cultuurgrond
Beschrijving:	Vrijgesteld is de verkrijging van cultuurgrond – daaronder begrepen de rechten van erfpacht of beklemming daarop – die ten behoeve van de landbouw bedrijfsmatig wordt geëxploiteerd. Voorwaarde is dat de exploitatie van de cultuurgrond voor een aaneensluitende periode van tien jaar wordt voortgezet.
Doelstelling:	Landbouwstructuur verbeteren en voorkomen belasten van verplaatsing van land- en tuinbouwbedrijven als gevolg van overheidsingrijpen
Ministerie:	LVVN, Artikel 21: Land- en tuinbouw.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	IBO Agro-, visserij- en voedselketens, Fin, 2015. Kamerstukken II 2014-2015, 30 991, nr 25.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-9]. Vanaf [t-9] raming aan de hand van lange termijn ontwikkeling

Regeling:	OVB Vrijstelling bedrijfsoverdracht in familiesfeer
Beschrijving:	Vrijgesteld van overdrachtsbelasting is de verkrijging door een familielid van goederen die behoren tot en dienstbaar zijn aan (de continuering) van een onderneming. De regeling vindt slechts toepassing indien de overdragende ondernemer een ouder of grootouder betreft en de onderneming in haar geheel (al dan niet in fasen) wordt voortgezet door het verkrijgende familielid.
Doelstelling:	Versnippering van de onderneming voorkomen en stimuleren bedrijfsopvolging tijdens leven.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht, SEO, 2016. Kamerstukken II 2015-2016, 34 302 nr. R.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-9]. Vanaf [t-9] raming aan de hand van lange termijn ontwikkeling

Regeling:	OVB vrijstelling taakoverdracht tussen vereniging of ANBI
Beschrijving:	Wanneer sprake is van een taakoverdracht tussen verenigingen of algemeen nut beogende instellingen is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing
Doelstelling:	Het voortzetten van taken die het algemeen nut beogen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, onderdeel h van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie van vier vrijstellingen in de overdrachtsbelasting, SEO, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 36602 nr. 153.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van realisaties [t-2] cijfers Belastingdienst. Raming voor [t-1] en [t] op basis van realisaties uit verleden en WOZ ontwikkeling macro-data van CPB.

Kansspelbelasting

Regeling:	Kleine prijzenvrijstelling/Vrijstelling prijzen onder 449 euro
Beschrijving:	Loterijen betalen kansspelbelasting over uitgekeerde prijzen. Prijzen tot € 449 zijn volledig vrijgesteld.
Doelstelling:	Kleine prijzen buiten de kansspelbelasting houden en organisatoren van kansspelen niet op zadelen met veel administratieve lasten voor kleine prijzen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 4 van de Wet op de kansspelbelasting
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van jaarverslagen loterijen en KSB aangiften over [t-1]. Schatting over [t] en [t+1] op basis van inkomstenraming kansspelbelasting. Reeks bevat geen realisaties.

Verbruiksbelasting

Regeling:	Vrijstellingen mineraalwater
Beschrijving:	Over mineraalwater wordt geen verbruiksbelasting alcoholvrije dranken betaald.
Doelstelling:	Stimuleren gezond gedrag
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 6 van de Wet op de verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van aangiftecijfers van de belastingdienst kan de omvang geschat worden. Wanneer de vrijstelling wordt ingevoerd is deze informatie niet meer beschikbaar. Reeks bevat geen realisaties.

Regeling:	Vrijstellingen melk
Beschrijving:	Over zuivel wordt geen verbruiksbelasting alcoholvrije dranken betaald
Doelstelling:	Stimuleren gezond gedrag
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 9, derde lid, onderdeel a (;en onderdeel b voor soja), van de Wet op de verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van cijfers van het RIVM kan bepaald worden hoe groot de zuivelconsumptie is. Dit wordt vermenigvuldig met het tarief van de verbruiksbelasting alcoholvrije dranken. Reeks bevat een realisaties.

1 Zie hier de visualisatie met het budgettair belang, achtergrond van de ontwikkeling, en een hyperlink naar het wetsartikel en evaluatie per fiscale regelingen in de Miljoenennota 2025.

Tabel 4.7.2 Kwalitatieve achtergrondinformatie niet-gemonitorde regelingen

Persoonsgebonden aftrek

Regeling:	Aftrek voor tijdelijk verblijf thuis van ernstig gehandicapten
Beschrijving:	Reis- en verblijfkosten in het weekend of tijdens vakantie van een ernstig gehandicapt persoon van 21 jaar of ouder die meestal in een Wlz-instelling verblijft zijn aftrekbaar. Alleen de kosten die niet worden vergoed door de zorgverzekeraar.
Doelstelling:	Een redelijke tegemoetkoming voor dit type uitgaven te realiseren.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 6.25-6.26 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Inkomensvoorzieningen

Regeling:	Onbelaste reiskostenvergoeding
Beschrijving:	Een werkgever mag een onbelaste vergoeding van maximaal 23 eurocent per kilometer geven voor alle zakelijke kilometers die een werknemer aflegt. Woon-werkkilometers tellen ook als zakelijke kilometers. Voor reizen met het openbaar vervoer mag een werkgever de werkelijke kosten onbelast vergoeden. De onbelaste reiskostenvergoeding is onderdeel van de werkkostenregeling.
Doelstelling:	Het voorkomen dat de vergoeding die werknemers ontvangen ter compensatie van gemaakte zakelijke kosten als belastbaar loon wordt aangemerkt.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 31a, tweede lid, van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	Evaluatie onbelaste reiskostenvergoeding, CE Delft & Significance, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 36 202, nr. 155.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Schenk- en erfbelasting kunstkorting
Beschrijving:	De regeling zorgt ervoor dat erfbelasting ook met kunst kan worden betaald. De kwijtschelding van de erfbelasting bedraagt maximaal de waarde van het kunstvoorwerp, vermeerderd met 20%. Alleen kunstwerpen die van nationaal cultuurhistorisch of kunsthistorisch belang zijn komen in aanmerking voor de regeling.
Doelstelling:	Behouden van cultureel belangrijke voorwerpen voor Nederland
Ministerie:	OCW, Artikel 14: Cultuur.
Wetsartikel:	Artikel 67, derde lid, van de Successiewet 1956
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Schenk- en erfbelasting jaarlijkse schenkingsvrijstelling kinderen
Beschrijving:	Ouders kunnen jaarlijks een vast bedrag aan hun kind schenken zonder daar belasting over te hoeven betalen. Deze vrijstelling geldt ongeacht de leeftijd en de burgerlijke staat van het kind.
Doelstelling:	Beperken van administratieve lasten
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 33 van de Successiewet 1956
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen

Regeling:	Vrijstelling voorwerpen van kunst en wetenschap box 3
Beschrijving:	Voorwerpen van kunst en wetenschap vallen niet in de rendementsgrondslag van de vermogensrendementsheffing ook indien deze niet voor persoonlijke doeleinden worden gebruikt. Voorwerpen van kunst en wetenschap die hoofdzakelijk ter belegging worden aangehouden, vallen niet onder de vrijstelling om een ongerechtvaardigde bevoordeling ten opzichte van andere beleggingen te voorkomen.
Doelstelling:	Het particuliere kunstbezit en de kunstuitleen van particulieren aan musea in Nederland stimuleren.
Ministerie:	OCW, Artikel 14: Cultuur.

Wetsartikel:	Artikel 5.8 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Vrijstelling bos- en natuurterreinen box 3
Beschrijving:	Deze regeling bewerkstelligt dat voor de forfaitaire rendementsheffing de volgende bezittingen van de grondslag worden uitgezonderd: bossen, bepaalde natuurterreinen en de volgens de Natuurschoonwet als zodanig aangewezen landgoederen. Gebouwde eigendommen vallen niet onder de vrijstelling.
Doelstelling:	Ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur.
Ministerie:	LVVN, Artikel 22: Natuur, visserij en gebiedsgericht werken.
Wetsartikel:	Artikel 5.7, eerste lid, van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale vrijstellingen bos en natuur, Wageningen University & Research, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 33 576, nr. 106.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Koningshuisregeling in inkomstenbelasting
Beschrijving:	De door het koningshuis ontvangen uitkeringen ten laste van het Rijk, alsmede de vermogensbestanddelen welke dienstbaar zijn aan de uitoefening van hun functie, zijn vrijgesteld van persoonlijke belastingen.
Doelstelling:	Voorkomen van belastingheffing op arbeids- en vermogensinkomsten die verband houden met de functie van de uitkeringsgerechtigde leden van het Koninklijk Huis.
Ministerie:	BZK, Artikel 1: Openbaar bestuur en democratie.
Wetsartikel:	Artikel 40 van de Grondwet
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Koningshuisregeling in de schenk- en erfbelasting
Beschrijving:	De vrijstelling houdt in dat wanneer de zogenoemde uitkeringsgerechtigde leden van het Koninklijk Huis (te weten de Koning, de toekomstige Koning, de afgetreden Koning en echtgenoten) een schenking doen uit hoofde van hun functie en hoedanigheid deze zijn vrijgesteld van schenkbelasting.
Doelstelling:	Voorkomen van belastingheffing op schenkingen van vermogensbestandsdelen die verband houden met de functie van de uitkeringsgerechtigde leden van het Koninklijk Huis.
Ministerie:	BZK, Artikel 1: Openbaar bestuur en democratie.
Wetsartikel:	Artikel 33, eerste lid, van de Successiewet 1956
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Verlaging lastendruk in de winstsfeer

Regeling:	Startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid
Beschrijving:	De startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid in de IB is een faciliteit voor startende ondernemers die een arbeidsongeschiktheidsuitkering kunnen krijgen. Deze ondernemers hoeven niet te voldoen aan het normale urencriterium, maar er geldt wel een verlaagd urencriterium. De aftrekpost bedraagt een vast bedrag voor het eerste jaar en wordt lager de jaren daarna. De aftrek kan niet hoger zijn dan de genoten winst.
Doelstelling:	Stimuleren van het starten van een onderneming vanuit een uitkering inzake arbeidsongeschiktheid.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei & SZW, Artikel 3: Arbeidsongeschiktheid.
Wetsartikel:	Artikel 3.78a van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapsregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Willekeurige afschrijving zeeschepen
Beschrijving:	Deze regeling in de IB en Vpb biedt de mogelijkheid om vervroegd af te schrijven op zeeschepen. De regeling kan uitsluitend worden toegepast indien niet wordt gekozen voor de forfaitaire winstbepaling en bedraagt per jaar een maximumpercentage van de af te schrijven aanschaffings- en voortbrengingskosten.

Doelstelling:	Versterken van het maritieme cluster, het bevorderen van werkgelegenheid verbonden aan het varen onder Nederlandse vlag en het versterken van de Nederlandse concurrentiepositie
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en Havens.
Wetsartikel:	Artikel 3.34 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale maatregelen in het Nederlandse zeescheepvaartbeleid in de periode 2014 tot en met 2019, Deloitte, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 31 409, nr 357.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Doorschuifregeling IB-ondernemers bij inbreng (omzetting) onderneming in een nv of bv
Beschrijving:	De inbreng (omzetting) van de IB-onderneming in een nv of bv kan onder voorwaarden zonder heffing van inkomstenbelasting omdat het dezelfde onderneming en dezelfde (achterliggende) persoon (ondernemer / oprichter/aandeelhouder) betreft, maar na inbreng een andere juridische rechtsvorm heeft. Doordat de stakingswinst kan worden doorgeschoven (geruisloze inbreng), begint de bv of nv met dezelfde boekwaarden als de natuurlijke persoon.
Doelstelling:	De regeling is bedoeld om het mogelijk te maken de rechtsvorm van de onderneming aan te passen zonder – of althans met een minimum aan – fiscale belemmeringen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.65 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Doorschuiven IB via te conserveren inkomen naar een andere onderneming
Beschrijving:	De stakende ondernemer gebruikt (op verzoek) zijn stakingswinst (toerekenbaar aan bedrijfsmiddelen en herinvesteringsreserves) om binnen 12 maanden na staking in een andere (eventueel nieuwe) onderneming te herinvesteren.
Doelstelling:	Fiscale belemmering bij de toepassing van de herinvesteringsreserve wegnemen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.64 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Doorschuiven AB bij geruisloze terugkeer uit de BV
Beschrijving:	Op verzoek wordt de ab-winst die ontstaat bij ontbinding van een bv om door te gaan als IB-ondernemer onder voorwaarden buiten aanmerking gelaten en omgezet in een terugkeerreserve.
Doelstelling:	De regeling is bedoeld om het mogelijk te maken de rechtsvorm van de onderneming aan te passen zonder – of althans met een minimum aan – fiscale belemmeringen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 4.42a en 3.54a van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Aftrek kenbaar fondswervende activiteiten ANBI's
Beschrijving:	ANBI's en fondswervers komen onder voorwaarden in aanmerking voor aftrek voor kenbaar fondswervende activiteiten. Een ANBI mag de winst die behaald is met kenbaar fondswervende activiteiten aftrekken van de totale winst.
Doelstelling:	Stimulering van fondswerving voor en door goededoelenorganisaties.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 9a van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Aftrek fictieve personeelskosten ANBI's
Beschrijving:	Een ANBI of een organisatie die een sociaal belang behartigt (SBBI) komt in aanmerking voor aftrek van fictieve personeelskosten. Fictieve personeelskosten zijn fictieve kosten voor arbeid door vrijwilligers . Deze kosten zijn aftrekbaar op basis van het minimumloon.
Doelstelling:	Ter bevordering van het maatschappelijke belang van vrijwilligers.

Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 9a van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Vrijstelling vpb voor stichtingen en verenigingen met lage winst
Beschrijving:	Stichtingen en verenigingen die een onderneming drijven zijn vrijgesteld van vennootschapsbelasting als hun fiscale winst niet meer bedraagt dan een maximumbedrag. Dit betekent dat stichtingen en verenigingen die met kleinschalige commerciële activiteiten de markt betreden zijn vrijgesteld.
Doelstelling:	Doelmatigheid van belastingheffing / beperken administratieve lasten.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 6 van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Verhuisvergoeding ondernemer
Beschrijving:	Bij verhuizing in het kader van een onderneming mag de ondernemer de kosten voor het overbrengen van de inboedel vermeerderd met een vast bedrag in aftrek brengen. Dit bedrag betreft kosten van herinrichting, stoffering en overigeverhuiskosten. Het voorkomt discussie over de zakelijkheid van verhuis- en inrichtingskosten en stimuleert arbeidsmobiliteit. Daarnaast zit er een verhuiskostenvergoeding in de WKR voor hetzelfde bedrag.
Doelstelling:	Nader te onderzoeken
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.17 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Uitstelfaciliteiten bij verkoop in kader aandelenfusie, juridische splitsing, juridische fusie
Beschrijving:	In de wetgeving zijn diverse faciliteiten opgenomen om zonder belastingheffing te kunnen herstructureren in het kader van een aandelenfusie, bedrijfsfusie, juridische fusie en juridische splitsing. Deze faciliteiten bestaan in de inkomstenbelasting (IB-winst en box 2), vennootschapsbelasting en overdrachtsbelasting. De faciliteiten zijn gebaseerd op de Europese Fusierichtlijn.
Doelstelling:	Voorkomen fiscale belemmeringen bij aandelenfusie, bedrijfsfusie, juridische splitsing of juridische fusie (in overeenstemming met de Europese Fusierichtlijn)
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.55-3.57 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Bosbouwvrijstelling
Beschrijving:	Deze regeling in de IB en Vpb houdt in dat voor- en nadelen uit bosbouwbedrijf niet tot de winst worden gerekend. Het staat de belastingplichtige vrij te opteren voor het buiten toepassing laten van de vrijstelling. Toepassing van de facultatieve regeling blijft, indien gebruik wordt gemaakt van de optie, gelden voor een periode van ten minste 10 jaar.
Doelstelling:	Ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur.
Ministerie:	LVVN, Artikel 22: Natuur, visserij en gebiedsgericht werken.
Wetsartikel:	Artikel 3.11 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale vrijstellingen bos en natuur, Wageningen University & Research, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 33 576, nr. 106.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Dividendbelasting vrijstelling inkoop van eigen aandelen
Beschrijving:	De inkoop van eigen aandelen is belast als een opbrengst voor de dividendbelasting, tenzij deze gehouden worden ter tijdelijke belegging. Onder strikte voorwaarden is de inkoop van eigen aandelen door een beursfonds vrijgesteld van dividendbelasting.
Doelstelling:	Voorkomen dat de dividendbelasting drukt op de inhoudingsplichtige en versteviging van de Nederlandse concurrentiepositie.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.

Wetsartikel:	Artikel 4c van de Wet op de dividendbelasting 1965
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Dividendbelasting overige
Beschrijving:	De dividend belasting kent naast de dooruitdelingskorting en de inhoudfaciliteit nog een aantal fiscale regelingen die beogen om bijvoorbeeld administratieve lasten te verminderen of die grotendeels volgen uit EU-richtlijnen.
Doelstelling:	N.v.t.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Diverse artikelen
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Loonbelasting

Regeling:	Gerichte vrijstellingen Werkkostenregeling
Beschrijving:	Binnen de werkkostenregeling kunnen werkgevers binnen bepaalde grenzen zelf bepalen wat zij onbelast aan werknemers vergoeden, verstrekken of ter beschikking stellen. Sommige zaken die aan werknemers worden toegekend worden aangemerkt als een gerichte vrijstelling; die kunnen onbelast worden toegekend, maar tellen niet mee in de vrije ruimte.
Doelstelling:	Het overkoepelende doel van de gerichte vrijstellingen is het van loonheffingen vrijgesteld vergoeden van in belangrijke mate zakelijke kosten. Daarnaast kennen de gerichte vrijstellingen een individueel doel per vrijstelling.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 31a van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	Evaluatie werkkostenregeling 2019-2024: Loont de werkkostenregeling?, SEO, 2025.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Expatregeling (voorheen 30%-regeling): voor uitgezonden werknemers
Beschrijving:	De werkgever mag aan uitgezonden werknemers onder voorwaarden een forfaitaire onbelaste vergoeding geven van maximaal 30% van het loon inclusief die vergoeding. Deze forfaitaire vergoeding komt in de plaats van de mogelijkheid om de werkelijke extraterritoriale kosten onbelast te vergoeden. Naast deze forfaitaire vergoeding kan de werkgever aan deze werknemers ook de schoolgelden voor internationale scholen onbelast vergoeden of verstrekken. Vanaf 2019 is de maximale looptijd van de 30%-regeling ingekort tot vijf jaar. Voor werknemers die vóór 1 januari 2019 gebruik maakten van de 30%-regeling geldt overgangsrecht tot 1 januari 2021. Vanaf 2024 is de grondslag waarover de 30%-regeling wordt toegepast gemaximeerd op de WNT-norm. Voor degenen die vóór 1 januari 2023 gebruik maakten van de 30%-regeling is er overgangsrecht tot 1 januari 2026.
Doelstelling:	De 30%-regeling dient ter compensatie van extra kosten van tijdelijk verblijf buiten het land van herkomst in het kader van de dienstbetrekking van uitgezonden werknemers. De regeling heeft als doel: 1) het aantrekken van werknemers uit het buitenland met een specifieke deskundigheid die op de Nederlandse arbeidsmarkt niet of schaars aanwezig is; 2) een bijdrage leveren aan het aantrekkelijk en competitief houden van het Nederlandse vestigingsklimaat; en 3) verminderen van administratieve lasten voor werkgevers en werknemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 10e van de Uitvoeringsbesluit loonbelasting 1965
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Vergoeding voor extraterritoriale kosten
Beschrijving:	De werkgever mag aan ingekomen werknemers werkelijke extraterritoriale kosten onbelast vergoeden.
Doelstelling:	De regeling dient ter compensatie van extra kosten van tijdelijk verblijf buiten het land van herkomst in het kader van de dienstbetrekking van ingekomen werknemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 31a van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Fiscale regeling aandelenoptierechten

Beschrijving:	Wanneer een werknemer loon krijgt in de vorm van aandelenoptierechten vindt heffing in beginsel plaats op het moment waarop de werknemer de aandelenoptie kan verhandelen of als de aandelenoptie wordt vervreemd. De werknemer kan er echter op het moment van uitoefening van de aandelenopties ook voor kiezen om het heffingsmoment te verplaatsen naar het moment dat de aandelenoptie uitgeoefend wordt. De werknemer kan gebruik maken van deze keuzeregeling als de aandelenopties nog niet verhandelbaar zijn op het moment van uitoefening.
Doelstelling:	De doelstelling is om het verstrekken van aandelenoptierechten als beloning aantrekkelijker te maken. Door op een later moment te heffen is het meer aannemelijk dat er voldoende liquide middelen aanwezig zijn om de verschuldigde belastingen te voldoen.
Ministerie:	EZ, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 10a van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Vrijwilligersregeling
Beschrijving:	De vrijwilligersregeling is bedoeld voor onverplicht en onbetaald werk voor organisaties met een maatschappelijk nut. Met deze regeling wordt voorzien in een ruimhartige forfaitaire kostenvergoedingsregeling op basis waarvan er tot een jaarlijks te indexeren maximumbedrag per jaar en per maand sprake is van een kostenvergoeding en niet van loon en derhalve niet wordt belast.
Doelstelling:	Het beperken van de administratieve lasten van vrijwilligersorganisaties en vrijwilligers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 2 van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Heffingskortingen

Regeling:	Algemene heffingskorting
Beschrijving:	De algemene heffingskorting is een heffingskorting op de inkomstenbelasting en de premie voor de volksverzekeringen. Iedereen heeft recht op de korting, maar de hoogte is inkomensafhankelijk. Vanaf 2025 wordt deze korting afgebouwd met het verzamelinkomen, daarvoor was dat met het inkomen uit werk en woning. Boven een bepaald verzamelinkomen bedraagt de korting nul.
Doelstelling:	Gerichte inkomensondersteuning.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 8.10 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.

Regeling:	Arbeidskorting
Beschrijving:	De arbeidskorting is een heffingskorting op de inkomstenbelasting en de premie voor de volksverzekeringen voor werkenden. De hoogte van de korting hangt af van de hoogte van het arbeidsinkomen. De korting bedraagt nul vanaf een specifiek arbeidsinkomen.
Doelstelling:	Stimuleren van arbeidsparticipatie, stimuleren van gewerkte uren en gerichte inkomensondersteuning voor werkenden.
Ministerie:	SZW, Artikel 1: Arbeidsmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 8.11 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.

Regeling:	Inkomensafhankelijke combinatiekorting
Beschrijving:	De inkomensafhankelijke combinatiekorting is een heffingskorting voor ouders met een arbeidsinkomen boven een bepaalde drempel. Boven de drempel bouwt de korting op met het arbeidsinkomen, tot een bepaald maximum. Een ouder komt in aanmerking als deze een werkende alleenstaande is of de minstverdienende van twee werkende partners, en als deze in het belastingjaar ten minste zes maanden een kind dat aan het begin van het belastingjaar jonger dan 12 jaar oud was, op zijn woonadres heeft staan ingeschreven.
Doelstelling:	Stimuleren van arbeidsparticipatie van ouders met jonge kinderen en stimuleren om meer uren te werken.
Ministerie:	SZW, Artikel 1: Arbeidsmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 8.14a van de Wet Inkomstenbelasting 2001

Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.

Regeling:	Jonggehandicaptenkorting
Beschrijving:	De jonggehandicaptenkorting is een heffingskorting voor belastingplichtigen die recht hebben op een uitkering volgens de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong-uitkering) of op ondersteuning bij het vinden van werk volgens de wet Wajong. De korting vervalt als de belastingplichtige ouderenkorting krijgt.
Doelstelling:	Inkomensondersteuning jonggehandicapten.
Ministerie:	SZW, Artikel 4: Jonggehandicapten.
Wetsartikel:	Artikel 8.16a van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, aangevuld met CBS-data van Statline. MIMOSI wordt gebruikt voor het gemiddelde verzilverde bedrag per individu, het aantal met recht op deze korting volgt uit de CBS-data.

Regeling:	Ouderenkorting
Beschrijving:	De ouderenkorting is een heffingskorting voor belastingplichtigen die op 31 december van het belastingjaar de AOW-gerechtigde leeftijd hebben bereikt. De korting bedraag een vast bedrag voor verzamelinkomens tot een maximumbedrag en wordt voor verzamelinkomens daarboven afgebouwd tot € 0.
Doelstelling:	Inkomensondersteuning ouderen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 8.17 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.

Regeling:	Alleenstaande ouderenkorting
Beschrijving:	De alleenstaande ouderenkorting is een heffingskorting voor belastingplichtigen die een AOW-uitkering voor een alleenstaande ontvangen, of die een AOW-uitkering voor een alleenstaande zouden ontvangen als ze minimaal één jaar verzekerd zouden zijn geweest voor de AOW.
Doelstelling:	Inkomensondersteuning alleenstaande ouderen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 8.18 van de Wet Inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.

Belastingen op milieugrondslag

Regeling:	EB teruggaafregeling voor gebruik aardgas als brandstof voor vaartuigen op communautaire wateren (inclusief visserij, exclusief particuliere pleziervaartuigen)
Beschrijving:	Exploitanten van commerciële schepen die aardgas als brandstof gebruiken voor de vaart op communautaire wateren komen in aanmerking voor teruggave van energiebelasting. Deze teruggave is van toepassing op aardgas dat wordt gebruikt als brandstof voor vaartuigen, inclusief die van de visserij, en geldt niet voor particuliere pleziervaartuigen.
Doelstelling:	Internationale concurrentiepositie (verplicht onbelast op basis van de Richtlijn energiebelastingen)
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en Havens.
Wetsartikel:	Artikel 70a van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	EB Raffinaderijvrijstelling
Beschrijving:	Restgassen die ontstaan bij raffinaderijen en binnen die raffinaderij worden ingezet voor de vervaardiging van aardgas en minerale oliën zijn vrijgesteld van energiebelasting.
Doelstelling:	Voorkomen dubbele belasting (verplicht onbelast op basis van de Richtlijn energiebelastingen)

Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 51 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	EB vrijstelling voor restgassen die op eigen inrichting zijn ontstaan en daar weer worden ingezet
Beschrijving:	In de energiebelasting is een nihiltarief opgenomen voor restgassen de zijn ontstaan op de inrichting waar ze worden verbruikt.
Doelstelling:	Voorkomen dubbele belasting (verplicht onbelast op basis van de Richtlijn energiebelastingen)
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 59, vierde lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Vrijstelling leidingwaterbelasting voor brandkranen, sprinklerinstallaties en dergelijke indien deze gebruikt worden in buitengewone omstandigheden.
Beschrijving:	Over water gebruikt in brandkranen, sprinklerinstallaties en dergelijke wordt geen leidingwaterbelasting betaald.
Doelstelling:	Voorkomen van problemen met betrekking tot vaststellen verbruik
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 19 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Transferpassagiers buiten de grondslag van de vliegbelasting
Beschrijving:	Transferpassagiers betalen geen vliegbelasting op vliegtickets.
Doelstelling:	Bescherming de netwerkconnectiviteit van Nederland en voorkomen van dubbele belastingheffing, omdat transferpassagiers de vliegbelasting 2 keer zouden moeten betalen.
Ministerie:	IenW, Artikel 17: Luchtvaart.
Wetsartikel:	Artikel 73, tweede lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Omzetbelasting

Regeling:	BTW Nultarief internationaal personenvervoer
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor het vervoer van personen met schepen en luchtvaartuigen als de plaats van bestemming of de plaats van vertrek buiten Nederland ligt, het nultarief in de btw. Het nultarief geldt ook voor de diensten voor door de passagiers meegenomen bagage, personenauto's en motoren en bij bemiddeling bij de genoemde diensten.
Doelstelling:	Nultarief uit praktische overwegingen, ter voorkoming van administratieve lasten. Het deel van internationale boot- en vliegreizen dat over Nederlands grondgebied gaat is over het algemeen te verwaarlozen.
Ministerie:	IenW, Artikel 17: Luchtvaart & IenW, Artikel 18: Scheepvaart en Havens.
Wetsartikel:	Tabel 2.b.3 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	BTW Vrijstelling sport
Beschrijving:	Vrijgesteld zijn de diensten van niet-winstbeogende organisaties die zich de beoefening van sport of de bevordering daarvan ten doel stellen. Het gaat met name om contributie en lesgelden. Deze vrijstelling is binnen de Europese Unie verplicht. Per 2019 is de sportvrijstelling verruimd zodat deze ook van toepassing is op sportgerelateerde prestaties door niet-winstbeogende sportorganisaties aan niet-leden, zoals het ter beschikking stellen van sportaccommodaties.
Doelstelling:	Stimuleren c.q. ondersteunen van sportorganisaties en sportclubs en verminderen van administratieve lasten.
Ministerie:	VWS, Artikel 6: Sport en bewegen.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968

Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	BTW Vrijstelling post
Beschrijving:	Vrijgesteld zijn diensten met betrekking tot de levering van brieven tot een bepaald gewicht, bedoeld in artikel 16 van de Postwet 2009. De vrijstelling geldt alleen voor een verlener van de universele postdienst. Binnen de Europees Unie is een vrijstelling voor openbare postdiensten verplicht.
Doelstelling:	Voorkomen van administratieve lasten en ondersteunen van het algemene belang van openbare nutsvoorzieningen.
Ministerie:	EZ, Artikel 1: Goed functionerende economie en markten.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	BTW Vrijstelling werkgevers- en werknemersorganisaties, alsmede politieke, godsdienstige, levensbeschouwelijke en liefdadige organisaties
Beschrijving:	Vrijgesteld zijn de diensten en daarmee nauw samenhangende leveringen door werkgevers- en werknemersorganisaties, alsmede door organisaties van politieke, godsdienstige, vaderlandslievende, levensbeschouwelijke of liefdadige aard aan hun leden tegen een statutair vastgestelde contributie. Deze vrijstelling is binnen de Europese Unie verplicht.
Doelstelling:	Stimuleren of ondersteunen van instellingen zonder winstoogmerk die handelen in het collectief, maatschappelijk belang van hun leden en verminderen van administratieve lasten
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	BTW Vrijstelling fondswerving
Beschrijving:	Deze regeling voorziet in een vrijstelling voor bijkomstige activiteiten van reeds vrijgestelde organisaties. Het gaat met name om activiteiten die zij ontplooien ter verwerving van de benodigde middelen voor hun vrijgestelde doelstelling. Om te waarborgen dat deze prestaties geen ernstige verstoring van concurrentieverhoudingen veroorzaken, is de vrijstelling beperkt tot een omzetgrens voor leveringen en diensten.
Doelstelling:	Stimuleren of ondersteunen van bedoelde organisaties en instellingen en verminderen van administratieve lasten.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	BTW Vrijstellingen medische zorg
Beschrijving:	Vrijgesteld van btw zijn medische handelingen die gericht zijn op de persoonlijke gezondheidskundige verzorging van de mens, alsmede voor de zorg verleend door instellingen waar men is opgenomen en de zorg op grond van de Wmo 2015 en de Jeugdwet.
Doelstelling:	Stimuleren of ondersteunen van bedoelde organisaties en instellingen en verminderen van administratieve lasten. Ter voorkoming van cumulatie van belasting (verouderd).
Ministerie:	VWS, Premie gefinancierde zorguitgaven.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	BTW Vrijstellingen overig
Beschrijving:	Deze categorie «overig» ziet onder andere op de btw-vrijstelling voor verhuur van onroerende zaken, betalingsverkeer, handelingen inzake waardepapieren, beheer van gemeenschappelijke beleggingsfondsen.
Doelstelling:	Diversen, bijvoorbeeld om de moeilijkheden in verband met de vaststelling van de belastbare grondslag te verhelpen of omdat het elders belast is.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968

Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Auto

Regeling:	BZM Teruggaaf belasting zware motorrijtuigen bij gecombineerd vervoer (spoor, binnenwateren of zee)
Beschrijving:	Vrachtwagens die zijn betrokken bij het goederenvervoer tussen lidstaten van de Europese Unie waarbij het begin en/of eindvervoer over de weg wordt verricht en voor het overige gebruik wordt gemaakt van het spoor, binnenwateren, of van een zeetraject kunnen om teruggaaf van bzm (Eurovignet) verzoeken. Van belang voor de teruggaaf van het eurovignet is het feit dat er slechts sprake is van gecombineerd vervoer indien voor het traject dat per spoor of over water wordt afgelegd een vervoersalternatief over de weg aanwezig is. Het zogenoemde deep sea vervoer komt niet voor de teruggaaf in aanmerking, het short sea vervoer onder bepaalde voorwaarden wel. Tevens moet aan bepaalde administratieve eisen worden voldaan om de uitvoering door de belastingdienst mogelijk te maken. De terminals (plaatsen van in- of uitlading bij het spoor) die betrokken zijn bij het begin- en/of het eindvervoer dienen aan deze eisen te voldoen anders kan geen teruggaaf van het eurovignet worden verleend. De terminals dienen voorts in Nederland te zijn gelegen.
Doelstelling:	Het handhaven en versterken van de logistieke functie van de Nederlandse economie onder optimale milieutechnische voorwaarden. Met de maatregel is beoogd het marktaandeel van milieuvriendelijke vervoerswijzen in het goederenvervoer te versterken en de efficiency en bereikbaarheid in het wegvervoer te verhogen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 14a van de Wet belasting zware motorrijtuigen
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Accijns

Regeling:	Accijns verlaagd tarief kleine brouwerijen
Beschrijving:	Het tarief van de bieraccijns wordt voor kleine brouwerijen is lager dan het algemene tarief .
Doelstelling:	In het belastingstelsel van voor 1992 betaalden kleine brouwerijen relatief veel belasting, het verlaagde tarief was een compensatie hiervoor.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 7, tweede lid, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	Evaluatierapport Belastinguitgaven op het terrein van de accijnzen, FIN, 2008. Kamerstukken II 2007-2008, 31 200 IXB, nr. 18.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Accijns teruggaaf LPG glastuinbouw
Beschrijving:	Voor het gebruik van LPG in de glastuinbouw geldt een teruggaafregeling in de accijns.
Doelstelling:	Bevorderen ondernemerschap
Ministerie:	LVVN, Artikel 21: Land- en tuinbouw.
Wetsartikel:	Artikel 71e van de Wet op de accijns
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Accijns vrijstelling gebruik van stookolie (met name zeevaart)
Beschrijving:	Op grond van artikel 14, eerste lid, onderdeel c, van Richtlijn 2003/96/EG moet voor leveringen van motorbrandstof aan de commerciële zeescheepvaart vrijstelling van accijns worden verleend. Op grond van een internationaal verdrag, de Akte van Mannheim, moet vrijstelling van accijns ook worden verleend voor motorbrandstof voor de commerciële scheepvaart op de binnenwateren van de verdragslanden.
Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen veroorzaakt door accijnzen op brandstof voor vaartuigen.
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en Havens.
Wetsartikel:	Artikel 66, eerste lid, onderdeel a, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	Evaluatierapport Belastinguitgaven op het terrein van de accijnzen, FIN, 2008. Kamerstukken II 2007-2008, 31 200 IXB, nr. 18.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Accijns vrijstelling gebruik van gasolie (voor binnenvaart)
Beschrijving:	De accijnsvrijstelling voor het gebruik van gasolie in de binnenvaart is een facultatieve vrijstelling in de Richtlijn energiebelastingen. De vrijstelling van accijns voor gasolie is in Nederland gebaseerd op het Gasolieprotocol 1952 bij de Akte van Mannheim. Dit betreft dus het deel wat niet in de Europese Richtlijn energiebelastingen is vastgelegd.
Doelstelling:	N.v.t.
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en Havens.
Wetsartikel:	Artikel 66, eerste lid, onderdeel a, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Accijns vrijstelling gebruik van kerosine in het internationale luchtverkeer
Beschrijving:	Op grond van artikel 14, eerste lid, onderdeel b, van Richtlijn 2003/96/EG en internationale verdragen moet voor motorbrandstof voor de commerciële luchtvaart vrijstelling van accijns worden verleend. Binnenlandse vluchten kunnen wel worden belast, hetgeen in Nederland in de periode van 1 januari 2005 tot 1 januari 2012 ook gebeurde.
Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen veroorzaakt door accijnzen op brandstof voor luchtvaartuigen.
Ministerie:	IenW, Artikel 17: Luchtvaart.
Wetsartikel:	Artikel 66, eerste lid, onderdeel b, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	CE Delft Afbouw vrijstelling accijnzen bunkerbrandstoffen, CE Delft, 2023. Kamerstukken 2023-2024, 36432 nr. 3.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Accijns raffinaderijvrijstelling
Beschrijving:	De vrijstelling voor minerale oliën die in de raffinaderij zelf worden geproduceerd en energetisch worden ingezet, is verplicht onder de Richtlijn energiebelastingen. Dit betreft het deel van de vrijstelling voor minerale oliën die extern worden ingekocht en vervolgens direct energetisch in het proces worden ingezet. Dit deel is een facultatieve vrijsteling onder de Richtlijn energiebelastingen en kan dus op nationaal niveau worden afgeschaft.
Doelstelling:	Voorkomen dubbele belasting (verplicht onbelast op basis van de Richtlijn energiebelastingen)
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 2, negende lid, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Accijns vrijstelling tabak, alcohol en motorbrandstof diplomatiek personeel en medewerkers internationale organisaties
Beschrijving:	Diplomatiek en consulair personeel en medewerkers van internationale organisaties (IO's) genieten in Nederland bepaalde fiscale privileges, waaronder, afhankelijk van de functie van de betreffende functionaris en onder toepassing van quota, vrijstellingen van accijns op tabak, alcohol en motorbrandstof. Waar bepaalde fiscale privileges verplicht door Nederland dienen te worden verleend, geldt dat niet voor deze specifieke vrijstellingen. Dit zijn zogenoemde courtoisieprivileges.
Doelstelling:	Attractiviteit van Nederland als gastland voor diplomatieke missies en IO's en hun personeel bevorderen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 69, eerste lid, onderdeel a en b, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Assurantiebelasting

Regeling:	ASB Vrijstelling werkloosheidsverzekeringen
Beschrijving:	Werkloosheidsverzekeringen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting.
Doelstelling:	Het niet belasten van verzekeringen met een sociaal karakter.
Ministerie:	SZW, Artikel 5: Werkloosheid.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	ASB Vrijstelling luchtvaartuigen
Beschrijving:	Verzekeringen van luchtvaartuigen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting. Het gaat om cascoverzekeringen (het luchtvaartuig zelf, niet de inhoud daarvan).
Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen
Ministerie:	IenW, Artikel 17: Luchtvaart.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie Assurantiebelasting, Dialogic, 2020. Kamerstuk 2019-2020, 35 302 nr. 76.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Overdrachtsbelasting

Regeling:	OVB Vrijstelling wijkontwikkelingsmaatschappijen
Beschrijving:	Wijkontwikkelingsmaatschappijen zijn tijdelijke samenwerkingsverbanden ter bevordering van stedelijke herstructurering. Door de vrijstelling kunnen betrokken partijen onder strikte voorwaarden onroerende zaken overdragen aan een WOM en later weer terug geleverd krijgen zonder verschuldigdheid van overdrachtsbelasting.
Doelstelling:	Stimulering van stedelijke herstructurering.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, onderdeel o en onderdeel oa, van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie WOM-regeling, Companen, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 34 552, nr. 79.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB Vrijstelling wooninvesteringsfondsen
Beschrijving:	Woningcorporaties kunnen ter financiering van stedelijke herstructureringsprojecten woningen verkopen aan het speciaal daarvoor opgerichte Wooninvesteringsfonds. Die verkrijging is onder voorwaarden vrijgesteld.
Doelstelling:	Stimulering van stedelijke herstructurering.
Ministerie:	VRO, Artikel 15: Woningmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, onderdeel n, van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB Vrijstelling inrichting landelijk gebied
Beschrijving:	Vrijgesteld zijn verkrijgingen krachtens de Wet inrichting landelijk gebied. De vrijstelling bevordert de overdracht van de onroerende zaken via kavelruil en herverkaveling doordat de overdracht zonder overdrachtsbelasting kan plaatsvinden. Dit maakt het eenvoudiger om wegen, waterlopen en overige infrastructuur aan te leggen en gronden van eigenaren kunnen zo dichter bij elkaar worden gebracht.
Doelstelling:	Bevorderen structuurverbetering van het landelijk gebied door de aankoop en ruil van gronden te faciliteren.
Ministerie:	LVVN, Artikel 22: Natuur, visserij en gebiedsgericht werken.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale vrijstellingen bos en natuur, Wageningen University & Research, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 33 576, nr. 106.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB Vrijstelling Bureau Beheer Landbouwgronden
Beschrijving:	Vrijgesteld zijn verkrijgingen door het Bureau Beheer Landbouwgronden.Vanaf 2019 is het Bureau Beheer Landbouwgronden gestopt met zijn werkzaamheden.
Doelstelling:	Structuurverbetering van het landelijk gebied.
Ministerie:	LVVN, Artikel 22: Natuur, visserij en gebiedsgericht werken.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB Vrijstelling natuurgrond

Beschrijving:	Vrijgesteld is de verkrijging van natuurgrond, daaronder begrepen de rechten van erfpacht of beklemming daarop. De vrijstelling is beperkt tot grond. Voor zover er opstallen aanwezig zijn, is de vrijstelling daarop niet van toepassing. Als voorwaarde voor de vrijstelling geldt dat tot minimaal tien jaar na de verkrijging de natuurgrond nog steeds behouden en ontwikkeld wordt.
Doelstelling:	Bevorderen en behoud van natuurschoon in handen van private partijen.
Ministerie:	LVVN, Artikel 22: Natuur, visserij en gebiedsgericht werken.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale vrijstellingen bos en natuur, Wageningen University & Research, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 33 576, nr. 106.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB Vrijstelling inbreng of omzetting van een onderneming
Beschrijving:	Als er sprake is van inbreng van onroerende zaken in een maatschap, vennootschap onder firma of commanditaire vennootschap of als een onderneming wordt omgezet in een nv of bv is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing.
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling verdeling of vereffening vermogen van een onderneming/vennootschap (f)
Beschrijving:	Een verkrijging krachtens verdeling of vereffening van het vermogen van een onderneming/vennootschap is vrijgesteld wanneer aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Deze vrijstelling betreft de keerzijde van de vrijstelling voor inbreng of omzetting.
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling verdeling gemeenschap samenwoners
Beschrijving:	Een verkrijging krachtens verdeling van een gemeenschap tussen samenwoners is vrijgesteld mits aan de voorwaarden wordt voldaan.
Doelstelling:	Het voorkomen van situaties die niet rechtvaardig worden geacht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling juridische fusie
Beschrijving:	Wanneer sprake is van een juridische fusie is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling bedrijfsfusie
Beschrijving:	Wanneer sprake is van een bedrijfsfusie is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.

Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling interne reorganisatie
Beschrijving:	Bij een interne reorganisatie is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing.
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling juridische splitsing
Beschrijving:	Bij een juridische splitsing is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing.
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling door verkrijger aangebrachte zaken
Beschrijving:	Wanneer een zaak wordt verkregen die is aangebracht door of in opdracht en voor rekening van de verkrijger is de verkrijging van de zaak vrijgesteld, voor zover de waarde van de verkregen onroerende zaak door de verkrijging van de zelf aangebrachte zaak is toegenomen.
Doelstelling:	Het voorkomen van situaties die niet rechtvaardig worden geacht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling bodembestanddelen
Beschrijving:	Wanneer bodembestanddelen zoals zand, grind, veen en terpaarde als gevolg van een beding geacht worden niet te zijn geleverd is hierover geen OVB verschuldigd.
Doelstelling:	Het voorkomen van situaties die niet rechtvaardig worden geacht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling kabels en leidingen
Beschrijving:	Als een netwerk voor transport van stoffen, energie of informatie wordt verkregen is dit vrijgesteld.
Doelstelling:	Het voorkomen van situaties die niet rechtvaardig worden geacht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling publiekrechtelijke lichamen
Beschrijving:	Verkrijging van onroerende zaken door publiekrechtelijke lichamen (o.a. de Staat, provincie, gemeente, waterschap) is vrijgesteld van overdrachtsbelasting.
Doelstelling:	Het afbakenen van de grondslag.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer

Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling onderwijs
Beschrijving:	Er geldt in bepaalde gevallen een vrijstelling als een onroerende zaak die bestemd is voor onderwijs wordt verkregen door een onderwijsinstelling.
Doelstelling:	Het afbakenen van de grondslag.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling herstel art.19
Beschrijving:	Op basis van art. 19 WBR kan op verzoek teruggaaf worden verleend als de toestand vóór een verkrijging feitelijk en rechtens wordt hersteld als gevolg van een vervulling van een ontbindende voorwaarde, nietigheid of vernietiging en ontbinding wegens niet-nakoming van een verbintenis. Voor het geval een situatie als bedoeld in art. 19 WBR leidt tot teruglevering, is de verkrijging vrijgesteld.
Doelstelling:	Het voorkomen van situaties die niet rechtvaardig worden geacht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling staatsbosbeheer
Beschrijving:	De verkrijging van bepaalde objecten door Staatsbosbeheer is vrijgesteld zolang het niet gaat om bedrijfsondersteunende onroerende zaken.
Doelstelling:	Het afbakenen van de grondslag.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling samenloop omzetbelasting
Beschrijving:	Voorkomt dat er in bepaalde situaties zowel overdrachtsbelasting als omzetbelasting verschuldigd is. Wanneer de levering van het onroerend goed van rechtswege is belast met btw is er geen overdrachtsbelasting verschuldigd.
Doelstelling:	Het voorkomen van dubbele belastingheffing.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	OVB vrijstelling wilsrecht
Beschrijving:	Een verkrijging krachtens erfrecht is geen belastbare verkrijging op grond van artikel 3 lid 1 WBR. Een verkrijging krachtens uitoefening van een wilsrecht als bedoeld in de artikelen 19, 20, 21 en 22 van boek 4 van het Burgerlijk Wetboek is wel een belastbare verkrijging, maar deze is vrijgesteld.
Doelstelling:	Het voorkomen van dubbele belastingheffing.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Bankenbelasting

Regeling:	Drempelbedrag bankenbelasting
Beschrijving:	De bankenbelasting kent een doelmatigheidsvrijstelling. Dit bedrag wordt in mindering gebracht op de belastbare som, doch niet verder dan tot nihil.
Doelstelling:	Het doel is ten eerste een gelijker speelveld creëren tussen grote en kleine banken. Dat speelveld was in het voordeel van grote banken dankzij schaalvoordelen en goedkopere leningen dankzij de impliciete overheidsgarantie. Het tweede doel is het beperken van de administratieve lasten bij banken en de uitvoeringslasten bij de Belastingdienst.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 9 van de Wet bankenbelasting
Evaluatie:	Evaluatie bankenbelasting 2021, FIN, 2021. Kamerstukken II 2021-2022, 32 545, nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Afkortingen

ASB	Assurantiebelasting
BPM	Belasting van personenauto's en motorrijwielen
BTW	Belasting over de toegevoegde waarde
EB	Energiebelasting
IB	Inkomstenbelasting
LB	Loonbelasting
MIMOSI	Microsimulatiemodel van het Centraal Planbureau (CPB)
MRB	Motorrijtuigenbelasting
OVB	Overdrachtsbelasting
VPB	Vennootschapsbelasting

5 OVERHEIDSBALANS

Inleiding

De onderstaande overheidsbalans geeft inzicht in het totaal van bezittingen, schulden en het vermogen van de centrale overheid, decentrale overheden en de socialeverzekeringsinstellingen als geheel. De activa (bezittingen) bestaan uit financiële activa, zoals uitgezette leningen, en niet-financiële activa, zoals wegen en gebouwen. De passivazijde van de balans bestaat uit de schulden en het vermogen van de overheid.

De overheidsbalans is een momentopname van het netto-vermogen van de overheid op een specifieke datum. Het netto-vermogen is het saldo van de bezittingen en schulden van de overheid. Toekomstige verplichtingen en rechten maken geen onderdeel uit van de balans. Daarmee ontbreken dus toekomstige belastingopbrengsten en AOW-verplichtingen op de overheidsbalans. De houdbaarheidsstudies van het Centraal Planbureau (CPB) houden daarentegen wel rekening met dergelijke toekomstige posten. Bij deze studies maakt het CPB gebruik van posten van de overheidsbalans.

Overheidsbalans 2021-2024

Tabel 5.1 omvat de overheidsbalans van de jaren 2021 tot en met 2024. Het vermogen van de overheid is het saldo van bezittingen en schulden. Bij een positief vermogen zijn de bezittingen groter dan de schulden. In de periode 2021 – 2024 is het vermogenssaldo toegenomen met 135,5 miljard euro. De stijging in het vermogenssaldo komt voornamelijk door een toename van de waarde van de vaste activa (93,7 miljard euro) en een afname van de uitstaande schuldbewijzen aan de passivazijde (-34,0 miljard euro). Na de tabel volgt een korte toelichting op de verschillende posten op de overheidsbalans. In de Miljoenennota van 2020 is een uitgebreide toelichting op de overheidsbalans gepubliceerd.

Tabel 5.1 Overheidsbalans 2021-2024[1]

Bedragen in miljoenen euro		2021	2022	2023	2024
Activa		**838.115**	**943.602**	**895.587**	**940.897**
	Niet-financiele activa	**548.597**	**660.298**	**609.534**	**638.708**
	Vaste activa	487.761	531.315	555.589	581.480
	Voorraden	2.782	5.391	5.109	5.225
	Grond	40.060	41.344	40.050	38.966
	Olie- en gasreserves	17.994	82.249	8.786	13.037
	Financiële activa	**289.518**	**283.304**	**286.053**	**302.189**
	Chartaal geld en deposito's	15.313	23.324	20.280	16.095
	Schuldbewijzen	9.770	11.785	9.919	11.564
	Leningen	60.027	65.311	63.349	78.242
	Aandelen en overige deelnemingen	111.658	80.618	93.213	106.825
	Financiële derivaten	2.249	– 217	– 83	– 20
	Handelskredieten en transitorische posten	90.501	102.483	99.375	89.483
Passiva		**838.115**	**943.602**	**895.587**	**940.897**
	Financiële passiva	**573.528**	**523.987**	**533.961**	**540.811**
	Deposito's	1.979	1.796	1.646	1.247
	Schuldbewijzen	430.412	383.426	392.925	396.443
	Leningen	76.229	72.143	73.633	72.616
	Aandelen en overige deelnemingen	64	65	60	60
	Handelskredieten en transitorische posten	64.844	66.557	65.697	70.445
	Vermogenssaldo	**264.587**	**419.615**	**361.626**	**400.086**

1 Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (2025)

Toelichting posten overheidsbalans

Activa (bezittingen)

De activa zijn onder te verdelen in niet-financiële activa en financiële activa. De niet-financiële activa omvatten onder meer gebouwen, grond en minerale reserves. De financiële activa bestaan uit alle financiële bezittingen van de overheid, zoals aandelen in ondernemingen en leningen aan financiële instellingen.

De niet-financiële activa zijn in de periode 2021-2024 per saldo toegenomen met 90,1 miljard euro. De voornaamste reden hiervoor is dat de post vaste activa is toegenomen met 93,7 miljard euro. Onder de post vaste activa vallen onder andere de gebouwen, vervoermiddelen en grond-, weg- en waterbouwkundige werken die in het bezit zijn van de overheid. Verder is de waarde van de voorraden (grondstoffen, halffabrikaten etc.) gestegen met 2,4 miljard euro. De waarde van grond in bezit van de overheid en de olie- en gasreserves zijn gedaald met respectievelijk 1,1 en 5,0 miljard euro.

De financiële activa zijn per saldo met 12,7 miljard euro toegenomen in de periode 2021-2024. Dit komt voornamelijk doordat het bedrag aan uitgegeven leningen is toegenomen met 18,2 miljard euro. Aandelen en overige deelnemingen in het bezit van de overheid zijn afgenomen met 4,8 miljard euro.

Passiva (schulden)

De passiva bevatten de schulden van de overheid die in het verleden zijn opgebouwd. De overheid gaat deze schulden met name aan ter financiering van overheidstekorten. Tussen 2021 en 2024 zijn de verschillende soorten financiële passiva per saldo in waarde gedaald met 32,7 miljard euro. Deze daling wordt met name veroorzaakt door een afname van de uitstaande schuldbewijzen (-34,0 miljard euro) en leningen (-3,6 miljard euro). De handelskredieten en transitorische posten (overige vorderingen/schulden) zijn toegenomen met 5,6 miljard euro.

6 ACCRES GEMEENTEFONDS EN PROVINCIEFONDS

Uitgangspunten en actualiteit
De ontwikkeling van het Gemeentefonds (GF) en het Provinciefonds (PF) wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (accres). In de Voorjaarsnota 2025 zijn de tranches 2025 definitief vastgesteld. In deze Miljoenennota is een nieuwe accresraming opgenomen voor het jaar 2026 en verder. De voorlopige tranches 2026 zijn bij deze Miljoenennota aan de fondsen toegevoegd en bij Voorjaarsnota 2026 zullen deze tranches definitief worden vastgesteld.

Het accres is gekoppeld aan de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp). Het uitgangspunt hierbij is dat het GF en PF meerjarig de ontwikkeling van het nominaal bbp volgen. De normering is gesplitst in een volumedeel en een prijsdeel. De volumeontwikkeling van de fondsen is gebaseerd op een 8-jaars (t-9 t/m t-2) historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp, waardoor de fondsen minder schommelen. Onder de oude systematiek waren schommelingen door nacalculatie fors. Het prijsdeel volgt de prijsontwikkeling van het bbp van het lopende jaar.

Het gemeente- en provinciefonds volgen vanaf 2024 de ontwikkeling van het bbp. Bij de Voorjaarsnota 2024 is in overleg met de koepels van de medeoverheden besloten om de oploop van de opschalingskorting vanaf 2026 te schrappen in combinatie met het vervroegd invoeren van de bbp-systematiek in 2024. In de bbp-systematiek wordt het normeringspercentage bij de Voorjaarsnota vastgesteld op basis van de CPB-cijfers uit het Centraal Economisch Plan (CEP), conform de rijksbrede prijsindexatie die ook voor de ministeries van toepassing is. Het zorgt ervoor dat het gemeentefonds en provinciefonds meegroeien met de omvang van de economie. Het Rijk gebruikt de cijfers zoals deze in het voorjaar door het CPB worden aangeleverd en past deze voor het lopende jaar niet meer aan om stabiliteit voor gemeentes en provincies te waarborgen. Deze werkwijze wordt rijksbreed toegepast, dus ook voor de ministeries. Gemeenten en provincies worden hierbij niet anders behandeld. Dit is onafhankelijk van de wijze van normering en deed zich ook voor in de oude systematiek waarbij de ontwikkeling van de Rijksbegroting werd gevolgd. Het voordeel van de bbp-systematiek boven de systematiek waarbij de rijksuitgaven werd gevolgd is dat deze systematiek meer stabiel en transparant is en gemeenten en provincies vroeg in het jaar duidelijkheid biedt over de middelen waar zij dat jaar over kunnen beschikken.

De motie-Van der Goot verzoekt de regering te onderzoeken hoe te lage inflatieramingen binnen het gemeentefonds gecorrigeerd kunnen worden, bij voorkeur door nacalculatie. De ontwikkeling van het bbp en de inflatie was de afgelopen jaren door het CPB lastig te ramen, onder andere door de gevolgen van de coronacrisis, de oorlog in Oekraïne en de energiecrisis (welke hebben geleid tot aanvullende middelen voor o.a. gemeenten en provincies). De bbp-systematiek is ingevoerd per 2024. Gezien de fluctuaties over de tijd is het nu dan ook nog te vroeg om hier conclusies aan te verbinden. De systematiek zal periodiek worden geëvalueerd en dit punt zal bij de volgende evaluatie worden meegenomen.

In de Miljoenennota is het accres voor het jaar 2026 en verder geactualiseerd op basis van de actuele raming van de ontwikkeling van het bbp door het Centraal Planbureau (CPB) (MEV26). In de onderstaande tabel 6.1 zijn de actuele cijfers opgenomen:

Tabel 6.1 Indices					
	2026	2027	2028	2029	2030
Indices CPB bbp MEV 2026					
Volume bbp (8-jaars gemiddelde)	1,91%	1,76%	1,66%	1,54%	2,17%
Prijs bbp	2,49%	2,53%	2,65%	2,49%	2,36%
Gecombineerde bbp index	**4,45%**	**4,33%**	**4,35%**	**4,07%**	**4,58%**
Indices CPB bbp CEP 2025					
Volume bbp (8-jaars gemiddelde)	1,93%	1,82%	1,72%	1,61%	2,28%
Prijs bbp	2,74%	2,52%	2,61%	2,50%	2,50%
Gecombineerde bbp index	**4,72%**	**4,39%**	**4,37%**	**4,15%**	**4,84%**
Verschil (nieuw-oud)					
Volume bbp (8-jaars gemiddelde)	– 0,02%	– 0,06%	– 0,1%	– 0,07%	– 0,11%
Prijs bbp	– 0,25%	0,01%	0,04%	– 0,01%	– 0,14%
Gecombineerde bbp index	**– 0,27%**	**– 0,06%**	**– 0,02%**	**– 0,08%**	**– 0,26%**

Accres Gemeentefonds

Onderstaande tabel 6.2 bevat het accres voor het Gemeentefonds voor 2026 en verder zoals opgenomen in de Miljoenennota 2026 op basis van de bbp cijfers uit de MEV26 van het CPB. Tabel 6.3 bevat het accres voor het Gemeentefonds voor 2026 en verder zoals opgenomen in de Voorjaarsnota 2025 op basis van het CEP25. Tabel 6.4 bevat de mutaties in het accres tussen de stand Voorjaarsnota 2025 en de stand Miljoenennota 2026.

Tabel 6.2 Grondslag en accres Gemeentefonds Miljoenennota 2026					
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030
Grondslag Gemeentefonds	41.770	40.506	39.098	39.059	39.012
Accres Gemeentefonds					
tranche 2026 volume bbp	798	774	747	746	745
tranche 2026 prijs bbp	1.060	1.028	992	991	990
tranche 2027 volume bbp		745	719	718	717
tranche 2027 prijs bbp		1.089	1.051	1.050	1.049
tranche 2028 volume bbp			707	707	706
tranche 2028 prijs bbp			1.148	1.147	1.145
tranche 2029 volume bbp				684	683
tranche 2029 prijs bbp				1.123	1.122
tranche 2030 volume bbp					1.002
tranche 2030 prijs bbp					1.113
Totaal accres	**1.858**	**3.635**	**5.364**	**7.166**	**9.272**

Tabel 6.3 Accres Gemeentefonds Voorjaarsnota 2025					
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030
tranche 2026 volume bbp	791	781	754	753	752
tranche 2026 prijs bbp	1.145	1.131	1.091	1.090	1.089
tranche 2027 volume bbp		772	745	744	743
tranche 2027 prijs bbp		1.088	1.050	1.049	1.047
tranche 2028 volume bbp			735	734	733
tranche 2028 prijs bbp			1.134	1.133	1.131
tranche 2029 volume bbp				717	716
tranche 2029 prijs bbp				1.131	1.130
tranche 2030 volume bbp					1.056
tranche 2030 prijs bbp					1.185
Totaal accres	**1.936**	**3.772**	**5.509**	**7.351**	**9.583**

Tabel 6.4 Mutatie accres Gemeentefonds sinds Voorjaarsnota 2025					
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030
tranche 2026 volume bbp	7	– 8	– 7	– 7	– 7
tranche 2026 prijs bbp	– 85	– 103	– 99	– 99	– 99
tranche 2027 volume bbp		– 27	– 26	– 26	– 26
tranche 2027 prijs bbp		1	1	2	2
tranche 2028 volume bbp			– 27	– 27	– 27
tranche 2028 prijs bbp			14	14	14
tranche 2029 volume bbp				– 33	– 33
tranche 2029 prijs bbp				– 8	– 8
tranche 2030 volume bbp					– 54
tranche 2030 prijs bbp					– 71
Totale mutatie	**– 78**	**– 136**	**– 145**	**– 185**	**– 310**

Accres Provinciefonds

Onderstaande tabel 6.5 bevat het accres voor het Provinciefonds voor 2026 en verder zoals opgenomen in de Miljoenennota 2026 op basis van de actuele bbp cijfers uit de MEV26. Tabel 6.6 bevat het accres voor het Provinciefonds voor 2026 en verder zoals opgenomen in de Voorjaarsnota 2025 op basis van het CEP25. Tabel 6.7 bevat de mutaties in het accres tussen de stand Voorjaarsnota 2025 en de stand Miljoenennota 2026.

Tabel 6.5 Grondslag en accres Provinciefonds Miljoenennota 2026					
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030
Grondslag Provinciefonds	3.539	3.476	3.504	3.499	3.310
Accres Provinciefonds					
tranche 2026 volume bbp	68	66	67	67	63
tranche 2026 prijs bbp	90	88	89	89	84
tranche 2027 volume bbp		64	64	64	61
tranche 2027 prijs bbp		93	94	94	89
tranche 2028 volume bbp			63	63	60
tranche 2028 prijs bbp			103	103	97
tranche 2029 volume bbp				61	58
tranche 2029 prijs bbp				101	95
tranche 2030 volume bbp					85
tranche 2030 prijs bbp					94
Totaal accres	**157**	**312**	**481**	**642**	**787**

Tabel 6.6 Accres Provinciefonds Voorjaarsnota 2025					
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030
tranche 2026 volume bbp	65	64	64	64	64
tranche 2026 prijs bbp	94	93	93	93	92
tranche 2027 volume bbp		64	64	63	63
tranche 2027 prijs bbp		90	90	89	89
tranche 2028 volume bbp			63	63	62
tranche 2028 prijs bbp			97	97	96
tranche 2029 volume bbp				61	61
tranche 2029 prijs bbp				97	96
tranche 2030 volume bbp					90
tranche 2030 prijs bbp					101
Totaal accres	**160**	**311**	**470**	**627**	**814**

Tabel 6.7 Mutatie accres Provinciefonds sinds Voorjaarsnota					
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030
tranche 2026 volume bbp	2	2	3	3	– 1
tranche 2026 prijs bbp	– 5	– 5	– 4	– 4	– 8
tranche 2027 volume bbp		0	1	1	– 2
tranche 2027 prijs bbp		4	5	5	0
tranche 2028 volume bbp			1	1	– 2
tranche 2028 prijs bbp			6	6	1
tranche 2029 volume bbp				0	– 3
tranche 2029 prijs bbp				4	– 1
tranche 2030 volume bbp					– 5
tranche 2030 prijs bbp					– 6
Totale mutatie	**– 2**	**1**	**11**	**15**	**– 27**

Doorwerking bbp-systematiek op plafond Btw-compensatiefonds
De bijdrage van het Rijk aan het Btw-compensatiefonds (hierna: BCF) is geplafonneerd. Het plafond van het BCF is sinds 2015 gekoppeld aan de accrespercentages van het Gemeentefonds en Provinciefonds.

Het plafond van het BCF wordt daarnaast aangepast voor taakmutaties (zoals decentralisaties) die gepaard gaan met toevoegingen of onttrekkingen aan het BCF. Hierdoor hebben decentralisaties geen effect op de ruimte onder het plafond van het BCF.

Als het plafond overschreden wordt, komt het verschil ten laste van het Gemeente- en het Provinciefonds. Bij een realisatie lager dan het plafond komt het verschil ten gunste van het Gemeente- en Provinciefonds. Hierdoor zijn het BCF en het Gemeente- en Provinciefonds deels aan elkaar gekoppeld.

Tabel 6.8 geeft de ontwikkeling van het BCF-plafond voor het aandeel gemeentes en provincies weer sinds Voorjaarsnota 2025.

Tabel 6.8 Geraamd plafond BCF						
	2025	2026	2027	2028	2029	2030
BCF Plafond totaal	**5.052**	**5.295**	**5.484**	**5.722**	**5.943**	**6.390**
Plafond aandeel gemeenten VJN25	**4.469**	**4.671**	**4.865**	**5.078**	**5.281**	**5.627**
Taakmutaties	2	19	0	0	0	1
Toevoeging accres sinds voorjaarsnota	0	– 12	– 17	– 20	– 27	23
Plafond aandeel gemeenten MN25	**4.470**	**4.678**	**4.848**	**5.059**	**5.254**	**5.651**
Uitputting gemeenten	4.042	4.042	4.042	4.042	4.042	4.042
Ruimte onder plafond gemeenten	**428**	**636**	**806**	**1.017**	**1.212**	**1.609**
Plafond aandeel provincies VJN25	**572**	**611**	**637**	**664**	**690**	**743**
Taakmutaties	10	7	0	0	0	0
Toevoeging accres sinds voorjaarsnota	0	– 1	– 2	– 2	– 2	– 3
Plafond aandeel provincies MN25	**582**	**617**	**636**	**663**	**689**	**740**
Uitputting provincies	440	440	440	440	440	440
Ruimte onder plafond provincies	**142**	**178**	**196**	**224**	**249**	**300**

7 OVERZICHT RISICOREGELINGEN VAN HET RIJK

In de tabellen 7.1 t/m 7.4 wordt een totaaloverzicht gegeven van de verschillende soorten risicoregelingen van het Rijk. Voor details over de specifieke garantieregelingen, achterborgstellingen en leningen wordt verwezen naar de begrotingen van de betreffende vakdepartementen.

Garanties
Een garantie is een voorwaardelijke financiële verplichting van het Rijk aan een derde partij buiten het Rijk. Hiermee staat de overheid garant voor bepaalde (internationale) financiële verplichtingen, en neemt het de verplichting over als de partij waaraan de garantie is verleend deze niet langer kan nakomen. Garantieregelingen worden als verplichting opgenomen in de begroting van het betreffende vakdepartement.

De tabellen 7.1 en 7.2 bevatten alle garantieregelingen van het Rijk aan partijen buiten het Rijk. Alle regelingen met een uitstaand risico kleiner dan 100 miljoen euro zijn samengevat in de post «Overig». Het overzicht bevat alle garanties met de stand van het uitstaand risico eind 2024, en de verwachte ontwikkeling voor 2025 en 2026. Ontwikkelingen vanaf 1 september worden meegenomen in het overzicht van risicoregelingen bij het Financieel Jaarverslag van het Rijk 2025.

In het overzicht worden achtereenvolgens de begroting (b), het begrotingsartikel (a) en de omschrijving van de garantie weergegeven. Daarachter staat onder het kopje «uitstaande garanties» het bedrag dat daadwerkelijk als voorwaardelijke verplichting is verleend. Onder de uitstaande garanties vallen ook garanties die in eerdere jaren zijn verstrekt. In 2025 en 2026 worden er garanties verleend, maar komen er ook garanties te vervallen. De geraamde toename en afname van de garanties wordt gepresenteerd in de kolommen «Geraamd te verlenen» en «Geraamd te vervallen».

Een garantieregeling van het Rijk kent in principe altijd een maximum, het garantieplafond. Dit plafond kan een jaarlijks plafond zijn (per jaar mag een maximaal bedrag aan garanties worden verleend) of een totaalplafond (er mogen nooit meer garanties verleend worden dan het plafond). In tabel 7.1 is onderscheid gemaakt tussen beide soorten plafonds. Bij garanties aan internationale organisaties is ervoor gekozen om het garantieplafond gelijk te stellen aan de uitstaande garanties. Hiervan is sprake bij onder andere de Europese garanties (EFSF, EFSM en ESM) en de garanties aan grote internationale financiële instellingen (IMF en Wereldbank). Bij regelingen waar geen plafond is afgesproken, is het totaalplafond ook gelijkgesteld aan de uitstaande garanties.

Om de risico's voor de overheidsfinanciën te beheersen, en een goede afweging tussen verschillende beleidsinstrumenten te bevorderen, wordt een 'nee-tenzij'-beleid gevoerd ten aanzien van risicoregelingen. Dit beleid is vastgelegd in de begrotingsregels en houdt in dat er terughoudend wordt omgegaan met het aangaan van nieuwe en verruimingen van bestaande regelingen. In sommige gevallen kan het verstandig zijn om nieuwe risico's aan te gaan, bijvoorbeeld tijdens een acute crisis. Hiervoor is een goede onderbouwing noodzakelijk. Deze controle aan de poort heeft concreet vorm gekregen in het Toetsingskader Risicoregelingen, dat eveneens is vastgelegd in de begrotingsregels. Dit toetsingskader zorgt ervoor dat ook in onzekere tijden een degelijke afweging kan worden blijven gemaakt. Bij consequente toepassing in de toekomst zullen de uitstaande risico's na een crisis naar verwachting weer afnemen.

Het totaalbedrag aan uitstaande garanties van het Rijk neemt in 2025 naar verwachting netto met 73,2 miljard euro toe. Dit komt met name door een nieuwe garantie voor TenneT (52,0 miljard euro) en de nieuwe Europese SAFE garantie (15,3 miljard euro). Verder stijgen onder andere ook de Next Generation EU (NGEU) en European Stability Mechanism (ESM) garanties met respectievelijk 3,1 en 1,4 miljard euro. De verwachting voor 2026 is dat het totaal aan uitstaande garanties verder toeneemt met 3,0 miljard euro. Het uitstaande risico voor de nationale coronagerelateerde garanties wordt zoals verwacht in 2025 en 2026 verder afgebouwd naar 13,9 miljoen euro eind 2026.

Tabel 7.1 Garantieregelingen van het Rijk (in miljoenen euro)

b	a	Omschrijving	Uitstaande garanties 2024	Geraamd te verlenen 2025	Geraamd te vervallen 2025	Geraamde uitstaande garanties 2025	Jaarplafond 2025	Geraamd te verlenen 2026	Geraamd te vervallen 2026	Geraamde uitstaande garanties 2026	Jaarplafond 2026	Totaal-plafond
V	3	Raad van Europa	287,4			287,4				287,4		287,4
IXB	2	Wet aansprakelijkheid kernongevallen (WAKO)	9.200,0			9.200,0				9.200,0		9.200,0
IXB	3	Financieringsmaatschappij voor ontwikkelingslanden (FMO)	15.401,6	– 33,2		15.368,4				15.368,4		15.368,4
IXB	3	TenneT		52.000,0		52.000,0				52.000,0		52.000,0
IXB	4	Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)	794,1	– 1,7		792,4				792,4		792,4
IXB	4	Bilaterale garantie Macro-financiële bijstand (MFB)	215,4			215,4				215,4		215,4
IXB	4	DNB - deelneming in kapitaal IMF	34.454,2	57,1		34.511,3				34.511,3		34.511,3
IXB	4	Europese Investeringsbank (EIB) - pan Europees Garantiefonds	953,5			953,5				953,5		953,5
IXB	4	European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)	589,1			589,1				589,1		589,1
IXB	4	European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM)	2.690,6	118,9		2.809,5				2.809,5		2.809,5
IXB	4	European Financial Stability Facility (EFSF)	34.154,2			34.154,2				34.154,2		34.154,2
IXB	4	Europese Investeringsbank (EIB)	11.796,0			11.796,0				11.796,0		11.796,0
IXB	4	European Stability Mechanism (ESM)	35.338,9	1.364,0		36.702,9		1.960,0		38.662,9		38.662,9
IXB	4	Garantie Wereldbank - IBRD garantie kapitaal	5.825,7	– 12,3		5.813,4				5.813,4		5.813,4
IXB	4	Garantie Wereldbank - IBRD garantie Oekraïne	100,0			100,0				100,0		100,0
IXB	4	Headroomgarantie macro-financiële bijstand (MFB)	1.089,2	57,3		1.146,5				1.146,5		1.146,5
IXB	4	Kredieten EU-betalingsbalanssteun (BoP-faciliteit)	3.870,1	204,0		4.074,1				4.074,1		4.074,1
IXB	4	Macro-Financiële Bijstand - Ukraine Loan Cooperation Mechanism (MFB-ULCM)	3.416,0	78,0		3.494,0				3.494,0		3.494,0
IXB	4	Next Generation EU (NGEU)	27.176,2	3.127,2		30.303,4				30.303,4		30.303,4
IXB	4	Oekraïne Faciliteit	1.999,3	102,6		2.101,9				2.101,9		2.101,9
IXB	4	Security Action for Europe (SAFE)		15.286,8		15.286,8				15.286,8		15.286,8

b	a	Omschrijving	Uitstaande garanties 2024	Geraamd te verlenen 2025	Geraamd te vervallen 2025	Geraamde uitstaande garanties 2025	Jaarplafond 2025	Geraamd te verlenen 2026	Geraamd te vervallen 2026	Geraamde uitstaande garanties 2026	Jaarplafond 2026	Totaal-plafond
IXB	4	Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency (SURE)	5.983,9			5.983,9				5.983,9		5.983,9
IXB	5	Exportkredietverzekering	17.540,6			17.540,6	10.000,0			17.540,6	10.000,0	
XIII	2	Borgstelling MKB kredieten (BMKB)	1.166,5	758,9	198,9	1.726,5	765,0	758,9	287,1	2.198,3	758,9	
XIII	2	Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)	198,9	200,0	65,7	333,2	200,0	200,0	67,9	465,3	200,0	
XIV	21	Borgstelling Landbouw en Visserijkredieten (BLV)	235,4	14,3	18,9	230,8	85,0	23,1	18,5	235,4	80,0	
XIV	22	Garantie voor natuurgebieden en landschappen	208,3		18,7	189,6			17,6	172,0		208,3
XVII	1	Garantie Dutch Good Growth Fund (DGGF)	108,2	50,0		158,2		50,0		208,2		675,0
XVI	2&3	Instellingen voor de gezondheidszorg	125,3	1,2	19,8	106,6		1,2	16,0	91,8		107,8
XVII	1	Garantie Development Related Infrastructure Investment Vehicle (DRIVE)	45,7	55,0		100,7	55,0	55,0		155,7	55,0	
XVII	5	Garanties African Development Bank (AfDB)	2.354,9			2.354,9				2.354,9		2.354,9
XVII	5	Garanties Asian Development Bank (AsDB)	1.251,6			1.251,6				1.251,6		1.251,6
XVII	5	Garanties Inter American Development Bank (IDB)	291,4			291,4				291,4		291,4
XXII	2	Herplaatsingsgarantie	24,3	80,0		104,3		80,0		184,3		783,0
		Nationale garanties coronacrisis	44,1		19,7	24,4			10,5	13,9		3.085,0
		Overig	781,7	261,5	198,2	845,0	30,3	125,7	37,7	933,0	30,3	1.928,5
		Totaal	**219.712,3**	**73.769,5**	**539,9**	**292.941,9**	**11.135,3**	**3.253,9**	**455,4**	**295.740,4**	**11.124,2**	**280.329,6**

Tabel 7.2 bevat de uitgaven en ontvangsten gerelateerd aan de door het Rijk verstrekte garanties in 2025 en 2026. Alleen garanties waarop daadwerkelijk uitgaven en ontvangsten worden geraamd staan weergegeven in de tabel. De getoonde uitgaven betreffen schade-uitkeringen en uitvoeringskosten op afgegeven garanties. De in de tabel getoonde ontvangsten betreffen zowel ontvangen premies en provisies als op derden verhaalde (schade-)uitkeringen.

Tabel 7.2 Uitgaven en ontvangen door het Rijk verstrekte garanties (in duizenden euro)

b	a	Omschrijving	Uitgaven 2025	Ontvangsten 2025	Uitgaven 2026	Ontvangsten 2026
VI	33	Garantiestelling Faillissementscuratoren dienst JUSTIS	2.400		2.600	
IXB	1	Garantie procesrisico's	181		181	
IXB	2	Terrorismeschades (NHT)		625		625
IXB	2	WAKO (kernongevallen)		612		612
IXB	3	Financieringsmaatschappij voor ontwikkelingslanden (FMO)		1.000		1.000
IXB	4	EIB - pan Europees Garantiefonds	41.400		26.720	
IXB	5	Exportkredietverzekering	109.900	140.831	79.900	104.092
IXB	5	Herverzekering leverancierskredieten	6.750	8.000		
XIII	2	BMKB	39.887	33.000	38.567	33.000
XIII	2	GO	11.745	13.000	11.745	13.000
XIII	2	GO-Corona	5.000		5.000	
XIII	2	Groeifaciliteit	8.000	8.000	8.000	8.000
XIII	2	Maatwerk garanties	1.000	1.000	1.000	1.000
XIII	2	Microkredieten	23.000			
XIV	21	Borgstelling Landbouw en Visserijkredieten (BLV)	3.000	706	2.000	700
XIV	22	Klimaatfonds groenfonds garantie		271		235
XVII	1	Garantie DGGF	5.000	7.000	5.000	7.000
XVII	1	Garantie DTIF	10.000	7.000	10.000	7.000
XXII	1	Herplaatsingsgarantie		2.000		2.000
		Totaal	**267.263**	**223.045**	**190.713**	**178.264**

Achterborgstellingen

Naast het risico uit garantieregelingen staat het Rijk ook indirect bloot aan risico's uit achterborgstellingen. In die gevallen wordt de daadwerkelijke garantieverplichting niet afgegeven door het Rijk maar door een daarvoor aangewezen tussenpersoon in de vorm van een stichting. In de begroting van het verantwoordelijke vakdepartement worden achterborgstellingen daarom niet als verplichting opgenomen. Het Rijk wordt pas aangesproken zodra de tussenpersoon niet aan haar verplichtingen kan voldoen. De achterborgstellingen zijn opgenomen in tabel 7.3.

Het risico uit de achterborgstellingen in tabel 7.3 is niet één op één te vergelijken met het risico uit de garantieregelingen in tabellen 7.1 en 7.2. Dit komt omdat het risico over meerdere partijen wordt gespreid. Per achterborgstelling zijn er verschillende mogelijkheden om eventuele schade te dekken. Het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) beschikt over een fondsvermogen en kan daarnaast indien nodig obligo ophalen bij deelnemende woningcorporaties. Op het gecommitteerd obligo doet WSW alleen een beroep wanneer dat noodzakelijk is. Dit is het geval wanneer het bufferkapitaal ontoereikend is om schadebetalingen te kunnen doen. Ook kunnen woningcorporaties in financiële problemen onder bepaalde voorwaarden een aanvraag doen voor saneringssteun. Saneringssteun wordt bekostigd via een heffing aan corporaties en deze middelen lopen via een risicovoorziening op de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Alle woningcorporaties zijn op basis van de wet verplicht om deze heffing te betalen. Financiële problemen bij corporaties worden in eerste instantie dus betaald door de corporatiesector zelf via het fondsvermogen WSW, obligo en de saneringsheffing. Pas daarna komen Rijk en gemeenten in beeld via de achtervang. De achtervang is nog niet eerder aangesproken.

De Stichting Waarborgfonds Zorg (WFZ) kent een soortgelijke regeling. Ook hier wordt eerst het bufferkapitaal van de stichting aangesproken om schade te dekken. Daarna moeten de zorginstellingen met een door het WFZ geborgde lening een percentage (maximaal 3 procent van de uitstaande garanties van de deelnemende zorginstelling) van het leningenbedrag afdragen (obligo). Mocht dit onvoldoende zijn om de verplichtingen van het WFZ na te komen, dan kan het WFZ een beroep doen op het Rijk. Bij het Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) geldt geen obligoverplichting. Hier dienen huizen van particulieren als onderpand, waardoor de schade zich beperkt tot eventuele restschulden na gedwongen verkoop. Het WEW teert bij verlies direct in op het bufferkapitaal. Het Nationale Restauratiefonds (NRF) kent eveneens geen obligoverplichting. Het NRF doet pas een beroep op het Rijk wanneer het eigen vermogen is uitgeput. Dit is over de gehele looptijd nog nooit voorgekomen.

Daarnaast worden bij twee achterborgstellingen de risico's gedeeld met gemeenten. Zo worden de verplichtingen die het WEW voor 1 januari 2011 is aangegaan voor 50 procent gedekt door gemeenten en voor 50 procent door het Rijk. Verplichtingen aangegaan na deze datum worden volledig door het Rijk gedekt. Bij het WSW wordt de gehele positie evenredig met gemeenten gedeeld.

Tabel 7.3 Achterborgstellingen (in miljoenen euro)

			Geborgd vermogen	Geraamd te verlenen	Geraamd te vervallen	Geborgd vermogen	Raming bufferka-pitaal	Raming obligo	Geraamd te verlenen	Geraamd te vervallen	Geborgd vermogen	Raming bufferka-pitaal	Raming obligo
b	a	Omschrijving	2024	2025	2025	2025	2025	2025	2026	2026	2026	2026	2026
VIII	14	Nationaal Restauratie Fonds (NRF)	408,8	31,5	21,5	418,8	82,0	N.v.t.			418,8	N.v.t.	N.v.t.
XVI	2	Waarborgfonds voor de Zorgsector (WFZ)	5.779,4		101,6	5.677,8	224,8	167,7		152,0	5.525,8	236,8	163,4
XXII	3	Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW)	213.900,0	30.500,0	21.944,0	222.456,0	1.790,0	N.v.t.	30.500,0	18.783,0	234.173,0	1.835,0	N.v.t.
XXII	3	Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)	94.937,0	10.159,8	3.096,9	101.999,9	617,0	2.652,0	9.729,4	2.729,4	108.999,9	663,0	2.834,0
		Totaal	**315.025,2**	**40.691,3**	**25.164,0**	**330.552,4**	**2.713,8**	**2.819,7**	**40.229,4**	**21.664,4**	**349.117,4**	**2.734,8**	**2.997,4**

Leningen

We spreken van een lening als het Rijk middelen verstrekt aan een derde buiten het Rijk met een afgesproken aflossingsschema en marktconforme rente. Is aan een van beide voorwaarden niet voldaan, dan is er sprake van een uitgave. Ook leningen vormen een risico voor het begrotingssaldo, namelijk als de ontvanger van die lening niet in staat blijkt de lening (in zijn geheel) af te lossen of de rentevergoeding te betalen. In dat geval derft het Rijk inkomsten (niet-belastingontvangsten die geraamd zijn). Die derving belast het uitgavenkader. Bij leningen die zijn afgegeven in andere valuta is er ook een wisselkoersrisico voor het Rijk.

Een overzicht van de uitstaande leningen van het Rijk wordt gepresenteerd in Tabel 7.4. Het bedrag aan uitstaande leningen is in 2025 40,3 miljard euro. Dit betekent een daling van 8,2 miljard euro sinds eind 2024. Deze daling wordt met name veroorzaakt door een daling van het uitstaand risico van de lening aan TenneT met 7,5 miljard euro. De Hypothecaire lening WinAir loopt in 2025 af en ook de lening aan Invest-NL ten behoeve van SIF, die een

officiële looptijd kent tot en met 2029, kent bij deze Miljoenennota al geen uitstaand risico meer. Met de lening aan de Wereldbank IBRD is er in 2025 ook één nieuwe lening bijgekomen.

Tabel 7.4 Door het Rijk verstrekte leningen (in miljoenen euro)

		Uitstaand risico	Uitstaand risico	Looptijd
b	Omschrijving	FJR2024	MN2026	
IV	Liquiditeitssteun Aruba	442,2	419,1	2043
IV	Liquiditeitssteun Curaçao	448,3	431,1	2043
IV	Liquiditeitssteun Sint-Maarten	155,3	140,4	2053
IXB	Lening Griekenland	2.393,1	1.912,3	2040
IXB	Lening TenneT	44.400,0	36.900,0	2042
IXB	Lening Oekraïne	200,0	200,0	2032
IXB	Lening Wereldbank IBRD		69,7	n.v.t.
XIII	Invest-NL Capital N.V. SIF	64,8		2029
XIII	Corona overbruggingslening (COL-faciliteit) voor start-ups en scale-ups	230,8	105,1	2026
XIII	Lening Stichting Garantiefonds Reisgelden	138,7	92,4	2028
XIII	Hypothecaire Lening WinAir	– 0,4		2025
XIII	Steun aan IHC (voorheen Royal IHC)	5,0	5,0	onbepaalde tijd
	Totaal	**48.477,8**	**40.275,1**	

8 EUROPESE BEGROTINGSREGELS

In het Stabiliteits- en Groeipact (SGP) hebben lidstaten van de Europese Unie afspraken gemaakt over hun begrotingsbeleid. Het hoofddoel van het SGP is het bevorderen van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën, ter ondersteuning van stabiliteit en economische groei binnen de Europese Unie.[9] Dit is belangrijk om negatieve spillover-effecten tussen lidstaten te voorkomen, vooral vanwege de sterke verwevenheid van de Europese economieën. Het SGP is in 1997 overeengekomen als uitwerking van de afspraken in het Verdrag van Maastricht van 1992 om buitensporige overheidstekorten te vermijden en het economisch beleid van de lidstaten te coördineren. De bekendste normen van het SGP zijn de 60% schuldnorm en de 3% tekortnorm, die een belangrijke rol spelen bij de afspraak om buitensporige overheidstekorten te vermijden. Nadien is het SGP meerdere keren gewijzigd, onder andere om tegemoet te komen aan de wens om rekening te houden met economische omstandigheden en te zorgen dat met name in goede economische tijden voldoende schuldafbouw plaatsvindt voor landen met schulden boven de Europese norm.

Herziening Stabiliteits- en Groeipact
De regels van het SGP zijn in 2024 herzien.[10] Op 30 april 2024 zijn de aangepaste regels formeel in werking getreden. De herziening heeft als doel om het begrotingsraamwerk te vereenvoudigen, ambitieuze en realistische schuldafbouw te waarborgen, hervormingen en investeringen te stimuleren en om anticyclisch begrotingsbeleid te bevorderen. Het raamwerk richt zich daarbij op de middellange termijn en op de schuldhoudbaarheidsrisico's van lidstaten. De werking van het nieuwe raamwerk wordt hieronder verder toegelicht. Verschillende Kamerbrieven[11] geven een gedetailleerde beschrijving van de inhoud van het akkoord.

Het budgettair-structureel plan voor de middellange termijn
Onder het herziene Europees begrotingsraamwerk dienen alle lidstaten een budgettair-structureel plan voor de middellange termijn[12] (hierna: 'plan') in bij de Europese Commissie (hierna: 'de Commissie'). Dit plan bevat zowel een meerjarig pad voor de begroting, als investeringen en hervormingen. Onder de nieuwe regels wordt voor de monitoring van de begroting alleen gekeken naar de ontwikkeling van de netto primaire uitgaven (hierna: 'het uitgavenpad'), gedurende een aanpassingsperiode van in beginsel vier jaar, met de mogelijkheid voor een verlenging naar maximaal zeven jaar. Daarmee zijn meerdere sturingsvariabelen uit het originele raamwerk komen te vervallen, waaronder de middellangetermijndoelstelling voor het structurele begrotingssaldo (de MTO) en de bijbehorende significante afwijkingsprocedure (*Significant Deviation Procedure*; SDP) en het schuldafbouwcriterium (het criterium dat schuld boven de 60% bbp met 1/20ste per jaar moet afnemen om vast te stellen dat de schuld voldoende snel dalend is).

Het uitgavenpad dat lidstaten opnemen in hun plan moet ervoor zorgen dat de overheidsschuld van lidstaten op de middellange termijn (aanpassingsperiode van 4/5 of, in het geval van additionele investeringen en

[9] Stability and Growth Pact - European Commission (link)
[10] Kamerstukken II 2023/ka24, 21501-07, nr. 2004 (link) en Kamerstukken II 2023/24, 21501-07, nr. 2009 (link).
[11] Idem.
[12] In het najaar van 2024 heeft Nederland het eerste budgettair structureel plan voor de middellange termijn ingediend bij de Europese Commissie (link)

hervormingen 7 jaar, en de daaropvolgende 10 jaar) op een prudent niveau blijft (onder de 60% bbp) of – indien hoger dan 60% bbp – geloofwaardig daalt. Daarnaast moet het tekort onder de 3% bbp worden gebracht en/of daar blijven op de middellange termijn. De begrotingsinspanning die nodig is om aan deze vereisten te voldoen wordt berekend aan de hand van een zogenoemde schuldhoudbaarheidsanalyse. Bij een ambitieuze set investeringen en hervormingen kunnen lidstaten aanspraak maken op verlenging van de aanpassingsperiode naar maximaal 7 jaar, resulterend in een meer geleidelijke budgettaire aanpassing. Het plan wordt na indiening beoordeeld door de Commissie. De Raad van de Europese Unie (hierna: de Raad) beveelt vervolgens het uitgavenpad aan de lidstaat aan en keurt, in geval van een verlengde aanpassingsperiode, de set hervormingen en investeringen goed. Lidstaten dienen uiterlijk op 30 april van het laatste jaar van het geldende plan bij de Raad en de Commissie een nieuw nationaal budgettair-structureel plan voor de middellange termijn in. Een lidstaat en de Commissie kunnen indien nodig overeenkomen die termijn met een redelijke termijn te verlengen. Als een plan is goedgekeurd en er treedt een nieuw kabinet aan, dan heeft het nieuwe kabinet de mogelijkheid om een aangepast plan in te dienen.

Het uitgavenpad in het plan van de lidstaat wordt uitgedrukt als de maximale groei van de netto primaire overheidsuitgaven. De netto primaire uitgaven worden gedefinieerd als de nationale overheidsuitgaven gecorrigeerd voor rente-uitgaven, conjuncturele werkloosheidsuitgaven, uitgaven die worden gedekt met middelen uit de EU-begroting, nationale bijdragen aan cofinanciering van Europese subsidieprogramma's, eenmalige en tijdelijke maatregelen en beleidsmatige inkomstenmaatregelen. Omdat het voor lidstaten lastig is om te sturen op rente-uitgaven, wordt voor deze uitgaven gecorrigeerd. Dit betekent dat lidstaten niet hoeven te bezuinigen om aan het uitgavenpad te voldoen als de rentelasten gedurende de aanpassingsperiode stijgen, maar ook niet meer ruimte krijgen voor uitgaven als de rentelasten dalen. Door het uitgavenpad te corrigeren voor conjuncturele werkloosheidsuitgaven is er ruimte om de begrotingsuitgaven mee te laten bewegen met schommelingen van de economische groei, wat helpt om anticyclisch begrotingsbeleid te voeren. Dit anticyclische karakter van de overheidsuitgaven kenmerkt ook het Nederlandse trendmatig begrotingsbeleid. Het corrigeren voor uitgaven die worden bekostigd met inkomsten uit EU-fondsen, nationale bijdragen aan cofinanciering en eenmalige en tijdelijke maatregelen zorgt ervoor dat kosten worden weggelaten die geen of weinig invloed hebben op de structurele begrotingspositie van de lidstaat. Het corrigeren voor beleidsmatige inkomstenmaatregelen zorgt ervoor dat wanneer de inkomsten van de overheid toenemen door structureel de belastingtarieven te verhogen of de belastinggrondslag te verbreden, er ruimte komt voor hogere uitgaven. Wanneer Nederland een plan indient dat niet voldoet aan de vereisten, kan de Raad een passende groei van de netto primaire uitgaven aanbevelen. Het is belangrijk om hierbij te vermelden dat de Europese Unie geen handhavingsmaatregelen kan aanbevelen zolang het begrotingstekort onder de 3% bbp en de schuld onder de 60% bbp blijft.

Lidstaten publiceren jaarlijks een voortgangsrapportage voor de monitoring van de beleidsprioriteiten uit het plan.[13] Na het vaststellen van het uitgavenpad voor een lidstaat wordt niet achteraf (ex post) getoetst of

[13] Jaarlijkse voortgangsrapportage Nederland (link)

de schuld- en tekortreductie die volgen uit de afzonderlijke waarborgen[14] worden behaald, maar wordt alleen getoetst of een lidstaat het uitgavenpad niet overschrijdt (boven een bepaalde drempelwaarde) en binnen de 3%-referentiewaarde voor het tekort blijft. Vanaf het voorjaar van 2026 zal de Raad, op aanbeveling van de Commissie, beoordelen of er sprake is van een buitensporig tekort op basis van een (verwachte) overschrijding van het aanbevolen uitgavenpad.[15] De jaarlijkse rapportages vervangen het Stabiliteitsprogramma en Nationaal hervormingsprogramma en moeten in beginsel in het voorjaar (uiterlijk 30 april) door lidstaten bij de Commissie worden ingediend. Het kabinet heeft de ambitie om in de jaarlijkse rapportage de voorjaarsbesluitvorming mee te nemen, zoals ook in het voojaar van 2025 is gedaan.

Het Centraal Planbureau (hierna: CPB) maakt als onafhankelijke begrotingsinstelling de macro-economische ramingen. Bij het opstellen van Europese begrotingsstukken baseert Nederland zich naast de macro-economische ramingen ook op de CPB-ramingen van de overheidsfinanciën, zoals gebruikelijk bij het eerdere Stabiliteitsprogramma en de Ontwerpbegroting (Draft Budgetary Plan). De in deze bijlage gebruikte cijfers zijn daarom gebaseerd op de meest recente raming van het CPB: de Macro Economische Verkenning 2026 (MEV).

Ten opzichte van de dit voorjaar verstuurde jaarlijkse voortgangsrapportage op het budgettair-structureel plan voor de middellange termijn is het beeld van de uitgavengroei gewijzigd: voor 2025 valt deze naar verwachting lager uit, terwijl 2026 juist hoger uitkomt. De belangrijkste oorzaak is dat in de augustusbesluitvorming enkele forse kasschuiven zitten die overheidsuitgaven verschuiven van 2025 naar latere jaren. De uitgavengroei in 2025 blijft met 7,0% echter hoog, tegenover een aanbeveling van de Raad van 3,5%. Dit komt doordat discretionaire inkomstenmaatregelen leiden tot een eenmalig lagere groei in 2024 en een eenmalig hogere groei in 2025. In de periode 2024–2026 ligt de uitgavengroei daarmee gemiddeld gezien boven de aanbeveling van de Raad. Zie tabel 8.1 voor de ramingen van het CPB en de aanbeveling van de Raad.

Tabel 8.1 Ontwikkeling netto primaire uitgaven en aanbeveling Raad

	2024	2025	2026
	%g	%g	%g
CPB: Groei van de netto primaire uitgaven per jaar (geraamd CEP)	5,7	7,9	3,4
CPB: Groei van de netto primaire uitgaven per jaar (geraamd MEV)	5,8	7,0	3,9
Aanbeveling van de Raad: Groei van de netto primaire uitgaven per jaar	6,6	3,5	3,3

Bron: CPB

Een kanttekening hierbij is dat de Commissie en het CPB verschillende macro-economische aannames hanteren. De raming van het CPB en de Commissie kunnen daardoor verschillen in de benodigde budgettaire inspanning om het tekort en de schuld tot 2038 onder de Europese referentiewaarden te houden.

[14] In de berekening van het uitgavenpad wordt rekening gehouden met bepaalde ex-ante waarborgen voor aanpassing van het saldo en/of de schuld – afhankelijk van de uitgangspositie van het saldo en de schuld. Deze waarborgen dienen als ondergrens in de begrotingsopgave en zorgen voor het opbouwen van voldoende begrotingsbuffers om economische schokken op te vangen.

[15] In het voorjaar van 2025 was dit nog niet het geval, omdat de verwachtingen voor 2025 gebaseerd waren op een klein deel van het jaar.

De buitensporigtekortprocedure
De referentiewaarden voor de overheidsschuld (60% bbp) en het begrotingstekort (3% bbp) zoals beschreven in het VWEU blijven bestaan. Naast de ongewijzigde referentiewaarden voor het begrotingstekort en de overheidsschuld, blijft ook de verdragsbasis voor het vermijden van buitensporige tekorten op het niveau van het werkingsverdrag ongewijzigd. Deze is vastgelegd in artikel 126 van het VWEU.

Op basis van artikel 126, derde lid, van het VWEU stelt de Commissie een rapport op om te beoordelen of er sprake is van een buitensporig tekort indien: (1) een lidstaat de referentiewaarde voor het tekort (3% bbp) overschrijdt, of (2) wanneer de schuld de referentiewaarde van 60% bbp overschrijdt en de schuld onvoldoende snel daalt. In het herziene raamwerk betekent dit laatste concreet dat de Commissie een onderzoek start wanneer de lidstaat de drempelwaarden overschrijdt voor de afwijking van het uitgavenpad[16] dat de Raad aan de lidstaat heeft aanbevolen. Verder onderzoekt de Commissie of de overschrijding van het tekortcriterium beperkt, tijdelijk of exceptioneel is. Daarnaast houdt de Commissie onder andere rekening met economische en budgettaire ontwikkelingen in een lidstaat, of het overheidstekort groter is dan de investeringsuitgaven van de overheid, een toename van de defensie-investeringen, de ontwikkeling en risico's van de schuldpositie en alle andere relevante factoren.

Indien de Commissie oordeelt dat er sprake is van een buitensporig tekort, kan de Raad op advies van de Commissie een buitensporigtekortprocedure (*excessive deficit procedure*, EDP) openen. Hierbij ontvangt een lidstaat aanbevelingen over het verbeteren van het begrotingstekort om de overschrijding terug te dringen. Een lidstaat moet binnen zes maanden aantonen effectieve actie te hebben ondernomen. Indien een lidstaat dit onvoldoende doet, kan de Raad op voorstel van de Commissie verdere stappen zetten die uiteindelijk uit kunnen monden in onder andere financiële sancties.

Tabel 8.2 toont dat Nederland in 2025 met een verwacht feitelijk tekort van 1,9% bbp en een geraamde schuld van 44,8% bbp binnen de referentiewaarden voor het tekort (3% bbp) en de schuld (60% bbp) blijft. Ook in 2026 is dit het geval. Deze cijfers zijn gebaseerd op de Macro-Economische Verkenning van het CPB. De Commissie kan geen handhavingsmaatregelen aanbevelen zolang het begrotingstekort en onder de 3% bbp en de schuld onder de 60% bbp blijft.

Tabel 8.2 Ontwikkeling saldo en schuld

	2024	2025	2026
EMU-saldo	– 0,9%	– 1,9%	– 2,7%
EMU-schuld	43,7%	44,8%	47,9%

Bron: CPB

Wet Houdbare overheidsfinanciën (Wet Hof)
De Wet Hof geeft sinds 12 december 2013 het benodigde wettelijke instrumentarium voor het bereiken en vasthouden van houdbare overheidsfinanciën. Een belangrijk uitgangspunt van de Wet Hof is dat de

[16] Afwijkingen van het uitgavenpad worden bijgehouden in een controlerekening. Afwijkingen zijn toegestaan tot de volgende drempelwaarden: maximaal 0,3% bbp jaarlijks en 0,6% bbp cumulatief.

basisprincipes van het trendmatig begrotingsbeleid en de verplichtingen die voortvloeien uit het (herziene) SGP zodanig worden geïntegreerd, dat ze goed op elkaar aansluiten en elkaar kunnen versterken. Het herziene SGP dient uiterlijk op 31 december 2025 te worden geïmplementeerd. Op dit moment loopt er een traject om het herziene SGP te implementeren via een wijziging van de Wet Hof.

9 VERTICALE TOELICHTING

De verticale toelichting toont voor ieder begrotinghoofdstuk de budgettaire veranderingen die zich hebben voorgedaan sinds de Voorjaarsnota 2025.

De verticale toelichting bestaat per begroting uit twee tabellen: uitgaven en ontvangsten. De tabellen kunnen uit de volgende posten bestaan:

1. Meevallers
2. Tegenvallers
3. Intensiveringen
4. Ombuigingen
5. Generaal dossier
6. Kasschuiven
7. Overboekingen coalitieakkoord Rutte IV
8. Overboekingen Aanvullende Post
9. Overboekingen met andere begrotingen
10. Kadercorrecties
11. Loonbijstelling
12. Prijsbijstelling
13. Eindejaarsmarge
14. Extrapolatie
15. Desalderingen
16. Technisch
17. Niet-kaderrelevant

De bedragen in de tabellen zijn in miljoenen euro. Door afrondingen kan het totaal afwijken van de som der onderdelen. In de departementale ontwerpbegrotingen wordt een meer gedetailleerde toelichting op de mutaties gegeven.

De Koning

I DE KONING: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**61**	**61**	**61**	**61**	**61**	**61**
Technisch	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	**61**	**61**	**61**	**61**	**61**	**61**

I DE KONING: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Stand Miljoenennota	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Uitgaven

Technisch

Deze post bestaat uit de doorverdeling van de loon- en prijsontwikkeling en de eindafrekening 2024 van het Militair Huis naar het ministerie van Defensie. Ook is de nominale bijstelling van de b-component van de uitkeringen van de leden van het Koninklijk Huis verwerkt. Dit betreft structureel 149 duizend euro vanaf 2026. Vanwege afronding staat dit bedrag in de tabel op nul.

Ontvangsten

Er hebben geen wijzigingen plaatsgevonden bij de ontvangsten op de begroting van de Koning sinds Voorjaarsnota 2025.

III ALGEMENE ZAKEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**118**	**111**	**108**	**105**	**104**	**104**
Ombuigingen		*0*				
Amendement van Kent (externe inhuur)		0				
Overboekingen met andere begrotingen	*0*	*0*	*1*	*2*	*0*	*0*
Overboekingen met andere begrotingen	0	0	1	2	0	0
Technisch	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	**117**	**111**	**109**	**107**	**104**	**104**

III ALGEMENE ZAKEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**9**	**10**	**9**	**9**	**9**	**9**
Stand Miljoenennota	**9**	**10**	**9**	**9**	**9**	**9**

Uitgaven

Ombuigingen

Amendement Van Kent (externe inhuur)

De dekking voor het amendement Van Kent is gevonden in het incidenteel taakstellend verlagen van de uitgaven aan externe inhuur in 2026. Deze dekking is verspreid over meerdere begrotingen. De begroting van Algemene Zaken is in 2026 incidenteel verlaagd met 183 duizend euro voor het compenseren van medewerkers bij sociaal-ontwikkelbedrijven in 2025.

Overboekingen met andere begrotingen

Deze post bevat enkele overboekingen. Het ministerie van Defensie en het ministerie van Binnenlandse Zaken (BZK) dragen tot en met 2028 oplopend tot 569 duizend euro bij aan AZ voor de benodigde groei van de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) en de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD). Ook het terugdraaien van de taakstelling op de CTIVD is verwerkt tot en met 2028. Defensie en BZK dragen beiden van 2026 tot en met 2028 oplopend tot 284 duizend euro bij.

Technisch

Deze post betreft een doorverdeling van loon- en prijsbijstelling en een herschikking van personeelsbudget naar de TIB. Vanwege afronding staat dit bedrag in de tabel op nul.

Ontvangsten

Er hebben geen wijzigingen plaatsgevonden bij de ontvangsten op de begroting van AZ sinds Voorjaarsnota 2025.

Buitenlandse Zaken (inclusief BHO)

Buitenlandse Zaken

V BUITENLANDSE ZAKEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**13.071**	**17.460**	**16.351**	**17.933**	**18.453**	**18.956**
Intensiveringen	*8*					
Nabetaling invoerrechten (TEM)	8					
Ombuigingen		*– 1*				
Amendement van Kent (externe inhuur)		– 1				
Generaal dossier	*300*	*– 885*	*43*	*291*	*282*	*280*
Draft Amending Budget 2 (DAB2)	192					
Technische aanpassingen	107	77	58	134	137	141
Jaarbegroting 2026		– 962	– 14	– 15	– 15	– 15
NGEU				171	159	154
Kasschuiven	*– 8*	*0*	*11*		*– 3*	*0*
Kasschuif Vredespaleis	3	3			– 3	– 3
Kasschuif huisvesting	– 11	– 3	11			4
Overboekingen met andere begrotingen	*2*	*18*	*6*	*4*	*3*	*2*
Overboekingen met andere begrotingen	2	18	6	4	3	2
Kadercorrecties	*6*	*– 3*	*0*	*1*	*0*	*– 2*
Prijsbijstelling	6	– 3	0	1	0	– 2
Technisch	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Technisch	0	0	0	0	0	0
Niet-kaderrelevant	*17*	*60*	*177*	*64*	*66*	*90*
Actualisatie invoerrechten	108	63	61	64	66	90
Generale bijstelling Oekraïne	– 91	– 23	117			
Oekraïne		20				
Stand Miljoenennota	**13.396**	**16.648**	**16.589**	**18.292**	**18.800**	**19.327**

V BUITENLANDSE ZAKEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**2.507**	**4.716**	**1.388**	**1.432**	**1.487**	**1.518**
Generaal dossier	*64*	*16*	*15*	*16*	*17*	*22*
Terugontvangsten TEM	34					
Perceptiekostenvergoeding	29	16	15	16	17	22
Stand Miljoenennota	**2.571**	**4.732**	**1.403**	**1.448**	**1.504**	**1.541**

Uitgaven

Intensiveringen

Nabetaling invoerrechten (TEM)

Er zijn in 2025 nabetalingen voor de invoerrechten (Traditionele Eigen Middelen; TEM) aan de Europese Unie gedaan van in totaal 10 miljoen euro. Deze middelen zijn na verrekening met de perceptiekostenvergoeding (2 miljoen euro) overgeheveld vanaf de reservering op de Aanvullende Post naar de BZ-begroting.

Ombuigingen

Amendement van Kent (externe inhuur)

De dekking voor het amendement van Kent is gevonden in het incidenteel taakstellend verlagen van de uitgaven aan externe inhuur in 2026. Deze dekking is verspreid over meerdere begrotingen. De begroting van Buitenlandse Zaken is in 2026 incidenteel verlaagd met 0,8 miljoen euro ten behoeve van het compenseren van medewerkers bij sociaal-ontwikkelbedrijven in 2025.

Generaal Dossier

Draft Amending Budget 2 (DAB2)

De bni-afdracht is met 192 miljoen naar boven bijgesteld in 2025 op basis van de Draft Amending Budget 2 (DAB2) van de Europese Commissie. Dit komt doordat het betalingenniveau in 2025 wordt verhoogd door de Commissie en daarmee hoger uitvalt dan in de Nederlandse raming was opgenomen.

Technische Aanpassingen

Dit is het saldo van verschillende mutaties. Jaarlijks worden in het Advisory Committee on Own Resources (ACOR) de grondslagen van de nationale afdrachten en invoerrechten geactualiseerd op basis van de economische ontwikkeling. De btw- en plasticafdrachten liggen lager dan eerder verwacht (circa 50 miljoen euro in 2025 en structureel circa 30 miljoen euro). De Commissie raamt ook lagere invoerrechten als gevolg van ontwikkelingen in de handel. Dit leidt tot een stijging in de bni-afdracht omdat de bni-afdracht de sluitpost van de Europese begroting is. Daarnaast stijgt het Nederlandse bni-aandeel van 5,9% naar 6,4%, wat leidt tot een verdere stijging van de bni-afdracht. In totaal stijgt de raming van de Nederlandse bni-afdracht met circa 125 miljoen euro als gevolg van de nieuwste ACOR-cijfers. Deze cijfers werken ook door in de raming voor de periode na het huidige MFK (vanaf 2028). Daarnaast is de bni afdracht 30 miljoen euro hoger in 2025 en 55 en 70 miljoen lager in 2026 en 2027 vanwege de technische aanpassing van de Europese Commissie.

Jaarbegroting 2026

De raming van de Nederlandse EU-afdrachten is gebaseerd op het maximale MFK-betalingenplafond en de maximale inzet van de speciale instrumenten bij het MFK. In het voorstel voor de EU-jaarbegroting voor 2026 (draft budget 2026 - DB26) wordt net als in 2025 het verwachte betalingenniveau onder de MFK-betalingenplafond voorgesteld. Om een realistisch beeld te schetsen van de te verwachten Nederlandse afdracht aan de Unie is de Nederlandse raming hierop aangepast. Dit leidt vooruitlopend op het uiteindelijke akkoord over de EU-begroting voor 2026 (in november dit jaar) tot een lagere afdracht van 900 miljoen euro in 2026. Ook is op basis van DB26 de bni-afdracht met 15 miljoen euro structureel naar beneden bijgesteld.

NGEU
Ten slotte is de renteontwikkeling voor de verstrekte leningen aan lidstaten voor het coronaherstelfonds (Next Generation EU) in de bni-afdracht verwerkt. Dit heeft effect op de periode na het huidige MFK (van 2028-2058). Dit leidt tot een structurele tegenvaller van 171 miljoen euro in 2028 aflopend naar 154 miljoen euro in 2030.

Kasschuiven
Kasschuif Vredespaleis
Voor noodzakelijk onderhoud en een onderzoek naar de staat van het Vredespaleis vindt een kasschuif vanuit 2029 en 2030 naar 2025 en 2026 op de begroting van Buitenlandse Zaken plaats.

Kasschuif Huisvesting
Middelen in 2025 en 2026 voor huisvesting komen naar verwachting niet geheel tot besteding. Daarom wordt er in totaal 14,4 miljoen euro geschoven naar 2027 en 2030.

Overboekingen met andere begrotingen
Overboekingen met andere begrotingen
Dit is een som van verschillende kleine mutaties. In 2026 is 10 miljoen euro overgeboekt van de begroting van Binnenlandse Zaken naar de begroting van Buitenlandse Zaken voor de opvolging van de excuses voor het slavernijverleden. Ook is er 1,3 miljoen euro van de begroting van Defensie voor de jaren 2025 tot en met 2028 voor het project «Progress 3.0» overgeheveld naar Buitenlandse Zaken. Daarnaast is er 0,3 miljoen in 2026 overgeheveld van de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp ter dekking van het amendement van Kent.

Kadercorrecties
Prijsbijstelling
Naar aanleiding van de MEV-raming van het Centraal Planbureau wordt het HGIS non-ODA-budget bijgesteld op basis van de verwachting van de prijsontwikkeling van het bbp. Het non-ODA deel van het HGIS-budget wordt vanaf 2026 niet meer geïndexeerd met prijs bbp. Hiervoor gaat de reguliere Rijksbrede loon- en prijsbijstellingssystematiek gelden.

Technisch
Technisch
Het betreft technische mutaties die per saldo op 0 sluiten, zoals het doorverdelen van een eerdere taakstelling.

Niet kaderrelevant
Actualisatie invoerrechten
Bij de invoerrechten treedt er gedurende het jaar onbedoeld een saldo-effect op. Dit komt omdat aan de inkomsten- en uitgavenkant van de Rijksbegroting een andere raming wordt gebruikt, respectievelijk de raming van het ministerie van Financiën en de raming van de Europese Commissie. Er wordt drie keer per jaar een actualisatie geboekt op de invoerrechten en de perceptiekostenvergoeding om te corrigeren voor dit saldo-effect.

Generale bijstelling Oekraïne
Internationaal wordt overlegd over wie het gastland wordt voor het agressietribunaal voor Oekraïne. In het voorjaar zijn middelen voor Buitenlandse Zaken vrijgemaakt, zodat Nederland als kandidaat-gastland het tribunaal kan huisvesten. De gesprekken lopen nog, dus deze middelen komen naar verwachting pas in latere jaren tot uitputting. Daarnaast is in de Kamerbrief

«Voorstel Jaarbegroting Europese Unie 2026»[17]de Kamer reeds geïnformeerd over de schuif van Europese middelen voor de Oekraïnereserve. Het effect op de raming van de Nederlandse bni-afdracht is een lagere afdracht van 58,1 miljoen euro in 2025 en een hogere afdracht van 58,1 miljoen euro in 2027. Daarnaast wordt een technische correctie toegepast op de bni-afdracht voor de Europese middelen voor de Oekraïnereserve die tot een verhoging van die raming in 2027 van 3 miljoen leidt.

Oekraïne
Vanuit het niet-militaire steunpakket voor Oekraïne is 20 miljoen euro vrijgemaakt voor humanitaire ontmijning (10 miljoen) accountability (5 miljoen), voor democratie en rechtsstaat (3 miljoen) en herstel cultureel erfgoed (2 miljoen). Deze middelen zijn afkomstig van de BHO begroting.

Ontvangsten
Generaal dossier
Terugontvangsten TEM
Dit betreft de verrekening van het onder voorbehoud betaalde voorschot op invoerrechten van de Lage Waarde Textiel en Schoenen casus. Na een constructieve dialoog met de Europese Commissie krijgt Nederland 34,2 miljoen euro terug. Ook heeft Nederland op nog twee kleinere casussen ongeveer 0,2 miljoen euro terug ontvangen.

Perceptiekostenvergoeding
Nederland ontvangt 25 procent van de bruto af te dragen traditionele eigen middelen (TEM) als perceptiekostenvergoeding voor het innen van de invoerrechten. Vanwege de lager dan verwachte invoerrechten, nemen ook de ontvangsten van de perceptiekostenvergoeding af.

[17] Kamerstuk II 2024/2025, 21 501-03, nr. 193

XVII BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSHULP: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**3.653**	**3.607**	**3.492**	**3.811**	**3.977**	**4.108**
Intensiveringen	*36*	*48*	*48*	*28*	*26*	*25*
Onderwijs binnen de handelsprogrammering	26	6	6	6	4	3
Wederopbouw Gaza	10					
Amendementen 1e suppletoire begroting	1	42	42	22	22	22
Ombuigingen	*– 36*	*– 48*	*– 48*	*– 28*	*– 26*	*– 25*
Amendementen 1e suppletoire begroting	– 1	– 42	– 42	– 22	– 22	– 22
Wederopbouw Gaza	– 10					
Onderwijs binnen de handelsprogrammering	– 26	– 6	– 6	– 6	– 4	– 3
Generaal dossier	*– 2*	*– 2*		*0*		
Kinderziekenhuis Oekraïne	– 2	– 2		0		
Kasschuiven	*– 250*		*250*			
Kasschuif asiel	– 250		250			
Overboekingen met andere begrotingen	*240*	*– 16*	*– 14*	*– 13*	*– 3*	*– 2*
ODA-toerekening asiel	250					
Migratiepartnerschappen	– 10	– 10	– 10	– 10		
Technische overboeking		– 6	– 4	– 2	– 2	– 2
Overige overboekingen met andere begrotingen	0	– 1	0	0	0	
Technisch	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Technisch	0	0	0	0	0	0
Niet-kaderrelevant	*– 24*	*– 16*	*19*	*5*		
Kinderziekenhuis Oekraïne	2	2		0		
Doorverdeling niet-militair steunpakket Oekraïne 2025 en 2026	– 26	2	19	5		
Overheveling niet-militair steunpakket Oekraïne 2026 naar BZ		– 20				
Stand Miljoenennota	**3.617**	**3.572**	**3.747**	**3.803**	**3.974**	**4.105**

XVII BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSHULP: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**53**	**48**	**45**	**43**	**42**	**42**
Stand Miljoenennota	**53**	**48**	**45**	**43**	**42**	**42**

Uitgaven

Intensiveringen

Onderwijs binnen de handelsprogrammering

In het nieuwe beleidskader Ontwikkelingshulp is onderwijs geen zelfstandige beleidsprioriteit meer. Dit betreft de intensivering op artikel 1.3 (Private sector), waarbij de middelen worden ingezet ten behoeve van onderwijsdoeleinden binnen de handelsprogrammering.

Wederopbouw Gaza
Op artikel 4.3 (Veiligheid) staat 20 miljoen euro gereserveerd voor de wederopbouw van Gaza. 10 miljoen euro van deze reservering wordt overgeheveld naar art. 2.2 (Water) ten behoeve van een bijdrage via UNICEF voor het herstel van waterinfrastructuur in de Gazastrook.

Amendementen 1e suppletoire begroting
Dit betreft de verwerking van de amendementen de Korte (36725-XVII-19), Hirsch en de Korte (36725-XVII-20), en Hirsch (36725-XVII-21) op de BHO-begroting.

Ombuigingen
Amendementen 1e suppletoire begroting
Dit betreft de dekking van de amendementen de Korte (36725-XVII-19), Hirsch en de Korte (36725-XVII-20), en Hirsch (36725-XVII-21) op de BHO-begroting.

Wederopbouw Gaza
Dit betreft de dekking uit artikel 4.3 (Veiligheid) voor de beschikbare middelen voor de wederopbouw van Gaza.

Onderwijs binnen de handelsprogrammering
In het nieuwe beleidskader Ontwikkelingshulp is onderwijs geen zelfstandige beleidsprioriteit meer. Dit betreft de overheveling van de middelen op artikel 3.4 (Onderwijs) naar artikel 1.3 (Private sector).

Generaal dossier
Kinderziekenhuis Oekraïne
Er is 4 miljoen euro beschikbaar gesteld vanuit de middelen voor mondiale gezondheid voor een kinderziekenhuis in Lviv (artikel 3.1, Gezondheid). Deze middelen waren al onderdeel van de BHO-begroting en worden hierbij ingezet voor Oekraïne. Oekraïnemiddelen staan in de regel buiten het kader, daarom betreft dit een mutatie waarbij de middelen worden afgeboekt van het reguliere budget.

Kasschuiven
Kasschuif asiel
De bijstelling van het ODA-toerekenbare percentage van de eerstejaars asielopvang van 49% naar 40% leidt tot een meevaller binnen het ODA-budget. Deze middelen worden met deze kasschuif in een ander ritme gezet.

Overboekingen met andere begrotingen
ODA-toerekening asiel
Het ODA-toerekenbare percentage van de eerstejaars asielopvang wordt op basis van realisatiecijfers bijgesteld van 49% naar 40%. Dit leidt tot een overboeking van ODA-middelen van Asiel en Migratie naar de begroting van BHO in 2025 van circa 250 miljoen euro. De ODA-middelen die daarom te veel zijn overgeboekt naar de begroting van AenM worden nu teruggeboekt naar de begroting van BHO.

Migratiepartnerschappen
Bij de Voorjaarsnota heeft het kabinet ODA-budget gealloceerd voor partnerschappen met migratieherkomst- en doorreislanden. Een deel van deze middelen wordt omgelabeld naar non-ODA middelen en overgeheveld naar de begroting van Asiel en Migratie.

Technische overboeking
Dit is een overboeking van ODA-middelen van BHO naar BZ om te zorgen dat het totale ODA-budget gelijk blijft na een technische aanpassing op de BZ begroting.

Overige overboekingen
Dit betreft onder andere een overboeking van structureel 0,1 miljoen euro naar Buitenlandse Zaken voor het versterken van IMVO met 2 fte's, 0,2 miljoen euro in 2025 naar Economische Zaken voor een bijdrage aan de monitor Brede Welvaart en 0,3 miljoen euro in 2025 naar Financiën voor de anti-dwangarbeidverordening 2025. De dekking voor het amendement van Kent is gevonden in het incidenteel taakstellend verlagen van de uitgaven aan externe inhuur in 2026. Deze dekking is verspreid over meerdere begrotingen. De begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp is in 2026 incidenteel verlaagd met 0,3 miljoen euro ten behoeve van het compenseren van medewerkers bij sociaal-ontwikkelbedrijven in 2025. Dit is overgeheveld naar de begroting van Buitenlandse Zaken.

Technisch
Technische mutaties
Dit betreffen technische mutaties om middelen te schuiven tussen decentraal en centraal budget binnen de artikelen.

Niet-kaderrelevant
Kinderziekenhuis Oekraïne
Er is 4 miljoen euro beschikbaar gesteld vanuit de middelen voor mondiale gezondheid voor een kinderziekenhuis in Lviv (artikel 3.1, Gezondheid). Deze middelen waren al onderdeel van de BHO-begroting en worden hierbij ingezet voor Oekraïne. Oekraïnemiddelen staan in de regel buiten het kader, daarom betreft dit een mutatie waarbij de middelen buiten het kader worden geplaatst.

Doorverdeling niet-militair steunpakket Oekraïne 2025 en 2026
Dit betreft de reallocaties van de bij Voorjaarsnota toegekende generale middelen voor niet-militaire steun aan Oekraïne, zodat het op de juiste artikelonderdelen wordt verantwoord. Ook heeft de resterende 50 miljoen euro voor het steunpakket van 2025 een bestemming gekregen. Deze reallocaties leiden op begrotingsniveau niet tot wijzigingen. Daarnaast zijn de middelen ten behoeve van de derde openstelling van het *Ukraine Partnership Facility* (UPF3) in het juiste ritme gezet.

Overheveling niet-militair steunpakket Oekraïne 2026 naar BZ
Dit betreft een overheveling van 20 miljoen euro naar de begroting van Buitenlandse Zaken, als onderdeel van het niet-militaire steunpakket aan Oekraïne. Deze middelen worden o.a. ingezet voor humanitaire ontmijning en accountability.

Ontvangsten
Er vinden geen ontvangsten mutaties plaats.

VI JUSTITIE EN VEILIGHEID: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**19.102**	**19.006**	**19.124**	**19.028**	**19.008**	**18.746**
Tegenvallers	*40*					
Schadeloosstellingen	32					
Proceskosten CJIB	8					
Intensiveringen	*29*	*30*	*31*	*41*	*41*	*41*
Amendementen middelen gevangeniswezen	25	25	25			
Resterende loon- en prijsontwikkeling Politie	2	3	4	4	4	4
Uniforme regeling PTSS brandweerlieden	2	2	2	2	2	2
Huisvestingsproblematiek Dienst Justitiële Inrichtingen				35	35	35
Ombuigingen		*– 8*		*– 10*	*– 10*	*– 10*
Amendement van Kent (externe inhuur)		– 8				
Verlaging middelen ondermijning				– 10	– 10	– 10
Kasschuiven	*– 98*	*– 13*	*19*	*42*	*37*	*12*
Kasschuif amendement Ellian	– 16		12	4	1	
Kasschuif amendement Sneller	– 25	– 25		25	25	
Kasschuif ondermijning justitiële jeugdinrichting (JJI) Harreveld	– 25			10	5	10
Overige kasschuiven	– 32	12	8	4	6	2
Overboekingen met andere begrotingen	*20*	*3*	*19*	*37*	*36*	*33*
Overboeking rechtsbijstand herstelregelingen kinderopvangtoeslag	19					
Overboeking meerkosten oprichting apart ministerie AenM	3	3	3	3	3	3
Overboeking envelop asielwetgeving	1	7	26	44	44	41
Overboeking bewaken en beveiligen Defensie	– 6	– 13	– 13	– 13	– 13	– 13
Overboeking middelen politie tranche II klimaatfonds rijksvastgoed		6				
Overige overboekingen met andere begrotingen	4	0	4	3	2	2
Technisch	*33*	*– 421*	*– 353*	*– 345*	*– 312*	*– 271*
Desalderingen	33					
Herverkaveling middelen inburgering van JenV naar SZW-begroting		– 421	– 353	– 345	– 312	– 271
Overig technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	**19.126**	**18.596**	**18.841**	**18.793**	**18.800**	**18.550**

VI JUSTITIE EN VEILIGHEID: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**1.838**	**1.845**	**1.873**	**1.911**	**1.948**	**1.984**
Meevallers	*72*					
Rechtsbijstand	71					
Overige meevallers	1					
Ombuigingen	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Amendement PTSS brandweerlieden	2	2	2	2	2	2
Technisch	*33*	*– 3*	*– 3*	*– 3*	*– 3*	*– 3*
Desalderingen	33					
Herverkaveling middelen inburgering van JenV naar SZW-begroting		– 3	– 3	– 3	– 3	– 3
Stand Miljoenennota	**1.945**	**1.844**	**1.871**	**1.910**	**1.947**	**1.983**

Uitgaven

Tegenvallers

Schadeloosstellingen

Bij de begrotingsbehandeling 2025 is het amendement Mutluer voor de aanpak van femicide gedekt met het budget voor schadeloosstellingen. Hierdoor wordt het al bestaande tekort, dat op basis van de uitputting tot en met juni en de raming voor de overige maanden wordt verwacht, vergroot. Dit leidt tot een tegenvaller van circa 32 miljoen euro.

Proceskosten CJIB

Op basis van de halfjaarlijkse realisatie van het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) is een bedrag van circa 8 miljoen euro aan meerkosten voor proceskostenvergoeding geraamd. Op basis van no cure no pay kunnen bureaus van rechtsbijstandverleners namelijk door particulieren worden ingeschakeld bij bezwaarmaking van verkeersboetes. Dit heeft onder andere geleid tot een toename van de uitkeringen voor vergoedingen van proceskosten.

Intensiveringen

Amendementen middelen gevangeniswezen

Dit betreft de verwerking van het aangenomen amendement Sneller c.s. Dit amendement ziet op het beschikbaar stellen van incidenteel 25 miljoen euro in 2025 tot en met 2027 voor het gevangeniswezen om verdere vervroegde invrijheidsstelling te voorkomen en het aantal zelfmelders terug te dringen.

Resterende loon- en prijsontwikkeling Politie

Met deze mutatie wordt ook de gereserveerde loon- en prijsontwikkeling op de Aanvullende Post over de middelen voor Politie en ketenpartners overgeboekt naar de begroting van Justitie en Veiligheid. Bij Voorjaarsnota 2025 zijn deze middelen al toegevoegd aan de begroting van Justitie en Veiligheid.

Uniforme regeling PTSS brandweerlieden

Dit betreft de verwerking van het aangenomen amendement van de leden Mutluer en Van Nispen. Dit amendement ziet op een systeembijdrage in de uitvoering van een structurele en landelijke uniforme regeling waarmee posttraumatische stressstoornis (PTSS) als beroepsziekte voor brandweer-

lieden wordt erkend en stelt hiervoor structureel 2 miljoen euro beschikbaar. Het amendement stelt voor om dit te dekken door het verhogen van de ontvangsten van de griffierechten met 2 miljoen euro.

Huisvestingsproblematiek Dienst Justitiële Inrichtingen
Voor huisvestingsproblematiek bij Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) wordt vanaf 2028 25 miljoen euro beschikbaar gesteld en vanaf 2031 structureel 50 miljoen euro uit de middelen voor het Constitutioneel Hof en hervorming Raad van State (RvS). Deze middelen worden ingezet voor de huisvestingsproblematiek van DJI, waaronder de opening van de justitiële jeugdinrichting (JJI) Harreveld. Hiervan wordt incidenteel 30 miljoen euro in de periode 2028 tot en met 2030 gedekt binnen de JenV-begroting (zie post verlaging middelen ondermijning hieronder).

Ombuigingen
Amendement Van Kent (externe inhuur)
De dekking voor het amendement Van Kent is gevonden in het incidenteel taakstellend verlagen van de uitgaven aan externe inhuur in 2026. Deze dekking is verspreid over meerdere begrotingen. De begroting van Justitie en Veiligheid is in 2026 incidenteel verlaagd met circa 8 miljoen euro voor het compenseren van medewerkers bij sociaal-ontwikkelbedrijven in 2025.

Verlaging middelen ondermijning
Deze mutatie betreft de dekking voor de JJI Harreveld en komt uit het ondermijningsbudget in 2025 en is met een kasschuif in het juiste kasritme gezet. Daarnaast wordt 5 miljoen euro in 2029 uit het ondermijningsbudget hiervoor ingezet.

Kasschuiven
Kasschuif amendement Ellian
Bij de begrotingsbehandeling 2025 is via het amendement Ellian 20 miljoen euro beschikbaar gesteld voor het gevangeniswezen voor het inrichten van licht beveiligde plekken, met als doel de voorraad zelfmelders te verlagen. Via een kasschuif worden de middelen in een realistischer kasritme geplaatst.

Kasschuif amendement Sneller
Via het amendement Sneller c.s. is incidenteel 25 miljoen euro in 2025 tot en met 2027 beschikbaar gesteld voor het gevangeniswezen om vervroegde invrijheidsstelling te voorkomen en het aantal zelfmelders terug te dringen. Via een kasschuif worden de middelen in een realistischer kasritme geplaatst.

Kasschuif ondermijning justitiële jeugdinrichting (JJI) Harreveld
Er wordt 25 miljoen euro uit het ondermijningsbudget in 2025 met een kasschuif naar 2028 tot en met 2030 ingezet voor de dekking van de JJI Harreveld.

Overige kasschuiven
Deze post bevat uitsluitend kasschuiven van onder de 10 miljoen euro.

Overboekingen met andere begrotingen
Overboeking rechtsbijstand herstelregelingen kinderopvangtoeslag
Gedupeerde ouders van de Kinderopvangtoeslagaffaire kunnen, bij verzoeken in het kader van de Herstelregelingen Kinderopvangtoeslag, via de Raad voor Rechtsbijstand adequate en kosteloze rechtsbijstand

krijgen. Op basis van de realisatie in 2024 wordt incidenteel 19 miljoen euro van de begroting van Financiën naar de begroting van Justitie en Veiligheid overgeboekt.

Overboeking meerkosten oprichting apart ministerie AenM
Bij Voorjaarsnota 2025 is circa 3 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de oprichting van het ministerie van Asiel en Migratie. Aangezien deze middelen benodigd zijn voor de stafdirecties die betaald worden via de begroting van Justitie en Veiligheid, worden deze middelen overgeheveld van de begroting van Asiel en Migratie.

Overboeking envelop asielwetgeving
Met deze overboeking worden middelen vanuit het ministerie van Asiel en Migratie overgeheveld naar de JenV-begroting voor de uitvoering van diverse asielmaatregelen uit het Regeerprogramma, waaronder het Migratiepact, de asielnoodmaatregelenwet en het tweestatusstelsel. De middelen zijn onder meer bestemd voor de Raad voor de rechtspraak en de rechtsbijstand.

Overboeking bewaken en beveiligen Defensie
De middelen worden overgeboekt naar het ministerie van Defensie voor de Koninklijke Marechaussee voor het versterken en vernieuwen van het stelsel Bewaken en Beveiligen. Dit betreft circa 6 miljoen euro in 2025 en vanaf 2026 circa 13 miljoen euro structureel.

Middelen politie tranche II klimaatfonds rijksvastgoed
Voor herinvesteringen, verbouw en vervangende huisvesting van de politie wordt voor 2026 een bedrag van circa 6 miljoen euro overgeboekt uit het klimaatfonds Rijksvastgoed op de begroting van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Deze post betreft een aantal overhevelingen met andere departementen. De grootste hiervan is een overboeking naar de begroting van Economische Zaken van circa 4 miljoen in 2025 voor de kennisopbouw bij de Nederlandse organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO) voor JenV-beleid.

Technisch
Desalderingen
Deze post bevat diverse desalderingen. De grootste desaldering betreft een terugvordering van verschillende bijzondere bijdragen aan de politie over het jaar 2024 (circa 32 miljoen euro). Het gaat hierbij om middelen voor diverse projecten die niet tot besteding zijn gekomen vanwege vooral arbeidsmarktproblematiek. Verder gaat het om een afrekening van Justis voor directoraat-generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving (DGRR) over 2024 (circa 1 miljoen euro). De ontvangsten zijn namelijk binnengekomen bij de andere opdrachtgever, directoraat-generaal Straffen en Beschermen (DGSenB). Tot slot betreft het een bijstelling van de begroting van Justis om aan te sluiten bij het Jaarplan van Justis waarbij geen rekening is gehouden met toekenningen die buiten dit jaarplan gefinancierd werden. Dit wordt gecorrigeerd en gedekt door een hogere raming van ontvangen leges.

Herverkaveling middelen inburgering van JenV naar SZW-begroting
Dit betreft de herverkaveling van de middelen voor inburgering van de JenV-begroting naar de SZW-begroting.

Overig technisch
Deze post bestaat uit enkele technische mutaties en betreft veelal correcties en herschikkingen van budgetten binnen de JenV-begroting.

Ontvangsten
Meevallers
Rechtsbijstand
De normen met betrekking tot de liquiditeit en de egalisatiereserve van de Raad voor Rechtsbijstand worden overschreden. Deze overschrijding van circa 71 miljoen euro wordt conform afspraken teruggestort naar het ministerie van JenV.

Overige meevallers
Dit betreft een meevaller van kleiner dan 1 miljoen euro bij de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) door een lagere subsidievaststelling over 2024.

Ombuigingen
Amendement PTSS brandweerlieden
Dit betreft de verwerking van het aangenomen amendement van de leden Mutluer en Van Nispen. Dit amendement ziet op een systeembijdrage in de uitvoering van een structurele en landelijke uniforme regeling waarmee posttraumatische stressstoornis (PTSS) als beroepsziekte voor brandweerlieden wordt erkend en stelt hiervoor structureel 2 miljoen euro beschikbaar. De dekking uit het amendement is het verhogen van de ontvangsten van de griffierechten met 2 miljoen euro.

Technisch
Desalderingen
Zie de gelijknamige post bij uitgaven.

Herverkaveling middelen inburgering van JenV naar SZW-begroting
Zie de gelijknamige post bij uitgaven.

XX ASIEL EN MIGRATIE: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**8.967**	**8.912**	**3.583**	**2.070**	**1.853**	**1.853**
Intensiveringen	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Resterende loon- en prijsontwikkeling stelpost Asiel	2	2	2	2	2	2
Kasschuiven	*– 526*			*263*	*132*	*132*
Kasschuif COA	– 526			263	132	132
Overboekingen met andere begrotingen	*– 271*	*27*	*– 15*	*– 34*	*– 44*	*– 41*
Overboeking migratie partnerschappen	10	10	10	10		
Overboeking envelop asielwetgeving	– 1	– 7	– 26	– 44	– 44	– 41
Overboeking meerkosten oprichting apart ministerie AenM	– 3	– 3	– 3	– 3	– 3	– 3
Overboeking Spreidingswet naar Provinciefonds	– 13					
Overboeking Spreidingswet naar Gemeentefonds	– 15					
Overboeking eerstejaars asielopvang naar BHO	– 250					
Overboeking asielzoekers vanuit tranche II klimaatfonds rijksvastgoed		22				
Overige overboekingen met andere begrotingen	1	4	3	2	2	2
Technisch	*364*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Desalderingen	364					
Overig technisch	0	0	0	0	0	0
Niet-kaderrelevant			*1.637*	*1.021*		
Overheveling middelen reservering ontheemden uit Oekraïne			1.637	1.021		
Stand Miljoenennota	**8.536**	**8.940**	**5.206**	**3.322**	**1.942**	**1.946**

XX ASIEL EN MIGRATIE: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**22**	**14**	**14**	**14**	**14**	**14**
Technisch	*364*					
Desalderingen	364					
Stand Miljoenennota	**386**	**14**	**14**	**14**	**14**	**14**

Uitgaven

Intensiveringen

Resterende loon- en prijsontwikkeling Stelpost asiel

Met deze mutatie wordt ook de gereserveerde loon- en prijsontwikkeling op de Aanvullende Post over de stelpost asiel toegevoegd aan de begroting van Asiel en Migratie. Bij Voorjaarsnota 2025 is de stelpost asiel al toegevoegd aan de begroting van Asiel en Migratie voor asielwetgeving.

Kasschuiven

Kasschuif COA

Een meevaller van 526 miljoen euro wordt met een kasschuif naar 2028 tot en met 2030 ingezet voor asielopvang bij het COA in die jaren. Dit betreft naast afrekeningen over 2024 met de asielorganisaties (zie de post

desalderingen hieronder), ook de loon- en prijsontwikkeling (LPO) van het NIDOS (circa 22 miljoen euro) en het COA (circa 62 miljoen euro) en de meevaller bij de wetsvoorstellen asiel in 2025 (circa 84 miljoen euro).

Overboekingen met andere begrotingen
Migratie partnerschappen
Onder coördinatie van de taskforce Internationale Migratie wordt voor het bevorderen van terugkeer en tegengaan van irreguliere migratie tot en met 2028 jaarlijks 10 miljoen euro overgeheveld van de begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Overboeking envelop asielwetgeving
Met deze overboeking worden middelen vanuit het ministerie van Asiel en Migratie overgeheveld naar de JenV-begroting voor de uitvoering van diverse asielmaatregelen uit het Regeerprogramma, waaronder het Migratiepact, de asielnoodmaatregelenwet en het tweestatusstelsel. De middelen zijn onder meer bestemd voor de Raad voor de rechtspraak en de rechtsbijstand.

Overboeking meerkosten oprichting apart ministerie AenM
Bij Voorjaarsnota 2025 is circa 3 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de oprichting van het ministerie van Asiel en Migratie. Aangezien deze middelen benodigd zijn voor de stafdirecties die betaald worden via de begroting van Justitie en Veiligheid, worden deze middelen overgeheveld van de begroting van Asiel en Migratie.

Overboeking Spreidingswet naar Provinciefonds
Provincies hebben met de Spreidingswet een wettelijke taak in de opvang van asielzoekers. Zij krijgen hiervoor compensatie vanuit het Provinciefonds. Het gaat om een overboeking naar het Provinciefonds van 13 miljoen euro in 2025.

Overboeking Spreidingswet naar Gemeentefonds
Gemeenten hebben met de Spreidingswet een wettelijke taak in de opvang van asielzoekers. Zij krijgen hiervoor compensatie vanuit het Gemeentefonds. Het gaat om een overboeking naar het Gemeentefonds van 15 miljoen euro in 2025.

Overboeking eerstejaars asielopvang naar BHO
Het ODA-toerekenbare percentage van de eerstejaars asielopvang wordt op basis van realisatiecijfers bijgesteld van 49% naar 40%. Dit leidt tot een overboeking van AenM naar de BHO-begroting in 2025 van circa 250 miljoen euro.

Overboeking asielzoekers vanuit tranche II klimaatfonds Rijksvastgoed
Voor herinvesteringen, verbouw en vervangende huisvesting van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) wordt voor 2026 een bedrag van circa 22 miljoen euro overgeboekt uit het klimaatfonds Rijksvastgoed op de begroting van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Deze post betreft een aantal overhevelingen met andere begrotingen. De grootste hiervan is een overboeking naar het Gemeentefonds van circa 3 miljoen euro in 2025 voor de aanpak van overlast door asielzoekers.

Technisch
Desalderingen
Deze post betreft een desaldering conform het geldende convenant tussen Eurostar en het Rijk. In 2024 is de betaling van Eurostar overgemaakt aan Defensie/Koninklijke Marechaussee. Door vertraging in de ontvangst van de betaling over het factuurjaar 2024, zijn de middelen pas recent beschikbaar gekomen en worden deze in 2025 ingezet voor de Versterking Grenstoezicht. Ook is bij het COA (circa 282 miljoen euro, waarvan circa 241 miljoen euro crisisnoodopvang), de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) (circa 15 miljoen euro) en het NIDOS (circa 61 miljoen euro) sprake van een aantal afrekeningen over 2024. Middels een kasschuif worden deze middelen verplaatst naar latere jaren voor asielopvang door het COA (zie ook de post kasschuif COA hierboven).

Overig technisch
Deze post bestaat uit enkele technische mutaties en betreft veelal correcties en herschikkingen van budgetten binnen de AenM-begroting.

Niet-kaderrelevant
Overheveling middelen reservering ontheemden uit Oekraïne
De Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) voor Oekraïense ontheemden is inmiddels verlengd tot en met 4 maart 2027. Hierdoor worden de middelen naar de AenM-begroting overgeheveld die, in afwachting van deze verlenging, bij Voorjaarsnota 2025 voor 2027 en 2028 op de Aanvullende Post zijn gereserveerd.

Ontvangsten
Technisch
Desalderingen
Zie de gelijknamige post bij uitgaven.

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties inclusief Staten-Generaal en Hoge Colleges van Staat

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**5.438**	**4.813**	**4.398**	**3.885**	**3.122**	**2.851**
Intensiveringen	*100*	*110*	*129*	*127*	*100*	*45*
Vervroegde verkiezingen	64					
Overboekingen PEGA	36	67	82	87	59	22
Overboeking LPO voor NPG	0	1	0	1	1	1
Overboeking Groninger Huis			15	15	15	
Overboeking Risicoreservering schade en versterken		42	32	24	25	22
Ombuigingen	*– 34*	*– 4*		*– 50*	*– 50*	*– 50*
Vervroegde verkiezingen	– 34					
Dekking Amendement Sneller				– 25	– 25	– 25
Dekking Amendement Van Kent		– 4				
Middelen constitutionele toetsing, constitutioneel hof en RvS				– 25	– 25	– 25
Kasschuiven	*– 78*	*– 5*	*– 18*	*56*	*43*	*2*
Groningen	– 72	– 9	– 8	51	38	0
Overige kasschuiven	– 6	4	– 9	5	5	1
Overboekingen met andere begrotingen	*– 146*	*– 156*	*– 84*	*– 79*	*– 78*	*– 86*
Staf en Beleid Groningen	6	10	10	9	9	9
Slavernijverleden	– 1	– 10				
Sociale Agenda Groningen	– 28	– 62				
Bijdrage AI-faciliteit	– 60					
Vervroegde verkiezingen	– 61					
Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed		– 8	– 8	– 8	– 8	– 8
Omzetting IDO SPUK naar DU		– 15	– 15	– 15	– 15	– 15
Overboeking apparaatsbudget van BZK naar VRO		– 71	– 69	– 68	– 67	– 67
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 2	0	– 1	3	4	– 4
Technisch	*112*	*1*	*1*	*1*	*1*	*1*
Desaldering reisdocumentenstelsel RvIG	37					
Desaldering RIS	34					
Desaldering OBF	28					
Overige desalderingen	14	1	1	1	1	1
Overig technisch	1	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	**5.393**	**4.758**	**4.426**	**3.940**	**3.139**	**2.763**

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**1.757**	**2.027**	**1.823**	**1.616**	**1.230**	**967**
Technisch	*112*	*1*	*1*	*1*	*1*	*1*
Desaldering reisdocumentenstelsel RvIG	37					
Desaldering RIS	34					
Desaldering OBF	28					
Overige desalderingen	14	1	1	1	1	1
Overig technisch	1					
Stand Miljoenennota	**1.869**	**2.028**	**1.823**	**1.617**	**1.231**	**968**

Uitgaven

Intensiveringen

Vervroegde verkiezingen

Voor het organiseren van de vervroegde Tweede Kamerverkiezingen wordt eenmalig 64 miljoen euro beschikbaar gesteld. Hiervan wordt 34 miljoen euro herschikt binnen de begroting van BZK en wordt 30 miljoen euro generaal toegevoegd aan de BZK-begroting. De middelen zijn voor 60 miljoen euro bestemd voor gemeenten, daarbovenop voor 1,1 miljoen euro specifiek voor de gemeente Den Haag voor de kiesgerechtigden die stemmen vanuit het buitenland, voor 78 duizend euro voor de BES-eilanden en 2,6 miljoen euro blijft op de begroting van BZK voor extra kosten voor het ministerie die BZK maakt voor het organiseren van de verkiezingen.

Overboekingen PEGA

Er wordt voor circa 353 miljoen euro tot en met 2030 vanaf de Aanvullende Post overgeheveld naar de BZK-begroting voor het uitvoeren van maatregelen die het kabinet heeft aangekondigd naar aanleiding van het eindrapport van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen (PEGA). Het betreft middelen voor de uitvoering van maatregelen door gemeenten, maatwerk in het tegengaan van onuitlegbare verschillen en verduurzaming bij versterking.

Overboeking LPO voor NPG

Dit betreft een opvraag van de loon- en prijsontwikkeling (LPO) voor het Nationaal Programma Groningen (NPG).

Overboeking Groninger Huis

Met deze overboeking van de Aanvullende Post (AP) wordt 45 miljoen euro naar de begroting van BZK overgeheveld voor de sloop- en nieuwbouw van een aantal woningen in Appingedam van de woningcorporatie Groninger Huis. Deze huizen kampten met tal van problemen, zoals vocht en schimmel, onder andere door gebrekkige versterking. Het betreft middelen voor de uitvoering van de PEGA maatregelen.

Overboeking Risicoreservering schade en versterken

Bij Voorjaarsnota 2025 zijn de ramingen voor schade en versterken Groningen bijgesteld op basis van de laatste inzichten van de uitvoerders Instituut Mijnbouw Groningen en Nationaal Coördinator Groningen (NCG). Omdat bij Miljoenennota nog een beperkte bijstelling voor versterken werd verwacht, zijn hier destijds middelen op de AP voor gereserveerd. Met deze opvraag van 145 miljoen euro, wordt een bijstelling voor de uitvoeringskosten van de NCG gedaan.

Ombuigingen
Vervroegde verkiezingen
Voor het organiseren van de vervroegde Tweede Kamerverkiezingen wordt in 2025 eenmalig 34 miljoen euro herschikt.

Dekking Amendement Sneller
In het amendement Sneller wordt cumulatief 75 miljoen euro in 2026 beschikbaar gesteld voor het gevangeniswezen. De dekking voor dit amendement wordt gevonden in de middelen gereserveerd voor een constitutioneel hof onder artikel 12 op de begroting Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Onder dit artikel was voor de periode vanaf 2028 jaarlijks 50 miljoen euro beschikbaar gesteld voor een constitutioneel hof en de verzelfstandiging van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Dekking Amendement Van Kent
De dekking voor het amendement Van Kent is gevonden in het incidenteel taakstellend verlagen van de uitgaven aan externe inhuur in 2026. Deze dekking is verspreid over meerdere begrotingen. De begroting van BZK is in 2026 incidenteel verlaagd met 4 miljoen euro ten behoeve van het compenseren van medewerkers bij sociaal-ontwikkelbedrijven in 2025. Circa 1 miljoen euro van deze taakstelling is overgeboekt naar het ministerie van VRO.

Middelen constitutionele toetsing, constitutioneel hof en RvS
Dit betreft een overboeking van 25 miljoen euro voor de jaren 2028-2030 en 50 miljoen euro structureel vanaf 2031 vanuit de enveloppe Goed Bestuur voor wat betreft de middelen die gereserveerd zijn voor constitutionele toetsing door de rechter, het oprichten van een constitutioneel hof en verzelfstandiging Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State (RvS) naar het ministerie van Justitie en Veiligheid voor het versterken van het gevangeniswezen.

Kasschuiven
Groningen
Er hebben een aantal kasschuiven op het Groningendossier plaatsgevonden uit de jaren 2025, 2026 en 2027 naar latere jaren. Onder andere voor een aantal PEGA-maatregelen, zoals vergoeding voor eigen tijd en leefbaarheid en wijkontwikkeling. Daarnaast wordt er voor diverse versterkingsprojecten uit de bestuurlijke afspraken uit 2025 en 2026 ca. 29 miljoen euro naar latere jaren geschoven. Tot slot is o.b.v. uitvoeringsinformatie van de NCG over de eerste maanden van 2025 duidelijk dat voor een aantal budgetten minder gerealiseerd zal worden in 2025. Daarom wordt er circa 10 miljoen euro van 2025 naar 2026 geschoven.

Overige kasschuiven
Naast de kasschuiven voor Groningen vinden er nog meer kasschuiven plaats. Zo wordt ca. 2 miljoen euro uit 2026 en 4 miljoen euro uit 2027 aan HLA goed bestuur middelen naar latere jaren doorgeschoven en wordt 3 miljoen euro van 2025 naar 2026 geschoven voor P-Direkt.

Overboekingen met andere begrotingen
Staf en Beleid Groningen
Het kabinet heeft besloten dat het dossier Groningen bij BZK ondergebracht wordt. Middels een overboeking van 53 miljoen cumulatief in 2025 tot en met 2030 worden de personeelskosten voor staf en beleid ten behoeve van Groningen overgeheveld van EZ naar het P-budget van BZK.

Slavernijverleden
Dit betreft een overboeking van 1 miljoen in 2025 en 10 miljoen in 2026. Vanuit de middelen voor het slavernijverledenfonds is 67 miljoen gereserveerd voor Suriname. BZ ontvangt uit het fonds nu de budgetten voor 2025 en 2026.

Sociale Agenda Groningen
Vanaf de begroting van het ministerie van BZK worden voor 2025 en 2026 respectievelijk 28 miljoen euro en 62 miljoen euro via het Gemeentefonds overgeheveld naar de gemeente Groningen voor de uitvoering van de Sociale Agenda, aangekondigd in Nij Begun. De Sociale Agenda bestaat uit 16 maatregelen die ten goede komen aan de leefbaarheid, onderwijskwaliteit, armoedebestrijding, gezondheid en arbeidsparticipatie van inwoners. De gemeente Groningen is, zoals afgesproken in een door de regio opgesteld convenant, tot het moment dat er een definitieve uitvoeringsstructuur staat als budgethouder verantwoordelijk voor de verdeling van de middelen die nu worden overgeheveld.

Bijdrage AI-faciliteit
Met deze overboeking van 60 miljoen euro wordt de bijdrage van de regio vanuit de Economische Agenda, onderdeel van de maatregelen uit *Nij Begun*, overgeheveld naar de begroting van Economische Zaken voor de aanvraag van cofinanciering bij European High Performance Computing (EuroHPC) voor de oprichting van een Artificial Intelligence (AI)-fabriek.

Vervroegde verkiezingen
Voor het organiseren van de vervroegde Tweede Kamerverkiezingen wordt eenmalig 61 miljoen euro overgeboekt naar het Gemeentefonds en BES-fonds. Naar het Gemeentefonds wordt 60 miljoen euro overgeheveld voor de kosten die gemeentes maken voor het organiseren van verkiezingen en daarbovenop 1,1 miljoen euro specifiek naar de gemeente Den Haag voor de kiesgerechtigden die stemmen vanuit het buitenland. 78 duizend euro wordt overgeheveld naar de begroting van het BES-fonds.

Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed
Dit betreft een structurele overboeking van 8 miljoen euro naar de OCW-begroting voor de versterking van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed (I-OE) voor 2026 en verder.

Omzetting IDO SPUK naar DU
Dit betreft een overboeking van het ministerie van BZK van 15 miljoen euro vanaf 2026. Het gaat om een bijdrage voor gemeenten voor het uitvoeren van laagdrempelige informatiepunten digitale overheid (IDO). Deze overboeking is het gevolg van de omzetting van een specifieke uitkering naar een decentralisatie-uitkering (DU).

Overboeking apparaatsbudget van BZK naar VRO
De ministeries van VRO en van BZK maken gebruik van één werkorganisatie, deze is onder het ministerie van BZK gepositioneerd. Vanaf 2026 wordt het beleidsdeel van de apparaatskosten op de begroting van het ministerie van VRO verantwoord. Het betreft de directe loonkosten van de beleidsdirecties van het ministerie van VRO, de kosten van externe inhuur, de kosten van de Landsadvocaat en de volledige kosten van de kasdiensten Toelatingsorganisatie Kwaliteitsborging Bouw (TloKB) en Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW). De indirecte kosten voor bijvoorbeeld

belastingen, reisbewegingen en de bedrijfsvoering blijven vooralsnog op de begroting van het ministerie van BZK staan. Deze overboeking betreft circa 365 miljoen euro cumulatief tot en met 2030.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Dit betreft enkele overige overboekingen met andere begrotingen.

Technisch
Desaldering reisdocumentenstelsel RvIG
Binnen het reisdocumentenstelsel dat in beheer is bij RvIG is er een positief saldo van circa 37 miljoen ontstaan vanuit de leges-inkomsten. Dit saldo is ontstaan omdat er meer paspoorten en identiteitskaarten zijn uitgegeven dan verwacht gedurende de coronapandemie, tegelijkertijd waren de uitgaven lager door vertragingen. Dit saldo wordt teruggestort in een nog op te richten bestemmingsfonds bij RvIG. Het saldo wordt binnen het reisdocumentenstel ingezet voor o.a. het inzetten van live enrollment, dat is het vervangen van de papieren pasfoto door een digitale gezichtsopname.

Desaldering RIS
Jaarlijks wordt op basis van de jaarplanraming de uitgaven- en ontvangstenbudgetten van De Rijksinkoopsamenwerking (RIS) ingevoerd. Hier staan dus voor eenzelfde bedrag ontvangsten tegenover. De uitgaven hebben betrekking op de te leveren dienstverlening in 2025 die door de afnemers aan RIS zullen worden vergoed.

Desaldering OBF
Jaarlijks wordt op basis van de jaarplanraming de uitgaven- en ontvangstenbudgetten van de Organisatie voor Bedrijfsvoering en Financiën (OBF) ingevoerd. Hier staan dus voor eenzelfde bedrag ontvangsten tegenover. De uitgaven hebben betrekking op de te leveren dienstverlening in 2025 die door de afnemers aan OBF zullen worden vergoed.

Overige desalderingen
Dit betreft diverse desalderingen.

Overig technisch
Dit betreft enkele technische wijzigingen.

Ontvangsten
Technisch
Desaldering reisdocumentenstelsel RvIG
Binnen het reisdocumentenstelsel dat in beheer is bij RvIG is er een positief saldo van circa 37 miljoen ontstaan vanuit de leges-inkomsten. Dit saldo is ontstaan omdat er meer paspoorten en identiteitskaarten zijn uitgegeven dan verwacht gedurende de coronapandemie, tegelijkertijd waren de uitgaven lager door vertragingen. Dit saldo wordt teruggestort in een nog op te richten bestemmingsfonds bij RvIG. Het saldo wordt binnen het reisdocumentenstel ingezet voor o.a. het inzetten van live enrollment, dat is het vervangen van de papieren pasfoto door een digitale gezichtsopname.

Desaldering RIS
Jaarlijks wordt op basis van de jaarplanraming de uitgaven- en ontvangstenbudgetten van De Rijksinkoopsamenwerking (RIS) ingevoerd. Hier staan dus voor eenzelfde bedrag ontvangsten tegenover. De uitgaven hebben betrekking op de te leveren dienstverlening in 2025 die door de afnemers aan RIS zullen worden vergoed.

Desaldering OBF
Jaarlijks wordt op basis van de jaarplanraming de uitgaven- en ontvangstenbudgetten van de Organisatie voor Bedrijfsvoering en Financiën (OBF) ingevoerd. Hier staan dus voor eenzelfde bedrag ontvangsten tegenover. De ontvangsten hebben betrekking op de te leveren dienstverlening in 2025 die door de afnemers aan OBF zullen worden vergoed.

Overige desalderingen
Dit betreft diverse desalderingen.

Overig technisch
Dit betreft enkele technische wijzigingen.

IIA STATEN-GENERAAL: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**294**	**287**	**274**	**285**	**266**	**265**
Kasschuiven	*– 2*	*2*				
Aanschaf ICT hardware	– 2	2				
Overboekingen met andere begrotingen	*0*					
Overboekingen met andere begrotingen	0					
Technisch	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	**292**	**288**	**274**	**285**	**266**	**265**

IIA STATEN-GENERAAL: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**4**	**4**	**4**	**4**	**4**	**4**
Stand Miljoenennota	**4**	**4**	**4**	**4**	**4**	**4**

Uitgaven

Kasschuiven

Aanschaf ICT hardware

In verband met lange wachttijden bij de ICT-leverancier voor de aanschaf van hardware t.b.v. diverse werkomgevingen worden de middelen doorgeschoven naar 2026.

Overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft onder andere overboekingen naar de begrotingen van Financiën en BZK m.b.t. de Hogere Colleges van Staat.

Technisch

Dit betreft doorverdeling van loon- en prijsbijstelling.

Ontvangsten

Er zijn geen mutaties in de ontvangsten geweest sinds de Voorjaarsnota.

IIB HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINETTEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**211**	**209**	**207**	**199**	**196**	**199**
Intensiveringen		*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Uitbreiding mandaat Kiesraad: Kiesautoriteit		5	5	5	5	5
Kasschuiven	*0*	*0*				
Kasschuiven	0	0				
Overboekingen met andere begrotingen	*0*	*1*	*1*			
Overboeking Groningenbudget Ombudsman		1	1			
Overige overboekingen met andere begrotingen	0					
Technisch	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	**211**	**215**	**212**	**204**	**201**	**204**

IIB HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINETTEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**7**	**7**	**7**	**7**	**7**	**7**
Stand Miljoenennota	**7**	**7**	**7**	**7**	**7**	**7**

Uitgaven

Intensiveringen

Uitbreiding mandaat Kiesraad: Kiesautoriteit

Vanaf 2026 zijn middelen (per jaar 5 miljoen structureel) gereserveerd voor de uitbouw van de Kiesraad tot Kiesautoriteit. Dit is een uitwerking van het in het HLA vastgelegde doel om de onafhankelijkheid van de Kiesraad te verstevigen en het mandaat uit te breiden tot een kiesautoriteit, ter bevordering van de betrouwbaarheid en robuustheid van het verkiezingsproces.

Kasschuiven

Dit betreft een enkele kasschuif van 2025 naar 2026 van 0,4 miljoen euro voor ICT-uitgaven bij de Nationale Ombudsman.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking Groningenbudget Ombudsman

In 2022 heeft de Nationale ombudsman de taken overgenomen van de Onafhankelijk Raadsman Groningen (OR). Daarvoor ontving de Nationale ombudsman van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een bijdrage van 500 duizend per jaar. De opdracht is verlengd en deze overboeking betreft de middelen voor 2026 en 2027.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft enkele overboekingen met andere begrotingen.

Technisch

Dit betreft technische reallocaties, waaronder de doorverdeling van de loon- en prijsbijstelling.

Ontvangsten
Er zijn geen mutaties in de ontvangsten geweest sinds de Voorjaarsnota.

Koninkrijksrelaties

IV KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**190**	**219**	**238**	**180**	**149**	**139**
Kasschuiven	*– 7*	*5*	*1*	*0*	*1*	
Onderhoud onderwijshuisvesting Curaçao	– 5	5				
Overige kasschuiven	– 3	0	1	0	1	
Overboekingen met andere begrotingen	*– 4*	*– 2*	*– 2*			
Afdracht JenV aan SSO CN	3					
Grenstoezicht	– 5					
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 3	– 2	– 2			
Technisch	*1*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Technisch	1	0	0	0	0	0
Niet-kaderrelevant	*91*					
Leningen Curaçao en Sint Maarten	91					
Stand Miljoenennota	**270**	**222**	**237**	**180**	**150**	**139**

IV KONINKRIJKSRELATIES: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**207**	**224**	**148**	**239**	**303**	**303**
Technisch	*1*					
Technisch	1					
Niet-kaderrelevant	*– 100*	*– 71*	*– 1*	*– 86*	*– 158*	*15*
Raming aflossing uitstaande leningen Aruba, Curaçao en Sint Maarten	7	– 71	– 1	– 86	– 158	15
Herfinanciering leningen Curaçao en Sint Maarten	– 107					
Stand Miljoenennota	**108**	**153**	**147**	**153**	**145**	**318**

Uitgaven
Kasschuiven
Onderhoud onderwijshuisvesting Curaçao
Het onderhoud aan scholen op Curaçao is onderdeel van de Landspakketten voor Curaçao. Een deel van de uitvoering zal nog doorlopen in 2026, waardoor 4,5 miljoen euro via een kasschuif van 2025 naar 2026 wordt doorgeschoven.

Overige kasschuiven
Hieronder vallen meerdere kasschuiven die cumulatief 3 miljoen euro doorschuiven naar latere jaren, waaronder 1 miljoen euro aan WaU-middelen.

Overboekingen met andere begrotingen
Afdracht JenV aan SSO CN
Dit betreft een overboeking van 3 miljoen euro in 2025 van het ministerie van JenV. Dit betreft een bijdrage aan de dienstverlening van Shared Service Organisatie Caribisch Nederland (SSO-CN)

Grenstoezicht
Dit betreft een overboeking van 4,5 miljoen euro in 2025 naar het ministerie van Financien. Er worden middelen overgeheveld naar Financiën ter bekostiging van Douane Nederland binnen het protocol Versterking Grenstoezicht.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Dit betreft verschillende overboekingen met andere begrotingen.

Technisch
Dit betreft een technische reallocatie van middelen en een desaldering, waar hetzelfde bedrag aan ontvangsten tegenover staan.

Niet-kaderrelevant
Leningen Curaçao en Sint Maarten
Nederland verstrekt op basis van de in de Rijkswet financieel toezicht opgenomen zogenaamde lopende inschrijving, twee leningen aan Curaçao en Sint Maarten voor respectievelijk 75 en 15 miljoen euro ter financiering van investeringen.

Ontvangsten
Technisch
Dit betreft een technische reallocatie van middelen en een desaldering, waar hetzelfde bedrag aan uitgaven tegenover staan.

Niet-kaderrelevant
Raming aflossing leningen Aruba, Curaçao en Sint Maarten
Jaarlijks worden de aflossingen op de liquiditeitsleningen van Aruba, Curaçao en Sint Maarten geherwaardeerd tegen de actuele wisselkoers

Herfinanciering leningen Curaçao en Sint Maarten
In oktober 2025 lopen twee leningen af die in het kader van de schuldsanering in 2010 aan Curaçao en Sint Maarten zijn verstrekt. Het College financieel toezicht adviseert deze leningen (deels) te herfinancieren. Het voornemen tot herfinanciering is opgenomen in een Nota van Wijziging op de 1e suppletoire begroting. Dit kan maximaal leiden tot 107 miljoen euro minder ontvangsten in 2025 dan eerder geraamd.

BES-fonds

BES-FONDS: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**97**	**96**	**97**	**99**	**101**	**104**
Overboekingen met andere begrotingen	*1*					
Overboekingen met andere begrotingen	1					
Stand Miljoenennota	**98**	**96**	**97**	**99**	**101**	**104**

Uitgaven

Overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft twee overboekingen. Een overboeking vanwege een verschil dat is ontstaan door rekensystematiek. Het gaat om een incidentele dekking vanwege toezeggingen richting de BES eilanden op basis waarvan zij hun begrotingen hebben opgesteld. De andere overboeking betreft een bijdrage voor het organiseren van de vervroegde Tweede Kamerverkiezingen. Beide mutaties zijn een overboeking met de begroting van het ministerie van BZK.

Ontvangsten

Er zijn geen mutaties in de ontvangsten geweest sinds de Voorjaarsnota.

XXII VOLKSHUISVESTING EN RUIMTELIJKE ORDENING: UITGAVEN

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**9.181**	**10.077**	**9.920**	**9.204**	**8.871**	**8.778**
Intensiveringen	*56*	*– 736*	*112*	*180*	*561*	*494*
Terugdraaien huurbevriezing	135	381	492	492	492	492
Niet doorgaan boodschappenbonus	– 83	– 917				
Doelgroepflexibele Regeling			23	89	67	
Landelijke werking Fonds Duurzaam Funderingsherstel (FDF)		20				
Niet doorgaan investering sociale huur		– 270	– 405	– 405		
Voorfinanciering Social Climate Fund		47				
Overige intensiveringen	5	3	3	4	3	2
Ombuigingen	*– 29*	*– 59*	*– 61*	*– 2*	*– 2*	*– 2*
Doelgroepflexibele Regeling	– 29	– 12	– 59			
Dekking Social Climate Fund		– 47				
Overige ombuigingen		0	– 2	– 2	– 2	– 2
Kasschuiven	*– 81*	*0*	*33*	*24*	*12*	*12*
SVVE	9		– 5	– 5		
Aanpak funderingsschade	– 9		3	6		
SAH vastrecht	– 13	1	1	1	1	8
Woningbouwimpuls	– 40		15	15	10	
Overige kasschuiven	– 28	– 1	19	6	1	4
Overboekingen met andere begrotingen	*– 21*	*81*	*152*	*233*	*146*	*123*
ISDE (Nij Begun maatregel 29)	2	2	24	24	24	24
Klimaatfonds	0	30	61	144	57	30
Overboeking apparaatsbudget van BZK naar VRO		85	82	80	80	80
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 23	– 35	– 14	– 14	– 14	– 11
Technisch	*123*	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
Desaldering ontvangsten NHG	91					
Desaldering subsidie aardgasvrije huurwoningen	10					
Overig technisch	21	3	3	3	3	3
Stand Miljoenennota	**9.230**	**9.367**	**10.160**	**9.643**	**9.592**	**9.408**

XXII VOLKSHUISVESTING EN RUIMTELIJKE ORDENING: ONTVANGSTEN

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**623**	**517**	**516**	**530**	**517**	**516**
Technisch	*123*	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
Desaldering ontvangsten NHG	91					
Desaldering subsidie aardgasvrije huurwoningen	10					
Overig technisch	21	3	3	3	3	3
Stand Miljoenennota	**746**	**520**	**519**	**533**	**520**	**519**

Uitgaven

Intensiveringen

Terugdraaien huurbevriezing

Het wetsvoorstel om de huren te bevriezen in 2025 en 2026 is niet ingediend naar aanleiding van het advies van de Raad van State, de politieke ontwikkelingen en om rust en voortgang te brengen in de volkshuisvesting. Dit werkt door in hogere uitgaven voor de huurtoeslag (492 miljoen euro structureel).

Niet doorgaan boodschappenbonus

De incidentele verhoging in 2026 van de huurtoeslag met 1 miljard euro, de zogenaamde boodschappenbonus, vindt geen doorgang meer. Omdat de huurtoeslag voor januari 2026 in december 2025 wordt uitgekeerd, werkt dit zowel in 2025 (83,3 miljoen euro) als 2026 (916,7 miljoen euro) door.

Doelgroepflexibele Regeling

Om versneld tot (opstart)woningen te komen voor kwetsbare doelgroepen, waaronder spoedzoekers, ontheemden en vergunninghouders, wordt de Stimuleringsregeling Flex- en Transformatiewoningen (SFT) uitgebreid. Gemeenten ontvangen in totaal 20.000 euro per nieuw te realiseren woning, waaronder een component voor sociaal beheer. Van de woningen moet 30% bestemd zijn voor statushouders en of ontheemden uit Oekraïne. Hiervoor wordt aanvullend € 79 miljoen euro beschikbaar gesteld, bovenop reeds beschikbare € 100 miljoen in de SFT (cumulatief € 179 miljoen).

Landelijke werking Fonds Duurzaam Funderingsherstel (FDF)

Het Fonds Duurzaam Funderingsherstel (FDF) krijgt landelijke werking. Stichting Volkshuisvesting Nederland ontvangt hiervoor in 2026 een bijdrage van 20 miljoen euro. Dit geld komt van de Aanvullende Post (AP).

Niet doorgaan investering sociale huur

Doordat het wetsvoorstel voor de huurbevriezing is vervallen zijn ook de gereserveerde middelen (270 miljoen euro voor 2026 en 405 miljoen voor 2027 en 2028) voor investeringen in sociale huur ter compensatie van de terugvallende huurinkomsten door de huurbevriezing komen te vervallen.

Voorfinanciering Social Climate Fund

Er wordt 47,16 miljoen euro toegevoegd aan het budget voor het Warmtefonds voor 2026. Hiermee worden onder andere middelen voorgefinancierd die bij het Social Climate Fund (SCF) zijn aangevraagd om mensen zonder leenruimte een lening te kunnen bieden. Voorfinanciering is nodig, omdat de budgetten uit het Social Climate Fund telkens na voltooiing van de activiteiten worden uitgekeerd. Door deze reallocatie is er naar verwachting voldoende budget tot en met augustus 2026. Bij voorjaarsbesluitvorming wordt bezien hoe het voorfinancieren van SCF-middelen over de gehele periode geregeld wordt.

Overige intensiveringen

Dit betreft de toedeling van de Loon- en Prijsontwikkeling (LPO) tranche 2025 (cumulatief tot en met 2030 circa 13 miljoen euro) voor de verduurzaming in Groningen en Noord-Drenthe en de toedeling van de LPO tranche 2025 voor het verplicht percentage recyclaat en bouwmaterialen (cumulatief tot en met 2030 circa 0,9 miljoen euro). Dit budget wordt overgeboekt vanuit de gereserveerde middelen op de Aanvullende Post. Ook betreft dit de oplossing voor de keteneffecten bij nabetalingen (cumulatief 4,8 miljoen euro tot en met 2030). Nabetalingen over uitkeringen kunnen leiden tot een piekinkomen in het jaar van de nabetaling. Dit piekinkomen kan zorgen voor lagere inkomensafhankelijke inkomensondersteuning

en (hogere) terugvorderingen. Om deze ongewenste keteneffecten te verhelpen, worden nabetalingen vanaf 2028 niet langer meegenomen in het toetsingsinkomen. Dit zorgt voor hogere uitkeringslasten. Deze mutatie betreft de effecten op de huurtoeslag.

Ombuigingen
Doelgroepflexibele Regeling
Voor de doelgroepflexibele regeling wordt Stimuleringsregeling Flex- en Transformatiewoningen uitgebreid en wordt een deel van de bestaande middelen (100 miljoen cumulatief) in het juiste kasritme geplaatst.

Dekking Social Climate Fund
Ten behoeve van de voorfinanciering van middelen voor het Social Climate Fund (47 miljoen euro) bij het Nationaal Warmtefonds wordt dit bedrag overgeheveld vanuit de regeling DUMAVA (duurzaam maatschappelijk vastgoed). Bij de voorjaarsbesluitvorming wordt bezien of (een deel van) het budget terug kan vloeien naar DUMAVA in 2026.

Overige ombuigingen
Dit betreft de dekking voor de oplossing voor de keteneffecten bij nabetalingen bij de huurtoeslag (cumulatief 8,2 miljoen euro tot en met 2030).

Kasschuiven
SVVE
De subsidieaanvragen voor de subsidieregeling verduurzaming voor VVE's trekken aan. Op basis van de aanvragen tot nu en de prognose van RVO is meer kasbudget nodig. Deze kasschuif haalt middelen uit latere jaren naar voren (circa 9,3 miljoen euro) om in de extra vraag naar deze subsidie te kunnen voorzien.

Aanpak funderingsschade
Het kabinet heeft voor deze kabinetsperiode in totaal 56 miljoen euro vrijgemaakt voor de nationale aanpak funderingsproblematiek. Deze middelen zijn evenredig verdeeld over de periode 2025-2028. Omdat de nationale aanpak stapsgewijs steeds verder wordt uitgebouwd, en het bijvoorbeeld tijd kost om afspraken te maken voor gebiedsgerichte ondersteuning, is het ritme van de kasmiddelen op de begroting niet passend bij de voorziene uitgaven. Deze kasschuif (circa 9,3 miljoen euro) zet de middelen daarom in een realistischer ritme.

SAH vastrecht
De subsidie voor vastrecht warmtenetten is opengesteld en het gehele budget is aangevraagd. Bij aanvraag wordt 50% subsidie toegekend. Het budget wordt op basis van de uitfinanciering en vaststelling in het juiste kasritme gezet (circa 13 miljoen euro).

Woningbouwimpuls
Dit betreft een schuif van de kas- en verplichtingenruimte om een deel van de Woningbouwimpuls (WBI)-middelen (40 miljoen euro) in 2025 in een realistischer ritme te zetten.

Overige kasschuiven
Deze post bevat nog een aantal kasschuiven, waaronder een kasschuif voor de stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH) van 8,6 miljoen euro. Eind 2024 is de regeling aangepast met ook de mogelijkheid van subsidie voor vastrecht warmtenetten. Er is meer subsidie aangevraagd ten opzichte van de raming en tevens is het volume van de aanvragen

groter. Hiervoor wordt kasbudget naar voren gehaald. Ook vindt er een kasschuif plaats voor het amendement-Rooderkerk (36600 XXII, nr. 60) van circa 8,4 miljoen euro. Voor dit amendement is € 10 mln. beschikbaar gesteld voor niet-commerciële organisaties om lokale initiatieven, zoals coachings- en fixingsaanpak (FIXbrigades) in te zetten voor huishoudens die te maken hebben met energiearmoede. Dit heeft geleid tot een programma met een looptijd van vier jaar. Het budget wordt op basis van de subsidie-aanvragen voor Actienetwerk Energiehulp en uitfinanciering in het juiste kasritme gezet.

Overboekingen met andere begrotingen
ISDE (Nij Begun maatregel 29)
Voor maatregel 29 van Nij Begun wordt isolatiebudget van ISDE (investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing) beschikbaar gesteld, in totaal 127,5 miljoen euro voor de jaren 2025-2030. Een deel van het overeengekomen budget is reeds eerder overgeheveld vanuit het ministerie van KGG, nu gebeurt dat voor het resterende deel (circa 98 miljoen euro).

Klimaatfonds
Dit betreft diverse overboekingen van Klimaatfondsmiddelen van en naar andere begrotingen. Zo worden er middelen vanuit VRO overgemaakt naar diverse departementen ten behoeve van de verduurzaming van Rijksvastgoed, bijvoorbeeld naar het ministerie van Asiel en Migratie voor een bijdrage van circa 22 miljoen euro aan de verduurzaming van de rijksgebouwen van het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA).

Overboeking apparaatsbudget van BZK naar VRO
De ministeries van VRO en van BZK maken gebruik van één werkorganisatie, deze is onder het ministerie van BZK gepositioneerd. Vanaf 2026 wordt het beleidsdeel van de apparaatskosten op de begroting van het ministerie van VRO verantwoord. Het betreft de directe loonkosten van de beleidsdirecties van het ministerie van VRO, de kosten van externe inhuur, de kosten van de Landsadvocaat en de volledige kosten van de kasdiensten Toelatingsorganisatie Kwaliteitsborging Bouw (TloKB) en Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW). De indirecte kosten voor bijvoorbeeld belastingen, reisbewegingen en de bedrijfsvoering blijven vooralsnog op de begroting van het ministerie van BZK staan. Deze overboeking betreft circa 365 miljoen euro cumulatief tot en met 2030.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Deze post betreft tientallen kleinere overboekingen van en naar andere begrotingen, waaronder een overboeking van BZK naar VRO voor het Nationale Programma Lokale Warmtetransitie (cumulatief circa 20,5 miljoen euro tot en met 2030).

Technisch
Desaldering ontvangsten NHG
Jaarlijks betaalt de Stichting Waarborgfonds Eigenwoning (WEW) voor de Nationale Hypotheekgarantie (NHG) een achterborgvergoeding (van 0,3%) aan de Staat. Deze mutatie zorgt ervoor dat de ontvangsten worden geraamd en deze kunnen worden doorgestort naar de risicovoorziening.(circa 91,5 miljoen euro).

Desaldering subsidie aardgasvrije huurwoningen
De subsidieregeling aardgasvrije huurwoningen is eind 2024 aangepast zodat de subsidie nu ook kan worden aangevraagd voor vastrecht warmtenetten. Een groot aantal aanvragers heeft daardoor een nieuwe aanvraag

ingediend. Van deze dubbele aanvragers worden de reeds aangevraagde subsidies verrekend met de nieuwe aanvraag. De terugontvangsten worden gedesaldeerd en voor deze aanvragers ingezet (circa 10 miljoen euro).

Overig technisch
Deze post betreft technische reallocaties van middelen en diverse desalderingen. Er is een desaldering voor aardgasvrije proeftuinen van circa 5 miljoen euro. Een aantal aardgasvrije proeftuinen zijn vastgesteld en afgerekend. De terugontvangsten worden gedesaldeerd voor aanvullende aanvragen van aardgasvrije wijken. Daarnaast is er een desaldering van circa 5 miljoen euro voor de Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen (RHA). Een deel van de projecten die een aanvraag hebben gedaan voldoet niet meer aan de eisen van de RHA. Deze middelen zijn vanuit een aantal gemeenten teruggevorderd en worden gedesaldeerd en toegevoegd aan het budget voor de RHA 2025.

Ontvangsten
Technisch
Desaldering ontvangsten NHG
Jaarlijks betaalt de Stichting Waarborgfonds Eigenwoning (WEW) voor de Nationale Hypotheekgarantie (NHG) een achterborgvergoeding (van 0,3%) aan de Staat. Deze mutatie zorgt ervoor dat de ontvangsten worden geraamd en deze kunnen worden doorgestort naar de risicovoorziening.(circa 91,5 miljoen euro).

Desaldering subsidie aardgasvrije huurwoningen
De subsidieregeling aardgasvrije huurwoningen is eind 2024 aangepast zodat de subsidie nu ook kan worden aangevraagd voor vastrecht warmtenetten. Een groot aantal aanvragers heeft daardoor een nieuwe aanvraag ingediend. Van deze dubbele aanvragers worden de reeds aangevraagde subsidies verrekend met de nieuwe aanvraag. De terugontvangsten worden gedesaldeerd en voor deze aanvragers ingezet (circa 10 miljoen euro).

Overig technisch
Deze post betreft technische reallocaties van middelen en diverse desalderingen. Er is een desaldering voor aardgasvrije proeftuinen van circa 5 miljoen euro. Een aantal aardgasvrije proeftuinen zijn vastgesteld en afgerekend. De terugontvangsten worden gedesaldeerd voor aanvullende aanvragen van aardgasvrije wijken. Daarnaast is er een desaldering van circa 5 miljoen euro voor de Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen (RHA). Een deel van de projecten die een aanvraag hebben gedaan voldoet niet meer aan de eisen van de RHA. Deze middelen zijn teruggevorderd en worden gedesaldeerd en toegevoegd aan het budget voor de RHA 2025.

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**60.323**	**56.936**	**58.994**	**56.878**	**56.650**	**56.328**
Meevallers	*0*	*0*	*– 3*	*– 1*	*– 1*	*– 1*
Meevaller ZMS	0	0	– 3	– 1	– 1	– 1
Intensiveringen	*2*	*0*	*91*	*178*	*178*	*179*
Wetsvoorstel studiefinanciering CN	2	0	1	1	1	1
Terugdraaien afschaffen onderwijskansenregeling			90	177	177	177
Overige intensiveringen	0	0	0	0	0	1
Ombuigingen	*– 2*	*– 2*	*– 1*	*– 1*	*– 1*	*– 1*
Dekking wetsvoorstel Studiefinanciering CN	– 2	0	– 1	– 1	– 1	– 1
Amendement van Kent (externe inhuur)		– 2				
Kasschuiven	*– 66*	*0*	*52*	*34*	*– 47*	*27*
Kasschuif NGF Ontwikkelkracht	– 4	– 14	0	18		
Kasschuif NGF CIIIC	– 14	– 5	20	0	0	0
Kasschuif NGF LLO-Katalysator	– 23	14	6	3	1	
Kasschuif NGF Biotech Booster		– 14	1	2	0	12
Kasschuif NGF Npuls		8	23	13	– 45	
Overige kasschuiven	– 24	12	2	– 2	– 3	15
Overboekingen met andere begrotingen	*0*	*88*	*150*	*136*	*84*	*41*
Uitvoeringskosten DUS-I	– 4	– 17				
Nationaal Groeifonds		98	142	130	77	34
Stelselversterking Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed		8	8	8	8	8
Overige overboekingen met andere begrotingen	3	– 1	– 1	– 2	– 1	0
Technisch	*14*	*11*	*11*	*11*	*11*	*11*
Desalderingen	14	11	11	11	11	11
Overig technisch	0	0	0	0	0	0
Niet-kaderrelevant				*2*	*2*	*1*
Niet-kaderrelevant				2	2	1
Stand Miljoenennota	**60.271**	**57.033**	**59.293**	**57.237**	**56.876**	**56.584**

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**3.314**	**2.470**	**3.297**	**2.679**	**2.730**	**2.760**
Meevallers	*14*					
Suppletieregeling coronasteun Fonds Podiumkunsten	13					
Overige meevallers	1					
Technisch	*14*	*11*	*11*	*11*	*11*	*11*
Desalderingen	14	11	11	11	11	11
Stand Miljoenennota	**3.343**	**2.481**	**3.307**	**2.689**	**2.740**	**2.771**

Uitgaven
Meevallers
Meevaller ZMS
Binnen het Nationaal Groeifondsproject Big Chemistry voor Zelfdenkende Moleculaire Systemen (ZMS) is in 2024 beschikt in een onjuist bevoorschottingsritme. Via het ontvangstenbudget worden deze middelen teruggevorderd.

Intensiveringen
Wetsvoorstel studiefinanciering CN
De normbedragen en de uitwonende beurs voor de studiefinanciering in Caribisch Nederland (CN) worden aangepast.

Terugdraaien afschaffen onderwijskansenregeling
De onderwijskansenregeling geeft extra geld aan scholen in het voortgezet onderwijs met veel leerlingen met risico op leerachterstanden. Met deze middelen kunnen scholen gerichte ondersteuning bieden om onderwijsachterstanden tegen te gaan. In de Voorjaarsnota 2025 was opgenomen dat deze regeling wordt afgeschaft. Dit voorstel wordt teruggedraaid.

Overige intensiveringen
Dit betreft een intensivering voor diversiteit en inclusie in de Beethovenregio (cumulatief 0,8 miljoen euro), waaronder de instroom van meer vrouwen en andere doelgroepen in de techniek. Daarnaast wordt er geïntensiveerd (0,7 mln.) om ongewenste keteneffecten op de aanvullende beurs in de studiefinanciering te verhelpen.

Ombuigingen
Dekking wetsvoorstel Studiefinanciering CN
Ter dekking van de aanpassing van de normbedragen en uitwonende beurs voor de studiefinanciering in Caribisch Nederland (CN) wordt omgebogen op het opdrachtenbudget van artikel 4 Beroepsonderwijs en volwasseneducatie, de compensatie voor loon- en prijsontwikkeling van artikel 4 en de lumpsum bekostiging van artikelen 4 Beroepsonderwijs en volwasseneducatie, 6 en 7 Hoger onderwijs.

Amendement Van Kent (externe inhuur)
De dekking voor het amendement Van Kent is gevonden in het incidenteel taakstellend verlagen van de uitgaven aan externe inhuur in 2026. Deze dekking is verspreid over meerdere begrotingen. De begroting van OCW is in 2026 incidenteel verlaagd met 1,9 miljoen euro ten behoeve van het compenseren van medewerkers bij sociaal-ontwikkelbedrijven in 2025.

Kasschuiven
Kasschuif NGF Ontwikkelkracht
Het programma Ontwikkelkracht investeert in het lerend vermogen van het onderwijs door te bouwen aan een stevige kennisinfrastructuur voor het funderend onderwijs. Vanwege vertraging in de opstartfase in 2022 worden de middelen voor dit Nationaal Groeifonds (NGF) project in het juiste ritme gezet waarmee het aansluit op de uitvoering van het programma.

Kasschuif NGF CIIIC
De Creative Industries Immersive Impact Coalition (CIIIC) is er om makers, onderzoekers, bedrijven en overheden te ondersteunen om hun kansen in Immersive experiences (IX) optimaal te benutten. In de opstartfase heeft het project vertraging opgelopen. Daarom is het nodig het kasritme aan te passen.

Kasschuif NGF LLO-Katalysator
Het doel van de nationale Leven Lang Ontwikkeling (LLO)-katalysator is een impuls te geven aan de ontwikkeling van bij-, op- en omscholingsaanbod. Met deze kasschuif worden de uitgaven van de reeds aangegane verplichtingen in het juiste ritme gezet.

Kasschuif NGF Biotech Booster
Biotech Booster is een verbond van kennisinstellingen en bedrijven om kennis over biotechnologie beter om te zetten in bedrijvigheid en toepassingen. Op basis van de tweede subsidieronde is duidelijk geworden in welke jaren de toegekende projecten uitgevoerd zullen worden. Met deze kasschuif sluit het kasritme daarop aan.

Kasschuif NGF Npuls
Npuls is een samenwerkingsprogramma van het (publieke) mbo-, hbo en wo-onderwijs in Nederland, en de IT-coöperatie SURF. Door het programma kunnen zij de kwaliteit van het onderwijs verbeteren, de wendbaarheid en toegankelijkheid van het onderwijs(aanbod) vergroten en de digitale vaardigheden van studenten en docenten verbeteren. Met deze kasschuif wordt een door de NGF-commissie gevraagde versnelling in het programma mogelijk gemaakt.

Overige kasschuiven
Dit zijn kasschuiven op de budgetten voor onder andere de NGF-projecten Innovatieprogramma Onderwijshuisvesting, Impuls Open Leermateriaal (IOL), Techkwadraat en Zelfdenkende Moleculaire Systemen (ZMS). Daarnaast gaat het om kasschuiven op de budgetten voor het Delta Climate Center, DUO en de Raad voor de rechtspraak en diverse kleinere kasschuiven.

Overboekingen met andere begrotingen
Uitvoeringskosten DUS-I
Dit betreft een overboeking van OCW naar VWS voor de uitvoeringskosten van DUS-I in 2025 en 2026.

Nationaal Groeifonds
Dit betreffen overboekingen voor de tweede tranche NGF projecten Ontwikkelkracht (cumulatief 82 miljoen euro), Npuls (cumulatief 245 miljoen euro) en Biotech Booster (cumulatief 196 miljoen euro).

Stelselversterking Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed
Dit betreft een overboeking van BZK naar OCW voor de versterking van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Dit betreffen meerdere kleine overboekingen tussen OCW en verschillende departementen, onder andere voor de uitvoering van het programma generieke projectportfolio (5 miljoen euro) van BZK en de aanvraag van cofinanciering bij European High Performance Computing (EuroHPC) voor de oprichting van een AI-fabriek aan EZ (cumulatief 4 miljoen euro).

Technisch
Desalderingen
De grootste mutatie betreft een desaldering op artikel 14 Cultuur van 11 miljoen euro. Subsidies voor monumenteninstandhouding worden gemiddeld na zeven jaar definitief vastgesteld. De vaststelling is doorgaans

lager dan de toegekende bedragen. Hierdoor ontstaat budgettaire ruimte. Deze ruimte wordt via deze desaldering ingezet voor de Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (SIM).

Overig technisch
Hieronder vallen technische mutaties en interne overboekingen. Deze maatregelen hebben geen effect op totaalniveau op de begroting.

Niet-kaderrelevant
Oplossing keteneffecten bij nabetalingen in studiefinanciering
Nabetalingen over uitkeringen kunnen leiden tot een piekinkomen in het jaar van de nabetaling. Dit piekinkomen kan zorgen voor lagere inkomensafhankelijke inkomensondersteuning en (hogere) terugvorderingen. Om deze ongewenste keteneffecten te verhelpen, worden nabetalingen vanaf 2028 niet langer meegenomen in het toetsingsinkomen. Dit zorgt voor hogere uitkeringslasten op verschillende regelingen binnen de Rijksbegroting. Deze mutatie betreft de effecten op de aanvullende beurs in de studiefinanciering.

Ontvangsten
Meevallers
Suppletieregeling coronasteun Fonds Podiumkunsten
Van de middelen die aan het Fonds Podiumkunsten zijn verstrekt met de vierde suppletieregeling voor coronasteun is een bedrag onbenut gebleven. Dit bedrag is nu terugbetaald.

Overige meevallers
Er is een incidentele extra afrekening in 2025 op de ontvangsten van artikel 4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie voor de specifieke uitkering (SPUK) Educatie.

Technisch
Desalderingen
Dit betreft hoofdzakelijk een desaldering op artikel 14 Cultuur vanwege een lagere vaststelling van de subsidie voor monumenteninstandhouding.

Financiën (inclusief Nationale Schuld)

Financiën

IX FINANCIEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**30.776**	**29.201**	**11.952**	**10.695**	**10.448**	**10.322**
Intensiveringen	*38*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Vertragingsrente TEM	28					
Aanvullende Post opvraag Box 3	10					
Overige intensiveringen	0	0	0	0	0	0
Ombuigingen		*– 11*				
Amendement van Kent (externe inhuur)		– 11				
Kasschuiven	*– 217*	*9*	*201*	*6*	*0*	*0*
Kasschuif FSV/MSNP	– 15		15			
Kasschuiven Toeslagen Herstel	– 180	10	170			
Overige kasschuiven	– 22	0	16	6	0	0
Overboekingen met andere begrotingen	*12*	*47*	*8*	*5*	*5*	*4*
Overboekingen BCF	12	26	1	0	0	0
Overige overboekingen met andere begrotingen	0	22	7	4	4	4
Technisch	*282*	*231*	*230*	*232*	*233*	*234*
Bijstelling Btw-compensatiefonds	205	202	226	227	229	229
Desalderingen	77	29	4	4	4	4
Overig technisch	0	0	0	0	0	0
Niet-kaderrelevant	*– 1.604*	*– 5.587*	*259*	*– 35*	*– 183*	*21*
Schade-uitkering ekv	43	13	13	13	13	13
Belasting- en invorderingsrente	– 3	91	139	– 6	– 4	0
ESM-kapitaalsleutel	– 253	253				
Kasschuif lening TenneT	– 1.400	1.400				
Schuif middelen Invest-NL naar Invest International		150	100	– 50	– 200	
Vrijval lening TenneT		– 7.500				
Overig niet-kaderrelevant	9	6	8	8	8	8
Stand Miljoenennota	**29.288**	**23.891**	**12.651**	**10.902**	**10.503**	**10.580**

IX FINANCIEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**3.913**	**4.037**	**4.520**	**4.464**	**4.662**	**4.695**
Meevallers	*20*					
Meevaller boetes en schikkingen	20					
Generaal dossier	*23*					
Dividenden staatsdeelnemingen	23					
Technisch	*77*	*29*	*4*	*4*	*4*	*4*
Desalderingen	77	29	4	4	4	4
Niet-kaderrelevant	*702*	*– 19*	*– 186*	*– 394*	*– 388*	*– 371*

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Verkoop aandelen ABN AMRO	901					
Belasting- en invorderingsrente	– 14	– 57	– 52	– 18	– 12	5
Renteontvangsten lening TenneT	– 44	– 135	– 274	– 279	– 279	– 279
Dividenden financiële staatsdeelnemingen	– 150	– 46	– 103	– 105	– 105	– 105
Ontvangsten CBAM		211	237			
Overig niet-kaderrelevant	8	8	8	8	8	8
Stand Miljoenennota	**4.735**	**4.047**	**4.339**	**4.075**	**4.279**	**4.328**

Uitgaven

Intensiveringen

Vertragingsrente TEM

Er zijn nabetalingen gedaan over de Traditionele Eigen Middelen (TEM) aan de Europese Commissie. De corresponderende vertragingsrente op de nabetalingen bedraagt circa 28 miljoen euro.

Aanvullende Post opvraag Box 3

Dit betreft een toevoeging van 10 miljoen euro op de begroting vanaf de Aanvullende Post (AP) voor uitvoeringskosten van de Belastingdienst voor het rechtsherstel van Box 3.

Overige intensiveringen

Dit betreft meerdere beperkte intensiveringen waaronder de loon- en prijsontwikkeling (Ipo) overheveling vanaf de AP voor de Belangenbehartiger.

Ombuigingen

Amendement van Kent (externe inhuur)

De dekking voor het amendement van Kent is gevonden in het incidenteel taakstellend verlagen van de uitgaven aan externe inhuur in 2026. Deze dekking is verspreid over meerdere begrotingen. De begroting van Financiën is in 2026 incidenteel verlaagd met 11 miljoen euro ten behoeve van het compenseren van medewerkers bij sociaal-ontwikkelbedrijven in 2025.

Kasschuiven

Kasschuif FSV/MSNP

Er vindt een kasschuif van 15 miljoen euro plaats om verwachte problematiek in het kader van Fraude Signalering Voorziening (FSV) en de hieraan gerelateerde Combiteam Aanpak Facilitators (CAF) en Risico Analyse Model (RAM) - dossiers doorgang te kunnen laten vinden.

Kasschuiven Toeslagen Herstel

Per saldo wordt circa 180 miljoen euro voor Toeslagen Herstel verschoven van 2025 naar 2026 en 2027. Om de verwachte declaraties vanuit gemeenten ten behoeve van de brede hulp aan toeslagengedupeerden in 2025 te kunnen voldoen worden middelen naar voren gehaald, voor de uitvoering van de routes voor aanvullende schade worden middelen naar latere jaren geschoven omdat het moment van uitvoering later valt dan eerder verondersteld.

Overige kasschuiven

Dit betreft meerdere beperkte kasschuiven binnen Dienst Toeslagen en de Belastingdienst.

Overboekingen met andere begrotingen
Overboekingen BCF
Dit betreft verschillende overboekingen van andere begrotingen naar het Btw-compensatiefonds (BCF).

Overige overboekingen met andere begrotingen
Dit betreft verschillende overboekingen met andere begrotingen.

Technisch
Bijstelling Btw-compensatiefonds
Deze mutatie betreft een bijstelling van de raming van het BCF op basis van de beschikking van het afgelopen jaar, betalingen van het vierde kwartaal van het afgelopen jaar en driemaal het voorschot van het eerste kwartaal uit het lopende jaar.

Desalderingen
Dit betreft een totaal van meerdere desalderingen waaronder een bijstelling op de exportkredietverzekeringen (ekv) premies. Hiertegenover staan evenredige ontvangsten.

Overig technisch
Dit betreft enkele technische mutaties die per saldo op nul sluiten.

Niet-kaderrelevant
Schade-uitkering ekv
De raming voor de niet-definitieve schades ekv wordt in 2025 opwaarts bijgesteld met 43 miljoen euro. Omdat de ekv een vraaggestuurd instrument is kan de uiteindelijke stand van de niet-definitieve schades afwijken van de ramingen. Gezien ook in voorgaande jaren de realisatie hoger was dan geraamd, wordt ook de meerjarenraming van de niet-definitieve schades opwaarts bijgesteld met structureel 13 miljoen euro.

Belasting- en invorderingsrente
De raming van de belasting- en invorderingsrente wordt geactualiseerd naar aanleiding van de nieuwe raming van de korte rente uit de Macro Economische Verkenning (MEV) van CPB. Verder is verwerkt dat bij het rechtsherstel box 3, naar aanleiding van de Hoge Raad uitspraken, conform huidige wetgeving in bepaalde situaties ook belastingrente vergoed zal moet worden. Daarnaast is beleid over de belasting- en invorderingsrente uit de augustusbesluitvorming meegenomen.

ESM-kapitaalsleutel
De toetreding van Kroatië tot het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM) startte het proces om de ESM-kapitaalsleutel te herzien. Nederland heeft toentertijd de aanvullende kapitaalstorting voor 2025 begroot om, indien nodig, voorafgaand aan de uiterlijke wijziging van de kapitaalsleutel op 1 januari 2026 de storting te kunnen doen. De verwachting is dat betaling van de aanvullende storting pas in 2026 nodig zal zijn, daarom wordt de reservering van 253 miljoen euro van 2025 naar 2026 geschoven.

Kasschuif lening TenneT
Een bedrag van 1,4 miljard euro van de leningsfaciliteit van 2025 wordt doorgeschoven naar 2026 omdat een aantal investeringsuitgaven is verschoven in de tijd. Deze kasschuif is niet relevant voor het EMU-saldo.

Schuif middelen Invest-NL naar Invest International
Om de continuïteit van de activiteiten van Invest International op de korte termijn te waarborgen wordt 150 miljoen euro in 2026 en 100 miljoen euro in 2027 beschikbaar gesteld aan Invest International. Deze middelen zijn afkomstig van de begrotingsmiddelen voor Invest-NL uit 2028 en 2029. Dit is niet relevant voor het EMU-saldo.

Vrijval lening TenneT
Met de garantie voor TenneT is inmiddels een structurele oplossing geïmplementeerd voor de financiering van TenneT Nederland. Daarmee vervalt het eerder geraamde deel van de lening dat nodig was voor TenneT Nederland in 2026 van 7,5 miljard euro.

Overig niet-kaderrelevant
Dit betreft enkele niet-kaderrelevante mutaties waaronder een bijstelling op de schadeloosstelling SNS REAAL Holding (SRH) en een bijstelling binnen de ekv die per saldo met de ontvangsten op nul sluit.

Ontvangsten
Meevallers
Meevaller boetes en schikkingen
De realisatie van de boetontvangsten is hoger dan verwacht, om deze reden wordt de raming met 20 miljoen euro bijgesteld.

Generaal dossier
Dividenden staatsdeelnemingen
De dividendraming van de niet-financiële staatsdeelnemingen wordt aangepast als gevolg van de huidige marktomstandigheden.

Technisch
Desalderingen
Dit betreft een totaal van meerdere desalderingen waaronder een bijstelling op de ekv premies. Hiertegenover staan evenredige uitgaven.

Niet-kaderrelevant
Verkoop aandelen ABN AMRO
De Staat bouwt, via NL Financial Investments (NLFI), haar belang in ABN AMRO af. De verwachte ontvangsten nemen met 901 miljoen euro toe als gevolg van de verkoop van aandelen ABN AMRO door de Staat.

Belasting- en invorderingsrente
De raming van de belasting- en invorderingsrente wordt geactualiseerd naar aanleiding van de nieuwe raming van de korte rente uit de MEV van CPB. Verder is verwerkt dat bij het rechtsherstel box 3, naar aanleiding van de Hoge Raad uitspraken, conform huidige wetgeving in bepaalde situaties ook belastingrente vergoed zal moet worden. Daarnaast is beleid over de belasting- en invorderingsrente uit de augustusbesluit-vorming meegenomen.

Renteontvangsten lening TenneT
Omdat voor TenneT Nederland de instellingsgarantie is geïmplementeerd wordt de reservering voor de lening voor TenneT neerwaarts bijgesteld. Doordat er minder wordt geleend, worden de renteontvangsten ook naar beneden bijgesteld met structureel 279 miljoen euro.

Dividenden financiële staatsdeelnemingen
De dividendraming wordt aangepast naar de meest recente informatie over het verwachte dividend van de financiële staatsdeelnemingen. In samenhang met de afbouw van het belang van de Staat in ABN, wordt vanaf 2026 het dividend met 46 miljoen euro naar beneden bijgesteld en voor de jaren erna zijn de dividenden structureel met ongeveer 105 miljoen euro naar beneden bijgesteld. De opbrengsten (verkoop tot dat moment en rente-effect op de staatsschuld) worden voor het lopende jaar verwerkt bij de Najaarsnota 2025.

Ontvangsten CBAM
Het CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism) betreft een instrument geïntroduceerd door de Europese Commissie voor koolstofcorrectie aan de Europese buitengrens. Vanaf 1 januari 2026 moeten toegelaten importeurs een prijs gaan betalen voor de CO2 die is uitgestoten bij de productie van de geïmporteerde CBAM-goederen.

Overig niet-kaderrelevant
Dit betreft enkele niet-kaderrelevante mutaties waaronder een bijstelling binnen de ekv die per saldo met de uitgaven op nul sluit.

IXA NATIONALE SCHULD: UITGAVEN

IXA Nationale Schuld (Transactiebasis): Uitgaven

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**32.243**	**43.238**	**49.864**	**50.997**	**51.732**	**50.969**
Overboekingen met andere begrotingen	*1*	*1*	*0*	*0*	*0*	*0*
Overboekingen met andere begrotingen	1	1	0	0	0	0
Niet-kaderrelevant	*– 606*	*– 791*	*– 947*	*– 787*	*– 641*	*2.425*
Aflossing vaste schuld	– 2	– 3	– 3	– 2	– 1	2.713
Rente vaste schuld	– 135	5	– 179	– 230	– 211	– 178
Rentelasten kasbeheer	– 163	– 412	– 420	– 304	– 240	– 34
Rente vlottende schuld	– 306	– 381	– 345	– 251	– 189	– 76
Stand Miljoenennota	**31.638**	**42.447**	**48.918**	**50.210**	**51.091**	**53.394**

IXA NATIONALE SCHULD: ONTVANGSTEN

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**81.515**	**97.735**	**85.756**	**81.444**	**76.563**	**79.005**
Niet-kaderrelevant	*– 8.521*	*49*	*– 11.943*	*– 2.103*	*– 2.454*	*– 696*
Ontvangen aflossingen	21	6	6	4	1	– 1
Mutaties in rekening courant en deposito	– 1.207	– 1.057	– 2.208	– 2.517	– 2.996	– 2.986
Mutatie vlottende schuld	– 7.340					
Uitgifte vaste schuld		1.099	– 9.741	410	541	2.290
Overig niet-kaderrelevant	6	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	**72.995**	**97.784**	**73.814**	**79.341**	**74.109**	**78.309**

Uitgaven

Overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft meerdere beperkte overboekingen vanuit Financiën (9B), onder andere voor de prijsbijstelling.

Niet-kaderrelevant

Aflossing vaste schuld

De geraamde aflossing van de vaste schuld neemt van 2025 tot en met 2029 licht af vanwege de gewijzigde raming van de dollarkoers door het Centraal Planbureau (CPB). De geraamde aflossing van de vaste schuld neemt in 2030 toe met 2,7 miljard euro vanwege de uitgifte van nieuwe schuld die in dat jaar afloopt.

Rente vaste schuld

De raming van de rente over de vaste schuld neemt in 2025 af met 135 miljoen euro omdat de geraamde schuldduitgifte later in het jaar plaatsvindt dan eerder geraamd. In de jaren 2027 tot en met 2030 neemt de geraamde rente op de vaste schuld af met in totaal 798 miljoen euro vanwege een daling van het geraamde kastekort.

Rentelasten kasbeheer
De geraamde rentelasten van het kasbeheer dalen van 2025 tot en met 2030 met in totaal 1,6 miljard euro als gevolg van een lagere raming van de korte rente door het CPB en een nieuwe raming van de mutaties in rekeningen-courant en deposito's van de sociale fondsen.

Rente vlottende schuld
De raming van de rente over de vlottende schuld neemt van 2025 tot en met 2030 af met in totaal 1,5 miljard euro vanwege een daling van het geraamde kastekort en een gewijzigde raming van de korte rente door het CPB.

Ontvangsten
Niet-kaderrelevant
Ontvangen aflossingen
Op basis van de actuele standen wordt de raming van de ontvangen aflossingen van agentschappen, RWT's en derden van 2025 tot en met 2029 naar boven en in 2030 naar beneden bijgesteld.

Mutatie in rekening-courant en deposito
De raming van de mutaties van de standen van de rekeningen-courant en deposito's van de deelnemers van schatkistbankieren wijzigt als gevolg van een nieuwe raming van deze mutaties voor de sociale fondsen.

Mutatie vlottende schuld
De geraamde mutatie van de vlottende schuld is in 2025 met 7,3 miljard euro naar beneden bijgesteld vanwege een daling van het geraamde kastekort in dit jaar. Wijzigingen in de financieringsbehoefte in het lopende jaar worden zo veel mogelijk opgevangen op de geldmarkt.

Uitgifte vaste schuld
De geraamde uitgifte van vaste schuld is in 2026 toegenomen met 1,1 miljard euro en in 2027 afgenomen met 9,7 miljard euro vanwege een gewijzigde raming van het kassaldo voor deze jaren. Ook in 2028 en 2029 neemt de uitgifte van vaste schuld hierdoor toe. In 2030 wordt er daarnaast meer uitgifte van vaste schuld geraamd vanwege de uitgifte van vaste schuld die in dat jaar moet worden afgelost.

Overig niet-kaderrelevant
Deze post bestaat uit diverse niet-kaderrelevante mutaties die onder de ondergrens vallen.

Defensie (inclusief Defensiematerieelbegrotingsfonds)

Defensie

X DEFENSIE: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025 *** CONCEPT ***	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**15.155**	**13.271**	**12.620**	**11.845**	**11.941**	**12.055**
Kasschuiven	*– 114*					*114*
Kasschuif NFE	– 114					114
Overboekingen met andere begrotingen	*– 133*	*– 6*	*– 32*	*– 28*	*– 28*	*– 34*
Overboekingen met Defensiematerieelbegrotingsfonds	– 135	– 19	– 46	– 42	– 42	– 49
Ontvlechting Defensie uit HGIS		0	0	0	0	0
Overige overboekingen met andere begrotingen	3	14	14	14	14	14
Kadercorrecties			*– 375*	*– 375*	*– 375*	*– 375*
Vrijval begrotingsgefinancierde militaire pensioenen			– 375	– 375	– 375	– 375
Technisch	*1*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Desalderingen	1					
Overig technisch	0	0	0	0	0	0
Niet-kaderrelevant	*0*	*8.150*	*– 250*	*0*	*0*	*0*
Affinanciering Begrotingsgefinancierde militaire pensioenen		8.150				
Oekraïnesteun uit eigen voorraad			– 250			
Overig niet-kaderrelevant	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	**14.910**	**21.415**	**11.962**	**11.442**	**11.538**	**11.760**

X DEFENSIE: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025 *** CONCEPT ***	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**297**	**279**	**388**	**148**	**148**	**148**
Technisch	*2*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Desalderingen	1					
Overig technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	**299**	**279**	**389**	**148**	**148**	**148**

Uitgaven

Kasschuiven

Kasschuif NFE

Dit betreft een kasschuif ten behoeve van het Nationaal Fonds Ereschuld (NFE). Voor NFE heeft een belastingteruggave plaatsgevonden in 2025. Het overschot dat hierdoor in 2025 ontstond, is daarom met een kasschuif doorgeschoven naar 2030 als reservering voor de in latere jaren te verwachten uit te keren schadevergoedingen.

Overboekingen met andere begrotingen
Overboekingen met Defensiematerieelbegrotingsfonds
Er zijn diverse herschikkingen gedaan tussen de Defensiebegroting en het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF). Zo worden er middelen overgeheveld voor het instandhouden van infrastructuur en vastgoed (incidenteel 82 miljoen euro in 2025) en voor het onbemande verkenningsvliegtuig MQ-9 Reaper (63 miljoen euro structureel).

Ontvlechting Defensie uit HGIS
Deze post bestaat uit boekingen om de Defensiebegroting uit de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) te halen per 2026, conform afspraken uit de Voorjaarsnota 2025.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Dit betreft onder andere bijdrages van Infrastructuur & Waterstaat (2,5 miljoen euro), Financiën (5 miljoen euro), Justitie & Veiligheid (1,83 miljoen) en Klimaat & Groene Groei (2,5 miljoen) voor extra handhavingsvaartuigen. Justitie & Veiligheid hevelt tevens 12 miljoen structureel over voor bewaken en beveiligen. Ook wordt in 2025 1 miljoen overgeheveld naar Infrastructuur & Waterstaat voor luchtruimvoorziening.

Kadercorrecties
Vrijval begrotingsgefinancierde militaire pensioenen
De eenmalige affinanciering van de begrotingsgefinancierde militaire pensioenen leidt vanaf 2027 tot vrijval ter hoogte van jaarlijks 375 miljoen euro van de langjarige reeks die hiervoor beschikbaar is op de Defensiebegroting. Deze vrijvallende reeks wordt extracomptabel toegerekend aan de NAVO-toerekenbare uitgaven, waardoor geen verslechtering optreedt in de NAVO-norm. De eenmalige affinanciering wordt niet toegerekend aan de NAVO-norm.

Technisch
Desalderingen
Er vinden desalderingen plaats op het MENENS-project (methanol aangedreven scheepvaart) die op nul sluiten.

Overig technisch
Er worden diverse herschikkingen gedaan tussen financiële instrumenten op verschillende artikelen. Dit leidt tot 1,2 miljoen aan extra uitgaven in 2025 en 0,2 miljoen structureel in 2028-2030.

Niet-kaderrelevant
Affinanciering begrotingsgefinancierde militaire pensioenen
De begrotingsgefinancierde militaire pensioenen op de Defensiebegroting, opgebouwd vóór 1 juni 2001, dienen conform de Wet toekomst pensioenen te worden omgezet naar kapitaaldekking. Hiervoor is bij Voorjaarsnota 2023 een reservering getroffen op de Aanvullende Post bij Financiën. Deze reservering in 2026 bedraagt, na herijking bij Voorjaarsnota 2025, 8,15 miljard euro en is nu overgeheveld naar de Defensiebegroting. De uiteindelijke hoogte van de reservering is afhankelijk van onder andere de rentetermijnstructuur en de dekkingsgraad van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP).

Oekraïnesteun uit eigen voorraad
Ter compensatie van geleverd materieel uit eigen voorraad aan Oekraïne is 250 miljoen euro overgeheveld vanaf de Defensiebegroting naar het DMF. Door deze compensatie kan het geleverde materieel worden vervangen.

Overig niet-kaderrelevant
Dit betreft een beperkt aantal boekingen dat per saldo op nul sluit.

Ontvangsten
Technisch
Desalderingen
Er vinden desalderingen plaats op het MENENS-project (methanol aangedreven scheepvaart) die op nul sluiten.

Overig technisch
Er zijn ontvangsten door bijdrages van Algemene Zaken voor het Militair Huis.

Defensiematerieelbegrotingsfonds

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS: UITGAVEN (2025-2030)						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**10.617**	**13.427**	**13.857**	**14.681**	**14.570**	**13.709**
Intensiveringen						
Langjarige aanvulling 2%						
Overboekingen met andere begrotingen	*– 167*	*9*	*30*	*24*	*23*	*29*
Overboekingen met Defensiebegroting	135	19	46	42	42	49
Overboekingen met Economische Zaken (defensie-industrie)	– 32	– 4	– 9	– 10	– 14	– 15
Overboeking met Economische Zaken (bedrijfscasus)	– 270					
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 1	– 6	– 7	– 8	– 5	– 5
Technisch	*– 8*	*10*	*0*	*0*	*0*	*0*
Bijstelling programmering Defensie-investeringen	– 453	– 316	1.143	– 57	119	167
Aanpassing over-/onderprogrammering	453	316	– 1.143	57	– 119	– 167
Desalderingen	– 8	10				
Niet-kaderrelevant	*38*	*79*	*96*	*12*	*24*	
Bijstelling kasritme Oekraïnesteun	38	79	– 154	12	24	
Compensatie Oekraïnesteun uit eigen vooraad			250			
Overig niet-kaderrelevant	0					
Stand Miljoenennota	**10.481**	**13.525**	**13.982**	**14.718**	**14.617**	**13.738**

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS: UITGAVEN (2031-2040)										
In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Stand Voorjaarsnota	**13.688**	**13.644**	**13.660**	**13.222**	**13.304**	**13.329**	**13.303**	**13.200**	**13.186**	**13.186**
Intensiveringen	*59*	*98*	*356*	*620*	*726*	*737*	*765*	*870*	*818*	*908*
Langjarige aanvulling 2%	59	98	356	620	726	737	765	870	818	908
Overboekingen met andere begrotingen	*42*	*43*	*44*	*44*	*44*	*44*	*44*	*44*	*44*	*44*
Overboekingen met Defensiebegroting	48	48	50	50	50	50	50	50	50	50
Overboekingen met Economische Zaken (defensie-industrie)										
Overboeking met Economische Zaken (bedrijfscasus)										
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5
Technisch	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Bijstelling programmering Defensie-investeringen	1.085	– 91	– 562	– 829	– 7	– 20	32	11	– 28	– 152
Aanpassing over-/onderprogrammering	– 1.085	91	562	829	7	20	– 32	– 11	28	152
Desalderingen										
Niet-kaderrelevant										
Bijstelling kasritme Oekraïnesteun										
Compensatie Oekraïnesteun uit eigen vooraad										
Overig niet-kaderrelevant										

In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Stand Miljoenennota	**13.790**	**13.784**	**14.060**	**13.886**	**14.074**	**14.111**	**14.112**	**14.114**	**14.048**	**14.138**

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS: ONTVANGSTEN (2025-2030)						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**173**	**145**	**146**	**166**	**154**	**153**
Technisch	*– 8*	*10*				
Desalderingen	– 8	10				
Stand Miljoenennota	**165**	**155**	**146**	**166**	**154**	**153**

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS: ONTVANGSTEN (2031-2040)										
In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Stand Voorjaarsnota	**144**	**145**	**137**	**138**	**138**	**138**	**138**	**137**	**137**	**137**
Technisch										
Desalderingen										
Stand Miljoenennota	**144**	**145**	**137**	**138**	**138**	**138**	**138**	**137**	**137**	**137**

Uitgaven

Intensiveringen

Langjarige aanvulling 2%

In de Voorjaarsnota 2025 (bijlage 5)[18] zijn afspraken opgenomen die zijn gemaakt over de systematiek waarmee de Defensiebegroting wordt bijgesteld op basis van de NAVO-norm van 2% van het BBP. Met deze reeks wordt de Defensiebegroting langjarig (vanaf 2030) in lijn gebracht met deze afspraken. Deze middelen zijn overgeheveld van de Aanvullende Post naar het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF).

Overboekingen met andere begrotingen

Overboekingen met Defensiebegroting

Er zijn diverse overboekingen gedaan tussen de Defensiebegroting en het DMF. Zo worden er middelen overgeheveld voor het instandhouden van infrastructuur en vastgoed (incidenteel 82 miljoen euro in 2025), en voor de exploitatie van de MQ-9 Reaper drone (63 miljoen euro structureel).

Overboekingen met Economische Zaken (defensie-industrie)

Er zijn middelen overgeheveld naar Economische Zaken (30 miljoen euro) voor de aanvraag van cofinanciering bij European High Performance Computing (EuroHPC) voor de oprichting van een AI-fabriek. Tevens zijn middelen overgeheveld naar Economische Zaken voor TNO (20 miljoen euro), de Seed Capital regeling (24,5 miljoen euro) en de Thematische Technology Transfer regeling (10 miljoen euro).

[18] Zie hiervoor Voorjaarsnota 2025, pagina 247.

Overboeking met Economische Zaken (bedrijfscasus)
Dit betreft een incidentele suppletoire begroting ten behoeve van een bedrijfscasus. De informatie over deze bedrijfscasus is vertrouwelijk. Beide Kamers zijn middels een vertrouwelijke brief van deze casus op de hoogte gebracht.

Overboekingen met andere begrotingen
Er zijn middelen ontvangen van Justitie & Veiligheid voor bewaken en beveiligen (0,56 miljoen euro structureel). Daarnaast zijn er middelen overgeheveld naar Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor de Algemene Beveiligingseisen Rijksoverheid (6 miljoen euro structureel) en naar Buitenlandse Zaken voor een onderzoeksprogramma voor toekomstig buitenlandbeleid (1,25 miljoen euro structureel).

Technisch
Bijstelling programmering Defensie-investeringen
In deze begroting zijn de ramingen aangepast op de programmering die Defensie aanhoudt in de Defensie lifecycle periode van 2025-2040. Vanwege de verslechterde veiligheidssituatie worden investeringsprojecten waar mogelijk versneld. De investeringsplannen die niet tot realisatie komen, worden doorgeschoven naar een later begrotingsjaar. Middels het Defensieprojectenoverzicht (DPO) biedt Defensie de voortgang op investeringsprojecten.

Aanpassing over-/onderprogrammering
Er wordt gebruik gemaakt van het begrotingsinstrument overprogrammering met een limiet van 30% in ieder begrotingsjaar. Voor 2026 en 2027 is de limiet verhoogd naar 40%. Dit betekent dat er meer plannen in de eerste jaren staan dan past binnen het beschikbare budget die jaren. Door met deze overprogrammering te werken wordt zoveel als mogelijk getracht te voorkomen dat vertragingen bij individuele projecten leiden tot onderrealisatie van het totale beschikbare budget. Als gevolg van de bijstelling van de programmering van de Defensie-investeringen is ook de over-/onderprogrammering gewijzigd. Per saldo leidt de bijstelling van de programmering en de over-/onderprogrammering niet tot kas-effecten.

Desalderingen
Er vinden desalderingen plaats bij het Commando Materieel & IT (COMMIT) voor royalties die bij dit defensieonderdeel worden ontvangen (10 miljoen euro), en bij de Koninklijke Marine voor ontvangsten die voortkomen uit instandhoudingswerkzaamheden (10 miljoen euro). Daarnaast zijn er ontvangsten voor het project Counter-Unmanned Aircraft System (2,4 miljoen euro). Tegenover de uitgaven staan evenredige ontvangsten.

Niet-kaderrelevant
Bijstelling kasritme Oekraïnesteun uit eigen voorraad
De middelen op het DMF voor de vervanging van aan Oekraïne geleverde eigen voorraad, wordt in een kasritme geplaatst dat aansluit bij het moment waarop de vervanging gerealiseerd wordt.

Compensatie Oekraïnesteun uit eigen vooraad
Ter compensatie van geleverd materieel uit eigen voorraad aan Oekraïne is 250 miljoen euro overgeheveld vanaf de Defensiebegroting naar het DMF. Door deze compensatie kan het geleverde materieel worden vervangen.

Overig niet-kaderrelevant
Dit betreft een interne herschikking tussen detailniveaus die per saldo op nul sluiten.

Ontvangsten
Technisch
Desalderingen
Er vinden desalderingen plaats bij het Commando Materieel & IT (COMMIT) voor royalties die bij dit defensieonderdeel worden ontvangen (10 miljoen euro), en bij de Koninklijke Marine voor ontvangsten die voortkomen uit instandhoudingswerkzaamheden (10 miljoen euro). Daarnaast zijn er ontvangsten voor het project Counter-Unmanned Aircraft System (2,4 miljoen euro). Tegenover de uitgaven staan evenredige ontvangsten.

Infrastructuur en Waterstaat

XII INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**14.196**	**14.420**	**17.602**	**15.820**	**15.671**	**15.758**
Intensiveringen	*3*	*117*	*8*	*5*	*7*	
Overheveling LPO Mobiliteitspakket	3	3	4	5	7	
Bijdrage zonnepanelen gemeente Haarlemmermeer		3	4			
Uitstellen korting BDU regionaal OV naar 2027		110				
Overige intensiveringen	0	1				
Ombuigingen		*– 8*	*– 4*			
Amendement Kent		– 4				
Bijdrage zonnepanelen gemeente Haarlemmermeer		– 3	– 4			
Kasschuiven	*– 52*	*– 5*	*– 56*	*– 16*	*54*	*75*
Kasschuif Walstroom	5		– 12	– 18	25	1
Kasschuif POLS	– 4	1	3			
Kasschuif Agentschapsbijdrage Rijksvastgoedbedrijf	– 8	2	2	2	2	1
Kasschuif NGF UPPWATER	– 9	9	0	0		
Kasschuif KF Subsidieregeling Waterstof in Mobiliteit			– 18	– 9	– 10	37
Kasschuif KF Waterstof Binnenvaart Schepen		– 20	– 34	– 1	19	36
Overige kasschuiven	– 34	3	3	10	18	– 1
Overboekingen met andere begrotingen	*– 26*	*– 23*	*30*	*26*	*46*	*43*
Dempen korting BDU regionaal vervoer 2027			37			
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 26	– 23	– 7	26	46	43
Technisch	*60*	*– 10.743*	*– 13.641*	*– 12.074*	*– 12.119*	*– 12.138*
Mutaties met Mobiliteitsfonds	137	162	161	186	214	237
Mutaties met Deltafonds	24	36	35	31	30	32
Opheffen voedingsartikel		– 11.747	– 12.646	– 12.085	– 12.131	– 12.151
Terugdraaien fasering infrastructuur		1.000	– 1.000			
Overig technisch	– 101	– 194	– 192	– 207	– 232	– 256
Stand Miljoenennota	**14.182**	**3.760**	**3.938**	**3.761**	**3.658**	**3.738**

XII INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**111**	**581**	**1.116**	**1.117**	**1.112**	**1.112**
Kasschuiven	*0*	*0*	*0*	*0*		
Kasschuiven	0	0	0	0		
Technisch	*66*	*1*	*2*	*3*	*3*	*3*
Technisch	66	1	2	3	3	3
Stand Miljoenennota	**177**	**582**	**1.117**	**1.120**	**1.115**	**1.115**

Uitgaven
Intensiveringen
Overheveling LPO Mobiliteitspakket
Dit betreft een overboeking van de Loon- en Prijsbijstellingsmiddelen van de Aanvullende Post-middelen «Mobiliteitspakket».

Bijdrage zonnepanelen gemeente Haarlemmermeer
IenW maakt via een decentralisatie-uitkering (DU) circa 7 miljoen euro in 2026 en 2027 naar de gemeente Haarlemmermeer over om de problematiek rondom de schittering van het zonnepanelenveld bij Schiphol op te lossen. De zonnepanelen worden van een minder reflecterende folie voorzien. Dekking komt vanuit artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid.

Uitstellen korting BDU regionaal OV naar 2027
In het hoofdlijnenakkoord (HLA) is besloten tot een korting van 10% op specifieke uitkeringen. De korting op de Brede Doeluitkering (BDU) in 2026 wordt met een jaar uitgesteld.

Overige intensiveringen
Op de Aanvullende Post staan nog resterende LPO-middelen voor de maatregel verplicht percentage recyclaat in bouwmaterialen opgevraagd. Deze worden nu opgevraagd en overgeboekt. Het betreft 0,3 miljoen euro in 2025 en 0,5 miljoen euro in 2026.

Ombuigingen
Amendement van Kent
De dekking voor het amendement Van Kent is gevonden in het incidenteel taakstellend verlagen van de uitgaven aan externe inhuur in 2026. Deze dekking is verspreid over meerdere begrotingen. De begroting van IenW is in 2026 incidenteel verlaagd met 4 miljoen euro ten behoeve van het compenseren van medewerkers bij sociaal-ontwikkelbedrijven in 2025.

Bijdrage zonnepanelen gemeente Haarlemmermeer
IenW maakt via een decentralisatie-uitkering (DU) circa 7 miljoen euro naar de gemeente Haarlemmermeer over om de problematiek rondom de schittering van het zonnepanelenveld bij Schiphol op te lossen. De zonnepanelen worden van een minder reflecterende folie voorzien. Dekking komt vanuit artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid.

Kasschuiven
Kasschuif Walstroom
Dit betreft een aanvullende kasschuif voor de tijdelijke subsidieregeling walstroom zeeschepen. Volgens de input van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) is meer budget nodig om de volledige bevoorschotting in 2025 te kunnen betalen. Naar aanleiding van nieuwe informatie van de RVO is er nog een bijstelling van het verwachte kasritme gekomen. Daarom is er ook budget uit 2027 en 2028 (25 miljoen euro) naar 2029 geschoven.

Kasschuif POLS
Voor het Programma Omgeving Luchthaven Schiphol (POLS) zijn de middelen in het juist ritme gezet. Een aantal opdrachten binnen dit programma lopen vertragingen op, welke worden veroorzaakt door vertragingen in politieke besluitvorming en juridische procedures.

Kasschuif Agentschapsbijdrage Rijksvastgoedbedrijf
Dit betreft een kasschuif op artikel 14 voor de agenschapsbijdrage aan het Rijksvastgoedbedrijf (RVB). Er wordt 8 miljoen euro vanuit 2025 verdeeld over de jaren 2026 t/m 2030. In eerste instantie werd er een aanname gedaan dat het RVB dit in één keer op zou vragen. Dit blijkt niet zo te zijn, de kas is in overeenstemming met het RVB in het goede ritme gezet.

Kasschuif NGF UPPWATER
Dit betreft een kasschuif van 2025 naar 2026 voor de het project NGF UPPWATER. Vanwege de lange doorlooptijden bij een drietal subsidieregelingen worden de kasmiddelen naar achteren geschoven.

Kasschuif Subsidieregeling Waterstof in Mobiliteit
Met deze kasschuif wordt voor de subsidieregeling Waterstof in Mobiliteit het budget in lijn gebracht met de nog open te stellen regeling. IenW schuift in totaal 37 miljoen euro uit de jaren 2027 t/m 2029 naar 2030.

Kasschuif KF Waterstof Binnenvaart Schepen
Dit betreft een kasschuif voor de klimaatfondsmiddelen voor Waterstof Binnenvaart Schepen. Het gaat om de subsidieregelingen. De regeling heeft vertraging opgelopen.

Overige Kasschuiven
IenW verwerkt diverse kasschuiven op de begroting. Hiebij worden er voornamelijk middelen uit 2025 geschoven naar latere jaren (2028 en 2029).

Overboekingen met andere begrotingen
Dempen korting BDU regionaal vervoer 2027
De BDU korting in 2027 wordt gedempt door deze in gelijke delen te verdelen tussen IenW, de vervoersregio's en de reiziger. IenW draagt 36,6 miljoen euro bij, gedekt vanuit de investeringsruimte op het Mobiliteitsfonds.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Dit betreft onder andere een overboeking naar het Gemeentefonds en een overboeking naar het Provinciefonds van cumulatief circa 25 miljoen euro voor de Meerjarenagenda Versterking Omgevingsveiligheid (MVO).

Daarnaast vindt er een overboeking plaats van het ministerie van KGG naar het ministerie van IenW in het kader van kernenergie. Doordat er extra kerncentrales worden gebouwd zijn extra incidentele middelen nodig voor het onderzoeksprogramma eindberging radioactief afval. Het gaat hierbij om cumulatief 3 miljoen euro in 2026 en 2027, 10 miljoen euro in 2028 en in 2029 en 2030 25 miljoen euro per jaar. Ook is er een incidentele overboeking gedaan van KGG naar IenW ten behoeve van de kennisopbouw stralingsbescherming. Dit gaat om totaal 14 miljoen euro incidenteel, waarvan 10 miljoen euro in 2029 en 2030.

Verder vindt er nog een aantal kleinere overboekingen plaats van en naar de IenW begroting.

Technisch
Mutaties met Mobiliteitsfonds
Conform de Comptabiliteitswet worden de financiële middelen van de beleidsbegroting overgeheveld naar het Mobiliteitsfonds. De aanpassingen van deze middelen worden verder toegelicht in de Verticale Toelichting van het Mobiliteitsfonds.

Mutaties met Deltafonds
Conform de Comptabiliteitswet worden de financiële middelen van de beleidsbegroting overgeheveld naar het Deltafonds. De aanpassingen van deze middelen worden verder toegelicht in de Verticale Toelichting van het Deltafonds.

Opheffen voedingsartikel
Vanaf 2026 wordt het Mobiliteitsfonds en Deltafonds direct gefinancierd vanuit de schatkist en worden overhevelingen van andere departementen rechtstreeks aan de betreffende artikelen op het Mobiliteitsfonds en Deltafonds toegevoegd. Hierdoor wordt de administratieve last verminderd en wordt de verdeling van middelen tussen de beleidsbegroting HXII en het Mobiliteitsfonds en Deltafonds beter inzichtelijk gemaakt. Met het vervallen van artikel 19 op het Mobiliteitsfonds en artikel 6 op het Deltafonds komt ook de bijlage «Voeding van het Deltafonds en begrotingsstaat per artikelonderdeel te vervallen».

Terugdraaien fasering infrastructuur
Met de eerste suppletoire begroting 2025 was door het kabinet besloten tot een kasschuif van 1 miljard euro van 2026 naar 2027 op de investeringsfondsen (Mobiliteitsfonds en Deltafonds). Deze was tijdelijk op artikel 99 geplaatst en zou met de ontwerpbegroting 2026 worden doorvertaald naar het Mobiliteitsfonds en Deltafonds. Het kabinet heeft nu besloten deze kasschuif terug te draaien.

Overig technisch
Deze post bevat overige herschikkingen.

Ontvangsten
Kasschuiven
Dit betreft een beperkte kasschuif op de ontvangsten voor Lelystad.

Technisch
Deze post bevat overige herschikkingen.

Mobiliteitsfonds

MOBILITEITSFONDS: UITGAVEN (2025-2030)						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**9.768**	**10.186**	**10.750**	**10.518**	**10.757**	**10.718**
Overboekingen met andere begrotingen	*– 2*	*1*	*– 24*	*22*	*9*	*22*
Dekking dempen korting BDU regionaal vervoer 2027			– 37			
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 2	1	12	22	9	22
Technisch	*8*	*282*	*126*	*143*	*104*	*132*
Technisch	8	282	126	143	104	132

MOBILITEITSFONDS: UITGAVEN (2031-2039)									
In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039
Stand Voorjaarsnota	**9.589**	**9.601**	**9.296**	**9.004**	**8.957**	**8.753**	**8.662**	**8.621**	**8.632**
Overboekingen met andere begrotingen	*28*	*24*	*24*	*24*	*24*	*24*	*24*	*24*	*24*
Dekking dempen korting BDU regionaal vervoer 2027									
Overige overboekingen met andere begrotingen	28	24	24	24	24	24	24	24	24
Technisch	*166*	*315*	*418*	*535*	*579*	*580*	*583*	*583*	*395*
Technisch	166	315	418	535	579	580	583	583	395

MOBILITEITSFONDS: ONTVANGSTEN (2025-2030)						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**9.768**	**10.186**	**10.750**	**10.518**	**10.757**	**10.718**
Technisch	*6*	*– 9.704*	*– 10.443*	*– 10.185*	*– 10.450*	*– 10.401*
Mutaties met Infrastructuur en Waterstaat	137	162	161	186	214	237
Opheffen voedingsartikel		– 9.989	– 10.573	– 10.336	– 10.562	– 10.543
Overig technisch	– 131	124	– 32	– 36	– 101	– 95
Stand Miljoenennota	**9.773**	**482**	**307**	**332**	**307**	**317**

MOBILITEITSFONDS: ONTVANGSTEN (2031-2039)									
In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039
Stand Voorjaarsnota	**9.589**	**9.601**	**9.296**	**9.004**	**8.957**	**8.753**	**8.662**	**8.621**	**8.632**
Technisch	*– 9.232*	*– 9.230*	*– 8.953*	*– 8.732*	*– 8.668*	*– 8.478*	*– 8.386*	*– 8.343*	*– 8.102*
Mutaties met Infrastructuur en Waterstaat	232	328	374	482	524	509	558	557	149
Opheffen voedingsartikel	– 9.413	– 9.544	– 9.370	– 9.266	– 9.246	– 9.058	– 8.968	– 8.925	– 8.497
Overig technisch	– 51	– 14	44	52	54	71	24	25	246
Stand Miljoenennota	**357**	**371**	**343**	**272**	**289**	**275**	**276**	**278**	**530**

Uitgaven
Overboekingen met andere begrotingen
Dekking dempen korting BDU regionaal vervoer 2027
De BDU korting in 2027 wordt gedempt door deze in gelijke delen te verdelen tussen IenW, de vervoersregio's en de reiziger. IenW draagt 36,6 miljoen euro bij, gedekt vanuit de investeringsruimte op het Mobiliteitsfonds.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Dit betreft hoofdzakelijk een overboeking van het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) naar het Mobiliteitsfonds voor de bijdrage aan de elektrische Emergency Response Towing Vessels (ERTV's). Hieraan dragen KGG en IenW ieder de helft bij. In het voorjaar heeft KGG 79,3 miljoen euro structureel toegezegd voor inpassingskosten Wind op Zee (WoZ). Hiervan was 11 miljoen euro structureel bedoeld voor de ERTV's. Deze 11 miljoen wordt nu overgeboekt naar de begroting van IenW. Naast de 11 miljoen euro is aanvullend nog eens 13,5 miljoen euro overgeheveld voor 2026, 10 miljoen euro in 2027 en 13 miljoen euro structureel in de jaren 2030 t/m 2056 (totaal 374,5 miljoen euro). Dankzij deze overboekingen kan volgend jaar worden overgegaan tot aanbesteding. Verder vinden er een aantal kleinere overboekingen plaats van en naar het Mobiliteitsfonds.

Technisch
Deze post bevat overige herschikkingen.

Ontvangsten
Technisch
Mutaties met Infrastructuur en Waterstaat
Hieronder vallen de ontvangsten die via het voedingsartikel van IenW op het Mobiliteitsfonds landen. Hierbij gaat het om overboekingen vanuit andere departementen maar ook de doorverdeling van de loon- en prijsbijstelling.

Opheffen Voedingsartikel
Vanaf 2026 wordt het Mobiliteitsfonds direct gefinancierd vanuit de schatkist en worden overhevelingen van andere departementen rechtstreeks aan de betreffende artikelen op het Mobiliteitsfonds toegevoegd. Hierdoor wordt de administratieve last verminderd en wordt de verdeling van middelen tussen de beleidsbegroting HXII en het Mobiliteitsdfonds beter inzichtelijk gemaakt. Met het vervallen van artikel 19 op het Mobiliteitsfonds komt ook de bijlage «Voeding van het Deltafonds en begrotingsstaat per artikelonderdeel te vervallen».

Overig technisch
Deze post bevat overige herschikkingen.

Deltafonds

DELTAFONDS: UITGAVEN (2025-2030)						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**1.745**	**1.875**	**2.196**	**1.897**	**1.722**	**1.778**
Overboekingen met andere begrotingen	*– 4*	*– 2*	*– 1*	*– 1*	*– 1*	*0*
Overboekingen met andere begrotingen	– 4	– 2	– 1	– 1	– 1	0
Technisch	*51*	*51*	*23*	*37*	*37*	*24*
Technisch	51	51	23	37	37	24
Stand Miljoenennota	**1.792**	**1.924**	**2.218**	**1.933**	**1.758**	**1.801**

DELTAFONDS: UITGAVEN (2031-2039)									
In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039
Stand Voorjaarsnota	**1.892**	**1.893**	**1.878**	**1.880**	**1.930**	**1.984**	**1.971**	**1.962**	**1.927**
Overboekingen met andere begrotingen									
Overboekingen met andere begrotingen									
Technisch	*36*	*36*	*38*	*35*	*39*	*41*	*38*	*39*	*33*
Technisch	36	36	38	35	39	41	38	39	33
Stand Miljoenennota	**1.928**	**1.929**	**1.915**	**1.915**	**1.969**	**2.025**	**2.009**	**2.002**	**1.960**

DELTAFONDS: ONTVANGSTEN (2025-2030)						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**1.745**	**1.875**	**2.196**	**1.897**	**1.722**	**1.778**
Technisch	*47*	*– 1.708*	*– 2.051*	*– 1.713*	*– 1.532*	*– 1.585*
Mutaties met Infrastructuur en Waterstaat	24	36	35	31	30	32
Opheffen voedingsartikel		– 1.758	– 2.073	– 1.749	– 1.569	– 1.608
Overig technisch	23	14	– 13	5	7	– 8
Stand Miljoenennota	**1.792**	**167**	**145**	**184**	**190**	**193**

DELTAFONDS: ONTVANGSTEN (2031-2039)									
In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039
Stand Voorjaarsnota	**1.892**	**1.893**	**1.878**	**1.880**	**1.930**	**1.984**	**1.971**	**1.962**	**1.927**
Technisch	*– 1.679*	*– 1.678*	*– 1.678*	*– 1.656*	*– 1.731*	*– 1.779*	*– 1.777*	*– 1.767*	*– 1.737*
Mutaties met Infrastructuur en Waterstaat	31	31	32	32	33	34	34	34	33
Opheffen voedingsartikel	– 1.714	– 1.713	– 1.716	– 1.691	– 1.771	– 1.820	– 1.815	– 1.806	– 1.770
Overig technisch	4	4	5	3	6	7	4	6	0
Stand Miljoenennota	**214**	**215**	**199**	**224**	**198**	**204**	**194**	**196**	**190**

Uitgaven
Overboekingen met andere begrotingen
IenW doet onder andere een terugbetaling van 2,8 miljoen euro in 2025 naar KGG van budget dat is ontvangen voor beheertaken voor Net op Zee voor de Routekaart 2040. Voor 2025 vinden hier geen werkzaamheden meer plaats. Daarnaast vindt er een overboeking naar VWS plaats voor een ZonMW project naar waterkwaliteit van 1,3 miljoen euro in 2025. Verder vinden er een aantal kleinere overboekingen plaats van en naar het Deltafonds.

Technisch
Deze post bevat overige herschikkingen.

Ontvangsten
Technisch
Mutaties met Infrastructuur en Waterstaat
Hieronder vallen de ontvangsten die via het voedingsartikel van IenW op het Deltafonds landen. Hierbij gaat het om overboekingen vanuit andere departementen maar ook de doorverdeling van de loon- en prijsbijstelling.

Opheffen voedingsartikel
Vanaf 2026 wordt het Deltafonds direct gefinancierd vanuit de schatkist en worden overhevelingen van andere departementen rechtstreeks aan de betreffende artikelen op het Deltafonds toegevoegd. Hierdoor wordt de administratieve last verminderd en wordt de verdeling van middelen tussen de beleidsbegroting HXII en het Deltafonds beter inzichtelijk gemaakt. Met het vervallen van artikel 6 op het Deltafonds komt ook de bijlage «Voeding van het Deltafonds en begrotingsstaat per artikelonderdeel te vervallen».

Overig technisch
Deze post bevat overige herschikkingen.

Economische Zaken en Nationaal Groeifonds

Economische Zaken

XIII ECONOMISCHE ZAKEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**3.405**	**3.038**	**2.757**	**2.577**	**2.407**	**2.291**
Meevallers	*– 42*	*– 10*				
Meevallers	– 42	– 10				
Intensiveringen		*0*	*30*	*40*	*40*	*40*
IPCEI AST		0	30	40	40	40
Ombuigingen		*– 5*	*– 8*	*– 8*	*– 8*	*– 8*
Ombuigingen		– 5	– 8	– 8	– 8	– 8
Kasschuiven	*– 232*	*– 36*	*– 2*	*6*	*59*	*111*
Kasschuiven Nationaal Groeifonds	– 8	– 60	– 31	– 11	47	64
Kasschuiven Toekomstfonds	– 54	– 39	0	– 4	– 7	10
Kasschuif AI-fabriek	– 99	38	7	6	12	36
Overige kasschuiven	– 72	26	22	16	7	1
Overboekingen met andere begrotingen	*391*	*122*	*96*	*75*	*47*	*47*
Bijdrage Defensie bedrijfssteun	270					
Bijdrage AI-fabriek	92	3	1	2	1	
Herverkaveling apparaatskosten Groningen	– 6	– 10	– 10	– 9	– 9	– 9
Omzettingen NGF-projecten		103	72	35	14	
Overige overboekingen met andere begrotingen	35	27	32	47	41	56
Technisch	*8*	*11*	*12*	*12*	*9*	*9*
Desalderingen	8	11	12	12	9	9
Overig technisch	0	0	0	0	0	0
Niet-kaderrelevant		*200*				
ETCI 2.0		200				
Stand Miljoenennota	**3.529**	**3.321**	**2.885**	**2.703**	**2.555**	**2.490**

XIII ECONOMISCHE ZAKEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**410**	**471**	**240**	**253**	**438**	**230**
Ombuigingen	*200*					
Verlagen risicovoorzieningen corona	200					
Kasschuiven	*10*	*– 10*				
Kasschuiven Toekomstfonds	10	– 10				
Technisch	*7*	*11*	*11*	*13*	*10*	*9*
Desalderingen	8	11	12	12	9	9
Overig technisch	– 2	0	0	1	1	0
Stand Miljoenennota	**627**	**472**	**251**	**266**	**448**	**239**

Uitgaven

Meevallers

Voor de Garantie Ondernemersfinanciering (GO) Corona worden de verwachte uitgaven naar beneden bijgesteld. Dit levert een meevaller op van cumulatief 20 miljoen euro. Daarnaast worden er voor een aantal Nationaal Groeifonds (NGF) projecten middelen afgeboekt die in 2025 niet meer tot besteding komen.

Ombuigingen

De dekking voor het amendement van Kent is gevonden in het incidenteel taakstellend verlagen van de uitgaven aan externe inhuur in 2026. Deze dekking is verspreid over meerdere begrotingen. De begroting van EZ is hiervoor in 2026 verlaagd met 4,7 miljoen euro. Er wordt daarnaast 30 miljoen euro omgebogen op het artikel van het Toekomstfonds, om in te zetten voor een bijdrage aan het IPCEI AST.

Intensiveringen

IPCEI AST

Het kabinet draagt 230 miljoen eurobij aan het Important Project of Common European Interest (IPCEI) Advanced Semiconductor Technologies (AST), waarmee wordt beoogd een nieuw ecosysteem van hoog-innovatieve halfgeleidertoepassingen te ontwikkelen. Dit wordt gedekt uit de vrijgevallen NGF-middelen voor SolarNL (200 miljoen euro) en het Toekomstfonds (30 miljoen euro).

Kasschuiven

Kasschuiven Nationaal Groeifonds

Voor een aantal NGF-projecten op de EZ-begroting worden de middelen in het juiste ritme gezet zodat deze aansluit bij de financieringsbehoefte van de consortia.

Kasschuiven Toekomstfonds

Het Toekomstfonds bestaat uit verschillende regelingen om het bedrijfsleven te ondersteunen door subsidies, leningen en garanties. De uitputting van deze regeling is afhankelijk van de behoefte in de markt. Elk jaar worden de ramingen van het Toekomstfonds daarom herijkt. Met deze herijking wordt beter aangesloten bij de verwachte uitbetalingen van de regelingen en de uitvoering daarvan.

Kasschuif AI-fabriek

De nationale bijdrage ter oprichting van een AI-fabriek wordt in een ander ritme gezet om aan te sluiten bij de uitvoering. Dit betreft de voorbereiding en aanbesteding van onder meer een supercomputer, dataopslag en een AI-kenniscentrum.

Overige kasschuiven

Op de begroting van EZ worden nog een aantal kleinere kasschuiven verwerkt. Zo is er voor Faciliteiten Toegepast Onderzoek (FTO) van TNO een kleinere liquiditeitsbehoefte voor de korte termijn dan rekening mee is gehouden in de ramingen. Op basis van de laatste uitvoeringsinformatie wordt daarom 11,2 miljoen euro naar latere jaren geschoven

Overboekingen met andere begrotingen

Bijdrage Defensie bedrijfssteun

Dit betreft een ISB ten behoeve van een bedrijfscasus. De informatie over deze bedrijfscasus is vertrouwelijk. Beide Kamers zijn middels een vertrouwelijke brief van deze casus op de hoogte gebracht.

Bijdrage AI-fabriek
Er zijn middelen overgeheveld van de begrotingen van de ministeries van BZK (Nij Begun, 60 miljoen euro), Defensie (30 miljoen euro), OCW (4 miljoen euro), LVVN (2 miljoen euro) en VWS (2 miljoen euro) voor de nationale bijdrage ter oprichting van een AI-fabriek. In aanvulling op de nationale bijdrage van 70 miljoen euro heeft het kabinet een aanvraag voor cofinanciering van 70 miljoen euro ingediend bij het European High Performance Computing (EuroHPC).

Herverkaveling apparaatskosten Groningen
Vanwege de overheveling van de schadeafhandeling en versterkingsoperatie in Groningen naar BZK worden de bijbehorende apparaatsbudgetten die nog op de EZ-begroting stonden overgeheveld naar de BZK-begroting.

Omzettingen NGF-projecten
Voor de twee NGF-projecten Oncode Accelerator (123 miljoen euro) en PhotonDeltaNL (100,8 miljoen euro) worden middelen die definitief zijn toegekend, overgeheveld van de NGF-begroting naar de EZ-begroting.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Er zijn verschillende overboekingen met andere begrotingen. Zo wordt er onder andere 4,3 miljoen euro overgeheveld naar de begroting van BZK voor de uitvoering van de taken uit de Cyberbeveiligingsweet (NIS2). Daarnaast ontvangt EZ middelen vanuit KGG voor het Rijswijk Centre for Sustainable Geo-energy (RCSG) en het onderzoeksprogramma Waterstof op Zee.

Technisch
Desalderingen
Onder deze post vallen gelijktijdige aanpassingen van ontvangsten en uitgaven binnen de begroting van EZ. Zo wordt de ophoging van de retributies van de ACM aan de ontvangstenkant ook verwerkt in de raming aan de uitgavenkant.

Niet kaderrelevant
ETCI 2.0
Er vindt een bijdrage aan het *European Tech Champions Initiative* (ETCI) 2.0 plaats. Dit Europese fonds is een vervolg op ETCI 1.0 en investeert in technische scale-ups, met als doel het Europese vestigingsklimaat te versterken. Deze bijdrage is niet relevant voor het EMU-saldo.

Ontvangsten
Meevallers
Verlagen risicoverzieningen corona
Er worden middelen afgeboekt vanuit de risicoreserves van de Garantie Ondernemingsfinanciering Corona (GO-C), Borgstelling MKB-kredieten Corona (BMKB-C) en het Kleine Krediet Corona (KKC), vanwege het sluiten van de coronaregelingen en het afnemen van het uitstaande risico.

Kasschuiven
Kasschuiven Toekomstfonds
Het Toekomstfonds bestaat uit verschillende regelingen om het bedrijfsleven te ondersteunen door subsidies, leningen en garanties. De uitputting van deze regelingen is afhankelijk van de behoefte in de markt. Elk jaar worden de ramingen van het Toekomstfonds daarom herijkt. Met deze kasschuif wordt beter aangesloten bij het verwachte ritme van terugontvangsten uit eerder verstrekte leningen aan de ROMs.

Technisch
Desalderingen
Onder deze post vallen gelijktijdige aanpassingen van ontvangsten en uitgaven binnen de begroting van EZ. Zo wordt de ophoging van de retributies van de ACM aan de ontvangstenkant ook verwerkt in de raming aan de uitgavenkant.

Overig technisch
De middelen van verschillende regelingen binnen het Toekomstfonds worden herijkt. Zo wordt bijvoorbeeld de ontvangstenraming voor het Innovatiekrediet (IK) en Fundamenteel Toegepast Onderzoek (FTO) naar beneden bijgesteld.

NATIONAAL GROEIFONDS: UITGAVEN 2025-2030						
L Nationaal Groeifonds: Uitgaven						
In miljoenen euro	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Stand Voorjaarsnota	**0**	**483**	**851**	**1.296**	**428**	**775**
Ombuigingen		*– 39*	*– 48*	*– 30*	*– 16*	*– 57*
Inzet middelen SolarNL		– 39	– 48	– 30	– 16	– 57
Kasschuiven		*– 52*	*12*	*25*	*15*	
Overboekingen met andere begrotingen		*– 242*	*– 215*	*– 165*	*– 91*	*– 34*
Stand Miljoenennota	**0**	**150**	**599**	**1.126**	**335**	**685**

NATIONAAL GROEIFONDS: UITGAVEN 2031-2034				
L Nationaal Groeifonds: Uitgaven				
In miljoenen euro	**2031**	**2032**	**2033**	**2034**
Stand Voorjaarsnota	**688**	**180**	**16**	**12**
Ombuigingen	*– 9*	*– 1*		
Inzet middelen SolarNL	– 9	– 1		
Kasschuiven				
Overboekingen met andere begrotingen	*– 37*	*– 4*	*– 2*	
Stand Miljoenennota	**642**	**176**	**14**	**12**

Uitgaven

Ombuigingen

Inzet middelen SolarNL

De adviescommissie heeft naar aanleiding van het omzettingsverzoek van SolarNL negatief geadviseerd over het omzetten van de voor dit project bestemde voorwaardelijk toegekende NGF-middelen. Het kabinet heeft besloten om het advies van de adviescommissie over te nemen en de middelen ten hoogte van 277 miljoen euro vrij te laten vallen. In overleg met de Adviescommissie NGF heeft het Kabinet besloten om 200 miljoen euro van de vrijval over te hevelen naar de EZ-begroting ten behoeve van de IPCEI-AST. De overige 77 miljoen euro blijft behouden binnen het NGF zelf.

Kasschuiven

Voor de projecten Groenvermogen en Opschaling van publiek-private samenwerking in beroepsonderwijs (PPS) worden middelen naar achter geschoven zodat deze beter aansluiten bij het verwachte moment van uitfinanciering.

Overboekingen met andere begrotingen

Voor de projecten Biotech Booster, Digital United Training Concepts for Healthcare (DUTCH), Npuls, Oncode Accelerator, Ontwikkelkracht en PhotonDeltaNL heeft de adviescommissie positief geadviseerd over definitieve omzettingen. Hierdoor wordt aan zes projecten in totaal 780,9 miljoen euro uit het Nationaal Groeifonds definitief toegekend.

Klimaat en Groene Groei (inclusief Klimaatfonds)

Klimaat en Groene Groei

XXIII KLIMAAT EN GROENE GROEI: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**6.833**	**6.084**	**6.132**	**6.562**	**6.132**	**7.059**
Tegenvallers	*2*	*2*				
Tegenvallers	2	2				
Intensiveringen		*10*	*16*	*19*	*19*	*134*
Schadeafhandeling mijnbouwschade Limburg		5	10	5	5	5
Subsidies elektriciteitsnet Curaçao en Aruba						116
Uitvoeringskosten Nederlandse Emissieautoriteit		4	5	13	13	13
Overige intensiveringen		0	1	1	1	1
Ombuigingen		*– 20*	*– 20*	*– 20*	*– 20*	*– 20*
Dekking ontvangstenderving Wind op Zee Zeevonk		– 20	– 20	– 20	– 20	– 20
Generaal dossier		*19*	*– 36*	*– 10*		
Verliesverrekening ontvangsten Mijnbouwwet		19	– 36	– 10		
Kasschuiven	*– 382*	*208*	*202*	*4*	*– 141*	*– 165*
Subsidies elektriciteitsnet Aruba en Curaçao	27	49	26	14		– 116
NGF-project NieuweWarmteNu!	– 29	– 4	4	– 5	3	31
Capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid	– 38	12	12	8	6	
Opschalingsinstrument waterstof	– 66	– 12	– 28			107
Investeringen verduurzaming industrie	– 155	63	78	– 28	– 38	– 13
Kasschuif uitbreiding vultaak EBN gasopslagen 2026-2027			275	– 92	– 92	– 92
Reservering Wind op Zee			– 169	105	– 23	– 94
Overige kasschuiven	– 121	100	5	1	3	12
Overboekingen met andere begrotingen	*15*	*– 339*	*606*	*531*	*444*	*163*
Toekenningen uit Klimaatfonds Pakket voor Groene Groei	183	210	627	416	354	282
Toekenningen uit Klimaatfonds Miljoenennota 2026	16	120	272	186	123	168
Bijdrage KGG aan maatregel 29 Nij Begun	– 2	– 2	– 24	– 24	– 24	– 24
Terugboekingen naar Klimaatfonds Miljoenennota 2026	– 135		– 77			
Overhevelingen uitvoeringskosten klimaat medeoverheden		– 722				
Terugboekingen naar Klimaatfonds Pakket voor Groene Groei		– 69	– 11	– 27	– 11	– 197
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 48	124	– 182	– 21	2	– 66
Technisch	*29*	*0*	*92*	*92*	*92*	*92*
Uitbreiding vultaak EBN gasopslag vulseizoen 2026-2027			92	92	92	92
Overig technisch	29	0	0	0	0	0
Niet-kaderrelevant	*86*	*7.751*				
Lening EBN vultaak gasopslagen	100	7.751				
Overig niet-kaderrelevant	– 14					
Stand Miljoenennota	**6.583**	**13.714**	**6.992**	**7.177**	**6.526**	**7.264**

XXIII KLIMAAT EN GROENE GROEI: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**4.416**	**3.027**	**6.444**	**5.235**	**3.881**	**3.329**
Tegenvallers	*– 5*					
Tegenvallers	– 5					
Intensiveringen		*– 20*	*– 20*	*– 20*	*– 20*	*– 20*
Ontvangstenderving Wind op Zee Zeevonk		– 20	– 20	– 20	– 20	– 20
Generaal dossier	*– 270*	*– 590*	*– 140*	*17*	*– 3*	*– 3*
Gasbaten	– 270	– 590	– 140	17	– 3	– 3
Technisch	*29*		*92*	*92*	*92*	*92*
Uitbreiding vultaak EBN gasopslagen vulseizoen 2026-2027			92	92	92	92
Overig technisch	29					
Niet-kaderrelevant	*13*	*– 79*	*8.084*	*106*	*421*	*352*
Bijstelling CO2-heffing industrie	23	12				
Bijstelling ETS-ontvangsten	– 10	– 30	– 80	– 90	– 100	– 50
ETS2 opt-in glastuinbouw			350	250	250	200
Kadercorrectie afboeken opbrengsten CO2-heffing industrie		– 61	– 88	– 125		
Terugbetaling lening EBN vultaak gasopslagen			7.851			
Verhoging CO2-heffing AVI's			55	75	275	206
Overig niet-kaderrelevant			– 4	– 4	– 4	– 4
Stand Miljoenennota	**4.182**	**2.338**	**14.460**	**5.430**	**4.371**	**3.750**

Uitgaven

Tegenvallers

De uitvoeringskosten van de Tijdelijke Tegemoetkoming Blokaansluitingen (TTB) vallen hoger uit dan eerder geraamd. Er is meer inzet van de Belastingdienst nodig voor het nacontroletraject, omdat bedrijven minder dan verwacht gebruik maken van een deskundige derde. Dit leidt tot enige vertraging in de vaststelling, waardoor de werkzaamheden deels doorlopen naar 2026.

Intensiveringen

Schadeafhandeling mijnbouwschade Limburg

Voor de instelling van de tijdelijke organisatie van het Instituut Mijnbouwschade Limburg (IML) wordt 30 miljoen euro overgeheveld van de Aanvullende Post. Het IML krijgt als taak om de tegemoetkomingsregeling voor particuliere woningeneigenaren die getroffen zijn door mijnbouwschade uit te voeren, zodat zij hulp kunnen krijgen bij het herstel van schade.

Subsidies elektriciteitsnet Aruba en Curaçao

Voor de uitbreiding en verzwaring van het elektriciteitsnet op Aruba en Curaçao wordt 116 miljoen euro overgeheveld vanaf de Aanvullende Post. De middelen zijn randvoorwaardelijk voor het reduceren van CO_2.

Uitvoeringskosten Nederlandse Emissieautoriteit
Vanwege aflopende budgetten van de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) wordt er 48 miljoen euro van de Aanvullende Post ingezet voor de uitvoeringskosten van de NEa in de periode 2026 t/m 2030. De uitvoeringskosten in de periode 2031 t/m 2043 worden gedekt uit de inkomsten van de ETS2 opt-in (het Europese handelssysteem voor CO2-emissie).

Overige intensiveringen
Dit betreft resterende loon- en prijsbijstelling die wordt overgeheveld van de Aanvullende Post.

Ombuigingen
Dekking ontvangstenderving Wind op Zee Zeevonk
Vanwege veranderde marktomstandigheden bij de uitrol van Wind op Zee is een nieuwe overeenkomst gesloten met het consortium Zeevonk over de realisatie van een nieuw windpark. Hierbij is het financiële bod dat Zeevonk aan de Staat betaalt verlaagd. Dit leidt tot een ontvangstenderving van 100 miljoen euro binnen de meerjarenperiode (zie ontvangsten). Binnen de meerjarenperiode wordt dit gedekt door een bijstelling op de middelen voor Demo 1 (waterstof).

Generaal dossier
Verliesverrekening ontvangsten Mijnbouwwet
Op grond van de Mijnbouwwet is verliesverrekening mogelijk voor het winstaandeel dat mijnbouwbedrijven moeten afdragen aan de Staat. Omdat de verwachte winsten neerwaarts zijn bijgesteld vindt de verliesverrekening eerder plaats.

Kasschuiven
Subsidies elektriciteitsnet Aruba en Curaçao
De middelen voor de uitbreiding en verzwaring van het elektriciteitsnet op Aruba en Curaçao worden in het juiste ritme gezet, zodat dit jaar al gestart kan worden met de verduurzamingsprojecten op de eilanden.

NGF-project NieuweWarmteNu!
Voor het Nationaal Groeifonds (NGF) project NieuweWarmteNu! worden de middelen naar latere jaren geschoven, omdat er vertraging is opgetreden bij verschillende deelprojecten.

Capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid
Dit betreft een kasschuif op de middelen voor de regeling Capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid. Conform voorstel van onder andere de Vereniging Nederlandse Gemeenten worden middelen uit 2026 geschoven naar latere jaren. De middelen komen ten goede van de regio's van de Nationale Agenda Laadinfrastructuur.

Opschalingsinstrument waterstof
Vanwege vertraging in de uitrol van het waterstofnetwerk op land is de verwachting dat de eerste volumes via het H2 global instrumentarium later zullen aanlanden dan 2027. De middelen worden daarom naar 2030 geschoven. Daarnaast is er vertraging in de uitwerking van een waterstofregeling. Deze middelen worden daarom ook naar 2030 geschoven. Vanwege langere looptijd van de beoordeling bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) is de uitgavenprognose voor de subsidie opschaling waterstof naar beneden bijgesteld in 2025. Uitgaven zullen daarom in 2026 plaatsvinden.

Investeringen verduurzaming industrie
In deze reeks zitten de kasschuiven voor de overgehevelde Klimaatfondsmiddelen die bestemd zijn voor verduurzaming van de industrie. Zo wordt er voor de Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI) 65 miljoen euro uit 2025 naar latere jaren geschoven. Deze schuif dient ertoe om de resterende middelen zo te alloceren dat er nog twee publicaties kunnen plaatsvinden in 2025 en 2026 en uitfinanciering kan plaatsvinden in het ritme van de regeling zoals voorzien. Voor de Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI) wordt 84 miljoen euro uit 2025 naar latere jaren geschoven. De openstelling van de NIKI zal dusdanig laat in 2025 plaatsvinden dat RVO mogelijk niet meer kan beschikken in het lopende jaar. Hierdoor zullen er in 2025 geen kasvoorschotten en verplichtingen meer worden verleend en wordt de raming hierop aangepast.

Uitbreiding vultaak EBN gasopslagen vulseizoen 2026-2027
Voor het behalen van de Europese en nationale vuldoelstellingen voor de gasopslagen wordt de vultaak voor EBN voor het vulseizoen 2026-2027 uitgebreid naar de gasopslagen Norg en Grijpskerk. Hiervoor is aanvullend 367 miljoen euro gereserveerd. De uitbreiding van de vultaak wordt gefinancierd met een opslag op de transporttarieven van GasUnie in 2027 t/m 2030. De ontvangsten van deze heffing worden met een desaldering ingezet voor de benodigde subsidie en vervolgens in het juiste kasritme gezet. Wanneer de uitbreiding in de vultaak niet leidt tot nettokosten, wordt de bijbehorende heffing in de toekomst verlaagd.

Reservering Wind op Zee
Om de reservering van de middelen voor de subsidiëring van 2 gigawatt voor Wind op Zee in het juiste ritme te zetten wordt er cumulatief 181 miljoen euro naar latere jaren geschoven (t/m 2040).

Overige kasschuiven
Deze post bevat diverse kleinere kasschuiven. Zo worden bijvoorbeeld de middelen voor maatwerkfinanciering voor de bedrijven Nobian en AnQore naar achter geschoven, zodat deze aansluiten bij het verwachte moment van uitfinanciering.

Overboekingen met andere begrotingen
Toekenningen uit Klimaatfonds Pakket voor Groene Groei
Bij het Pakket voor Groene Groei is er 2,6 miljard euro overgeheveld vanuit het Klimaatfonds, waarvan ruim 2,2 miljard euro naar de begroting van KGG. Het grootste deel wordt overgeheveld vanuit het perceel Gebouwde omgeving, namelijk voor het Nationaal Isolatieprogramma (793 miljoen euro) en de stimulering van hybride warmtepompen (369 miljoen euro). Andere grote toekenningen zijn voor de verlenging van de Indirecte Kostencompensatie (IKC) ETS in 2025 t/m 2027 (497 miljoen euro) en de Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI) (213 miljoen euro). De verwerking van het Pakket voor Groene Groei is gebeurd via een Nota van Wijziging bij de 1e suppletoire begrotingen van de betreffende departementen en het Klimaatfonds.

Toekenningen uit Klimaatfonds Miljoenennota 2026
Er is ten opzichte van de 1e suppletoire begroting voor 2,1 miljard euro euro uit het Klimaatfonds overgeheveld. Enkele grotere overhevelingen zijn onder andere 1,1 miljard euro ten behoeve van prioritaire dekking voor diverse problematiek Wind op Zee en de verlenging van de Indirecte kostencompensatie ETS (IKC ETS) in 2028. Ook wordt er 197 miljoen euro voor gebiedsinvesteringen bij projecten aan de hoogspanningsinfrastructuur

(naar de begroting van KGG) overgeheveld. Daarnaast is er 40 miljoen euro overgeheveld naar de begroting van KGG voor uitvoeringskosten op het gebeid van kernenergie, en 81 miljoen euro naar IenW (ook voor het RIVM en de ANVS). Voor de maatwerkafspraken met de bedrijven Cosun en AnQore en steun aan een andere bedrijf is er in totaal 136 miljoen euro overgeheveld. Tevens worden middelen overgeheveld voor een subsidie aan GasUnie voor het warmtetransportnet WarmtelinQ (195 miljoen euro) en worden middelen overgeheveld om een garantieregeling voor de aanleg van warmtenetten uit te werken (175 miljoen euro).

Bijdrage KGG aan maatregel 29 Nij Begun
Het kabinet heeft besloten dat een deel van het budget van de Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE) overgeheveld wordt naar de VRO-begroting voor maatregel 29 uit de kabinetsreactie op de Parlementaire Enquête Aardgaswinning Groningen ('Nij Begun'). Maatregel 29 is de verduurzaming van het aardbevingsgebied in Groningen en Noord-Drenthe. Bij de Voorjaarsnota 2025 is hiervoor al 17 miljoen euro in 2025 en 23 miljoen euro in 2026 overgeboekt van KGG naar VRO. Bij Miljoenennota wordt het resterende bedrag van 98 miljoen euro overgeboekt.

Terugboekingen naar Klimaatfonds Miljoenennota 2026
Conform afspraken zoals vastgelegd bij de Tijdelijke wet Klimaatfonds, worden overtollige middelen die uit het Klimaatfonds zijn overgeheveld, teruggestort in het fonds. In totaal gaat het om 486 miljoen euro. De grootste terugboeking betreft middelen die bedoeld waren voor een demonstratieproject elektrolyse offshore (274 miljoen euro), omdat dit project niet doorgaat. Daarnaast is er voor 77 miljoen euro omgebogen op de middelen voor de regeling Versnelde klimaatinvesteringen industrie (VEKI). Dit is teruggestort in het Klimaatfonds. Deze middelen zijn ingezet voor andere maatregelen binnen het perceel Verduurzaming industrie van het Klimaatfonds. De uitvoeringskosten hiervoor zijn niet meer benodigd. Voor het jaar 2025 is er vanaf de begroting van KGG 135 miljoen euro aan onderuitputting teruggestort in het Klimaatfonds. Dit bedrag is daar gelijk afgeboekt als meevaller. Dit houdt in dat deze middelen meelopen in de eindejaarsmarge en worden teruggestort in het fonds bij de Voorjaarsnota 2026. Op deze manier lopen deze middelen weer mee in het algemene proces van de fondsbesluitvorming, en kunnen ze weer ten goede komen aan maatregelen op het gebied van klimaat en energie.

Overhevelingen uitvoeringskosten klimaat medeoverheden
In het Hoofdlijnenakkoord is afgesproken om Specifieke Uitkeringen over te hevelen naar het Gemeentefonds en Provinciefonds. Voor de regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE) wordt er in 2026 694 miljoen euro overgeheveld naar het Gemeentefonds en Provinciefonds. Ook wordt er 10 miljoen euro in het Provinciefonds gestort voor netcongestie. Ten slotte wordt er 19 miljoen euro in het Btw-compensatiefonds gestort.

Terugboekingen naar Klimaatfonds Pakket voor Groene Groei
Conform afspraken zoals vastgelegd bij de Tijdelijke wet Klimaatfonds, worden overtollige middelen die uit het Klimaatfonds zijn overgeheveld, teruggestort in het fonds. Dergelijke terugstortingen waren ook onderdeel van het Pakket voor Groene Groei. De verwerking hiervan is dus ook gebeurd met de Nota van Wijziging bij de 1e suppletoire begrotingen van KGG en het Klimaatfonds. Vanuit de begroting van KGG is 180 miljoen euro teruggestort in het fonds afkomstig uit de Warmtenetten investeringssubsidie (WIS), als gevolg van een update van de raming. Daarnaast bleek

16 miljoen euro niet nodig voor de maatwerkafspraak met Nobian en is 63 miljoen euro oorspronkelijk bedoeld voor de maatregel 'batterijverplichting zonneparken' teruggestort, waardoor deze konden worden benut voor de nieuwe maatregel 'industrial demand side response'.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Dit betreft onder andere de overheveling van een deel van de loon- en prijsbijstelling naar de begroting van Economische Zaken. Deze middelen worden ingezet ter dekking van KGG-problematiek waarvan de budgetten op de EZ-begroting staan, vooral apparaatsuitgaven. Ook worden er middelen overgeheveld naar het Provinciefonds voor de versterking van de uitvoeringscapaciteit voor vergunningverlening door omgevingsdiensten aan de bedrijven die onderdeel zijn van de maatwerkaanpak verduurzaming industrie.

Technisch
Uitbreiding vultaak EBN gasopslagen vulseizoen 2026-2027
De uitbreiding van de vultaak wordt gefinancierd met een opslag op de transporttarieven van GasUnie in 2027 t/m 2030. De ontvangsten van deze heffing worden met een desaldering ingezet voor de benodigde subsidie en vervolgens in het juiste kasritme gezet.

Overig technisch
Dit betreft onder andere een desaldering waarbij de resterende middelen van de opdracht voor 2024 voor de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland zijn terugontvangen en zijn ingezet voor de bekostiging van de opdracht voor 2025.

Niet-kaderrelevant
Lening EBN vultaak gasopslagen
EBN ontvangt een lening voor de vultaak van de gasopslagen. De lening is bedoeld voor de aankoop van gas en voor aanvullende zekerheidsstortingen wanneer de gasprijs snel oploopt. De lening wordt terugbetaald in 2027 (zie ontvangsten).

Ontvangsten
Tegenvallers
In 2025 staat een ontvangst van 5 miljoen euro geraamd voor het NGF-project GroenvermogenNL. Dit bedrag is echter al in 2024 ontvangen, waardoor de raming nu naar beneden wordt bijgesteld.

Intensiveringen
Ontvangstenderving Wind op Zee Zeevonk
Vanwege veranderde marktomstandigheden bij de uitrol van wind op zee is een nieuwe overeenkomst gesloten met het consortium Zeevonk over de realisatie van een nieuw windpark. Hierbij is het financiële bod dat Zeevonk aan de Staat betaalt verlaagd. Dit leidt tot een ontvangstenderving.

Generaal dossier
Gasbaten
De gasbaten bestaan uit de dividenduitkering van EBN en ontvangsten op basis van Mijnbouwwet. Ten opzichte van de raming bij Voorjaarsnota 2025 is het dividend van EBN vanaf 2026 volledig afgeboekt. Als gevolg van de verslechtering van de financiële resultaten door een (in 2025 en 2026) lagere gasprijs en door hogere kosten, zal EBN de komende jaren naar verwachting

geen dividend uitkeren. De resultaten van EBN worden als voorspeller gebruikt voor de te verwachten ontvangsten uit de Mijnbouwwet. In lijn met de verwachtingen van EBN zijn de ontvangsten naar beneden bijgesteld.

Technisch
Uitbreiding vultaak EBN gasopslagen vulseizoen 2026-2027
De uitbreiding van de vultaak wordt gefinancierd met een opslag op de transporttarieven van GasUnie in 2027 t/m 2030. De ontvangsten van deze heffing worden met een desaldering ingezet voor de benodigde subsidie en vervolgens in het juiste kasritme gezet.

Overig technisch
Dit betreft onder andere een desaldering waarbij de resterende middelen van de opdracht voor 2024 voor de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland zijn terugontvangen en zijn ingezet voor de bekostiging van de opdracht voor 2025.

Niet-kaderrelevant
Bijstelling ETS-ontvangsten
Vanwege een daling van de verwachte prijzen van de rechten onder het Europese handelssysteem voor CO2-emissie (EU ETS) worden de ETS-opbrengsten neerwaarts bijgesteld.

ETS2 opt-in glastuinbouw
In het Pakket voor Groene Groei heeft het kabinet besloten tot invoering van de ETS2 opt-in glastuinbouw (het Europese handelssysteem voor CO2-emissie). Vanaf de start van het ETS2-systeem in 2027 levert dit aanvullende ETS2-inkomsten op. Deze inkomsten zijn bij Miljoenennota 2026 verwerkt in het inkomstenkader.

Kadercorrectie afboeken opbrengsten CO2-heffing industrie
Het kabinet heeft besloten tot een aanpassing van de CO2-heffing voor de industrie per 1 januari 2026. Dit leidt tot lagere ontvangsten van cumulatief 274 miljoen euro in de periode 2026 t/m 2028, omdat de CO2-heffing t/m 2028 in de begroting was verwerkt. De terugsluis van de opbrengsten van de CO2-heffing wordt eveneens afgeboekt (zie uitgaven Klimaatfonds), waardoor er geen saldo-effect is.

Bijstelling CO2-heffing industrie
Het kabinet heeft besloten tot een aanpassing van de CO2-heffing voor de industrie per 1 januari 2026. De verwachte inkomsten – voor en na de aanpassing – zijn daarom opnieuw geraamd op basis van de laatste ontwikkelingen van de CO2-emissies en de laatste ramingen van het Planbureau voor de Leefomgeving.

Verhoging CO2-heffing AVI's
Het kabinet heeft besloten tot het verhogen van de CO2-heffing voor de afvalverbrandingsinstallaties (AVI's) waardoor de verwachte opbrengsten stijgen. Omdat deze heffing ingaat vanaf 2027, leidt deze verhoging tot extra ontvangsten vanaf 2027.

Klimaatfonds

KLIMAATFONDS: UITGAVEN (2025-2030)						
M Klimaatfonds: Uitgaven						
In miljoenen euro	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Stand Voorjaarsnota	**214**	**1.185**	**3.292**	**3.003**	**2.820**	**2.165**
Meevallers	*– 139*					
Meevallers	– 139					
Ombuigingen		*– 61*	*– 239*	*– 295*		
Kadercorrectie afboeken terugsluis CO2-heffing industrie		– 61	– 88	– 125		
Kadercorrecties Pakket voor Groene Groei			– 151	– 170		
Kasschuiven	*– 25*	*– 189*	*– 618*	*285*	*386*	*244*
Kasschuiven	– 25	– 189	– 618	285	386	244
Overboekingen met andere begrotingen	*– 41*	*– 455*	*– 743*	*– 797*	*– 614*	*– 318*
Terugboekingen Klimaatfonds Miljoenennota 2026	143	12	225	46	28	61
Terugboekingen naar Klimaatfonds Pakket voor Groene Groei	16	98	31	30	13	198
Toekenningen perceel Kernenergie	– 1	– 11	– 13	– 21	– 37	– 36
Toekenningen perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb	– 15	– 58	– 45	– 18		
Toekenningen vanuit Klimaatfonds Pakket voor Groene Groei	– 184	– 263	– 713	– 593	– 438	– 336
Toekenningen perceel CO2-vrije gascentrales						– 83
Toekenningen perceel Energie-infrastructuur		– 227	– 50	– 116	– 93	– 57
Toekenningen perceel Vroege fase opschaling		– 7	– 180	– 125	– 87	– 66
Technisch		*0*	*0*	*0*	*0*	
Technisch		0	0	0	0	
Stand Miljoenennota	**9**	**480**	**1.693**	**2.196**	**2.592**	**2.091**

KLIMAATFONDS: UITGAVEN (2031-2035)					
M Klimaatfonds: Uitgaven					
In miljoenen euro	**2031**	**2032**	**2033**	**2034**	**2035**
Stand Voorjaarsnota	**2.077**	**2.536**	**2.627**	**2.667**	**3.354**
Meevallers					
Meevallers					
Ombuigingen					
Kadercorrectie afboeken terugsluis CO2-heffing industrie					
Kadercorrecties Pakket voor Groene Groei					
Kasschuiven	*117*	*20*	*12*	*23*	*– 254*
Kasschuiven	117	20	12	23	– 254
Overboekingen met andere begrotingen	*– 173*	*– 120*	*– 97*	*– 94*	*– 512*
Terugboekingen Klimaatfonds Miljoenennota 2026					
Terugboekingen naar Klimaatfonds Pakket voor Groene Groei					
Toekenningen perceel Kernenergie	– 2				

M Klimaatfonds: Uitgaven					
Toekenningen perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb					
Toekenningen vanuit Klimaatfonds Pakket voor Groene Groei	– 40	– 16	– 11	– 8	– 101
Toekenningen perceel CO2-vrije gascentrales	– 83	– 83	– 83	– 83	– 365
Toekenningen perceel Energie-infrastructuur	– 18	– 18			
Toekenningen perceel Vroege fase opschaling	– 30	– 3	– 3	– 3	– 46
Technisch					
Technisch					
Stand Miljoenennota	**2.021**	**2.437**	**2.542**	**2.596**	**2.588**

Uitgaven

Meevallers

Voor het jaar 2025 is 139 miljoen euro aan onderuitputting afgeboekt. Dit bedrag is eerst vanaf de betreffende begrotingen teruggestort in het fonds (zie post *Terugboekingen naar Klimaatfonds Miljoenennota 2026*) en daarna afgeboekt van de fondsbegroting. Dit houdt in dat deze middelen meelopen met de eindejaarsmarge en worden teruggestort in het fonds bij de Voorjaarsnota 2026. Op deze manier lopen deze middelen weer mee in het algemene proces van de fondsbesluitvorming, en kunnen ze weer ten goede komen aan maatregelen op het gebied van klimaat en energie. De 139 miljoen euro is opgebouwd uit meerdere kleinere bedragen die zijn teruggestort. De grootste betreft een terugstorting uit de regeling IPCEI waterstof golf 4 (Important Project of Common European Interest) van 63 miljoen euro. Daarnaast heeft er ook onderuitputting plaatsgevonden op onder andere IPCEI waterstof golf 2 (17 miljoen euro), de subsidie voor elektrolyse onshore (20 miljoen euro) en de Warmtenetten investeringssubsidie (WIS; 15 miljoen euro).

Ombuigingen

Kadercorrecties Pakket voor Groene Groei

In het Pakket Groene Groei heeft het kabinet aangekondigd vanaf 2027 de zakelijke markt voor personenauto's te normeren. Dit betekent dat alle auto's die vanaf dat moment door een werkgever ook voor privégebruik ter beschikking worden gesteld aan de werknemer, volledig emissievrij zijn. Daarnaast wordt de gewichtscorrectie in de motorrijtuigenbelasting verhoogd van 25% naar 30% voor volledig elektrische personenauto's in 2026 t/m 2028. Beide maatregelen leiden tot budgettaire derving aan de inkomstenkant. De dekking van deze maatregelen is deels afkomstig uit het Klimaatfonds en is via een kadercorrectie van het Klimaatfonds afgeboekt. Ten slotte wordt een deel van het schrappen van de circulaire plastic-heffing gedekt uit de terugsluis van de opbrengsten van de CO2-heffing voor de afvalverbrandingsinstallaties. Deze terugsluis naar het Klimaatfonds is tevens afgeboekt als kadercorrectie. De ombuigingen zijn via een Nota van Wijziging verwerkt in de 1e suppletoire begroting van het Klimaatfonds.

Kadercorrectie afboeken terugsluis CO2-heffing industrie

Het kabinet heeft besloten tot een aanpassing van de CO2-heffing voor de industrie per 1 januari 2026 (zie ontvangsten Klimaat en Groene Groei). De bijbehorende terugsluis van 274 miljoen euro in de periode 2026 t/m 2028 wordt daarom afgeboekt van het Klimaatfonds.

Kasschuiven

Dit betreft de totale kasschuif op de begroting van het Klimaatfonds. Deze is opgebouwd uit verschillende onderliggende kasschuiven per perceel. Kasschuiven op het Klimaatfonds vinden plaats om ervoor te zorgen dat

de beoogde maatregelen die uit het Klimaatfonds zullen worden bekostigd, in het juiste kasritme kunnen worden overgeheveld naar departementale begrotingen. Op basis van de meest recente informatie ten aanzien van de maatregelen die zijn gereserveerd of voorwaardelijke zijn toegekend, worden de kasritmes geüpdatet. Het overgrote deel van deze kasschuif vindt plaats op de percelen Energie-infrastructuur, Vroege fase opschaling, en Verduurzaming industrie.

Overboekingen met andere begrotingen
Terugboekingen naar Klimaatfonds Miljoenennota 2026
Conform afspraken zoals vastgelegd bij de Tijdelijke wet Klimaatfonds, worden overtollige middelen die uit het Klimaatfonds zijn overgeheveld, teruggestort in het fonds. De grootste terugboeking betreft een bedrag van 274 miljoen euro van de begroting van KGG. Dit gaat om middelen die bedoeld waren voor een demonstratieproject elektrolyse offshore. Dit project wordt gepauzeerd. Daarnaast is er 77 miljoen euro omgebogen op de middelen voor de regeling Versnelde klimaatinvesteringen industrie (VEKI). Dit bedrag is teruggestort in het Klimaatfonds. Deze middelen zijn ingezet voor andere maatregelen binnen het perceel Verduurzaming industrie van het Klimaatfonds. Verder gaat het om enkele kleinere bedragen, bijvoorbeeld 11 miljoen euro vanaf de begroting van IenW vanwege het schrappen van het emissielabel voor de binnenvaart. De uitvoeringskosten hiervoor zijn niet meer benodigd. Tenslotte is er voor het jaar 2025 139 miljoen euro aan onderuitputting teruggestort in het fonds. Dit bedrag is daarna gelijk als meevaller afgeboekt van de fondsbegroting. Zie hierboven ook de toelichting bij de post *Meevallers.*

Terugboekingen naar Klimaatfonds Pakket voor Groene Groei
Conform afspraken zoals vastgelegd bij de Tijdelijke wet Klimaatfonds, worden overtollige middelen die uit het Klimaatfonds zijn overgeheveld, teruggestort in het fonds. Bij het Pakket voor Groene Groei is er 328 miljoen euro teruggeboekt naar het Klimaatfonds. Dit betreft onder andere middelen van de Warmtenetten investeringssubsidie (180 miljoen euro in 2030 van de begroting van KGG), de plastic hubs (70 miljoen euro van de begroting van IenW) en de batterijverplichting voor zonneparken (63 miljoen euro van de begroting van KGG). Deze middelen lopen mee in de toekomstige besluitvorming over de toekenningen uit het Klimaatfonds. De terugboekingen zijn via een Nota van Wijziging verwerkt in de 1e suppletoire begrotingen van de betreffende departementen en het Klimaatfonds.

Toekenningen perceel Kernenergie
Er zijn middelen overgeheveld uit het fonds naar de begroting van KGG (40 miljoen euro) voor uitvoeringskosten bij KGG en medeoverheden gerelateerd aan de (voorbereidingen op de) uitbreiding van kernenergie in Nederland.

Toekenningen perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb
De middelen voor de maatwerkafspraken met de bedrijven Cosun (75 miljoen euro) en AnQore (46 miljoen euro) worden overgeboekt naar de KGG-begroting. Ook is 15 miljoen euro overgeboekt voor een bedrijfscasus.

Toekenningen vanuit Klimaatfonds Pakket voor Groene Groei
Bij het Pakket voor Groene Groei is er 2,6 miljard euro overgeheveld vanuit het Klimaatfonds. Het grootste deel wordt overgeheveld vanuit het perceel Gebouwde omgeving, namelijk voor het Nationaal Isolatieprogramma (793 miljoen euro), de stimulering van hybride warmtepompen (369 miljoen euro), verduurzaming van maatschappelijk vastgoed (175 miljoen euro) en

de continuering van het Nationaal Warmtefonds (135 miljoen euro). Andere grote toekenningen zijn voor de verlenging van de Indirecte Kostencompensatie (IKC) ETS in 2025 t/m 2027 (497 miljoen euro) en de Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI) (213 miljoen euro). De toekenningen zijn via een Nota van Wijziging toegevoegd aan de 1e suppletoire begrotingen van de betreffende departementen en afgeboekt van het Klimaatfonds.

Toekenning perceel CO2-vrije gascentrales
Vanuit het perceel CO2-vrije gascentrales wordt 780 miljoen euro naar de begroting van KGG overgeheveld ten behoeve van prioritaire dekking voor diverse problematiek Wind op Zee en de verlenging van de Indirecte kostencompensatie ETS (IKC ETS) in 2028. Hiermee is het perceel volledig leeggeboekt.

Toekenningen perceel Energie-infrastructuur
Er is 197 miljoen euro overgeheveld naar de begroting van KGG in het kader van gebiedsinvesteringen. Deze middelen worden beschikbaar gesteld aan gemeenten die te maken hebben met de aanleg van hoogspanningsinfrastructuur. Verder is ook 175 miljoen euro naar de begroting van KGG overgeheveld om een garantieregeling voor warmtenetten te ontwikkelen. Tot slot is 195 miljoen overgeheveld naar de KGG-begroting vanwege een financiële tegenvaller bij de aanleg van WarmtelinQ.

Toekenningen perceel Vroege fase opschaling
Er worden enkele overhevelingen gedaan uit het perceel Vroege fase opschaling. De grootste daarvan is een overheveling van 318 miljoen euro naar de begroting van KGG ten behoeve van prioritaire dekking voor diverse problematiek Wind op Zee en de verlenging van de Indirecte kostencompensatie ETS (IKC ETS) in 2028. Dit gaat om middelen die bedoeld waren voor een demonstratieproject elektrolyse offshore. Dit project gaat niet door. Ook wordt er 212 miljoen euro overgeheveld naar de begroting van KGG, waarmee een volgende subsidietender voor de productie van waterstof (elektrolyse onshore 500-1.000 megawatt) kan worden opengezet.

Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (inclusief Diergezondheidsfonds)

Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

XIV LANDBOUW, VISSERIJ, VOEDSELZEKERHEID EN NATUUR: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**4.764**	**3.920**	**2.730**	**2.096**	**1.928**	**1.795**
Intensiveringen	*24*	*355*	*1.288*	*1.559*	*2.012*	*2.126*
Amendement Koekkoek	1	2	6	5	5	4
Amendement Kostic	1	1	1	1	1	
Startpakket AP Agrarische sector	0	108	769	682	78	40
Agrarische sector en Agrarisch Natuurbeheer (nominaal onverdeeld)			107	468	1.528	1.690
Alternatieve maatregel rode diesel			146	146	146	146
Startpakket AP ANB		236	251	248	248	231
Overige intensiveringen	22	9	8	9	7	15
Ombuigingen	*– 50*	*– 9*	*– 8*	*– 9*	*– 7*	*– 15*
Amendement Kostic	– 5					
Amendement Koekkoek	– 24					
Amendement Van Kent		– 1				
Overige ombuigingen	– 22	– 9	– 8	– 9	– 7	– 15
Kasschuiven	*– 418*	*– 12*	*272*	*67*	*73*	*17*
Kasschuif nationale grondbank	– 20		20			
Kasschuif Lbv, Lbv-plus en Lbv kleinere sectoren	– 32	– 88	117	3		
Kasschuif extensiveringsregeling	– 206	21	76	76	33	
Overige kasschuiven	– 159	54	59	– 11	40	17
Overboekingen met andere begrotingen	*– 40*	*8*	*12*	*6*	*2*	*3*
Herijkingstekort ANB	– 22					
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 18	8	12	6	2	3
Technisch	*51*	*4*	*3*	*3*	*1*	*1*
Veluwe en de Peel (inzet middelen)		111	111	378		
Veluwe en de Peel (nominaal onverdeeld)		– 111	– 111	– 378		
Overig technisch	51	4	3	3	1	1
Stand Miljoenennota	**4.330**	**4.264**	**4.298**	**3.722**	**4.010**	**3.927**

XIV LANDBOUW, VISSERIJ, VOEDSELZEKERHEID EN NATUUR: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**193**	**113**	**130**	**143**	**60**	**58**
Kasschuiven		*– 12*			*12*	
Kasschuiven		– 12			12	
Technisch	*51*	*4*	*3*	*3*	*1*	*1*
Technisch	51	4	3	3	1	1
Stand Miljoenennota	**244**	**104**	**133**	**146**	**74**	**59**

Uitgaven

Intensiveringen

Amendement Koekkoek

Het kabinet heeft in de Voorjaarsnota 2025 aangekondigd dat de structurele financiering voor het programma Nationale Parken vanaf 2026 wordt stopgezet. Dit amendement[19] draait de voorgenomen ombuiging van 23,7 miljoen euro terug. Het betreft de jaren 2026-2030; voor 2026 gaat het om 1,8 miljoen euro, voor 2027 om 6 miljoen euro en voor de jaren 2028, 2029 en 2030 gaat het om 5,3 miljoen euro per jaar.

Amendement Kostić

Dit amendement[20] maakt middelen vrij om een bijdrage te leveren aan Spreekbuis Wildopvang en Dierenambulances, met een jaarlijkse financiering van 0,9 miljoen euro voor de periode 2025-2029.

Startpakket AP Agrarische sector

Deze intensivering is met een nota van wijziging[21] al verwerkt met de eerste suppletoire begroting van LVVN. Er wordt budget overgeheveld vanuit de enveloppe agrarische sector op de AP naar de begroting van LVVN. De Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel heeft op 25 april ingestemd met een eerste pakket maatregelen[22]. Hierbij zijn incidentele middelen vrijgemaakt voor vrijwillige beëindiging, doelsturing, extensivering melkvee, en natuurherstel. Dit is over de periode 2025-2030 cumulatief 1,6 miljard euro.

Agrarische sector en Agrarisch Natuurbeheer (nominaal onverdeeld)

Voor de stikstofaanpak stelt het kabinet in aanvulling op het Startpakket 2,6 miljard euro incidenteel en circa 300 miljoen euro structureel ter beschikking. Met deze mutatie wordt vrijwel het volledige budget op de Aanvullende Post dat beschikbaar is voor de agrarische sector en agrarisch natuurbeheer overgeheveld naar het nominaal onverdeeld artikel (artikel 51). Over de invulling van deze middelen wordt de Kamer apart door het kabinet geïnformeerd.

Alternatieve maatregel rode diesel

Voor investeringen in het landbouwbeleid is 146 miljoen euro structureel op de LVVN-begroting ter beschikking gesteld als alternatief voor de rode dieselmaatregel uit het Hoofdlijnenakkoord. Het gaat daarbij om middelen voor robotisering en digitalisering (137 miljoen euro tot en met 2030), de regeling verduurzaming landbouwvoertuigen (16,6 miljoen euro tot en met 2030), klimaatadaptatie en bodem (51,2 miljoen euro tot en met 2030), het Nationaal Groenfonds (136 miljoen euro tot en met 2030), het programma BoerenPerspectief en Taboer (37,5 miljoen euro tot en met 2030) en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (206 miljoen euro tot en met 2030).

Startpakket AP ANB

Deze intensivering is met een nota van wijziging al verwerkt met de eerste suppletoire begroting van LVVN. Er wordt budget overgeheveld vanuit de enveloppe agrarisch natuurbeheer (ANB) op de AP naar de begroting van LVVN. De Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel heeft

[19] Kamerstuk 36 725 XIV, nr. 16
[20] Kamerstuk 36 725 XIV, nr. 14
[21] Kamerstuk 36725 XIV nr. 3
[22] Kamerbrief DGLGS / 98163622

op 25 april ingestemd met een eerste pakket maatregelen. Hiervoor is 212,5 miljoen euro structureel overgemaakt voor agrarisch natuurbeheer en natuurmonitoring.

Overige intensiveringen
Dit betreft een aantal overige intensiveringen, waaronder een pilot met Artificial Intelligence ten behoeve van bedrijfsvoering (6,1 miljoen euro in 2025).

Ombuigingen
Amendement Kostić
Dit amendement maakt middelen vrij om een bijdrage te leveren aan Spreekbuis Wildopvang en Dierenambulances, met een jaarlijkse financiering van 0,9 miljoen euro voor de periode 2025-2029. Hiervoor wordt 4,5 miljoen euro omgebogen op het Lbv-budget.

Amendement Koekkoek
Het kabinet heeft in de Voorjaarsnota 2025 aangekondigd dat de structurele financiering voor het programma Nationale Parken vanaf 2026 wordt stopgezet. Dit amendement draait de voorgenomen ombuiging van 23,7 miljoen euro terug. Hiervoor wordt 23,7 miljoen euro omgebogen op het Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)-budget.

Amendement van Kent
De dekking voor het amendement van Kent[23] op de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is gevonden in het incidenteel taakstellend verlagen van de uitgaven aan externe inhuur in 2026. Deze dekking is verspreid over meerdere begrotingen. De begroting van LVVN is in 2026 incidenteel verlaagd met 0,6 miljoen euro ten behoeve van het compenseren van medewerkers bij sociaal-ontwikkelbedrijven in 2025.

Overige ombuigingen
Dit betreft een aantal overige ombuigingen, waaronder ombuigingen op het Nationaal Kennisprogramma Stikstof (NKS) (4,3 miljoen euro), budget voor doelsturing waterkwaliteit (2 miljoen euro) en verscheidene kleine ombuigingen ten behoeve van bedrijfsvoering (samen met de ministeries EZ en KGG).

Kasschuiven
Kasschuif nationale grondbank
De uitvoering van grondaankopen door de Grondbank is vertraagd. Aankooptrajecten hebben veelal een doorlooptijd van minimaal zes maanden. Het bedrag van 20 miljoen euro dat in 2025 niet wordt uitgegeven wordt naar verwachting in 2027 benut. Voor 2026 staan voldoende middelen op de begroting.

Kasschuif Lbv, Lbv-plus en Lbv kleinere sectoren
Het ritme van de uitbetaling van de middelen voor de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties, Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties Plus en Beëindigingsregeling kleinere veehouderijsectoren zijn afhankelijk van de aanvragen tot uitbetalingen door de deelnemers van de regeling. Deze schuif zet de middelen in het ritme van de meest recente raming van het moment van uitgave van de middelen.

[23] Kamerstuk 36725 XIV, nr.13

Kasschuif extensiveringsregeling
Door vertraging van de openstelling van de regeling zullen er dit jaar geen uitbetalingen meer plaatsvinden. De middelen voor 2025 (206 miljoen euro) worden daarom naar 2026 tot en met 2029 doorgeschoven.

Overige kasschuiven
Deze post betreft overige kasschuiven ter waarde van 170 miljoen euro. Het gaat hierbij om kasschuiven voor onder andere de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) (23 miljoen euro), ANB (15 miljoen euro) en het Groeifonds (13 miljoen euro).

Overboekingen met andere begrotingen
Herijkingstekort ANB
Met deze overboeking van 22 miljoen euro in 2025 naar het Provinciefonds wordt een financiële impuls aan de subsidie Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) gegeven, waarmee het tekort bij uitbetaling voor beheerjaar 2024 wordt gedekt.

Overige overboekingen
Deze post betreft een aantal overboekingen, waaronder overboekingen naar het Provinciefonds voor de aanpak van de wolf (4,5 miljoen euro), voor de aanpak invasieve exoten (2,2 miljoen euro) en Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL)-monitoring (1,3 miljoen euro).

Technisch
Veluwe en de Peel (inzet middelen)
Deze mutatie betreft het overhevelen van budget voor de stikstofaanpak in de Veluwe en de Peel van nominaal verdeeld artikel (artikel 51) naar de betreffende beleidsartikelen. Met deze mutatie wordt het budget op de beleidsartikelen opgeboekt en kunnen de middelen worden ingezet.

Veluwe en de Peel (nominaal onverdeeld)
Deze mutatie betreft het overhevelen van budget voor de stikstofaanpak in de Veluwe en de Peel van nominaal onverdeeld artikel (artikel 51) naar de betreffende beleidsartikelen. Met deze mutatie wordt het budget van artikel 51 afgeboekt.

Overig technisch
Dit betreft een aantal technische mutaties, voornamelijk desalderingen. In 2025 is het incidenteel hoger, het gaat hier onder andere om een afrekening van de RVO (23,4 miljoen euro) en een financiële correctie vanwege de onjuiste subsidieverstrekking aan FresQ (20,7 miljoen euro).

Ontvangsten
Kasschuiven
Dit betreft een kasschuif van 12 miljoen euro uit 2026 die naar 2029 wordt geschoven.

Technisch
Dit betreft een aantal technische mutaties, voornamelijk desalderingen. In 2025 is het incidenteel hoger, het gaat hier onder andere om een afrekening van de RVO (23,4 miljoen euro) en een financiële correctie vanwege de onjuiste subsidieverstrekking aan FresQ (20,7 miljoen euro).

Diergezondheidsfonds

DIERGEZONDHEIDSFONDS: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**36**	**37**	**37**	**38**	**38**	**38**
Niet-kaderrelevant		*1*	*1*	*1*	*0*	*0*
Niet-kaderrelevant		1	1	1	0	0
Stand Miljoenennota	**36**	**38**	**38**	**38**	**38**	**38**

DIERGEZONDHEIDSFONDS: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**78**	**36**	**37**	**38**	**38**	**38**
Niet-kaderrelevant		*4*	*3*	*1*	*0*	*0*
Niet-kaderrelevant		4	3	1	0	0
Stand Miljoenennota	**78**	**39**	**40**	**38**	**38**	**38**

Uitgaven
Niet-kaderrelevant
Deze post is een verzamelpost en bevat onder andere een verlaging van de geraamde subsidies voor bewaking, verhoging van geraamde opdrachten en technische correcties.

Ontvangsten
Niet-kaderrelevant
Deze post is een verzamelpost en bevat onder meer bijstellingen van de ontvangsten van de sector.

Sociale Zekerheid

Sociale Zaken en Werkgelegenheid

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**60.106**	**64.244**	**66.451**	**67.838**	**71.286**	**73.734**
Tegenvallers	*0*	*0*	*0*	*2*	*2*	*3*
Tegenvallers	0	0	0	2	2	3
Meevallers	*– 34*	*– 26*	*2*	*– 21*	*– 34*	*– 57*
Wet op het Kindgebonden Budget (WKB)	– 15	– 20	6	1	2	– 14
Kinderopvangtoeslag (KOT)	– 19	– 5	– 4	– 22	– 36	– 43
Overige meevallers	0	– 1	0	0	0	0
Ombuigingen		*– 1*	*– 5*	*– 5*	*– 6*	*– 8*
Ombuigingen		– 1	– 5	– 5	– 6	– 8
Intensiveringen	*40*	*86*	*98*	*20*	*– 74*	*1*
Amendement Van Kent t.b.v. werk-ontwikkelbedrijven	40					
Amendement Grinwis/Ceder t.b.v. Tijdelijk Noodfonds Energie	0		50			
Besparingsverlies Werkloosheidswet (WW)				– 19	– 93	– 7
Compensatie inkomens sociaal-ontwikkelbedrijven		25	24	23		
Energiefonds 2026		60				
Overige intensiveringen	0	2	24	17	19	8
Kasschuiven	*– 5*	*– 10*	*68*	*35*	*– 75*	*– 15*
Kasschuif ingroeipad kinderopvang	– 1	– 9	67	35	– 77	– 16
Overige kasschuiven	– 4	– 1	1	1	2	0
Overboekingen met andere begrotingen	*– 84*	*– 208*	*– 118*	*– 52*	*– 62*	*– 62*
Overboeking terugdraaien niet-indexeren maximum uurprijzen	10	– 114	– 48	– 26	– 25	– 25
Overboeking juridische ondersteuning arbeidsmigranten	– 3	– 6	– 7	– 7	– 7	– 7
Overboeking uitvoeringskosten opheffen handhavingsmoratorium	– 8	– 7	– 7	– 4	– 3	– 3
Overboeking rijksbijdrage beschut werk	– 34	– 37	– 39			
Overboeking implementatie Participatiewet in balans	– 36	– 15	– 4	– 1	– 1	– 1
Overboeking sociale agenda Groningen		– 10	– 6	– 6	– 7	
Overboeking versterking arbeidsmarktregio's					– 9	– 9
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 13	– 19	– 8	– 9	– 10	– 17
Kadercorrecties	*7*	*6*	*– 7*	*1*	*3*	*37*
Niet-beleidsmatige mutaties bijstand	7	6	– 7	1	3	37
Technisch	*1.264*	*1.708*	*1.676*	*1.714*	*1.746*	*1.710*
Verdelen nominale ontwikkeling	1.265	1.287	1.329	1.377	1.443	1.444
Desalderingen	– 1	2	2	4	4	4
Herverkaveling inburgering		421	353	345	312	271
Uitsplitsing ingroeipadmiddelen KOT tussen uitgaven en ontvangsten		– 2	– 7	– 13	– 14	– 9
Niet-kaderrelevant	*18*	*– 93*	*– 427*	*43*	*31*	*– 134*
Rijksbijdragen	18	– 93	– 427	43	31	– 134

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Miljoenennota	**61.312**	**65.707**	**67.739**	**69.575**	**72.818**	**75.211**

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**2.525**	**2.497**	**2.517**	**2.525**	**2.496**	**2.391**
Tegenvallers	*6*	*8*	*2*	*– 12*	*– 19*	*– 21*
Wet op het Kindgebonden Budget (WKB)	6	8	2	– 12	– 19	– 21
Meevallers	*3*	*8*	*13*	*16*	*15*	*10*
Kinderopvangtoeslag (KOT)	3	8	13	16	15	10
Technisch	*3*	*7*	*1*	*– 2*	*– 3*	*2*
Verdelen nominale ontwikkeling	4	4	4	4	4	4
Desalderingen	– 1	2	2	4	4	4
Herverkaveling inburgering		3	3	3	3	3
Uitsplitsing ingroeipadmiddelen KOT tussen uitgaven en ontvangsten		– 2	– 7	– 13	– 14	– 9
Niet-kaderrelevant	*109*	*111*	*115*	*117*	*121*	*132*
Werkgeversbijdrage kinderopvang	109	111	115	117	121	132
Stand Miljoenennota	**2.645**	**2.630**	**2.648**	**2.644**	**2.611**	**2.515**

Uitgaven

Tegenvallers

Tegenvallers

Onder deze post vallen meerdere tegenvallers van beperkte budgettaire omvang. Hieronder valt een tegenvaller op de Toeslagenwet (TW), die volgt uit een bijstelling op basis van de cMEV raming van het Centraal Planbureau (CPB). Het CPB verwacht een stijging van de werkloze beroepsbevolking, waardoor het verwachte aantal TW-aanvullingen stijgt.

Meevallers

Wet op het Kindgebonden Budget (WKB)

De verwachte uitgaven aan het kindgebonden budget (WKB) worden structureel naar beneden bijgesteld. Onderliggend spelen er daarbij verschillende tegengestelde effecten. Enerzijds stijgen de structurele uitgaven aan WKB namelijk op basis van de cMEV-raming. Dit komt onder meer doordat de prognose voor de tabelcorrectiefactor (de relevante indexatiefactor voor de WKB) door het CPB naar boven is bijgesteld, waardoor de afbouwgrens voor paren en de vermogensgrenzen meerjarig hoger uitkomen dan eerder verwacht, met hogere WKB-uitgaven tot gevolg. Anderzijds is er een technische correctie gedaan vanwege de bij Voorjaarsnota genomen maatregelen op het kindgebonden budget (het inrichten van een extra knikpunt en het verlagen van de vermogensgrenzen), omdat er nog geen onderscheid was gemaakt tussen nabetalingen en terugontvangsten. Dit leidt tot minder uitgaven aan WKB. Per saldo leiden de bijstellingen tot lagere uitgaven aan het kindgebonden budget in 2030.

Kinderopvangtoeslag (KOT)
De uitgaven aan de kinderopvangtoeslag worden naar beneden bijgesteld op basis van twee ontwikkelingen. Ten eerste komt de werkloze beroepsbevolking op basis van de cMEV-raming van het CPB hoger uit dan eerder werd verwacht. Dit leidt tot minder gebruik van kinderopvang en als gevolg daarvan ook tot lagere uitgaven aan de kinderopvangtoeslag. Daarnaast vindt er een correctie plaats op de jaarlijkse indexatie. Bij het op prijsniveau 2025 brengen van de uitgaven aan de kinderopvangtoeslag was er nog geen rekening mee gehouden dat de nabetalingen over de periode tot en met 2024 niet meestijgen. Dit wordt nu gecorrigeerd, met lagere uitgaven als gevolg.

Overige meevallers
Deze post betreft correcties op de loon- en prijsbijstelling van de SPUK inburgering en van de SPUK Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz). Er bleken minder middelen nodig voor indexatie dan eerder verwacht.

Ombuigingen
Ombuigingen
Deze post bevat de verwerking van de dekking van het amendement Van Kent ten behoeve van medewerkers van sociaal-ontwikkelbedrijven. Dit amendement betreft het taakstellend verlagen van het budget voor externe inhuur bij alle departementen. Voor de begroting SZW betekent dit in 2026 een ombuiging van 503 duizend euro.

Intensiveringen
Amendement Van Kent t.b.v. werk-ontwikkelbedrijven
Conform het amendement Van Kent wordt in 2025 40 miljoen euro toegevoegd aan de SZW-begroting ten behoeve van het compenseren van medewerkers van sociaal-ontwikkelbedrijven voor inkomensverlies als gevolg van een combinatie van fiscale maatregelen en de reguliere indexatie van de inkomstenbelasting.

Amendement Grinwis / Ceder t.b.v. Tijdelijk Noodfonds Energie
Bij VJN is amendement Grinwis aangenomen om in 2025 50 miljoen euro extra beschikbaar te stellen voor het Tijdelijk Noodfonds Energie (TNE). Door de publiek-private constructie is aanvullende financiering vanuit het Rijk niet mogelijk, omdat de benodigde aanvullende private financiering niet beschikbaar is. Deze middelen worden nu naar 2027 geschoven om ze toe te kunnen voegen aan de middelen voor een publiek energiefonds zoals beoogd binnen het Social Climate Fund.

Besparingsverlies Werkloosheidswet (WW)
In de begroting is een besparingsverlies als gevolg van een jaar uitstel van de WW-duurverkorting verwerkt omdat de ingangsdatum 2027 niet uitvoerbaar is voor het UWV. Op hoofdstuk 15, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, levert dit een besparing op door lagere uitgaven op de Toeslagenwet, Wet inkomensvoorziening oudere werklozen en bijstand. Op hoofdstuk 40, Sociale Verzekeringen, zijn er hogere uitgaven op de WW en de Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten. Per saldo vallen de uitgaven met circa 384 miljoen euro hoger uit.

Compensatie inkomens sociaal-ontwikkelbedrijven
Deze maatregel maakt geld vrij voor de compensatie aan medewerkers van sociaal ontwikkelbedrijven in de jaren 2026 t/m 2028. Eerder is bij VJN het amendement Van Kent (SP) aangenomen, waarbij voor 2025 geld is vrijgemaakt om medewerkers van sociaal ontwikkelbedrijven te

compenseren voor inkomensverlies als gevolg van een combinatie van fiscale maatregelen en de reguliere indexatie van de inkomstenbelasting. De middelen worden verstrekt via het gemeentefonds. Het is vervolgens aan gemeenten om dit ten goede te laten komen aan de medewerkers van de sociaal-ontwikkelbedrijven.

Energiefonds 2026
Er wordt voor 2026 60 miljoen euro overgeheveld naar de SZW-begroting vanaf de Aanvullende Post, voor het nieuw op te richten publieke energiefonds. Dit is onderdeel van de cofinanciering van het nieuw op te richten publieke energiefonds zoals opgenomen in de Nederlandse aanvraag voor het Social Climate Fund.

Overige intensiveringen
Deze post betreft een bijstelling van het kasritme voor de invulling van de apparaatstaakstelling uit het HLA. De invulling van de taakstelling in 2029 en 2030 is groter dan benodigd, deze middelen worden daarom gebruikt om de resterende taakstelling voor 2028 te dekken. Ook worden er middelen in 2025 en 2026 beschikbaar gesteld voor SZW voor externe inhuur in het kader van het Herstel- en Veerkrachtplan.

Kasschuiven
Kasschuif ingroeipad kinderopvang
Op de begroting van SZW zijn middelen gereserveerd om geleidelijk toe te groeien naar de nieuwe financiering voor de kinderopvang en voor de invoering daarvan per 2029. Om deze middelen in het juiste kasritme te plaatsen wordt een deel van het budget herverdeeld over de jaren 2025 tot en met 2030.

Overige kasschuiven
Deze betreft verschillende kasschuiven van beperkte budgettaire omvang. Zo wordt voor 10 miljoen euro uit 2026 naar 2025 geschoven voor de MDIEU-regeling voor uitgaven die in 2025 al worden verwacht. Ook is er een kasschuif naar aanleiding van de herijking van de uitvoeringstoetsen van Vbar en Flex. Door vertraging worden er in eerdere jaren minder uitgaven verwacht, maar in latere jaren juist meer dan eerder werd voorzien.

Overboekingen met andere begrotingen
Overboeking terugdraaien niet-indexeren maximum uurprijzen
Bij Voorjaarsnota is besloten het niet-indexeren van de maximum uurprijzen in 2026 voor de kinderopvang terug te draaien. Deze overboeking met het hoofdstuk Koppeling Uitkeringen van de SZW-begroting zorgt voor de verdeling van de budgettaire gevolgen van het terugdraaien over de verschillende hoofdstukken van de SZW-begroting.

Overboeking juridische ondersteuning arbeidsmigranten
Ten behoeve van de uitvoering van de aanbevelingen van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten, worden middelen overgeboekt naar het ministerie van Justitie en Veiligheid voor de juridische ondersteuning van arbeidsmigranten. Deze middelen worden onder andere gebruikt voor ondersteuning van het Juridisch Loket bij het bieden van advies en ondersteuning aan arbeidsmigranten.

Overboeking uitvoeringskosten opheffen handhavingsmoratorium
Per 1 januari 2025 is het Handhavingsmoratorium op schijnzelfstandigheid opgeheven. Met deze overboeking worden middelen voor de uitvoeringskosten die met dit besluit samenhangen overgeboekt naar de begroting van Financiën ten behoeve van de Belastingdienst.

Overboeking rijksbijdrage beschut werk
Bij de Voorjaarsnota is besloten tot een ophoging van de rijksbijdrage beschut werk aan het Gemeentefonds voor de forfaitaire loonkostensub sidie beschut werk. Om dit toe te kunnen voegen aan het budget voor bijstand en loonkostensubsidies (SPUK) is een wetswijziging met beoogde inwerkingtreding per 1 januari 2028. Tot die tijd zullen de extra middelen via de rijksbijdrage beschut werk aan gemeenten toegekend worden. Dit gebeurt met deze overboeking.

Overboeking implementatie Participatiewet in balans
Voor de implementatie van het wetsvoorstel Participatiewet in balans, worden door gemeenten implementatiekosten gemaakt. Met deze overboeking worden hiervoor middelen overgeboekt naar het Gemeentefonds.

Overboeking sociale agenda Groningen
In de kabinetsreactie op de parlementaire enquête aardgaswinning, is de ontwikkeling van een sociale agenda aangekondigd. Met deze overboeking wordt de bijdrage van SZW aan deze sociale agenda overgeboekt naar de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Overboeking versterking arbeidsmarktregio's
Met deze overboeking worden middelen overgeboekt naar het Gemeentefonds ter ondersteuning van arbeidsmarktregio's. Binnen de arbeidsmarktregio's werken gemeenten, UWV en sociale partners samen aan dienstverlening gericht op werkgevers en werkzoekenden.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Onder deze post vallen meerdere overboekingen van beperkte budgettaire omvang naar andere begrotingen. Hieronder valt een overboeking naar de begroting van Volksgezondheid, Welzijn en Sport voor het programma Innovatieve Arbozorg van cumulatief circa 11 miljoen euro. Met dit programma wordt gewerkt aan preventie van werkgerelateerde ongevallen. Ook worden er middelen overgeboekt naar de begroting van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening voor het thema financiële educatie binnen de specifieke uitkering (SPUK) Kansrijke Wijk. Met deze SPUK worden middelen beschikbaar gesteld om in specifieke gebieden de leefbaarheid en veiligheid te verbeteren.

Kadercorrecties
Niet-beleidsmatige mutaties bijstand
Op basis van uitvoeringsinformatie van gemeenten en de recente economische raming van het CPB is het macrobudget bijgesteld. Op basis van de uitvoeringsinformatie wordt het macrobudget opwaarts bijgesteld met 5 miljoen euro in 2025, dit loopt op tot 7 miljoen euro in 2030. De geraamde werkloze beroepsbevolking zorgt voor een opwaartse bijstelling van 2 miljoen euro in 2025. In 2027 leidt dit tot een neerwaartse bijstelling van 12 miljoen euro en in 2030 gaat het om een opwaartse bijstelling van 30 miljoen euro. Per saldo leiden deze effecten tot hogere uitgaven vanaf 2025, met een tijdelijke daling in 2027, waarna dit richting 2030 weer oploopt. Voor deze mutatie wordt het uitgavenplafond gecorrigeerd.

Technisch
Verdelen nominale ontwikkeling
De uitkeringshoogte van de regelingen op de SZW-begroting wordt aangepast aan de loon- en prijsontwikkeling. Met deze mutaties worden deze regelingen overgezet naar prijspeil 2025.

Desalderingen
Deze post betreft een gelijktijdige bijstelling van uitgaven en ontvangsten op het apparaatsbudget.

Herverkaveling inburgering
Deze post betreft een reeks boekingen voor het terugboeken van inburgering van Justitie en Veiligheid naar de begroting van SZW.

Uitsplitsing ingroeipadmiddelen KOT tussen uitgaven en ontvangsten
Op de SZW-begroting zijn middelen gereserveerd om geleidelijk toe te groeien naar het nieuwe financieringsstelsel voor de kinderopvang. De middelen waren bij Voorjaarsnota nog niet volledig uitgesplitst naar uitgaven en ontvangsten. Met deze mutatie wordt dit alsnog gedaan.

Niet-kaderrelevant
Rijksbijdragen
Deze post bestaat uit verschillende mutaties van rijksbijdragen aan sociale fondsen. De uitgaven aan de Bijdrage in de Kosten van Kortingen (BIKK) AOW zijn meerjarig naar beneden bijgesteld, voornamelijk omdat het aandeel van de volksverzekeringen in de heffingskortingen is gedaald. De geraamde bijdrage aan het AOW Ouderdomsfonds veranderd voornamelijk doordat de geraamde premie-inkomsten zijn bijgesteld. In 2028 en 2029 zorgt dit voor een hogere rijksbijdrage, in de andere jaren wordt de rijksbijdrage nu iets lager geraamd.

Ontvangsten
Tegenvallers
Wet op het Kindgebonden Budget (WKB)
De verwachte terugontvangsten van het kindgebonden budget worden per saldo naar beneden bijgesteld. Dit heeft voornamelijk te maken met de technische verwerking van de bij Voorjaarsnota genomen maatregelen op het kindgebonden budget (het inrichten van een extra knikpunt en het verlagen van de vermogensgrenzen). Omdat er structureel minder uitgaven aan de WKB zijn, worden er structureel ook minder terugontvangsten verwacht. De verwerking van de cMEV-raming van het CPB leidt juist tot iets hogere verwachte terugontvangsten. Per saldo worden de verwachte terugontvangsten in 2030 naar beneden bijgesteld.

Meevallers
Kinderopvangtoeslag (KOT)
De verwachte terugontvangsten van de kinderopvangtoeslag worden per saldo naar boven bijgesteld. Dit betreft voornamelijk een correctie op de toegepaste indexatie. Bij de indexatie voor 2025 zijn de ontvangsten nog niet op prijsniveau 2025 gebracht. Dit wordt nu gecorrigeerd. Als gevolg van het nieuwe prijspeil komen de ontvangsten over de toeslagjaren 2025 en verder hoger uit. De verwerking van de cMEV-raming van het CPB leidt juist tot iets lagere verwachte terugontvangsten. Per saldo worden de geraamde terugontvangsten naar boven bijgesteld.

Technisch
Verdelen nominale ontwikkeling
De uitkeringshoogte van de regelingen op de SZW-begroting wordt aangepast aan de loon- en prijsontwikkeling. Met deze mutaties worden deze regelingen overgezet naar prijspeil 2025.

Desalderingen
Deze post betreft een gelijktijdige bijstelling van uitgaven en ontvangsten op het apparaatsbudget.

Herverkaveling inburgering
Deze post betreft een reeks boekingen voor het terugboeken van inburgering van Justitie en Veiligheid naar de begroting van SZW.

Uitsplitsing ingroeipadmiddelen KOT tussen uitgaven en ontvangsten
Op de SZW-begroting zijn middelen gereserveerd om geleidelijk toe te groeien naar het nieuwe financieringsstelsel voor de kinderopvang. De middelen waren bij Voorjaarsnota nog niet volledig uitgesplitst naar uitgaven en ontvangsten. Met deze mutatie wordt dit alsnog gedaan.

Niet-kaderrelevant
Werkgeversbijdrage kinderopvang
Werkgevers dragen bij aan de kosten van de kinderopvangtoeslag. De werkgeversbijdrage kinderopvang is een vast percentage van de totale loonsom. De totale loonsom is naar boven bijgesteld naar aanleiding van de MEV-raming van het CPB. Dit leidt tot hogere ontvangsten op de werkgeversbijdrage kinderopvang.

SOCIALE VERZEKERINGEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**83.503**	**88.901**	**93.655**	**97.993**	**102.994**	**108.158**
Tegenvallers	*6*	*11*	*17*	*17*	*20*	*41*
Ziektewet (ZW)	6	9	12	4	5	22
Uitvoeringskosten UWV		2	5	13	15	19
Ombuigingen		*– 21*	*– 45*	*– 34*	*– 28*	*– 21*
Uitstel re-integratie 2de spoor			– 2	– 12	– 28	– 21
Werkloosheidswet (WW) beëindigen op eigen initiatief		– 21	– 43	– 22		
Intensiveringen	*0*	*– 3*	*9*	*140*	*383*	*19*
Besparingsverlies Werkloosheidswet (WW)		– 5	5	134	369	
Vervroegen invoeren re-integratieverslagtoets (RIV-toets)			2	6	14	19
Overige intensiveringen	0	2	2	0	0	0
Kasschuiven	*– 72*	*– 19*	*91*			
Kasschuiven herstelactie dagloon	– 28	– 3	32			
Kasschuiven loonloze tijdvakken	– 40	– 18	58			
Overige kasschuiven	– 4	3	2			
Overboekingen met andere begrotingen	*5*	*2*	*2*	*5*	*10*	*15*
Overboekingen met andere begrotingen	5	2	2	5	10	15
Kadercorrecties	*14*	*– 173*	*– 195*	*31*	*59*	*190*
Werkloosheidswet (WW)	14	3	11	90	152	191
Nominale ontwikkeling		– 176	– 206	– 60	– 93	0
Niet-kaderrelevant	*4.366*	*4.634*	*4.964*	*5.334*	*5.637*	*5.851*
Premies betaald over uitkeringen op de SZW-begroting	4.376	4.607	4.920	5.267	5.516	5.807
Bijstelling premies betaald over uitkeringen op de SZW-begroting	– 10	27	44	67	121	43
Stand Miljoenennota	**87.822**	**93.331**	**98.498**	**103.485**	**109.076**	**114.253**

SOCIALE VERZEKERINGEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**259**	**290**	**302**	**346**	**364**	**363**
Stand Miljoenennota	**259**	**291**	**303**	**346**	**364**	**363**

Uitgaven

Tegenvallers

Ziektewet (ZW)

De verwachte uitgaven aan de Ziektewet (ZW) zijn naar boven bijgesteld. Uit de cMEV-raming van het CPB blijkt dat de werkzame beroepsbevolking de komende jaren toeneemt. Hierdoor wordt met name een hoger beroep op de ZW door zieke zwangeren verwacht. Dit leidt tot hogere ZW-uitgaven.

Uitvoeringskosten UWV
De verwachte uitvoeringskosten voor het UWV zijn meerjarig naar boven bijgesteld op basis van de cMEV-raming. Dit is voornamelijk het gevolg van een stijging van het aantal verwachte aanvragen in de WW.

Ombuigingen
Uitstel re-integratie 2de spoor
De maatregel bestaat uit het uitstellen van het wetsvoorstel re-integratie tweede spoor met twee jaar naar 1 januari 2030. Dit wetsvoorstel wordt uitgesteld gelet op de toenemende achterstanden bij het sociaal-medisch beoordelen (SMB) en de extra uitvoeringscapaciteit die dit wetsvoorstel van UWV vraagt.

Werkloosheidswet (WW) beëindigen op eigen initiatief
Met deze buitenwettelijke maatregel wordt het tijdelijk makkelijker gemaakt voor WW-gerechtigden om op eigen verzoek door UWV de WW-uitkering te laten beëindigen. Er vindt dan tijdelijk geen beoordeling meer plaats door UWV op de geldende voorwaarden voor het stopzetten van een WW-uitkering. Dit zorgt voor lagere uitkeringslasten WW van cumulatief 86 miljoen euro. De vrijgekomen uitvoeringscapaciteit wordt ingezet om UWV zo goed mogelijk in staat te stellen de hersteloperatie WIA-dagloon uit te voeren. Dit is onderdeel van een aantal maatregelen die tijdelijk ingevoerd worden, waarmee UWV capaciteit bespaart die kan worden ingezet voor de hersteloperatie.

Intensiveringen
Besparingsverlies Werkloosheidswet (WW)
In de begroting is een besparingsverlies als gevolg van een jaar uitstel van de WW-duurverkorting verwerkt omdat de ingangsdatum 2027 niet uitvoerbaar is voor het UWV. Op hoofdstuk 15, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, levert dit een besparing op door lagere uitgaven op de Toeslagenwet, Wet inkomensvoorziening oudere werklozen en bijstand. Op hoofdstuk 40, Sociale Verzekeringen, zijn er hogere uitgaven op de WW en de Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten. Per saldo vallen de uitgaven met circa 384 miljoen euro hoger uit.

Vervroegen invoeren re-integratieverslagtoets (RIV-toets)
De meest recente prognoses wijzen op een nog groter oplopende achterstand bij het sociaal medisch beoordelen (SMB). Daarom gaat het wetsvoorstel RIV-toets vanaf de ingangsdatum (1-1-2028) gelden voor alle ziekmeldingen i.p.v. alleen voor personen die vanaf dan hun eerste ziektedag hebben. Het wetsvoorstel gaat nog steeds in op 1 januari 2028, maar heeft de facto 2 jaar eerder effect. Gelet op de oplopende achterstanden start SZW een verkenning naar taakherschikking binnen de arbeidsongeschiktheidsbeoordeling bij UWV.

Overige intensiveringen
Deze post betreft enkele kleinere intensiveringen van cumulatief 4 miljoen euro om de uitvoering bij het UWV te ontlasten.

Kasschuiven
Kasschuiven loonloze tijdvakken
De herstelactie voor loonloze tijdvakken is vertraagd. Daarom schuiven er middelen van 2025 naar 2026, en vanaf 2026 naar 2027.

Kasschuiven herstelactie dagloon
De herstelactie WIA-dagloon is vertraagd. Daarom schuiven er middelen van 2025 naar 2026, en vanaf 2026 naar 2027.

Overige kasschuiven
Deze post betreft verschillende kasschuiven van beperkte budgettaire omvang. Zo wordt er voor 2,5 miljoen euro voor implementatiekosten geschoven uit 2025 naar 2026 voor het wetsvoorstel proactieve dienstverlening vanwege vertraging. Ook wordt er voor 1,6 miljoen euro geschoven van 2025 naar 2027 voor de herstelactie WIA-indexatie vanwege uitstel van de nabetalingen.

Overboekingen met andere begrotingen
Overboekingen met andere begrotingen
Onder deze post vallen meerdere overboekingen met andere begrotingen van beperkte budgettaire omvang. Hieronder vallen meerdere overboekingen binnen de SZW-begroting van het hoofdstuk Sociale Zaken & Werkgelegenheid naar het hoofdstuk Sociale Verzekeringen. Deze overboekingen worden onder andere gedaan voor de opvolging van aanbevelingen uit de Onafhankelijke Commissie Toekomst Arbeidsongeschiktheidsstelsel (Octas). Voor deze opvolging is bij Voorjaarsnota 2025 een reservering gemaakt, die voor de concrete uitvoering wordt doorverdeeld binnen de SZW-begroting.

Kadercorrecties
Werkloosheidswet (WW)
Op basis van de cMEV raming van het CPB is de raming van de uitgaven aan de Werkloosheidswet (WW) naar boven bijgesteld. Het aantal WW-uitkeringen is naar verwachting hoger dan eerder verwacht, omdat het CPB een hogere werkloze beroepsbevolking raamt dan eerder. In de begrotingsregels is bepaald dat het uitgavenkader wordt aangepast voor mutaties in de WW-uitgaven die niet het gevolg zijn van beleidsmatige keuzes.

Nominale ontwikkeling
De raming van de nominale ontwikkeling (verwachte wettelijke indexatie van de uitkeringsregelingen aan de hand van loon- en prijsontwikkeling) is geactualiseerd op basis van de MEV raming van het CPB. Dit leidt per saldo tot lagere verwachte uitgaven dan verwacht bij Voorjaarsnota 2025.

Niet-kaderrelevant
Premies betaald over uitkeringen op de SZW-begroting
Deze post betreft het toevoegen van de over bepaalde uitkeringen betaalde werkgeverspremies aan de SZW-begroting. Tot nu toe werden de door UWV en SVB over uitkeringen betaalde werkgeverspremies niet zichtbaar gemaakt op de SZW-begroting. Dat kwam omdat deze premies werden gezien als onderlinge betalingen tussen de verschillende sociale fondsen. Omdat de betaalde premies voor de overheid zowel een uitgave als een ontvangst zijn werden deze eerder niet apart zichtbaar gemaakt. Tegenwoordig classificeert het CBS deze betalingen wel als een losse uitgave en een losse ontvangst. Op de Rijksbegroting volgen we deze indeling. Daardoor stijgen dus zowel de collectieve uitgaven (op het premiegefinancierde deel van de SZW-begroting) als de collectieve inkomsten (via de premies voor de werknemersverzekeringen). Deze boekingen zijn niet relevant voor het uitgavenkader omdat tegenover deze betalingen even grote ontvangsten staan.

Bijstelling premies betaald over uitkeringen op de SZW-begroting
De raming van de over uitkeringen betaalde werkgeverpremies is geactualiseerd voor de doorwerking van de uitgaven die in het kader van de augustusbesluitvorming zijn gedaan en voor de MEV-raming van het CPB.

Ontvangsten
Er zijn geen mutaties in de ontvangsten geweest sinds de Voorjaarsnota.

Koppeling Uitkeringen

KOPPELING UITKERINGEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**1.256**	**2.354**	**3.567**	**4.687**	**5.825**	**6.859**
Overboekingen met andere begrotingen	*– 10*	*114*	*48*	*26*	*25*	*25*
Overboeking terugdraaien niet-indexeren maximum uurprijzen	– 10	114	48	26	25	25
Kadercorrecties	*19*	*– 1*	*6*	*63*	*141*	*149*
Nominale ontwikkeling	19	– 1	6	63	141	149
Technisch	*– 1.265*	*– 1.287*	*– 1.329*	*– 1.377*	*– 1.443*	*– 1.444*
Verdelen nominale ontwikkeling	– 1.265	– 1.287	– 1.329	– 1.377	– 1.443	– 1.444
Stand Miljoenennota	**0**	**1.180**	**2.293**	**3.399**	**4.548**	**5.589**

KOPPELING UITKERINGEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**4**	**12**	**22**	**29**	**36**	**44**
Kadercorrecties		*1*	*0*	*0*	*0*	*– 1*
Nominale ontwikkeling		1	0	0	0	– 1
Technisch	*– 4*	*– 4*	*– 4*	*– 4*	*– 4*	*– 4*
Verdelen nominale ontwikkeling	– 4	– 4	– 4	– 4	– 4	– 4
Stand Miljoenennota	**0**	**10**	**18**	**25**	**32**	**39**

Uitgaven

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking terugdraaien niet-indexeren maximum uurprijzen

Ten behoeve van de technische verwerking van de bij Voorjaarsnota genomen maatregel om het niet-indexeren van de maximum uurprijzen in 2026 voor de kinderopvang terug te draaien, worden de budgettaire gevolgen van deze maatregel verdeeld tussen verschillende hoofdstukken van de SZW-begroting. Deze overboeking met het hoofdstuk Sociale Zaken & Werkgelegenheid van de SZW-begroting dient hiertoe.

Kadercorrecties

Nominale ontwikkeling

De raming van de nominale ontwikkeling (verwachte indexatie van de uitkeringsregelingen aan de hand van loon- en prijsontwikkeling) is geactualiseerd op basis van de MEV raming van het CPB. Dit leidt per saldo tot hogere verwachte uitgaven dan verwacht bij Voorjaarsnota 2025.

Technisch

Verdelen nominale ontwikkeling

De uitkeringshoogte van de regelingen op de SZW-begroting wordt aangepast aan de loon- en prijsontwikkeling. Met deze mutaties worden deze regelingen overgezet naar prijspeil 2025.

Ontvangsten

Kadercorrecties

Nominale ontwikkeling

De raming van de nominale ontwikkeling (verwachte wettelijke indexatie van de uitkeringsregelingen aan de hand van loon- en prijsontwikkeling) is geactualiseerd op basis van de MEV raming van het CPB. Dit leidt per saldo tot lagere verwachte uitgaven dan verwacht bij Voorjaarsnota 2025.

Technisch

Verdelen nominale ontwikkeling

De uitkeringshoogte van de regelingen op de SZW-begroting wordt aangepast aan de loon- en prijsontwikkeling. Met deze mutaties worden deze regelingen overgezet naar prijspeil 2025.

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**36.781**	**40.042**	**41.690**	**43.080**	**45.554**	**48.298**
Meevallers	*– 29*					
Covid middelen	– 11					
Overige meevallers	– 19					
Tegenvallers	*18*	*8*	*0*	*0*	*0*	*0*
Regeling FLO/VUT	13	8				
Overige tegenvallers	4	0	0	0	0	0
Intensiveringen	*17*	*234*	*537*	*705*	*770*	*732*
AZWA: Aanpak zorgfraude			10	20	25	50
AZWA: Gordelroosvaccinatie		2	47	47	47	53
AZWA: Opleiden		53	83	129	185	185
AZWA: Overige intensiveringen		20	51	62	24	39
AZWA: Sociaal domein basisfunctionaliteiten		20	133	204	263	168
AZWA: Sociaal domein basisinfrastructuur		30	103	128	154	173
HLO: Bijdrage envelop ouderenzorg		39				
HLO: investeren in beweging naar de voorkant		34	50	50	50	50
HLO: uitvoeringskosten		5	10	10	10	10
Overhevelingen Aanvullende Post		6	24	1		
Weerbare zorg			2	33		
Overige intensiveringen	17	25	24	20	12	4
Ombuigingen	*– 2*	*– 52*	*– 143*	*– 233*	*– 224*	*– 221*
AZWA: SPUK IZA			– 135	– 135	– 135	– 135
AZWA: Stagefonds				– 60	– 78	– 78
HLO: Bijdrage envelop ouderenzorg		– 39				
Intergenerationeel wonen		– 5	– 6	– 12	– 11	– 8
Weerbare zorg				– 25		
Overige ombuigingen	– 2	– 8	– 2	– 1		
Kasschuiven	*– 246*	*– 123*	*253*	*141*	*– 14*	*– 11*
Pallas	65	– 65				
LPO tranche 2025	– 49	47	23	– 12	– 2	– 7
Groninger zorgakkoord	– 50		31	19		
Zorggeschikte woningen	– 50		25	25		
Gegevensuitwisseling	– 96	2	24	70		
AZWA: Stagefonds		– 53	53			
AZWA: Zorggeschikte woningen		– 50	25	25		
Overige kasschuiven	– 65	– 3	71	13	– 12	– 3
Overboekingen met andere begrotingen	*11*	*92*	*36*	*18*	*17*	*17*
Correctieboeking kinderopvang pleegouders	11	11	11	1	1	1
Correctieboeking hervormingsagenda		23	24	22	22	22
NGF project DUTCH		33	1			
Wet integrale suïcidepreventie		– 10	– 10	– 10	– 10	– 10
Overige overboekingen met andere begrotingen	1	36	10	6	5	4
Technisch	*– 16*	*58*	*8*	*8*	*8*	*8*

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Behoud middelen Backpay regeling	– 50	50				
Overig technisch	34	8	8	8	8	8
Niet-kaderrelevant	*– 1.296*	*– 506*	*– 693*	*– 452*	*– 870*	*– 1.627*
BIKK Wlz	25	– 67	– 114	– 102	– 101	– 108
Zorgtoeslag	– 321	– 304	– 281	– 254	– 350	– 572
Rijksbijdrage Wlz	– 1.000	– 50	– 250	– 50	– 350	– 850
Oplossing keteneffecten bij nabetalingen		– 1	– 6	– 5	– 4	– 4
Rijksbijdrage 18-		– 83	– 42	– 40	– 66	– 94
Overig niet-kaderrelevant	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	**35.238**	**39.753**	**41.687**	**43.268**	**45.241**	**47.196**

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: ONTVANGSTEN

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**1.053**	**900**	**868**	**892**	**932**	**971**
Technisch	*34*	*8*	*8*	*8*	*8*	*8*
Technisch	34	8	8	8	8	8
Niet-kaderrelevant	*– 42*	*– 54*	*– 42*	*– 34*	*– 32*	*– 38*
Zorgtoeslag	– 42	– 54	– 42	– 34	– 32	– 38
Stand Miljoenennota	**1.045**	**853**	**833**	**866**	**909**	**941**

Uitgaven

Meevallers

Covid middelen

Bij de middelen voor de aanschaf van covidvaccins en de landelijke coördinatie van covidvaccinaties door GGD GHOR doet zich onderbesteding voor. Er valt 11,0 miljoen euro vrij.

Overige meevallers

De overige meevallers tellen op tot 18,5 miljoen euro. Dit betreft onder andere 3,5 miljoen euro door uitstel van de ingangsdatum van de Wet integrale suïcidepreventie, 3,1 miljoen euro op de subsidieregeling bonus zorgprofessionals covid-19 door lagere uitvoeringskosten en minder aanvragen dan verwacht en 3,0 miljoen euro op de bijdragen aan gemeenten in het kader van de Wet versterking regie volkshuisvesting.

Tegenvallers

Regeling FLO/VUT

De nabetalingen voor de regeling Functioneel leeftijdsontslag/Vervroegde uittreding (FLO/VUT) vallen hoger uit door de onverwachte uittreding van ambulancepersoneel. Om aan de nabetalingsverplichtingen te kunnen voldoen wordt het budget incidenteel opgehoogd met 13,4 miljoen euro in 2025 en 7,8 miljoen euro in 2026.

Overige tegenvallers

De overige tegenvallers tellen op tot 4,3 miljoen euro, waarvan onder andere 2,0 miljoen euro op uitgaven voor inzet van de Landsadvocaat en 1,2 miljoen euro door een vertraging van het digitaliseringsproject VITA waardoor reeds ingeboekte besparingen niet worden behaald.

Intensiveringen
AZWA: Aanpak zorgfraude
Er wordt extra budget beschikbaar gesteld voor afspraken in het AZWA gericht op het voorkomen, stoppen en bestraffen van zorgfraude (50,0 miljoen euro structureel). Hiermee wordt onder andere geïnvesteerd in substantiële capaciteit voor extern toezicht, uitvoering en opsporing.

AZWA: Gordelroosvaccinatie
Op grond van het AZWA wordt er 2,0 miljoen euro in 2026, 47,0 miljoen euro in 2027 t/m 2029, 53,0 miljoen euro in 2030 t/m 2039 en vanaf 2040 structureel 39,0 miljoen euro per jaar gereserveerd voor het vaccinatieprogramma tegen Gordelroos.

AZWA: Opleiden
Op grond van het AZWA wordt structureel 185,0 miljoen euro gereserveerd voor opleiden zorg en welzijnsbreed, waarvan het merendeel wordt besteed buiten het ziekenhuis.

AZWA: Overige intensiveringen
In het AZWA zijn diverse overige intensiveringen afgesproken, dit betreft onder andere:
- Binnen het al bestaande bevolkingsonderzoek borstkanker wordt additionele MRI-screening mogelijk gemaakt voor de ongeveer 160.000 vrouwen met zeer dicht borstweefsel (16,6 miljoen euro structureel).
- Daarnaast gaat binnen het al bestaande bevolkingsonderzoek borstkanker gebruik worden gemaakt van kunstmatige intelligentie om de beoordeling van mammografiebeelden te verbeteren en efficiënter te maken (5,0 miljoen euro structureel).
- Richtlijnen voor zorgprofessionals worden geactualiseerd zodat ze bijdragen aan de transitiedoelen van het AZWA, waaronder het leveren van toegankelijke en passende zorg (10,0 miljoen euro structureel).
- De bestaande aanvullende seksuele gezondheidszorg wordt geïntensiveerd, zodat soa-transmissieketens worden doorbroken en soa's (waaronder hiv) zoveel mogelijk worden voorkomen (7,0 miljoen euro structureel).

AZWA: Sociaal domein basisfunctionaliteiten
Op grond van het AZWA worden middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten voor basisfunctionaliteiten ter versterking van de samenwerking tussen partijen op het snijvlak van (eerstelijns)zorgdomein en het sociaal domein. Voor een aantal basisfunctionaliteiten is afgesproken deze structureel beschikbaar te stellen (133,0 miljoen euro in 2030 oplopend naar 173,0 miljoen euro structureel vanaf 2031). Voor een ander deel zijn deze incidenteel beschikbaar gesteld, gekoppeld aan een ontwikkelagenda (cumulatief 394,0 miljoen euro binnen de meerjarenperiode). Bij voldoende bewijslast voor een besparing in het (eerstelijns)zorgdomein en een kabinetsbesluit kunnen per maatregel middelen ook structureel beschikbaar worden gesteld.

AZWA: Sociaal domein basisinfrastructuur
Op grond van het AZWA worden middelen aan gemeenten beschikbaar gesteld voor een basisinfrastructuur in de regio, ter inbedding van de afgesproken basisfunctionaliteiten op het snijvlak van (eerstelijns)zorg en het sociaal domein (173,0 miljoen euro in 2030 oplopend naar 198,0 miljoen euro structureel vanaf 2031).

HLO: Bijdrage envelop ouderenzorg
Ter dekking van intensiveringen in de Wlz afgesproken in het HLO worden er middelen overgeheveld vanuit de envelop investeren in betere ouderenzorg op de Aanvullende Post (39,0 miljoen euro in 2026). Dit betreft de overheveling vanaf de Aanvullende Post naar de VWS begroting.

HLO: investeren in beweging naar de voorkant
Als onderdeel van het HLO, komt een financiële impuls beschikbaar voor het structureel versterken van de 'beweging naar de voorkant' (34,0 miljoen euro in 2026 en 50,0 miljoen euro structureel vanaf 2027). Het gaat dan bijvoorbeeld om een gelijkgericht ondersteuningsaanbod voor mantelzorgers, respijtzorg en reablement.

HLO: uitvoeringskosten
Voor de uitvoeringskosten van het HLO is een bedrag gereserveerd van 5,0 miljoen euro in 2026 en 10,0 miljoen euro structureel vanaf 2027.

Overhevelingen Aanvullende Post
Er vinden enkele overhevelingen plaats vanaf de Aanvullende Post naar de VWS-begroting. Dit betreft onder andere cumulatief 14,3 miljoen euro in 2026 en 2027 vanuit de middelen voor gegevensuitwisseling voor Nictiz en 1,3 miljoen euro in 2028 vanuit de middelen voor passende zorg voor commissies ter beoordeling van geneesmiddelen.

Weerbare zorg
Resterende niet-juridisch verplichte middelen van het voormalige programma Pandemische Paraatheid worden eerst kasgeschoven naar 2028 en daarna ingezet voor enkele programma's gerelateerd aan Weerbare zorg. Dit betreft de intensivering van 2,4 miljoen euro in 2027 en 33,3 miljoen euro in 2028.

Overige intensiveringen
Er zijn diverse overige intensiveringen. Dit betreft onder andere intensiveringen van structureel 8,3 miljoen euro voor de implementatie van twee Europese richtlijnen (Invoering van de Europese gehandicaptenkaart en de richtlijn Geweld tegen vrouwen), een intensivering van 1,6 miljoen euro in 2025 en 3,7 miljoen in euro in 2027 voor de aanschaf en distributie van jodiumtabletten en een intensivering van incidenteel 3,0 miljoen euro in 2026 op de aanvullende seksuele gezondheidszorgregeling van de GGD-en.

Ombuigingen
AZWA: SPUK IZA
De middelen die op grond van het Integraal Zorgakkoord (IZA) tot en met 2026 via de Specifieke uitkering IZA-doelen (SPUK IZA) aan gemeenten beschikbaar worden gesteld, worden met ingang van 2027 ingezet voor de bekostiging van afspraken in het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA), zoals basisinfrastructuur en basisfunctionaliteiten in het sociaal domein (-135,0 miljoen euro structureel).

AZWA: Stagefonds
Het Stagefonds wordt stopgezet na het collegejaar 2026-2027. Het resterend budget wordt ingezet voor de AZWA-afspraken, zoals bekostiging van opleiden buiten het ziekenhuis (-78,0 miljoen euro structureel).

HLO: Bijdrage envelop ouderenzorg
Ter dekking van intensiveringen in de Wlz afgesproken in het Hoofdlijnenakkoord Ouderenzorg (HLO) worden er middelen overgeheveld vanuit de envelop investeren in betere ouderenzorg op de Aanvullende Post (-39,0 miljoen euro in 2026). Dit betreft de extensivering van de overgehevelde middelen ter dekking van de intensiveringen in het HLO.

Intergenerationeel wonen
De subsidieregeling intergenerationeel wonen wordt gedeeltelijk afgebouwd (-8,0 miljoen euro structureel).

Weerbare zorg
Resterende niet-juridisch verplichte middelen van het voormalige programma Pandemische Paraatheid worden eerst kasgeschoven naar 2028 en daar ingezet voor enkele programma's gerelateerd aan weerbare zorg. Dit betreft de extensivering van – 25,3 miljoen euro in 2028.

Overige ombuigingen
Er zijn diverse overige incidentele ombuigingen. Dit betreft onder andere de boeking van vier amendementen op de 1e suppletoire begroting van VWS, waaronder het amendement Van Kent en Lahlah waarmee – 2,5 miljoen euro in 2026 wordt gekort op het budget voor externe inhuur. Ook wordt er – 2,0 miljoen euro geëxtensiveerd in 2026 op de opleidingsplaatsen voor forensisch artsen en – 1,0 miljoen euro in 2026 op de campagne voor condoomgebruik.

Kasschuiven
Pallas
De uitgaven voor Pallas worden in een ander kasritme geplaatst om aan te sluiten bij de kapitaalbehoefte van het project.

LPO tranche 2025
Middels deze kasschuif wordt de resterende LPO van tranche 2025 uit het voorjaar in het juiste ritme gezet.

Groninger zorgakkoord
De middelen voor zorgvastgoed in Groningen worden in een kasritme geplaatst op basis van actuele verwachtingen over de aanvragen en uitvoering van activiteiten. Dit leidt tot een kasschuif van 50,0 miljoen euro vanuit 2025 naar 2027 en 2028.

Zorggeschikte woningen
De bevoorschotting van de subsidieregeling zorggeschikte woningen vindt pas plaats nadat de omgevingsvergunning definitief is geworden. Dit maakt dat er een grote tijdsspanne kan zitten tussen de aanvraag van de subsidie en de uitbetaling daarvan. Middels deze kasschuif wordt het beschikbare budget voor zorggeschikte woningen in het verwachte uitgavenritme gezet. De kasschuif wordt in twee delen verwerkt. Dit deel van de kasschuif is aanvullend verwerkt, bovenop de kasschuif van dit budget die meeloopt in het financieel beeld van het AZWA.

Gegevensuitwisseling
De aanpak voor verbetering van gegevensuitwisseling in de zorg loopt op enkele onderdelen vertraging op. Het gaat met name om programma's voor generieke functies, de Persoonlijke Gezondheidsomgeving (PGO), en het landelijk dekkend netwerk. Om deze programma's in latere jaren uit te voeren wordt 96,3 miljoen euro uit 2025 verplaatst naar een nieuw kasritme.

AZWA: Stagefonds
Middels deze kasschuif wordt het beschikbaar budget uit de afbouw van het Stagefonds in het verwachte uitgavenritme gezet voor de inzet voor afspraken in het AZWA.

AZWA: Zorggeschikte woningen
De bevoorschotting van de subsidieregeling zorggeschikte woningen vindt pas plaats nadat de omgevingsvergunning definitief is geworden. Dit maakt dat er een grote tijdsspanne kan zitten tussen de aanvraag van de subsidie en de uitbetaling daarvan. Middels deze kasschuif wordt het beschikbare budget voor zorggeschikte woningen in het verwachte uitgavenritme gezet. De kasschuif wordt in twee delen verwerkt. Dit deel van de kasschuif Zorggeschikte woningen loopt mee in het financieel beeld van het AZWA.

Overige kasschuiven
Er zijn diverse overige kasschuiven op de VWS begroting. Dit betreft onder andere een kasschuif van 27,1 miljoen euro uit latere jaren naar 2026 en 2027 om in deze jaren opbouw van een noodvoorraad kritieke geneesmiddelen te financieren uit structureel budget voor beschikbaarheid van geneesmiddelen, een kasschuif om de beschikbare middelen voor de transformatie open residentiële jeugdzorg in het verwachte uitgavenritme te zetten (-16,4 miljoen euro uit 2025 naar 2026 en 2027) en een kasschuif van niet-juridisch verplichte middelen van het voormalige programma Pandemische Paraatheid (16,0 miljoen euro uit 2026 naar 2028).

Overboekingen met andere begrotingen
Correctieboeking kinderopvang pleegouders
Bij Voorjaarsnota 2025 zijn er middelen overgeheveld naar het gemeentefonds ten behoeve van de kosten die pleegouders maken voor de kinderopvang van pleegkinderen. Inmiddels is besloten deze middelen niet via het gemeentefonds, maar via de VWS-begroting beschikbaar te stellen. Dit betreft een correctieboeking naar de VWS-begroting voor de jaren 2025 tot en met 2027 van 10,7 miljoen euro per jaar en 0,6 miljoen euro per jaar structureel vanaf 2028.

Correctieboeking hervormingsagenda
Bij het overboeken van de resterende middelen voor de Hervormingsagenda Jeugd naar het Gemeentefonds zijn per abuis de investeringsmiddelen en het uitvoeringsbudget Hervormingsagenda ook overgeboekt. Middels deze correctieboeking worden de middelen, conform bestuurlijke afspraken, overgeheveld naar de VWS-begroting. Het bedrag varieert van € 23,0 miljoen euro in 2026 tot € 22,0 miljoen euro structureel.

NGF project DUTCH
Het project DUTCH krijgt 34,0 miljoen euro toegekend van de voorwaardelijk beschikbare middelen uit het Nationaal Groeifonds (NGF). Dit is overgeheveld naar de VWS-begroting.

Wet integrale suïcidepreventie
Er wordt vanaf 2026 structureel 10,0 miljoen euro naar het gemeentefonds overgemaakt voor de uitvoering van de wet integrale suïcidepreventie.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Er zijn diverse overige overboekingen met andere begrotingen optellend tot 25,7 miljoen euro van andere begrotingen naar de VWS begroting in 2026 en – 5,8 miljoen euro structureel van de VWS begroting naar andere begrotingen. Dit betreft onder andere een overheveling van 14,4 miljoen

euro in 2026 van de EZ begroting naar de VWS begroting voor de ontwikkeling van een nieuwe datafaciliteit door het RIVM, een overheveling van IZA transformatiemiddelen uit het premiegefinancierd kader zorg naar de VWS begroting van cumulatief 18,0 miljoen euro en een overheveling van incidenteel – 13,3 miljoen euro in 2026 naar het gemeentefonds voor de decentrale uitkering voor de regeling heroïnebehandeling.

Technisch
Behoud middelen Backpay regeling
In de Voorjaarsnota 2025 is een eenmalige reservering van 50,0 miljoen euro getroffen ten behoeve van de backpay voor weduwen van voormalig KNIL-militairen en ambtenaren in Nederlands-Indië. Met deze mutatie wordt gewaarborgd dat deze middelen behouden blijven, aangezien het niet haalbaar is om de regeling in 2025 al op te zetten.

Overig technisch
Dit betreft de overige technische mutaties binnen de begroting van VWS. De hogere uitgaven vallen weg tegen de hogere ontvangsten. De overige technische mutaties zijn daarmee per saldo nul.

Niet-kaderrelevant
BIKK Wlz
De Bijdrage in de kosten van kortingen (BIKK) is bijgesteld op basis van de meest recente raming van het CPB.

Rijksbijdrage Wlz
De Rijksbijdrage Wlz is bijgesteld op basis van de meest recente raming van het CPB.

Zorgtoeslag
De Zorgtoeslag is bijgesteld op basis van de meest recente raming van het CPB.

Oplossing keteneffecten bij nabetalingen
Nabetalingen over uitkeringen kunnen leiden tot een piekinkomen in het jaar van de nabetaling. Dit piekinkomen kan zorgen voor lagere inkomensafhankelijke inkomensondersteuning en (hogere) terugvorderingen. Om deze ongewenste keteneffecten te verhelpen, worden nabetalingen vanaf 2028 niet langer meegenomen in het toetsingsinkomen. Dit zorgt voor hogere uitkeringslasten. Deze mutatie betreft de effecten op de Zorgtoeslag.

Rijksbijdrage 18-
De Rijksbijdrage 18- is bijgesteld op basis van de meest recente raming van het CPB.

Overig niet-kaderrelevant
De Rijksbijdragen zijn verplaatst van de artikelen 2 en 3 naar artikel 8 zodat alle niet-kader relevante rijksbijdragen op één begrotingsartikel staan. Daarnaast is er een herschikking geweest van de Oekraïne budgetten. Dit betreft beide budgetneutrale mutaties binnen de VWS-begroting.

Ontvangsten
Technisch
Dit betreft de overige technische mutaties binnen de begroting van VWS. De hogere uitgaven vallen weg tegen de hogere ontvangsten. De overige technische mutaties zijn daarmee per saldo nul.

Niet-kaderrelevant
Zorgtoeslag
De Zorgtoeslag is bijgesteld op basis van de meest recente raming van het CPB.

ZORG: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025 *** CONCEPT ***	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**106.164**	**111.806**	**119.098**	**125.357**	**132.343**	**140.073**
Meevallers	*– 1.770*	*– 93*	*– 256*	*– 252*	*– 268*	*– 334*
Voorwaardelijke toelating	– 8					
Actualisatie Wlz buiten kader	– 57	– 10	– 10	– 10	– 10	– 10
Actualisatie Wlz-kader	– 711	– 83	– 106	– 102	– 119	– 184
Actualisatie Zvw	– 994					
AZWA: Actualisatie wijkverpleging			– 140	– 140	– 140	– 140
Intensiveringen	*7*	*657*	*1.092*	*1.269*	*487*	*451*
AZWA: Overheveling AP transformatiemiddelen			314	628		
AZWA: overige intensiveringen			150	150	105	105
HLO: Overheveling AP envelop ouderenzorg		242	229	148	41	
HLO: overige intensiveringen			60	60	60	50
HLO: verzachting tariefmaatregelen		242	243	242	245	264
Overige overhevelingen AP envelop ouderenzorg			69	8	8	8
Wlz behandeling		88				
Wlz meerjarig contracteren (motie Dobbe/Westerveld)		65				
Overige intensiveringen	7	20	27	33	29	24
Ombuigingen	*– 3*	*– 459*	*– 1.106*	*– 1.227*	*– 867*	*– 846*
AZWA: dekking vanuit remgeld eigen risico			– 583	– 601	– 230	– 230
AZWA: overige dekking		– 125	– 119	– 205	– 221	– 191
HLO: bijdrage vanuit envelop ouderenzorg		– 242	– 229	– 148	– 41	
HLO: overige dekking			– 143	– 230	– 348	– 402
Overige inzet envelop ouderenzorg		– 65	– 4	– 8	– 8	– 8
Overige ombuigingen	– 3	– 27	– 28	– 36	– 20	– 16
Kasschuiven	*33*	*123*	*– 143*	*– 108*	*94*	
AZWA: Transformatiemiddelen		103	– 78	– 116	91	
Kasschuif envelop ouderenzorg (motie Dobbe/Westerveld)		65	– 65			
Overige kasschuiven	33	– 45	1	8	3	
Overboekingen met andere begrotingen	*– 5*	*– 42*	*– 30*	*– 29*	*– 29*	*– 29*
Overboekingen naar Gemeentefonds		– 27	– 27	– 27	– 27	– 27
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 5	– 15	– 3	– 2	– 2	– 2
Kadercorrecties	*0*	*– 287*	*– 429*	*– 501*	*– 1.247*	*– 2.334*
Actualisatie Zvw	0	– 139	– 139	– 139	– 139	– 139
Actualisatie loon- en prijsbijstelling o.b.v. MEV		– 54	– 165	– 174	– 196	– 189
Verwerking MLT 2027-2030		– 94	– 124	– 188	– 913	– 2.007
Technisch	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	**104.424**	**111.706**	**118.227**	**124.509**	**130.512**	**136.980**

ZORG: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2025 *** CONCEPT ***	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**5.935**	**6.193**	**4.454**	**4.608**	**4.748**	**4.940**
Meevallers	*20*	*21*	*21*	*19*	*17*	*15*
Actualisatie eigen bijdrage Wlz	20	21	21	19	17	15
Intensiveringen			*– 9*	*– 18*	*– 26*	*– 30*
HLO: Derving eigen bijdrage Wlz			– 9	– 16	– 24	– 28
Oplossing keteneffecten bij nabetalingen				– 2	– 2	– 2
Kadercorrecties	*0*	*– 11*	*– 10*	*– 7*	*– 7*	*– 8*
Verwerking MLT 2027-2030	0	2	– 2	2	1	0
Doorwerking Zvw-uitgaven op eigen risico		– 13	– 9	– 9	– 8	– 8
Stand Miljoenennota	**5.955**	**6.203**	**4.455**	**4.602**	**4.732**	**4.917**

Uitgaven

Meevallers

Voorwaardelijke toelating

De verwachte uitgaven aan de regeling Voorwaardelijke toelating worden bijgesteld (-8 miljoen euro) omdat het geneesmiddel Nusinersen in 2025 niet instroomt in de regeling.

Actualisatie Wlz buiten kader

De geraamde uitgaven voor onderdelen van de Wlz die buiten het Wlz-kader vallen, zijn geactualiseerd op basis van recente gegevens van het Zorginstituut en de NZa (-10 miljoen euro structureel).

Actualisatie Wlz-kader

Het kader van de Wet langdurige zorg (Wlz) is geactualiseerd op basis van de julibrief van de NZa. Deze bijstellingen resulteren in een totale meevaller van incidenteel 711 miljoen euro en structureel 184 miljoen euro.

Actualisatie Zvw

De geraamde uitgaven binnen de Zorgverzekeringswet (Zvw) zijn geactualiseerd op basis van de meest recente uitvoeringsinformatie van het Zorginstituut en de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa). Deze bijstellingen resulteren in een totale meevaller van 994 miljoen euro in 2025. In de akkoordsectoren vonden onderschrijdingen plaats in de wijkverpleging (-407 miljoen euro), de medisch-specialistische zorg (-206 miljoen euro), de huisartsenzorg (-126 miljoen euro) en de multidisciplinaire zorgverlening (-40 miljoen euro) en was er een overschrijding in de GGZ (84 miljoen euro). De niet-akkoordsectoren lieten een per saldo meevaller zien van 300 miljoen euro, met als grootste bijstellingen de grensoverschrijdende zorg (-74 miljoen euro), de tandheelkundige zorg (-51 miljoen euro) en de apotheekzorg (-47 miljoen euro).

AZWA: actualisatie wijkverpleging

In het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) is afgesproken vanaf 2027 140 miljoen euro onderschrijding in de wijkverpleging structureel te verwerken.

Intensiveringen
AZWA: Overheveling AP transformatiemiddelen
De transformatiemiddelen in 2027 en 2028 zijn met de begroting 2025 tijdelijk op de Aanvullende Post geplaatst. Op basis van het onderhandelaarsakkoord AZWA komen deze middelen weer beschikbaar op de VWS-begroting (942 miljoen euro).

AZWA: overige intensiveringen
In het AZWA is afgesproken om structureel 70 miljoen euro beschikbaar te stellen voor regionale eerstelijnssamenwerkingsverbanden (RESV's). Ook blijven er voor IC-opschaling middelen beschikbaar die buiten het MSZ-kader gereserveerd worden (structureel 35 miljoen euro). Daarnaast is voor medische preventie in de jaren 2027 en 2028 45 miljoen euro per jaar gereserveerd voor de ontwikkelagenda met medische preventiemaatregelen.

HLO: Overheveling AP envelop ouderenzorg
Ter behoeve van het HLO wordt er in totaal 660 miljoen euro overgeheveld vanuit de envelop ouderenzorg op de Aanvullende Post.

HLO: overige intensiveringen
Vanuit het HLO wordt een bedrag van 50 miljoen euro structureel beschikbaar gesteld als dekking voor de afspraken die binnen het AZWA worden gemaakt over opleiden buiten het ziekenhuis. In de periode 2027-2029 komt daarnaast een bedrag van 40 miljoen euro per jaar beschikbaar voor regiobudgetten HLO. Zorgkantoren zetten deze in om de brede transformatie die wordt voorzien in het kader van HLO te ondersteunen.

HLO: Verzachting tariefmaatregelen
De tariefmaatregelen in de Wlz worden verzacht met bedragen tussen de 242 miljoen euro en 264 miljoen euro in de periode 2026-2030 en met 250 miljoen euro structureel vanaf 2031, zoals afgesproken in het HLO.

Wlz behandeling
De voorhang van de tariefmaatregel Wlz-behandeling (gehandicaptenzorg) is controversieel verklaard. De tariefkorting kan daarom in 2026 geen doorgang vinden. Dit leidt tot een besparingsverlies van 88 miljoen euro in 2026.

Wlz meerjarig contracteren (motie Dobbe/Westerveld)
De aangenomen motie Dobbe en Westerveld vraagt om het incidenteel terugdraaien van de tariefmaatregel meerjarig contracteren in de gehandicaptenzorg (ghz) en de langdurige ggz (ggz-w). Het terugdraaien van de tariefmaatregel kost 65 miljoen euro in 2026.

Overige intensiveringen
Voor het opnemen van twee doelgroepen in de aanspraak op gespecialiseerde langdurige zorg (traject «laag volume hoog complex» (LVHC)) wordt 11 miljoen euro structureel beschikbaar gesteld. Ook wordt er structureel 12 miljoen euro extra beschikbaar gesteld voor vrouwenopvang en incidenteel 6,8 miljoen euro in 2025 voor Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen (ADL).

Ombuigingen
AZWA: dekking vanuit remgeld eigen risico
Op grond van het AZWA wordt structureel 230 miljoen euro van het eigen risico remgeldeffect ingezet voor investeringen in het sociaal domein, medische preventie en opleiden. Incidenteel wordt er in zowel 2027 als 2028 400 miljoen euro van het remgeld ingezet voor de doorbraakmiddelen. Deze worden op de Aanvullende Post geplaatst.

AZWA: overige dekking
De AZWA-afspraken worden beleidsmatig gedekt vanuit verschillende bronnen. Zo zijn afspraken gemaakt over de groeipaden van de betreffende sectoren in combinatie met het inzetten van de resterende gereserveerde groeiruimte (structureel € 105 miljoen) om de afspraken uit het AZWA te financieren. Ook worden er middelen vanuit het Hoodlijnenakkoord Ouderenzorg (HLO) beschikbaar gesteld voor de AZWA-afspraken over opleiden buiten het ziekenhuis (structureel 50 miljoen euro), worden de resterende middelen voor Meer tijd voor de Patiënt (31 miljoen euro structureel) ingezet en wordt er structureel 5 miljoen euro overgeheveld naar de VWS-begroting om AI in te zetten bij bevolkingsonderzoeken naar borstkanker. Daarnaast wordt een deel van de AZWA-afspraken incidenteel gefinancierd vanuit de Integraal Zorgakkoord (IZA)-transformatiemiddelen (346 miljoen euro).

HLO: bijdrage vanuit envelop ouderenzorg
Ter dekking van intensiveringen in het HLO wordt er in totaal 660 miljoen euro overgeheveld vanuit de envelop investeren in betere ouderenzorg op de Aanvullende Post.

HLO: overige dekking
In het HLO is afgesproken dat 'thuis als het kan' en 'zorg op maat' het uitgangpunt worden bij Wlz-ouderenzorg. Dat geldt, vooruitlopend op de wetswijziging per 2028, ook voor de zorginkoop in 2027. Dit levert een besparing op die oploopt van 129 miljoen euro in 2027 tot 388 miljoen euro structureel vanaf 2030. Rekening houdend met lagere eigen bijdragen gaat het netto om 120 miljoen euro in 2027, oplopend tot 360 miljoen euro in 2030. Daarnaast worden de tijdelijke transitiemiddelen (14 miljoen euro per jaar in de periode 2027-2030) voor de versnelde opschaling van digitale zorg in de Wlz ingezet ter verzachting van de tariefmaatregelen in de Wlz.

Overige inzet envelop ouderenzorg
Er wordt 65 miljoen euro uit de envelop ouderenzorg op de Aanvullende Post ingezet voor het uitvoeren van de motie Dobbe Westerveld. Daarnaast wordt er structureel 8 miljoen euro uit dezelfde envelop ingezet voor het toevoegen van twee doelgroepen in de aanspraak op gespecialiseerde langdurige zorg (traject «laag volume hoog complex» (LVHC).

Overige ombuigingen
Dit betreft diverse kleinere extensiveringen ter dekking van intensiveringen op de begroting van VWS. Er wordt onder andere een deel van de resterende middelen voor pandemische paraatheid in de Zvw (cumulatief 30,8 miljoen euro) ingezet ter dekking voor weerbare zorg.

Kasschuiven
AZWA: transformatiemiddelen
Om de afspraken uit het AZWA mogelijk te maken zijn de transformatiemiddelen in een passend ritme gezet.

Kasschuif envelop ouderenzorg
De middelen uit de envelop ouderenzorg zijn pas vanaf 2027 beschikbaar. De motie Dobbe Westerveld vraagt om het incidenteel terugdraaien van een tariefmaatregel in 2026. Om uitvoering te kunnen geven aan de motie heeft er een kasschuif van 65 miljoen euro van 2027 naar 2026 plaatsgevonden.

Overige kasschuiven
Binnen de nog beschikbare middelen voor pandemische paraatheid wordt er vanuit 2026 8,4 miljoen euro kasgeschoven naar 2028 en 3,4 miljoen euro naar 2029. Daarnaast vindt er een schuif plaats van 0,5 miljoen vanuit 2025 naar 2027 vanwege het uitstel van de pilot antimicrobiële resistentie (AMR).

Overboekingen met andere begrotingen
Overboekingen naar Gemeentefonds
De volumegroei voor beschermd wonen (14,9 miljoen euro structureel) en de middelen voor vrouwenopvang (12 miljoen euro structureel) worden overgeheveld naar het Gemeentefonds.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Er vinden meerdere overhevelingen plaats vanuit de premiegefinancierde middelen naar de begrotingsgefinancierde middelen.

Kadercorrecties
Actualisatie Zvw
De geraamde uitgaven binnen de Zorgverzekeringswet (Zvw) zijn geactualiseerd op basis van de meest recente informatie van het Zorginstituut en de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa). Dit betreft de meerjarige bijstellingen voor de niet-akkoord sectoren vanaf 2026 (-139 miljoen euro structureel). Conform de begrotingsregels wordt deze budgettaire ruimte binnen de Zvw ingezet voor lastenverlichting. Hiervoor wordt het uitgavenkader gecorrigeerd.

Actualisatie loon- en prijsbijstelling o.b.v. MEV
De raming van de loon-en prijsontwikkeling in de zorg (Zvw, Wlz en de Wmo) is aangepast op basis van actuele macro-economische inzichten van de Macro Economische Verkenning 2026 (MEV). Daarnaast is de jaarlijkse technische aanpassing van de grondslag verwerkt. De grondslag is verlegd naar de stand van de ontwerpbegroting 2026.

Verwerking MLT 2027-2030
De ramingen voor loon-, prijs- en volumeontwikkelingen zijn vanaf 2025 geactualiseerd op basis van de recente middellange-termijnverkenning (MLT) 2027-2030 van het CPB.

Technisch
Technisch
Er zijn enkele budgetneutrale schuiven verwerkt binnen de premiegefinancierde middelen.

Ontvangsten
Meevallers
Actualisatie eigen bijdrage Wlz
De geraamde ontvangsten voor de eigen bijdrage Wlz zijn geactualiseerd op basis van recente gegevens van het Zorginstituut. De ontvangsten vallen 15 miljoen euro structureel hoger uit.

Intensiveringen
HLO: Derving eigen bijdrage
Als gevolg van de maatregel vereenvoudiging van leveringsvormen voor zorg thuis uit het HLO wordt de raming van de eigen bijdrage in de Wlz met structureel 28 miljoen euro verlaagd.

Oplossing keteneffecten bij nabetalingen
Nabetalingen over uitkeringen kunnen leiden tot een piekinkomen in het jaar van de nabetaling. Dit piekinkomen kan zorgen voor lagere inkomensafhankelijke inkomensondersteuning en (hogere) terugvorderingen. Om deze ongewenste keteneffecten te verhelpen, worden nabetalingen vanaf 2028 niet langer meegenomen in het toetsingsinkomen. Dit zorgt voor hogere uitkeringslasten. Deze mutatie van structureel – 2 miljoen euro betreft de effecten op de eigen bijdrage Wlz.

Kadercorrecties
Verwerking MLT 2027-2030
De raming van het eigen risico Zvw en de eigen bijdragen Wlz is aangepast op basis van de technische verwerking van de middellange termijnverkenning (MLT) 2027-2030 van het CPB.

Doorwerking Zvw-uitgaven op eigen risico
De raming voor het eigen risico is geactualiseerd op basis van de actualisatie van de Zvw-uitgaven.

Gemeentefonds en Provinciefonds (inclusief accres)

Gemeentefonds

GEMEENTEFONDS: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**46.256**	**44.842**	**44.265**	**42.784**	**42.673**	**42.560**
Intensiveringen	*728*					
Jeugdzorg	728					
Overboekingen met andere begrotingen	*628*	*2.684*	*1.875*	*1.778*	*1.781*	*1.779*
Ruimte onder plafond BCF	428					
Vervroegde verkiezingen	61					
Implementatie Participatiewet in Balans	36	15	4	1	1	1
Verhoging begeleidingsbudget beschut werk	34	37	39			
Sociale Agenda Groningen	28	62				
Spreidingswet	15					
Correctie kinderopvang pleegouders	– 11	– 11	– 11	– 1	– 1	– 1
Accres tranche 2026		1.858	1.802	1.739	1.737	1.735
Capaciteit medeoverheden voor klimaat- en energiebeleid		666				
Correctie middelen Hervormingsagenda Jeugd		– 23	– 24	– 22	– 22	– 22
Informatiepunten Digitale Overheid		15	15	15	15	15
Regeling heroïnebehandeling		13				
Volume indexatie beschermd wonen		15	15	15	15	15
Vrouwenopvang		12	12	12	12	12
Wet Integrale Suïcidepreventie		10	10	10	10	10
Overige overboekingen met andere begrotingen	35	14	13	9	13	13
Stand Miljoenennota	**47.612**	**47.526**	**46.140**	**44.562**	**44.454**	**44.339**

Uitgaven

Intensiveringen

Jeugdzorg

Naar aanleiding van de eerdere afspraken in het voorjaar met de VNG heeft het kabinet besloten tot compensatie van de incidentele tekorten 2023 en 2024 in de jeugdzorg. Gemeenten ontvangen in totaal 728 miljoen euro van het Rijk die ze kunnen inzetten ter ondersteuning van de transformatie van de jeugdhulp conform de afspraken in de Hervormingsagenda. Het gaat dan om het versterken van de sociale basis en stevige lokale teams, met tevens aandacht voor het verbeteren van kind- en gezinsbescherming en de bredere integrale aanpak sociaal domein.

Overboekingen met andere begrotingen

Ruimte onder plafond BCF

Dit betreft de voorlopige afrekening van de ruimte onder het plafond van het Btw-compensatiefonds (BCF) over 2025. Zie de bijlage Accres Gemeentefonds en Provinciefonds voor meer toelichting op het accres en het BCF.

Vervroegde verkiezingen

Naar het Gemeentefonds wordt 60 miljoen euro overgeheveld van het ministerie van BZK voor de kosten die gemeenten maken voor het organiseren van verkiezingen en daarbovenop 1,1 miljoen euro specifiek naar de gemeente Den Haag voor de kiesgerechtigden die stemmen vanuit het buitenland.

Implementatie Participatiewet in Balans
Voor de implementatie van het wetsvoorstel Participatiewet in balans, worden door gemeenten implementatiekosten gemaakt. Dit wordt toegevoegd aan het Gemeentefonds. Het gaat om een overboeking van 36 miljoen euro in 2025, 15 miljoen euro in 2026 aflopend tot 1 miljoen euro structureel vanaf 2028 van het ministerie van SZW.

Verhoging begeleidingsbudget beschut werk
In de Voorjaarsnota is besloten tot een ophoging van de rijksbijdrage beschut werk aan het Gemeentefonds. Dit vraagt een wetswijziging die waarschijnlijk per 1 januari 2028 inwerking zal treden. Vanaf de inwerkingtreding zullen de extra middelen via het budget voor bijstand en loonkostensubsidies (SPUK) toegekend worden aan gemeenten. Tot die tijd zullen de extra middelen via de rijksbijdrage beschut werk aan gemeenten toegekend worden. Het gaat om een overboeking van 34 miljoen euro in 2025 oplopend tot 39 miljoen euro in 2027 van het ministerie van SZW.

Sociale Agenda Groningen
Vanaf de begroting van het ministerie van BZK worden voor 2025 en 2026 respectievelijk 28 miljoen euro en 62 miljoen euro via het Gemeentefonds overgeheveld naar de gemeente Groningen voor de uitvoering van de Sociale Agenda, aangekondigd in Nij Begun. De Sociale Agenda bestaat uit 16 maatregelen die ten goede komen aan de leefbaarheid, onderwijskwaliteit, armoedebestrijding, gezondheid en arbeidsparticipatie van inwoners. De gemeente Groningen is, zoals afgesproken in een door de regio opgesteld convenant, tot het moment dat er een definitieve uitvoeringsstructuur staat als budgethouder verantwoordelijk voor de verdeling van de middelen die nu worden overgeheveld.

Spreidingswet
Gemeenten hebben met de Spreidingswet een wettelijke taak in de opvang van asielzoekers. Zij krijgen hiervoor compensatie vanuit het Gemeentefonds. Het gaat om een overboeking van het ministerie van AenM van 15 miljoen euro in 2025.

Correctie kinderopvang pleegouders
Dit betreft een overboeking naar het ministerie van VWS voor de jaren 2025 tot en met 2027 van 11 miljoen euro per jaar en 1 miljoen euro per jaar structureel vanaf 2028. Het gaat om een correctieboeking voor middelen voor het vergoeden van kinderopvangkosten en bijzondere kosten pleegouders. Deze middelen blijven beschikbaar voor kinderopvang pleegouders, maar deze middelen worden in plaats van via gemeenten via VWS ingezet.

Accres tranche 2026
Op basis van de geactualiseerde bbp-cijfers wordt de accrestranche 2026 overgeheveld naar het gemeentefonds. Dit betreft het volumedeel en het prijsdeel.

Capaciteit medeoverheden voor klimaat- en energiebeleid
Met de regeling Capaciteit Decentrale Overheden voor Klimaat- en Energiebeleid (CDOKE) kunnen provincies bemensing en capaciteit bekostigen voor de uitvoering van klimaat- en energiebeleid. Het gaat om een overboeking van 666 miljoen euro in 2026 van het ministerie van KGG. Deze overboeking is het gevolg van de omzetting van een specifieke uitkering naar een decentralisatie-uitkering. De CDOKE-middelen zijn ook beschikbaar na 2026, maar de uitkeringsvorm na 2026 is nog niet bepaald.

Correctie middelen Hervormingsagenda Jeugd
Dit betreft een overboeking van 23 miljoen euro en 24 miljoen euro in 2026 en 2027 en 22 miljoen euro structureel vanaf 2028 naar het ministerie van VWS. Dit betreft een correctieboeking van nog niet ontvangen investeringsmiddelen en uitvoeringsbudget Hervormingsagenda Jeugd, zoals afgesproken in bestuurlijke afspraken.

Informatiepunten Digitale Overheid (IDO)
Dit betreft een overboeking van het ministerie van BZK van 15 miljoen euro vanaf 2026. Het gaat om een bijdrage voor gemeenten voor het inrichten van laagdrempelige IDO dienstverlening. Deze overboeking is het gevolg van de omzetting van een specifieke uitkering naar een decentralisatie-uitkering.

Regeling heroïnebehandeling
Dit zijn middelen voor de uitvoering van heroïnebehandelingen door gemeenten. Het gaat om een overboeking van 13 miljoen euro in 2026 van het ministerie van VWS. Deze overboeking is het gevolg van de omzetting van een specifieke uitkering naar een decentralisatie-uitkering.

Wet Integrale Suïcidepreventie
Dit betreft een overboeking van 10 miljoen euro per jaar structureel vanaf 2026. Het betreft middelen voor gemeenten om te komen tot een aanpak voor suïcidepreventie in het kader van de Wet Integrale Suïcidepreventie.

Volume indexatie beschermd wonen
Dit betreft een bijdrage van VWS voor de volumegroei van de integratie-uitkering beschermd wonen. Het gaat om 15 miljoen euro structureel vanaf 2026.

Vrouwenopvang
Met deze bijdrage van VWS wordt het budget voor de decentralisatie uitkering vrouwenopvang structureel verhoogt met 12 miljoen euro vanaf 2026.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Naast de hiervoor genoemde overboekingen zijn er diverse overboekingen vanuit andere begrotingshoofdstukken naar de begroting van het Gemeentefonds van in totaal 35 miljoen euro in 2025 aflopend tot 13 miljoen euro in 2030 structureel. Dit gaat onder andere om een overboeking van het ministerie van SZW van 9 miljoen euro vanaf 2029 ter versterking van arbeidsmarktregio's, een overboeking van het ministerie van VWS van 7 miljoen euro in 2025 voor de aanpak van dakloze EU burgers en een overboeking van het ministerie van VWS van 5 miljoen euro in 2025 voor de intensivering van wijkgerichte vaccinatieaanpak.

PROVINCIEFONDS: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**3.779**	**3.382**	**3.338**	**3.334**	**3.331**	**3.310**
Intensiveringen		*107*	*132*	*165*	*165*	
Motorrijtuigenbelasting		107	132	165	165	
Overboekingen met andere begrotingen	*200*	*207*	*161*	*161*	*159*	*147*
Ruimte onder plafond BCF	142					
Agrarisch natuur- en landschapsbeheer	22					
Spreidingswet	13					
Landelijke Agenda Wolf	5					
Versterking vergunningverlening maatwerkaanpak	4	10	4	4	4	
Accres tranche 2026		157	155	156	156	147
Capaciteit medeoverheden voor klimaat- en energiebeleid		37				
Overige overboekingen met andere begrotingen	15	3	2	2		
Stand Miljoenennota	**3.979**	**3.697**	**3.631**	**3.660**	**3.655**	**3.458**

Uitgaven

Intensiveringen

Motorrijtuigenbelasting

Dit betreft een overboeking van 107 miljoen euro in 2026 oplopend tot 165 miljoen euro in 2029 in de Aanvullende Post. De gewichtscorrectie in de motorrijtuigenbelasting (MRB) voor volledig elektrische personenauto's is 30% voor de periode 2026 – 2028. Elektrische personenauto's zijn in de regel zwaarder en de gewichtscorrectie zorgt ervoor zodat fossiele en elektrische personenauto's komende jaren gelijk worden belast. In 2029 bedraagt de correctie 25%. De tariefkorting in de motorrijtuigenbelasting werkt ook door in de provinciale opcenten. De provincies zullen voor de lagere inkomsten uit de provinciale opcenten in de periode 2026 – 2029 worden gecompenseerd via het Provinciefonds. Dit gaat om cumulatief 569 miljoen euro tot en met 2029.

Overboekingen met andere begrotingen

Ruimte onder plafond BCF

Dit betreft de voorlopige afrekening van de ruimte onder het plafond van het Btw-compensatiefonds (BCF) over 2025. Zie de bijlage Accres Gemeentefonds en Provinciefonds voor meer toelichting op het accres en het BCF.

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Met deze overboeking van 22 miljoen euro in 2025 wordt een extra financiële impuls aan het Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) gegeven, waarmee het tekort bij uitbetaling voor beheerjaar 2024 wordt gedekt.

Landelijke Agenda Wolf

Deze decentralisatie-uitkering betreft een eerste tranche aan middelen die naar het provinciefonds overgeboekt worden om de uitvoering van de Landelijke Agenda Wolf te ondersteunen. Het gaat om een bedrag van 4,5 miljoen euro in 2025 afkomstig van het ministerie van LVVN.

Spreidingswet
Om de provinciale regietafels (PRT's) te versterken in hun nieuwe taak, ten aanzien van de verdeling van de opvangplekken in het kader van de Spreidingswet, ontvangen de provincies een bijdrage via het Provinciefonds. Het gaat om een overboeking van het ministerie van AenM van 13 miljoen euro in 2025.

Versterking vergunningverlening maatwerkaanpak
Dit betreft een overboeking van 4 miljoen euro in 2025, 10 miljoen euro in 2026 en 4 miljoen euro ieder jaar van 2027 tot en met 2029. Deze dienen te versterking van de uitvoeringscapaciteit voor vergunningverlening door omgevingsdiensten aan de bedrijven die deel zijn van maatwerkaanpak verduurzaming industrie.

Accres tranche 2026
Op basis van de geactualiseerde bbp-cijfers wordt de accrestranche 2026 overgeheveld naar het gemeentefonds. Dit betreft het volumedeel en het prijsdeel.

Capaciteit medeoverheden voor klimaat- en energiebeleid
Met de regeling Capaciteit Decentrale Overheden voor Klimaat- en Energiebeleid (CDOKE) kunnen provincies bemensing en capaciteit bekostigen voor de uitvoering van klimaat- en energiebeleid. Het gaat om een overboeking van 37 miljoen euro in 2026 van het ministerie van KGG. Deze overboeking is het gevolg omzetting van een specifieke uitkering naar een decentralisatie-uitkering. De CDOKE-middelen zijn ook beschikbaar na 2026, maar de uitkeringsvorm na 2026 is nog niet bepaald.

Overige overboekingen met andere begrotingen
Dit betreft het totaal van diverse overboekingen vanuit andere begrotingshoofdstukken naar de begroting van het Provinciefonds van in totaal 15 miljoen euro in 2025 en 2 miljoen euro per jaar van 2026 tot en met 2028. De overboekingen hadden allen een waarde van minder dan 3 miljoen euro per jaar.

Accres Gemeentefonds

ACCRES GEMEENTEFONDS: UITGAVEN						
Accres Gemeentefonds: Uitgaven						
In miljoenen euro	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Stand Voorjaarsnota	**653**	**2.870**	**4.973**	**7.000**	**9.121**	**11.774**
Generaal dossier		*6*	*– 39*	*– 69*	*– 107*	*– 140*
Bijstelling volume accres		6	– 39	– 69	– 107	– 140
Overboekingen met andere begrotingen		*– 1.858*	*– 1.802*	*– 1.739*	*– 1.737*	*– 1.735*
Overboeking tranche 2026		– 1.858	– 1.802	– 1.739	– 1.737	– 1.735
Kadercorrecties		*– 96*	*– 114*	*– 96*	*– 106*	*– 147*
Bijstelling prijs accres		– 96	– 114	– 96	– 106	– 147
Technisch	*– 653*	*– 211*	*– 229*	*– 230*	*– 231*	*– 231*
Bijstelling en afrekening BCF	– 653	– 211	– 229	– 230	– 231	– 231
Stand Miljoenennota	**0**	**711**	**2.790**	**4.867**	**6.941**	**9.521**

Uitgaven

Generaal dossier

Bijstelling volume accres

Het accres is bijgesteld op basis van de bbp-cijfers uit de MEV-ramingen van het CPB. De getoonde bedragen zijn inclusief het accres voor het Btw-compensatiefonds en betreffen het volume deel. Zie bijlage 7: *Accres Gemeentefonds en Provinciefonds* voor meer toelichting op de accresontwikkeling.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking tranche 2026

Op basis van de geactualiseerde bbp-ontwikkeling wordt accrestranche 2026 overgeheveld naar het Gemeentefonds. In het voorjaar wordt de tranche 2026 definitief.

Kadercorrecties

Bijstelling prijs accres

Het accres is bijgesteld op basis van de bbp-cijfers uit de MEV-ramingen van het CPB. De getoonde bedragen zijn inclusief het accres voor het Btw-compensatiefonds en betreffen het prijs deel. Zie bijlage 7: *Accres Gemeentefonds en Provinciefonds* voor meer toelichting op de accresontwikkeling.

Technisch

Bijstelling en afrekening BCF

Het BCF kent jaarlijks een plafond. Wanneer er aan het eind van het jaar minder gedeclareerd is dan het vastgestelde plafond, dan wordt het restant naar rato toegevoegd (dan wel onttrokken in het geval van een overschrijding) aan het provinciefonds en gemeentefonds. Dit betreft de voorlopige afrekening van de ruimte onder het plafond. Tevens is de reservering voor de ramingsbijstelling van het Btw-compensatiefonds gewijzigd op basis van cijfers van de Belastingdienst.

Accres Provinciefonds

ACCRES PROVINCIEFONDS: UITGAVEN						
Accres Provinciefonds: Uitgaven						
In miljoenen euro	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Stand Voorjaarsnota	**122**	**329**	**506**	**692**	**877**	**1.115**
Generaal dossier		*2*	*2*	*4*	*3*	*– 14*
Bijstelling volume accres		2	2	4	3	– 14
Overboekingen met andere begrotingen		*– 157*	*– 155*	*– 156*	*– 156*	*– 147*
Overboeking tranche 2026		– 157	– 155	– 156	– 156	– 147
Kadercorrecties		*– 6*	*– 2*	*6*	*10*	*– 16*
Bijstelling prijs accres		– 6	– 2	6	10	– 16
Technisch	*– 122*	*9*	*3*	*3*	*2*	*2*
Bijstelling en afrekening BCF	– 122	9	3	3	2	2
Stand Miljoenennota	**0**	**178**	**353**	**548**	**736**	**940**

Uitgaven

Generaal dossier

Bijstelling volume accres

Het accres is bijgesteld op basis van de bbp-cijfers uit de MEV-ramingen van het CPB. De getoonde bedragen zijn inclusief het accres voor het Btw-compensatiefonds en betreffen het volume deel. Zie bijlage 7: *Accres Gemeentefonds en Provinciefonds* voor meer toelichting op de accresontwikkeling.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking tranche 2026

Op basis van de geactualiseerde bbp-ontwikkeling wordt accrestranche 2026 overgeheveld naar het Provinciefonds. In het voorjaar wordt de tranche 2026 definitief.

Kadercorrecties

Bijstelling prijs accres

Het accres is bijgesteld op basis van de bbp-cijfers uit de MEV-ramingen van het CPB. De getoonde bedragen zijn inclusief het accres voor het Btw-compensatiefonds en betreffen het prijs deel. Zie bijlage 7: *Accres Gemeentefonds en Provinciefonds* voor meer toelichting op de accresontwikkeling.

Technisch

Bijstelling en afrekening BCF

Het BCF kent jaarlijks een plafond. Wanneer er aan het eind van het jaar minder gedeclareerd is dan het vastgestelde plafond, dan wordt het restant naar rato toegevoegd (dan wel onttrokken in het geval van een overschrijding) aan het provinciefonds en gemeentefonds. Dit betreft de voorlopige afrekening van de ruimte onder het plafond. Tevens is de reservering voor de ramingsbijstelling van het Btw-compensatiefonds gewijzigd op basis van cijfers van de Belastingdienst.

Prijsbijstelling

PRIJSBIJSTELLING: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**0**	**1.471**	**2.801**	**3.853**	**4.928**	**6.423**
Ombuigingen				*– 380*	*– 380*	*– 380*
Inhouden prijsbijstelling tranche 2026				– 380	– 380	– 380
Kadercorrecties	*0*	*– 85*	*– 50*	*– 44*	*– 55*	*– 106*
Stand Miljoenennota	**0**	**1.386**	**2.751**	**3.429**	**4.493**	**5.937**

Uitgaven

Ombuigingen

Inhouden prijsbijstelling tranche 2026

Dit deel van de prijsbijsteling tranche 2026 (circa 30%) wordt vanaf 2028 ingezet ter dekking van rijksbrede problematiek.

Kadercorrecties

De prijsontwikkeling is neerwaarts bijgesteld ten opzichte van de Voorjaarsnota. Deze bijstelling volgt uit de macro-economische prijsontwikkelingen uit de meest recente raming van het Centraal Planbureau. Dit leidt tot lagere verwachte uitgaven voor de prijsbijstelling.

ARBEIDSVOORWAARDEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**0**	**2.765**	**5.961**	**8.959**	**11.678**	**14.701**
Ombuigingen					*– 124*	*– 131*
Inhouden restant ILO tranche 2029					– 124	– 131
Kadercorrecties		*20*	*– 81*	*– 4*	*– 15*	*– 27*
Loonontwikkeling		20	– 81	– 4	– 15	– 27
Stand Miljoenennota	**0**	**2.785**	**5.880**	**8.954**	**11.540**	**14.542**

Uitgaven

Ombuigingen

Inhouden Restant ILO tranche 2029

In de Voorjaarsnota 2025 is een deel van de incidentele loonontwikkeling (ILO) tranche 2029 gekort. Het restant van de tranche 2029 wordt nu ingezet ter dekking van structurele problematiek elders op de Rijksbegroting.

Kadercorrecties

Loonontwikkeling

De loonontwikkeling is bijgesteld ten opzichte van de Voorjaarsnota 2025. Deze bijstelling volgt uit de (concept) Macro Economische Verkenning ((c)MEV) van het Centraal Planbureau voor de ontwikkeling in de lonen en de sociale werkgeverslasten.

Aanvullende Post

AANVULLENDE POST: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Stand Voorjaarsnota	**– 6.650**	**6.865**	**8.585**	**9.551**	**7.023**	**8.272**
Meevallers	*– 45*	*0*				*– 1*
Meevallers	– 45	0				– 1
Ombuigingen			*– 150*	*– 150*	*– 150*	*– 195*
Gedeeltelijke vrijval niet-bestede middelen Envelop ouderenzorg			– 150	– 150	– 150	– 150
Vrijval niet-bestede middelen Werk aan Uitvoering vanaf 2030						– 45
Kasschuiven	*– 147*	*– 4*	*65*	*158*	*– 101*	*– 79*
Kasschuif Lelylijn	– 10	– 6	6	– 7	– 10	– 81
Kasschuif PEGA	– 20	– 1	18	3		
Kasschuif digitale veiligheid	– 78	78				
Kasschuif Envelop ouderenzorg				91	– 91	
Kasschuif reservering uitvoeringskosten kinderopvang		– 35		35		
Overige kasschuiven	– 40	– 40	41	36	0	2
Overboekingen Aanvullende Post	*– 95*	*– 953*	*– 1.654*	*– 2.111*	*– 2.202*	*– 2.166*
PEGA	– 36	– 67	– 82	– 87	– 59	– 22
AZWA: Doorbraakmiddelen			400	400		
AZWA: Transformatiemiddelen			– 314	– 628		
Agrarische sector en Agrarisch Natuurbeheer			– 107	– 468	– 1.528	– 1.690
Compensatie derving MRB provincies		– 107	– 132	– 165	– 165	
Energiefonds 2026		– 60				
Envelop ouderenzorg		– 281	– 294	– 148	– 41	
Funderingsherstel		– 20				
Groningen Huis			– 15	– 15	– 15	
Risicoreservering schade en versterken		– 42	– 32	– 24	– 25	– 22
Stikstof		– 343	– 1.021	– 930	– 326	– 271
Subsidies elektriciteitsnet Aruba en Curaçao						– 116
Overig	– 59	– 33	– 58	– 45	– 43	– 44
Kadercorrecties			*– 3*	*29*	*110*	*133*
Mobiliteitspakket			– 34	– 55		
Wet werkelijk rendement box 3			31	84	110	133
In=uittaakstelling	*1.030*					
Invulling in=uit-taakstelling	1.080					
Amendement Grinwis Tijdelijk Noodfonds Energie	– 50					
Technisch	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
Technisch	0	0	0	0	0	0
Niet-kaderrelevant		*– 8.150*	*– 1.637*	*– 1.021*		
Affinanciering begrotingsgefinancierde militaire pensioenen		– 8.150				
Overheveling opvang ontheemden uit Oekraïne			– 1.637	– 1.021		
Stand Miljoenennota	**– 5.907**	**– 2.243**	**5.206**	**6.456**	**4.680**	**5.964**

Uitgaven
Meevallers
Meevallers
Dit betreft onder andere onderuitputting op de middelen voor het klimaatakkoorden (20 miljoen euro) en huisvesting van de Algemene Rekenkamer (circa 7 miljoen euro). Deze middelen zijn niet meer nodig en vallen daarom vrij.

Ombuigingen
Gedeeltelijke vrijval niet-bestede middelen Envelop ouderenzorg
In het Hoofdlijnenakkoord is vanaf 2027 structureel 600 miljoen euro gereserveerd in de envelop ouderenzorg. De beoogde investeringen zijn niet gespecificeerd. Een deel van de envelop wordt ingezet voor de afspraken in het Hoofdlijnenakkoord ouderenzorg (HLO). Een deel van de envelop ouderenzorg wordt ingezet ter dekking van structurele problematiek. De overige middelen op de Aanvullende Post blijven bestemd voor ouderenzorg (zorggeschikte woning met ontmoeting en verbinding).

Vrijval niet-bestede middelen Werk aan Uitvoering vanaf 2030
De Werk aan Uitvoering (WaU)-middelen zijn afkomstig van Kabinet Rutte-III en zijn bedoeld voor verbetering publieke dienstverlening (o.a. ICT en verbetering uitvoeringsorganisaties). Voor dit programma resteren middelen op de Aanvullende Post, die onderverdeeld zijn over verschillende departementen maar nog niet zijn toegekend. Deze middelen worden ingezet ter dekking van structurele problematiek.

Kasschuiven
Kasschuif Lelylijn
Het kabinet heeft in de Voorjaarsnota 2025 besloten om een deel van de gereserveerde middelen voor de Lelylijn in te zetten voor andere doelen (Nedersaksenlijn, Flessenhals Meppel, Sluis Kornwerderzand en de N36). De overgebleven middelen op de Aanvullende Post (656 miljoen euro) zijn in een realistisch ritme gezet.

Kasschuif PEGA
In totaal wordt circa 21 miljoen euro van de middelen die zijn gereserveerd naar aanleiding van de kabinetsreactie op de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen (PEGA) uit 2025 en 2026 naar de jaren 2027 en 2028 geschoven om aan te sluiten bij de verwachte opvragen de komende jaren.

Kasschuif digitale veiligheid
Voor digitale veiligheid komt 78 miljoen euro van de reservering niet meer tot besteding in 2025. Deze middelen worden doorgeschoven naar 2026, omdat de middelen wel behouden dienen te blijven.

Kasschuif Envelop ouderenzorg
Om de afspraken uit het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) mogelijk te maken is een kasschuif over de jaren heen nodig.

Kasschuif reservering uitvoeringskosten kinderopvang
Een deel van de reservering voor de uitvoeringskosten van het nieuwe kinderopvangstelsel, wordt middels een kasschuif van 2026 naar 2028 geschoven. Op deze manier past de reservering beter bij het verwachte bestedingsritme.

Overige kasschuiven
Een tweetal kasschuiven zijn doorgevoerd om reserveringen in het juiste bestedingsritme te plaatsen.

Overboekingen Aanvullende Post
PEGA
Voor het uitvoeren van maatregelen die het kabinet heeft aangekondigd naar aanleiding van het eindrapport van PEGA wordt circa 353 miljoen euro tot en met 2030 overgeheveld naar de begroting van BZK. Het betreft middelen voor de uitvoering van maatregelen door gemeenten, maatwerk in het tegengaan van onuitlegbare verschillen en verduurzaming bij versterking.

AZWA: doorbraakmiddelen
De doorbraakmiddelen uit het AZWA worden gereserveerd op de Aanvullende Post.

AZWA: Transformatiemiddelen
De transformatiemiddelen in 2027 en 2028 zijn met de begroting 2025 tijdelijk op de Aanvullende Post geplaatst. Op basis van het onderhandelaarsakkoord AZWA komen deze middelen weer beschikbaar op de begroting van VWS.

Agrarische sector en Agrarisch Natuurbeheer
De middelen voor agrarische sector en agrarisch natuurbeheer worden overgeheveld naar het artikel nominaal onverdeeld op de LVVN-begroting. Dit gebeurt in hetzelfde kas- en verplichtingenritme als de middelen op de Aanvullende Post staan.

Compensatie derving MRB provincies
Dit betreft een overboeking naar het Provinciefonds van 107 miljoen euro in 2026 oplopend tot 165 miljoen euro in 2029. De gewichtscorrectie in de motorrijtuigenbelasting (MRB) voor volledig elektrische personenauto's is 30% voor de periode 2026 – 2028. Elektrische personenauto's zijn in de regel zwaarder en de gewichtscorrectie zorgt ervoor zodat fossiele en elektrische personenauto's komende jaren gelijk worden belast. In 2029 bedraagt de correctie 25%. De tariefkorting in de motorrijtuigenbelasting werkt ook door in de provinciale opcenten. De provincies worden voor de lagere inkomsten uit de provinciale opcenten in de periode 2026 – 2029 gecompenseerd via het Provinciefonds. Dit gaat om cumulatief 569 miljoen euro.

Energiefonds 2026
Er wordt 60 miljoen euro in 2026 overgeheveld naar de begroting van SZW voor uitvoering van het tijdelijke energiefonds. Met het tijdelijke energiefonds worden huishoudens ondersteund die hun energierekening niet kunnen betalen.

Envelop ouderenzorg
In het Regeerprogramma is vanaf 2027 een bedrag van 600 miljoen euro per jaar gereserveerd voor betere ouderenzorg, bijvoorbeeld zorg-/verpleegplekken. In de periode 2027-2029 wordt vanuit de envelop voor betere ouderenzorg een bedrag van cumulatief 699 miljoen euro ingezet voor de afspraken uit het HLO. Onderdeel van het akkoord is dat deze middelen voor een bedrag van 281 miljoen euro als dekking zijn verschoven naar 2026 en een deel van de middelen over 2026-2029 wordt overgeheveld naar de begroting van VWS. Daarnaast wordt 65 miljoen euro in 2027 overgeheveld

ter dekking van de aangenomen motie Dobbe/Westerveld die vraagt om het incidenteel terugdraaien van de tariefmaatregel meerjarig contracteren in de gehandicaptenzorg (ghz) en de langdurige ggz (ggz-w).

Funderingsherstel
Het Fonds Duurzaam Funderingsherstel (FDF) krijgt landelijke werking. Via de begroting van VRO ontvangt Stichting Volkshuisvesting Nederland hiervoor in 2026 een bijdrage van 20 miljoen euro.

Groninger Huis
Met deze overboeking wordt 45 miljoen euro naar de begroting van BZK overgeheveld voor de sloop- en nieuwbouw van 88 woningen in Appingedam van de woningcorporatie Groninger Huis. Deze huizen kampten met tal van problemen, zoals vocht en schimmel, onder andere door gebrekkige versterking. Het betreft middelen voor de uitvoering van de PEGA maatregelen.

Risicoreservering schade en versterken
In de Voorjaarsnota 2025 zijn de ramingen voor schade en versterken Groningen bijgesteld op basis van de laatste inzichten van de uitvoerders Instituut Mijnbouw Groningen en Nationaal Coördinator Groningen (NCG). Destijds zijn middelen op de Aanvullende Post gereserveerd, omdat bij Miljoenennota nog een beperkte bijstelling voor versterken werd verwacht. Met deze overboeking van 145 miljoen euro wordt een bijstelling voor de uitvoeringskosten van de NCG gedaan.

Stikstof
Deze intensivering is met een nota van wijziging al verwerkt met de eerste suppletoire begroting van LVVN. Er wordt budget overgeheveld vanuit de envelop agrarische sector op de Aanvullende Post naar de begroting van LVVN. De Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel heeft op 25 april ingestemd met een eerste pakket maatregelen. Hierbij zijn incidentele middelen vrijgemaakt voor vrijwillige beëindiging, doelsturing, extensivering melkvee, en natuurherstel. Dit is incidenteel cumulatief 1,6 miljard euro van 2025 tot en met 2030. Daarnaast is structurele 212,5 miljoen euro vrijgemaakt voor agrarisch natuurbeheer en natuurmonitoring.

Subsidies elektriciteitsnet Aruba en Curaçao
Voor de uitbreiding en verzwaring van het elektriciteitsnet in Aruba en Curaçao wordt 116 miljoen euro overgeheveld naar de begroting van KGG.

Overige overboekingen Aanvullende Post
Dit betreft overige overboekingen naar departementale begrotingen.

Kadercorrecties
Mobiliteitspakket
Een deel van de derving aan de lastenkant als gevolg van de normering lease-markt wordt gedekt met vrijgevallen middelen op de Aanvullende Post.

Wet werkelijk rendement box 3
Deze reeks bevat de uitvoeringskosten voor de Wet Werkelijk Rendement (box 3). De kosten voor het nieuwe stelsel worden gedekt vanuit het tarief van box 3.

In=uit-taakstelling
Invulling in=uit-taakstelling
De in=uit-taakstelling 2025 wordt met 1,1 miljard euro ingevuld bij de Miljoenennota 2026. Zie ook paragraaf 2.8.3.

Amendement Grinwis Tijdelijk Noodfonds Energie
Het amendement Grinwis c.s. intensiveert 50 miljoen euro in de begroting van SZW ten behoeve van het Tijdelijk Noodfonds Energie. Dekking hiervoor wordt door de indieners gehaald uit het inboeken van extra aanvullende onderuitputting. Met de verhoging van de aanvullende onderuitputting op de Aanvullende Post, wordt de dekking van dit amendement verwerkt in de begroting.

Niet-kaderrelevant
Affinanciering Begrotingsgefinancierde militaire pensioenen
De begrotingsgefinancierde militaire pensioenen op de Defensiebegroting, opgebouwd vóór 1 juni 2001, dienen conform de Wet toekomst pensioenen te worden omgezet naar kapitaaldekking. Hiervoor is bij Voorjaarsnota 2023 een reservering getroffen op de Aanvullende Post bij Financiën. Deze reservering bedraagt, na herijking bij Voorjaarsnota 2025, 8,15 miljard euro in 2026 en wordt nu overgeheveld naar de begroting van Defensie. De uiteindelijke hoogte van de reservering is afhankelijk van onder andere de rentetermijnstructuur en de dekkingsgraad van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP).

Overheveling opvang ontheemden uit Oekraïne
De Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) voor Oekraïense ontheemden is verlengd tot en met 4 maart 2027. De middelen in 2027 en 2028 die in afwachting van deze verlenging op de Aanvullende Post waren gereserveerd, worden nu overgeheveld naar de begroting van AenM.

10 HORIZONTALE TOELICHTING

De horizontale toelichting geeft voor elk begrotingshoofdstuk een toelichting op het verloop van de uitgaven en de ontvangsten over de meerjarenperiode (2025-2030). Deze toelichting is op totaalniveau en per artikel. Voor de begrotingsfondsen wordt ook het verloop van de uitgaven en ontvangsten na 2030 toegelicht.

De bedragen in de tabellen zijn in miljoenen euro. Door afrondingen kan het totaal afwijken van de som der onderdelen.

De Koning

I DE KONING						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	61	61	61	61	61	61
Totaal ontvangsten	0	0	0	0	0	0
1 Grondwettelijke uitkering aan de leden van het Koninklijk Huis						
Uitgaven	12	13	13	13	13	13
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
2 Functionele uitgaven van de Koning						
Uitgaven	40	40	40	40	40	40
Ontvangsten						
3 Doorbelaste uitgaven van andere begrotingen						
Uitgaven	9	8	8	8	8	8
Ontvangsten						

Algemeen
De uitgaven op de begroting van De Koning blijven relatief stabiel tussen 2025 en 2030.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Grondwettelijke uitkering aan de leden van het Koninklijk Huis
Op dit artikel staan de uitkeringen aan de uitkeringsgerechtigde leden van het Koninklijk Huis.

Er zijn ontvangsten geraamd omdat de Prinses van Oranje heeft besloten dat zij tot het einde van haar studie de a-component (inkomensdeel) terugstort. De terugstorting van de a-component ter hoogte van 345 duizend euro blijft daarom begroot. Vanwege afronding staat dit bedrag in de tabel op nul.

Artikel 2. Functionele uitgaven van de Koning
Op dit artikel staan de functionele uitgaven van de Koning, waaronder de uitgaven aan personeel en materieel en overige specifieke uitgaven, zoals de inzet van luchtvaartuigen. Over de jaren heen blijven de uitgaven stabiel.

Artikel 3. Doorbelaste uitgaven van andere begrotingen.
Op dit artikel staan de doorbelaste uitgaven van andere begrotingen, zoals de uitgaven voor voorlichting, het Militaire Huis en het Kabinet van de Koning. Over de jaren heen blijven de uitgaven stabiel.

III ALGEMENE ZAKEN

III Algemene Zaken

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	117	111	109	107	104	104
Totaal ontvangsten	9	10	9	9	9	9
1 Eenheid van het algemeen regeringsbeleid						
Uitgaven	109	103	101	99	97	97
Ontvangsten	6	6	6	6	6	6
2 Kabinet van de Koning						
Uitgaven	3	3	3	3	3	3
Ontvangsten	3	3	3	3	3	3
3 Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten						
Uitgaven	5	5	5	5	4	4
Ontvangsten						

Algemeen
De begroting van Algemene Zaken is in eerdere jaren hoger vanwege het verwerken van de apparaatstaakstelling uit het hoofdlijnenakkoord en aflopende uitgaven met betrekking tot de tijdelijke huisvesting.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Eenheid van het algemeen regeringsbeleid
Op dit artikel staan onder andere bijdragen voor de Dienst Publiek en Communicatie (DPC), de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) en de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB). De begrotingsstand is hoger in eerdere jaren. Dit komt voornamelijk door extra uitgaven voor tijdelijke huisvesting van het ministerie. In 2025 is dit ongeveer 10 miljoen euro. Ook heeft de taakstelling op het apparaat uit het hoofdlijnenakkoord een klein aflopend effect op het horizontale beeld. De ontvangsten blijven stabiel.

Artikel 2. Kabinet van de Koning
Op dit artikel staan uitgaven voor het Kabinet van de Koning. Zij zorgt voor de ambtelijke ondersteuning van de Koning bij de uitoefening van zijn staatsrechtelijke taken en fungeert als schakel tussen Koning en ministers. Over de jaren heen blijven de uitgaven stabiel.

Artikel 3. Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
Op dit artikel staan uitgaven voor de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) en een afdeling klachtenafhandeling. De CTIVD toetst zowel het handelen van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) als de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) aan de juridische kaders voor deze diensten. De afdeling klachtenbehandeling onderzoekt en behandelt klachten en meldingen over het vermoeden van een misstand. Over de jaren heen blijven de uitgaven relatief stabiel.

Buitenlandse Zaken

V BUITENLANDSE ZAKEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	13.396	16.648	16.589	18.292	18.800	19.327
Totaal ontvangsten						
1 Versterkte internationale rechtsorde						
Uitgaven	128	128	118	112	112	112
Ontvangsten						
2 Veiligheid en stabiliteit						
Uitgaven	373	340	323	260	266	266
Ontvangsten	1	1	1	1	1	1
3 Effectieve Europese samenwerking						
Uitgaven	11.764	15.054	15.004	16.827	17.311	17.810
Ontvangsten	2.390	4.162	1.287	1.335	1.380	1.428
4 Consulaire dienstverlening en uitdragen Nederlandse waarden						
Uitgaven	53	58	40	35	34	34
Ontvangsten	91	87	87	83	82	82
6 Nog onverdeeld						
Uitgaven	11	9	79	63	99	135
Ontvangsten						
7 Apparaat						
Uitgaven	1.068	1.059	1.026	994	978	970
Ontvangsten	88	481	29	29	41	29

Algemeen
De begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) bestaat uit HGIS (Homogene Groep Internationale Samenwerking) uitgaven en ontvangsten en uit afdrachten aan de Europese Unie. De HGIS-uitgaven bestaan uit Official Development Assistance (ODA) uitgaven en non-ODA-uitgaven en staan verspreid over meerdere begrotingen, voornamelijk op die van BZ en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp (BHO). Deze tabel wordt getoond in lopende prijzen, waardoor er een oploop in de begroting zit (in tegenstelling tot de meeste begrotingen, die in constante prijzen getoond worden).

Toelichting per artikel
Artikel 1. Versterkte internationale rechtsorde
Dit artikel ziet toe op het bevorderen van een goed functionerende internationale rechtsorde. De daling in de omvang van dit artikel wordt veroorzaakt door de afname van het budget voor de bescherming en bevordering van mensenrechten vanwege de verwerking van de ombuigingen uit het Hoofdlijnenakkoord.

Artikel 2. Veiligheid en stabiliteit
Op dit artikel worden de uitgaven die bijdragen aan vrede, veiligheid en stabiliteit verantwoord. Ook staan op dit artikel de budgetten voor steun aan Oekraïne voor accountability en gastlandschap, niet-militaire

veiligheidssteun, wederopbouw en humanitaire hulp. De daling van de omvang van het artikel komt door de verlaging van het budget voor de Matra en Shiraka programma's. Het steunpakket voor Oekraïne is toegevoegd aan de begroting in de jaren 2025 en 2026.

Artikel 3. Effectieve Europese samenwerking
De meerjarige ontwikkeling van het artikel Effectieve Europese samenwerking wordt bepaald door de doorwerking van de jaarlijkse nominale ontwikkeling van de EU-begroting in de Nederlandse afdrachten aan de EU en ontvangsten van de EU en nemen toe met circa 6 miljard euro. De EU-afdrachten zijn geactualiseerd op basis van de Advisory Committee on Own Resources (ACOR) cijfers, de Draft Amending Budget 2 (DAB2), de MEV en de jaarlijkse technische aanpassing van de Europese Commissie. Op basis van de verwachte onderuitputting in de jaarbegroting 2026 van de Europese Commissie worden de EU-afdrachten in dat jaar naar beneden bijgesteld met 0,9 miljard euro. De raming van de afdrachten na het huidige Meerjarig Financieel Kader (MFK; 2021-2027) is gebaseerd op de verwachte economische ontwikkeling en een inschatting van de omvang van het MFK na 2027. Hierin zijn onder andere vanaf 2028 de terug- en rentebetalingen voor het coronaherstelfonds Next Generation EU (NGEU) in de raming van de Nederlandse EU-afdrachten opgenomen. Als laatste maakt Nederland aanspraak op 1,2 miljard euro in 2025 en 2,9 miljard euro in 2026 uit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit. Dit zorgt voor hogere ontvangsten op de BZ-begroting in deze jaren.

Artikel 4. Consulaire dienstverlening en uitdragen Nederlandse waarden
Op dit artikel worden de uitgaven en ontvangsten ten aanzien van de verlening van consulaire diensten aan Nederlanders, evenals het verstrekken van reisdocumenten aan Nederlanders, verantwoord. De geleidelijke afname van de uitgaven n.a.v. de taakstelling uit het Hoofdlijnenakkoord komt door de verlaging van het budget voor internationaal cultuurbeleid en de programma's voor het uitdragen van Nederlandse waarden en belangen. Ook worden de middelen voor consulaire informatiesystemen vanaf de ontwerpbegroting 2026 verantwoord op het apparaatsartikel. Daarnaast is er in 2026 incidenteel budget van 10 miljoen beschikbaar voor slavernijverleden, wat het budget in dat jaar verhoogt. De ontvangsten van dit artikel lopen geleidelijk af door de lager geraamde ontvangsten voor consulaire dienstverlening aan vreemdelingen.

Artikel 6. Nog onverdeeld
De budgettaire ruimte op dit artikel betreft een HGIS-reservering voor de loon- en prijsindexatie en voor onvoorziene uitgaven. De HGIS non-ODA uitgaven volgen de geraamde prijsontwikkeling van het bruto binnenlands product (BBP). Daarom neemt het budget op dit onderdeel toe. Het non-ODA deel van het HGIS-budget wordt vanaf 2026 niet meer geïndexeerd met prijs bbp. Hiervoor gaat de reguliere Rijksbrede loon- en prijsbijstellingssystematiek gelden.

Artikel 7. Apparaat
De uitgaven op dit artikel nemen af vanwege de apparaatstaakstelling uit het Hoofdlijnenakkoord. De ontvangsten op dit artikel zijn incidenteel hoger in 2026 door de verwachte verkoop van vastgoed in het buitenland in dat jaar. Deze middelen worden ingezet om te investeren in vastgoed ten behoeve van een aantal specifieke vastgoedprojecten.

XVII BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSHULP						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	3.617	3.572	3.747	3.803	3.974	4.105
Totaal ontvangsten	53	48	45	43	42	42
1 Duurzame economische ontwikkeling,handel en investeringen						
Uitgaven	547	607	606	610	648	647
Ontvangsten	14	14	14	14	14	14
2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat						
Uitgaven	921	875	862	962	1.042	1.042
Ontvangsten						
3 Sociale vooruitgang						
Uitgaven	668	548	528	554	590	590
Ontvangsten						
4 Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling						
Uitgaven	970	1.090	1.089	1.116	1.229	1.229
Ontvangsten						
5 Multilaterale samenwerking en overige inzet						
Uitgaven	510	452	663	562	464	596
Ontvangsten	39	34	31	29	28	28

Algemeen
De begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp (BHO) bestaat uit Official Development Assistance (ODA) uitgaven en non-ODA-uitgaven. Deze tabel wordt getoond in lopende prijzen, waardoor er een oploop een de begroting zit (in tegenstelling tot de meeste begrotingen, die in constante prijzen getoond worden). Bij Voorjaarsnota 2025 hebben er herschikkingen van budget plaatsgevonden conform de beleidsprioriteiten uit de Kamerbrief Ontwikkelingshulp (36180-133) met effect op de horizontale ontwikkeling van artikelen.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen
De uitgaven van artikel 1 zijn gericht op het versterken van het internationaal verdienvermogen van Nederland, het verminderen van armoede en maatschappelijke ongelijkheid en het bevorderen van toekomstbestendige groei wereldwijd. De uitgaven op dit artikel stijgen door de oploop van het budget voor het versterken van de private sector en arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden en internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Artikel 2. Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat
Op dit artikel staan de uitgaven aan voedselzekerheid, water en klimaat. De budgetten voor de onderdelen voedselzekerheid en waterbeheer laten een oploop zien. Tegelijkertijd wordt er gedurende de komende jaren minder budget beschikbaar gesteld voor het onderdeel klimaat.

Artikel 3. Sociale vooruitgang
Dit artikel ziet toe op uitgaven die bijdragen aan het bevorderen van gelijkheid en inclusieve ontwikkeling van mensen in ontwikkelingslanden. De uitgaven van dit artikel dalen vanwege de lagere bijdragen aan internationale organisaties die focussen op mondiale gezondheid en seksuele reproductieve gezondheid en de rechten die hiermee samenhangen. Daarnaast worden de programma's en budgetten voor vrouwenrechten en gendergelijkheid en onderwijs uitgefaseerd.

Artikel 4. Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling
De uitgaven van dit artikel hebben betrekking op het voorkomen en terugdringen van gewelddadig conflict en het bevorderen van vreedzame en rechtvaardige samenlevingen. Daarnaast is het budget bestemd voor migratiesamenwerking en opvang in de regio en het verlenen van noodhulp ter leniging van humanitaire nood wereldwijd. De uitgaven lopen met name op vanwege de stijging in de budgetten voor opvang in de regio en migratiesamenwerking, en veiligheid en stabiliteit.

Artikel 5. Multilaterale samenwerking en overige inzet
Op dit artikel worden uitgaven verantwoord die betrekking hebben op multilaterale samenwerking, overig armoedebeleid en de steun aan Oekraïne in 2025 en 2026. Ook zijn schommelingen in de ODA-budgetten als gevolg van de ontwikkeling van het bruto nationaal inkomen (BNI) tot en met de Voorjaarsnota op dit begrotingsartikel verwerkt. Dit budget wordt ook ingezet om aanpassingen als gevolg van de toerekening van de kosten van eerstejaarsasielopvang te verwerken.

Justitie en Veiligheid

VI JUSTITIE EN VEILIGHEID						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	19.126	18.596	18.841	18.793	18.800	18.550
Totaal ontvangsten	1.945	1.844	1.871	1.910	1.947	1.983
31 Politie						
Uitgaven	8.923	8.844	8.822	8.782	8.780	8.776
Ontvangsten	38	7	7	1	1	1
32 Rechtspleging en rechtsbijstand						
Uitgaven	2.492	2.461	2.458	2.458	2.449	2.428
Ontvangsten	268	206	209	211	212	212
33 Veiligheid en criminaliteitsbestrijding						
Uitgaven	1.545	1.584	1.627	1.597	1.619	1.480
Ontvangsten	1.390	1.480	1.504	1.545	1.581	1.616
34 Straffen en beschermen						
Uitgaven	4.514	4.598	4.738	4.792	4.804	4.721
Ontvangsten	164	139	140	141	141	141
36 Contraterrorisme en nationaal veiligheidsbeleid						
Uitgaven	523	534	565	571	575	578
Ontvangsten	2	2	2	2	2	2
37 Migratie						
Uitgaven	0	0				
Ontvangsten						
38 Inburgering						
Uitgaven	527	0	0	0	0	0
Ontvangsten	72	0	0	0	0	0
91 Apparaat kerndepartement						
Uitgaven	570	522	516	500	481	479
Ontvangsten	10	11	11	11	11	11
92 Nog onverdeeld						
Uitgaven	28	50	112	88	89	84
Ontvangsten						
93 Geheim						
Uitgaven	4	4	4	4	4	4
Ontvangsten						

Algemeen

De begroting van Justitie en Veiligheid is in de eerdere jaren iets hoger dan in 2030. Dit verschil wordt vooral verklaard door de apparaatstaakstelling uit het hoofdlijnenakkoord. De grootste uitgavenposten binnen deze begroting betreffen de financiering van de politie, de Dienst Justitiële Inrichtingen, de Raad voor de rechtspraak en de toevoegingen aan de rechtsbijstand.

Toelichting per artikel

Artikel 31. Politie

De begrotingsstand voor politie kent een redelijk stabiel verloop. De hogere stand in 2025 wordt veroorzaakt door de arbeidsvoorwaardenmiddelen die in 2025 aan de begroting zijn toegevoegd. De ontvangsten zijn in 2025 voornamelijk hoger door een desaldering voor de niet bestede bijzondere bijdrage voor ondermijning.

Artikel 32. Rechtspleging en rechtsbijstand

De begrotingsstand voor rechtspleging en rechtsbijstand is in eerdere jaren hoger vanwege een daling in de hoeveelheid verwachte toevoegingen rechtsbijstand. Dit is deels vanwege de door het kabinet voorziene beperking van de asielinstroom.

Artikel 33. Veiligheid en criminaliteitsbestrijding

De begrotingsstand voor veiligheid en criminaliteitsbestijding kent een relatief stabiel verloop. De oploop van 2026 naar 2027 wordt veroorzaakt door een kasschuif bij middelen voor ondermijning door o.a. vertraging bij het Beslaginformatiesysteem (BIS). De ontvangsten op het Boete en Transactie-dossier lopen gedurende de meerjarenperiode op. Dit wordt o.a. veroorzaakt doordat er relatief meer boetes worden uitgedeeld waarvoor een hoger boetebedrag geldt.

Artikel 34. Straffen en beschermen

De oploop in de begrotingsstand voor straffen en beschermen wordt vooral veroorzaakt doordat het Prognosemodel Justitiële Ketens (PMJ) een stijgende capaciteitsbehoefte laat zien, onder andere voor de Justitiële Jeugd Inrichtingen en Klinische plaatsen overige Forensische zorg. De ontvangsten zijn in 2025 hoger door de afroming van het eigen vermogen DJI (23 miljoen euro) en Justis (7 miljoen euro).

Artikel 36. Contraterrorisme en nationaal veiligheidsbeleid

De oploop van 2026 en 2027 wordt verklaard door de middelen die beschikbaar zijn gesteld voor weerbaarheid (70 miljoen euro structureel vanaf 2027) zoals voor het opzetten van noodsteunpunten. De ontvangstenreeks laat een constant verloop zien.

Artikel 37. Migratie

De middelen voor migratie zijn vanaf 2025 overgeheveld naar de begroting van Asiel en Migratie.

Artikel 38. Inburgering

De middelen voor inburgering zijn vanaf 2026 overgeheveld naar de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Artikel 91. Apparaatsuitgaven kerndepartement

De afloop van dit artikel wordt veroorzaakt door de apparaatstaakstelling uit het hoofdlijnenakkoord. Het relatief grote verschil tussen 2025 en 2026 hangt samen met het jaarlijks toekennen van het budget van het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) (ruim 55 miljoen euro) op artikel 91 vanaf artikel 36. Dit gebeurt pas na goedkeuring van het jaarplan van het NCSC door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

Artikel 92. Nog onverdeeld

Artikel 92 is een doorverdeelartikel. De oploop van het budget op dit artikel in de latere jaren wordt o.a. veroorzaakt door de middelen die voor sociale advocatuur op dit artikel beschikbaar zijn gesteld.

Artikel 93. Geheim
De uitgaven op artikel 93 zijn tussen 2025 en 2030 stabiel.

XX ASIEL EN MIGRATIE						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	8.536	8.940	5.206	3.322	1.942	1.946
Totaal ontvangsten	386	14	14	14	14	14
37 Asiel en Migratie						
Uitgaven	8.501	8.866	5.137	3.279	1.905	1.905
Ontvangsten	386	14	14	14	14	14
91 Apparaat kerndepartement						
Uitgaven	33	33	33	26	19	19
Ontvangsten						
92 Nog onverdeeld						
Uitgaven	2	41	36	17	18	22
Ontvangsten						

Algemeen
De begroting van Asiel en Migratie daalt met ongeveer 7 miljard euro tussen 2025 en 2030. Dit komt onder andere doordat er incidenteel budget beschikbaar is voor de opvang van Oekraïense ontheemden op basis van de Europese beschermingsrichtlijn en er sprake is van een aflopende begroting voor regulier asiel.

Artikel 37. Migratie
Dit beleidsartikel daalt met ongeveer 7 miljard euro tussen 2025 en 2030. Dit komt ten eerste doordat bij Voorjaarsnota 2025 tot en met 2026 incidenteel budget beschikbaar gesteld is voor de meerkosten van crisisnoodopvang. Ten tweede is het effect van de Meerjaren Productie Prognose (MPP) verwerkt tot en met 2026. Daarnaast heeft het kabinet in het hoofdlijnenakkoord de al aflopende uitgaven aan asiel met aanvullend structureel circa 1 miljard euro verlaagd, gekoppeld aan een maatregelenpakket om de asielinstroom fors te verlagen. Bij Voorjaarsnota 2025 heeft het kabinet structureel 374 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) om asielaanvragen te kunnen blijven afhandelen. Ten derde komt deze daling doordat middelen voor de opvang van Oekraïense ontheemden gekoppeld zijn aan de tijdelijke duur van de Europese beschermingsrichtlijn.

Artikel 91. Apparaatsuitgaven kerndepartement
De afloop van dit artikel wordt veroorzaakt door de apparaatstaakstelling uit het hoofdlijnenakkoord. Daarnaast wordt de afloop veroorzaakt doordat het apparaatsbudget voor de opvang van Oekraïense ontheemden gekoppeld is aan de tijdelijke duur van de Europese beschermingsrichtlijn.

Artikel 92. Nog onverdeeld
Artikel 92 is een doorverdeelartikel. Het verloop op dit artikel wordt mede verklaard door de gedeeltelijke doorverdeling van de envelop asielwetgeving. Met deze doorverdeling zijn middelen vanaf dit artikel naar de AenM-begroting en de JenV-begroting overgeheveld voor de uitvoering van diverse asielmaatregelen, waaronder het Migratiepact, de wet Terugkeer en Vreemdelingenbewaring, de asielnoodmaatregelenwet en het tweestatusstelsel.

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties inclusief BES-fonds, Staten-Generaal en Hoge Colleges van Staat

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	5.393	4.758	4.426	3.940	3.139	2.763
Totaal ontvangsten	1.869	2.028	1.823	1.617	1.231	968
1 Openbaar bestuur en democratie						
Uitgaven	109	175	193	164	158	152
Ontvangsten	16	25	25	25	25	25
2 Nationale veiligheid						
Uitgaven	538	544	611	600	601	601
Ontvangsten	17	17	17	17	17	17
6 Overheidsdienstverlening en informatiesamenleving						
Uitgaven	609	540	529	620	614	611
Ontvangsten	51	11	11	11	11	11
7 Werkgevers- en bedrijfsvoeringsbeleid						
Uitgaven	100	94	103	99	98	98
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
11 Centraal apparaat						
Uitgaven	1.141	849	802	718	682	632
Ontvangsten	382	147	184	186	146	121
12 Algemeen						
Uitgaven	65	43	52	43	3	3
Ontvangsten	2					
13 Nog onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
14 Slavernijverleden: fonds en herdenkingscomité						
Uitgaven	11	21	64	25	10	8
Ontvangsten						
15 Een veilig Groningen met perspectief						
Uitgaven	2.819	2.491	2.071	1.671	974	659
Ontvangsten	1.400	1.827	1.586	1.378	1.032	794

Algemeen

De uitgaven op de begroting van BZK kennen een daling gedurende de meerjarenperiode. Dit wordt grotendeels verklaard door de uitgaven aan het artikel 15. Een veilig Groningen met perspectief. Deze zijn in 2025 goed voor meer dan de helft van de uitgaven van de BZK-begroting, maar lopen daarna af tot ruim een kwart. Ook de uitgaven aan het centrale apparaat, het op één na grootste artikel, lopen gedurende de meerjarige periode af.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Openbaar bestuur en democratie

Op dit artikel staan middelen voor het versterken van een slagvaardig en betrouwbaar openbaar bestuur en een democratisch bestel. De uitgaven zijn toegenomen door de doorverdeling van de envelop Goed Bestuur en Versterking Rechtsstaat uit het Hoofdlijnenakkoord. De middelen op artikel 1 afkomstig uit deze envelop kennen een piek in 2027 en lopen vervolgens iets af.

Artikel 2. Nationale veiligheid

De uitgaven aan de AIVD zijn gestegen doordat de middelen uit de envelop veiligheid uit het Hoofdlijnenakkoord, die nog op het artikel onverdeeld op de JenV-begroting stonden, zijn doorverdeeld naar de BZK begroting.

Artikel 6. Overheidsdienstverlening en informatiesamenleving

Dit betreffen uitgaven op digitaal terrein en dienen ter bevordering van een hoogwaardige, toegankelijke en betrouwbare digitale overheidsdienstverlening. De uitgaven op dit artikel kennen een oploop in 2028 doordat de middelen voor de hoogwaardige dienstverlening één overheid (circa 100 miljoen euro) ten behoeve van gemeenten, vanaf dat jaar nog op de BZK-begroting staan.

Artikel 7. Werkgevers-en bedrijfsvoeringsbeleid

Artikel 7 kent voornamelijk (structurele) opdrachtenbudgetten die als doel hebben de bedrijfsvoering, informatiehuishouding en het werkgeverschap van het Rijk te verbeteren. BZK heeft op deze onderwerpen een coördinerende en/of regisserende rol. De uitgaven op artikel 7 blijven nagenoeg gelijk over de meerjarenperiode.

Artikel 11. Centraal Apparaat

De uitgaven op het apparaatsartikel op de BZK-begroting financieren het personeel, materieel en externe inhuur van de ministeries van BZK. Dit artikel kent voor een deel incidenteel budget, waardoor de uitgaven aflopen. Daarnaast zijn de uitgaven in 2026 lager dan 2025 omdat de beleidsdirecties van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening vanaf 2026 zijn overgegaan naar het gesplitste departement.

Artikel 12. Algemeen

De incidentele uitgaven op dit artikel zijn voor een groot deel toe te schrijven aan de kwijtschelding van publieke schulden. Daar is nog bijna 200 miljoen euro cumulatief voor gereserveerd tot en met 2028. Dit verklaart de daling in de beschikbare middelen vanaf 2029.

Artikel 13. Nog onverdeeld

Na doorverdeling van de enveloppe goed bestuur en sterke rechtsstaat van het Hoofdlijnenakkoord, voor het constitutioneel hof (en de Kiesraad) staan er geen middelen meer op Artikel 13.

Artikel 14. Slavernijverleden: fonds en herdenkingscomité

In 2023 is het begrotingsartikel 14 voor het slavernijverleden in het leven geroepen. Dit betreft de bijdragen van diverse departementen ter financiering van een pakket maatregelen in het kader van het slavernijverleden. In de begeleidende kabinetsreactie op het rapport van de Dialooggroep slavernijverleden heeft het kabinet incidenteel 200 miljoen euro beschikbaar gemaakt, die ten goede komt aan verschillende maatregelen en maatschappelijke initiatieven. De middelen voor het Caribisch deel van het Koninkrijk (66 miljoen euro) zijn overgeboekt naar Koninkrijksrelaties. Daarnaast zijn

ook een groot deel van de middelen van de beleidsinitiatieven in Europees Nederland overgeboekt naar andere begrotingen. De middelen die zijn bestemd voor Suriname (66 miljoen euro) staan grotendeels nog wel op de BZK-begroting. Voor het jaarlijks herdenken maakt het kabinet 8 miljoen euro structureel vrij.

Artikel 15. Een veilig Groningen met perspectief
De uitgaven op artikel 15 bestaan uit de betalingen van schadevergoedingen en de versterkingsoperatie voor gedupeerden van aardbevingen door gaswinning, de bijdragen aan RVO en het IMG voor de uitvoering van de schadeafhandeling en de uitgaven voor het bieden van perspectief voor de regio. De schadevergoedingen en daarbij behorende uitvoeringskosten worden betaald door BZK en een jaar later doorbelast aan de NAM. Deze posten zijn daarom ook aan de ontvangstenkant van de BZK-begroting opgenomen, maar lopen niet gelijk met de uitgaven. Naar aanleiding van de kabinetsreactie op de parlementaire enquête aardgaswinning Groningen zullen ook in de komende jaren middelen worden toegevoegd aan de BZK-begroting, die op dit moment nog op de Aanvullende Post van Financiën staan. Dit verklaart deels de aflopende reeks. Daarnaast is de planning dat de versterkingsoperatie in 2030-2032 wordt afgerond.

IIA STATEN-GENERAAL

IIA Staten-Generaal

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	292	288	274	285	266	265
Totaal ontvangsten	4	4	4	4	4	4
1 Wetgeving en controle Eerste Kamer						
Uitgaven	29	28	27	27	25	25
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
2 Uitgaven ten behoeve van leden en oud-leden Tweede Kamer						
Uitgaven	46	45	44	51	46	45
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
3 Wetgeving en controle Tweede Kamer						
Uitgaven	215	210	200	206	194	194
Ontvangsten	4	4	4	4	4	4
4 Wetgeving en controle Eerste en Tweede Kamer						
Uitgaven	3	5	2	2	2	2
Ontvangsten						
10 Nog onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						

Algemeen

De uitgaven op de begroting van de Staten-Generaal lopen iets af omdat beide Kamers additionele uitgaven doen aan het eigen apparaat in de eerste jaren. Dit betreffen naast structurele uitgaven, ook incidentele uitgaven aan onder meer ICT en veiligheid, zoals vervangingsinvesteringen.

IIB HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINETTEN

IIB Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten en de Kiesraad

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	211	215	212	204	201	204
Totaal ontvangsten	7	7	7	7	7	7
1 Raad van State						
Uitgaven	100	107	98	99	99	99
Ontvangsten	2	2	2	2	2	2
2 Algemene Rekenkamer						
Uitgaven	51	50	58	48	47	47
Ontvangsten	1	1	1	1	1	1
3 De Nationale ombudsman						
Uitgaven	31	32	31	31	31	31
Ontvangsten	4	4	4	4	4	4
4 Kanselarij der Nederlandse Orden						
Uitgaven	7	6	6	6	6	6
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
6 Kabinet van de Gouverneur van Aruba						
Uitgaven	3	2	2	2	2	2
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
7 Kabinet van de Gouverneur van Curaçao						
Uitgaven	4	4	4	4	4	4
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
8 Kabinet van de Gouverneur van Sint Maarten						
Uitgaven	3	3	3	3	3	3
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
9 Kiesraad						
Uitgaven	12	12	10	11	10	12
Ontvangsten						
10 Nog onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						

Algemeen

De begroting van de Hoge Colleges van Staat blijft over de jaren vrij stabiel. De uitgaven de van de Raad van State lopen vlak, er zijn middelen toegevoegd voor het aannemen van extra personeel, mede door de uitkomsten van de herijking normtijden Algemene- en Omgevingskamer. De extra uitgaven in 2026 zijn te verklaren door een verhoging van de uitgaven voor de Vreemdelingenkamer, gezien het aantal zaken dat de Raad van State zal afdoen voor de behandeling van Hoger Beroep Vreemdelingen. In 2027 heeft de Algemene Rekenkamer extra middelen beschikbaar voor de tijdelijke huisvesting en geplande terugverhuizing.

IV KONINKRIJKSRELATIES

IV Koninkrijksrelaties

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	270	222	237	180	150	139
Totaal ontvangsten	108	153	147	153	145	318
1 Versterken rechtsstaat						
Uitgaven	18	69	70	95	95	96
Ontvangsten						
2 Slavernijverleden						
Uitgaven	8	23	17	10	9	0
Ontvangsten						
4 Bevorderen sociaaleconomische structuur						
Uitgaven	81	66	86	20	8	8
Ontvangsten	1					
5 Schuldsanering/lopende inschrijving/leningen						
Uitgaven	119	29	29	29	11	10
Ontvangsten	106	153	147	153	145	318
6 Apparaat						
Uitgaven	40	35	34	25	25	24
Ontvangsten	2					
7 Nog onverdeeld						
Uitgaven	4	0	0	1	1	1
Ontvangsten						
8 Wederopbouw Bovenwindse Eilanden						
Uitgaven	1	0	1			
Ontvangsten						

Algemeen

De begroting van Koninkrijksrelaties neemt na 2027 structureel af. Deze afname wordt met name verklaard doordat de meerjarige middelen voor het Slavernijverleden en de Tijdelijke Werkorganisatie aflopen. De ontvangsten nemen over het algemeen juist toe, vanwege de aflossings- en rentereeksen van leningen die op artikel 5 verantwoord worden.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Versterken rechtsstaat

De uitgaven in 2025 liggen lager dan in latere jaren, aangezien een groot deel van de middelen op dit artikel jaarlijks overgeboekt worden naar de begrotingen van Justitie en Veiligheid (Recherche en rechterlijke macht), Defensie (Grensbewaking) en Financiën (Douane). De budgetten voor 2026 en verder moeten grotendeels nog worden overgeboekt, met uitzondering van het Recherchesamenwerkingsteam (RST), waar het budget tot en met 2027 is overgeheveld. Dit verklaart ook mede de hogere uitgaven in 2028 en verder.

Artikel 2. Slavernijverleden
In 2024 is dit artikel toegevoegd aan de begroting van Koninkrijksrelaties om de uitgaven te verantwoorden van het herdenken van het slavernijverleden in het Caribische deel van het Koninkrijk. Deze middelen kennen een piek in 2026.

Artikel 4. Bevorderen sociaaleconomische structuur
In 2023 zijn de Landspakketten zoals eind 2020 met Curaçao, Aruba en Sint Maarten overeengekomen, bekrachtigd met de Onderlinge Regeling. Ter ondersteuning van de Landspakketten heeft de Tijdelijke Werkorganisatie (TWO) middelen beschikbaar in een kasritme van ca. 35 miljoen euro per jaar tot en met 2027. Dit verklaart de afname na 2028. Door een aantal kasschuiven varieert het budget per jaar.

Artikel 5. Schuldsanering/lopende inschrijving/leningen
Tot en met 2028 zijn de uitgaven jaarlijks gelijk; er zijn voor die jaren geen nieuwe leningen aan de landen voorzien. Vanaf 2029 is er een afname in de uitgaven, omdat de rente en aflossingen van de schuldpapieren die Nederland heeft overgenomen van de voormalige Nederlandse Antillen, Curaçao en Sint Maarten, aflopen. Na 2030 zal de schuldsanering voltooid zijn. Ook worden de meerjarige aflossings- en rente ontvangsten van de uitstaande leningen (zoals de liquiditeits- en kapitaalleningen) van de landen op de begroting van Koninkrijksrelaties verantwoord.

Artikel 6. Apparaat
Voor de Tijdelijke Werkorganisatie (TWO) zijn tot en met 2027 middelen beschikbaar gesteld. Door het aflopen van TWO worden vanaf 2028 lagere apparaatsuitgaven geraamd.

Artikel 7. Nog onverdeeld
Op het artikel worden de eindejaarsmarge en de LPO middelen ontvangen en verder doorverdeeld over het begrotingshoofdstuk. Dit resulteert in verschillende standen per jaar.

Artikel 8. Wederopbouw Bovenwindse eilanden
Bij Tweede Suppletoire begroting 2017 is naar aanleiding van de orkanen Irma en Maria artikel 8 aangemaakt voor Noodhulp en Wederopbouw Bovenwindse Eilanden. In 2025 en 2027 staan hier nog de resterende middelen van op de begroting

BES-fonds

BES-FONDS						
H BES-fonds						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	98	96	97	99	101	104
Totaal ontvangsten						
1 BES-fonds						
Uitgaven	98	96	97	99	101	104
Ontvangsten						

Algemeen
Via het BES-fonds krijgen de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Caribisch Nederland) met de vrije uitkering middelen toebedeeld om hun publieke taken uit te voeren. Deze middelen worden uitgekeerd in Amerikaanse Dollar, waardoor bijstellingen plaatsvinden op basis van wisselkoers-schommelingen. Sinds 2024 geldt voor het BES-fonds een nieuw indexatie-systematiek op basis van BBP-cijfers, i.p.v. loon- en prijs-ontwikkeling, hierdoor schommelt de begroting per jaar in omvang. Ook worden er door departementen incidentele middelen overgeheveld naar het BES-fonds.

VOLKSHUISVESTING EN RUIMTELIJKE ORDENING						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	9.230	9.367	10.160	9.643	9.592	9.408
Totaal ontvangsten	746	520	519	533	520	519
1 Woningmarkt						
Uitgaven	6.831	7.701	8.466	8.143	8.232	8.228
Ontvangsten	563	411	412	425	420	419
2 Energietransitie gebouwde omgeving en bouwkwaliteit						
Uitgaven	1.676	1.087	1.201	1.007	804	636
Ontvangsten	18	0	0	0	0	0
3 Ruimtelijke ordening en Omgevingswet						
Uitgaven	477	264	183	173	157	154
Ontvangsten	11	4	4	4	4	4
4 Uitvoering Rijksvastgoedbeleid						
Uitgaven	207	215	215	228	309	301
Ontvangsten	154	106	104	104	96	96
11 Centraal apparaat						
Uitgaven	0	89	84	81	80	80
Ontvangsten						
12 Algemeen						
Uitgaven	34	11	11	11	10	10
Ontvangsten						
13 Nog onverdeeld						
Uitgaven	4	0	0	0	0	0
Ontvangsten						

Algemeen
De begroting van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening is vanaf 2025 ontstaan door de herverkaveling vanuit Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De uitgaven op de begroting blijven vrijwel gelijk gedurende de meerjarenperiode. De uitgaven op het artikel woningmarkt stijgen, maar de uitgaven aan de energietransitie en ruimtelijke ordening dalen juist.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Woningmarkt
De uitgaven op het artikel woningmarkt lopen sterk op na 2025. Dit heeft twee oorzaken: de incidentele woningbouwmiddelen en (voornamelijk) de structurele oploop van de huurtoeslag. De besteding van de woningbouwmiddelen vindt nog plaats in 2026 tot en met 2032, met een piek in 2027 die hoofdzakelijk wordt veroorzaakt door uitkeringen aan de grootschalige woningbouwlocaties. Daarnaast nemen de uitgaven aan de huurtoeslag toe. In 2026 bedragen de geprognosticeerde uitgaven aan de huurtoeslag 5,9 miljard euro. Voor 2030 is 7,4 miljard euro begroot. Deze stijging zit voor een groot deel in de verwachte huur- en volumeontwikkeling. De structurele middelen op artikel 1 betreffen vrijwel volledig huurtoeslag. Voor

woningbouw zijn enkele miljoenen beschikbaar in uitvoeringskosten, zoals opdrachten en bijdragen aan het RVO voor de afwikkeling van regelingen en subsidies.

Artikel 2. Energietransitie gebouwde omgeving en bouwkwaliteit
De uitgaven op dit artikel zien een piek in 2025 en een afname in de latere jaren, mede vanwege incidentele overboekingen vanaf de Aanvullende Post (verduurzaming Groningen) en het Klimaatfonds. Een groot deel van de budgetten op dit artikel zijn afkomstig van het Klimaatfonds, waardoor de uitgaven op dit artikel voornamelijk incidenteel zijn en aflopen na 2030.

Artikel 3. Ruimtelijke Ordening en omgevingswet
Bij de voorjaarsnota zijn (deels structureel) middelen beschikbaar gesteld voor o.a. beheer en ontwikkeling t.b.v. de Nationale Geo-Informatie Infrastructuur en beheer, uitbouw en problematiek bij LVBB (Landelijke voorziening bekendmaken en beschikbaar stellen). De omgevingswet is op 1 januari 2024 in werking getreden wat betekent dat het programma Aan de Slag in de loop van 2025 in de lijnorganisatie wordt opgenomen.

Artikel 4. Uitvoering Rijksvastgoedbedrijf
Vanaf 2029 nemen de uitgaven op dit artikel sterk toe wegens de renovatie van het Binnenhof. Vanaf dat jaar staat er een verhoogde gebruiksvergoeding voor de huisvesting van de Hoge Colleges van Staat op de begroting van VRO.

Artikel 11. Centraal Apparaat
De ministeries van VRO en van BZK maken gebruik van één werkorganisatie, deze is onder het ministerie van BZK gepositioneerd. In lijn met de besluitvorming over dat model wordt vanaf 2026 het beleidsdeel van de apparaatskosten op de begroting van het ministerie van VRO verantwoord. Het betreft de directe loonkosten van de beleidsdirecties van het ministerie van VRO, de kosten van externe inhuur, de kosten van de Landsadvocaat en de volledige kosten van de kasdiensten Toelatingsorganisatie Kwaliteitsborging Bouw (TloKB) en Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW). De indirecte kosten voor bijvoorbeeld belastingen, reisbewegingen en de bedrijfsvoering blijven vooralsnog op de begroting van het ministerie van BZK staan. Voor een adequate verantwoording van alle apparaatskosten zullen er gedurende het jaar overboekingen plaatsvinden tussen de apparaatsartikelen van beide begrotingshoofdstukken.

Artikel 12. Algemeen
Dit betreffen geraamde uitgaven aan vennootschapsbelasting, die samenhangen met artikel 4 (Uitvoering rijksvastgoedbeleid).

Artikel 13. Nog onverdeeld
In 2025 staat nog ca. 4 miljoen euro op de begrotingspost 'Nog onverdeeld'. Dit is een deel nog te besteden loon- en prijsbijstelling. Na 2025 staan er geen middelen meer op dit artikel.

ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

In miljoenen euro		2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven		60.271	57.033	59.293	57.237	56.876	56.584
Totaal ontvangsten		3.343	2.481	3.307	2.689	2.740	2.771
1	Primair onderwijs						
	Uitgaven	17.024	16.665	16.918	16.809	16.817	16.728
	Ontvangsten	35	9	9	9	9	9
3	Voortgezet onderwijs						
	Uitgaven	12.375	12.146	12.212	11.975	11.867	11.803
	Ontvangsten	11	7	7	7	7	7
4	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie						
	Uitgaven	6.172	6.137	6.189	6.118	6.102	6.086
	Ontvangsten	6	5	5	5	5	5
6+7	Hoger onderwijs						
	Uitgaven	12.137	11.963	11.700	11.512	11.346	11.344
	Ontvangsten	1	0	0	0	0	0
9	Arbeidsmarkt en personeelsbeleid						
	Uitgaven	409	437	447	446	446	445
	Ontvangsten	7	7	7	7	7	7
11+12+13	Studiefinanciering						
	Uitgaven	7.076	4.708	6.931	5.591	5.512	5.484
	Ontvangsten	3.086	2.275	3.101	2.484	2.534	2.565
14	Cultuur						
	Uitgaven	1.465	1.418	1.486	1.435	1.423	1.412
	Ontvangsten	25	11	11	11	11	11
15	Media						
	Uitgaven	1.300	1.307	1.147	1.151	1.167	1.191
	Ontvangsten	165	166	166	166	166	166
16	Onderzoek en wetenschapsbeleid						
	Uitgaven	1.802	1.779	1.777	1.755	1.741	1.640
	Ontvangsten	7	0	0	0	0	0
95	Apparaatskosten						
	Uitgaven	460	423	436	388	395	394
	Ontvangsten	1	1	0	0	0	0
8+25+91	Overige artikelen (8, 25, 91)						
	Uitgaven	51	50	50	59	59	59
	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0

Algemeen
De begroting van OCW daalt tussen 2025 en 2030 met bijna 3,7 miljard euro. Per saldo is voor ongeveer 1 miljard euro geëxtensiveerd op de OCW begroting sinds de start van het kabinet Schoof. Daarnaast is de daling van de uitgaven aan onderwijs te verklaren door een verwachte daling van de leerlingen- en studentenaantallen. De incidentele stijging in 2025 en 2027 ontstaat onder andere door de tegemoetkoming voor studenten die geen recht hebben gehad op een basisbeurs uit het Hoofdlijnenakkoord.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Primair onderwijs
De uitgaven aan het primair onderwijs (po) dalen met ongeveer 300 miljoen euro in de periode 2025-2030. Circa 150 mln. euro van de daling wordt verklaard door een verwachte daling van de leerlingenaantallen. Daarnaast is er per saldo voor ongeveer 120 miljoen euro geëxtensiveerd op artikel 1 sinds de start van het kabinet Schoof. Het betreft de korting op de subsidieregeling School en Omgeving, 10 procent korting op het gemeentelijke onderwijsachterstanden budget en de generieke taakstelling op subsidies. Daarnaast is er geïntensiveerd op het budget voor schoolmaaltijden.

Artikel 3. Voortgezet onderwijs
De uitgaven aan het voortgezet onderwijs (vo) dalen met ongeveer 570 miljoen euro in de periode 2025-2030. Circa 290 mln. euro van de daling wordt verklaard door een verwachte daling van de leerlingenaantallen. Per saldo is voor ongeveer 230 miljoen euro geëxtensiveerd op artikel 3 sinds de start van het kabinet Schoof. Het betreft de generieke taalstelling op subsidies, de korting op maatschappelijke diensttijd, het afschaffen van de subsidieregeling brede brugklassen en de korting op de subsidieregeling School en Omgeving. Daarnaast is het afschaffen van de onderwijskansenregeling teruggedraaid en is er geïntensiveerd op het budget voor schoolmaaltijden.

Artikel 4. Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
De uitgaven aan het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie dalen met ruim 80 miljoen euro in de periode 2025-2030. Per saldo is voor ongeveer 66 miljoen euro geëxtensiveerd op artikel 4 sinds de start van het kabinet Schoof. Dit betreft kortingen op specifieke uitkeringen (SPUK) en subsidies, waaronder het regionaal programma voortijdig schoolverlaten en volwasseneneducatie en het Regionaal Investeringsfonds (RIF).

Artikel 6 en 7. Hoger onderwijs
De uitgaven in het hoger onderwijs (ho) dalen met bijna 800 miljoen euro in de periode 2025-2030. Per saldo is voor ongeveer 350 miljoen euro geëxtensiveerd op artikel 6 en 7 sinds de start van het kabinet Schoof, waaronder het verminderen van het aantal internationale studenten. Daarnaast is de daling van de uitgaven te verklaren door een verwachte daling van de studentenaantallen.

Artikel 9. Arbeidsmarkt en personeelsbeleid
De uitgaven voor arbeidsmarkt en personeelsbeleid stijgen naar circa 445 miljoen euro in 2030. Dit komt hoofdzakelijk door extra middelen voor de aanpak van het lerarentekort.

Artikel 11, 12 en 13. Studiefinanciering
De uitgaven voor studiefinanciering dalen met ongeveer 1,6 miljard euro in de periode 2025-2030. De daling van de uitgaven is voornamelijk te verklaren door een verwachte daling van de studentenaantallen. De

incidenteel hogere uitgaven in 2025 en 2027 zijn onder meer het gevolg van de incidentele tegemoetkoming voor studenten die geen recht hebben gehad op een basisbeurs en een kasschuif OV van 2026 naar 2025.

Artikel 14. Cultuur
De uitgaven aan cultuur blijven nagenoeg constant in de periode 2025-2030. De uitgaven zijn jaarlijks rond de 1,4 miljard euro.

Artikel 15. Media
Vanaf 2027 dalen de uitgaven aan media tot circa 1,2 miljard euro. Per saldo is voor ongeveer 160 miljoen euro geëxtensiveerd op artikel 15 sinds de start van het kabinet Schoof. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de korting op de rijksmediabijdrage van de landelijke publieke omroep.

Artikel 16. Onderzoek en wetenschapsbeleid
De uitgaven voor Onderzoek en wetenschapsbeleid dalen met ongeveer 160 miljoen euro in de periode 2025-2030. Dit komt onder meer door enkele ombuigingen op het Fonds Onderzoek en Wetenschap en het aflopen van de subsidieregeling matching Horizon Europe.

Artikel 95. Apparaat
De apparaatsuitgaven dalen met ruim 60 miljoen euro in de periode 2025-2030. Dit komt hoofdzakelijk door de rijksbrede taakstelling op apparaat.

Artikelen 8, 25, 91. Overige artikelen
De post Overig is een optelling van artikel 8 'Internationaal beleid', artikel 25 'Emancipatie' en artikel 91 'Onverdeeld'. Gezamenlijk bedragen de uitgaven aan deze artikelen 51 miljoen euro in 2025 en 59 miljoen euro in 2030.

Financiën (inclusief Nationale Schuld)

Financiën

IX FINANCIEN						
IXB Financiën						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	29.288	23.891	12.651	10.902	10.503	10.580
Totaal ontvangsten	4.735	4.047	4.339	4.075	4.279	4.328
1 Belastingen						
Uitgaven	3.989	3.884	3.848	3.643	3.621	3.621
Ontvangsten	1.758	1.605	1.545	1.454	1.465	1.489
2 Financiële markten						
Uitgaven	34	33	29	28	28	28
Ontvangsten	11	10	8	8	8	8
3 Financieringsactiviteiten publiek-private sector						
Uitgaven	16.383	11.690	487	260	110	110
Ontvangsten	2.642	1.954	2.245	2.306	2.358	2.389
4 Internationale financiële betrekkingen						
Uitgaven	739	324	480	208	371	460
Ontvangsten	58	53	92	96	254	248
5 Exportkredietverzekeringen, -garanties en investeringsverzekeringen						
Uitgaven	241	174	173	173	173	173
Ontvangsten	177	132	130	127	112	112
6 BTW-Compensatiefonds						
Uitgaven	4.482	4.482	4.482	4.482	4.482	4.482
Ontvangsten						
8 Apparaat						
Uitgaven	475	427	416	400	396	396
Ontvangsten	64	60	60	61	59	59
9 Douane						
Uitgaven	894	890	875	875	867	866
Ontvangsten	23	234	259	23	23	23
10 Nog onverdeeld						
Uitgaven	23	31	68	70	66	54
Ontvangsten						
13 Toeslagen						
Uitgaven	2.028	1.956	1.795	763	390	390
Ontvangsten	0					

Algemeen

De uitgaven van Financiën bestaan voornamelijk uit de apparaatskosten voor de Belastingdienst, Toeslagen en de Douane, de hersteloperatie Toeslagen, de uitgaven vanuit het Btw-compensatiefonds en de lening aan

TenneT (2025 en 2026). De ontvangsten komen op verschillende artikelen binnen. Dit betreft rente en boetes van belastingen, dividenden van staatsdeelnemingen en aflossingen van internationale leningen. De begroting van Financiën kent een dalend verloop. Dit komt met name door de lening aan TenneT en doordat Toeslagen Herstel een tijdelijk karakter heeft.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Belastingen
Deze post ziet op de uitvoeringskosten en de niet-belastingontvangsten van de Belastingdienst. Er zit een lichte daling in deze post. De uitgaven zijn de eerste jaren hoger in verband met de werkzaamheden die onderdelen van de Belastingdienst voor Toeslagen Herstel uitvoeren.

Artikel 2. Financiële Markten
Op dit artikel staan de middelen voor beleid en regelgeving voor een stabiele en integere werking van de financiële markten. In 2025 en 2026 zijn de uitgaven beperkt hoger door de schadeloosstelling SNS REAAL Holding (SRH). Daarna keert de begroting van het artikel terug naar de gebruikelijke omvang.

Artikel 3. Financieringsactiviteit Publiek-private sector
In 2025 en 2026 zijn er incidenteel hogere uitgaven door de lening aan TenneT. Vanaf 2027 is een dalende trend in de uitgaven zichtbaar doordat de lening aan TenneT eindigt. In 2025 zijn de ontvangsten incidenteel hoger door de verkoop van aandelen ABN AMRO. Vanaf 2027 zijn de ontvangsten hoger door de renteontvangsten van de lening aan TenneT en de premieontvangsten van de garantie aan TenneT.

Artikel 4. Internationale Financiële Betrekkingen
De fluctuaties bij de uitgaven ontstaan voornamelijk door wisselende bijdragen aan de Wereldbank. In 2025 tot en met 2028 zijn er lagere ontvangsten door vervroegde aflossingen op de lening aan Griekenland. In de ontvangsten zit een stijgend verloop doordat Oekraïne vanaf 2027 start met het aflossen van de lening.

Artikel 5. Exportkredietverzekeringen, -garanties en investeringsverzekeringen
Fluctuaties komen voort uit schade-uitkeringen en schaderestituties en is staand beleid.

Artikel 6. Btw-compensatiefonds
De uitgaven aan het Btw-compensatiefonds (BCF) zijn stabiel begroot. Een onder- of overschrijding bij het BCF komt namelijk ten laste of ten gunste van het gemeente- en provinciefonds.

Artikel 8. Apparaat
Dit betreft de ontwikkeling van de apparaatskosten van het departement. De afname wordt verklaard door de apparaatstaakstelling uit het hoofdlijnenakkoord.

Artikel 9. Douane
In 2025 zijn er incidenteel hogere uitgaven door de bijdragen van vertragingsrente aan de Europese Unie. Vanaf 2025 is er een dalende trend in de kosten voor personeel.

Artikel 10. Nog onverdeeld
Op dit artikel staan onder andere middelen gereserveerd voor de uitvoeringskosten van fiscale wet- en regelgeving door Belastingdienst, Toeslagen en Douane en onvoorziene tegenvallers.

Artikel 13. Toeslagen
Deze post ziet op het aandeel van het ministerie van Financiën in de middelen voor Toeslagen Herstel en de uitvoeringskosten van Dienst Toeslagen. Er is een dalende trend waar te nemen in de jaarlijks begrote kosten. Dit komt doordat Toeslagen Herstel een tijdelijk karakter heeft waarbij het herstel zo snel mogelijk plaatsvindt. Een deel van de gereserveerde middelen staat nog niet op de departementale begrotingen maar op de Aanvullende Post. De middelen voor Toeslagen Herstel lopen tot en met 2028, daarna keert de begroting van het artikel terug naar de gebruikelijke omvang.

IXA NATIONALE SCHULD

IXA Nationale Schuld (Transactiebasis)

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	31.638	42.447	48.918	50.210	51.091	53.394
Totaal ontvangsten	72.995	97.784	73.814	79.341	74.109	78.309
11 Financiering staatsschuld						
Uitgaven	26.687	37.622	43.587	44.273	44.580	46.278
Ontvangsten	60.893	85.354	58.949	64.696	59.619	62.560
12 Kasbeheer						
Uitgaven	4.951	4.826	5.331	5.938	6.511	7.117
Ontvangsten	12.102	12.430	14.865	14.645	14.490	15.749

Algemeen

De uitgaven en ontvangsten van de Nationale Schuld hebben betrekking op de extern gefinancierde staatsschuld en het schatkistbankieren van de deelnemende instellingen. De uitgaven bestaan uit de rentelasten en aflossingen van vaste en vlottende schuld. De hoogte van de aflossingen van de bestaande schuld ligt vast als gevolg van eerder gemaakte keuzes ten aanzien van de schuldfinanciering. De schommelingen in de ontvangsten zijn vooral het gevolg van schommelingen in de financieringsbehoefte van het Rijk en mutaties in rekeningen-courant van de deelnemers aan het schatkistbankieren. De financieringsbehoefte bepaalt de uitgifte van vaste en vlottende schuld.

Toelichting per artikel

Artikel 11. Financiering staatsschuld

Dit artikel heeft betrekking op de extern gefinancierde staatsschuld. De uitgaven bestaan voornamelijk uit de aflossing van vaste schuld, de rentelasten en eventueel de mutatie van de vlottende schuld. Het aflossingspatroon van de vaste schuld zorgt voor grote verschillen van jaar tot jaar. In 2025 zijn de uitgaven bijvoorbeeld lager omdat er in dat jaar op slechts één moment een langlopende lening afgelost wordt in plaats van de gebruikelijke twee. De ontvangsten bestaan voornamelijk uit de uitgifte van vaste schuld en eventueel de mutatie van de vlottende schuld. Met de uitgifte van vaste en vlottende schuld wordt voorzien in de jaarlijkse financieringsbehoefte. De jaarlijkse financieringsbehoefte bestaat uit de aflossingen van de vaste schuld, de stand van de vlottende schuld aan het einde van het vorige jaar en het geraamde kastekort.

Artikel 12. Kasbeheer

Op dit artikel staan de geldstromen die betrekking hebben op het schatkistbankieren van de deelnemende instellingen. De uitgaven bestaan enerzijds uit de rentevergoeding over de saldi die in de schatkist worden aangehouden door baten-lastendiensten, rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's), decentrale overheden en sociale fondsen. Anderzijds bestaan de uitgaven uit verstrekte leningen en, in sommige jaren, uit een afname van het rekening-couranttegoed van de deelnemers aan het schatkistbankieren. De ontvangsten bestaan uit rentebaten, aflossingen op leningen en, in sommige jaren, uit een toename van het rekening-couranttegoed van de deelnemers aan het schatkistbankieren. De schommelingen van de ontvangsten op dit artikel worden met name veroorzaakt door mutaties in de rekening-courant van de sociale fondsen.

Defensie (inclusief Defensiematerieelbegrotingsfonds)

Defensie

X DEFENSIE						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	14.910	21.415	11.962	11.442	11.538	11.760
Totaal ontvangsten	299	279	389	148	148	148
1 Inzet						
Uitgaven	4.378	2.350	965	213	213	220
Ontvangsten	152	134	243	2	2	2
2 Koninklijke Marine						
Uitgaven	1.285	1.272	1.283	1.292	1.302	1.303
Ontvangsten	12	12	12	12	12	12
3 Koninklijke Landmacht						
Uitgaven	2.144	2.147	2.181	2.206	2.243	2.244
Ontvangsten	8	8	8	8	8	8
4 Koninklijke Luchtmacht						
Uitgaven	1.030	1.022	1.059	1.063	1.044	1.044
Ontvangsten	12	12	12	12	12	12
5 Koninklijke Marechaussee						
Uitgaven	841	809	831	893	917	920
Ontvangsten	4	4	4	4	4	4
7 Commando Materieel en IT						
Uitgaven	1.012	904	919	926	923	918
Ontvangsten	26	26	26	26	26	26
8 Defensie Ondersteuningscommando						
Uitgaven	1.872	1.835	1.866	1.863	1.854	1.970
Ontvangsten	74	73	73	73	73	73
9 Algemeen						
Uitgaven	268	281	285	283	298	335
Ontvangsten	2	2	2	2	2	2
10 Apparaat kerndepartement						
Uitgaven	1.961	10.253	1.722	1.712	1.697	1.683
Ontvangsten	8	8	8	8	8	8
11 Geheim						
Uitgaven	25	20	21	21	21	21
Ontvangsten						
12 Nog onverdeeld						
Uitgaven	93	522	830	969	1.027	1.101
Ontvangsten						

Algemeen
Bij het Hoofdlijnenakkoord (HLA) is de Defensiebegroting in lijn gebracht met de NAVO-norm (2% van het bbp). Deze middelen zijn bij Miljoenennota 2025 toegevoegd aan de Defensiebegroting. Op basis van de Defensienota 2024 is bepaald hoe deze middelen worden verdeeld. Het totale Defensiebudget in 2026 is 2,2% van het bbp (inclusief militaire Oekraïnesteun). Exclusief Oekraïnesteun is het percentage 2,0% bbp. Tussen 2031-2040 is het totale Defensiebudget stabiel, omdat de volume- en prijsontwikkelingen niet budgettair verwerkt worden buiten de meerjarenperiode. Daarbij geldt dat de afspraken van de NAVO-top in Den Haag nog niet budgettair verwerkt zijn, omdat het demissionair kabinet de beslissingen over het ingroeipad, dekking en de invulling van de middelen aan het volgende kabinet laat.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Inzet
Een groot deel van de uitgaven in 2025, 2026 en 2027 betreft militaire steun aan Oekraïne. In 2025 is vanuit de Defensiebegroting 4 miljard euro aan steun voorzien, in 2026 2 miljard en in 2027 0,5 miljard. De niet-Oekraïne uitgaven, waaronder bijdragen aan internationale organisaties, blijven binnen Artikel 1 in de jaren 2025-2030 op een constant niveau. De begrote ontvangsten komen voornamelijk voort uit samenwerkingen rondom Oekraïnesteun.

Artikel 2. Koninklijke Marine
Op dit artikel wordt de begroting van de Koninklijke Marine verantwoord, met als meest omvangrijke uitgave de kosten voor het personeel. De personele uitgaven voor de Marine stijgen geleidelijk vanwege de beoogde uitbreiding van het personeelsbestand. De overige uitgaven op dit artikel betreffen middelen voor de kustwacht, gereedstelling en materiële exploitatie.

Artikel 3. Koninklijke Landmacht
Op dit artikel wordt de begroting van de Koninklijke Landmacht verantwoord, met als omvangrijkste uitgave de kosten voor het personeel. De personele uitgaven voor de Landmacht stijgen geleidelijk vanwege de beoogde uitbreiding van het personeelsbestand.

Artikel 4. Koninklijke Luchtmacht
Op dit artikel wordt de begroting van de Koninklijke Luchtmacht verantwoord, met als omvangrijkste uitgave de kosten voor het personeel. De personele uitgaven voor de Luchtmacht stijgen geleidelijk vanwege de beoogde uitbreiding van het personeelsbestand.

Artikel 5. Koninklijke Marechaussee
Op dit artikel wordt de begroting van de Koninklijke Marechaussee verantwoord, met als omvangrijkste uitgave de kosten voor het personeel. De personele uitgaven voor de Marechaussee stijgen geleidelijk vanwege de beoogde uitbreiding van het personeelsbestand en ten behoeve van grensbewaking. De overige uitgaven op dit artikel betreffen middelen voor gereedstelling en materiële exploitatie.

Artikel 7. Commando Materieel en IT
Het Commando Materieel en IT (COMMIT) zorgt voor de verwerving van materieel en de beschikbaarstelling van IT-middelen, brandstof, munitie, kleding en uitrusting aan de Defensieonderdelen. De hogere incidentele inhuurbehoefte binnen het IT-domein, onder andere als gevolg van vertra-

gingen bij IT-programma's, is gefinancierd tot en met 2025. Vanaf 2026 daalt het budget voor externe inhuur en ligt het weer op het normale structurele niveau.

Artikel 8. Defensie Ondersteuningscommando
Het Defensie Ondersteuningscommando (DOSCO) ondersteunt de krijgsmacht door te zorgen voor personele diensten, zoals werving en opleidingen, maar ook vastgoed, catering, beveiliging, bewaking, facilitaire zaken, gezondheidszorg, logistiek en transport. Het budget voor schadevergoedingen is in 2025 hoger, omdat er nog dossiers uit het verleden worden afgehandeld.

Artikel 9. Algemeen
Op dit artikel wordt de begroting van algemene Defensietaken verantwoord, zoals subsidies, schadevergoedingen en kennisopbouw. In de komende jaren loopt de contributie aan de NAVO op. De overige uitgaven op dit artikel zijn stabiel.

Artikel 10. Apparaat kerndepartement
Op dit artikel worden de apparaatsuitgaven van het kerndepartement verantwoord, met als omvangrijkste uitgave de kosten voor het personeel. In 2026 is een incidentele verhoging van de uitgaven ter hoogte van 8,15 miljard euro zichtbaar vanwege het beschikbaar stellen van budget ter behoeve van de affinanciering van de begrotingsgefinancierde militaire pensioenen die zijn opgebouwd vóór 1 juni 2001. In de jaren daarna is de stand lager omdat het budget voor uitkeringen (pensioenen en wachtgelden) is verlaagd met 375 miljoen euro. De langjarige reeks die beschikbaar is voor pensioenuitkeringen vanaf de begroting is komen te vervallen.

Artikel 11. Geheim
De inhoud van dit artikel is geheim en wordt via daarvoor geschikte kanalen met de Kamer gedeeld, volgens provisies van de CW.

Artikel 12. Nog onverdeeld
Op dit artikel staat onder andere het restsaldo van de nog niet uitgekeerde middelen van de meerjarige loon- en prijsbijstellingen. Daarnaast staat op dit artikel nog een deel van de middelen die bij het HLA zijn toegevoegd aan de Defensiebegrotingen, maar op een later moment een bestemming krijgen.

Defensiematerieelbegrotingsfonds

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	10.442	13.446	14.137	14.706	14.592	13.738
Totaal ontvangsten	165	155	146	166	154	153
1 Defensiebreed Materieel						
Uitgaven	1.457	2.476	2.184	2.195	2.718	2.856
Ontvangsten	88	86	86	104	91	90
2 Maritiem Materieel						
Uitgaven	1.592	2.298	2.018	2.429	2.174	2.382
Ontvangsten	22	20	10	10	10	10
3 Land Materieel						
Uitgaven	2.300	2.629	3.463	3.241	3.598	2.713
Ontvangsten	3	3	3	3	3	3
4 Lucht Materieel						
Uitgaven	2.058	2.606	2.976	2.916	2.340	2.330
Ontvangsten	12	10	11	13	13	14
5 Infrastructuur en Vastgoed						
Uitgaven	1.373	1.528	1.771	1.977	1.728	1.284
Ontvangsten	24	20	20	20	20	20
6 IT						
Uitgaven	1.662	1.910	1.633	1.441	1.377	1.436
Ontvangsten	17	17	17	17	17	17
8 Overige Uitgaven en Ontvangsten						
Uitgaven	0	0	90	507	657	737
Ontvangsten						

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS										
In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Totaal uitgaven	13.790	13.784	14.060	13.886	14.074	14.111	14.112	14.114	14.048	14.138
Totaal ontvangsten	144	145	137	138	138	138	138	137	137	137
1 Defensiebreed Materieel										
Uitgaven	2.511	2.775	2.866	2.599	2.565	2.548	2.681	2.393	2.316	2.329
Ontvangsten	87	87	87	87	87	87	87	87	87	87
2 Maritiem Materieel										
Uitgaven	2.863	2.971	3.243	2.690	2.392	1.920	1.824	2.648	1.690	1.697
Ontvangsten	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
3 Land Materieel										
Uitgaven	2.550	1.976	1.807	2.142	2.269	3.070	2.876	1.920	2.477	2.497
Ontvangsten	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4 Lucht Materieel										
Uitgaven	1.921	2.091	2.176	2.142	2.007	2.142	2.150	2.356	2.520	2.529
Ontvangsten	8	8	1	1	1	1	1	1	1	1

In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
5 Infrastructuur en Vastgoed										
Uitgaven	1.669	1.437	1.541	1.549	1.365	1.596	1.334	1.375	1.447	1.448
Ontvangsten	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
6 IT										
Uitgaven	1.540	1.754	1.692	1.804	1.588	1.635	1.516	1.666	1.783	1.940
Ontvangsten	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
8 Overige Uitgaven en Ontvangsten										
Uitgaven	737	781	737	961	1.889	1.200	1.730	1.757	1.815	1.698
Ontvangsten										

Algemeen
De begroting van het Defensiematerieelbegrotingsfonds betreft voornamelijk materieelinvesteringen. In de begroting zijn de materieelinvesteringen verwerkt van het Defensie Lifecycle Plan 25.1. Bij het Hoofdlijnenakkoord (HLA) is de Defensiebegroting in lijn gebracht met de NAVO-norm (2% van het bbp). Deze middelen zijn bij Miljoenennota 2025 toegevoegd aan de Defensiebegroting. Op basis van de Defensienota 2024 is bepaald hoe deze middelen worden verdeeld.

Het totale Defensiebudget bedraagt in 2026 2,2% van het bbp (inclusief militaire Oekraïnesteun). Exclusief Oekraïnesteun is het percentage 2,0% bbp. Tussen 2031-2040 is het totale Defensiebudget stabiel, omdat de volume- en prijsontwikkelingen niet budgettair verwerkt worden buiten de meerjarenperiode. Daarbij geldt dat de afspraken van de NAVO-top in Den Haag nog niet budgettair verwerkt zijn, omdat het demissionair kabinet de beslissingen over het ingroeipad, dekking en de invulling van de middelen aan het volgende kabinet laat.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Defensiebreed Materieel
Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van het Defensiebreed materieel verantwoord. Materieel dat door alle operationele commando's wordt ingezet en niet specifiek gericht is op maritiem, land- of luchtoptreden, wordt begroot binnen het artikel Defensiebreed Materieel. Hieronder vallen bijvoorbeeld kleding en de aanschaf van generieke munitiesoorten. Daarnaast vallen de uitgaven aan kennis, innovatie en duurzaamheid onder dit artikel. Met name de uitgaven voor verwerving op dit artikel stijgen vanwege de extra toebedeelde middelen aan Defensie. Voor artikel 1 worden de extra middelen de komende jaren onder andere ingezet voor het versterken van de geneeskundige keten, drones en extra munitie.

Artikel 2. Maritiem Materieel
Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van het maritieme materieel verantwoord, zoals fregatten en onderzeeboten. Voor artikel 2 worden de extra middelen de komende jaren onder andere ingezet voor de aanschaf van twee extra Anti-Submarine Warfare fregatten (ASWF) om de operationele beschikbaarheid te verbeteren en worden de LC-fregatten voorzien van nieuwe bewapening.

Artikel 3. Land Materieel
Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van het landmaterieel verantwoord, zoals Patriot-lanceersystemen en pantservoertuigen. De versterking van de gevechtskracht op land is een prioritaire NAVO-doelstelling voor Nederland. Voor artikel 3 worden de extra middelen de komende jaren onder andere ingezet voorhet versterken van de Heavy Infantry Brigade met een tankbataljon.

Artikel 4. Lucht Materieel
Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van het luchtmaterieel verantwoord, zoals helikopters en vliegtuigen. Voor artikel 4 worden de extra middelen de komende jaren onder andere ingezet voor de aanschaf van extra F-35-toestellen om de operationele beschikbaarheid te verbeteren. Daarnaast investeert Defensie in de bewapening en de communicatie- en zelfverdedigingssystemen van de vliegtuigen en helikopters.

Artikel 5. Infrastructuur en Vastgoed
Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van het Defensievastgoed verantwoord. Voor artikel 5 worden de extra middelen de komende jaren onder andere ingezet voor het faciliteren van de groeiende Defensieorganisatie.

Artikel 6. IT
Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van het IT-domein verantwoord, zoals bijvoorbeeld op de projecten Grensverleggende IT (GrIT) en Foxtrot. Voor artikel 6 worden de extra middelen de komende jaren onder andere ingezet voor het faciliteren van de groeiende Defensieorganisatie.

Artikel 8. Overige Uitgaven en Ontvangsten
De uitgaven op dit artikel betreffen nog niet uitgedeelde prijsbijstellingen over 2024. Daarnaast heeft het kabinet in het HLA structureel 2,4 miljard toegevoegd aan de Defensiebegrotingen. In het HLA is een wettelijke koppeling afgesproken tussen de defensie-uitgaven en 2% van het bbp. Hierdoor zijn de defensie-uitgaven bijgesteld op basis van prijs- en volumeontwikkelingen van het bbp. Deze bijstellingen zijn geboekt op het DMF en het aandeel dat wordt besteed om de prijsontwikkeling op de Defensiebegroting te ondervangen wordt daar naartoe overgeheveld. Verder wordt een deel van de middelen op een later moment verdeeld naar de beleidsartikelen, in afwachting van nadere uitwerking.

Infrastructuur en Waterstaat

XII INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT

XII Infrastructuur en Waterstaat

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	14.182	3.760	3.938	3.761	3.658	3.738
Totaal ontvangsten	177	582	1.117	1.120	1.115	1.115
11 Integraal waterbeleid						
Uitgaven	82	100	81	60	64	55
Ontvangsten	0					
13 Bodem en Ondergrond						
Uitgaven	136	120	113	114	109	136
Ontvangsten						
14 Wegen en verkeersveiligheid						
Uitgaven	414	400	469	394	268	290
Ontvangsten	10	6	6	6	6	6
15 Vrachtwagenheffing						
Uitgaven		374	645	668	729	729
Ontvangsten		539	1.084	1.087	1.082	1.082
16 Openbaar vervoer en spoor						
Uitgaven	185	33	27	26	24	24
Ontvangsten	115					
17 Luchtvaart						
Uitgaven	83	125	133	103	65	73
Ontvangsten	17	13	2	1	1	1
18 Scheepvaart en havens						
Uitgaven	179	158	150	143	151	185
Ontvangsten	6					
19 Internationaal Beleid						
Uitgaven	12	11	11	11	11	11
Ontvangsten	1	1	1	1	1	1
20 Lucht en geluid						
Uitgaven	72	61	59	57	58	57
Ontvangsten	1	1	1	1	1	1
21 Circulaire Economie						
Uitgaven	86	70	71	63	53	54
Ontvangsten	2					
22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's						
Uitgaven	80	98	99	108	129	129
Ontvangsten	1	0	0	0	0	0
23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie						
Uitgaven	78	83	77	74	70	64

XII Infrastructuur en Waterstaat						
Ontvangsten						
24 Handhaving en toezicht						
Uitgaven	238	231	230	229	230	229
Ontvangsten	16	17	17	18	18	18
25 Brede doeluitkering						
Uitgaven	1.320	1.296	1.223	1.186	1.186	1.186
Ontvangsten						
26 Bijdrage investeringsfondsen						
Uitgaven	10.589	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
97 Algemeen departement						
Uitgaven	69	57	53	55	53	53
Ontvangsten	3	1	1	1	1	1
98 Apparaatsuitgaven Kerndepartement						
Uitgaven	559	542	497	469	460	463
Ontvangsten	5	5	5	5	5	5
99 Nog Onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						

Algemeen
In deze Miljoenennota is, in navolging van de fondsen van het ministerie van Defensie (het Defensiematerieelbegrotingsfonds) en het ministerie van Economische Zaken (het Nationaal Groeifonds), ook voor de fondsen van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (het Mobiliteitsfonds en het Deltafonds) het voedingsartikel afgeschaft. Voorheen werden de bijdragen aan het Mobiliteitsfonds en Deltafonds via een apart voedingsartikel van de beleidsbegroting naar de fondsen overgeboekt. Nu worden de bijdragen direct aan de fondsen toegevoegd. Hiermee worden de administratieve processen rondom de fondsen vereenvoudigd. Ook komt dit de transparantie van de financiele verslaglegging van het fonds ten goede. Het huidige unieke karakter van begrotingsfondsen zoals bepaald in de Comptabiliteitswet blijft overeind.

Door de afschaffing van het voedingsartikel vallen de bijdragen aan de fondsen per 2026 weg uit het totaal van de beleidsbegroting. Hierdoor is een forse daling zichtbaar in het beschikbare budget van de beleidsbegroting: van circa 14,2 miljard euro in 2025 naar circa 3,7 miljard euro in 2026. Het budget in de beleidsbegroting blijft zonder deze bijdrage vrij constant in de periode 2025 tot en met 2030. In 2025 is een budget beschikbaar van circa 3,6 miljard euro en in 2030 circa 3,7 miljard euro.

Toelichting per artikel
Artikel 11. Integraal waterbeleid
De budgetten voor integraal waterbeleid dalen van 82 miljoen euro in 2025 naar 55 miljoen euro in 2030. De piek in 2025 is ontstaan door een nieuwe subsidieverlening vanuit het Nationaal Groeifonds (NGF) waarmee het Groeiprogramma Water Technologie wordt ondersteund. Vanaf 2025 lopen verschillende budgetten af wat het verschil tussen 2025 en 2030 verklaart.

Het gaat hierbij onder andere om de subsidie voor ruimtelijke adaptatie, en verschillende NGF-middelen voor bijvoorbeeld het project NL2120 en het groeiplan Watertechnologie.

Artikel 13. Bodem en ondergrond
Vanaf 2025 tot 2029 lopen de bedragen beperkt af vanwege onder meer een aflopende subsidieregeling voor Caribisch Nederland en aflopende subsidies ten behoeve van saneringsmaatregelen voor bedrijven.

Artikel 14. Wegen en verkeersveiligheid
De budgetten voor slimme en duurzame mobiliteit liggen in 2025 hoger door met name de reservering Klimaatakkoord en het stimuleringspakket vrachtwagenheffing 2024-2025. De budgetten lopen vervolgens af of houden op. De bijdragen voor de stimuleringsregeling elektrische personenauto's particulieren (SEPP) en de stimuleringsregeling Emissieloze bedrijfsauto's (SEBA) lopen ook over de tijd af. Door kasschuiven van met name subsidiemiddelen op het artikelonderdeel slimme en duurzame mobiliteit van 2025 naar latere jaren ontstaat in 2027 een piek in de hoeveelheid beschikbare budgetten.

Artikel 15. Vrachtwagenheffing
Deze reeks betreft de uitgaven van de vrachtwagenheffing en bestaat uit de exploitatiekosten, de personeelskosten, netto-opbrengsten en invoeringskosten. De uitgaven aan de vrachtwagenheffing belasten het uitgavenkader, maar worden opgehaald binnen de transportsector via de vrachtwagenheffing die valt onder het inkomstenkader.

Artikel 16. Openbaar vervoer en spoor
De uitgaven en ontvangsten na 2025 lopen af doordat de laatste afwikkelingen van het maatregelenpakket OVS (Openbaar vervoer en spoor) eindigen. Dit pakket was bedoeld om het openbaar vervoer (OV) op peil te houden tijdens corona. Het hogere uitgavenbudget in 2025 hangt ook samen met de incidentele demping van de NS tarieven in 2025 ter hoogte van 42 miljoen euro en met de afwikkeling van enkele openstaande financiële verplichtingen tussen IenW en NS uit de vorige concessieperiode. Daarnaast is via de IenW-begroting circa 65 miljoen euro aan generale middelen ontvangen voor de Beschikbaarheidsvergoeding OV (BVOV), naar aanleiding van de recente vaststellingen.

Artikel 17. Luchtvaart
De neerwaartse trend in het budget vanaf 2028 op dit artikel hangt samen met het aflopen van subsidies. Voor het NGF-project Luchtvaart in transitie loopt na 2026 het budget fors af, van 86 miljoen in 2026 naar 19 miljoen in 2030. Hiernaast loopt na 2027 het project Geluidsisolatie Schiphol fase 4 (GIS-4) af.

Artikel 18. Scheepvaart en havens
Vanwege de afbouw van subsidies voor verduurzaming van de binnenvaart en de uitrol van walstroom voor zeevaart nemen de uitgaven op dit artikel geleidelijk af. In 2030 lopen de uitgaven weer iets op, onder meer door hogere uitgaven aan het NGF-project Maritiem Masterplan en het project Verduurzaming Binnenvaart van het Klimaatfonds (KF).

Artikel 19. Internationaal Beleid
Vanuit dit artikel worden uitgaven aan internationale coördinatie en samenwerking gedaan. De uitgaven blijven stabiel.

Artikel 20. Lucht en geluid
Het budget op dit artikel heeft een piek in 2025 door de hogere bijdragen van het Rijk aan medeoverheden (provincies en gemeenten) voor uitvoering van saneringsmaatregelen (ruim 30 miljoen euro). In 2026 en 2027 neemt het budget af ten opzichte van 2025. Vanaf 2027 en verder blijft het budget stabiel.

Artikel 21. Circulaire economie
De uitgaven voor circulaire economie nemen na 2025 af. Dit komt voornamelijk omdat de beschikbare subsidiemiddelen vanuit het Klimaatfonds voor het bevorderen van circulair doen en gedrag, de plasticsnorm en de continuering van de regeling Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie (DEI+) tijdelijk zijn.

Artikel 22. Omgevingsveiligheid en milieurisico's
De uitgaven op dit artikel nemen toe: van 98 miljoen euro in 2026 tot 129 miljoen euro in 2030. De stijging van de uitgaven komt met name door toegenomen opdrachten in het kader van omgevingsveiligheid, asbest en het stelsel van Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH). Daarnaast zijn er diverse opdrachten die nu op artikel 22 verantwoord worden en voorheen door de Autoriteit Nuclaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS) aan het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) in opdracht werd gegeven. Dit zijn opdrachten ten behoeve van de Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH), de communicatiecampagne asbest en de toegenomen uitvoeringskosten van het RIVM omtrent het radionuclidenlab.

Artikel 23. Meteorologie, seismologie en aardobservatie
De uitgaven aan de agentschapsbijdragen aan het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) voor meteorologie, seismologie en aardobservatie zijn redelijk stabiel.

Artikel 24. Handhaving en toezicht
De uitgaven van de Inspectie Leefomgeving en Transport dalen tussen 2025 en 2026 licht door lagere materiele uitgaven aan onder andere ICT en de bijdrage aan Shared Service Organisaties (SSO). Het budget blijft daarna vrijwel constant tot en met 2030.

Artikel 25. Brede doeluitkering
Jaarlijks wordt een beschikking verstrekt voor de Brede Doeluitkering (BDU) aan de Vervoerregio Amsterdam en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Deze beschikking wordt berekend op basis van de in de Wet BDU Verkeer en Vervoer opgenomen methodiek. De bijdrage aan de samenwerkingsverbanden Vervoerregio Amsterdam en Metropoolregio Rotterdam Den Haag is vanaf 2028 circa 1,1 miljard euro. In het Hoofdlijnenakkoord (HLA) is namelijk afgesproken dat de specifieke uitkeringen, waaronder de BDU, vanaf 2026 worden overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent.

De korting op de BDU in 2026 wordt met een jaar uitgesteld. In 2027 wordt de korting gedempt door deze in gelijke delen te verdelen tussen IenW, de vervoersregio's en de reiziger. IenW draagt 36,6 miljoen euro bij, gedekt vanuit de investeringsruimte op het Mobiliteitsfonds.

Artikel 26. Bijdrage investeringsfondsen
Dit is het artikel op de begroting van IenW van waaruit het Mobiliteitsfonds en het Deltafonds worden gevoed. Dit voedingsartikel is vanaf deze begroting afgeschaft. De ontvangsten en uitgaven vinden voortaan gelijk plaats op het fonds zelf, en deze lopen niet meer via dit voedingsartikel. Hierdoor lopen de uitgaven op het voedingsartikel vanaf 2026 terug naar nul.

Artikel 97. Algemeen departement
De departementsuitgaven zijn in 2025 hoger door de extra exploitatiekosten voor het regeringsvliegtuig. Tussen 2025 en 2029 dalen de uitgaven, waarna het constant blijft op 53 miljoen euro.

Artikel 98. Apparaatsuitgaven kerndepartement
Het apparaatsbudget daalt de komende jaren van 559 miljoen euro naar 463 miljoen euro. Dit komt met name door lagere uitgaven aan externe inhuur, maar ook aan eigen personeel en is een gevolg van de apparaatstaakstelling van het kabinet Schoof. Deze taakstelling wordt met een infaseerpad van 5 procent budgetkorting per jaar in 2025 t/m 2028 en 2 procent in 2029 naar een totaal van 22 procent gebracht.

Artikel 99. Nog onverdeeld
Dit betreft een administratief artikel, wat betekent dat er geen daadwerkelijke uitgaven ten laste van artikel 99 worden gedaan.

Mobiliteitsfonds

MOBILITEITSFONDS						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	9.773	10.469	10.852	10.683	10.870	10.873
Totaal ontvangsten	9.773	482	307	332	307	317
11 Verkenningen, reserveringen en investeringsruimte						
Uitgaven	23	287	674	614	1.020	1.772
Ontvangsten					0	
12 Hoofdwegennet						
Uitgaven	4.023	4.439	4.662	4.638	4.361	3.944
Ontvangsten	118	93	84	73	77	68
13 Spoorwegen						
Uitgaven	3.183	3.176	3.035	2.949	2.918	2.805
Ontvangsten	284	301	150	153	150	163
14 Regionale infrastructuur en bereikbaarheidsprogramma's						
Uitgaven	571	427	200	231	176	197
Ontvangsten	0					
15 Hoofdvaarwegennet						
Uitgaven	1.412	1.547	1.560	1.579	1.597	1.563
Ontvangsten	24	4	3	15	9	10
17 Megaprojecten Verkeer en Vervoer						
Uitgaven	560	591	721	671	798	591
Ontvangsten	99	84	70	91	71	76
18 Overige uitgaven en ontvangsten						
Uitgaven	1	1	1	1		
Ontvangsten	239					
19 Ontvangsten						
Uitgaven						
Ontvangsten	9.009	0	0	0	0	0

MOBILITEITSFONDS									
In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039
Totaal uitgaven	9.783	9.939	9.737	9.562	9.559	9.357	9.268	9.227	9.051
Totaal ontvangsten	357	371	343	272	289	275	276	278	530
11 Verkenningen, reserveringen en investeringsruimte									
Uitgaven	1.439	1.276	1.137	1.414	1.220	1.176	1.467	1.023	1.841
Ontvangsten									
12 Hoofdwegennet									
Uitgaven	3.701	3.582	3.382	3.481	3.753	3.616	3.444	3.571	3.135
Ontvangsten	110	157	115	103	105	107	109	111	287
13 Spoorwegen									
Uitgaven	2.536	2.641	2.655	2.487	2.432	2.360	2.523	2.734	2.510
Ontvangsten	166	168	170	166	184	167	167	167	243

In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039
14 Regionale infrastructuur en bereikbaarheidsprogramma's									
Uitgaven	219	218	149	70	60	77			
Ontvangsten									
15 Hoofdvaarwegennet									
Uitgaven	1.453	1.667	1.706	1.502	1.558	1.641	1.563	1.511	1.493
Ontvangsten	1	0	0	0	0	0	0	0	0
17 Megaprojecten Verkeer en Vervoer									
Uitgaven	434	556	707	609	536	487	272	388	70
Ontvangsten	80	45	58	2					
18 Overige uitgaven en ontvangsten									
Uitgaven									
Ontvangsten									
19 Ontvangsten									
Uitgaven									
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Algemeen
De begroting van het Mobiliteitsfonds groeit van circa 9,8 miljard euro in 2025 naar circa 10,9 miljard euro in 2030. Deze stijging komt onder andere door aanvullende incidentele investeringen voor de ontsluiting van woningbouw (denk hierbij aan het project de Oude Lijn) en 1,5 miljard euro (structureel) voor beheer en onderhoud (instandhouding) van het Nederlandse spoor -en wegnetwerk. Vanaf 2031 daalt de begroting van circa 9,7 miljard euro naar circa 9 miljard euro in 2039. Dit komt onder andere vanwege het aflopen van budgetten voor de ontsluiting van woningbouw. Daarnaast staan de resterende middelen voor de Lelylijn (circa 656 miljoen euro cumulatief) nog op de Aanvullende Post.

Toelichting per artikel
Artikel 11. Verkenningen, reserveringen en investeringsruimte
Dit artikel bevat alle (plan)flexibele budgetten die zijn gereserveerd voor het verbeteren van bereikbaarheid en risico's bij lopende projecten. Specifiek gaat het om budgetten voor verkenningen en reserveringen. Het budget stijgt van circa 23 miljoen euro in 2024 naar 1,8 miljard euro in 2030. De forse toename in uitgaven is te verklaren door het feit dat deze budgetten bedoeld zijn voor nog te plannen projecten. Zodra projecten concreet zijn gepland, wordt het budget overgeheveld naar artikel 12 van het Mobiliteitsfonds. Verschillende nieuwe projecten zijn niet concreet gepland. Het beschikbare budget in de investeringsruimte is volledig voor risicoreserveringen en tegenvallers gereserveerd. Ook de 2,5 miljard euro voor de ontsluiting van nieuwe woningbouw uit het hoofdlijnenakkoord staat gereserveerd op dit artikel.

Artikel 12. Hoofdwegennet
De fluctuaties over de jaren hangen samen met de planning van de uitgaven van diverse aanlegprojecten (zowel realisatie als verkenningen en planuitwerkingen). De reeks loopt vanaf 2030 af omdat een deel van de beschikbare middelen voor het Hoofdwegennet zich in de verkenningsfase bevinden en daarom op artikel 11 staan.

Artikel 13. Spoorwegen
De fluctuaties over de jaren hangen samen met de planning van de uitgaven van diverse aanlegprojecten (zowel realisatie als verkenningen en planuitwerking). De reeks loopt vanaf 2031 onder andere af omdat een deel van de beschikbare middelen voor nieuwe aanleg zich in de verkenningsfase bevindt en daarom op artikel 11 staan zoals het project de Oude Lijn (circa 1,2 miljard euro). Daarnaast staat op de Aanvullende Post circa 656 miljoen euro nog bestemd voor de Lelylijn.

Artikel 14. Regionale infrastructuur en bereikbaarheidsprogramma's
De uitgaven op dit artikel hangen samen met projecten die regionale overheden aanleggen. Na 2025 daalt het budget om vanaf 2028 rond de 200 miljoen euro te blijven. De daling vanaf 2025 hangt samen met de aflopende incidentele budgetten voor woningbouw op korte termijn voor bovenplanse infrastructuur. De incidentele middelen voor de mobiliteitspakketten kennen een langere looptijd en zorgen voor meer uitgaven vanaf 2028 en een piek in de periode 2030 – 2032. Na 2032 loopt ook dit budget af. De afname van middelen wordt ook verklaard omdat de 2,5 miljard euro voor de ontsluiting van woningbouw uit het hoofdlijnenakkoord nog gereserveerd staat op artikel 11 van de begroting van het Mobiliteitsfonds.

Artikel 15. Hoofdvaarwegennet
De uitgaven stijgen tussen 2025 en 2029 licht, en dalen vervolgens licht in 2030 en 2031. In 2032 en 2033 is er een korte piek en vanaf 2034 nemen de uitgaven weer af. Er is een piek in 2032 en 2033 vanwege de reservering voor de maatregelen scheepvaartveiligheid als gevolg van Wind op Zee. De afname van middelen vanaf 2034 wordt verklaard omdat de middelen voor de instandhouding van het vaarwegennet gereserveerd staan op artikel 11 van de begroting van het Mobiliteitsfonds.

Artikel 17. Megaprojecten verkeer en vervoer
Onder dit artikel vallen de projecten Project Mainportontwikkeling Rotterdam, European Rail Traffic Management System (ERTMS), Zuidasdok en het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS). De hogere uitgaven van 721 miljoen euro in 2027, 671 miljoen euro in 2028 en 798 miljoen euro in 2028 hangen voornamelijk samen met de aanleg van ERTMS. Daarnaast stijgen op dit artikel de uitgaven jaarlijks aan het project Zuidasdok en aan de planning, studies, en aanleg van het programma Hoogfrequent Spoor (PHS).

Artikel 18. Overige uitgaven en ontvangsten
De incidentele uitgaven in 2025 hangen samen met de afroming van het surplus aan eigen vermogen van Rijkswaterstaat.

Artikel 19. Ontvangsten
Dit artikel bestaat uit de voeding van het Mobiliteitsfonds vanuit de begroting van IenW (hoofdstuk XII). Door de afschaffing van het voedingsartikel gaat het ontvangen bedrag vanaf 2026 terug naar nul.

Deltafonds

DELTAFONDS						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	1.792	1.924	2.218	1.933	1.758	1.801
Totaal ontvangsten	1.792	167	145	184	190	193
1 Investeren in waterveiligheid						
Uitgaven	645	613	683	632	480	616
Ontvangsten	183	166	145	184	190	193
2 Investeren in zoetwatervoorziening						
Uitgaven	54	58	58	46	3	0
Ontvangsten	0					
3 Beheer, Onderhoud en vernieuwing						
Uitgaven	423	487	473	513	520	457
Ontvangsten						
4 Experimenteren cf. art. III Deltawet						
Uitgaven	118	90	87	61	62	61
Ontvangsten						
5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven						
Uitgaven	414	421	446	497	482	559
Ontvangsten	28					
6 Bijdrage ten laste van begroting Hoofdstuk XII						
Uitgaven						
Ontvangsten	1.580	0	0	0	0	0
7 Investeren in Waterkwaliteit						
Uitgaven	137	254	472	184	212	108
Ontvangsten	1	0				

DELTAFONDS									
In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039
Totaal uitgaven	1.928	1.929	1.915	1.915	1.969	2.025	2.009	2.002	1.960
Totaal ontvangsten	214	215	199	224	198	204	194	196	190
1 Investeren in waterveiligheid									
Uitgaven	471	490	541	451	518	576	745	759	504
Ontvangsten	214	215	199	224	198	204	194	196	190
2 Investeren in zoetwatervoorziening									
Uitgaven	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten									
3 Beheer, Onderhoud en vernieuwing									
Uitgaven	571	668	642	666	674	675	680	680	631
Ontvangsten									
4 Experimenteren cf. art. III Deltawet									
Uitgaven	60	60	63	63	60	59	56	35	53
Ontvangsten									

In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039
5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven									
Uitgaven	772	643	614	719	716	714	527	527	772
Ontvangsten									
6 Bijdrage ten laste van begroting Hoofdstuk XII									
Uitgaven									
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7 Investeren in Waterkwaliteit									
Uitgaven	55	68	55	15	1	1	1	0	0
Ontvangsten									

Algemeen
De begroting van het Deltafonds fluctueert door de jaren tussen de circa 1,8 miljard euro (2025), circa 2,2 miljard euro (2027) en weer circa 1,8 miljard euro in 2030. De fluctuatie wordt onder andere verklaard door de planning van diverse aanlegprojecten, een piek in kosten voor beheer en onderhoud in 2028 en 2029 en de uitvoering van maatregelen in 2027 ten behoeve van de Kaderrichtlijn Water. Dit wordt uitgebreider beschreven in de toelichting per artikel.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Investeren in waterveiligheid
Het verloop van de jaarlijkse uitgaven en ontvangsten hangt samen met de planning van de diverse aanlegprojecten (zowel realisatie als verkenningen en planuitwerkingen). De daling in 2029 wordt onder andere veroorzaakt door een lagere programmering van het Hoogwaterbescher mingsprogramma in dat specifieke jaar.

Artikel 2. Investeren in zoetwatervoorziening
Op dit artikel worden de uitgaven op het gebied van zoetwatervoorziening verantwoord. Vanaf 2029 lopen de uitgaven aan het Deltaplan Zoetwater fase 2 fors terug, wat de daling op dit artikel verklaart.

Artikel 3. Beheer, onderhoud en vernieuwing
De budgetten voor beheer, onderhoud en vervanging van het Nederlandse hoofdwatersysteem zijn redelijk constant. In 2028 en 2029 liggen de uitgaven hoger ten opzichte van de eerdere jaren. Dit komt doordat in deze jaren het zwaartepunt van enkele renovatieprojecten wordt verwacht, zoals de renovatie van de Krammersluizen.

Artikel 4. Experimenteren cf. art. III Deltawet
Op dit artikel worden de uitgaven voortvloeiend uit het DBFM-contract voor het project Afsluitdijk verantwoord. De hoogte van de uitgaven fluctueert afhankelijk van mijlpaalbetalingen, en toont komende jaren een daling tot een constant niveau in 2028 en latere jaren.

Artikel 5. Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven
Het beschikbare bedrag stijgt van 414 miljoen euro in 2025 naar circa 559 miljoen euro in 2030. Deze budgetten zijn gereserveerd voor onder andere de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW).

Artikel 6. Bijdrage ten laste van begroting Hoofdstuk XII
Dit artikel betreft de voeding van het Deltafonds vanuit de begroting van IenW (hoofdstuk XII). Door de afschaffing van het voedingsartikel gaat het ontvangen bedrag vanaf 2026 terug naar nul.

Artikel 7. Investeren in waterkwaliteit
Op dit artikel worden maatregelen op gebied van waterkwaliteit ten behoeve van de Kaderrichtlijn Water (KRW) verantwoord. De fluctuatie in de budgetten hangt samen met de uitgaven voor de tweede en derde tranche van de KRW, hier is in 2027 een piek zichtbaar. In 2027 is de uiterste deadline om de gestelde doelen voor de KRW te halen, hierdoor lopen de middelen na dat jaar ook af.

Economische Zaken

XIII ECONOMISCHE ZAKEN

XIII Economische Zaken

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	3.529	3.321	2.885	2.703	2.555	2.490
Totaal ontvangsten	627	472	251	266	448	239
1 Goed functionerende economie en markten						
Uitgaven	450	482	432	414	408	431
Ontvangsten	44	45	46	47	48	48
2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei						
Uitgaven	2.182	1.792	1.583	1.519	1.334	1.389
Ontvangsten	473	226	137	150	122	121
3 Toekomstfonds						
Uitgaven	325	500	355	276	349	210
Ontvangsten	60	168	35	36	247	39
40 Apparaat						
Uitgaven	573	548	515	493	465	460
Ontvangsten	50	34	33	34	31	30
41 Nog onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						

Algemeen
De uitgaven op de begroting van het ministerie van Economische Zaken (EZ) dalen van 3,5 miljard euro in 2025 naar 2,5 miljard euro in 2030. Deze forse daling wordt onder andere veroorzaakt door het aflopen van incidentele subsidies die onder meer gefinancierd zijn uit het Nationaal Groeifonds (NGF). Ook lopen een aantal budgetten uit het Toekomstfonds af richting 2030 en dalen de uitgaven aan het apparaat van EZ in de komende jaren.

Artikel 1. Goed functionerende economie en markten
De uitgaven op dit artikel hebben met name betrekking op de bijdrage aan agentschappen (Rijksinspectie Digitale Infrastructuur en Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) en bijdrage aan zelfstandige bestuursorganen en rechtspersonen met een wettelijke taak (met name Centraal Bureau voor de Statistiek). Daarnaast staan er op dit artikel ook middelen voor verschillende projecten uit het NGF. De uitgaven op dit artikel laten een daling zien vanaf 2025. Dit is vooral het gevolg van de incidentele uitgaven aan EZ-projecten van het NGF in 2025-2030. De ontvangsten hebben onder meer betrekking op boetes die worden opgelegd door bijvoorbeeld de ACM in het kader van het zogenaamde High Trust-beleid.

Artikel 2. Bedrijvenbeleid: innovatief en duurzaam ondernemen
De uitgaven op dit artikel zijn bestemd voor onder andere bijdrage aan ZBO's/RWT's (zoals 'De Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek' (TNO) en de Kamer van Koophandel), (inter)nationale organisaties (zoals de Privaat-Publieke

Samenwerkingen-toeslag en de European Space Agency) en subsidies ter stimulering van innovatie en ondernemen (waaronder verschillende projecten uit het NGF). De uitgaven op dit artikel laten een daling zien tussen 2025 en 2029. Dat wordt veroorzaakt door het aflopen van de subsidie voor verschillende NGF-projecten. De ontvangsten zijn grotendeels afkomstig uit terugontvangsten van de Rijksoctrooiwet, de Borgstelling MKB-kredieten en de Garantie Ondernemingsfinanciering.

Artikel 3.Toekomstfonds
De uitgaven op dit artikel bestaan voornamelijk uit leningen (en terugontvangsten) die gericht zijn op financiering voor bedrijven en onderzoek. De uitgaven laten een daling zien tussen 2025 en 2030. Dit wordt veroorzaakt door het aflopen van verschillende budgetten. De uitgaven zijn in een realistisch kasritme gezet dat aansluit bij de verwachte vraag naar leningen en bij de uitvoering daarvan. Op de ontvangsten is een verhoging te zien in 2026 en 2029. Dat komt doordat de corona-overbruggingsleningen, die door de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) worden beheerd, deels in tranches en deels in het laatste jaar van de looptijd (2026) worden afgelost. Ook worden de ontvangsten van verschillende leningen in het laatste jaar verwacht van de looptijd van deze leningen (2029).

Artikel 40. Apparaat
De uitgaven op dit artikel hebben betrekking op de personele en materiële uitgaven van de kerndepartement Economische Zaken en Klimaat en Groene Groei en enkele uitvoerende diensten. Deze uitgaven kennen een dalend verloop vanwege de taakstelling op het Rijksapparaat uit het Hoofdlijnenakkoord en aflopende personeelsbudgetten.

Artikel 41. Nog onverdeeld
Op het onverdeeld artikel staan momenteel geen middelen. Hierop wordt bijvoorbeeld bij de Voorjaarsnota de loon- en prijsbijstelling op uitgekeerd om daarna door te verdelen.

L NATIONAAL GROEIFONDS 2025-2030						
L Nationaal Groeifonds						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	0	150	599	1.126	335	685
Totaal ontvangsten						
1 Kennisontwikkeling						
Uitgaven	0	15	272	518	126	298
Ontvangsten						
2 Onderzoek, ontwikkeling en innovatie						
Uitgaven	0	135	327	609	209	387
Ontvangsten						

L NATIONAAL GROEIFONDS 2031-2034				
L Nationaal Groeifonds				
In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034
Totaal uitgaven	642	176	14	12
Totaal ontvangsten				
1 Kennisontwikkeling				
Uitgaven	293	9	6	4
Ontvangsten				
2 Onderzoek, ontwikkeling en innovatie				
Uitgaven	348	167	8	8
Ontvangsten				

Algemeen
De middelen op het Nationaal Groeifonds (NGF) zijn bestemd voor de uitvoering van projecten die in de eerste t/m derde ronde een voorwaardelijke toekenning of reservering hebben gekregen en in latere jaren mogelijk een definitieve toekenning ontvangen. De middelen staan geraamd in het ritme waarin de consortia verwachten hun investeringen te doen. Richting 2034 dalen de uitgaven, omdat meer middelen dan naar verwachting zijn overgeheveld naar de departementale begrotingen.

Artikel 1. Kennisontwikkeling
Op dit artikel staan middelen voor onder andere de projecten Nationale LLO Katalysator (225 miljoen euro) en Innovatieprogramma Onderwijshuisvesting (359 miljoen euro). Het doel van de LLO Katalysator is werkende onderwijs- en leermechanismen te vinden om organisaties en professionals te laten aansluiten op een snel veranderende samenleving en arbeidsmarkt. Het Innovatieprogramma Onderwijshuisvesting richt zich op de vraag hoe sneller en kostenefficiënter kwalitatief betere schoolgebouwen kunnen worden gerealiseerd. De middelen voor deze projecten staan geraamd in het ritme waarin de consortia verwachten hun investeringen te doen.

Artikel 2. Onderzoek, ontwikkeling en innovatie
Op dit artikel staan middelen voor onder andere de projecten Groenvermogen (192 miljoen euro) en Holomicrobioom (140 miljoen euro). GroenvermogenNL richt zich op de versnelling van een goed werkende markt voor industrieel gebruik van groene waterstof en de totstandkoming van een waterstofmaakindustrie in Nederland. Met de oprichting van het

Holomicrobioom Instituut (HMB) ontstaat een publiek-privaat samenwerkingsverband dat het groeiende microbioom-onderzoek in Nederland zal bundelen. Het instituut richt zich op het in kaart brengen van interacties binnen en tussen microbiomen in domeinen die tot nu toe grotendeels los van elkaar opereren: mens, dier, plant, bodem en water.

XXIII KLIMAAT EN GROENE GROEI

XXIII Klimaat en Groene Groei

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	6.583	13.714	6.992	7.177	6.526	7.264
Totaal ontvangsten	4.182	2.344	14.460	5.430	4.371	3.750
31 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering						
Uitgaven	6.583	13.714	6.992	7.177	6.526	7.264
Ontvangsten	4.182	2.344	14.460	5.430	4.371	3.750
70 Apparaat						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
71 Nog onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						

Algemeen

De uitgaven op de KGG-begroting dalen van 13,7 miljard euro in 2026 naar 7,3 miljard euro in 2030. De hoge uitgaven in 2026 worden verklaard door het beschikbaar stellen van een leenfaciliteit aan Energie Beheer Nederland (EBN) voor het vullen van de gasopslagen van 7,7 miljard euro. De terugbetaling van deze lening leidt tot hogere ontvangsten in 2027. De grootste regeling op de KGG-begroting is de Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++) en haar voorgangers. Verder worden er relatief grote uitgaven geraamd voor de opschalingsinstrumenten waterstof, de Investeringssubsidie Duurzame Energie en energiebesparing (ISDE) en de uitvoeringskosten klimaat van medeoverheden. Vanuit het Klimaatfonds staat er in 2026 2,5 miljard euro op de begroting van KGG. Dit blijft relatief stabiel over de jaren heen (2,4 miljard euro in 2030). De middelen uit het Klimaatfonds lopen grotendeels af na 2030, dit is nu nog niet zichtbaar in de begroting. Het Klimaatfonds heeft een apart begrotingshoofdstuk dat loopt t/m 2035.

Toelichting per artikel

Artikel 31. Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering

De uitgaven op de KGG-begroting dalen van 13,7 miljard euro in 2026 naar 7,3 miljard euro in 2030. Naast de genoemde lening zijn enkele grote regelingen op de KGG-begroting die het verloop van de verwachte uitgaven bepalen. De oploop in de totale uitgaven komt vooral door de SDE++ en haar voorgangers, waarvan de uitgaven oplopen van 1,7 miljard euro in 2026 naar 2,8 miljard euro in 2030. Dit wordt veroorzaakt door de relatief hoge openstellingsbudgetten in 2023, 2024 en 2025, die tot hogere kasuitgaven leiden richting het einde van de meerjarenperiode. Daarnaast leiden de geraamde energieprijzen in de komende jaren tot hogere kasuitgaven in 2030 ten opzichte van 2025. De middelen voor de Warmtenetten Investeringssubsidie (WIS) stijgen van 58 miljoen euro in 2026 naar 952 miljoen

euro in 2030. Ten slotte staat er vanaf 2027 een bijdrage aan Energie Beheer Nederland (EBN) op de begroting voor de kosten van de schadeafhandeling en versterkingsoperatie in Groningen.

Tegenover stijgende budgetten staan ook enkele budgetten die dalen richting 2030. Zo dalen de geraamde uitgaven voor de ISDE van 509 miljoen euro in 2026 naar 347 miljoen euro in 2030. Het grootste deel van deze middelen is afkomstig uit het Klimaatfonds en loopt af na 2030. De uitgaven voor IPCEI waterstof (Important Projects of Common European Interest) lopen af van 244 miljoen euro in 2026 naar 3 miljoen euro in 2030. Ook dit is afkomstig uit het Klimaatfonds. De uitgaven voor de uitvoeringskosten klimaat bij medeoverheden zijn voor 2026 overgeheveld naar het Gemeentefonds en Provinciefonds, maar voor de jaren daarna nog niet.

De ontvangsten stijgen van 3,0 miljard euro in 2026 naar 6,7 miljard euro in 2027 en dalen vervolgens naar 3,5 miljard euro in 2030. De stijging wordt vooral verklaard door de uitbreiding van het Europese emissiehandelssysteem voor CO2 (ETS2) in 2027. Tegenover deze stijging staat een daling van de geplande onttrekkingen uit de begrotingsreserve Duurzame energie en klimaattransitie van 1,1 miljard euro in 2026 naar 4 miljoen in 2030.

Artikel 70. Apparaat
De uitgaven op dit artikel hebben betrekking op personele en materiële uitgaven. Deze uitgaven staan nu nog volledig op de EZ-begroting. Het deel dat bij het ministerie van KGG behoort, wordt op een later moment overgeheveld naar de KGG-begroting.

Artikel 71. Onverdeeld
Op het onverdeeld artikel staan momenteel geen middelen.

Klimaatfonds

M KLIMAATFONDS 2025-2030

M Klimaatfonds

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	9	480	1.693	2.196	2.592	2.091
Totaal ontvangsten						
1 Kernenergie						
Uitgaven	0	0	161	659	1.084	1.247
Ontvangsten						
2 CO2-neutrale gascentrales						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
3 Energie-infrastructuur						
Uitgaven	0	38	334	331	487	221
Ontvangsten						
4 Vroege fase opschaling						
Uitgaven	9	55	576	870	606	389
Ontvangsten						
5 Verduurzaming industrie						
Uitgaven	0	312	553	336	415	235
Ontvangsten						
6 Verduurzaming gebouwde omgeving						
Uitgaven	0	76	69	0	0	0
Ontvangsten						
7 Onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						

M KLIMAATFONDS 2031-2035

M Klimaatfonds

In miljoenen euro	2031	2032	2033	2034	2035
Totaal uitgaven	2.021	2.437	2.542	2.596	2.588
Totaal ontvangsten					
1 Kernenergie					
Uitgaven	1.540	2.042	2.192	2.292	2.292
Ontvangsten					
2 CO2-neutrale gascentrales					
Uitgaven	0	0	0	0	0
Ontvangsten					
3 Energie-infrastructuur					
Uitgaven	19	14	5	5	5
Ontvangsten					
4 Vroege fase opschaling					

M	Klimaatfonds					
	Uitgaven	267	240	219	188	167
	Ontvangsten					
5	Verduurzaming industrie					
	Uitgaven	195	140	125	110	124
	Ontvangsten					
6	Verduurzaming gebouwde omgeving					
	Uitgaven	0	0	0	0	0
	Ontvangsten					
7	Onverdeeld					
	Uitgaven	0	0	0	0	0
	Ontvangsten					

Algemeen
De begroting van het Klimaatfonds toont de middelen in het Klimaatfonds die nog niet zijn overgeheveld naar departementale begrotingen. Bij Miljoenennota 2026 gaat dit om een totaalbedrag van 21,2 miljard euro t/m 2035. Het Klimaatfonds is ingedeeld in zeven percelen, voor elk perceel bestaat een artikel op de begroting. In het Klimaatfonds staan middelen die gekoppeld zijn aan maatregelen die voorwaardelijk zijn toegekend of gereserveerd. Daarnaast staan er middelen die nog niet zijn toebedeeld aan maatregelen. Het kasritme van de middelen in het Klimaatfonds is gebaseerd op het verwachte kasritme van de onderliggende maatregelen. Het Klimaatfonds heeft geen ontvangsten.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Kernenergie
Binnen dit perceel is 13,5 miljard euro beschikbaar voor de opschaling van kernenergie in Nederland en daaraan gerelateerde randvoorwaardelijke zaken. De middelen staan in het fonds in de jaren 2027 t/m 2035. Aangezien de bouw van nieuwe kerncentrales naar verwachting pas over enkele jaren van start gaat, staat het merendeel van de middelen (ruim 10 miljard euro) na 2030.

Artikel 2. CO2-vrije gascentrales
Binnen zijn geen middelen meer beschikbaar.

Artikel 3. Energie-infrastructuur
Binnen dit perceel is 1,4 miljard euro beschikbaar voor investeringen in de energie-infrastructuur. Het merendeel van deze middelen staat in de periode t/m 2030. Dit betreft onder andere voorwaardelijke toekenningen voor de Nationale Deelneming Warmte (224 miljoen euro) en de deelname van Energiebeheer Nederland (EBN) in de infrastructuur voor CO2-opslag (639 miljoen euro). In 2029 staat een reservering van 158 miljoen euro voor de onderwegpas als cofinanciering voor een plan uit het Sociaal Klimaatplan. Dit verklaart het relatief hoge bedrag in dat jaar. Deze reserveringen moeten nog nader worden uitgewerkt.

Artikel 4. Vroege fase opschaling
Binnen het perceel Vroege fase opschaling is 3,6 miljard euro beschikbaar. Hiervan is onder andere 1,9 miljard euro voorwaardelijk toegekend aan productiesubsidies van waterstof, het zwaartepunt van deze reeks staat in

de jaren 2027 t/m 2029. Ook is er 662 miljoen euro voorwaardelijk toegekend aan vraagsubsidies voor waterstof, het grootste deel van deze reservering staat in de jaren 2031 t/m 2035.

Artikel 5. Verduurzaming industrie
Binnen het perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb is 2,5 miljard euro beschikbaar. Hiervan is 698 miljoen gereserveerd voor de Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI), deze reservering staat bijna volledig in de periode 2031 t/m 2035. In de periode t/m 2030 is er 649 miljoen euro gereserveerd voor maatwerkafspraken met bedrijven die veel CO2 uitstoten en 662 miljoen euro voor een regeling die bijdraagt aan het CO2-opslagproject Aramis.

Artikel 6. Verduurzaming gebouwde omgeving
Binnen het perceel Verduurzaming gebouwde omgeving resteert 145 miljoen euro in de jaren 2026 en 2027 voor een voorwaardelijke toekenning voor de ophoging van de Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE).

Artikel 7. Onverdeeld
Op het onverdeeld artikel staan momenteel geen middelen.

Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

XIV LANDBOUW, VISSERIJ, VOEDSELZEKERHEID EN NATUUR						
XIV Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	4.330	4.264	4.298	3.722	4.010	3.927
Totaal ontvangsten	244	104	133	146	74	59
21 Land- en tuinbouw						
Uitgaven	2.010	1.736	1.792	889	554	410
Ontvangsten	65	59	91	107	36	24
22 Natuur, visserij en gebiedsgericht werken						
Uitgaven	930	1.248	1.062	1.159	719	692
Ontvangsten	115	30	28	25	25	23
23 Kennis en innovatie						
Uitgaven	396	381	395	372	389	345
Ontvangsten	10	7	7	7	7	7
24 Uitvoering en toezicht						
Uitgaven	728	625	627	576	563	559
Ontvangsten	47					
50 Apparaat						
Uitgaven	260	263	252	242	236	226
Ontvangsten	6	8	7	7	5	4
51 Nog onverdeeld						
Uitgaven	5	11	170	485	1.549	1.695
Ontvangsten						

Algemeen

De omvang van de begroting van LVVN is relatief stabiel. In 2026 is de omvang van de totale uitgaven circa 4,3 miljard euro en in 2030 circa 3,9 miljard euro. Tot en met 2028 staat het grootste deel van de middelen op de beleidsartikelen (artikelen 21, 22 en 23). In 2029 en 2030 staat een relatief groot deel van de totale begroting op het «nog onverdeeld» artikel (artikel 51). Per saldo blijft over de jaren de omvang van de begroting daarmee redelijk stabiel.

Toelichting per artikel

Artikel 21. Land- en tuinbouw

Voor land- en tuinbouw is het budget in 2025 tot en met 2027 incidenteel hoger vanwege onder andere de uitkoopregelingen Lbv-plus (cumulatief 1,8 miljard euro) en Lbv (1,1 miljard euro). Daarnaast verhoogt de Vrijwillige beëindigingsregeling, die nog in ontwikkeling is, incidenteel de uitgaven in 2026 tot en met 2028 (cumulatief 750 miljoen euro). De ontvangsten zijn in 2027 en 2028 hoger in verband met de verwachte ontvangsten uit de Nationale Grondbank.

Artikel 22. Natuur, visserij en gebiedsgericht werken
Het budget voor natuur, visserij en gebiedsgericht werken is in de jaren 2025 tot en met 2028 hoger dan daarna. Dit wordt grotendeels verklaard door aflopende budgetten van de koploperprojecten en budget om de problematiek bij PAS-melders op te lossen. De ontvangsten zijn in 2025 incidenteel hoger (115 miljoen euro totaal) vanwege een ontvangst uit een niet uitgeputte SPUK.

Artikel 23. Kennis en innovatie
Het budget voor kennis en innovatie daalt van 381 miljoen euro in 2026 naar 345 miljoen euro in 2030. Dit is voornamelijk toe te schrijven aan budgetten voor projecten onder het Nationaal Groeifonds die grotendeels in 2029 eindigen. De ontvangsten blijven in de periode 2026 tot en met 2030 ongeveer gelijk.

Artikel 24. Uitvoering en toezicht
Het budget voor uitvoering en toezicht blijft redelijk stabiel in de periode 2026-2030. Het betreft voornamelijk bijdragen aan de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). De daling is vooral toe te schrijven aan het afnemende budget voor RVO. De daling van 728 miljoen euro in 2025 naar 625 miljoen euro in 2026 is ook voornamelijk toe te schrijven aan afnemend budget voor de RVO. Er vinden geen ontvangsten plaats op artikel 24, behalve in 2025. Dit betreft een desaldering ten behoeve van de RVO.

Artikel 50. Apparaat
De apparaatsbudgetten lopen met 37 miljoen euro af in de periode 2026 tot en met 2030, van 263 miljoen euro naar 226 miljoen euro. Dit wordt verklaard door het aflopen van budget uit de voormalige Transitiefonds-middelen en het terugdraaien van de groei van het apparaat van de Rijks-overheid. De ontvangsten in de periode 2025 tot en met 2030 nemen af van 8 naar 4 miljoen euro.

Artikel 51. Nog onverdeeld
Het budget op artikel 51 stijgt van 11 miljoen euro in 2026 naar circa 1,7 miljard euro in 2030. Deze toename is toe te schrijven aan de overboeking van het budget dat gereserveerd stond op de Aanvullende Post van Financiën voor agrarisch natuurbeheer en de agrarische sector. Dit budget is vrijwel volledig overgeheveld van de Aanvullende Post naar artikel 51 op de LVVN-begroting. Het overige budget op dit artikel betreft loonbijstelling, en middelen gereserveerd voor kosten, o.a. op het gebied van ICT.

DIERGEZONDHEIDSFONDS						
F Diergezondheidsfonds						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	36	38	38	38	38	38
Totaal ontvangsten	78	39	40	38	38	38
1 Bewaking en bestrijding van dierziekten						
Uitgaven	36	38	38	38	38	38
Ontvangsten	78	39	40	38	38	38

Algemeen

Het Diergezondheidsfonds heeft één artikel. Op het Diergezondheidsfonds vinden de mutaties plaats voor de bewaking en bestrijding van dierziekten. Het budget van het Fonds blijft stabiel in de jaren 2026-2030.

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	61.312	65.707	67.739	69.575	72.818	75.211
Totaal ontvangsten	2.645	2.630	2.648	2.644	2.611	2.515
1 Arbeidsmarkt						
Uitgaven	676	587	552	395	346	334
Ontvangsten	18	18	18	18	18	18
2 Bijstand, Participatiewet en Toeslagenwet						
Uitgaven	9.085	9.256	9.356	9.479	9.658	9.877
Ontvangsten	68	55	40	14	9	9
3 Arbeidsongeschiktheid						
Uitgaven	12	13	6	3	1	1
Ontvangsten						
4 Jonggehandicapten						
Uitgaven	4.810	4.851	4.831	4.876	4.912	4.954
Ontvangsten	20					
5 Werkloosheid						
Uitgaven	122	99	95	97	99	77
Ontvangsten	2					
6 Ziekte en verlofregelingen						
Uitgaven	29	41	53	61	64	65
Ontvangsten	3					
7 Kinderopvang						
Uitgaven	5.850	6.214	6.983	7.629	8.570	8.509
Ontvangsten	2.086	2.113	2.146	2.182	2.163	2.073
8 Oudedagsvoorziening						
Uitgaven	65	67	70	74	78	82
Ontvangsten	2					
9 Nabestaanden						
Uitgaven	3	3	3	3	3	3
Ontvangsten						
10 Tegemoetkoming ouders						
Uitgaven	10.061	9.929	9.639	9.530	9.427	9.351
Ontvangsten	342	336	335	322	312	306
11 Uitvoering						
Uitgaven	727	724	704	696	694	695
Ontvangsten						
12 Rijksbijdragen						
Uitgaven	29.154	32.633	34.210	35.387	37.696	40.046
Ontvangsten						

In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
13 Integratie en maatschappelijke samenhang						
Uitgaven	60	486	406	394	358	306
Ontvangsten		3	3	3	3	3
96 Apparaat Kerndepartement						
Uitgaven	649	636	608	589	584	584
Ontvangsten	104	106	106	106	106	106
99 Nog onverdeeld						
Uitgaven	10	168	222	362	326	325
Ontvangsten						

Algemeen
De stijging van de uitgaven op begrotingshoofdstuk 15 Sociale Zaken en Werkgelegenheid wordt voornamelijk verklaard door de toenemende uitgaven aan onder andere kinderopvangtoeslag en de rijksbijdragen. De uitgaven aan de kinderopvangtoeslag nemen tussen 2025 en 2030 toe met circa 2,7 miljard euro. Dit kom onder andere door de voorgenomen invoering van het nieuwe financieringsstelsel. Deze gaat in 2029 in, maar in de jaren voorafgaand hieraan worden er al hogere uitgaven voorzien vanwege een ingroeipad. Ook nemen de rijksbijdragen tussen 2025 en 2030 toe met circa 10,8 miljard euro. Dit komt vooral door de rijksbijdragen aan het Ouderdomsfonds; deze rijksbijdragen vullen de premie-inkomsten van het Ouderdomsfonds aan. Gezien de uitgaven aan de AOW toenemen en de premieinkomsten hierbij achterblijven, is een steeds grotere begrotingsgefinancierde rijksbijdrage vereist.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Arbeidsmarkt
De voornaamste uitgaven op het begrotingsartikel zijn de Maatwerkregeling Duurzame Inzetbaarheid en Eerder Uittreden (MDIEU), waar budget voor beschikbaar is tot 2028, en de loonkostenvoordelen, waarvoor structureel budget beschikbaar is. In 2025 is er nog budget voor de tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging werkgelegenheid (NOW), waardoor de totale uitgaven na 2025 dalen. De ontvangsten vanaf 2025 bestaan voornamelijk uit de geschatte boeteontvangsten van de NLA.

Artikel 2. Bijstand, Participatiewet en Toeslagenwet
Het grootste gedeelte van dit begrotingsartikel bestaat uit het macrobudget Participatiewetuitkeringen, zijnde de bijstand, loonkostensubsidie, inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte zelfstandigen (IOAZ) en bijstand voor zelfstandig ondernemers (Bbz-levensonderhoud). Over de periode 2025 t/m 2030 stijgt het macrobudget met circa 0,8 miljard euro. Dit is met name het gevolg van de verwachte oploop van de werkloze beroepsbevolking, zoals geraamd door het CPB. Daarnaast is er door de invoering van de Participatiewet nog een beleidsmatige oploop van de uitgaven die vallen onder dit artikel, vanwege instroom die nog wordt verwacht. Er is nog altijd sprake van een ingroei van de doelgroep van de Participatiewet. De uitgaven aan de AIO (Aanvullende inkomensvoorziening ouderen) nemen in deze periode toe met circa 80 miljoen euro, de voornaamste verklaring hiervoor is het toenemende volume. Deze toename in AIO-gerechtigde huishoudens van jaar op jaar is vooral te verklaren doordat de instroom groter is dan de uitstroom. De instroomtrend in de AIO gaat grotendeels gelijk op met

instroomtrend van de AOW. Door de vergrijzing zullen er tot en met 2040 jaarlijks meer mensen de AOW-gerechtigde leeftijd bereiken. Hierdoor zullen er ook meer mensen aanspraak maken op de AIO.

Artikel 3. Arbeidsongeschiktheid
De begrotingsgefinancierde middelen op dit artikel bestaan uit de ongevallenverzekering Caribisch Nederland en uit de regeling Individuele Plaatsing en Steun (IPS) waarmee mensen met een psychische aandoening worden ondersteund bij re-integratie naar de arbeidsmarkt. De daling die zichtbaar is op artikel Arbeidsongeschiktheid is het gevolg van de afloop van de IPS-regeling in 2027.

Artikel 4. Jonggehandicapten
De totale uitkeringslasten aan de Wajong stijgen over de jaren door een groeiend aantal personen in de Wajong2015. Deze groei is groter dan de afname van het aantal personen in de oude Wajongregelingen. De gemiddelde jaaruitkering zal ook toenemen doordat personen die instromen in de Wajong2015 een volledige Wajonguitkering ontvangen, omdat de Wajong2015 enkel toegankelijk is voor jonggehandicapten die volledig en duurzaam arbeidsongeschikt zijn.

Artikel 5. Werkloosheid
De grootste begrotingsgefinancierde uitgavenpost onder dit artikel is de Wet inkomensvoorziening voor oudere werklozen (IOW). De IOW uitgaven volgen met vertraging het verwachte aantal WW-uitkeringen voor 60+ers. Daarmee nemen de komende jaren de uitgaven IOW eerst af, waarna er in 2028 en 2029 een stijging zichtbaar is en in 2030 weer een daling.

Artikel 6. Ziekte en verlofregelingen
De begrotingsgefinancierde uitgaven op dit artikel bestaan voornamelijk uit uitkeringslasten voor de Regeling Tegemoetkoming Asbestslachtoffers (TAS), Ziekteverzekering Caribisch Nederland, OPS-voorzieningenfonds en Tegemoetkomingsregeling stoffengerelateerde beroepsziekten (TSB). De uitgaven van artikel 6 stijgen vanaf 2024 voornamelijk vanwege een ingroei van de TSB.

Artikel 7. Kinderopvang
De geraamde uitgaven aan kinderopvang nemen vanaf 2026 fors toe. In 2029 is het kabinet voornemens het nieuwe financieringsstelsel in te voeren met een inkomensonafhankelijke vergoeding. In de jaren die hieraan voorafgaan is er al sprake van een ingroeipad. Na volledige ingroei betreft het een intensivering van structureel circa 2,7 miljard euro per jaar. Doordat er vanaf 2029 sprake is van een inkomensonafhankelijke vergoeding in combinatie met directe financiering, zal het aantal terugvorderingen afnemen. Dit verklaart voor een groot deel de afname van terugontvangsten vanaf 2029.

Artikel 8. Oudedagsvoorziening
De begrotingsgefinancierde uitgaven op dit artikel bestaan voornamelijk uit uitkeringslasten aan de Algemene Ouderdomsverzekering Caribisch Nederland (AOV) en de overbruggingsregeling AOW (OBR). De oploop in uitgaven kan onder andere worden verklaard door een ingezette stapsgewijze verhoging van de AOV.

Artikel 9. Nabestaanden
De begrotingsgefinancierde uitgaven op dit artikel bestaan uit uitkerings lasten aan de Algemene weduwen- en wezenverzekering (AWW) op Caribisch Nederland. Deze uitgaven laten een beperkte oploop zien als gevolg van een toename van het aantal uitkeringsgerechtigden.

Artikel 10. Tegemoetkoming ouders
De tegemoetkoming ouders bevat zowel de uitgaven aan de kinderbijslag als aan het kindgebonden budget. De geraamde uitgaven nemen in de periode 2025-2030 af. Deze afname wordt met name veroorzaakt doordat de intensivering van het kindgebonden budget in 2023 van 732 miljoen euro in de jaren daarna stap voor stap wordt afgebouwd naar 100 miljoen euro structureel in 2028. De ontvangsten voor het kindgebonden budget volgen met vertraging het patroon van de uitgaven.

Artikel 11. Uitvoeringskosten
De uitvoeringskosten van de regelingen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid staan op twee verschillende begrotingshoofdstukken, hoofdstuk 15 en hoofdstuk 40. De uitvoeringskosten op hoofdstuk 15 blijven tussen 2024 en 2029 grotendeels stabiel.

Artikel 12. Rijksbijdragen
De uitgaven op het artikel Rijksbijdragen laten een toename zien. Dat komt vooral door de rijksbijdragen aan het Ouderdomsfonds. Deze rijksbijdragen vullen de premie-inkomsten van het Ouderdomsfonds aan, omdat de AOW-premies alleen niet voldoende zijn om de AOW-uitkeringen te betalen. Aangezien de AOW-uitgaven als gevolg van vergrijzing de komende jaren toenemen, stijgen ook deze rijksbijdragen.

Artikel 13. Integratie en maatschappelijke samenhang
Het budget voor inburgering is na herverkaveling overgeheveld naar de begroting van Justitie en Veiligheid. Het betreft zowel de uitgaven als ontvangsten.

Artikel 96. Apparaat Kerndepartement
Tussen 2025 en 2030 nemen de uitgaven aan apparaat bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid af met 65 miljoen euro. Dit is met name te verklaren door de apparaatstaakstelling die in het Hoofdlijnenakkoord (HLA) is afgesproken. De ontvangsten op apparaat ontstaan door de doorberekening van de kosten van de Rijksschoonmaakorganisatie (RSO) aan de verschillende aangesloten departementen.

Artikel 99. Nog onverdeeld
Op dit artikel staan middelen gereserveerd die op een later moment nog verdeeld moeten worden wanneer de precieze invulling en voorwaarden bekend zijn. Dit betreft onder andere middelen voor armoede en schulden, beschut werk, banenafspraak en re-integratie. Daarnaast staat er een reservering voor de opvolging aan de aanbevelingen van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten en voor de herijking van het handhavingsinstrumentarium. De nog onverdeelde middelen zijn in 2030 hoger dan in 2025 omdat de meeste gereserveerde middelen in het lopende jaar al zijn overgeboekt naar het beleidsartikel. De precieze invulling van plannen in de jaren erna moet nog vorm krijgen. Daarom staan deze middelen nog gereserveerd op artikel 99.

SOCIALE VERZEKERINGEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	87.822	93.331	98.498	103.485	109.076	114.253
Totaal ontvangsten	259	291	303	346	364	363
1 Arbeidsmarkt						
Uitgaven	636	601	215	229	242	257
Ontvangsten						
3 Arbeidsongeschiktheid						
Uitgaven	18.034	19.349	20.288	21.263	22.299	23.110
Ontvangsten						
5 Werkloosheid						
Uitgaven	4.706	5.253	5.777	6.536	7.035	6.999
Ontvangsten	259	291	303	346	364	363
6 Ziekte en verlofregelingen						
Uitgaven	6.313	6.620	6.973	7.371	7.791	8.240
Ontvangsten						
8 Oudedagsvoorziening						
Uitgaven	55.282	58.431	62.029	64.818	68.322	72.135
Ontvangsten						
9 Nabestaanden						
Uitgaven	367	367	370	383	384	387
Ontvangsten						
11 Uitvoeringskosten						
Uitgaven	2.484	2.709	2.845	2.887	3.001	3.126
Ontvangsten						

Algemeen

De weergegeven uitgavenontwikkeling is in tegenstelling tot de meeste andere begrotingen inclusief loon- en prijsontwikkeling. Dit verklaart een groot deel van de stijging. Bij een schoning voor loon- en prijsontwikkeling laten vooral de uitgaven aan de Algemene Ouderdomswet (AOW), de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) en de Werkloosheidswet (WW) een stijging zien. De AOW-uitgaven stijgen in de periode 2025 – 2030 met circa 5,5 miljard euro, in constante prijzen, als gevolg van een toename van het aantal personen die een AOW-uitkering genieten. De uitgaven aan de regelingen binnen de WIA stijgen tussen 2025 en 2030 met circa 1 miljard euro. Dit heeft voornamelijk te maken met een stijgende instroom in de arbeidsongeschiktheidsregelingen. Daarnaast stijgen de uitkeringslasten aan de WW. Dit is het gevolg door het CPB geraamde oploop van de werkloze beroepsbevolking richting de evenwichtswerkloosheid.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Arbeidsmarkt

De uitgaven op artikel 1 arbeidsmarkt komen voort uit de compensatieregeling transitievergoeding. De uitgaven in de periode 2025 – 2030 nemen af met circa 380 miljoen euro. De afnemende uitgaven vanaf 2026 komen door

de maatregel uit het Hoofdlijnenakkoord om alleen nog kleine werkgevers (minder dan 25 werknemers) te compenseren. Grote werkgevers (meer dan 25 werkgevers) worden dan niet meer gecompenseerd.

Artikel 3. Arbeidsongeschiktheid
De uitgaven aan arbeidsongeschiktheidsverzekeringen WIA, WAO en WAZ stijgen in de periode 2025 – 2030 naar verwachting met ruim 4,2 miljard euro, waarvan circa 3,3 miljard euro aan indexatie. Deze stijging komt voornamelijk door een stijging van het aantal uitkeringsjaren in de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen WGA (gedeeltelijk arbeidsongeschikten) en IVA (volledig arbeidsongeschikten). Daarnaast leidt een hogere AOW-leeftijd en een toenemend aandeel ouderen en vrouwen (met hoger AO-risico) in de beroepsbevolking tot een stijging van de uitkeringsjaren. Daarnaast nemen de uitgaven met circa 840 miljoen euro in de periode 2025 – 2030 vanwege de werkgeverspremies die worden betaald over de uitkeringen. Deze post is met ingang van de Ontwerpbegroting 2026 toegevoegd aan de SZW-begroting.

Artikel 5. Werkloosheid
De WW-uitkeringslasten ontwikkelen zich in lijn met de verwachte volumeontwikkeling van de werkloosheid van het CPB. De komende jaren wordt een stapsgewijze groei richting evenwichtswerkloosheid verwacht. Daarnaast stijgen de WW-uitgaven voor circa 1 miljard euro door indexatie van de hoogte van de uitkering. Hierdoor komen de WW-uitkeringslasten in totaal in 2030 zo'n 1,9 miljard euro hoger uit dan in 2025. Daarnaast nemen de uitgaven met circa 352 miljoen euro in de periode 2025 – 2030 vanwege de werkgeverspremies die worden betaald over de uitkeringen. Deze post is met ingang van de Ontwerpbegroting 2026 toegevoegd aan de SZW-begroting.

Artikel 6. Ziekte en verlofregelingen
In de periode 2025 – 2030 nemen de premiegefinancierde uitgaven aan de verlofregelingen, geschoond voor indexatie, met circa 300 miljoen euro toe. De stijging hangt samen met een verwachte toename van het aantal geboorten, zoals door het CBS geprognosticeerd. Daarnaast stijgen de uitgaven met circa 638 miljoen euro vanwege indexatie van de verlofregelingen. De uitgaven voor de Ziektewet in de periode 2024 – 2029 stijgen met circa 150 miljoen euro met als voornaamste reden een forse toename in het aantal eindedienstverbanders en het aantal zieke personen met een no-riskpolis. Daarnaast stijgen de uitgaven van de Ziektewet in diezelfde periode met circa 552 miljoen euro voor indexatie van de regeling. Daarnaast nemen de uitgaven met circa 294 miljoen euro in de periode 2025 – 2030 vanwege de werkgeverspremies die worden betaald over de uitkeringen. Deze post is met ingang van de Ontwerpbegroting 2026 toegevoegd aan de SZW-begroting.

Artikel 8. Oudedagsvoorziening
Op dit artikel staan premiegefinancierde uitgaven aan de Algemene Ouderdomswet (AOW) en de Inkomensondersteuning AOW (IOAOW). De uitgaven aan de AOW stijgen in de periode 2025-2030 met 16,9 miljard euro. De voornaamste verklaring is de toename van het aantal personen met een AOW-uitkering. Het resterende deel van de stijging is het gevolg van indexatie van de uitkeringen.

Artikel 9. Nabestaanden
Op dit artikel staan premiegefinancierde uitgaven aan de Algemene Nabestaandewet (Anw). Tussen 2025 en 2030 stijgen de uitgaven hieraan met 20 miljoen euro. Deze stijging is voornamelijk het gevolg de toename van nominale ontwikkeling, deze bedraagt circa 53 miljoen euro in 2030. De instroom in de Anw regeling neemt af, omdat de arbeidsparticipatie van vrouwen leidt tot minder afhankelijkheid van inkomensondersteuning na het overlijden van de partner. Dit zorgt voor 34 miljoen euro lagere uitgaven in 2030, vergeleken met 2025. Per saldo zorgt de lagere instroom in de Anw gezamenlijk met de indexatie van de Anw voor een relatief beperkte groei van de uitgaven op artikel 9 nabestaanden. Daarnaast nemen de uitgaven met circa 1 miljoen euro in de periode 2025-2030 vanwege de werkgeverspremies die worden betaald over de uitkeringen. Deze post is met ingang van de Ontwerpbegroting 2026 toegevoegd aan de SZW-begroting.

Artikel 11. Uitvoeringskosten
Op dit artikel staan de uitvoeringskosten voor UWV en SVB aan premiege financierde regelingen. De uitvoeringskosten nemen tussen 2025 en 2030 toe met circa 642 miljoen euro. Dit wordt grotendeels verklaard doordat de nominale ontwikkeling toeneemt, de kosten hiervan bedragen circa 501 miljoen euro. Ook nemen de uitvoeringskosten bij UWV en SVB toe met circa 141 miljoen euro als gevolg van de stijgende uitgaven aan de door UWV en SVB uitgevoerde regelingen.

Koppeling Uitkeringen

KOPPELING UITKERINGEN						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	0	1.180	2.293	3.399	4.548	5.589
Totaal ontvangsten	0	10	18	25	32	39
2 Bijstand, Participatiewet en Toeslagenwet						
Uitgaven	0	397	773	1.117	1.424	1.751
Ontvangsten						
3 Arbeidsongeschiktheid						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
4 Jonggehandicapten						
Uitgaven	0	214	405	594	782	973
Ontvangsten						
5 Werkloosheid						
Uitgaven	0	4	8	11	15	14
Ontvangsten						
6 Ziekte en verlofregelingen						
Uitgaven	0	2	5	8	11	14
Ontvangsten						
7 Kinderopvang						
Uitgaven	0	298	607	945	1.374	1.682
Ontvangsten						
8 Oudedagsvoorziening						
Uitgaven	0	2	4	6	8	11
Ontvangsten						
9 Nabestaanden						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
10 Tegemoetkoming ouders						
Uitgaven	0	263	491	716	932	1.141
Ontvangsten	0	10	18	25	32	39
13 Integratie en Maatschappelijke Samenhang						
Uitgaven	0	1	1	1	2	2
Ontvangsten						

Algemeen
Op hoofdstuk 83 staat alleen de nominale ontwikkeling bestemd voor hoofdstuk 15: Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De raming van de nominale ontwikkeling (verwachte indexatie van de uitkeringsregelingen

onder uitgavenplafond Sociale Zekerheid) is geactualiseerd op basis van de economische ramingen van het CPB. De geraamde indexatie van deze regelingen loopt op omdat er in de toekomst meer middelen nodig zijn om de uitkeringen te indexeren naar de dan geldende prijspeilen.

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	35.238	39.753	41.687	43.268	45.241	47.196
Totaal ontvangsten	1.045	853	833	866	909	941
1 Volksgezondheid						
Uitgaven	2.392	2.119	1.715	1.622	1.464	1.405
Ontvangsten	151	103	84	58	58	58
2 Curatieve zorg						
Uitgaven	943	856	961	776	732	693
Ontvangsten	100	98	81	87	87	87
3 Langdurige zorg en ondersteuning						
Uitgaven	950	1.027	1.094	1.107	1.026	941
Ontvangsten	8	10	10	10	10	10
4 Zorgbreed beleid						
Uitgaven	1.406	1.495	1.619	1.424	1.388	1.396
Ontvangsten	37	33	13	13	13	13
5 Jeugd						
Uitgaven	198	188	193	136	111	111
Ontvangsten	2	2	2	2	2	2
6 Sport en bewegen						
Uitgaven	466	367	433	413	415	415
Ontvangsten	94	11	10	10	10	10
7 Oorlogsgetroffenen en Herinnering Tweede Wereldoorlog						
Uitgaven	214	208	191	169	157	147
Ontvangsten	3	3	3	3	3	3
8 Tegemoetkomingen en Rijksbijdragen						
Uitgaven	27.937	32.778	34.864	37.070	39.418	41.562
Ontvangsten	617	584	620	673	716	748
9 Algemeen						
Uitgaven	63	49	41	41	40	38
Ontvangsten	21					
10 Apparaatsuitgaven						
Uitgaven	668	615	571	508	489	486
Ontvangsten	12	9	9	9	9	9
11 Nog onverdeeld						
Uitgaven	0	50	5	2	2	2
Ontvangsten						

Algemeen
De begrotingsgefinancierde uitgaven aan de zorg laten een gestage groei zien. De stijging van de uitgaven komt voornamelijk vanwege een stijging van de Rijksbijdragen en de zorgtoeslag op artikel 8. De Rijksbijdrage Wlz stijgt van 2025 naar 2030 met 9,4 miljard euro omdat de Wlz-premie beleidsmatig is bevroren op 9,65% terwijl de Wlz-uitgaven stijgen. De Bijdrage In Kosten Kortingen (BIKK), waarmee het Fonds Langdurige Zorg wordt gecompenseerd voor lagere premieopbrengsten vanwege heffingskortingen, stijgt met 1,2 miljard euro. Daarnaast lopen de uitgaven van de zorgtoeslag op artikel 8 van 2025 naar 2030 op met netto 2,2 miljard euro, onder andere door het verlagen van het eigen risico per 2027. Daarentegen laat een deel van de beleidsbudgetten op de VWS-begroting een dalende trend zien van 2025 t/m 2030.

Toelichting per artikel
Artikel 1. Volksgezondheid
De uitgaven op artikel 1 lopen over de begrotingsperiode af vanwege aflopende budgetten, waaronder middelen voor gezondheidsbeleid (-482 miljoen euro) en ziektepreventie (-452 miljoen euro). Dit komt onder andere door de teruggedraaide intensivering op publieke gezondheid en aflopende incidentele middelen voor preventie. De uitgaven van het artikel lopen over de gehele begrotingsperiode af met 987 miljoen euro.

Artikel 2. Curatieve zorg
De uitgaven op artikel 2 dalen over de begrotingsperiode, vanwege tijdelijke budgetten en aflopende ramingen. Zo nemen de raming voor de regeling medisch noodzakelijke zorg aan onverzekerden en de regeling veelbelovende zorg af (-49 miljoen euro en – 14 miljoen euro) en nemende uitgaven voor de vermogensverschaffing aan Pallas af over de begrotingsperiode (van 372 miljoen euro in 2025 tot 211 miljoen euro in 2030). Ook eindigen de tijdelijke programma's rond medicatieoverdracht in de keten in 2029.

Artikel 3. Langdurige zorg en ondersteuning
De uitgaven op artikel 3 stijgen vanaf 2025 tot en met 2028 (156 miljoen euro) en nemen daarna weer af tot het niveau van 2025. De verandering over de gehele begrotingsperiode is – 9 miljoen euro. De voornaamste reden van deze daling is het aflopen van tijdelijke budgetten zoals de subsidies in het kader van Wonen en Zorg voor Ouderen (WOZO).

Artikel 4. Zorgbreed beleid
De uitgaven op artikel 4 stijgen vanaf 2025 tot en met 2027 en nemen daarna af. Over de begrotingsperiode is het budget redelijk stabiel (-10 miljoen euro). De op- en afloop heeft te maken met subsidies voor opleidingen, beroepenstructuur en arbeidsmarkt die aflopen tussen 2025 en 2030. Dit komt onder andere door de teruggedraaide intensivering van het zorgarbeidsmarktbeleid. In het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) zijn echter weer structurele middelen voor opleiden toegevoegd (185 miljoen euro). Daarnaast is er sprake van tijdelijke investeringen in standaardisatie van gegevensuitwisseling tot en met 2028.

Artikel 5. Jeugd
De uitgaven op artikel 5 zijn in 2025 t/m 2027 hoger dan in 2028 tot en met 2030. Dit heeft te maken met de uitvoering van de Hervormingsagenda Jeugd.

Artikel 6. Sport en bewegen
De uitgaven in 2025 zijn hoger dan in latere jaren, onder andere door aflopende subsidiebudgetten (-71 miljoen euro van 2025 naar 2030). Daarnaast zijn de uitgaven op artikel 6 in 2027 t/m 2029 hoger dan in 2026. Dit komt doordat de middelen voor het onderdeel Buurtsportcoaches van de Brede SPUK (85 miljoen euro in 2026) zijn overgeheveld naar artikel 1.

Artikel 7. Oorlogsgetroffenen en Herinnering Tweede Wereldoorlog
Door afname van het aantal nog levende verzetsdeelnemers en oorlogsgetroffenen dalen de uitgaven aan pensioenen en uitkeringen op dit artikel (-67 miljoen euro).

Artikel 8 . Tegemoetkomingen en Rijksbijdragen
De uitgaven op artikel 8 bevatten de zorgtoeslag en de Rijksbijdragen. De Rijksbijdrage Wlz stijgt van 2025 naar 2030 met 9,4 miljard euro, de Bijdrage In Kosten Kortingen (BIKK) stijgt met 1,2 miljard euro en de Rijksbijdrage 18- stijgt met 0,7 miljard euro. De Rijksbijdrage Wlz stijgt als gevolg van het stabiliseren van de Wlz-premie op 9,65% terwijl de Wlz-uitgaven stijgen. Het verschil tussen de premieopbrengsten (samen met de BIKK) en de uitgaven wordt opgevangen met deze Rijksbijdrage. De hoogte van de BIKK hangt o.a. samen met de ontwikkeling van de heffingskortingen in de inkomstenbelasting. De invoering van de Wet inkomstenbelasting in 2001 betekende lagere premieopbrengsten voor het Fonds Langdurige Zorg. De BIKK wordt sindsdien door de overheid betaald als tegemoetkoming in de kosten. De Rijksbijdrage 18- betreft de Rijksbijdrage aan het Zorgverzekeringsfonds voor de financiering van verzekerden jonger dan 18 jaar. Daarnaast stijgen de uitgaven aan de zorgtoeslag met netto 2,2 miljard euro van 2025 tot 2030. De stijging van de uitgaven aan de zorgtoeslag is het gevolg van de toename van de zorgpremie, bevolkingsgroei en de economische ontwikkeling.

Artikel 9. Algemeen
De uitgaven op dit artikel nemen af met 25 miljoen euro van 2025 naar 2030, voornamelijk als gevolg van de aflopende eigenaarsbijdrage aan het RIVM (-21 miljoen euro).

Artikel 10. Apparaatsuitgaven
De uitgaven op artikel 10 zijn in 2025 hoger dan in de latere jaren. Dit heeft onder meer te maken met de (tijdelijke) inzet van programmadirecties en bijdragen aan uitvoeringsorganisaties die nog in latere jaren in de apparaatsuitgaven moeten worden verwerkt. Daarnaast is vanaf 2025 op de apparaatsuitgaven omgebogen met 19 miljoen euro oplopend tot 70 miljoen euro in 2029 vanwege de maatregel uit het Hoofdlijnenakkoord om de groei van het Rijksoverheidsapparaat terug te draaien.

Artikel 11. Nog onverdeeld
Op artikel 11 staan in 2026 de middelen voor de Backpay regeling gereserveerd en in 2027 t/m 2030 nog een deel resterende LPO middelen.

ZORG						
Premiegefinancierd Budgettair Kader Zorg						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	104.424	111.706	118.227	124.509	130.512	136.980
Totaal ontvangsten	5.955	6.203	4.455	4.602	4.732	4.917
11 Zorgverzekeringswet						
Uitgaven	65.789	69.790	73.887	77.300	80.432	83.864
Ontvangsten	3.395	3.443	1.583	1.601	1.617	1.675
12 Wet langdurige zorg						
Uitgaven	38.636	41.916	44.339	47.210	50.080	53.116
Ontvangsten	2.560	2.760	2.872	3.001	3.115	3.242

Algemeen

De zorguitgaven groeien jaar-op-jaar door de verwachte loon- en prijsontwikkelingen en volumefactoren. In 2025 bedragen de zorguitgaven ca. 10% van het BBP. Uit een recente raming van het CPB[24] komt de verwachting dat de zorguitgaven verder zullen stijgen naar ongeveer 18% van het BBP in 2060. De grootste drijfveren achter de stijgende uitgaven zijn (naast de ontwikkeling van lonen en prijzen) de toenemende vergrijzing, de toenemende ontwikkeling van technologieën, hoger zorggebruik door hogere inkomens, sociaal-culturele trends en de achterblijvende arbeidsproductiviteit in de zorg. In Nederland is het recht op zorg volgens de stand van wetenschap en praktijk vastgelegd in regelgeving. Nieuwe behandelmethodes worden daarom meestal relatief snel toegepast in de praktijk. Hiervoor is meestal geen afzonderlijk politiek besluit meer nodig. Het positieve gevolg hiervan is dat we steeds meer ziektes kunnen behandelen. Het zorgt er echter ook voor dat de zorguitgaven automatisch meegroeien met de toenemende behandelmogelijkheden. Dit leidt op de lange termijn tot een significant hogere groei van de zorguitgaven dan van andere collectieve uitgaven. Nederland besteedt hierdoor een steeds groter deel van het inkomen aan zorg, waardoor een kleiner deel resteert voor andere private en collectieve uitgaven.

Toelichting per artikel

Artikel 11. Zorgverzekeringswet

De raming van de groei van de uitgaven onder de Zorgverzekeringswet (Zvw) in de huidige kabinetsperiode is gebaseerd op de middellangetermijnraming 2027-2030 van het CPB. Deze wordt bepaald door de verwachte loon- en prijsontwikkeling en volumefactoren zoals demografie, economische groei en technologische ontwikkeling. Tot en met 2028 is de groei beperkt doordat VWS het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) heeft afgesloten met verschillende Zvw-sectoren.

Artikel 12. Wet langdurige zorg

[24] Zorguitgaven, ons een zorg? (cpb.nl)

De raming van de groei van de uitgaven onder de Wet langdurige zorg (Wlz) in de huidige kabinetsperiode is gebaseerd op de middellangetermijnraming 2027-2030 van het CPB. Deze wordt bepaald door de loon- en prijsontwikkeling, en volumefactoren zoals demografie, economische groei en technologische ontwikkeling.

Gemeentefonds en Provinciefonds (inclusief accres)

Gemeentefonds

GEMEENTEFONDS						
B Gemeentefonds						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	47.612	47.526	46.140	44.562	44.454	44.339
Totaal ontvangsten						
1 Gemeentefonds						
Uitgaven	47.612	47.526	46.140	44.562	44.454	44.339
Ontvangsten						

Algemeen
Bij Voorjaarsnota 2024 is de bbp-systematiek vervroegd ingevoerd. Het besluit tot het vervroegd invoeren van de nieuwe financieringssystematiek heeft invloed op de lopende begroting van gemeenten en provincies. Om die reden is besloten de impact hiervan volledig (2024) en deels (2025) te dempen. Ook voor 2026 tot en met 2029 vindt compensatie plaats. Verder is voor de jaren 2025 tot en met 2027 in totaal circa 3 miljard euro cumulatief beschikbaar voor jeugdzorg en gemeenten, waarvan ook middelen voor de terugval in 2026 in het Gemeentefonds. Gemeenten worden ook met terugwerkende kracht gecompenseerd voor gedane uitgaven voor de jeugdzorg in de jaren 2023/2024. Dit leidt incidenteel tot 728 miljoen euro hogere uitgaven aan gemeenten.

Provinciefonds

PROVINCIEFONDS						
C Provinciefonds						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	3.979	3.697	3.631	3.660	3.655	3.458
Totaal ontvangsten						
1 Provinciefonds						
Uitgaven	3.979	3.697	3.631	3.660	3.655	3.458
Ontvangsten						

Algemeen

Bij Voorjaarsnota 2024 is de bbp-systematiek vervroegd ingevoerd. Het besluit tot het vervroegd invoeren van de nieuwe financieringssystematiek heeft invloed op de lopende begroting van gemeenten en provincies. Om die reden is besloten de impact hiervan volledig (2024) en deels (2025) te dempen. Ook voor 2026 tot en met 2029 vindt compensatie plaats. De daling van de uitgaven in 2030 wordt verklaard door de gewichtscorrectie voor volledige elektrische personenauto's voor de periode 2026-2029 in de motorrijtuigenbelasting waartoe is besloten bij Voorjaarsnota 2025. Vanaf 2030 vervalt de korting. De tariefkorting in de motorrijtuigenbelasting werkt ook door in de provinciale opcenten. De provincies zijn voor de lagere inkomsten uit de provinciale opcenten in de periode 2026 – 2029 gecompenseerd via het Provinciefonds. Dit gaat om cumulatief 569 miljoen euro, van 107 miljoen euro in 2026 oplopend tot 165 miljoen euro in 2029.

Accres Gemeentefonds

ACCRES GEMEENTEFONDS						
Accres Gemeentefonds						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	0	711	2.790	4.867	6.941	9.521
Totaal ontvangsten						
1 Accres gemeentefonds						
Uitgaven	0	0	1.834	3.625	5.429	7.537
Ontvangsten						
2 Reservering BCF						
Uitgaven	0	636	806	1.017	1.212	1.609
Ontvangsten						
3 Indexatie WMO						
Uitgaven		75	150	225	300	375
Ontvangsten						

Algemeen
Vanaf 2024 is het accres gekoppeld aan de bbp-normeringssystematiek. Uitgangspunt is dat de fondsen meerjarig de ontwikkeling van het nominaal bruto binnenlands product volgen. De normering wordt gesplitst in een volumedeel en een prijsdeel. De volumeontwikkeling van de fondsen wordt gebaseerd op een 8-jaars (t-9 t/m t-2) historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp, waardoor het fonds minder schommelt. Het prijsdeel volgt de prijsontwikkeling van het bbp van het lopende jaar

Met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) is afgesproken dat in de toekomst (een nader te bepalen deel) van de Wmo niet langer via de algemene uitkering van het Gemeentefonds gaat, maar via een aparte financiering. Afhankelijk van de gekozen bekostigingsvorm wordt een passende geobjectiveerde indexering onderzocht die ook rekening houdt met de kostenontwikkeling en demografie/vergrijzing. Vooruitlopend op de uitwerking is een jaarlijks tranche van 75 miljoen euro vanaf 2026 oplopend tot 375 miljoen euro in 2030 gereserveerd voor een aanvullende indexering voor demografie.

Accres Provinciefonds

ACCRES PROVINCIEFONDS						
Accres Provinciefonds						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	0	178	353	548	736	940
Totaal ontvangsten						
1 Accres provinciefonds						
Uitgaven	0	0	157	325	486	640
Ontvangsten						
2 Reservering BCF						
Uitgaven	0	178	196	224	249	300
Ontvangsten						

Algemeen
Vanaf 2024 is het accres gekoppeld aan de bbp-normeringssystematiek. Uitgangspunt is dat de fondsen meerjarig de ontwikkeling van het nominaal bruto binnenlands product volgen. De normering wordt gesplitst in een volumedeel en een prijsdeel. De volumeontwikkeling van de fondsen wordt gebaseerd op een 8-jaars (t-9 t/m t-2) historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp, waardoor het fonds minder schommelt. Het prijsdeel volgt de prijsontwikkeling van het bbp van het lopende jaar

Prijsbijstelling

PRIJSBIJSTELLING						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	0	1.386	2.751	3.429	4.493	5.937
1 Rijksbegroting in enge zin						
Uitgaven	0	1.251	2.503	3.070	4.034	5.379
4 Niet-plafondrelevant						
Uitgaven	0	135	248	360	459	558

Algemeen

Op begrotingshoofdstuk Prijsbijstelling worden middelen gereserveerd die nodig zijn om de prijsgevoelige uitgaven op de Rijksbegroting (artikel 1) en die niet-kaderrelevant zijn (artikel 4) op het uitgavenpeil van het desbetreffende jaar te brengen. De oploop in de cijfers ontstaat doordat jaarlijks een structurele reservering wordt opgenomen om de begrotingsuitgaven (zoals deze op de afzonderlijke begrotingen zijn opgenomen) van constante naar lopende prijzen te brengen.

Arbeidsvoorwaarden

ARBEIDSVOORWAARDEN						
Arbeidsvoorwaarden						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	0	2.785	5.880	8.954	11.540	14.542
Totaal ontvangsten						
1 arbeidsvoorwaardenruimte ijklijn RB-eng						
Uitgaven	0	2.785	5.880	8.954	11.540	14.542
Ontvangsten						

Algemeen
Op hoofdstuk 81 Arbeidsvoorwaarden worden middelen gereserveerd die nodig zijn om de loongevoelige uitgaven op de Rijksbegroting op het uitgavenpeil van het desbetreffende jaar te brengen. De oploop in de cijfers komt doordat per jaar een structurele reservering is opgenomen.

Aanvullende Post

AANVULLENDE POST						
Aanvullende Post						
In miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totaal uitgaven	– 5.907	– 2.243	5.206	6.456	4.680	5.964
Totaal ontvangsten						
3 Koninkrijksrelaties						
Uitgaven	0	9	1	1	1	1
Ontvangsten						
4 Eindejaarsmarge						
Uitgaven	– 5.971	– 3.750	– 1.450	– 700		
Ontvangsten						
5 Buitenlandse Zaken / Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking						
Uitgaven	0	0	0	0		43
Ontvangsten						
6 Justitie en Veiligheid						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
7 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties						
Uitgaven	0	214	716	424	411	318
Ontvangsten						
8 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap						
Uitgaven	0	7	52	71	81	82
Ontvangsten						
9 Financiën						
Uitgaven	0	75	2.926	2.657	175	146
Ontvangsten						
10 Defensie						
Uitgaven	0	661	1.295	1.980	2.659	3.921
Ontvangsten						
12 Infrastructuur en Waterstaat						
Uitgaven	0	9	15	20	27	44
Ontvangsten						
13 Economische Zaken en Klimaat						
Uitgaven	0	78	0	0	0	0
Ontvangsten						
14 Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit						
Uitgaven	0	0	5	0	12	0
Ontvangsten						
15 Sociale Zaken en Werkgelegenheid						
Uitgaven	0	21	70	91	84	99
Ontvangsten						

Aanvullende Post						
16 Volksgezondheid, Welzijn en Sport						
Uitgaven	2	1	256	307	25	5
Ontvangsten						
20 Asiel en Migratie						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
22 Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening						
Uitgaven	0	6	7	1	1	1
Ontvangsten						
23 Klimaat en Groene Groei						
Uitgaven	8	76	303	254	182	215
Ontvangsten						
41 Zorg (premiegefinancierd)						
Uitgaven	0	3	435	741	335	470
Ontvangsten						
50 Gemeentefonds / Provinciefonds						
Uitgaven	8	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
55 Diversen						
Uitgaven	46	101	324	351	412	382
Ontvangsten						
56 Loon- en prijs ontwikkeling						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
81 RA Openbaar bestuur						
Uitgaven		237	237	237	237	237
Ontvangsten						
99 Meerdere departementen						
Uitgaven	0	10	13	21	38	0
Ontvangsten						

Algemeen
De Aanvullende Post is het begrotingshoofdstuk waar middelen worden gereserveerd voor maatregelen waartoe is besloten maar die in afwachting zijn van nadere uitwerking. Ook wordt op dit begrotingshoofdstuk de in=uittaakstelling en de aanvullende onderuitputting verantwoord. De aanvullende post wordt beheerd door het ministerie van Financiën.

Toelichting per artikel
Departementale artikelen
Op de departementale artikelen staan middelen gereserveerd. Dit zijn middelen uit het Hoofdlijnenakkoord, maar ook resterende reserveringen uit het coalitieakkoord Rutte IV. Voor een aantal reserveringen geldt dat uiteindelijke besteding op meerdere begrotingen wordt gerealiseerd. In dat

geval is de reservering onder het coördinerend departement opgenomen. Reserveringen voor klimaat worden bijvoorbeeld opgenomen onder het ministerie van KGG.

Artikel 4. Eindejaarsmarge
Als tegenhanger van de uitgekeerde eindejaarsmarges is de in=uit-taakstelling ingeboekt. Dit onder de veronderstelling dat departementen ieder jaar een soortgelijk bedrag aan onderuitputting doorschuiven met behulp van de eindejaarsmarge.

Artikel 55. Diversen
Op dit artikel staan middelen gereserveerd voor de Traditioneel Eigen Middelen (TEM) en domeinoverstijgende risico's.

Artikel 81. RA Openbaar Bestuur
Dit betreft een reservering voor de pensioentransitie werkgevers voor de categorie zorg en overheid.

Artikel 99. Meerdere departementen
Op dit artikel staan de middelen voor het programma Werk aan Uitvoering (WaU).

11 MONITOR INVESTERINGSFONDSEN

Monitor investeringsfondsen

Scope investeringsmonitor

Sinds de afschaffing van de deelplafondsystematiek is de focus van deze monitor verschoven naar enkel de traditionele begrotingsfondsen: het Mobiliteitsfonds en Deltafonds onder beheer van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF) onder beheer van het ministerie van Defensie.

Algemeen

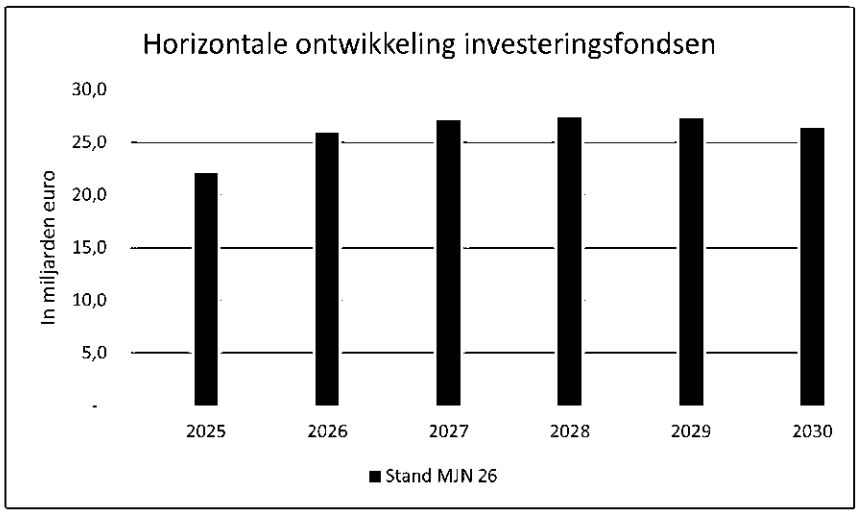

Figuur 11.1

Figuur 11.1 geeft het totaal aan investeringen weer binnen de bovengenoemde drie fondsen bij de Miljoenennota 2026. In de grafiek is de verwachting te zien dat de uitgaven een groei doormaken richting 2026 en zich vervolgens rond dat niveau stabiliseren (2025: 22,0 miljard euro, 2026: 25,9 miljard euro). Na verwerking van de kasschuiven uit de Voorjaarsnota 2025, is in 2026 het streven om 3,9 miljard euro meer uit te geven dan in 2025. In de drie jaren erna liggen de uitgaven stabiel rond de 27,2 miljard euro, voor er een kleine daling zichtbaar is naar 26,4 miljard euro in 2030.

Figuur 11.2 Kasschuiven voorjaar

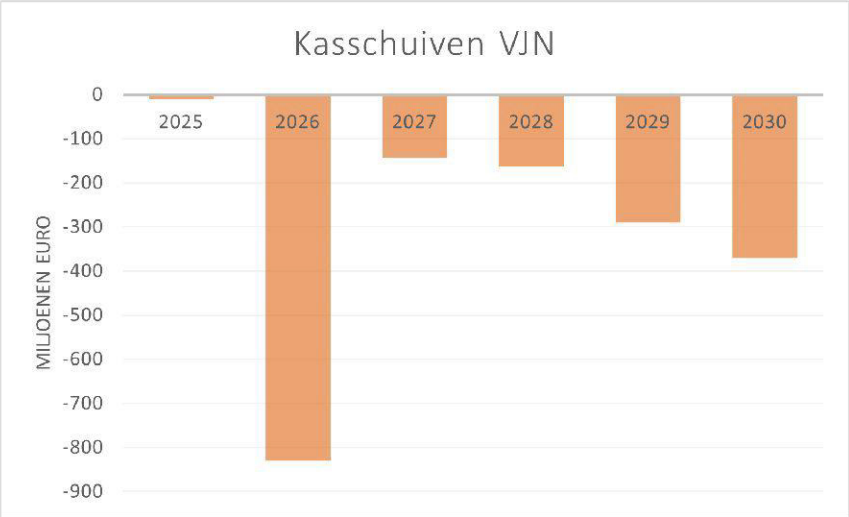

Het afgelopen jaar is er veel aandacht voor realistisch ramen en begroten. In deze hoedanigheid is voor de investeringsfondsen afgelopen voorjaar weer gekeken naar het realistisch ritme van deze begrotingen, en zijn voor alle drie de fondsen middelen in een ander ritme gezet om onderuitputting te voorkomen. Het ritme sluit zo beter aan bij de mogelijkheden om deze middelen uit te kunnen geven, gezien de krappe arbeidsmarkt en beschikbare fysieke, milieu- en juridische ruimte. Dit is in lijn met de aanbevelingen uit de Expertgroep Realistisch ramen. Deze Expertgroep heeft onderzoek gedaan naar het verschil tussen de ramingen en realisatiecijfers de afgelopen jaren, en heeft aanbevelingen gedaan welke de trefzekerheid van ramingen zouden moeten vergroten.

In 2026 is totaal 830 miljoen euro geschoven naar latere jaren, voornamelijk naar de periode 2031 en verder. Dit is ook te zien in figuur 11.2. Ondanks deze kasschuiven blijven de middelen in een ambitieus ritme staan en moet worden bezien of volledige uitputting wordt gerealiseerd. Bij Najaarsnota 2025 is het volgende moment om te bezien of de huidige uitgavenraming voor 2025 aanpassing behoeft. Een nieuwe meerjarige raming volgt bij de Voorjaarsnota 2026.

Mobiliteitsfonds

Om de middelen op het Mobiliteitsfonds in een realistischer ritme te plaatsen is bij de afgelopen Voorjaarsnota per saldo 525 miljoen euro kasbudget uit de periode 2025 tot en met 2030 geschoven naar de jaren 2031 en verder. Hierbij is, naast schuiven uit 2029 en 2030, onder meer 450 miljoen euro uit 2026 weggeschoven. Deze budgetten zijn voor 220 miljoen euro naar 2025 gegaan. De schuiven op de programmering vinden plaats op verschillende projecten binnen het Mobiliteitsfonds. Het gaat hierbij onder andere om de A50 Bankhoef Paalgraven, de OV Verbinding Amsterdam – Haarlemmermeer en de Oude Lijn tussen Leiden en Dordrecht.

Afgelopen voorjaar zijn ook de middelen voor de ontsluiting van woningbouwprojecten overgeheveld vanaf de Aanvullende Post naar de begroting van het Mobiliteitsfonds. Deze middelen zijn na de overheveling ook in een nieuw ritme gezet. Het nieuwe kasritme is gebaseerd op de ervaringen van

de eerdere middelen voor de ontsluiting van de woningbouw (7,5 miljard euro van het vorige kabinet) en de adviezen van het IBO Woningbouw en Grond.

Deltafonds

Bij Voorjaarsnota 2025 is tevens het ritme van bepaalde programmering binnen het Deltafonds herzien. Hierbij wordt 20 miljoen euro naar het jaar 2025 geschoven, om het beschikbare budget aan te laten sluiten bij de programmering. In totaal wordt in de periode 2025 tot en met 2030 per saldo 155 miljoen euro kasbudget geschoven naar de jaren 2031 en verder. Dit wordt voornamelijk gehaald uit het budget uit 2026 (255 miljoen euro). Hiermee zijn de middelen op het Deltafonds in een realistischer ritme gezet. De schuiven op de programmering vinden plaats op verschillende projecten binnen het Deltafonds. De budgetten ten behoeve van onder andere waterkwaliteit worden op basis van actuele prognoses naar voren gehaald, en budget voor onder andere het Hoogwaterbeschermingsprogramma en de Afsluitdijk wordt naar latere jaren geschoven.

Defensiematerieelbegrotingsfonds

Ten opzichte van 2025 stijgen de uitgaven op het DMF in 2026 met 3 miljard euro. De DMF-uitgaven nemen in de jaren daarna toe met 691 miljoen euro in 2027 en 569 miljoen euro in 2028 ten opzichte van het jaar ervoor. De defensie-uitgaven stijgen om te voldoen aan de NAVO-norm van 2,0 procent van het bbp. Daarnaast heeft het kabinet bij Voorjaarsnota 2025 een aanvullende structurele investering van 737 miljoen euro gedaan vanaf 2028. Het tempo van de investeringen neemt komende jaren toe in verband met de veranderde internationale verhoudingen. Daarbij zet Defensie in op versnelling van de versterking van de krijgsmacht op een zo ambitieus mogelijk tempo.

12 INTEGRAAL OVERZICHT KLIMAAT

In deze bijlage wordt een overzicht geboden van de gevolgen van het klimaatbeleid voor de Rijksfinanciën. In tabel 12.1 staan alle uitgaven van het Rijk ten behoeve van het klimaatbeleid en de verduurzaming van de energievoorziening. Deze tabel is overgenomen uit de begroting van het Ministerie van Klimaat en Groene Groei en bevat alle voorgenomen uitgaven op departementale begrotingen die onder de gestelde definitie van klimaatuitgaven vallen. De definitie, zoals expliciet gedefinieerd in de kabinetsreactie op het rapport 'Inzicht in uitgaven klimaatbeleid' van de Algemene Rekenkamer[25], luidt:

Kimaatuitgaven zijn alle uitgaven die als hoofddoel hebben om bij te dragen aan het nationale klimaatbeleid gericht op de reductie van broeikasgassen en de verduurzaming van de energievoorziening. Hierbij kan het gaan om uitgaven gericht op de productie en het gebruik van broeikasgasneutrale energie, op energiebesparing, op directe beperking van uitstoot van broeikasgassen of om vastlegging van broeikasgassen.

De klimaatuitgaven worden op dezelfde manier gepresenteerd als in de budgettaire tabel van de begroting van het departement dat de beleidsinhoudelijke verantwoordelijkheid draagt. De uitgaven zijn gegroepeerd op basis van de sectorindeling van het Klimaatplan waaraan de uitgaven het meest direct bijdragen. Sommige uitgaven dragen echter ook bij aan de verduurzaming van andere sectoren. Het overzicht geeft weer in welke departementale begroting en welk beleidsartikel de uitgaven feitelijk staan. Hier is ook de toelichting van de uitgaven te vinden. In tabel 12.2 worden de relevante fiscale voordelen vermeld die onder bovenstaande definitie vallen, hoewel dit feitelijk gezien geen uitgaven zijn maar gederfde inkomsten.

In tabel 12.3 zijn de inkomsten uit klimaatgerelateerde belastingen en lasten opgenomen die onder de gestelde definitie vallen. De definitie, zoals toegelicht in de kabinetsreactie op het advies van de Raad van State bij de Miljoennota 2024 met betrekking tot klimaatinclusief begroten[26], luidt:

Klimaatgerelateerde belastingen zijn belastingen die, naast het zorgen van inkomsten voor de schatkist, als hoofddoel hebben om bij te dragen aan het nationale klimaatbeleid gericht op de reductie van broeikasgassen en de verduurzaming van de energievoorziening. Hierbij kan het gaan om belastingmaatregelen die ook zijn gericht op de productie en het gebruik van broeikasgasneutrale energie, op energiebesparing, op directe beperking van uitstoot van broeikasgassen of om vastlegging van broeikasgassen.

In tabel 12.4 wordt een overzicht gegeven van de bijdragen van het Rijk aan de netbeheerders. Deze bijdragen staan op de rijksbegroting en vallen onder de definitie van klimaatuitgaven, maar zijn van een andere aard dan de rest van de uitgaven in het overzicht klimaatuitgaven. Het betreft financiële transacties zonder effect op het EMU-saldo. In bijlage 15 worden de investeringsprognoses van de netbeheerders weergegeven.

[25] Kamerstukken II, 2022/2023, 32813, nr. 1235.
[26] Kamerstukken II, 2023/2024, 32813, nr. 1401.

Het voornemen was om vanaf deze Miljoenennota ook de uitgaven aan klimaatadaptatiebeleid op te nemen in deze bijlage. Dit is met een jaar vertraagd. De Tweede Kamer is reeds geïnformeerd over de definitie van klimaatadaptatie-uitgaven die zal worden gehanteerd om dit overzicht te kunnen vullen.[27]

Toelichting belangrijkste mutaties
In het voorjaar is via het ontwerp Meerjarenprogramma (MJP) 2026 voorgesteld 8,5 miljard euro uit het Klimaatfonds toe te kennen. Hiervan is in het voorjaar 3,0 miljard euro direct overgeheveld, omdat deze middelen reeds voldeden aan de voorwaarden. Na beoordeling en politieke besluitvorming is het voorstel om aanvullend 2,0 miljoen euro over te hevelen. De grootste mutatie sinds het voorjaar is dat er uit het Klimaatfonds 948 miljoen euro is uitgetrokken voor de problematiek bij Wind op Zee. Daarnaast is er 150 miljoen euro overgeheveld uit het fonds om de Indirecte Kostencompensatie (IKC) ETS met één jaar te verlengen. Verder is er 197 miljoen euro voor gebiedsinvesteringen uitgetrokken die samenhangen met infrastructuurprojecten t.b.v. het hoogspanningsnet en 121 miljoen euro voor de twee maatwerkafspraken met Cosun en AnQore. Het restant in het Klimaatfonds (21,3 miljard euro) is onderdeel van de voorjaarsbesluitvorming 2026 en bestaat uit reserveringen, toekenningen onder voorwaarden en vrije ruimte. Alle Klimaatfondsmutaties worden toegelicht in het definitieve Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2026 en de Klimaatfondsbegroting. In totaal was er voor TenneT een leningsfaciliteit van in totaal 44,4 miljard euro opengesteld voor 2024, 2025 en 2026. Door de implementatie van de instellingsgarantie aan TenneT Nederland, wordt de reservering voor de lening aan TenneT neerwaarts bijgesteld in 2025 en 2026 met in totaal 7,5 miljard euro. De resterende leningsfaciliteit voor TenneT betreft voor die jaren in totaal 36,9 miljard euro.

Tabel 12.1 Uitgavenoverzicht klimaat (in duizenden euro)

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totale uitgaven in het kader van het klimaatbeleid	**5.382.928**	**8.081.598**	**14.721.616**	**7.788.680**	**8.103.221**	**7.538.122**	**8.526.638**
Elektriciteit	**2.397.288**	**4.175.091**	**3.038.761**	**3.089.451**	**3.464.839**	**3.816.964**	**3.919.273**
[KGG, art 31, subsidie] SDE	217.850	603.664	340.000	366.000	373.000	384.000	335.543
[KGG, art 31, subsidie] SDE+ (incl. flankerend beleid en Net op Zee)	612.579	2.083.271	343.017	428.115	600.627	991.752	1.001.944
[KGG, art 31, subsidie] SDE+ + (incl. kolenmaatregelen en statistische overdracht)	35.414	585.621	968.974	974.592	1.238.512	1.314.715	1.474.395
[KGG, art 31, subsidie] Flankerend beleid WOZ			99.778	102.025	77.132	63.562	89.145
[KGG, art 31, subsidie] Structurele kosten WOZ			7.363	7.363	53.930	67.870	13.033
[KGG, art 31, subsidie] Flankerend beleid SDE+			59.229	60.445	48.460	9.491	9.244
[KGG, art 31, subsidie] Subsidiering TenneT Net op Zee			181.000	181.000	181.000	181.000	181.000
[KGG, art 31, subsidie] Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	1.871	7.058	4.719	5.247	19.280	15.592	18.124
[KGG, art.31, storting] Storting in begrotingsreserve duurzame energie	852.697	7.359					
[KGG, art 31, subsidie] ISDE-regeling	460.485	560.396	508.510	499.784	473.119	419.593	346.826

[27] Kamerstukken II, 2024/2025, 27625, nr. 693.

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
[KGG, art 31, subsidie] Missiegedreven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI)	54.385	74.798	74.901	73.492	64.269	56.702	29.106
[KGG, art 31, subsidie] Demonstratieregeling Klimaat en Energie-innovatie (DEI+)	41.352	93.664	224.207	258.407	239.258	234.056	327.618
[KGG, art 31, subsidie] Hernieuwbare Energietransitie (HER+)	30.617	23.795					
[KGG, art 31, subsidie] NGF-project Circulaire zonnepanelen	15.614	22.193	21.429	18.413	15.171	9.000	27.328
[KGG, art 31, subsidie] Efficiëntere benutting elektriciteitsnetten	2.688	5.379	24.801	24.186	24.216	24.275	24.377
[KGG, art 31, subsidie] Realisatie Zon op Zee		1.992	7.073	9.024	7.864	17	
[KGG, art 31, subsidie] Subsidieregeling flexibiliteit		29.630	31.966	1.582			
[KGG, art 31, subsidie] Correctieregeling duurzame warmte	20.348						
[KGG, art 31, opdracht] Projecten Kernenergie	30.955	31.924	98.133	50.435	35.620	29.873	28.802
[KGG, art 31, opdracht] Programma Opwerk Energie op Rijksvastgoed (OER)	7.071	18.045	20.935	14.808	2.453	2.577	
[KGG, art 31, opdracht] Onderzoek en opdrachten	13.362	26.302	22.726	14.533	10.928	12.889	12.788
Industrie	**280.487**	**568.870**	**1.534.763**	**1.270.967**	**1.354.604**	**717.583**	**741.299**
[KGG, art 31, subsidie] Verduurzaming industrie	65.401	69.475	281.491	111.152	92.805	94.987	77.629
[KGG, art 31, subsidie] Urgendamaatregelen Industrie	3.818						
[KGG, art 31, subsidie] Infrastructuur duurzame industrie (PIDI)	29	890					
[KGG, art 31, subsidie] NGF - project Groenvermogen van de Nederlandse economie	54.469	156.042	123.703	165.000	55.000	30.000	20.000
[KGG, art 31, subsidie] NGF - project Circulaire Plastics	28.083	18.054	21.213	27.717	19.331	41.387	
[KGG, art 31, subsidie] Subsidieondersteuning verduurzaming MKB	1						
[KGG, art 31, opdracht] Energie-efficiency	759	2.225	1.925	1.750	1.324	1.593	1.598
[KGG, art 31, subsidie] Investeringen Verduurzaming Industrie - Klimaatfonds	29.306	79.067	183.608	149.903	88.260	61.883	32.097
[KGG, art 31, subsidie] Subsidie project Djewels		16.478	26.522	5.000	6.000		
[KGG, art 31, subsidie] Opslag waterstof			38.689				
[KGG, art 31, subsidie] Carbon Capture Storage CCS	2.242	2.620	4.084	4.192	4.196	4.202	4.212
[KGG, art 31, subsidie] MIEK	838	4.671	4.634	4.297	4.302	4.311	4.324
[KGG, art 31, subsidie] Subsideregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS)	1.228	2.311	1.933	429			
[KGG, art 31, subsidie] Opschalingsinstrument waterstof	46.321	81.620	468.712	283.247	334.106	296.046	582.633
[KGG, art 31, subsidie] Investeringen waterstofbackbone	34.503	52.461	117.461	154.961	276.361	70.000	
[KGG, art 31, subsidie] IPCEI Waterstof		55.401	243.957	342.139	450.720	95.218	3.090
[KGG, art 31, subsidie] Invest NL		15.000					
[KGG, art 31, opdracht] Verduurzaming industrie	640	2.676	5.518	4.819	5.824	3.636	1.292
[KGG, art 31, bijdrage mede-overheden] Regeling toezicht energiebesparingsplicht	12.849	9.879	11.313	16.361	16.375	14.320	14.424
Gebouwde omgeving	**1.483.554**	**1.666.095**	**1.237.206**	**1.417.873**	**1.252.883**	**1.004.628**	**1.614.986**

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
[VRO, art 2, subsidie] Subsidie verduurzaming en onderhoud huurwoningen	7.670	13.800	20.521	45.396	41.091	23.384	2.761
[VRO, art 2, subsidie] Nationaal isolatie Programma	227		980	980	980	980	980
[VRO, art 2, subsidie] Energiebeparing Koopsector	22.050	34.808	20.000	31.550	28.500	38.000	38.000
[VRO, art 2, subsidie] Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed	310.636	335.788	324.430	439.220	319.521	285.075	160.075
[VRO, art 2, subsidie] Energietransitie en duurzaamheid	26.077	31.475	17.384	17.512	12.848	11.252	10.623
[VRO, art 2, subsidie] Renovatieversneller	24.198	37.940	23.435	7.608	9.442	5.500	
[VRO, art 2, subsidie] SAH	12.800	62.401	17.100	37.760	30.980	6.360	7.700
[VRO, art 2, subsidie] Warmtefonds	93.000	112.500	159.460	138.300	220.300	139.300	112.300
[VRO, art 2, subsidie] Nationaal Groeifonds	11.925	26.571	14.022	5.460	1.000		
[VRO, art 2, subsidie] Biobased Bouwen	8.958	13.492	11.238	7.406	5.712		
[VRO, art 2, subsidie] Ontzorgen Vereiniging van Eigenaren	1.373	6.258	7.259	5.730	5.303	3.072	3.072
[VRO, art 2, subsidie] Maatschappelijk Vastgoed Fonds		49.910	30.000	55.000	30.000	30.000	30.000
[VRO, art 2, subsidie] verduurzaming Groningen en Noord-Drenthe		79.496	78.750	78.250	1.500	1.500	1.500
[VRO, art 2, opdracht] Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie	3.118	3.018	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
[VRO, art 2, opdracht] Energietransitie en duurzaamheid	4.499	3.790	2.900	1.500	3.700	3.700	3.700
[VRO, art 2, opdracht] verduurzaming Groningen en Noord-Drenthe		652					
[VRO, art 2, bijrage ZBO/RWT) Energietransitie en Duurzaamheid		2.804	2.084	2.000	1.000	500	500
[VRO, art 2, bijrage ZBO/RWT) verduurzaming Groningen en Noord-Drenthe		1.254	1.000	750	750	750	750
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Nationaal Isolatie Programma (Lokale aanpak woningisolatie)	722.922	474.834					
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed	60.062			13.496	9.798	595	10.595
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie	11.800	17.500	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Nationaal Isolatie Programma (Soortenmanagement)	58.000	834	281	186			
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Verduurzaming Groningen en Noord-Drenthe	4.500	251.387	144.072	141.472	141.187	138.761	137.378
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Nationaal Groeifonds	975	498					
[VRO, art 2, bijdrage aan agentschappen] RVO (Uitvoering Energieakkoord)	2.084	2.688	11.180	9.919	10.471	9.942	9.942
[VRO, art 2, bijdrage aan agentschappen] Dienst Publiek en Communicatie	2.100	2.303	1.760	1.760	1.760	1.760	1.760
[VRO, art 2, bijdrage aan agentschappen] RVO (Energiestransitie en Duurzaamheid)	28.529	30.359	15.185	9.272	8.753	8.653	8.653
[VRO, art 2, bijdrage aan agentschappen] Verduurzaming Maatschppelijk Vastgoed	2.952	21.849					
[VRO, art 2, bijdrage aan agentschappen] RVB (circulaire rijksinkopen)	2.418	857	1.981	2.479	2.581	2.574	3.071
[VRO, art 2, bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken] Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed		209	87.711	72.711	47.526	43.424	43.068

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
[VRO, art 2, bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken] EGO (innovatie)	1.595	3.238	17.414	22.809	16.744	16.184	17.309
[VRO, art 2, bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken] Handhaving Energielabel C			1.600	1.600	1.600	1.600	1.600
[VRO, art 2, bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken] Uitfaseren slechte labels	1.000	911	1.000				
[KGG, art 31, subsidie] Warmtenetten investeringssubsidie (WIS)	3.116	11.033	57.602	86.109	114.863	151.469	952.104
[KGG, art 31, subsidie] NGF-project NieuweWarmteNu!	17.470	14.059	42.130	42.533	29.244	13.242	30.545
[KGG, art 31, subsidie] Aardwarmte	37.500	12.611	12.828				
[KGG, art 31, subsidie] WarmtelinQ		3.022	16.400	98.525	119.000	56.000	16.000
[KGG, art 31, subsidie] Geothermie (Klimaatfonds)		1.946	84.499	29.580	25.729	51	
Mobiliteit	**305.042**	**291.562**	**597.779**	**778.087**	**776.740**	**719.722**	**974.851**
[IenW, art 14, opdracht] KF: Laadinfra wegverkeer	233	30		10.222	4.214	7.060	31.620
[IenW, art 14, opdracht] KF: Laadinfra bouw			7.958	88.083	72.023	31.400	27.584
[IenW, art 14, opdracht] Klimaatakkoord		2.942	17.761	39.266	45.326	37.736	32.469
[IenW, art 14, opdracht] Programma Vergroening Reisgedrag	1.099	2.172	3.347	7.004	6.187	2.770	37.010
[IenW, art 14, opdracht] Verduurzaming logistiek	12.904	7.444	4.841	4.000		10	
[IenW, art 14, opdracht] KF: Zero-emissie zones		250	1.832	2.582	1.664	332	
[IenW, art 14, subsidie] Elektrisch vervoer	134.941	58.444	29.335	23.228	1.622		
[IenW, art 14, subsidie] Duurzame mobiliteit	23.226	18.091	25.670	20.100	21.500	18.010	
[IenW, art 14, subsidie] KF: Laadinfra wegvervoer	8.867	32.832	78.060	97.537	75.987	40.120	27.120
[IenW, art 14, subsidie] KF: Laadinfra bouw	1.360	6.200	7.500	14.000	17.500		
[IenW, art 14, subsidie] KF: SWIM	0	14.486	7.000	25.000	30.000	40.000	62.000
[IenW, art 14, subsidie] Laad en AanZET	50.136	66.713	42.406				
[IenW, art 14, subsidie] Vergroenen Reisgedrag	0	1.450	4.250	8.750	8.750	6.000	5.563
[IenW, art 14, bijdrage aan medeoverheden] Duurzame mobiliteit	37.928	25.050	13.940	13.400	11.290		
[IenW, art 14, bijdrage aan medeoverheden] KF: Laadinfra	13.183	10.000	29.000				
[IenW, art 15, subsidie] Zero-Emissie Trucks (aanZET)			156.000	189.000	195.000	230.000	317.000
[IenW, art 15, subsidie] Private Laadinfrastructuur bij bedrijven			66.000	94.000	99.000	114.000	172.946
[IenW, art 15, subsidie] Waterstof in Mobiliteit (SWiM)			10.000	10.000	10.000	10.000	6.000
[IenW, art 15, subsidie] Electric Road System (ERS)			11.000	26.000	26.000	26.000	26.000
[IenW, art 15, subsidie] Logistieke efficiëntie			10.000	10.000	10.000	10.000	20.000
[IenW, art 17, opdracht] KF: Luchtvaartverkeer energie	105	767	539	100	100	100	100
[IenW, art 17, opdracht] KF: Alcohol-to-jet en Duurzame Luchtvaartbrandstoffen			200	100	100	100	
[IenW, art 17, subsidie] Klimaatbeleid	19		28	28			
[IenW, art 17, subsidie] KF: Alcohol-to-jet			3.000	13.500	23.591	22.569	23.250
[IenW, art 17, subsidie] KF: Duurzame luchtvaartbrandstoffen			2.500	10.250	15.725	13.787	14.988
[IenW, art 17, subsidie] KF: Aandrijftechnologieën				5.000	8.000	5.000	

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
[IenW, art 18, opdracht] KF: Verduurzaming Zeevaart		105			100	100	400
[IenW, art 18, opdracht] KF: Verduurzaming Binnenvaart		65	1.480	1.875	1.460	1.460	2.226
[IenW, art 18, opdracht] NGF: Maritiem Masterplan	2	2	444	190	3.270	7.250	10.792
[IenW, art 18, subsidie] NGF: Maritiem Masterplan	1.074	25.801	42.740	29.566	21.754	18.940	41.290
[IenW, art 18, subsidie] NGF: Zero-emissie binnenvaart batterij-elektrisch	19.705	7.397	3.698				
[IenW, art 18, subsidie] KF: Walstroom		10.471	10.000	7.556	9.577	1.396	1.000
[IenW, art 18, subsidie] KF: Verduurzaming Zeevaart			3.300	11.140	18.190	30.680	41.907
[IenW, art 18, subsidie] KF: Verduurzaming Binnenvaart		250	3.550	16.310	38.410	44.502	73.176
[IenW, art 18, bijdrage aan agentschappen] NGF-project Maritiem Masterplan RVO	260	600	400	300	400	400	410
Landbouw en landgebruik	**122.844**	**120.632**	**221.077**	**195.064**	**176.461**	**176.779**	**192.344**
[LVVN, art 22, opdracht] Klimaatimpuls Natuur en Biodiversiteit	4.754	2.981	3.088	2.810	2.810	2.810	2.810
[LVVN, art 22, subsidie] Natuur en Biodiversiteit Grote Wateren	7.354	1.646	300	300			
[LVVN, art 22, opdracht] Natuur en Biodiversiteit Grote Wateren	5.621	15.079	47.242	49.351	41.329	29.054	25.760
[LVVN, art 22, opdracht] Duurzame visserij	17.045	17.242	37.098	26.849	6.713	6.701	6.701
[LVVN, art 22, subsidie] Noordzeeakkoord (RVO)	3.655	80	1.996				
[LVVN, art 21, subsidie] Glastuinbouw en weerbare planten en teeltsystemen	84.415	83.104	121.853	115.754	125.609	128.414	150.273
[LVVN, art 21, subsidie] Subsidieregeling verduurzaming landbouwwerktuigen (RVO)		500	9.500			9.800	6.800
Sectoroverstijgende maatregelen	**793.713**	**1.259.348**	**8.092.030**	**1.037.238**	**1.077.694**	**1.102.446**	**1.083.885**
[IenW, art 21, opdracht] KF: Circulair doen en gedrag	72	551	2.456	2.506	2.742	2.792	2.792
[IenW, art 21, opdracht] KF: Plastics norm	211						
[IenW, art 21, opdracht] KF: Biobased bouwen	24	389	2.993		2.493		
[IenW, art 21, opdracht] Uitvoering duurzame productieketens	8.003	7.621	2.693	2.549	2.028	878	2.170
[IenW, art 21, subsidie] Subsidies duurzame productketens	14.894	19.274	11.586	17.430	9.891	5.908	6.154
[IenW, art 21, subsidie] KF: DEI+CE		2.845	7.738	9.768	7.825	2.025	1.125
[IenW, art 21, subsidie] KF: Circulair doen en gedrag	1.009	560	2.610	2.610	3.560	3.510	3.250
[IenW, art 21, subsidie] KF: Plastics norm	3.128	15.297	2.000				
[IenW, art 21, subsidie] KF: Biobased bouwen		80	100		320		
[KGG, art 31, subsidie] Projecten Klimaat en Energieakkoord	1.940	3.482	9.436	5.787	5.462	5.477	4.773
[KGG, art 31, subsidie] Green Deals	6	448					
[KGG, art 31, subsidie] Overige subsidies	12.492	13.955	23.236	9.983	1.533	1.534	1.535
[KGG, art 31, lening] Lening EBN	24.000	117.000	7.751.000				
[KGG, art 31, bijdrage aan agentschappen] Bijdrage RVO	146.573	177.550	109.985	107.447	106.768	106.298	106.236
[KGG, art 31, bijdrage aan agentschappen] Bijdrage Nea	16.104	22.069	25.864	26.004	26.167	26.243	26.663
[KGG, art 31, bijdrage aan mede-overheden] Uitvoeringskosten klimaat medeoverheden	565.257	878.227	140.333	853.154	908.905	947.781	929.187

Tabel 12.2 Overzicht fiscale groene subsidies (in duizenden euro)[1]

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totale fiscale groene subsidies	**1.796**	**1.735**	**1.473**	**866**	**869**	**847**	**462**
Energie-investeringsaftrek (EIA)	259	431	460	454	443	464	459
BPM vrijstelling nulemissievoertuigen	71						
IB/LB korting op de bijtelling voor nulemissieauto's	261	226	204	157	96	32	
MRB halftarief plug-in hybride auto's (3/4-tarief in 2025)	64	34					
MRB vrijstelling (t/m 2024) en tariefkorting (2025) nulemissievoertuigen	415	405					
MRB tariefkorting emissievrije personenauto's vanaf 2026			196	251	327	348	
EB salderingsregeling	664	634	609				
EB verlaagd tarief laadpalen EV	57						
EB verlaagd tarief lokaal opgewekte duurzame energie	5	5	4	4	3	3	3

1 Deze tabel is gewijzigd ten opzichte van voorgaande jaren omdat het criterium is toegepast dat alleen regelingen worden opgenomen die als doel hebben om bij te dragen aan het nationale klimaatbeleid gericht op de reductie van broeikasgassen en de verduurzaming van de energievoorziening.

Tabel 12.3 Opbrengsten milieu gerelateerde lastenmaatregelen (in duizenden euro)[1]

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totale opbrengsten	**21.757**	**21.484**	**22.721**	**29.495**	**28.543**	**28.130**	**28.644**
Belastingmaatregelen							
CO2-heffing afvalverbrandingsinstallaties (AVI's)				106	174	275	206
CO2-heffing industrie		40	12				
CO2-heffing glastuinbouw		56	67				
Energiebelasting aardgas	6.168	6.106	6.170	6.185	6.068	6.086	6.431
Energiebelasting elektriciteit (inclusief belastingvermindering)	– 444	– 908	– 1.107	– 609	– 535	– 419	– 167
Kolenbelasting	1	1		87	89	83	46
Motorrijtuigenbelasting	4.930	5.107	5.494	5.580	5.670	5.829	6.338
Brandstofaccijnzen	7.867	7.742	7.685	9.290	9.244	9.205	9.222
Belasting op personenauto's en motorrijwielen (bpm)	1.382	1.463	1.760	1.332	1.271	1.212	1.105
Belasting op zware motorrijtuigen (bzm)	198	204	79	1			
Vrachtwagenheffing			555	1.116	1.121	1.116	1.109
Vliegbelasting	745	833	886	1.087	1.181	1.191	1.203
Overige lasten							
Europees emissiehandelssysteem (ETS1)	910	840	1.120	1.280	1.300	1.060	810
Europees emissiehandelssysteem (ETS2)				4.040	2.960	2.490	2.340

1 Vrachtwagenheffing: de korting voor elektrische vrachtwagens is hierin niet meegenomen.

Tabel 12.4 Bijdragen netbeheerders (in duizenden euro)

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totale bijdrages netbeheerders	13.100.000	12.800.000	11.000.000				
[FIN, art 3, lening] Lening TenneT	13.100.000	12.800.000	11.000.000				

13 FOSSIELE VOORDELEN

Overzicht fossiele voordelen
In deze bijlage wordt, conform toezegging in de Miljoenennota 2024, een geactualiseerd overzicht gegeven met betrekking tot fossiele voordelen in Nederland. Het overzicht bouwt voort op het overzicht dat vorig jaar in bijlage 23 van de Miljoenennota 2025 is opgenomen. De samenstelling is gebaseerd op een ambtelijke analyse, input van stakeholders en doorrekeningen van het Centraal Planbureau (CPB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Het is een dynamisch overzicht, waarbij in latere jaren op basis van nieuwe inzichten regelingen aan het overzicht kunnen worden toegevoegd of juist kunnen worden verwijderd. Voor het overzicht worden er twee verschillende benaderingen gehanteerd om de omvang van fossiele voordelen in Nederland inzichtelijk te maken. Deze aanpak volgt de methodiek uit de studie 'Afschaffing fossiele-energiesubsidies: eerder een hersenkraker dan een no-brainer' van PBL en CPB die in oktober 2023 is gepubliceerd. Voor een uitgebreide beschrijving van de methodieken, de voor- en nadelen van beide benaderingen, en de achterliggende overwegingen, verwijzen wij u naar bijlage 23 «Fossiele Regelingen» in de Miljoenennota 2025.

Box 13.1 Optelling van fossiele voordelen inventarisatie- en externe kostenbenadering
In het overzicht fossiele voordelen in deze bijlage wordt bij de inventarisatiebenadering per subsidieregeling (zoals fiscale vrijstellingen, verlaagde tarieven in heffingen, of financiële tegemoetkomingen vanuit de overheid) die een specifiek voordeel geeft aan een bepaalde groep gebruikers van fossiele energiedragers een budgettair belang genoemd. Dit geeft weer hoeveel uitgaven of gederfde inkomsten gepaard gaan met de respectievelijke regelingen. Dergelijke regelingen worden hier 'fossiele regelingen' genoemd.

Het budgettair belang voor alle opgetelde fossiele regelingen in de inventarisatiebenadering in **2025** bedraagt **29,8 miljard** euro. Dit bedrag ligt **1,3 miljard hoger** dan de inventarisatie van vorig jaar. Het bedrag is vooral toegenomen door het groter verbruik van energiedragers zoals gas, stookolie en kerosine ten opzichte van vorig jaar, waardoor de budgettaire belangen van de hieraan gerelateerde fossiele regelingen zijn gestegen.

Het genoemde budgettair belang is een brutobedrag, waarin gedragseffecten niet zijn meegenomen. Bij afschaffing van alle fossiele regelingen wordt dit bedrag dus niet daadwerkelijk opgehaald. Om tot het nettobedrag te komen, moeten de gedragseffecten nog worden afgetrokken van dit bedrag. Een andere belangrijke kanttekening is dat in deze optelsom geen rekenschap is gegeven van interactie met ander beprijzend beleid. Er kan dus niet per definitie worden geconcludeerd dat afschaffing van geïnventariseerde voordelen vanwege het klimaatbeleid nodig is, want dat is niet het geval als er voldoende alternatief beprijzend en normerend beleid geldt in de ketens van winning tot en met het gebruik van de fossiele energiedragers. Dit is voor beprijzing in kaart gebracht met de externe kostenbenadering.

Het totale bedrag aan fossiele voordelen volgens de externe kostenbenadering komt op basis van de emissies en beprijzing in **2024** uit op **18,0 miljard euro** voor emissies die gepaard gaan met het

gebruik van fossiele energiedragers (inclusief uitgestelde emissies die worden toegerekend aan niet-energetisch gebruik van fossiele energiedragers) en **23,2 miljard** euro voor alle broeikasgasemissies (ook emissies die niet gerelateerd zijn aan het gebruik van fossiele energiedragers worden meegeteld). Belangrijke kanttekening is dat de hoogte van het totaalbedrag conform de externe kostenmethode sterk afhankelijk is van de gekozen referentieprijs.

Het bedrag van de externe kostenbenadering mag niet worden opgeteld bij de inventarisatiebenadering. Het kan er ook niet goed mee worden vergeleken, omdat beide benaderingen verschillende aspecten meten. De regelingen die met de inventarisatiebenadering in kaart zijn gebracht, maken voor zover ze van invloed zijn op het beprijzingsniveau ook onderdeel uit van de externe kostenmethode.

1. Externe kostenbenadering

Onderstaande figuur visualiseert de externe kostenbenadering in de verschillende sectoren voor alle broeikasgasemissies. Aangezien voor het lopende jaar onvoldoende data beschikbaar is, is net als vorig jaar de analyse gemaakt op basis van data uit het voorgaande jaar. Dit betreft in deze bijlage het jaar 2024. De inventarisatiebenadering kijkt daarentegen voor ieder jaar naar data van het lopende jaar, hier dus 2025. De figuur voor de externe kostenbenadering is opgesteld door PBL. De horizontale as toont de totale emissies van broeikasgassen die de relevante basis zijn voor de beprijzing, gebaseerd op de emissies als gevolg van het gebruik van fossiele brandstoffen en andere emissies die niet gerelateerd zijn aan fossiele brandstoffen. Op de verticale as wordt de hoogte weergegeven van zowel de expliciete als impliciete prijzen per ton CO_2-equivalent. Elk vak in de figuur komt overeen met een bepaald deel van de emissies waarvoor dezelfde CO_2-prijs geldt. De breedte van de vakken geeft aan welk deel van de emissies onderhevig is aan deze CO_2-prijs. De kleuren geven aan welke beleidsinstrumenten bijdragen aan welk gedeelte van de totale effectieve CO_2-prijs. De paarse stippellijn geeft de gebruikte hoogte aan van de externe kosten voor wat betreft het klimaat. Dit geldt als referentieprijs en bedraagt 174 euro/ton CO_2 in 2024). Het beprijzingstekort - oftewel 'fossiele voordeel' - wordt berekend door het verschil tussen de referentieprijs van de externe klimaatkosten en de geldende CO_2 beprijzing te berekenen voor alle broeikasgasemissies in een sector. Hierbij wordt niet gesaldeerd voor eventuele overschotten in beprijzing. Overschotten worden dus niet in mindering gebracht op het beprijzingstekort.

Figuur 13.1 Externe kostenmethode voor alle broeikasgasemissies (emissies en beprijzing in 2024)

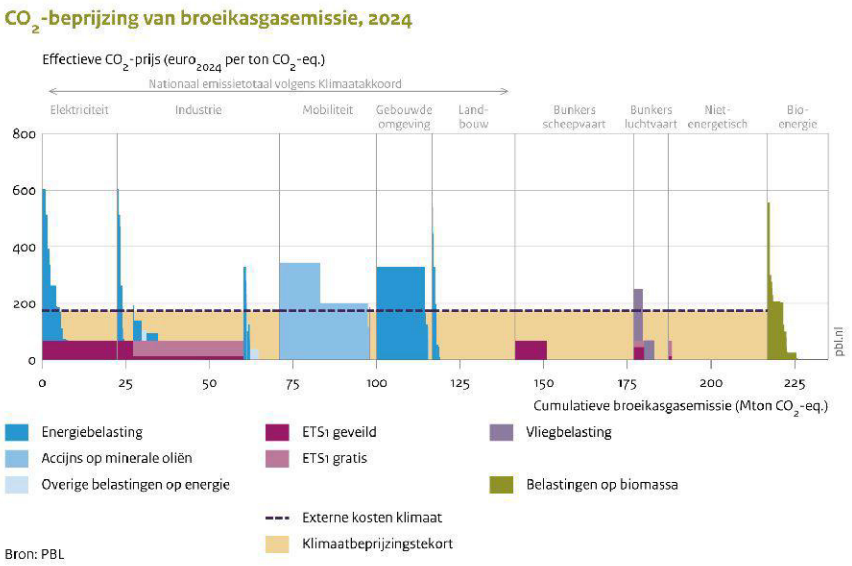

Bron: PBL

Het opgetelde beprijzingstekort is groter dan vorig jaar, wat deels te verklaren is door een lagere ETS1-prijs (in 2023 85,2 euro/ton CO_2 en in 2024 66,5 euro/ton CO_2) en hogere externe klimaatkosten waar het niveau van beprijzing tegen afgezet wordt dit jaar (in 2023 162 euro/ton CO_2 en in 2024 174 euro/ton CO_2). In elke sector ligt een deel van het beprijzingsniveau lager dan de gehanteerde referentieprijs voor het beprijzen van externe klimaatkosten van 174 euro/ton CO_2.

Tabel 13.1 Beprijzingstekort 2024 per sector (zichtjaar 2024)

Sector	Beprijzingstekort BKG-emissies (in mld.)
Elektriciteit	1,8
Industrie	5,0
Mobiliteit	0,4
Gebouwde omgeving	0,2
Landbouw	4,0
Bunkers scheepvaart	5,5
Bunkers luchtvaart	1,1
Niet-energetisch	5,1
Totaal	**23,2**

De daling in het beprijzingstekort van het gebruik van bunkerbrandstoffen door de internationale lucht- en scheepvaart wordt dit jaar verminderd doordat grote schepen (>5000 bruto ton) vanaf 1 januari 2024 onder het ETS vallen. In de gebouwde omgeving is er ten opzichte van de andere sectoren sprake van een klein beprijzingstekort, veel broeikasgasemissies worden hier namelijk belast via de hoge energiebelasting op aardgas. Het beprijzingstekort in de landbouw wordt vooral verzoorzaakt door methaan- en lachgasemissies, die het grootste deel van de onbeprijsde emissies vormen binnen deze sector. In dit overzicht is het beprijzingstekort van bio-energie niet berekend in verband met het klimaatneutrale karakter. In het PBL-rapport 'Klimaatverandering in de prijzen 2024' dat gelijktijdig met Prinsjesdag wordt gepubliceerd, wordt een nadere toelichting op het integrale overzicht van de externe kostenbenadering gegeven.

Beprijzingsstudies ten aanzien van de klimaatdoelen
De externe effecten van broeikasgasemissies kunnen worden berekend door te kijken wat de schadekosten (op termijn) van één ton broeikasgassen weergeeft, of door te kijken naar de preventiekosten. In de berekening van het beprijzingstekort worden in figuur 13.1 de externe kosten van klimaat berekend volgens de preventiekostenmethode. In deze methode wordt berekend wat de duurste maatregel in een kosteneffectief maatregelenpakket is om het afgesproken klimaatdoel te halen. De preventiekosten van klimaatverandering zijn dus afhankelijk van de kostprijs van verduurzamingstechnieken en van de gehanteerde klimaatdoelstelling. De preventiekosten nemen hierdoor doorgaans toe in de tijd, omdat de benodigde CO_2-reductie steeds groter wordt en steeds duurdere technieken moeten worden ingezet om een extra ton CO_2 te reduceren. In het Handboek Milieuprijzen (2023) van CE Delft zijn de preventiekosten van klimaatverandering gebaseerd op een studie van het IPCC uit 2018. In deze studie is uitgegaan van een 1,5 graad doelstelling in 2050, met beperkte mogelijkheid tot overshoot. Gecorrigeerd voor prijspeil en discontovoet, komen de preventiekosten uit op € 174/ton CO_2 in 2024.

Deze berekende referentie CO_2-prijs is echter niet direct gekoppeld aan de sectorale prijsniveaus die nodig zijn om de afgesproken nationale sectordoelen voor 2030 te halen. Naar aanleiding van de aanbeveling uit het rapport Bouwstenen voor een beter belastingstelsel (2024) is in de Fiscale strategische agenda 2024 – 2028 daarom aangekondigd om de analyse van de referentie CO_2-prijs te verfijnen voor een aantal sectoren en om per sector te berekenen welk (marginaal) beprijzingsniveau nodig is om de afgesproken klimaatdoelen te halen.

Hieronder worden de uitkomsten toegelicht van de verschillende beprijzingsstudies die zijn uitgevoerd. In algemene zin leiden deze studies tot dezelfde conclusie als de analyse die in figuur 13.1 op basis van een generieke CO_2-referentieprijs is gedaan: in alle sectoren is extra beprijzing (of normering) nodig om benodigde reductiemaatregelen voldoende rendabel te maken en om burgers, bedrijven en instellingen voldoende te bewegen om te verduurzamen. Het beprijzen van CO_2 heeft hiermee een belangrijke rol in het instrumentarium van het klimaatbeleid: het maakt uitstoot van CO_2 duurder en geeft hierdoor aan burgers, bedrijven en instellingen een prikkel om hun gedrag aan te passen of om gebruik te maken van schonere techniek. Vanwege de demissionaire status laat dit kabinet het aan het volgende kabinet om op basis van deze studies besluiten te nemen.

De uitgevoerde beprijzingsstudies geven een goed beeld van welke extra beprijzing per sector nodig is om de afgesproken klimaatdoelen te halen. In algemene zin kan worden gesteld dat de CO_2-vermijdingsprijs van verduurzamingsmaatregelen in de gebouwde omgeving relatief hoog ligt. Dit komt onder andere doordat isolatie relatief duur is en doordat warmtebronnen zoals een warmtepomp vaak in deellast worden ingezet (en daardoor duurder zijn dan bij inzet in bijvoorbeeld de ETS2-industrie). In de landbouwsector – zowel glastuinbouw als veehouderij is juist relatief veel kosteneffectief potentieel. Tegelijkertijd moet voorzichtigheid worden betracht bij het vergelijken van de exacte hoogte van berekende CO_2-prijzen per sector. Dit heeft vier belangrijke redenen. Ten eerste heeft iedere sector een eigen restemissiedoel. Dit doel volgt uit het Klimaatakkoord en klimaatbesluitvorming van 2023. De industrie heeft procentueel bijvoorbeeld een scherper 2030-doel, dan de gebouwde omgeving of glastuinbouw. Ten tweede maakt het voor de benodigde CO_2-prijs uit of het gaat om een vlakke

CO_2-prijs of om een CO_2-prijs met een vrijgestelde voet (zoals de CO_2-heffing industrie). In het laatste geval is vaak een hogere CO_2-prijs nodig (maar wel over een kleinere grondslag), dan wanneer wordt gekozen voor een vlakke CO_2-prijs. Ten derde verschillen de doorrekeningen in de onderliggende aannames: in de studie naar beprijzing in de ETS2 en dienstensector is bijvoorbeeld alleen gekeken naar de abatement cost curve, terwijl in andere studies de abatement cost curve is verrijkt met aanvullende modelanalyses, waarin bijvoorbeeld ook rekening wordt gehouden met het investeringsritme van bedrijven en een bepaalde overstapdrempel. Dit leidt tot hogere CO_2-prijzen, omdat burgers, bedrijven en instellingen niet altijd direct een reductiemaatregel nemen als die financieel net rendabel is geworden. Ten vierde is relevant in hoeverre beprijzing wordt gecombineerd met ander normerend en/of subsidiërend beleid. Zo is in de gebouwde omgeving een aanzienlijk lagere beprijzing nodig, wanneer ook gebruik wordt gemaakt van normering. En in de industrie en glastuinbouwsector heeft bijvoorbeeld de SDE++ subsidie een grote impact.

Gebouwde omgeving
De studie, uitgevoerd door CE Delft (2025)[28] onderzoekt welke normerende en beprijzende beleidsinstrumenten nodig zijn om het restemissiedoel van 9,7 Mton CO_2 (woningen deel van de gebouwde omgeving) in 2030 te halen. In 2030 worden de emissies van het aardgasverbruik in woningen beprijsd via de energiebelasting en ETS2. De totale CO_2-prijs bedraagt 389 euro/ton CO_2 in 2030. Uitgaande van de technische levensduur (15 jaar), zijn in theorie voldoende verduurzamingsmaatregelen in voldoende woningen rendabel om het restemissiedoel van 2030 te halen. Bij een kortere terugverdientijd van 10 jaar is dit nog niet het geval. Daarnaast spelen niet alleen rentabiliteitsafwegingen een rol bij huishoudens om wel of niet verduurzamingsmaatregelen te nemen: CE Delft heeft aangenomen dat 15% van de rendabele maatregelen daadwerkelijk worden genomen in 2030. Om te zorgen dat voldoende verduurzamingsmaatregelen worden genomen om het restemissiedoel voor 2030 te halen, is daarom extra beprijzing en/of normering nodig. Beprijzing en subsidiëring kan hierbij worden ingezet om verduurzamingsmaatregelen (extra) financieel rendabel te maken, terwijl normering zorgt voor een 'stok achter de deur' zodat huishoudens en gebouweigenaren de maatregelen daadwerkelijk gaan toepassen. In de studie zijn hiervoor verschillende pakketten door CE Delft doorgerekend: wanneer het doel wordt gehaald door alleen extra te beprijzen via een hogere energiebelasting op aardgas, is omgerekend een extra CO_2-prijs van 492 euro/ton CO_2 nodig. De totale CO_2-prijs zou hiermee uitkomen op circa 880 euro/ton CO_2. Indien extra beprijzing wordt gecombineerd met normering (verplichte isolatie tot de standaard voor koopwoningen op transactiemomenten, verplichte uitfasering energielabel E, F en G voor huurwoningen en normering verwarmingsinstallaties bij vervangingsmoment) en met subsidiëring (0% rente financiering via Warmtefonds voor lagere inkomens en extra middelen Nationaal Isolatieprogramma) is een extra CO_2-prijs van circa 55 euro/ton CO_2 nodig. De veel lagere benodigde CO_2-prijs komt doordat in dit scenario de beprijzing wordt gecombineerd met normering.

[28] CE Delft (2025), 'Mogelijkheden voor behalen emissiedoel woningen: Verkenning effecten van beleidspakketten'.

ETS2-industrie en dienstensector

Onderzoeksbureau Kalavasta heeft onderzoek[29] gedaan naar het benodigd beprijzingsniveau in de ETS2-industrie (kleine en middelgrote industriële bedrijven) en de dienstensector. Voor deze sectoren is een indicatief restemissiedoel van 1,8 Mton CO_2 voor ETS2-industrie en 3,0 Mton CO_2 voor de dienstensector in 2030 aangenomen. Uit het onderzoek van Kalavasta blijkt dat de ETS2-industrie bij realisatie van al het rendabele emissiereductiepotentieel het indicatieve restemissiedoel van 1,8 Mton CO_2 in 2030 kan behalen met het huidige beleid. Er is geen extra CO2-heffing nodig om additioneel emissiereductiepotentieel rendabel te maken. Zonder beprijzing en subsidies ligt de CO_2-vermijdingsprijs voor technieken die nodig zijn voor het indicatieve restemissiedoel van 2030 rond de 200 euro/ton CO_2. Deze onrendabele top wordt met de energiebelasting op aardgas en ETS2 volledig afgedekt. Relevant hierbij is dat de energiebelastingtarieven op gas (in schijf 3 en 4) tussen 2023 en 2030 sterk toenemen; zonder deze stijging zou de beprijzing te laag zijn om voldoende reductiemaatregelen rendabel te maken. Om na 2030 de resterende emissies volledig te reduceren, moeten naar verwachting duurdere technieken worden ingezet. Een stijging van de CO_2-prijs na 2030 tot 550 euro/ton CO_2 is nodig om deze technieken volledig rendabel te maken met alleen beprijzing. Van deze technieken kent met name groene waterstof een hoge onrendabele top: zonder groene waterstof is de benodigde stijging van de CO_2-prijs na 2030 circa 350 euro/ton CO_2 in de ETS2 industrie. Het onderzoek van Kalavasta laat zien dat de CO_2-vermijdingsprijs in de dienstensector (gebouwde omgeving) aanmerkelijk hoger ligt dan bij de ETS2-industrie. Een groot deel van de emissies in de dienstensector komt door verwarming van gebouwen, maar zwembaden vallen bijvoorbeeld ook onder deze sector. De hogere benodigde CO_2-vermijdingsprijs komt onder andere doordat bijvoorbeeld warmtepompen in de industrie vaker op vollast (en daardoor efficiënter) draaien, dan bij inzet in woningen. Daarnaast is voor het verduurzamen van gebouwen extra isolatie nodig, wat een hoge onrendabele top kent. Zonder beprijzing en subsidies bedraagt de benodigde CO_2-vermijdingsprijs om het indicatieve restemissiedoel voor 2030 te realiseren circa 550 euro/ton CO_2. Inclusief de bestaande energiebelasting op aardgas, ETS2 en bestaande subsidies daalt het beprijzingsgat aanzienlijk en is ten opzichte van het basispad een aanvullende CO_2-prijs van circa 100 euro/ton CO_2 nodig. Richting klimaatneutraliteit zijn meer en duurdere technieken (met name isolatie) nodig. Indien de onrendabele top volledig met beprijzing wordt afgedekt, dan zou een verhoging van de CO_2-prijs met meer dan 1000 euro/ton CO_2 nodig zijn.

ETS1-Industrie

Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft in 2024 onderzoek[30] gedaan naar het benodigd tarief van de CO2-heffing industrie om het restemissiedoel van 29,7 Mton in 2030 te borgen (aanscherping van de reductiedoelstelling voor afvalverbrandingsinstallaties met 1 Mton is hierin niet meegenomen) . Het gaat hierbij om de marginale CO2-prijs: over de emissies onder het restemissiedoel hoeft geen CO2-heffing te worden betaald. Om voldoende reductiemaatregelen (voor het restemissiedoel van 2030) rendabel te maken, is in theorie een stijging van de CO2-prijs van 150 euro/ton CO2 naar circa 265 euro/ton CO2 in 2030 nodig. In deze berekeningen is rekening gehouden met subsidies, zoals SDE++, maar maatwerksubsidies zijn niet meegenomen. Belangrijke kanttekening bij

[29] Kalavasta (2025), 'Additionele CO2-beprijzing ETS2-industrie en dienstensector: Voor het behalen van de klimaatdoelen'.
[30] PBL (2024) - 'Analyse tarief CO2-heffing industrie – tariefstudie 2024'

deze berekening is dat de randvoorwaarden op orde moeten zijn om investeringen in verduurzamingsmaatregelen in de praktijk ook mogelijk te maken.

Veehouderij en akkerbouw
Kalavasta (2025)[31] heeft onderzoek gedaan naar de haalbaarheid en effecten van een broeikasgasemissieheffing ofwel een emissierechtenstelsel met verhandelbare rechten voor de veehouderij en akkerbouw. In deze studie is uitgegaan van een indicatief restemissiedoel van 13,6 Mton in 2030 en 12,5 Mton in 2035. Vanwege de benodigde implementatietermijn van een beprijzingsstelsel, leidt dit waarschijnlijk vooral na 2030 tot extra CO_2-reductie. Met name in de melkveehouderij en varkenshouderij, kan beprijzing sterk bijdragen aan de doelen richting 2035 en 2040. Dit geldt niet voor de akkerbouw, waar beprijzing vanwege de lage emissie-intensiteit alleen bij extreem hoge prijzen tot verduurzaming leiden. Gemiddeld genomen is een heffingstarief van 49 euro/CO_2 nodig om het indicatieve restemissiedoel van 2035 te halen. Het gaat hierbij om een vlakke heffing, die geldt over alle emissies van het bedrijf. Indien wordt gewerkt met een vrijgestelde voet – waarbij alleen heffing hoeft te worden betaald over het deel van de emissies boven het reductiedoel – is met 264 euro/ton CO_2 een veel hogere beprijzing nodig. Dit komt doordat de beprijzing dan geldt voor een veel kleinere grondslag. Een heffing met vrijgestelde voet of terugsluis (bij een vlakke heffing) heeft als voordeel dat minder bedrijven noodgedwongen stoppen en in de doorrekening meer bedrijven kiezen voor een transitiepad met emissiereducerende maatregelen. Een emissierechtenstelsel met uitgifte van rechten op basis van historische emissies bevat deze elementen ook. De resultaten leveren waardevolle inzichten voor het ontwikkelen van een mogelijk (beprijzings)instrument in deze sectoren en kunnen gebruikt worden bij het traject van afrekenbare bedrijfsgerichte emissienormen. Voor de daadwerkelijke invoering van een beprijzingsstelsel zijn echter nog aanvullende stappen nodig, onder meer op het gebied van de uitvoering. Bovendien geven de onderzoekers van Kalavasta aan dat de invoer van CO_2-beprijzing binnen deze sectoren om nadere afwegingen vraagt, waarbij ook bredere economische, sociale en politieke aspecten in ogenschouw moeten worden genomen.

Glastuinbouw
Onderzoekbureaus Kalavasta en Berenschot hebben onderzoek gedaan naar het benodigde beprijzingsniveau in de glastuinbouwsector om het afgesproken restemissiedoel van 4,3 Mton in 2030 voldoende te borgen. De CO_2-emissies van de glastuinbouw worden in het basispad beprijsd via de energiebelasting op aardgas en een aparte CO_2-heffing. Een groot deel van het aardgasverbruik van tuinders is binnen de energiebelasting op dit moment vrijgesteld, omdat veel tuinders een warmtekrachtkoppeling installatie (WKK) hebben en gebruik kunnen maken in de energiebelasting van een inputvrijstelling voor gebruik van aardgas bij elektriciteitsopwekking. Deze vrijstelling wordt richting 2030 stapsgewijs beperkt. Tegelijkertijd wordt het verlaagd energiebelastingtarief voor de glastuinbouw stapsgewijs verhoogd en is per 2025 een aparte CO_2-heffing voor de glastuinbouw geïntroduceerd. Per saldo komt de gemiddelde CO_2-prijs in 2030 uit op circa 86 euro/ton CO_2 (waarvan 68 euro/ton CO_2 via de energiebelasting en 17,7 euro/ton CO_2 via de aparte CO_2-heffing). Het gaat om een gemiddelde met grote verschillen tussen de tuinders. Een tuinder met alleen een gasketel betaalt bijvoorbeeld een hogere CO_2-prijs.

[31] Kalavasta (2025), 'Broeikasgasemissiebeprijzing in de veehouderij en akkerbouw: Verkenningen naar de voorwaarden en effecten van een emissieheffing en emissierechtenstelsel'.

Desalniettemin ligt de gemiddelde CO_2-prijs in de glastuinbouwsector gemiddeld significant lager dan in andere sectoren, zoals de ETS2-industrie, dienstensector of voor woningen. Om voldoende verduurzamingsmaatregelen rendabel te maken voor het restemissiedoel van 4,3 Mton in 2030, is een stijging van de CO_2-prijs naar circa 121 euro/ton CO_2 nodig. Dit is een stijging van de CO_2-prijs met circa 35 euro/ton CO_2. In deze berekening is aangenomen dat tuinders gebruik kunnen maken van de SDE++. Dit heeft een grote impact op de benodigde CO_2-prijs. Indien tuinders in toekomstige jaren geen gebruik meer kunnen maken van de SDE++, dan zou de benodigde CO_2-prijs stijgen naar circa 243 euro/ton CO_2.

2. Inventarisatiebenadering
Het kabinet heeft volgens dezelfde methodiek als in de voorgaande publicaties Miljoenennota een brede inventarisatie uitgevoerd van de regelingen die zijn te kwalificeren als fossiele regelingen volgens de inventarisatiebenadering. Het overzicht van fossiele regelingen is gesplitst in drie tabellen:
1. Tabel 1: fiscale fossiele brandstof regelingen (lastenkant).
2. Tabel 2: overige fiscale regelingen m.b.t. non-energetisch en indirect (lastenkant).
3. Tabel 3: niet-fiscale regelingen met een directe relatie tot fossiel energiegebruik (uitgavenkant).

In de tabellen is per regeling een korte toelichting opgenomen met 1) een korte beschrijving van de maatregel, 2) eventuele juridische aandachtspunten en 3) ander relevant beprijzend beleid. Voor een aantal regelingen geldt dat het weergegeven voordeel niet volledig 'fossiel' is en dus een overschatting is, omdat een deel van het voordeel ook naar niet-fossiele energiedragers gaat. Als moeilijk te bepalen is welk deel van het energiegebruik fossiel is, is bij de berekeningen aangenomen dat het volledige energiegebruik fossiel is. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de belastingvermindering in de energiebelasting. Om deze reden is het berekende budgettaire belang hoger dan wat daadwerkelijk aan fossiele energie kan worden toegerekend.

In tekstvak 13.2 is een overzicht opgenomen van de beleidswijzigingen ten opzichte van het overzicht in de Miljoenennota 2025 (2024) en toekomstige beleidswijzigingen ten opzichte van onderstaand overzicht.

Box 13.2 Beleidswijzigingen fossiele regelingen
In onderstaande tabel is ten eerste weergegeven wat de impact is van beleidsmatige wijzigingen op de omvang van regelingen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen beleid dat reeds in werking is getreden en beleid dat is aangekondigd en nog (deels) in werking moet treden. Dit gaat bijvoorbeeld over toekomstige wijzigingen die al in Belastingplan 2024 waren opgenomen zoals het afschaffen verlaagd tarief in de energiebelasting voor glastuinbouw (met een afbouwpad van 2025 tot 2035) en het beperken van de inputvrijstelling voor elektriciteitsopwekking in de energiebelasting (met een ingroeipad van 2025 tot 2030). Om een goede vergelijking te kunnen maken met het overzicht van 2024, wordt in de berekening de grondslag (zoals energieverbruik) en het prijspeil gelijk gehouden aan het niveau van 2025.
Ten tweede is er ook opgenomen welke beleidsmatige wijzigingen ten opzichte van het moment van publicatie van het overzicht in de MJN2025 zijn aangekondigd. Dit zijn onder andere de afschaffing van de kolenbelasting duaal en non-energetisch verbruik, dit is

opgenomen in het Belastingplan 2025, en de verhoging van de belastingvermindering die in het Belastingplan 2026 is voorgesteld. Tot slot wordt weergegeven welke beleidsmatige wijzigingen in werking zijn getreden het afgelopen jaar ten opzichte van het overzicht in de MJN2025. Dit zijn tariefwijzigingen of de afbouw van regelingen die afgelopen jaar hebben plaatsgevonden. Regelingen waaraan gedacht kan worden zijn de wijzigingen in de tarieven van de energiebelasting en de afschaffing van de bpm-vrijstelling voor bestelauto ondernemers per 2025. Al de weergegeven wijzigingen in de tabel hieronder zijn reeds verwerkt in de geactualiseerde overzichten (Overzicht I, II en III).

Tabel 13.2 Voorgestelde beleidswijzigingen fossiele voordelen (grondslag o.b.v. jaar 2025 en tarieven o.b.v. eindsituatie)

Regeling	Budgettair belang (zie ook overzicht I, II en III)	Toelichting
Beleidswijzigingen m.b.t. uitbreiding en afbouw fossiele regelingen die in de toekomst in werking zullen treden		
Afschaffen verlaagd tarief in de energiebelasting voor glastuinbouw met afbouwpad tot 2035)	– 114	Opgenomen in Belastingplan 2024
Beperken inputvrijstelling elektriciteitsopwekking in de energiebelasting met ingroeipad tot 2030	– 158	Opgenomen in Belastingplan 2024
Het kwarttarief voor kampeerauto in de mrb wordt versoberd naar een halftarief vanaf 2026.	– 133	Opgenomen in Belastingplan 2024
Het kwarttarief in de mrb voor paardenvervoer komt te vervallen vanaf 2026,	– 2	Opgenomen in Belastingplan 2024
De mrb vrijstelling voor oldtimers wordt vanaf 2028 versoberd naar een vrijstelling voor auto's met bouwjaar tot 1988.	– 145	Opgenomen in Belastingplan 2024
De teruggave voor geldtransport in de bpm wordt per 2026 afgeschaft.	0	Opgenomen in Belastingplan 2024
Het nihiltarief in de mrb voor OV-autobussen op liquified petroleum gas (LPG) of aardgas wordt per 2030 afgeschaft.	0	Opgenomen in Belastingplan 2024
De verlaagde brandstoftoeslag in de mrb voor personen- en bestelauto's op CNG, LNG of LPG vervalt per 2026.	-	Opgenomen in Belastingplan 2024
Degressiviteit energiebelasting aardgas. Beleidswijzigingen tot 2030	– 90	Opgenomen in Belastingplan 2023 + Hoofdlijnenakkoord 2024
Degressiviteit energiebelasting elektriciteit. Beleidswijzigingen tot 2030	– 886	Opgenomen in Belastingplan 2023 + Hoofdlijnenakkoord 2024
Afschaffen kolenbelasting duaal en non-energetisch verbruik per 1-1-2027.	– 79	Opgenomen in Belastingplan 2025
De afschaffing van de verlaging van de brandstoftoeslag in de mrb voor personen- en bestelauto's op CNG, LNG of LPG wordt teruggedraaid.	-	Opgenomen in Belastingplan 2025
Gematigd tarief in de mrb voor de rijdende winkel vervalt per 2026	0	Opgenomen in Belastingplan 2025
Er is budget vrijgemaakt voor de subsidieregeling indirecte kostencompensatie ETS (IKC) tot 2028	– 167,4	Opgenomen in Voorjaarsnota 2025
Structurele verhoging belastingvermindering energiebelasting t.o.v. het basispad per 2026 (excl. btw)	85	Voorgesteld in Belastingplan 2026

Regeling	Budgettair belang (zie ook overzicht I, II en III)	Toelichting
Kwarttarief werktuig of werkplaats wordt afgeschaft per 2028	0	Voorgesteld in Belastingplan 2026
Het kwarttarief kermis- en circusvoertuigen wordt afgeschaft per 2028	0	Voorgesteld in Belastingplan 2026
Teruggaaf bedrijfsvoertuigenpark vrachtauto's vervalt per 2026	0	Voorgesteld in Belastingplan 2026
TOTAAL	**– 1.774**	
Beleidswijzigingen m.b.t. uitbreiding en afbouw van fossiele regelingen die in werking zijn getreden sinds MJN2025 (- is afbouw)		
Degressiviteit energiebelasting aardgas, tariefaanpassingen per 1-1-2025	– 322	Opgenomen in Belastingplan 2023 + Hoofdlijnenakkoord 2024
Degressiviteit energiebelasting elektriciteit, tariefaanpassingen per 1-1-2025	– 180	Opgenomen in Belastingplan 2023 + Hoofdlijnenakkoord 2024
Verhoging verlaagd tarief in de energiebelasting voor glastuinbouw, eerste stap afbouwpad in 2025	– 8	Opgenomen in Belastingplan 2024
Beperking inputvrijstelling elektriciteitsopwekking in de energiebelasting, eerste stap ingroeipad in 2025	– 151	Opgenomen in Belastingplan 2024
Afschaffing vrijstelling in de bpm voor bestelauto ondernemers	– 1.089	Opgenomen in Belastingplan 2023
TOTAAL	**– 1.750**	

Tabel 13.3 Overzicht I - fiscale fossiele brandstof regelingen

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven of vrijstellingen) gerelateerd aan het (directe) gebruik van (fossiele) energie.

**Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)*[1]

Maatregel	Budgettaire omvang per jaar in mln. euro (2025) *Benchmark: reguliere tarief (tenzij anders aangegeven)*	Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?	Ander relevant beprijzend beleid
Energiebelasting			
Verlaagd EB tarief glastuinbouw*	114	Ja	CO_2-heffing glastuinbouw (per 2025) en ETS2 vanaf 2027.
Vrijstellingen EB voor aardgasgebruik voor metallurgische en mineralogische procedés	163	Ja	ETS1, CO_2-heffing industrie* en CO_2-minimumprijs*
Vrijstelling EB voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische en metallurgische procedés	10	Ja	ETS1 en CO_2-minimumprijs*
Inputvrijstelling aardgas elektriciteitsopwekking*	876	Ja. De inputvrijstelling is vastgelegd in de ETD, maar kan Nederland - mits uit milieubeleidsoverwegingen – zelf op nationaal niveau aanpassen.	Verschilt per belastingplichtige: deels ETS1 en deels (vanaf 2027) ETS2

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven of vrijstellingen) gerelateerd aan het (directe) gebruik van (fossiele) energie.

**Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)*[1]

Maatregel	**Budgettaire omvang per jaar in mln. euro (2025)** *Benchmark: reguliere tarief (tenzij anders aangegeven)*	**Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?**	**Ander relevant beprijzend beleid**
Belastingvermindering energiebelasting (vast bedrag per elektriciteitsaansluiting)	4.797	Ja	ETS2 (vanaf 2027)
Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas	2.919	Ja, mits tarieven minimaal gelijk zijn aan de minimumbelastingtarieven uit de ETD	ETS1, CO2-heffing industrie*, ETS2 (vanaf 2027)
Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit	2.529, met afslag voor aandeel hernieuwbare energie van 52% (percentage is extrapolatie van CBS-data).	Ja, mits tarieven minimaal gelijk zijn aan de minimumbelastingtarieven uit de ETD	ETS1, CO_2-heffing industrie*, ETS2 (vanaf 2027)
Teruggaveregeling energiebelasting voor instellingen	30	Ja	ETS2 vanaf 2027
Vrijstelling (artikel 51) en nultarief (artikel 59) voor energieproducten die op eigen inrichting zijn ontstaan en daar weer worden ingezet	88	Nee, art. 21, lid 3 ETD: Het verbruik van energieproducten binnen een bedrijf dat energieproducten produceert, wordt niet beschouwd als een belastbaar feit waardoor belasting verschuldigd wordt, indien dat verbruik bestaat uit binnen het bedrijf geproduceerde energieproducten.	Scope 1 emissies vallen onder ETS1 en CO_2-heffing
Teruggaafregeling energiebelasting voor gebruik aardgas als brandstof voor vaartuigen op communautaire wateren (inclusief visserij, exclusief particuliere pleziervaartuigen)	0	Nee, in overeenstemming met artikel 14, lid 1 c van Richtlijn 2003/96/EG ('Energy Taxation Directive', 'ETD'), komen exploitanten van commerciële schepen die aardgas als brandstof gebruiken voor de vaart op communautaire wateren in aanmerking voor teruggave van energiebelasting. Deze teruggave is van toepassing op aardgas dat wordt gebruikt als brandstof voor vaartuigen, inclusief de visserij, en geldt niet voor particuliere pleziervaartuigen.	ETS2 vanaf 2027
Kolenbelasting			
Vrijstellingen in de kolenbelasting voor duaal en non-energetisch verbruik*	79	Ja	Scope 1 emissies vallen onder ETS1 en de CO_2-heffing industrie*

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven of vrijstellingen) gerelateerd aan het (directe) gebruik van (fossiele) energie.

**Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)*[1]

Maatregel	**Budgettaire omvang per jaar in mln. euro (2025)** *Benchmark: reguliere tarief (tenzij anders aangegeven)*	**Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?**	**Ander relevant beprijzend beleid**
Vrijstelling gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking	37	Ja. De inputvrijstelling is vastgelegd in de ETD, maar kan Nederland - mits uit milieubeleidsoverwegingen – zelf op nationaal niveau aanpassen.	ETS1 en de CO_2-minimumprijs*. Interfereert ook met wettelijke verbod op gebruik kolen bij elektriciteitsproductie per 2030.
Accijns			
Raffinaderijvrijstelling	296	Deels: de vrijstelling voor minerale oliën die extern worden ingekocht en vervolgens direct energetisch in het proces worden ingezet, kan op nationaal niveau worden afgeschaft. De vrijstelling voor minerale oliën die in de raffinaderij zelf worden geproduceerd en energetisch worden ingezet, is verplicht volgens de ETD.	Scope 1 emissies vallen onder ETS1 en de CO_2-heffing industrie*.
Lager accijnstarief voor diesel, dan voor benzine	1.657	Ja	Dieseltoeslagen bpm/mrb ETS2 (per 2027)
Lager accijnstarief voor LPG dan voor benzine	271	Ja	ETS2 (per 2027)
Vrijstelling gebruik van kerosine in het luchtverkeer	2.845	Deels: gebruik van kerosine in het internationale luchtverkeer is verplicht vrijgesteld in de ETD. Daarnaast geldt dat wederuitvoer of uitvoer onder de accijns geen belastbare feiten zijn, waardoor de kerosine voor vluchten buiten de EU evengoed niet belast kan worden. De vrijstelling van kerosine bij binnenlandse vluchten kan wel nationaal worden afgeschaft. Eerdere afschaffing is teruggedraaid i.v.m. zeer beperkte opbrengsten en o.a. hoge uitvoeringskosten	Vliegbelasting: per vertrekkende passagier vanaf een Nederlandse luchthaven. Per 2027 wordt de vliegbelasting gedifferentieerd op basis van afstand ETS 1: Binnenlandse en internationale vluchten tussen Europese luchthavens CORSIA: internationale luchtvaart
Vrijstelling gebruik van stookolie (met name zeescheepvaart)	5.952	Nee, energieproducten die worden gebruikt in de commerciële zeescheepvaart zijn verplicht vrijgesteld van accijns in de ETD. Daarnaast geldt dat wederuitvoer of uitvoer onder de accijns geen belastbare feiten zijn, waardoor de stookolie voor scheepvaart naar buiten de EU evengoed niet belast kan worden.	ETS1

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven of vrijstellingen) gerelateerd aan het (directe) gebruik van (fossiele) energie.

**Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)*[1]

Maatregel	Budgettaire omvang per jaar in mln. euro (2025) *Benchmark: reguliere tarief (tenzij anders aangegeven)*	Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?	Ander relevant beprijzend beleid
Vrijstelling gebruik van diesel/benzine (met name binnenvaart en werktuigen op schepen/pontons)	1.260	Ja, het heffingsverbod accijns op energieproducten die worden gebruikt voor de binnenvaart staat in het gasolieprotocol. Nederland zou dat gasolieprotocol eenzijdig kunnen opzeggen (mogelijk in strijd met Herziene Rijnvaartakte[2]). Diesel die wordt gebruikt in de zeescheepvaart is verplicht vrijgesteld op basis van de ETD en kan niet op nationaal niveau worden afgeschaft.	ETS2 vanaf 2027
Btw*			
Btw-vrijstelling kerosine	9	Nee, er geldt een verplicht btw-nultarief in de Europese btw-richtlijn.	Vliegbelasting

* In deze tabel is alleen het budgettair belang per afzonderlijke regeling weergegeven. De doorwerking van de btw over de andere belastinggrondslagen is een tweede orde gedragseffect en wordt hier niet meegenomen. Een lagere btw-opbrengst over energie door de degressieve tariefstructuur van de energiebelasting is daarom bijvoorbeeld buiten beschouwing gelaten in het overzicht.

1 *Zie ook de Kamerbrief uit 2020: https://open.overheid.nl/documenten/ronl-8b0cd449-d691-47f6-9600-a60e70f16b22/pdf*
2 wetten.nl - Regeling - Herziene Rijnvaartakte - BWBV0003363

Toelichting regelingen overzichtstabel 1

Verlaagd energiebelastingtarief glastuinbouw

Voor verbruik van aardgas in de glastuinbouw geldt onder voorwaarden een verlaagd tarief in de eerste, tweede en derde belastingschijf. Deze verlaagde tarieven zijn geïntroduceerd om de belastingdruk op energie in de glastuinbouw gelijk te houden met de belastingdruk op energie in de energie-intensieve industrie. De glastuinbouw kent namelijk veel kleine energie-intensieve bedrijven, waardoor er door het degressieve stelsel een relatief hoog tarief voor energiebelasting wordt betaald. De Europese Commissie heeft de verlaagde tarieven voor de glastuinbouw als geoorloofde staatssteun beoordeeld. De Europese Commissie heeft een goedkeurende beschikking van staatssteun verleend tot en met 2024. In de Wet fiscale klimaatmaatregelen glastuinbouw in het Belastingplan 2024 is vastgelegd dat het verlaagd tarief tussen 2025 en 2035 stapsgewijs geheel wordt afgebouwd.

Vrijstellingen energiebelasting aardgas voor metallurgische en mineralogische procedés en voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische en metallurgische procedés

Voor aardgas voor mineralogische en metallurgische processen en elektriciteit voor metallurgische procedés gelden vrijstellingen van de energiebelasting. Het gaat dan bijvoorbeeld om het verwarmen van ovens voor keramische processen of het smelten van staal. Dit verbruik valt buiten

de werkingssfeer van de EU-Richtlijn energiebelastingen, dus het staat de Europese lidstaten vrij om hier een eigen fiscale behandeling voor te kiezen. De meeste Europese lidstaten kiezen ervoor om dit verbruik vrij te stellen.

Inputvrijstelling aardgas elektriciteitsopwekking
Het aardgasverbruik dat wordt ingezet in een installatie waarmee elektriciteit wordt opgewekt was voor 2025 vrijgesteld van energiebelasting, mits de omzettingsefficiëntie naar elektriciteit van deze installatie meer dan 30% is. De gedachte achter deze vrijstelling is dat wordt voorkomen dat zowel belasting wordt geheven op aardgas als de elektriciteit die daarmee wordt opgewekt en geleverd via het net, dus dat er twee maal in de keten wordt belast. Het aardgasverbruik dat wordt omgezet in warmte output wordt daardoor ook niet belast, terwijl dit niet later in de keten wordt belast. In de Wet fiscale klimaatmaatregelen glastuinbouw is in het Belastingplan 2024 vastgelegd dat de hoogte van de inputvrijstelling afhankelijk is van de elektriciteit die met de installatie wordt opgewekt. De inputvrijstelling wordt hiermee tussen 2025 – 2030 stapsgewijs ingeperkt.

Belastingvermindering energiebelasting
De energiebelasting kent een belastingvermindering per elektriciteitsaansluiting op een WOZ-object met een verblijfsfunctie. Alle huishoudens en het overgrote deel van alle bedrijven met een elektriciteitsaansluiting ontvangen deze belastingvermindering. Momenteel is de energiemix in Nederland nog voor het merendeel van fossiele oorsprong. Naarmate de energiemix minder gebaseerd is op fossiele energiedragers, neemt de omvang van het fossiele voordeel binnen de belastingvermindering af. Omdat niet precies te herleiden is voor welk deel het energiegebruik fossiel is van partijen die voor de belastingvermindering in aanmerking zijn gekomen, is het budgettaire belang van de gehele belastingvermindering in de tabel opgenomen. In de praktijk is dit dus niet in zijn geheel daadwerkelijk een fossiel voordeel.

Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas en elektriciteit
In de energiebelasting wordt een degressieve tariefstructuur gehanteerd. De degressieve structuur wordt gehanteerd met het oog op de concurrentiepositie van grotere afnemers van gas en elektriciteit ten opzichte van hun buitenlandse concurrenten. Door de relatief hoge energiebelastingtarieven op het eerste deel van het verbruik gaat met name voor de gebouwde omgeving een energiebesparingsprikkel uit van de energiebelasting. De belastingvermindering drukt tegelijkertijd het bedrag van de totale energiebelasting op de energierekening met name voor huishoudens.

Teruggaveregeling energiebelasting voor religieuze en non- profitinstellingen
De teruggaveregeling van energiebelasting over het aardgas- en elektriciteitsverbruik van religieuze en non-profit instellingen geldt voor het verbruik in een onroerende zaak die is bestemd voor een openbare eredienst of het houden van een bezinningsbijeenkomst van levensbeschouwelijke aard of die in gebruik is door een algemeen nut beogende instelling. Uitgezonderd zijn instellingen die hoofdzakelijk werkzaam zijn op het gebied van sport, gezondheidszorg of onderwijs. Het gaat dus hoofdzakelijk om gebouwen met een religieuze aard en non-profit instellingen. Deze hebben recht op teruggave van de helft van de door hen betaalde energiebelasting.

Vrijstelling in de energiebelasting voor energieproducten die op eigen inrichting zijn ontstaan en daar weer worden ingezet
Voor raffinaderijen geldt een uitzondering voor energieproducten die ontstaan op de productielocatie zelf (artikel 51 Wet belastingen op milieugrondslag). Naast deze specifieke vrijstelling geldt in algemene zin (dus niet alleen voor raffinaderijen) een nihiltarief voor restgassen die ontstaan en worden ingezet op de eigen locatie (artikel 59 Wet belastingen op milieugrondslag). Het gaat dan bijvoorbeeld om restgassen uit een productieproces die voor ondervuring worden gebruikt. De facto is dit verbruik daarmee van heffing vrijgesteld. Deze verplichte vrijstellingen vallen onder de EU-Richtlijn energiebelastingen en Nederland kan deze daarom niet zelfstandig afschaffen.

Teruggaveregeling energiebelasting voor gebruik aardgas als brandstof voor vaartuigen op communautaire wateren (inclusief visserij, exclusief particuliere pleziervaartuigen)
In overeenstemming met de EU-Richtlijn energiebelastingen komen exploitanten van commerciële schepen die aardgas als brandstof gebruiken voor de vaart op communautaire wateren in aanmerking voor teruggave van energiebelasting. Deze teruggave is van toepassing op aardgas dat wordt gebruikt als brandstof voor vaartuigen, inclusief die van de visserij, en geldt niet voor particuliere pleziervaartuigen.

Vrijstellingen in de kolenbelasting voor duaal gebruik en non-energetisch gebruik van kolen
Duaal en non-energetisch gebruik van kolen zijn vrijgesteld in de kolenbelasting. De EU-Richtlijn energiebelastingen voorziet in de mogelijkheid daartoe. Het overgrote deel van het vrijgestelde kolengebruik valt onder de cokes-, ijzer- en staalindustrie. Voor buitenlandse concurrenten gelden ook vrijstellingen. Emissies van deze sectoren worden op Europees niveau beprijsd onder het EU ETS. In het Belastingplan 2025 is opgenomen om de vrijstelling in de kolenbelasting voor duaal en non-energetisch gebruik per 1 januari 2027 af te schaffen.

Vrijstelling gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking
Gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking is vrijgesteld in de kolenbelasting. Uitfasering van kolengebruik voor elektriciteitsopwekking per 2030 wordt geborgd door de Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie.

Raffinaderijvrijstelling in de accijns
De accijns moet worden betaald wanneer het accijnsgoed wordt uitgeslagen tot verbruik. Dat is in principe het geval als de goederen de accijnsgoederen plaats verlaten. In een accijnsgoederenplaats kunnen onder schorsing van accijns accijnsgoederen worden geproduceerd of verwerkt. Als voorbeeld is bij de levering van benzine aan het benzinestation sprake van uitslag tot verbruik en dient de leverancier accijns te betalen. Accijns is alleen verschuldigd bij minerale oliën die worden gebruikt als motorbrandstof of verwarmingsbrandstof (energetische verbruik van accijnsgoederen, bijvoorbeeld de inzet van benzine in auto's). Niet-energetisch gebruik van minerale oliën, bijvoorbeeld gebruik als grondstof, valt niet onder de accijns. Ruwe olie wordt niet gebruikt als motorbrandstof of verwarmingsbrandstof, maar wordt eerst verwerkt in een raffinaderij tot bruikbare producten. Ruwe olie valt daarmee niet onder de reikwijdte van accijns.

Wanneer minerale oliën als brandstof worden gebruikt voor het produceren/verwerken van minerale oliën, dan geldt er in de Wet op de accijns een vrijstelling (artikel 2, lid 9). In dit kader kan worden gedacht aan minerale oliën die in raffinaderijen worden gebruikt voor de verhitting van benodigde installaties.

De vrijstelling onder artikel 2, lid 9 kan worden gesplitst in twee delen:
1. Minerale oliën die extern worden ingekocht en vervolgens direct energetisch worden ingezet in het raffinaderijproces, bijvoorbeeld ter ondervuring. Dit deel van de vrijstelling is optioneel onder de ETD en kan Nederland dus zelfstandig afschaffen. Naar verwachting zal de budgettaire opbrengst nihil zijn, omdat raffinaderijen vrijwel geen minerale oliën extern inkopen en direct energetisch inzetten.
2. De minerale oliën die binnen de raffinaderij worden geproduceerd en in plaats van levering aan een externe partij zelf energetisch worden ingezet in de raffinaderij. Dit deel is verplicht vrijgesteld onder de Europese Richtlijn energiebelastingen (ETD) en Nederland kan dit dus niet zelfstandig afschaffen.

Accijns – Lager accijnstarief voor diesel, dan voor benzine
In de Wet op de accijns is voor diesel een lager accijnstarief per 1.000 liter opgenomen dan voor benzine. De lagere brandstofaccijns voor diesel vindt zijn oorsprong in het internationale karakter van het zakelijke (vracht) verkeer, dat voornamelijk op diesel rijdt. Met de brandstoftoeslagen in de autobelastingen (in de bpm en mrb) is vervolgens beoogd het verschil in fiscale druk op het autorijden ingeval van personenauto's en motorrijwielen bij gebruik van diesel enerzijds en benzine anderzijds te verminderen.

Accijns – Lager accijnstarief voor LPG, dan voor benzine
In de Wet op de accijns is voor LPG een lager accijnstarief per 1.000 liter opgenomen dan voor benzine. Ten opzichte van diesel is er bij LPG een voordeel wat betreft de uitstoot van NOX. Vergeleken met benzine heeft LPG een CO_2-voordeel.

Vrijstelling van het commercieel gebruik van brandstoffen in het internationale luchtverkeer
Kerosine die wordt geleverd voor gebruik als brandstof in de commerciële luchtvaart is op grond van de ETD verplicht vrijgesteld van accijns. Plezier luchtvaart is uitgezonderd en niet vrijgesteld op grond van deze richtlijn.

Lidstaten zijn vrij om kerosine gebruikt voor binnenlandse commerciële vluchten te belasten. Een accijns op vliegtuigbrandstoffen voor vluchten tussen lidstaten binnen de EU is op grond van de ETD evenwel mogelijk als de EU-lidstaten onderling bilaterale overeenkomsten sluiten. Bij de introductie van de vliegbelasting is aangegeven dat het kabinet destijds geen voorstander was van een lappendeken aan bilaterale regelingen binnen de EU. Dit doet namelijk afbreuk aan het concept van één interne markt, creëert onduidelijkheid over de tussen lidstaten geldende regels en kan de concurrentiepositie van Nederlandse luchtvaartmaatschappijen verstoren. Daarom is het kabinet er destijds toe overgegaan een vliegbelasting in te voeren.

Mocht de verplichte vrijstelling uit de ETD worden afgeschaft dan sorteert dit voor de internationale luchtvaart geen effect omdat voor het gebruik van kerosine voor vluchten naar buiten de EU op basis van het Douanewetboek van de Unie sprake zal zijn van wederuitvoer of uitvoer. Wederuitvoer of uitvoer zijn geen belastbare feiten waardoor de kerosine evengoed niet

belast kan worden. Het gaat immers om verbruik van kerosine buiten de EU. Dit geldt ook voor de plezierluchtvaart, ook hier is sprake van wederuitvoer of uitvoer als het gaat om vluchten die de EU verlaten.

Naast de ETD zijn er luchtvaartverdragen die bijvoorbeeld het belasten van kerosine beletten. Zo bepaalt het Verdrag van Chicago voor de internationale burgerluchtvaart dat onder andere kerosine, welke zich aan boord van een luchtvaartuig van een Verdragsluitende Staat bevindt bij aankomst op het grondgebied van een andere Verdragsluitende Staat en welke zich nog aan boord bevindt bij het vertrek van het grondgebied van die Staat wordt vrijgesteld van douanerechten, inspectiekosten of soortgelijke nationale of plaatselijke rechten en kosten (zoals een accijns).

Ook in luchtvervoersovereenkomsten, waarin landingsrechten met derde landen zijn afgesproken, wordt over het algemeen de vrijstelling vastgelegd. Dit geldt bijvoorbeeld ook op grond van de Luchtvervoersover eenkomst tussen de EU en haar lidstaten en de VS (het EU-VS Open Skies luchtvaartakkoord), voor zowel extra-EU als intra-EU vluchten. Wel wordt in bilaterale- en EU-luchtvaartverdragen vastgelegd dat een accijnsheffing op vluchten binnen het Europees grondgebied in de toekomst mogelijk moet zijn.

Accijnsvrijstelling van het commercieel gebruik van brandstoffen in de zeevaart
Brandstof die wordt geleverd voor gebruik in de commerciële vaart op communautaire wateren is op grond van de ETD verplicht vrijgesteld van accijns. Dit geldt niet voor de pleziervaart, het verbruik van brandstof is niet vrijgesteld op grond van deze richtlijn.

Mocht de verplichte vrijstelling uit de ETD worden afgeschaft dan laat het voor het gebruik van brandstof voor vaarten naar buiten de EU waarbij je naar open zee vertrekt onverlet dat op basis van het Douanewetboek van de Unie sprake zal zijn van wederuitvoer of uitvoer. Wederuitvoer of uitvoer zijn geen belastbare feiten waardoor de brandstof evengoed niet belast kan worden. Het gaat immers om verbruik van brandstof buiten de EU. Dit geldt ook voor de pleziervaart, ook hier is sprake van wederuitvoer of uitvoer als het gaat om vaarten die de EU verlaten.

Accijnsvrijstelling van het commercieel gebruik van gasolie (diesel) in de binnenvaart
Brandstof gebruikt voor de commerciële vaart op binnenwateren is op grond van de Wet op de accijns vrijgesteld van accijns. Op basis van de ETD is dit een keuze die lidstaten mogen maken. De pleziervaart moet op basis van deze richtlijn evengoed belast blijven. De vrijgestelde brandstof is gekleurd en wordt ook wel rode diesel genoemd. In de Akte van Mannheim uit 1868 is een verbod vastgelegd op het heffen van rechten die uitsluitend op het beoefenen van de scheepvaart zijn gegrond. In het Gasolieprotocol 1952 is een specifieke regeling voor de douane- en belastingvrijstelling voor gasolie die als boordvoorraad wordt verbruikt vastgelegd, ter overbrugging van de meningsverschillen over het regime dat volgt uit de Akte zelf. Het Gasolieprotocol 1952 bevat een opzegbepaling, wat betekent dat Nederland zelf kan besluiten om dit deel op te zeggen en accijns te heffen over de brandstof voor de binnenvaart. Indien hiervoor gekozen wordt zou dit echter voor zowel fossiele als hernieuwbare brandstoffen gelden.

Nederland zou hiermee de eerste lidstaat van de Akte van Mannheim zijn die voor de binnenvaart accijns heft op de brandstof. Nederland heeft in de Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR) voorgesteld om samen toe te werken naar het gezamenlijk opheffen van het heffingsverbod richting 2030. Hierbij is door de leden een politiek-bestuurlijke afspraak gemaakt dat, als hier naartoe wordt gewerkt, alle deelnemers unaniem moeten instemmen bij een opzegging of aanpassing van het Gasolieprotocol.

Btw-vrijstelling kerosine
De levering van kerosine voor luchtvaartuigen die hoofdzakelijk worden ingezet voor internationaal personenvervoer is belast tegen het btw-nultarief (Tabel II, post a-3, onderdeel e bij de Wet op de omzetbelasting 1968). Dit nultarief is verplicht op grond van de btw-richtlijn (artikel 148, onderdeel e, btw-richtlijn). Het is dus niet mogelijk om btw te heffen op de levering van kerosine voor deze luchtvaartuigen. Ook al zou heffing van btw op kerosine mogelijk zijn dan leidt dit niet tot duurdere vliegtickets.

Luchtvaartmaatschappijen hebben net als iedere andere ondernemer recht op aftrek van de in rekening gebrachte btw. De btw die in rekening zou kunnen worden gebracht bij de aankoop van kerosine zou dus ook in aftrek kunnen worden gebracht. Dit geldt niet voor vrijgestelde sectoren zoals de publieke sector. Btw op kerosine die gebruikt wordt door bijvoorbeeld defensie, de politie of gezondheidszorg kan door deze partijen niet worden afgetrokken omdat zij geen btw belaste prestaties leveren. De btw zou dan bij deze vrijgestelde sectoren blijven drukken.

Tabel 13.4 Overzicht II – overige fiscale regelingen m.b.t. non-energetisch en indirect gebruik fossiele brandstoffen

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven, vrijstellingen, buiten scope reguliere belasting, etc.) gerelateerd aan het non-energetisch gebruik of indirect gebruik van fossiele brandstoffen.

**Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)*

Maatregel	**Budgettaire omvang per jaar (2025) in mln. euro** *Benchmark: reguliere tarief (tenzij anders aangegeven)*	**Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?**	**Ander relevant beprijzend beleid voor regeling**
Vrijstelling voor non energetisch verbruik van aardgas	144	Ja	Scope 1 emissies en een deel van de scope 3 emissies vallen onder ETS1 en CO_2-heffing industrie*. Overig aardgasverbruik wordt niet beprijsd.
Vrijstelling voor non-energetisch verbruik LPG in stoomkrakers (onderdeel algemene vrijstelling onder artikel 65 van de Wet op accijns)	585	Nee, het gaat om een verplichte vrijstelling o.g.v. artikel 2 lid 4 onder b Richtlijn 2003/96/EG.	Scope 1 emissies vallen onder ETS1 en de CO_2-heffing industrie*.
Btw-vrijstelling internationaal personenvervoer (schepen en luchtvaartuigen)	114	Deels: Het vervoer van personen is volgens de Europese btw-richtlijn dáár belastbaar waar dat vervoer feitelijk plaatsvindt. De vrijstelling voor	Luchtvaart: nationale vliegbelasting en ETS1 Scheepvaart: ETS1 (vanaf 2024)

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven, vrijstellingen, buiten scope reguliere belasting, etc.) gerelateerd aan het non-energetisch gebruik of indirect gebruik van fossiele brandstoffen.

**Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)*

		het deel dat zich op Nederlands grondgebied kan daarom worden afgeschaft, maar niet voor de rest van de reis.	
Verlaagd tarief in de mrb voor bestelauto ondernemers	1.251	Ja	Brandstofaccijnzen, ETS2 (vanaf 2027)
Overige regelingen voor verschillende doelgroepen in de mrb:	619	Ja	Brandstofaccijnzen, ETS2 (vanaf 2027)
Gewichtscorrectie rolstoelinstallatie			
Brandstoftoeslag nihil of verlaagd voor LNG, CNG en LPG G3			
Kwarttarief kampeerauto*			
Halftarief kampeerauto (bedrijfsmatige verhuur)			
Gematigd tarief rijdende winkel*			
Nihiltarief OV-autobussen op LPG of aardgas*			
Kwarttarief kermis- en circusvoertuigen*			
Kwarttarief werktuig of werkplaats*			
Kwarttarief paardenvervoer*			
Teruggaaf bedrijfsvoertuigenpark vrachtauto's*			
Vrijstelling ambulance			
Vrijstelling lijkwagens			
Vrijstelling dierenambulances			
Vrijstelling voor defensie- en politiemotorrijtuigen			
Vrijstelling brandweer			
Vrijstelling reinigingsdiensten			
Vrijstelling wegenbouw			
Vrijstelling gebruik openbare weg over geringe afstand			
Vrijstelling taxi's of openbaar vervoer			

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven, vrijstellingen, buiten scope reguliere belasting, etc.) gerelateerd aan het non-energetisch gebruik of indirect gebruik van fossiele brandstoffen.			
**Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)*			
Verlaagd tarief bestelauto gehandicapten			
Vrijstelling motorrijtuigen ouder dan 40 jaarvrijstelling voor oldtimers*			
Overgangsregeling voertuigen vanaf bouwjaar 1988			
Overige regelingen in de bpm:	15	Ja	Brandstofaccijnzen, ETS2 (vanaf 2027)
Teruggaaf politievoertuigen			
Teruggaaf brandweer			
Teruggaaf invalide-voertuigen			
Teruggaaf ambulances			
Teruggaaf lijkwagens			
Teruggaaf gevangenenvervoer			
Teruggaaf groep rolstoelveroer			
Teruggaaf dierenambulances			
Teruggaaf geldtransport*			
Teruggaaf bestelauto gehandicapten			

Toelichting regelingen overzichtstabel 2

Vrijstelling energiebelasting non-energetisch verbruik aardgas

In de energiebelasting geldt een vrijstelling voor het non-energetische verbruik van aardgas. Het gaat hierbij onder andere om de productie van (grijze) waterstof uit aardgas. De waterstof wordt vervolgens hoofdzakelijk ingezet ten behoeve van industriële processen zoals de productie van kunstmest. Deze vrijstelling is onder de EU-Richtlijn energiebelastingen niet verplicht, dus kan Nederland zelf op nationaal niveau afschaffen.

Vrijstelling voor non-energetisch verbruik LPG in stoomkrakers (onderdeel algemene vrijstelling onder artikel 65 van de Wet op accijns)

In de wet op accijns wordt onder artikel 65 het verbruik vrijgesteld van accijnsgoederen die als grondstof worden ingezet voor het produceren van niet-accijnsgoederen. Voor een deel gaat het hierbij om het non-energetisch verbruik van LPG in stoomkrakers (voorheen onderdeel van de bredere regeling met budgettair belang van 14 miljard euro, zie ook tekstbox 23.4 uit Bijlage 23 van MJN2025). Het budgettair belang hiervan is gekwantificeerd in bovenstaande tabel.

Btw-vrijstelling internationaal personenvervoer (schepen en luchtvaartuigen)

Het vervoer van personen is dáár belastbaar waar dat vervoer feitelijk plaatsvindt (artikel 6c, eerste lid van de Wet op de omzetbelasting 1968 en artikel 48, btw-richtlijn). Voor het vervoer van personen per vliegtuig en

per zeeschip moet voor het btw-tarief onderscheid worden gemaakt tussen binnenlandse en buitenlandse vluchten/bootreizen. Binnenlandse vluchten/bootreizen zijn belast tegen het algemene btw-tarief. Vluchten/bootreizen naar of vanuit het buitenland zijn belast tegen het btw-nultarief (Tabel II, post b-3 behorende bij de Wet op de omzetbelasting 1968). Dit btw-nultarief houdt in dat ondernemers geen btw in rekening hoeven te brengen over hun diensten, maar wel recht hebben op aftrek vanvoorbelasting. Vanwege uitvoeringsproblematiek maken lidstaten gebruik van het btw-nultarief voor vluchten naar of vanuit het buitenland. De toepassing van het btw-nultarief is echter niet verplicht op grond van de btw-richtlijn. In theorie is het dus denkbaar dat Nederland afziet van het toepassen van dit btw-nultarief. Dit zou echter betekenen dat voor alle vluchten vanuit en naar Nederland moet worden vastgesteld welk gedeelte boven Nederlands grondgebied is gevlogen, want alleen dat gedeelte is belastbaar met Nederlandse btw. Dit is echter vrijwel niet uitvoerbaar.

Bovendien is het gedeelte van een internationale reis dat plaatsvindt op of boven Nederlands grondgebied veelal beperkt, wat gevolgen heeft voor de afweging van heffing versus uitvoering. De discussie over btw op luchtvaart wordt in Europees verband al tientallen jaren gevoerd, tot op heden echter zonder dat dit heeft geleid tot een andere werkwijze.

Verlaagd tarief in de mrb voor bestelauto ondernemers
In de mrb geldt een verlaagd tarief voor bestelauto's van ondernemers. Dit verlaagd tarief geldt ongeacht de aandrijflijn. De regeling zorgt ervoor dat ook voor fossiele voertuigen een lagere mrb hoeft te worden betaald. Hierdoor wordt indirect het gebruik van fossiele brandstof lager belast. Voor emissievrije bestelauto's geldt vanaf 1 januari 2025 niet langer een tariefkorting. Omdat de grondslag voor de motorrijtuigenbelasting gewicht is, zal voor een emissievrije bestelauto een hogere motorrijtuigenbelasting verschuldigd zijn dan voor een vergelijkbaar model dat met fossiele brandstof wordt aangedreven.

Overige bijzondere regelingen bpm/mrb
Er gelden een aantal bijzondere regelingen (teruggaveregelingen, kwartta-rieven, etc.) in de mrb en bpm voor specifieke voertuigen. Deze regelingen zijn niet specifiek voor fossiele brandstof voertuigen. Wel zorgen deze regelingen ervoor dat voor die voertuigen geen of een lagere autobelasting hoeft te worden betaald, waardoor indirect het gebruik van fossiele brandstof lager wordt belast. Met het Belastingplan 2024 is wettelijk vastgelegd dat een aantal bijzondere regelingen zal worden versoberd:
- het kwartarief voor kampeerauto in de MRB wordt versoberd naar een halftarief vanaf 2026;
- het kwartarief in de mrb voor paardenvervoer komt te vervallen vanaf 2026;
- de mrb vrijstelling voor oldtimers wordt vanaf 2028 versoberd naar een vrijstelling voor auto's met bouwjaar tot 1988;
- de teruggave voor geldtransport in de bpm wordt per 2026 afgeschaft;
- het nihiltarief in de mrb voor OV-autobussen op liquified petroleum gas (LPG) of aardgas wordt per 2030 afgeschaft.

In het Belastingplan 2025 is vastgelegd om het gematigd tarief binnen de mrb voor de rijdende winkel af te schaffen.

Via het Belastingplan 2026 en Overige Fiscale Maatregelen 2026 wordt voorts voorgesteld:

– het kwarttarief voor kermis- en circusvoertuigen en voor motorrijtuigen ingericht als werktuig of werkplaats bij inwerkingtreding van de vrachtwagenheffing te beperken tot bestelauto's en met ingang van 1 januari 2028 te beëindigen;
– De teruggaaf voor het bedrijfsvoertuigenpark te beëindigen bij inwerkingtreding van de vrachtwagenheffing.

Tabel 13.5 Overzicht III - niet-fiscale regelingen met een directere relatie tot fossiel energiegebruik (EZK)

**Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)*

Maatregel	Budgettaire omvang per jaar (2025)	Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?
Gratis verstrekte rechten in kader van EU-ETS (EU-beleid)*	2.858	Nee
Subsidieregeling indirecte kostencompensatie ETS (IKC)*	167,4	Ja
Investeringsaftrek t.b.v. opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee (mijnbouwheffing)	Niet bekend	Ja
Noodfonds Energie	56,3	Ja

Toelichting regelingen overzichtstabel 3

Gratis verstrekte rechten in kader van EU-ETS (EU-beleid)

Binnen het ETS dienen bedrijven die rechtstreeks CO_2 uitstoten te beschikken over emissierechten. Indien meer emissierechten nodig zijn dan het bedrijf beschikbaar heeft, dient een bedrijf deze certificaten te kopen of CO_2-reducerende maatregelen te treffen. Om te voorkomen dat bedrijven die op de wereldmarkt concurreren hun productie naar buiten Europa verplaatsen (waardoor koolstoflekkage kan optreden), krijgen bepaalde industriële sectoren gratis emissierechten toegedeeld, o.b.v. de uitstoot van de 10% bedrijven met de laagste CO_2-emissie per product. Er zijn drie categorieën sectoren die gratis rechten ontvangen. Voor sectoren waar geen significant risico op koolstoflekkage is vastgesteld, loopt het aantal gratis emissierechten af tot nul in 2030. Voor sectoren waar wel een significant risico op koolstoflekkage is vastgesteld, maar de recent ingestelde Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) alternatieve bescherming biedt tegen koolstoflekkage, loopt het aantal gratis emissierechten af tot nul in 2034. Voor de overige sectoren (significant risico op koolstoflekkage, geen bescherming via CBAM) wordt een dalende hoeveelheid gratis emissie rechten verstrekt tot en met 2040. Na 2040 is het ETS plafond nihil en worden er dus geen nieuwe ETS rechten meer verleend (gratis noch geveild).

Subsidieregeling indirecte kostencompensatie ETS (IKC)

Het Europese systeem van emissiehandel verplicht Europese elektriciteits producenten om emissierechten aan te kopen voor hun CO_2-uitstoot. De kosten hiervan berekenen deze producenten door in de groothandels prijzen voor elektriciteit. Dit verhoogt de elektriciteitskosten voor onder meer bedrijven binnen de EU. Zij ervaren daarom mogelijk een concurrentienadeel ten opzichte van ondernemingen uit landen buiten de EU. Dit veroorzaakt een risico op verplaatsing van productie van elektriciteitsintensieve bedrijven van binnen de EU naar buiten de EU, en daarmee gepaard gaande koolstoflekkage. De regeling Indirecte Kostencompensatie ETS (IKC-ETS) verlaagt dit risico door de indirecte ETS-kosten die bedrijven maken bij hun productie te compenseren. De regeling is beschikbaar voor bedrijven uit specifieke bedrijfssectoren die zijn vastgesteld door de EC en is in Nederland in 2025 met drie jaar verlengd tot en met 2027. Het genoemde

budget is gebaseerd op een prognose op basis van productiecijfers van de IKC-bedrijven in voorgaande jaren en de geschatte EU-ETS prijs van 2026 aangeleverd door de NEa.

Investeringsaftrek t.b.v. opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee (mijnbouwheffing)
De (niet-fiscale) investeringsaftrek voor investeringen in het opsporen en winnen van aardgas uit de kleine velden in de Noordzee kan alleen worden toegepast bij de berekening van de specifieke afdracht van het winstaandeel, wat een extra heffing voor mijnbouwbedrijven is krachtens de Mijnbouwwet naast de vennootschapsbelasting. Dit leidt voor mijnbouwondernemingen tot een hoge(re) effectieve belastingdruk dan voor andere ondernemingen die alleen vennootschapsbelasting afdragen. Met de investeringsaftrek wordt beoogd het opsporen en winnen van aardgas uit de kleine velden in de Noordzee te stimuleren. Gezien het feit dat het opstarten van een nieuwe exploratie tijdrovend is, is er tot op heden nog geen (substantieel) beroep gedaan op deze investeringsaftrek. De verwachting is dat aardgas de komende decennia nog noodzakelijk is voor bijvoorbeeld de productie van elektriciteit en de energie- en warmtebehoefte van huishoudens in Nederland. Gaswinning uit kleine velden op de Noordzee maakt Nederland minder afhankelijk van gaswinning uit het buitenland en draagt daarmee bij aan energieleveringszekerheid. Daarnaast is de CO_2-voetafdruk van geïmporteerd gas door de lange transportafstanden aanzienlijk groter dan die van in Nederland gewonnen gas. Uit de analyse van CE-Delft (november 2022) blijkt dat gaswinning op de Noordzee per saldo een positief effect heeft op de uitstoot van emissies vergeleken met de situatie waarin gas uit Rusland of de Verenigde Staten wordt geïmporteerd.

Noodfonds Energie
Het rijk heeft een subsidie van € 56,3 miljoen verstrekt aan de stichting Tijdelijk Noodfonds Energie. Daarnaast ontving de stichting ook € 28,15 miljoen euro uit de private sector. Deze stichting benut de middelen om huishoudens met een laag inkomen en een hoge energierekening tegemoet te komen in de gemaakte kosten voor energie. De tegemoetkoming wordt in de meeste gevallen direct verrekend op de energierekening, en is dus geen vrij besteedbaar inkomen. Doordat alleen huishoudens in aanmerking komen die aan beide eisen voldoen, is het een relatief gericht instrument om kwetsbare huishoudens te compenseren. De beschikbaar gestelde middelen zijn volledig uitgegeven in 2025. Momenteel is de energiemix in Nederland nog voor het merendeel van fossiele oorsprong. Naarmate de energiemix minder gebaseerd is op fossiele energiedragers, neemt de omvang van het fossiele voordeel binnen het Tijdelijk Noodfonds Energie af. Omdat niet precies te herleiden is welk voor welk deel het energiegebruik fossiel is van partijen die middelen hebben ontvangen uit het Tijdelijk Noodfonds Energie, is het budgettaire belang van de gehele publieke bijdrage aan het Tijdelijk Noodfonds Energie in de tabel opgenomen. In de praktijk is dit dus niet in zijn geheel daadwerkelijk een fossiel voordeel.

14 FONDSENOVERZICHT

Tijdens de Algemene Financiële Beschouwingen in de Eerste Kamer op 19 november 2024 is er toegezegd om een totaaloverzicht van de fondsen te delen.

Tabel 14.1 bevat begrotingsfondsen op grond van artikel 2.11 van de CW 2016, revolverende fondsen, en andere daadwerkelijke fondsconstructies. Begrotingsfondsen werken in beginsel net als andere posten op de Rijksbegroting. Het is niet zo dat op één moment in de tijd kapitaal wordt geïnvesteerd, zoals de term fonds in de volksmond impliceert. Uitgaven en ontvangsten worden net als andere posten zo realistisch mogelijk geraamd op de Rijksbegroting. Begrotingsfondsen tellen net als andere begrotingen mee als totale geraamde uitgaven van de Rijksoverheid in een begrotingsjaar. Afgezet tegen de geraamde inkomsten van het Rijk leidt dat tot een saldo en een kapitaalbehoefte, wat van invloed is op de staatschuld. Vaak is er ook sprake van structureel geld. Het belangrijkste verschil met de departementale begrotingen is een instellingswet nodig is voor de oprichting en dat over- of onderbesteding via het uit de wet volgende fondssaldo wordt meegenomen naar het volgende begrotingsjaar.

Tabel 14.2 bevat reguliere budgetten op de Rijksbegroting die fonds heten.

Tabel 14.1 Begrotingsfondsen op grond van artikel 2.11 van de CW 2016 en revolverende fondsen

Vindplaats begrotingen	Verantwoordelijke minister	Naam	Fondsbeheerder	Type	Doel	Website
Hoofdstuk 08 (VIII), artikel 14	Staatssecretaris Cultuur en Media	Nationaal Restauratiefonds	Stichting Nationaal Restauratiefonds	(Deels) revolverend fonds	Het stimuleren van herstel en behoud van monumenten.	www.restauratiefonds.nl
Hoofdstuk 14 (F)	Minister van Landbouw	Diergezondheids-fonds	Minister	Begrotingsfonds o.g.v. artikel 2.11CW	Vanuit het DGF worden kosten en uitgaven betaald voor het voorkomen, bestrijden en onderzoeken van dierziekten	www.rijksfinancien.nl/hoofdstuk/F/2026
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Dutch Good Growth Fund (track 1)	Invest International	Revolverend fonds	Financiering van Nederlands midden- en kleinbedrijf dat ontwikkelingsrelevante investeringen wil doen in lage- en middeninkomenslanden.	www.dggf.nl
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Dutch Good Growth Fund (track 2)	Triple Jump/PwC	Revolverend fonds	Financiering van midden- en kleinbedrijf in lage- en middeninkomenslanden.	www.dggf.nl
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Dutch Trade and Investment Fund	Invest International	Revolverend fonds	Financiering van Nederlandse bedrijven voor investeringen in niet-ontwikkelingslanden.	www.investinternational.nl
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Building Prospects	FMO	Revolverend fonds	Het (deels) financieren van infrastructuurprojecten in ontwikkelingslanden.	www.fmo.nl/building-prospects
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	MASSIF	FMO	Revolverend fonds	Het verbeteren van toegang tot financiering voor het MKB in ontwikkelingslanden.	www.fmo.nl/massif
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Private Infrastructure Development Group	Private Infrastructure Development Group	Revolverend fonds	Ontwikkelen en financieren van private infrastructuur in ontwikkelingslanden.	www.pidg.org
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	One Acre Fund	One Acre Fund	Revolverend fonds	Ondersteuning van kleine boeren in Afrika met de financiering van noodzakelijke activa.	www.oneacrefund.org
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Farm Fit Fund	IDH Farm Fit Fund B.V.	Revolverend fonds	Het fonds dient ter financiering van een programma voor versterking van en toegang tot financiële diensten voor kleine boeren en MKB in de agrarische sector in ontwikkelingslanden in samenwerking met het internationale bedrijfsleven.	www.idhsustainabletrade.com

Tabel 14.1 Begrotingsfondsen op grond van artikel 2.11 van de CW 2016 en revolverende fondsen

Vindplaats begrotingen	Verantwoordelijke minister	Naam	Fondsbeheerder	Type	Doel	Website
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 2.1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Global Agriculture and Food Security Program	IFC	Revolverend fonds	Het Private Sector Window van dit fonds richt zich op innovatieve financiering met als doel commerciële mogelijkheden van het MKB en kleinere boerenbedrijven in de logica van lokale, nationale en internationale productketens te ontwikkelen	www.gafspfund.org
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 2.3	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Access to Energy Fund	FMO	Revolverend fonds	Het Access to Energy Fund is opgericht met als doel energietoegang voor mensen in ontwikkelingslanden te vergroten. Met behulp van risicodragend kapitaal maakt AEF investeringen in hernieuwbare energie in ontwikkelingslanden «bankable».	Access to Energy Fund | Dutch Government Fund - FMO
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 2.3	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Climate Investor One	FMO	Revolverend fonds	Climate Investor One is door FMO ontworpen om private investeringen in hernieuwbare energie projecten in ontwikkelingslanden verder te versnellen.	www.fmo.nl/governance-related-to-cio-and-cfm
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 2.3	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Dutch Fund for Climate and Development	FMO	Revolverend fonds	Het Dutch Fund for Climate and Development is een fonds voor klimaatactie in ontwikkelingslanden gericht op het tegengaan van klimaatverandering en versterking van de weerbaarheid tegen de gevolgen van klimaatverandering, als uitvloeisel van de Nederlandse toezeggingen onder de Overeenkomst van Parijs.	www.thedfcd.com
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 2.3	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	AGRI3 Fund	Stichting Title Holder Agri3	Revolverend fonds	Het AGRI3 Fund heeft tot doel banken, andere financiële instellingen enlandbouwbedrijven te stimuleren zakenmodellen te ontwikkelen metbosbescherming, herbebossing en implementatie van innovatieve landbouwoplossingen terwijl de levensstandaard van lokale boeren wordt verbeterd.	www.agri3.com

Tabel 14.1 Begrotingsfondsen op grond van artikel 2.11 van de CW 2016 en revolverende fondsen

Vindplaats begrotingen	Verantwoordelijke minister	Naam	Fondsbeheerder	Type	Doel	Website
Hoofdstuk 17 (XVII), artikel 2.3	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Mobilising Finance for Forest	FMO	Revolverend fonds	Het Mobilising Finance for Forest fonds helpt agrarische bedrijven met het opzetten van een duurzame bedrijfsvoering, o.a. door het investeren in bossen en ontbossingsvrije productie aantrekkelijk te maken.	https://mff.fmo.nl/
Hoofdstuk 22 (XXII), artikel 1	Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	Revolverend fonds coöperatief wonen		Revolverend fonds	Het financieren van wooncoöperaties	N.v.t.
Hoofdstuk 22 (XXII), artikel 1	Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	Nationaal Fonds Betaalbare Koopwoningen	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederland en Stichting OpMaat	Revolverend fonds	Projectontwikkelaars en woningcorporaties kunnen bij het fonds een aanvraag indienen om nieuwbouwwoningen betaalbaar te verkopen aan starters.	www.nfbk.nl
Hoofdstuk 50 (B)	De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties samen met Minister van Financiën (gedelegeerd aan staatssecretaris van Financiën – Fiscaliteit, Belastingdienst en Douane)	Gemeentefonds	De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties samen met Minister van Financiën (gedelegeerd aan staatssecretaris van Financiën – Fiscaliteit, Belastingdienst en Douane)	Begrotingsfonds o.g.v. artikel 2.11 CW	Middelen uitkeren aan gemeenten	wetten.nl - Regeling - Financiële-verhoudingswet - BWBR0008290
Hoofdstuk 51 (C)	De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties samen met Minister van Financiën (gedelegeerd aan staatssecretaris van Financiën – Fiscaliteit, Belastingdienst en Douane)	Provinciefonds	De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties samen met Minister van Financiën (gedelegeerd aan staatssecretaris van Financiën – Fiscaliteit, Belastingdienst en Douane)	Begrotingsfonds o.g.v. artikel 2.11 CW	Middelen uitkeren aan provincies	wetten.nl - Regeling - Financiële-verhoudingswet - BWBR0008290

Tabel 14.1 Begrotingsfondsen op grond van artikel 2.11 van de CW 2016 en revolverende fondsen

Vindplaats begrotingen	Verantwoordelijke minister	Naam	Fondsbeheerder	Type	Doel	Website
Hoofdstuk 55 (A)	Minister van Infrastructuur en Waterstaat	Mobiliteitsfonds	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Begrotingsfonds o.g.v. artikel 2.11CW	Het fonds heeft ten doel het faciliteren van de bereikbaarheid van heel Nederland door veilige, innovatieve en duurzame mobiliteit van personen en goederen door middel van financiering en bekostiging van: 1) aanleg, verbetering, beheer en onderhoud en bediening van infrastructuur die door het Rijk wordt beheerd; 2) aanleg, verbetering, beheer en onderhoud en bediening van infrastructuur die niet door het Rijk wordt beheerd; 3) maatregelen en voorzieningen waarmee wordt beoogd de doelmatigheid of de veiligheid van het gebruik van infrastructuur als bedoeld in de onderdelen 1 en 2, te vergroten; het inwinnen, bewerken en verspreiden van met onderdeel 1 samenhangende basisinformatie, onderzoek ter voorbereiding van maatregelen of voorzieningen als bedoeld in de onderdelen 1, 2 en 3, en proefprojecten en experimenten gericht op maatregelen of voorzieningen als bedoeld in de bovenstaande onderdelen.	www.rijksfinancien.nl/hoofdstuk/A/2026
Hoofdstuk 64 (H)	De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	BESfonds	De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Begrotingsfonds o.g.v. artikel 2.11 CW	Bijdragen Rijk aan de Caribische openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba	www.rijksfinancien.nl/hoofdstuk/H/2026
Hoofdstuk 65 (J)	Minister van Infrastructuur en Waterstaat	Deltafonds	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Begrotingsfonds o.g.v. artikel 2.11CW	Het Deltaprogramma heeft als doel ons land nu en in de toekomst te beschermen tegen hoog water en de zoetwatervoorziening op orde te houden. Het financieel fundament onder het Deltaprogramma is het Deltafonds.	www.deltaprogramma.nl
Hoofdstuk 66 (K)	Minister van Defensie	Defensiematerieel-begrotingsfonds	Minister	Begrotingsfonds o.g.v. artikel 2.11, eerste lid CW 2016	Een meerjarig integraal beheer van de financiering en bekostiging van de ontwikkeling, de verwerving, de instandhouding en de afstoting van het materieel, de ICT-middelen en de infrastructuur van het Ministerie van Defensie.	www.rijksfinancien.nl/hoofdstuk/K/2026

Tabel 14.1 Begrotingsfondsen op grond van artikel 2.11 van de CW 2016 en revolverende fondsen

Vindplaats begrotingen	Verantwoordelijke minister	Naam	Fondsbeheerder	Type	Doel	Website
Hoofdstuk 70 (L)	Minister van Economische Zaken	Nationaal Groeifonds	Minister van Economische Zaken en Minister van Financiën	Begrotingsfonds o.g.v. artikel 2.11CW	Bijdragen aan het duurzame verdienvermogen van Nederland	www.nationaalgroeifonds.nl
Hoofdstuk 71 (M)	Minister van Klimaat en Groene Groei	Klimaatfonds	Minister van Klimaat en Groene Groei	Begrotingsfonds o.g.v. artikel 2.11CW	Het Klimaatfonds is bedoeld voor het behalen van de doelen uit de Klimaatwet: een vermindering van de uitstoot van broeikasgassen met ten minste 55 procent in 2030 ten opzichte van 1990, en klimaatneutraliteit in 2050.	https://www.rijksfinancien.nl/hoofdstuk/M/2026
N.v.t.	Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	Fonds Duurzaam Funderingsherstel	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederland	(Een nog niet) revolverend fonds	Het verstrekken van hypothecaire geldleningen aan eigenaarbewoners met een urgent funderingsprobleem	www.funderingsherstelfonds.nl

Tabel 14.2 Reguliere budgetten aangeduid als fonds	
Naam	Begrotingshoofdstuk en - artikel
Mensenrechtenfonds	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), Artikel 1
Veiligheidsfonds	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), artikel 2
Stabiliteitsfonds	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), artikel 2
Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP), waaronder Matra en Shiraka en NFRP Politieke Partijen Programma	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), artikel 2
Europees Ontwikkelingsfonds	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), artikel 3
Europees Herstelfonds	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), artikel 3
Stichting Arbeidsmarkt en Opleidingsfonds Politie	Hoofdstuk 06 (Justitie en Veiligheid), artikel 31.3
Commissie Schadefonds Geweldsmisdrijven	Hoofdstuk 06 (Justitie en Veiligheid), artikel 34.4
Schadefonds Geweldsmisdrijven	Hoofdstuk 06 (Justitie en Veiligheid), artikel 34.4
Stichting Vervangingsfonds en Particpatiefonds	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 01
Stichting Fonds voor Cultuurparticipatie	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Stichting Nederlands Fonds voor de Film	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Stichting Mondriaan Fonds	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Stichting Nederlands Letterenfonds	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Nederlands Fonds voor Podiumkunsten	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Nationaal Museaal Aankoopfonds	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Stichting Stimuleringsfonds Creatieve Industrie	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 15
Co-productiefonds Binnenlandse Omroep	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 15
Stimuleringsfonds voor de Journalistiek	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 15
Regionaal investeringsfonds	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 04
MBO-Studentenfonds	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 04
Fonds voor Onderzoek en Wetenschap	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 6,7 en 16
Btw-compensatiefonds	Hoofdstuk 09 (Financiën), artikel 6
Nationaal Fonds Ereschuld (NFE)	Hoofdstuk 10 (Defensie), artikel 8
Europees Defensie Fonds cofinanciering	Hoofdstuk 13 (Economische Zaken), artikel 2
Toekomstfonds	Hoofdstuk 13 (Economische Zaken), artikel 3
Investeringfonds voor Duurzame Landbouw	Hoofdstuk 14 (Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur), artikel 21
Nationaal Groenfonds	Hoofdstuk 14 (Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur), artikel 22
Waarborgfonds Saneringskredieten	Hoofdstuk 15 (Sociale Zaken en Werkgelegenheid), artikel 2
(Tijdelijk) Noodfonds Energie	Hoofdstuk 15 (Sociale Zaken en Werkgelegenheid), artikel 2
OPS-fonds	Hoofdstuk 15 (Sociale Zaken en Werkgelegenheid), artikel 6
Waarborgfonds voor de Zorgsector (garantiestelling)	Hoofdstuk 16 (Volksgezondheid. Welzijn en Sport), artikel 9
Versterking maatschappelijk middenveld Monitoringsfonds (budgetaire reservering)	Hoofdstuk 17 (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp), artikel 3
Civic Space fund (budgetaire reservering)	Hoofdstuk 17 (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp), artikel 3
Global Fund to fight Aids Malaria and Tuberculosis (GFATM) (bijdrage aan internationale organisatie)	Hoofdstuk 17 (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp), artikel 3
Waarborgfonds eigen woningen (WEW) (risicovoorziening nhg)	Hoofdstuk 22 (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening), artikel 1.1
Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) (Risicovoorziening Sanerings- en projectsteun Woningcorporaties)	Hoofdstuk 22 (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening), artikel 1.1
Koopstartfonds (valt onder instrument subsidies: Betaalbare Koopwoningen Starters)	Hoofdstuk 22 (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening), artikel 1.1
Volkshuisvestingsfonds	Hoofdstuk 22 (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening), artikel 1.2
Nationaal Warmtefonds	Hoofdstuk 22 (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening), artikel 2.1
Maatschappelijk vastgoedfonds	Hoofdstuk 22 (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening), artikel 2.1

15 INVESTERINGEN NETBEHEERDERS

In lijn met het advies van de 17e Studiegroep Begrotingsruimte en het IBO Bekostiging elektriciteitsinfrastructuur zijn in deze bijlage de investeringsprognoses van de netbeheerders en de verwachte ontwikkeling in de netbeheerkosten weergeven.

De investeringen van de netbeheerders maken geen onderdeel uit van de Rijksbegroting, maar zijn voorgefinancierd met eigen vermogen, verstrekt door de aandeelhouders ((mede)overheden), en vreemd vermogen aangetrokken op de markt. Deze investeringen worden terugverdiend via de nettarieven, de maximale tarieven worden vastgesteld door de ACM. Ten behoeve van een integraal overzicht worden deze kosten nu ook gepresenteerd in de Voorjaarsnota.

De netbeheerkosten bestaan uit de kapitaalkosten en de operationele kosten die de netbeheerders moeten maken voor het beheren van het elektriciteitsnet. Samen met het tarifeerbare volume bepalen de netbeheerkosten de uiteindelijke netwerktarieven.

Tabel 15.1 Investeringsprognoses netbeheerders

Bedragen in miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Investeringsopgave	7.723	9.451	10.548	11.729	10.445	11.182	11.553	12.340	12.548	12.543	12.342	12.378	12.591	13.208	13.469	13.893

Tabel 15.2 Netbeheerkosten netbeheerders

Bedragen in miljoenen euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Totaal netbeheerkosten	6.770	6.830	8.209	9.233	9.038	10.099	11.114	12.536	13.504	13.912	15.331	16.379	17.289	18.328	19.111	20.036
Waarvan OPEX	*3.425*	*3.087*	*3.444*	*3.683*	*3.379*	*3.523*	*3.765*	*4.001*	*4.133*	*4.146*	*4.529*	*4.811*	*5.198*	*5.558*	*5.582*	*5.771*
Waarvan CAPEX	*3.346*	*3.743*	*4.765*	*5.550*	*5.659*	*6.577*	*7.349*	*8.535*	*9.371*	*9.766*	*10.802*	*11.567*	*12.090*	*12.771*	*13.530*	*14.265*

16 AANVULLENDE POST

Tabel 16.1 Overzicht reserveringen Aanvullende Post

In miljoenen euro (+ is saldoverslechterend)	2025	2026	2027	2028	2029	2030	
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties			**214**	**716**	**424**	**411**	**318**
APPA				300			
Groningen			1	3	0	7	12
PEGA			192	398	399	378	281
POK - verbetering dienstverlening Rijk/ZBO's			21	15	25	25	25
Buitenlandse Zaken / Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking							**43**
Vredespaleis							43
Defensie			**661**	**1.295**	**1.980**	**2.659**	**3.921**
Reservering 2 % bbp prijsontwikkeling			661	1.295	1.980	2.659	3.363
Reservering 2% bbp volumeontwikkeling							559
Diversen		**46**	**101**	**324**	**351**	**412**	**382**
Domeinoverstijgende risico's			17	17	46	109	79
Traditioneel Eigen Middelen (TEM)		46	83	307	305	304	304
Economische Zaken en Klimaat			**78**				
Digitale Veiligheid			78				
Financiën			**75**	**2.926**	**2.657**	**175**	**146**
Aanloopkosten MRB+			36	37	52	52	
Box 3			38	81	29		
Reservering kapitaalstorting TenneT Duitsland				2.150	2.150		
Toeslagen Herstel				221	76		
Toeslagen Herstel - Aanvullende schade				405	264		
Uitvoeringskosten Belastingdienst			0	2	2	13	13
Wet werkelijk rendement box 3				31	84	110	133
Gemeentefonds / Provinciefonds		**8**					
Overige dossiers medeoverheden		8					
Infrastructuur en Waterstaat			**9**	**15**	**20**	**27**	**44**
Compensatie derving MRB provincies							7
Lelylijn			4	6	10	17	27
Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur			5	9	9	10	10
Klimaat en Groene Groei		**8**	**76**	**303**	**254**	**182**	**215**
Klimaat: overig			40	212	213	153	187
Middelen Klimaatakkoord		7	25	18	8	15	15
Stimulering ombouw laagcalorisch naar hoogcalorisch				43	25	2	2
Uitvoeringskosten klimaat		1	12	4	9	11	11
Waterstofbackbone Gasunie				27			
Koninkrijksrelaties			**9**	**1**	**1**	**1**	**1**
Kabinet Gouverneur van Aruba			8				
Koopkracht Caribisch Nederland			0	1	1	1	1

In miljoenen euro (+ is saldoverslechterend)	2025	2026	2027	2028	2029	2030	
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit				**5**		**12**	
Subsidie ten behoeve van agrarisch natuurbeheer van boeren				5			
Maatregelenpakket aanpak stikstofproblematiek (incl. Cie Hordijk)						12	
Meerdere departementen			**10**	**13**	**21**	**38**	
Werk aan Uitvoering (WaU)			10	13	21	38	
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap			**7**	**52**	**71**	**81**	**82**
Herijking OV-contract			1	1	1	1	1
Invoering studiebeurs			7				
Versterkingsplan Hightech Microchip-Talent				51	70	80	81
RA Openbaar bestuur			**237**	**237**	**237**	**237**	**237**
A4 Reservering transitie werkgevers zorg en overheid			237	237	237	237	237
Sociale Zaken en Werkgelegenheid			**21**	**70**	**91**	**84**	**99**
Caribisch Nederland				9	9	9	9
Envelop arbeidsmarkt, armoede en schulden			1	0			
Groepen in de knel				2	2	2	2
Kinderopvang reservering uitvoeringskosten						46	65
Kinderopvang werkenden (uitvoeringskosten)			12	50	63	28	23
Loondoorbetaling bij ziekte			9	9	17		
Volksgezondheid, Welzijn en Sport		**2**	**1**	**256**	**307**	**25**	**5**
Duitse oorlogsuitkeringen		0	0	0	0	0	0
Eigen bijdrage huishoudelijke hulp		1	0	4	5	5	5
Standaardisatie gegevensuitwisseling				252	302	20	
Valpreventie bij 65-plussers (WMO)			0				
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening			**6**	**7**	**1**	**1**	**1**
Binnenhof						1	1
Huisvesting Algemene Rekenkamer			6	7	1		
Zorg (premiegefinancierd)			**3**	**435**	**741**	**335**	**470**
Envelop ouderenzorg				8	321	320	470
IZA Transformatiemiddelen				400	400		
Passende zorg als norm in de Zvw			3	27	20	15	
Totaal		**64**	**1.507**	**6.656**	**7.156**	**4.680**	**5.964**